

Det Norske Folk i de Forenede Stater

Deres daglige liv og økonomiske stilling
:: :: Historik over Amerika :: :: Landets
fremtidsmuligheter for en indvandrer

Av

Knut Takla

||

Kristiania

J. M. Stenersen & Co.s Forlag

LOAN STACK

Formanden i *Norsk Landmandsforbund*, statsraad *Johan E. Mellbye* uttaler:

„Efter anmodning av hr. Knut Takla har jeg gjennemset manuskriptet til hans bok: „Det Norske Folk i de Forenede Stater“.

Mit hovedindtryk herav er, at denne bok bedre end noget andet norsk verk, som jeg kjender, evner at gi en samlet og som jeg tror helt ut paalidelig oversigt over de Forenede Staters utvikling og forhold — særlig hvad det norske folk angaar.

Den er skrevet av en mand, der i over 20 aar har færdes rundt omkring, ikke mindst i de norske settlementer, og derved erhvervet sig et førstehaands kjendskap til mennesker og forhold.

Det er efter min mening av overordentlig stor betydning, at vi lærer at kjende Amerika som det er. Altfor længe har vi visst for litet, eller fortællingen har været ensidig. Enten har det staat for os som guldlandet med de store muligheter, der jo gjennem tiderne har lokket saamange hundredetusener av vor bedste ungdom over til sig, eller ogsaa kan det ha staat for os blot som landet med de kjæmpestore truster, den likesaa kjæmpestore lumbug, de store forbrydelser og bedragerier.

Jeg tror hr. Taklas bok vil avhjelpe et savn. For den store mængde av vort folk, der har slegt og venner over i Amerika, vil det være av stor interesse gjennem hr. Taklas bok at faa en frisk, og livfuld skildring av de forhold, hvorunder der leves og arbeides, og hvorunder vore landsmænd derover har kjæmpet sig frem. Ved sin rigdom paa geografiske, statistiske og andre oplysninger vil boken være til stor nytte for alle, der ønsker at erhverve sig et noiere kjendskap til landet som det nu er.“

Av forfatterens forord:

Der har i de senere aar været skrevet flere boker om det norske folk i de Forenede Stater og det land de bor i, uten at de efter min mening gir et tilfredsstillende billede av de virkelige forhold. Aarsaken hertil er som regel forfatterernes korte og overfladiske bekjendtskap til det tema de behandler. De fleste av dem har kun opholdt sig nogen maaneder inden landets grænser, og vort utflytterfolk er spredt utover et saapas stort territorium av dette vidtstrakte land, at man lærer hverken dem eller landet at kjende under en foredragsturné eller en kort stipendiereise. Desuten bestaar de, i likhet med landets øvrige indvaanere, hovedsagelig av farmere og arbeidere, og man maa selv være arbeider og se dem fra en arbeiders synspunkt for at forstaa deres stilling tilbunds.

Onkel Sams rike¹⁾.

Naar man i Norge taler om Amerika, mener man almindelig ikke verdensdelen Amerika, men de Forenede Stater i Nord Amerika.

Uagtet de Forenede Staters landomraade kun utgjør omtrent en fjerdedel av det amerikanske fastland, er det allikevel større end det australiske fastland, og regnes Alaska og koloniene med, er det næsten likesaa stort som hele Europa. Det staar derfor som nr. 5 i rækken av verdens store statssamfund og overgaaes kun av det Britiske Rike med sine kolonier, og Rusland, Kina, samt Frankrike med koloniene.

De Forenede Stater, fraregnet Alaska og koloniene, utgjør en sammenhengende landstrækning fra Atlanterhavet i øst til det Stille hav i vest, og fra den Mexikanske golf og Mexiko i syd til Canada i nord. Landets største længde fra øst til vest er 4454 kilometer, og dets største bredde fra Point Isabel, Texas, til Pembina, Nord Dakota er 2655 kilometer. Flateindholdet er 7,8 millioner kvadratkilometer, og det hadde den 15 april 1910 en samlet folkemængde paa 92 millioner mennesker²⁾. Tar man ogsaa Alaska og koloniene med, da vokser størrelsen til 9,7 millioner kvadratkilometer, og den samlede befolkning stiger da til ca. 101 millioner mennesker.

Dette mægtige statssamfund er for tiden i politisk henseende delt i 48 stater, nemlig:

	Folkemgd. i 1910.		Folkemgd. i 1910.
New York	9,1 mill.	Massachusetts	3,4 mill.
Pensylvania	7,7 —	Missouri	3,3 —
Illinois	5,6 —	Michigan	2,8 —
Ohio	4,8 —	Indiana	2,7 —
Texas	3,9 —	Georgia	2,6 —

¹⁾ Onkel Sam er et kjæleavn paa de Forenede Staters regjering.

²⁾ De nøiagtige tal er 7 839 889 kvadratkilometer og 91 972 266 mennesker. Til lettelse for læseren brukes imidlertid avrundede tal fremover, idet de nøiagtige tal vil komme med sidste hefte i tabellarisk form.

	Folkemgd. i 1910.		Folkemgd. i 1910.
New Jersey	2,5 mill.	Connecticut	1,1 mill.
California	2,4 —	Colorado	0,8 —
Wisconsin	2,3 —	Florida	0,8 —
Kentucky	2,3 —	Maine	0,7 —
Iowa	2,2 —	Oregon	0,7 —
Nord Carolina	2,2 —	Syd Dakota	0,6 —
Tennessee	2,2 —	Nord Dakota	0,6 —
Alabama	2,1 —	Rhode Island	0,5 —
Minnesota	2,1 —	New Hampshire	0,4 —
Virginia	2,1 —	Montana	0,4 —
Mississippi	1,8 —	Utah	0,4 —
Kansas	1,7 —	Vermont	0,4 —
Oklahoma	1,7 —	New Mexiko	0,3 —
Louisiana	1,7 —	Idaho	0,3 —
Arkansas	1,6 —	Arizona	0,2 —
Syd Carolina	1,5 —	Delaware	0,2 —
Maryland	1,3 —	Wyoming	0,14 —
West Virginia	1,2 —	Nevada	0,08 —
Nebraska	1,2 —	District of Columbia	0,3 —
Washington	1,1 —		

Hertil kommer Alaska og kolonierne. Det første havde i 1910 64 000 indb. Til kolonierne hører Hawaiiøerne, med 192 000 indb. og Porto Rico 1,1 million indb. i 1910. Likeledes Filippinerne, Guam, Samoa m. fl. smaaøer, samt Panamakanal-sonen med en anslaaet befolkning paa ca. 8 millioner mennesker.

Onkel Sam har dog ikke altid hersket over et saa mægtig rike. I 1783, da de 13 originale stater eller kolonier havde slaat sig løs fra England og var anerkjendt som en selvstændig nation, havde de et landomraade som strakte sig fra Canada i nord til Florida og den Mexikanske golf i syd og fra Atlanterhavet i øst til Mississippifloden i vest. Det havde et flateindhold av 892 135 kvadratmil.¹⁾ Befolkningen var ogsaa liten, og det var bare ved Atlanterhavskysten at landet var noget opdyrket og bebygget. Enkelte jægerpartier og eventyrlystne kolonister havde vel søkt vestenfor Alleghanybjergene før revolutionskrigen og grundet en og anden liten nybygd ute i vildmarken, men dette var kun at betragte som forposter for den kommende civilisation og ikke som virkelig bebyggelse.

¹⁾ Naar her tales om mil menes altid engelske mil à 1609 $\frac{1}{2}$ meter. 1 engelsk kvadratmil = 2.59 kvadratkilometer.

Men Onkel Sam, som siger at han regjerer over verdens frieste republik og fører et sandt folkestyre, har i tidens løp vist sig at være en likesaa ivrig „landgrabber“ som nogen av de mest despotiske monarker i Europa. Hele forskjellen er at han har brukt pengepungen likesaa meget som kuler og krudt paa sine erobringstog. Han var saaledes ikke før færdig med engelskmanden før han sendte sine folk vestover for at rydde og bygge, og siden utvidet han sit land til alle kanter.

Den første utvidelse av sit landomraade foretok han i 1803, da han for en sum av noget over 27 millioner dollars¹⁾ kjøpte sig en farm²⁾ av Napoleon den store, som dengang var førstekonsul av Frankrige. Farmen, som kaldtes Louisiana, utgjorde en strækning av vel 1 million engelske kvadratmil frugtbart land, og Onkel Sam gjorde dennegang en ganske god forretning. Napoleon fik dog bare 15 000 000 dollars av kjøpesummen, da resten gik til avbetaling paa gamle fordringer som hvilte paa landet; men han tænkte vel som saa, at det var bedre at stikke disse 15 millioner i lommen end at miste baade pengene og landet, da han ikke uten grund frygtet for at engelskmanden, der behersket havet, vilde ta det hele.

Av denne landstrækning, der strakte sig fra den Mexikanske golf til grænsen av Canada og vestover til det Stille hav, har han senere formet staterne Louisiana, Arkansas, Missouri, Nebraska, Iowa og Syd og Nord Dakota. Likeledes fik han da størsteparten av Minnesota, Montana, Wyoming, Colorado, Kansas og Oklahoma.

Den næste utvidelse foregik i 1819, da han dels erobret, dels kjøpte Florida av Spanien. Landet utgjorde 72 000 kvadratmil, og prisen var 6½ million dollars.

Saa gik der en tid av 26 aar før nogen ny utvidelse fandt sted, inntil han i 1845 fik fat i en landstrækning paa 389 000 kvadratmil, som blev indlemmet i forbundet. Denne strækning kaldtes Texas og utgjorde en slags selvstændig stat, der nogen aar i forveien hadde løsrevet sig fra Mexiko. Nu kom det frivillig og bad om at faa komme ind under Onkel Sams faderlige beskyttelse. Faddergaven var 16 millioner dollars, som gik til betaling av barnets gjæld.

Denne strækning utgjør nu staten Texas samt en del av New Mexiko, Oklahoma, Kansas, Colorado og Wyoming. Resten av Wyoming og Montana, samt landet som nu utgjør staterne Idaho, Washington og Oregon, fordret han med opdagerens ret — da han i 1804 utsendte den berømte Lewis & Clark-ekspedition, der fulgte Missourifloden vestover til dens kilder og siden Columbiafloden til det Stille hav —

¹⁾ En amerikansk dollar = kr. 3.73.

²⁾ Landstrækning eller landeiendom.

ved siden av at han regnet det indunder kjøpet av Louisiana. Det kom dog først i hans varige besiddelse ved en traktat med England av 15 juni 1846, som fastsatte grænselinjen mellem de Forenede Stater og Canada fra Lake of the Woods, Minnesota, til det Stille hav efter den 49. breddegrad.

Texas' annektion bragte snart krangel med Mexiko. Det kom til krig. Mexiko fik pryl og maatte tilkjøpe sig fred med avstaaelsen av en landstrækning paa 529 000 kvadratmil. Onkel Sam viste sig nu som den rundhaandede kavalier og skjænket sin beseirede nabo den nette lille sum av 15 millioner dollars som et plaster paa det tilføiede saar. Denne forretning fandt sted i 1848.

Denne nye besiddelse utgjør nu staterne California, Nevada, Utah, samt en del av Colorado, Arizona og New Mexiko.

I 1853 kjøpte han en landstrækning av Mexiko paa 29 600 kvadratmil. Prisen var dennegang 10 millioner dollars kontant. Dette skedde for at rette paa grænselinjen mellem de to land, og strækningen blev tillagt territoriet Arizona.

Hans rike, de Forenede Stater, var nu blit et velavrundet sammenhengende hele fra hav til hav. Man kunde derfor med god grund tro at han nu hadde faat nok. Men det var ikke tilfældet. Ikke før var han færdig med den blodige borgerkrig og hadde faat nogenlunde ro og orden gjenoprettet i sit rike, før han tænkte paa mere land. I 1867 gik han op til det nordvestlige hjørne av Nordamerika og kjøpte en ny farm; dennegang av Rusland. Prisen var 7,2 millioner dollars. Denne nye erhvervelse utgjør nu distriktet Alaska.

Der var dengang mange som paastod at gamlingen var blit tat ved næsen, og at han hadde gjort en yderst slet forretning. Landet laa saa langt borte i en avkrok av verden og var næsten ikke kjendt, heller ikke landfast med de Forenede Stater, og det blev derfor i lang tid betragtet som en fuldstændig ørken. Dog — de senere aar har vist at Onkel Sam som sædvanlig gjorde en overmaade heldig spekulation.

Nu gik der hele 30 aar uten nogen ny landutvidelse, og man begyndte næsten at tro at han endelig hadde faat nok; men man tok ogsaa dennegang feil. Han trængte bare en stund til at tænke sig om.

I 1897 kom det lille ørike Sandwichøerne og bad om lov til at slippe indom døren, og det blev mottat med aapne arme. Denne nye landerhvervelse gav ham blod paa tand. Aaret derefter blev Spanien for storsnutet og voldsom av sig. Onkel Sam taalte det en stund i al godmodighet, men tilsidst blev det ham for meget. Han reiste da sin vældige krop og gav først de stolte spaniere en dygtig ørefik,

tok derpaa i et eneste glefs Porto Rico, etpar andre smaaøer i Vestindien, og Filippinerne i Østasien.

Han var ogsaa nu den høimodige kavaler i pengeveien. Istedetfor at kræve krigserstatning av sine slagne fiender gav han dem den nette lille sum av 20 millioner dollars i klingende guld som en liten salve paa deres saarede nationalstolthet.

Denne sidste landerhvervelse har vist sig at være den dyreste av dem alle, og gir svært litet tilbake for det almindelige folk. For disse øers skyld er han nu nødsaget til at holde en stor, altid slagfærdig flaate og en større staaende hær. Men mange har ment at før eller senere vil han komme i konflikt med sin nabo Japan om herredømmet over øerne, og da kan gamlingen faa bruk baade for sin hær og sin flaate.

Den 26 februar 1904 kjøpte han atter igjen en landstrækning, dennegang av republikken Panama — en landstrimmel paa begge sider av den nu under arbeide værende Panamakanal.

Strimmelen, der er 10 mil bred, 5 mil paa hver side av kanalen, blev betalt med 10 millioner dollars, en noksaa stiv pris for udyrket jord.

Dette var den sidste utvidelse. Hvad som nu staar for tur er ikke godt at vite. Men det tør hænde at nulevende mennesker kan komme til at se at de Forenede Stater vil omfatte hele Nordamerika fra Panamakanalen til Nordishavet. De vil kanskje vedbli at vokse, i likhet med mange andre store statsamfund, indtil bygningen blir altfor stor og grunden for usikker, for saa at falde istykker igjen. Slik har det gaat før — det samme kan ogsaa gjenta sig i fremtiden.

Befolkningens vekst.

Likesaa flink som Onkel Sam har været til at utvide sit rike i landomraade, likesaa dygtig har han været til at faa det befolket. De Forenede Stater er ingen gammel nation. Som selvstændig statsamfund har det kun staat i 129 aar. Uavhengighetserklæringen blev git den 4 juli 1776, men det tok kolonierne 7 aars haardt arbeide før de slog sig løs fra England.

Den første bebyggelse av de Forenede Stater gaar rigtignok over 900 aar tilbake i tiden, da nordmanden Leif Erikson med sit følge opdaget landet i aaret 1000. Nordmændene har nok — hvad der nu indrømmes av de fleste amerikanske historieskrivere — hat sine kolonier i de Forenede Stater og forbindelse mellem dem og moderkolonien paa Grønland og Island, ja sandsynligvis ogsaa med Norge for et længere tidsrum, maaske i et par hundrede aar.

Den 12 oktober 1492 blev dog Amerika gjenopdaget av Columbus, og det tok siden ikke mange aar før de Forenede Staters kyster blev besøkt og undersøkt av forskjellige ekspeditioner. Der gik allikevel over hundrede aar før englænderne kom og anla det første varige settlement (nybygd), nemlig Jamestown-settlementet i staten Virginia, der fik sit charter (odelsbrev) i aaret 1607. Dette blev moderkolonien til de nordamerikanske fristater.

I aaret 1614 kom hollænderne og anla New Amsterdam-settlementet i New York. Derpaa atter igjen englænderne og anla 5 nye settlements i tiden 1620—1636. Saa kom svensker og finner og anla Wilmington-settlementet i Delaware 1638 og derpaa atter igjen englænderne og anla 5 nye settlements fra 1650—1733.

Det tok altsaa over 100 aar før der blev anlagt nybygder i de 13 kolonier som senere slog sig løs fra England. Befolkningen vokste heller ikke raskt. De Forenede Stater var da en ukjent verden, et fuldstændig urskogbevokset vildnis, opfyldt av vilde dyr og endnu vildere mennesker, den krigslystne røde indianer. Ved siden herav var landet usundt — opfyldt av sumper og farlig febersmitte. De første nybyggere led derfor frygtelig ondt, og tusener av dem fandt en tidlig grav under sin haarde kamp for tilværelsen i denne vildmark.

Det bedredes dog litt efterhvert. I 1776, da frihetserklæringen blev forkyndt, hadde de 13 kolonier ca. 3 millioner indbyggere. I 1790, da den første virkelige folketælling fandt sted, efterat de Forenede Stater var blit en selvstændig nation, var befolkningen vokset til omtrent 4 millioner, hvorav nær 800 000 var negere — næsten uten undtagelse slaver. Siden har befolkningen vokset med en hurtighet som søker sin like i verdenshistorien.

Følgende sammentrængte tabel viser befolkningens vekst fra 1800—1860.

Aar	Hvit befolkn.	Negere	Ialt
1800	4,3 mill.	1,0 mill.	5,3 mill.
1810	5,8 —	1,4 —	7,2 —
1820	7,8 —	1,8 —	9,6 —
1830	10,5 —	2,3 —	12,8 —
1840	14,2 —	2,9 —	17,1 —
1850	19,6 —	3,6 —	23,2 —
1860	27,0 —	4,4 —	31,4 —

Men det var ikke bare befolkningen som økedes. Som en rivende strøm brøt den sig vei vestover, trods indianere, vildmark og sumpfeber. 10 nye stater blev i tiden fra 1790—1820 indlemmet i forbundet, og av disse ligger 5 vestenfor Alleghanybjergene, som var den vestlige grænse for befolkningen under frihetskrigen, 3 tilhører

sydstaterne og kun 2 blev formet ved Atlanterhavskysten. I tiden fra 1820—1860 blev atter 10 nye stater indlemmet i forbundet.

Aaret 1860 danner et stort vendepunkt i de Forenede Staters historie. Negerslaveriet var til den tid tillatt i landet og blev drevet i den mest avskyelige form. Næsten alle negere var slaver, som av sine eiermænd blev brukt som andre trækdyr og gjort til gjenstand for kjøp og salg som andet kvæg. Mændene solgtes fra sine hustruer, eller omvendt, og barn fra forældre, uten de mindste skruller. Ja der var gaardbrukere derborte som la an paa at opdrætte negere for salg, likesom vi her i Norge lægger an paa at opføre svin, kvæg eller hester og sælger dem naar den rette markedstid kommer. Denne forfærdelige trafik var dog ikke utbredt over hele forbundet, men indskrænket sig i midten av det 19. aarhundrede til de sydlige stater.

Negerslaveriet tok sin begyndelse i 1619, da kapteinen paa et hollandsk handelsskib bragte 20 negere over til de Forenede Stater og solgte dem som slaver til farmere i Jamestown-settlementet. Der blev de brukt som arbeidere paa de store tobaksplantager. Da eierne fandt forretningen meget fordelagtig, varte det ikke længe før nye skarer blev indført. Siden utbredte slaveriet sig over alle kolonier; men det døde dog snart ut av sig selv i norden, da det ikke svarte regning paa de smaa farme, hvorimot det betalte sig ypperlig paa sydens store plantager.

Eftersom aarene gik blev der dog flere og flere som fik øinene op for at denne avskyelige institution var en skamplet paa den amerikanske nation, og det blev derfor en livlig kamp, hver gang en ny stat blev optat i forbundet, om den skulde bli en slavestat eller en saakaldt fri stat, hvor slaveriet var forbudt. De sydlige stater gik ind som slavestater, hvorimot central-, nord- og veststaterne forbød slaveriet i sin grundlov.

Slavepartiet, eller det gamle demokratiske parti, beholdt dog magten i regjeringen like til 1860, da det unge republikanske partis præsident-kandidat, Abraham Lincoln, blev valgt til de Forenede Staters præsident.

Det demokratiske parti fik dog under valget majoritet baade i kongressen og i senatet, og republikanerne kunde som følge derav intet ha gjort, eller faat istand love som hadde skadet slavepartiets interesser, dersom demokraterne hadde tat saken koldblodig; men det var det første alvorlige nederlag de hadde lidt, og derfor mistet de fatningen.

Sydstaterne hadde før truet med at melde sig ut av forbundet hvis Abraham Lincoln blev valgt, og de gjorde kort efter valget alvor av sin trusel. Den 20 december 1860 meldte først Syd Carolina sig ut, og det blev om kort tid efterfulgt av Mississippi, Florida, Alabama, Georgia, Louisiana og Texas.

Disse syv stater valgte sine delegater, som samledes i Montgomery, Alabama, den 4 februar 1861, hvor de dannet et nyt forbund under navnet de „Konfødererede Stater av Amerika“ og valgte Jefferson Davis til præsident og Alexander H. Stephens som vicepræsident.

Samtidig la de beslag paa alle fæstninger, vaabenoplag, skibe og toldvæsenet som var indenfor sydstaternes grænser. De Forenede Staters fungerende præsident, James Buchanan, gjorde intet for at forebygge katastrofen. Overgeneralen, Scott, var uvirksom. Den regulære armé var liten og spredt over hele landet, og flaaten var sendt væk, ja selv ministeriet sympatiserte for en stor del med de sydlige stater. De fik saaledes god tid til at forberede sig.

Disse skridt frembragte den største motløshet og raadvildhet hos nordstatsbefolkningen. Alle var enige om at forbundet maatte bestaa udelt og uforandret; men paa samme tid søkte de saa meget som mulig at undgaa krig, og faa trodde paa krig. Men sydstaterne avgjorde ogsaa her spørmaalet, da de ganske uventet den 12 april 1861 angrep og indtok Fort Sumter i Charlestons havn, som holdtes av nordstatstropperne.

Dette klargjorde stillingen og frembragte et enig norden uanset politisk partistandpunkt, paa samme tid som fire andre slavestater, Virginia, Arkansas, Nord Carolina og Tennessee meldte sig ut av forbundet og forenet sig med de konfødererede stater.

Den krig som nu paafolgte mellem nord- og sydstaterne, varte i fire aar, fra angrepet paa Fort Sumter den 12 april 1861 til general Lees tilfangetagelse ved Lynchburg, Virginia, den 9 april 1865, og var en av verdenshistoriens blodigste kampe. Nordstaterne kjæmpet for unionens bestaaen hel og ubeskaaren. Slaverispørmaalet blev fra først av skutt i bakgrunden. Mange av nordstatsbefolkningen kunde nemlig ikke, paa grund av vanens magt, se noget galt deri. Ikke før den 1 januar 1863, efter flere større seire, turde præsident Lincoln utstede en proklamation der frigav alle slaver. Syden derimot kjæmpet for sin frihet og slaveriets bestaaen med et heltomot og en utholdenhet som var en bedre sak værdig.

Man har beregnet at blandt nordstatstropperne døde 95 000 mand paa slagmarken, og 180 000 døde av sygdom og saar mens de var i tjenesten. Dertil kommer andre aarsaker, saasom døde i sydstats-hospitaler, -fængsler m. m., der vil bringe tallet op til ca. 500 000. Omtrent likesaa mange lot livet blandt sydstatstropperne av lignende aarsaker, hvilket bringer det samlede tap op til omtrent 1 million mand.

I penger kostet krigen nordstaterne 3500 millioner dollars. Lægger man dertil den sum de enkelte stater bidrog til krigen, samt

værdien av ødelagt eiendom, og pensioner til gjenlevende soldater eller deres enker og barn, vil det bringe pengetapet op i den uhyre sum av 10 000 millioner dollars.

Et saadant slag var sterkt nok til at knuse en større og ældre nation end de Forenede Stater. Men Onkel Sam var nu vokset op til en ung kjæmpe der ikke saa let lot sig kue. Han bragte snart orden igjen i sit forstyrrede rike — bygget op igjen de nedbrændte byer og ødelagte bygder, bragte sit pengevæsen i orden og avbetalte hurtig paa sin store gjæld.

Befolkningen vokste ogsaa med samme rivende fart som før trods krig og andre ulykker; folketællingen av 1870 utviste saaledes ialt 38,6 millioner indbyggere, hvorav 4,9 millioner var negere, nu frie mænd og kvinder.

Fire nye stater blev i denne periode optat i forbundet, Kansas, West Virginia, Nevada og Nebraska.

Folkemængdens fortsatte vekst utover vil sees av følgende oversigt:

Aar	Hvite	Negere	Ialt
1880	43,6 millioner	6,6 millioner	50,2 millioner
1890	55,3 —	7,6 —	62,9 —
1900	67,2 —	8,8 —	76,0 —
1910	81,7 —	9,8 —	91,5 —

Foruten de hvite og negrene var der i de sidstnævnte aar ogsaa 411 000 indianere, kinesere og japanere.

I denne tid fra 1880—1910 blev av nye stater optat: Colorado, Syd- og Nord Dakota, Montana, Washington, Wyoming, Idaho, Utah og Oklahoma.

I 1912 blev de to sidste territorier, Arizona og New Mexico, ogsaa optat som selvstændige stater i forbundet, hvilket bragte staternes antal op i 48.

Disse opgaver er bare en kort historie om befolkningens raske vekst fra 1790 til 1910 i selve hovedlandet. (Jeg holder mig i denne bok kun til de Forenede Stater og lader kolonierne ut av betraktning). At et land kan fordoble sin folkemængde over 23 ganger i et tidsrum av 120 aar er vel en før ukjent foreteelse i historien. Under store heldige erobringskrige kan nok den seirende magts folkemængde vokse hurtig, men i de Forenede Stater har utviklingen foregaat kun ad fredelig vei, d. v. s. naar folkemængden i de i den sidste krig erobrede kolonier sættes ut av betraktning.

De Forenede Staters raske utvikling.

Utviklingen av de Forenede Staters naturlige hjulpekilder har ogsaa holdt fullstendig følge med befolkningens hurtige vekst i

disse 120 aar. Intet viser dette bedre end nationalformuens voldsomme forøkelse i de sidste 60 aar. I 1850, det første aar hvorfra man har offentlig statistikk over landets nationalformue, blev den beregnet til 7136 millioner dollars, i 1870 til 30 069 millioner dollars, i 1880 til 43 642 millioner dollars, i 1890 til 65 037 millioner dollars, i 1900 til 88 517 millioner dollars, og i 1904 blev den anslaaet til 107 104 millioner dollars. Vældige tal — det maa sikkert erkjendes.

Delte man nu nationalformuen likelig paa hvert menneske i landet, blev det 308 dollars pro persona i 1850, 514 dollars i 1860, 780 dollars i 1870, 850 dollars i 1880, 1039 dollars i 1890, 1165 dollars i 1900 og 1310 dollars i 1904.

Nationalformuen var av statistikkerne klassifisert saaledes i 1904:

Fast eiendom skatlagt	\$*)	55 510 millioner	
Fast eiendom fri for skat		6 831	„
Kreaturer		4 074	„
Farmmaskiner og redskaper		845	„
Guld- og sølvmynt og barrer		1 999	„
Fabrikmaskiner, verktøi m. m.		3 298	„
Jernbaner og deres utstyr		11 245	„
Sporveier m. v.		4 841	„
Alt mulig andet		18 462	„

Dette er onkel Sams eiendom sammentrængt i en kort opgave. Men det gir et ganske godt begrep om maaten hvorpaa det amerikanske folk beregner sin nationalformue, naar man ser litt nærmere paa de to sidste poster.

Sporveier m. v. indbefatter: Sporveier og luftjernbaner til en værdi av 2 220 millioner, telegraflinjer 227 millioner, telefonlinjer 586 millioner, Pullman-vogner og andre private jernbanevogner 123 millioner, skibsfart og kanaler 846 millioner, vandverk (privat eiendom) 275 millioner, elektriske lys- og kraftstationer (privat eiendom) 563 millioner dollars.

Den sidste post „Alt mulig andet“ med en kapital av 18 462 millioner dollars omfatter akerbruksprodukter til en værdi av 1 899 millioner, fabrikkvarer 7409 millioner, indførte handelsvarer 496 millioner, grubeprodukter 408 millioner, klær og smykker m. m. 2500 millioner, møbler og kjøretøier m. m. 5750 millioner dollars.

Fast eiendom fritat for skat er omtrent udelukkende kirke- og skoleiendom.

Man ser altsaa at onkel Sam tok med omtrent alt han eide, naar han opgjorde sit bo. Han brukte heller ikke lignings-

*) \$ er det amerikanske dollartegn.

manden til at værdsætte sine eiendele; men han indhentet selv de mest nøiagtige oplysninger om deres virkelige salgsværdi og beregnet efter disse opgaver.

Jeg vil endnu nævne nogen tal som muligens bedre belyser de Forenede Staters hurtige fremgang i den sidste halvdel av forrige aarhundrede. Statistikken gaar nemlig ikke længer tilbage end til 1850.

Grundkilden til en nations velstand er i de fleste tilfælder landets farme (landeiendomme) og den er det i særlig grad i de Forenede Stater. Intet viser derfor bedre landets hurtige udvikling end forøkelsen av farmantallet og værdistigningen av al farmeiendom.

I 1850 var der 1 449 000 farme inden de Forenede Staters grænser. Disse hadde da et samlet areal av 294 millioner acres¹⁾, hvorav 113 millioner acres var paa en eller anden maate forbedret, mens 181 millioner acres laa i sin naturlige tilstand. Gjennemsnitsstørrelsen av landets farme var da 203 acres og værdien av al farmeiendom — jord, huser, farmmaskiner, hester, kvæg m. m. — blev da beregnet til 3967 millioner dollars.

Fremgangen i farmantal og værdi i tiden fra 1850—1910 vil fremgaa av denne tabel:

Aar.	Antal farme.	Areal. Million acres.	Forbedret. Million acres.	I naturlig tilstand. Million acres.	Gjennemsnitsstør. av farmene i acres.	Farmenes samlede værdi. Millioner dollars.	Aersproduktionens værdi beregnet til mill. dollars.	Den nødvendige arbejdsstyrke til farmenes drift i mill. mennesker.
1850	1 449 000	294	113	181	203	3 967		
1860	2 044 000	407	163	244	199	7 980		
1870	2 660 000	408	189	219	153	8 945	1958	5,9
1880	4 009 000	536	285	251	134	12 181	2213	7,7
1890	4 565 000	623	358	265	137	16 082	2460	8,6
1900	5 737 000	839	415	424	146	20 440	4717	10,4
1910	6 362 000	879	479	400	138	40 992		

At forøkelsen av landets kreaturbesætning ogsaa holdt skridt med veksten av farm-antallet viser følgende oversigt. I 1850 var der saaledes paa landets farme og ranches²⁾ — byerne ikke medregnet — kun 6 385 094 melkekjør. I 1900 beløp landets samlede kvægbesætning, i by og paa land og av alle aldre, sig til 69 335 832 dyr.

¹⁾ En acre = 4,04 maal.

²⁾ Med en ranch menes en større farm som hovedsagelig opdrætter slagtekvæg.

Antallet av hester, kjøer og svin paa landets farme og ranches fra 1850—1900:

Aar	Melkekjøer i millioner	Hester i millioner	Svin i millioner
1850	6,4	4,3	30,4
1860	8,6	6,3	33,5
1870	8,9	7,1	25,1
1880	12,4	10,4	49,8
1890	16,5	15,3	57,4
1900	17,1	16,9	62,9

Slik var fremgangen i den sidste halvdel av forrige aarhundrede i omtrent alle grener paa farmingens omraade.

Men det var ikke bare akerbruket som gjennemgik en saadan voldsom utvikling; det samme var tilfældet ogsaa paa omtrent alle andre omraader, f. eks. fabrikdirift, skog- og grubedrift, transportmidler m. v.

Fabrikdiriftens sterke utvikling vil sees av følgende:

Aar.	Antal fabrikker.	Saml. kapital i mill. dollars.	Antal beskæftigede personer.	Productert varer for mill. dollars.
1850	123 000	553	957 000	1 019
1860	140 000	1010	1 311 000	1 856
1870	252 000	2118	2 054 000	4 232
1880	254 000	2790	2 733 000	5 370
1890	355 000	6525	4 252 000	9 372
1900	512 000	9831	5 315 000	13 010

I 1900 sysselsatte fabrikkene foruten de før nævnte arbeidere ogsaa nær 400 000 mænd i overordnet stilling. Den samlede arbeidsstyrke bestod av noget over 4 millioner mænd som var over 16 aar gamle, vel 1 million kvinder paa 16 aar og over, mens ikke mindre end 169 000 var barn under 16 aar. Der utbetaltes da en aarlig løn av 2731 millioner dollars, hvorav 404 millioner dollars gik til personer i overordnede stillinger.

En stor del av disse fabrikker er dog saa smaa, at de i grunden kun kan kaldes verksteder; men saa er der til gjengjæld ogsaa mange som i sit slags hører blandt de største i verden. Jeg vil bare nævne landets vældige staalverker, oljeindustri, slagterier, landbruksmaskinfabrikker, foruten mange andre som hører til verdens største anlæg.

Utviklingen av de to første industrier, sammen med veksten av landets kulproduksjon, gir ogsaa et godt bilde av landets hurtige utvikling. Jeg nævner derfor nogen tal som belyser veksten av disse:

I aaret 1810 producerte de Forenede Stater kun 20 tons (der menes „long ton“ paa 2240 pund) kul av alle sorter. I 1830 var produksjonen vokset til 286 000 tons, i 1870 til 29½ million tons og i 1909 til 411 millioner tons.

I 1870 producerte landet bare 3 millioner tons jernerts inden sine grænser. I 1809 over 51 millioner tons.

I 1870 producertes vel 1½ million tons rujern, men i 1910 27 millioner tons.

I 1870 producerte landet 69 000 tons staal og i 1909 24 millioner tons.

I 1859, det første aar som produksjonen av petroleum er opført i statistikken, producerte landet bare 84 000 gallons¹⁾ olje. I 1870 var produksjonen vokset til 221 millioner gallons, i 1890 til 1925 millioner gallons, og i 1909 til 7650 millioner gallons.

Landets jernbanenet, som i 1830 hadde en samlet længde av 23 mil, var i 1850 vokset til 9000 mil, i 1890 til 167 000 mil og i 1909 til 244 000 mil = 393 000 kilometer. Jernbanernes sidespor er ikke medtat i denne opgave.

Hele verdens jernbanenet blev i 1908 anslaaet til 613 000 mil eller 986 000 kilometer; de Forenede Stater tok saaledes næsten 40 procent av det hele.

Utviklingen av landets postvæsen gir ogsaa et klart bilde av forretningslivets fremgang. I 1800 var der saaledes bare 903 postkontorer i de Forenede Stater. I 1840 var der 13 468 og i 1900 76 688. I det paafølgende tjaar til 1910 gik antallet tilbake til 59 580, væsentlig paa grund av den hurtige utvikling av landpostrutene.

Enhver tænkende læser vil sikkert indrømme at de Forenede Staters hurtige utvikling paa alle omraader staar uten sidestykke i verdenshistorien. Der er dog adskillig som tyder paa at et omslag kom i følge med det tyvende aarhundrede og at landet nu har naadd høiden av sin raske vekst. Statistikken fra folketællingen av 1910 viser nemlig fremgang kun paa enkelte omraader, mens der har været stilstand, ja endog tilbakegang paa andre. Det sidste viser sig især i selve hovedkilden til landets rigdom og magt, nemlig paa landbrukets omraade. Jeg skal dog ikke behandle dette spørmaal her, men komme tilbake til det senere, og gaar først over til at se litt paa aarsakerne til landets hurtige utvikling.

Den første og sterkeste aarsak til de Forenede Staters hurtige fremgang paa alle omraader var landets naturlige beskaffenhet.

¹⁾ En gallon = 3,79 liter (vaatt maal).

Landets naturlige beskaffenhed.

De Forenede Stater er i naturlig henseende delt i fire distrikter. Først har man det fra 100 til 200 mil brede frugtbare lavland ved Atlanterhavskysten, der strækker sig fra Maine til sydspidsen av Florida. Dette lavland stiger langsomt op mod Alleghanyfjeldene — Appalachianfjeldene som de ogsaa kaldes —, en fjeldkjede som med større eller mindre avbrydelser av frugtbare dale og under forskellige navn gaar i en skraa nordøstlig retning fra grænsen av Alabama til staten Maines nordligste grænse.

Vestenfor denne fjeldkjede ligger den vældige Mississippi-dal, en av verdens største sletter. Den strækker sig fra Alleghanyfjeldene i øst til Klippebjergene i vest og fra den Mexikanske golf i syd til Canada i nord.

Denne vældige slette, som fra syd til nord har en længde av op til 1650 mil og en bredde fra øst til vest som varierer mellem 1000 og 1800 mil, skraaner først svakt mot vest og sydvest til Mississippifloden og golfen og stiger derpaa atter igjen langsomt op mot Klippebjergene. Den østlige halvdel ligger mindre end 1000 fot over havet, mens den vestlige stiger til en høide av fra 1000 til 3000 fot.

Vestenfor Mississippi-dalen kommer Klippebjergenes høifjeldslette. Denne høifjeldsslette, som løper langsmed vestkysten av hele Nordamerika, er paa det bredeste i de Forenede Stater, hvor bredden løper op i flere hundrede mil. Slettens middelhøide er paa de fleste steder mellem 5000 og 6000 fot over havet, og op fra den forholdsvis jevne grundflate hæver der sig atter igjen mindre fjeldkjeder eller enkeltstaaende topper, som naar en høide av en 10 000 til 14 000 fot over havet. Staten Colorado skal saaledes ha over 100 topper paa 14 000 fot eller litt over.

Mellem Klippebjergene i øst og Cascade- og Sierra Nevada-fjeldene i vest ligger flere store bassænger, som er bunden av store uttørrede indsjøer. Størsteparten av Nevada og endel av Utah ligger i et saadant bassæng, og Utah har endnu en stor sjø som tørker fort ut, nemlig den store Saltsjø. Den er nu saa salt at en kop av dens vand gir en spiseske salt. Den er endnu over 2000 kvadratmil, men var forud meget større, og dens fuldstændige uttørring er kun et tidsspørmaal.

Mellem de forholdsvis lave kystfjeld i vest og de høie Cascadefjeld og Sierra Nevada længer øst ligger mange større og mindre frugtbare dale, der løper parallelt med kysten, blandt andre den berømte California-dal. De vestlige kystfjeld løper derimot brat ned i havet.

Vestkysten av Amerika har derfor kun faa gode havner. De bedste er ved San Francisco og i Puget sund, en stor fjord som gaar først øst, derpaa sydoover i staten Washington.

Veirlag.

Enhver vil forstaa at et land som strækker sig over saa mange breddegrader som de Forenede Stater, maa ha et meget forskjelligartet klima. Dog er forskjellen i grunden ikke saa stor som man kunde vente, og da især med hensyn til sommervarmen. Termometeret kan saaledes vise likesaa mange varmegrader i nordstaterne som i sydstaterne, men varmen er ikke saa langvarig og heller ikke fuldt saa trykkende i norden som i syden. Paa vinteren derimot er det temmelig stor forskjel, ti mens norden ligger bundet i sne og is en tre—fire maaneder av aaret, kan roserne blomstre og sydfrugter trives i det sydlige Texas eller rundt Golfkysten.

En kold polarstrøm stryker langs kysten av den nordligste del av Nordamerika og naar sydoover til de nordligste Atlanterhavs-stater. Østlige vinde som blæser ind fra havet over denne strøm, er derfor raa og kolde, og vinteren er av denne grund streng. Den blir dog mildere efterhvert som man kommer sydoover, indtil den i Florida omtrent er ukjendt. Om sommeren hersker derimot varme sydvestlige vinde, hvorfor storstaden New York og omegn ofte plages av en sommervarme paa op til 100 grader Fahrenheit (38 gr. Celsius) i skyggen.

I den store Mississippi-dal, og da især i dens nordvestlige del, hersker der et strengt oplandsklima med varme somrer og bitende kolde vintre. Sommervarmen kan i ukevis staa i en 90 a 100 gr. Fahrenheit (fra 32 til 38 gr. Celsius) i skyggen med varme, lumre nætter. Til gjengjæld kan vinterkulden vise en 20—30 gr. under 0 Fahrenheit (fra \div 29 til \div 34 gr. Celsius). Jeg har selv i det vestlige Minnesota oplevet en kulde av 40 gr. Fahrenheit (ogsaa \div 40 gr. Celsius), og under saadant veir ønsker man sig gjerne litt av den overflødige sommervarme. Ved siden herav er veiret altid meget avvekslende. Landet ligger fuldstændig aapent baade mot syd og nord, hvilket gir de varme sydlige vinde fra den Mexikanske golf saavel som de kolde nordlige vinde fra Ishavet frit spillerum. Det er derfor ingen sjeldenhet at termometeret kan gaa op eller ned en 40—50 grader Fahrenheit paa mindre end 24 timer. Det indtræffer derfor ikke saa ganske sjeldent at nordvestens snestorme stryker sydoover hele landet like til Golfkysten, og at folk fryser ihjel tæt ind til den tropiske sone.

Klippebjergenes høilandsstater har ogsaa temmelig sterk sommer-varme og kolde strenge vintre med et noksaa stort snefald. Herfra danner dog de sydlige bjergstater en undtagelse, da klimaet der er varmt og tørt. Det sydvestlige hjørne av Arizona, der danner et lavland ned mot Californiabugten, er saaledes det varmeste og tørreste sted i de Forenede Stater.

Vestkysten har derimot et mildt og behagelig kystklima. Længere nord i Oregon og Washington blir det mere raat og regnfuldt. Vinteren er dog som regel mild — sjelden frost vestenfor Cascadefjeldene —, og sommeren er heller ikke overdreven varm, med friske kjølige nætter.

Regnmængde.

Den varme fugtige luftstrøm som følger Golfstrømmen paa dens vei nordover fra det Karaibiske hav, fortsætter sin vei indover landet i en nordøstlig retning, mens selve havstrømmen maa bøie av i øst for at finde sin vei ut igjennem strædet ved Florida. Naar luftstrømmen har naadd land, begynner den at avkjøles og fortætte sig, og da den er rik paa fugtighet, blir nedbøren straks ganske stor. Paa dens vei nordover blir dog nedbøren mindre og mindre, indtil det aarlige regnfald i den nordligste del av landet kun er det halve av hvad det er ved golfen. Det samme vilde ogsaa være tilfælde paa nordøst-kysten av landet, men der møter den ofte østlige vinde, som bringer fugtighet ind fra havet og øker regnmængden.

Alfred J. Henry, professor i meteorologi ved de Forenede Staters veirbyraa, har delt den østlige halvdel av de Forenede Stater i 4 regnbelter, der viser luftstrømmens vandring indover landet og størrelsen av den aarlige nedbør. Disse belter gaar alle mer eller mindre i nordøstlig retning, undtagen det første, der omfatter Golfstaterne. Den aarlige regnmængde i dette belte er fra 50 til 55 amerikanske tommer eller fra 1270 til 1400 mm. Der er dog tre steder hvor regnmængden gaar op til 60 à 70 tommer eller fra 1525 til 1775 mm., nemlig paa kysten av staterne Mississippi og Alabama og i den sydlige del av Alleghanyfjeldene, i den østlige del av Tennessee og vestlige del av Nord Carolina, samt paa kysten av sidstnævnte stat.

Det andet belte gaar nordenom golfstaterne og gjør en sving nedover Nord- og Syd Carolina og Georgia, hvorpaa dens sydlige linje gaar ut i havet i den sydlige del av staten Virginia. Dens nordlige linje gjennemsjærer Missouri og gaar derpaa østover det sydlige Illinois, Indiana og Ohio, derpaa i nordøstlig retning like til

staten Maine. Regnmængden inden dette belte er fra 40 til 45 tommer — 1015 til 1240 mm. Et par steder gaar den optil 50 tommer — 1270 mm.

Den vestlige linje paa det tredje belte gaar næsten ret i nord fra Texas til den vestlige bugt av Superiorsjøen. Den indbefatter saaledes hele av Texas, Oklahoma, Kansas, Nebraska og Iowa, samt hele Wisconsin og landet rundt de store indsjøer. Den aarlige regnmængde varierer mellem 30 og 35 tommer — 762 til 890 mm. Staten Illinois har 35 à 40 tommer, altsaa fra 890 til 1015 mm.

Den vestlige linje paa det fjerde belte gaar i en uregelmæssig linje fra den 101. længdegrad i en litt nordøstlig retning til den naar den nordlige grænse av Nord Dakota ved den 98. længdegrad. Regnmængden for dette belte er opført med 25 til 30 tommer — 635 til 762 mm. — for den sydlige del, og fra 20 til 25 tommer — 510 til 635 mm. — for den nordlige del.

Hele den østlige halvdel av de Forenede Stater har saaledes tilstrækkelig regn til at frembringe nogenlunde aarvise avlinger, naar undtages det forholdsvis smale fjerde belte, hvor avlingen av og til slaar feil paa grund av tørke. En anden god ting ved regnfaldet derborte er at størsteparten av det kommer ned i vaarmaanederne april, mai og juni, og da kommer det netop tilpas for den voksende grøde.

Men saa har vi den anden halvdel av landet, hvor forholdet stiller sig langt anderledes. Den varme luftstrøm fra den Mexikanske bugt har omtrent ingen indflydelse vestenfor den 99. længdegrad i den nordlige del av landet og den 101. i den sydlige del. Meteorologerne sætter almindelig den 100. længdegrad som delingsmerke. Derfra like til den vestlige side av Cascadefjeldene er veiret saa tørt og regnmængden saa liten at det ikke gaar an at drive akerbruk uten kunstig vanding, undtagen paa nogen faa og smaa flekker. Hele dette store strøk ligger like i retningen av de varme fugtige vinde fra det store Stillehav, men paa sin vei østover møter de de høie Sierra Nevada og Cascadefjeldene, der tvinger skyerne op i de høiere kolde luftlag, hvorved de gir slip paa sin fugtighet paa vestsiden av fjeldkjeden. Den aarlige regnmængde blir derfor mindre og mindre istedenfor større jo lenger vest man kommer, indtil man har passert de omtalte fjeldkjeder. Det første strøk vestenfor den 100. længdegrad har fra 15 til 20 tommer — 375 til 510 mm. nedbør. Derpaa gaar det ned til 10 à 15 tommer — 250 til 375 mm. — i det største strøk. I det store bassæng i Nevada og Utah er det fra 0 til 10 tommer — fra ingen nedbør til 250 mm. —, og i dette bassæng findes ikke saa faa og heller ikke saa smaa floder som kommer ned fra fjeldene og ikke har noget utløp, men tørker bort i sandet.

Der er nogen faa mindre strøk hvor regnmængden er litt større, nemlig i det vestlige Montana og nordlige Idaho, hvor den gaar op til 20 a 25 tommer — 510 til 635 mm. Ogsaa et par steder indimellem fjeldene er regnmængden noget større, men der kommer fugtigheden helst ned i form av sne.

Den del av vestkysten som ligger vestenfor Cascadefjeldene og Sierra Nevada saa langt syd som til San Francisco i California (det sydlige California hører derimot til det tørre strøk) har en stor regnmængde. Den nordlige del av den store Californiadal, samt de mindre dale i det vestlige Oregon og rundt Puget sund i Washington, har en aarlig regnmængde av 40 a 50 tommer — 1015 mm. til 1270 mm. —, og vestenfor kystfjeldene, like ved sjøkysten, kan den gaa op til 100 tommer — 2540 mm. — og derover. Men regnmængden paa vestkysten er ikke saa jevnt fordelt paa hele aaret, eller falder ikke i den beleiligste aarstid, slik som i central- og øststaterne. Først frem i september, naar jorden blir en smule avkjølet, faar de varme havvinde fra det store Stillehav magt til at stryke indover landet og utlade sin fugtighet. Siden vokser nedbøren dag for dag, indtil det øsregner omtrent hver dag i december og januar. Siden avtar det igjen litt efterhvert i februar, mars og april for til slut at holde ganske op i mai, naar de varme landvinde begynnder at stryke ut mot havet. I de paafølgende 3—4 sommermaaneder, nemlig i sidste halvdel av mai, juni, juli, august og første halvdel av september, naar den voksende grøde trønger det mest, kommer der næsten ikke en draape regn. Følgen er at alt høiere liggende land er altfor tørt for almindelig farming og kun kan dyrkes ved hjelp av kunstig vanding, til trods for at distriktets aarlige regnmængde er meget større end i centralstaterne.

Naturlige rigdomskilder.

De Forenede Stater er et i naturlig henseende meget rikt land. Der er vistnok faa store land i verden som kan opvise en mere frugtbar jordbund end det. Man kan næsten si at den er av bedste sort fra hav til hav. Vistnok er der enkelte steder hvor jorden er mindre god, saasom i nogen av de nordligste Atlanterhavs-stater, i det nordligste Michigan, Wisconsin og Minnesota, samt en stripe sandjord paa kysten av den Mexikanske golf; men disse strækninger er baade smaa og faa i sammenligning med det store hele. Selv Alleghanyfjeldene kunde efter norske begreper dyrkes næsten til toppen, da saagodtsom alle er av den runde kolleform med nok av jord nedover siderne.

Jordbunden i den store Mississippi-dal, som engang var bunden av en stor grund sjø, er for det meste ualmindelig rik. Den har nu i et par mandsaldre git rike avlinger aar efter aar uten at faa det mindste vederlag i form av gjødsel, og det ser ut til at den endnu en stund kan holde ut. Det samme kan ogsaa siges om jorden paa de store høisletter østen- og vestenfor Klippebjergene og for store strækninger ogsaa over selve fjeldkjeden. Og dog er landet vestenfor den 100. længdegrad allikevel for størstedelen, og vil vedbli at være det, mer eller mindre en ørken som kun er skikket til havn for millioner av kreaturer; det er dog ikke jordbundens skyld, den er frugtbar nok, men der mangler regn, hvilket viser sig bedst av de svære avlinger man faar der hvor der er anledning til kunstig vanding.

For store strækninger av Washington, Oregon og flere andre steder paa vestkysten er de øvre jordlag av vulkansk oprindelse. De mange nu utslukte vulkaner i Sierra Nevada og Cascadefjeldene har i tidens løp utsendt vældige masser av aske og lava. Disse vulkanske lag skal dække et areal av ca. 200 000 kvadratmil og paa sine steder ha en tykkelse av op til 2000 fot. Jorden derute har derfor en graahvit askefarve, mens den er sort i centralstaterne; den er allikevel ualmindelig frugtbar. Men landet er temmelig kupert, og der er heller ikke saa litet av grov sandjord indimellem, som er tør og ufruktbar der som overalt ellers i verden.

For et par hundrede aar siden var store dele av de Forenede Stater dækket av vældige urskoger. Det var ikke alene skogarealet som var stort, men da skogen stod aldeles urørt av menneskehaand, var trærne ogsaa av svære dimensioner.

I den nordlige del av landet strakte der sig et belte av naaletrær, som paa nogen faa avbrydelser nær naadde fra kysten av Maine til det nordvestlige Minnesota. Søndenfor naaleskogen stod løvskogen frodig og svær. Hele Atlanterhavskysten like til Floridas sydligste grænse, tillikemed Alleghanyfjeldene og Ohiodalen, var dækket av skog, og i denne svære løvskog var der en mængde kostbare og nyttige træsorter.

I flere av de sydlige stater var der atter igjen et belte av naaletrær, den saakaldte gule furu, der er et meget værdifuldt træ. Paa præriestaterne, Indiana og Illinois, blev skogen derimot mindre tæt, og aapen prærie vekslet der overalt med større eller mindre lunder av løvskog. Den vokste dog fremdeles frodig ved alle innsjøer og elvebredder, hvor den var beskyttet mot præriebranden. Omkring 50 å 100 mil vestenfor Mississippifloden blev den aapne prærie aldeles dominerende, og skogen trak sig nu tilbake til en smal stripe paa begge sider av de større floder, indtil den vestenfor den 100. længdegrad

forsvandt omtrent aldeles. Man kunde siden reise hundreder av mile uten at se et eneste vildtvoksende tr e. Aarsaken til denne tr ebarhet var for liten fugtighet. Der var rigtignok nogen faa mindre str ek i Klippebjergenes store h iland hvor regnm engden var stor nok til at frembringe skog, saasom iblandt de Sorte bjerge (Black Hills) i det sydvestlige hj orne av Syd Dakota, i den vestlige del av Montana, den nordlige del av Idaho og nogen smaastr ek i Colorado m. fl. st., men disse str ek, hvorpaa der vokste litt skog, var baade saa faa og smaa i sammenligning med det store hele at man godt kan regne den store landstr ekning fra den 100. l engdegrad og til den 121., eller til den vestlige skraaning av Sierra Nevada og Cascadefjeldene, for aldeles tr ebar.

Vestenfor disse fjelde og like til Stillehavet, og fra Canadas gr ense i nord og sydover hele Washington, Oregon og til midten av California strakte der sig et belte av den sv ereste naaleskog som findes i verden — en skog som man maa se for at kunne forstaa dens v eldige dimensioner. Der vokste den berømte Wellington-furu, Douglasfuru og redwoodfuru, som kunde opnaa en st orrelse av 50 til 130 fot i omkreds og fra 300 til 400 fots høide.

De Forenede Stater er med rette bekjendt for sin metalrigdom. Deres  dle metaller, guld og sølv, er bekjendt verden over. De uædle metaller, jern, kobber, sink og bly, likesom de store m engder kul og petroleum har dog en mange ganger st orre v erdi. Av kul er der gravet ut uhyre masser i Alleghanyfjeldenes h iland. Den viktigste kulstat er Pennsylvania, som skaffer n esten alle „anthracite“ eller h arde kul i de Forenede Stater, ved siden av en masse „bituminous“ eller almindelig stenkul. Stenkulfeltet strækker sig ogsaa sydover gjennem den vestlige del av Virginia, West Virginia, Nord Carolina, Georgia og nede i Alabama. Likeledes gaar det gjennem den østlige del av Ohio, Kentucky og Tennessee.

Et andet stort kulfelt ligger syd for Michigansjøen i staterne Illinois og Indiana, og det tredje ligger vestenfor Mississippifloden i staterne Iowa, Missouri og Kansas. I de vestlige stater er flere mindre felter, men kullene er av en daarligere kvalitet og n ermer sig mere torv i br ndselsv erdi. Der er dog et godt kulfelt i Cascadefjeldene i staten Washington og et andet som gaar fra Arkansas gjennem Oklahoma og ind i Texas.

Av jern har Minnesota uhyre masser i egnene omkring Superior- eller  vresj en. Likeledes er Alleghanyfjeldene meget rike paa dette nyttige metal, og det findes ogsaa paa mange steder i Klippebjergene.

De mest v rdirfulde kobberminer er i staterne Michigan, Montana og Arizona. Disse miner er saa rike at de Forenede Stater producerer mere kobber end noget andet land i verden.

Likeledes har landet ualmindelig rike petroleumsfelter i staterne Pennsylvania, Ohio, Indiana, West Virginia og sydøstlige Texas. Disse kilder har i de sidste 50 à 60 aar producet millioner og atter millioner tønder olje av forskjellig slags, som er blit solgt over hele verden. Fremdeles har det samme distrikt store masser av naturlig gas, som strømmer op av jorden og blir brukt som brændsel i de store jern- og staalverker i det vestlige Pennsylvania.

Klippebjergene er de rikeste paa ædle metaller som guld, sølv og platina. Tildels ogsaa ædelstene. Ved siden derav utvindes zink, bly, salt m. m.

Men der er ogsaa mange andre naturherligheter, som ikke kan opregnes netop her. Man paastaar derborte at i tilfælde krig er de Forenede Stater det eneste land i verden som kan stole udelukkende paa sig selv, om fienden skulde avsperre det fra utenverdenen. Naar undtages de fineste luksusartikler, saa har landet inden sine grænser, eller det kan avle, alt hvad befolkningen trenger til livsophold, da landet er saa stort og produkterne saa mangeartede.

Alle disse rigdomskilder laa omtrent unyttede for 100 aar siden. Aarsaken hertil var ikke den, at de ældste indbyggere ikke ønsket at nyttiggjøre sig dem, men hovedårsaken var simpelthen den, at der ikke var folk nok i landet til at gjøre det. Der trængtes millioner av mennesker til at skaffe dem frem og til at forbruke dem. Saa længe landet laa ubebodd, hadde alle disse rigdomskilder ingen værdi. Jorden laa øde og udyrket, skogen stod der aldeles værdiløs, gruberne var ikke aapnet og fabrikker var der ingen av. Men eftersom befolkningen vokste, blev jorden opdyrket, byer sprang op og vokste sig store, gruber blev aapnet og fabrikker anlagt. Den ene klasse mennesker trængte at forbruke hvad den anden klasse frembragte til overflod. Derfor blev alle landets rigdomskilder utnyttet, om ikke alltid likelig fordelt paa alle.

Vi kommer dernæst til den anden store faktor i de Forenede Staters utviklingshistorie, nemlig

Indvandringen.

Naar man læser verdenshistorien, ser man at der ned igjennem tiderne har foregaat flere store folkevandringer fra det ene land til det andet. Naar folkemængden i et land blev for stor i forhold til landets hjelpekilder, maatte en del av folket dra ut for at finde sig nye hjem. Disse folkevandringer foregik almindelig som store kriger-tog, der drog ut og undertvang sine svakere, men ofte rikere naboer. Siden bosatte de sig i landet og smeltet litt efter litt sammen med den undertvungne befolkning.

I det 19. aarhundrede foregik der ogsaa en saadan folkevandring — og den foregaar fremdeles — fra gamle Europa til Onkel Sams rike, og den er meget større end nogen av de foregaaende folkevandringer. Denne folkevandring har dog ikke foregaaet i et sluttet tog med en krigshærs brask og bram og mange voldsomheter, men den har gaaet for sig som en stadig strøm av smaaflokker paa et par hundrede eller derover, som kom stilfærdig og bad om at faa slippe ind. Onkel Sam var ogsaa mer end villig til at motta dem, aapnet døren paa vid væg og sa: „Kom bare saa mange som vil, kristne og jøder, muhammedanere og hedninger, fattig og rik. Alle er hjertelig velkommen til mit store folketomme rike. Har de bare en sterk krop og et villig sind til at ta fat paa hvad som bydes, skal jeg prøve at gjøre hvad jeg kan for eder, gi eder et hjem og gjøre eder til borgere av min store republik. Den eneste jeg ikke vil ha, er den gule skjævøiete kineser. Jeg har prøvet ham ogsaa, men han er og blir den samme skidne uforbederlige hedning, hvorledes jeg end snur og vender ham, og han maa staa ute. Ellers er alle velkomne uanset religion og nationalitet.“

Hvor stor indvandringen til de Forenede Stater var før 1820 vet man ikke, da ingen holdt regnskap over den. De første kolonier blev dog grundlagt og befolket av emigranter fra Europa, og siden har indvandringen foregaaet stadig til hvert aar. Den var allikevel forholdsvis liten i slutten av det 17. og i begyndelsen av det 18. aarhundrede i sammenligning med nutidens uhyre masser, men noen kom der ogsaa da til hvert aar, og man har anslaaet indvandringens samlede størrelse i trediveaars-perioden 1789—1820 til 250 000, og dette tal tror jeg er heller for lavt end for høit ansat.

Efter 1820 holdt de Forenede Staters regjering nogenlunde nøiagtig regnskap over antallet av de emigranter som ankom til landets havner. Det regnskap er noksaa oplysende. Det viser at i førstningen var indvandringen forholdsvis liten, men etterhvert som de først ankomne blev litt kjendt med landet og fik tid til at skrive hjem og fortælle om dets mange herligheter, økedes strømmen, indtil den i 1905 naadde over milliontallet.

Indvandringens størrelse og fremgang fra 1820 til 1910.

Regjeringens officielle opgave over ankomne emigranter til de Forenede Stater viser betydelige svingninger fra aar til aar. Særlig vil man lægge merke til at med gode tider i de Forenede Stater og

daarlige i Europa følger en sterk indvandring. Er det omvendt med tiderne, gaar indvandringen ned. Den har dog — stort set — vist stadig tilbøielighet til at vokse.

Nedenstaaende tabel viser et utdrag av indvandringen til forskjellige tider.

I aaret	1820	indvandret	8 400	emigranter.
—, —	1832	—	60 500	—
—, —	1854	—	427 800	—
—, —	1857	—	112 100	—
—, —	1865	—	180 300	—
—, —	1873	—	459 800	—
—, —	1878	—	138 500	—
—, —	1882	—	789 000	—
—, —	1886	—	334 200	—
—, —	1892	—	579 700	—
—, —	1898	—	229 300	—
—, —	1907	—	1 285 300	—
—, —	1910	—	1 041 600	—

Den voldsomme stigning begyndte med dette aarhundrede, som alt kan vise fire aar med over en million indvandrere. Ialt er der i tiden fra 1820—1910 indvandret til de Forenede Stater 27 895 000 emigranter.

Det er næsten ufattelig at en folkehær paa omtrent otte og tyve millioner mennesker, eller mer end dobbelt saa mange som Norges, Sveriges, Danmarks og Finlands befolkning tilsammenlagt, skal ha kunnet utvandre fra andre land og ind til de Forenede Stater i løpet av 91 aar; men de sikre tal fortæller det. Hvert eneste land i Europa, saavel som folkeslag i Asien og Afrika, har da ogsaa maattet yde sin del til denne vældige folkevandring fra den gamle til den nye verden. De Forenede Stater er som følge herav ogsaa det mest kosmopolitiske land paa kloden, og det er en komplet umulighet at sige hvilken menneskerace det amerikanske folk bestaar av. Maaten hvorpaa de bosatte sig i landet hjalp ogsaa til at øke raceblandingen; ti folk fra de forskjellige land søkte nemlig ikke hen til hver sin stat eller visse strøk, men germaner, slaver, kelter, jøder og folk av den romanske race er blandet sammen i den mest brokede uorden utover hele landet. Denne sammenblanding har dog været en mægtig faktor til at skape et hele av disse uensartede folkeslag, da ingen av dem blir sterke nok til at faa fuldstændig overmagt over de andre.

En nogenlunde opmerksom iagttager som reiser i de Forenede Stater, kan let se at det er et nybygget land. Han ser det ikke

bare paa landet eller dets indretninger, som byer, huser, farmer, veier o. s. v., men ogsaa paa selve befolkningen. Det er ikke bare det faktum at der i 1910 var næsten en sjettedel eller over 13 millioner personer av landets hvite befolkning, som var født i utlandet (de fleste var voksne mennesker), og at man træffer indvandrere omtrent hvor man kommer; men man kan ogsaa reise over store strøk av landet, og da især i veststaterne, uten at se ett rigtig gammelt menneske. Man træffer nu nok av dem som er i femti-sekstiaars-alderen, men ældre folk er næsten et særsyn. Til gjengjæld vrimler det av barn og ungdom hvor man vender sig i dette nybyggede land. Alt er ungt — landet saavel som folket.

Man deler ofte i daglig tale landets befolkning i to klasser — den indvandrede og den indfødte klasse. Til den indvandrede klasse regnes da alle emigranter som er kommet til landet efter 1820, og deres efterkommere; og til den indfødte klasse eller de saakaldte egne amerikanere hører efterkommerne av den hvite befolkning som bodde i landet under folketællingen i 1820.

Hvor stor hver av disse to klasser nu er vet ingen, for statistikken har ikke noget saadant delingsmerke. Den kalder alle som er født i landet for amerikanere. Man kan dog trygt gaa ut fra at disse 28 millioner emigranter har formert sig til over 60 millioner. De fleste var unge sterke, frugtbare folk naar de ankom til landet, og størsteparten er nu omgitt av store barneflokker eller barnebarn og barnebarns barn like op i fjerde led. Jeg er derfor tilbøielig til at tro at den indvandrede del av befolkningen har vokset mindst 130 procent i disse 91 aar, fra regnet dem som i aarenes løp er vendt tilbake til sit gamle hjem i fødelandet. De indvandrede antal skulde nu altsaa bli vel 64 millioner mennesker.

Forøkelsen av den indfødte hvite befolkning blir da omtrent 123 procent, saaledes at efterkommerne av de henimot 8 millioner mennesker som bodde i landet under folketællingen av 1820, i disse 91 aar har vokset til vel $17\frac{1}{2}$ million mennesker.

En som er ukjent med de Forenede Staters indre forhold, vil gjerne sige at jeg har beregnet forøkelsen av den indvandrede klasse for høit og forøkelsen av den indfødte klasse for lavt; men den som kjender til de indfødte amerikaneres store hang til raceselv-mord og den dermed følgende store masse av ugifte personer av begge kjønn, samt barnløse egteskaper, vil vistnok indrømme at det ikke er tilfældet. Jeg tror tvertimot at mange som er noget kjent med forholdet, vil gaa til den anden yderlighet og si at jeg har sat vekstprocenten for de indfødte for høit og for de indvandrede for lavt. Den indfødte del av befolkningen vokste dog sikkert og jevnt i den

første halvdel av det 19. aarhundrede, og det er først i de sidste 40—50 aar at stilstanden eller tilbakeslaget har fundet sted. Antallet av negrene (disse er saa egne amerikanere som nogen, da omtrent alle er født i landet av indfødte forældre) har steget med hele 455 procent i den samme tidsperiode.

Jeg tror derfor at mit regnestykke er saa rigtig som det i det hele kan være. Indvandringen i disse 91 aar har altsaa git landet en nuværende folkemængde paa omtrent 64 million mennesker eller næsten likesaa mange som der er i keiserdømmet Tyskland.

Ingen kan beregne den umaadelige rigdom som alle disse millioner har skjænket landet, først i form av kontant kapital og dernæst i form av uberegnelige værdier av arbeidskraft. Enhver kan da slutte sig til hvilken mægtig faktor de har været i landets raske utvikling.

Der har naturligvis ogsaa været andre faktorer som har bidrat til at gjøre de Forenede Stater til hvad de er idag. Saaledes deres sterke beskyttelsesvenlige toldpolitikk, der har bragt millioner paa millioner av utenlandsk kapital ind i landet. Den hurtige utvikling av landets jernbanenet og andre kommunikationsmidler m. v. Men de to viktigste faktorer var dog først den store strækning frugtbar jord og andre naturherligheter som laa der og ventet paa at bli tat i bruk, og dernæst indvandringen — især det sidste; ti det er alle disse millioner som har befolket det store øde rike. De har bygget dets byer, grundlagt dets farmer og dyrket mil efter mil av de store øde prærier. De har likeledes gravet dets gruber, bygget dets jernbaner og hugget dets vældige skoger, samt slitt rigdom i henderne paa landets mange millionærer. Men ved siden herav har de ogsaa, paa samme tid som mange arbeidet sig frem til velstand og tildels rigdom, ydet sin fulde andel til storbyernes fattigkvarterer, landets sindssykeasyler og dets straffanstalter.

Naar man ser paa de Forenede Staters utvikling i lyset av disse kjendsgjerninger, da blir der ikke fuldt saa meget vidunderlig i landets raske fremgang, hverken med hensyn til folkemængde eller rigdom og magt.

Den norske indvandring til de Forenede Stater.

Uagtet nordmændene mer og mer faar æren av at ha opdaget Amerika og været de første hvite folk som har bosat sig i landet, var de allikevel ikke blandt de første kolonister som bosatte sig i Onkel Sams rike efterat Columbus hadde gjenopdaget det. Aarsaken hertil maa vel helst søkes i den kjendsgjerning at mens Norge paa Leif Eriksons tid var en av verdens modigste og driftigste sjøfarende

nationer, var det i det 17. og 18. aarhundrede sunket ned til en provins av Danmark med faa eller ingen nationale interesser. Alt maatte gaa over Danmark, og naar dette land ikke tok initiativet, var der ikke nok national selvstændighetsfølelse blandt den norske bonde til selv at gjøre det. Befolkningen var ogsaa liten og spredt over et stort omraade. Likeledes var oplysningen liten blandt den almindelige mand. Det var vist ikke mange som kjendte noget til Amerika, og endnu færre som følte lyst til at reise ut og bosætte sig i dette fremmede vilde land. En og anden sjømand har nu formodentlig fundet veien over og bosat sig i landet. Der blev saaledes i 1769 stiftet et skandinavisk selskap i Philadelphia, der bar navnet „Societas Scandinaviensis“, hvis første præsident var nordmanden kapt. Abraham Markoe. En av de første og største begivenheter i foreningens historie var en avskedsfest som blev holdt i „City Tavern“¹⁾ den 11 december 1782 til ære for baron Axel Fersen, som har vundet et navn i den amerikanske historie for sin tapperhet under slaget ved Yorktown. General, senere præsident, George Washington talte ved den anledning for æresgjesten og foreningen, og han uttalte da samtidig sin glæde og stolthet over at han var av nordisk herkomst. Senere dekorerte han baron Fersen med Cincinnatiordenen for utvist tapperhet. Disse sjømænd var dog saa faa at de gik op i andre nationaliteter og er gaat tapt for historien.

Den som almindelig er blit kaldt den norske utvandnings far, er en mand ved navn Klæng Pedersen Hesthammer fra Tysvær sogn, Stavanger amt. I aaret 1821 reiste han og en Knud Olsen Eide fra øen Fogn, ogsaa i nærheten av Stavanger, i selskap over til de Forenede Stater. Enkelte paastaar at de var utsendt av kvækerne i Stavanger amt, forat de skulde undersøke forholdene, men dør er intet sikkert bevis for dette. Nok er det, Klæng Pedersen opholdt sig 3 aar i og rundt byen New York, hvorpaa han i 1824 reiste hjem igjen. Efterat han var hjemkommet, skildret han tilstanden i vestens republik med lyse farver, og dette bragte en av kvækernes ledere i Stavanger, Lars Larsen Gjeilene, til at tænke paa utvandring. Han fik da dannet et litet selskap, som i forening kjøpte en liten slup paa 45 tons for 1800 speciedaler. Den fik navnet „Restorationen“. Efterat de hadde indtat en last av jern, som de haabet at tjene paa efter sin ankomst til New York, heiste de seil og forlot fædrelandet den 4 juli 1825. Hele reisefølget bestod av 52 mennesker iberegnet skibets mandskap, nemlig 32 voksne og 20 barn. Et barn blev født ombord og det blev saaledes 53 som steg i land i New York.

¹ Byens hotel.

Da lederne av dette selskap var kvækere (en haugianer var ogsaa med), har et par forfattere paastaat at det var religionsforfølgelse som var aarsak til det første norske selskaps utvandring. Jeg tror dog at de tar feil deri. Hovedaarsaken til denne første utvandring, som til saa mange andre, var nok haabet om at forbedre sine økonomiske kaar over i det nye land. Vistnok hadde kvækerne endel ubehageligheter paa grund av sin religion, som i visse henseender kom i strid med norsk lov, da den forbød dem at avlægge ed, at gjøre krigstjeneste m. v., men nogen egentlig forfølgelse var der ikke. Derimot laa lysten til rigdom og magt likesaa vel hos dem som hos andre mennesker.

Dette første utvandrerselskaps, de saakaldte sluffefolks, reise over Atlanterhavet var noksaa romantisk og farefuld. De seilte først gjennem den Britiske kanal og løp nogen dage senere ind i den lille havneby Lisett paa sydkysten av England.

Her begyndte de en ulovlig brændevinshandel med indbyggerne, og da de forstod at øvrigheten var efter dem, maatte de i al hast stikke tilsjøs. Men istedenfor at lægge kursen vestover, seilte de i sydlig retning, og næste gang man hørte om dem, kom de drivende ind mot havnen Funchal paa øen Madeira. I nærheten av øen opdaget de et fat med vin drivende i sjøen, og Lars Gjeilene rodde ut og fisket det op. Da de fik det ombord paa sluppen, maatte de prøve indholdet, og det viste sig at være god vare, ti alle blev sterkt beruset og glemte at ta vare paa skibet. Følgen var at skibet kom drivende ind paa havnen uten flag og uten kommando, som et andet pestskib. En av officererne paa et tysk skib som laa der, skrek da til dem at hvis de ikke ønsket at bli hilset av fæstningens kanoner, som allerede var rettet mot dem, maatte de hurtigst mulig heise flag. De fik da flagget op og kom ind paa havnen.

Dette lille skib med dets forvovne passagerer tiltrak sig megen opmerksomhet i Funchal. Den amerikanske konsul der paa stedet gav dem en hel del proviant, blandt andet en masse vindruer, som var noget nyt for dem. Han indbød hele selskapet til en flot middag, og ved avreisen fik de en æressalut fra fæstningens kanoner.

Efter tre dages ophold i Funchal heiste de igjen seil og stod ut paa det store og stormfulde Atlanterhav. Fire uker var nu allerede gaat siden de forlot Stavanger, og i ti lange uker til maatte de holde sjøen før de ankom til New York. Enhver kan forstaa at det var en i høieste grad lang og besværlig reise ombord paa dette lille overfyldte skib. Hertil kan føies at kun kapteinen og styrmanden var sjømænd i ordets egentlige forstand; men da alle var født og opvokset

ved sjøen og vant med den fra barnsben av, var de omtrent like gode som heltbefarne sjøfolk. Reisen forløp ellers noksaa heldig, og efter 14 ukers eventyrlig seilas kastet de anker paa New Yorks havn.

Det første norske settlement.

Ankomsten av dette første norske utvandrerelskap vakte stor opsigt i New York. At disse nordmænd kunde vove sig over det store stormende verdenshav og komme vel frem paa et saadant litet skib var noget aldeles uhørt og enestaaende, og der stod lange beretninger om reisen i byens aviser.

Men her kom de atter i vanskeligheter med autoriteterne. Skibet hadde nemlig en større ladning og flere passagerer ombord end de Forenede Staters love tillater, og som følge derav blev kapteinen arrestert og skibet beslaglagt. Kapteinen blev dog snart løslatt igjen og skibet tilbakelevert, hvorpaa øvrigheten lot hele saken fare. Kvækerne i New York, og formentlig ogsaa andre, hjalp dem paa forskjellige maater med mat og klær, som de høilig trængte, og endel blev optat i private hjem mens de ventet i byen. Likeledes blev en pengeindsamling sat i gang for dem, og denne indbragte nok til at hjelpe dem længere ind i landet.

Sluppefolkets ophold i New York blev ikke av lang varighet. Det gjaldt for dem at faa sig et hjem før vinteren satte ind, og da næsten alle var landsfolk og vant med gaardsdrift, var det ganske naturlig at de ønsket sig et stykke land at bo paa. Men hvor skulde de hen? Svaret kom snart fra en av Amerikas mange landagenter, ogsaa en kvæker — Joseph Fellows —, der hadde land at sælge i den nordvestlige del av staten New York. Han anbefalte dem at reise dertil og tilbød sig at ledsage dem opover. Følgen var at hele selskapet med undtagelse av kapteinen og styrmanden reiste opover staten til Kendall Township, Orleans County, paa den sydlige bred av indsjøen Ontario i staten New York, hvor hver mandsperson kjøpte 40 acres land av Joseph Fellows. Prisen var 5 dollars pr. acre, og da de intet hadde at betale med, kom de overens med eiermanden om at avbetale summen i ti aarlige terminer.

Landet var bevokset med svær skog — tungt at rydde, — og det led ut i november før de bosatte sig i Kendall. Vinteren stod saaledes for døren, og de kunde derfor intet gjøre med rydningen denne høst. Fire og tyve av dem slog sig dog sammen og fik bygget et litet loghus, 12 fot i firkant med loft, hvor de og deres barn tok ophold for vinteren. Omegnen var sparsomt bebygget, og det var

derfor vanskelig om arbeide. Men da treskemaskinen endnu ikke var kommet i bruk, fik de allikevel litt arbeide hos naboene som treskere. For dette sit arbeide fik de $\frac{1}{11}$ av den treskede hvete og tjente derved det nødvendige til livsophold. Forresten var naboene snilde imot dem paa mange maater. Slik gik den første vinter. Næste vaar fik de ryddet 2 acres hvorav de høstet avling. Dette gav dem mot til fortsatte anstrengelser; men de første 4—5 aar bragte disse folk mange skuffelser og sorger. Det gik dem som det siden har gaat mange andre av deres utvandrede landsmænd — de vantrivedes og ønsket sig tilbake til Norge. Men de kunde ingensteds komme av mangel paa midler, og selv de som kunde bestride tilbakereisens utgifter, visste kun altfor godt hvad det vilde sige at komme tomhændet hjem igjen, og blev derfor hvor de var.

Lars Larsen Gjeilene, der var selskapets leder, blev ikke selv med opover til Kendall, men sendte sin hustru og datter med de andre. Han maatte nemlig stanse flere uker i New York for at sælge skib og ladning, som han til sidst blev av med til en pris av bare 400 dollars. Siden drog han opover til Kendall. Han stanset dog ikke længe der, men flyttet med sin familie ind til byen Rochester, hvor han fik arbeide hos en kanalbaatbygger. Det varte ikke længe før han begyndte med samme slags baatbyggeri for egen regning, og det maa ha gaat ham godt, da han allerede i 1827 saa sig istand til at bygge sig et stort komfortabelt hus i Rochester, som endnu staar paa den samme tomt og uten tvil er det ældste hus som er bygget av en nordmand i de Forenede Stater.

Dette er en kort beretning om det første norske settlements tilblivelseshistorie. Der blev mange senere lik denne. Kendall-settlementet blev dog ikke av nogen betydning for utviklingen av de andre norske settlementer i Amerika. Det tok endnu en stund før utvandringen fra Norge begyndte for fuldt alvor, og da var landet deromkring dyrt og tungt at rydde i sammenligning med prærielandet i de nordvestlige centralstater. Den norske utvandringsstrøm drog siden forbi og videre vestover. Flere av disse sluppefolk solgte ogsaa efter nogen aars forløp og flyttet vestover til Illinois, men endel blev dog igjen, og deres barn og barnebarn bor der fremdeles. Men disse etterkommere av de første norske utvandrere har for længe siden mistet sit norske præg og er blit amerikanere i sind og skind. Settlementet staar derfor idag uten betydning og kun med glansen av at ha været det første.

Utvandringen vokser.

I de første 10 aar efter sluppefolkets avreise var utvandringen temmelig liten, og de som reiste ut, drog enkeltvis eller i smaa grupper, enten over Sverige, Tyskland eller Frankrige, hvorfra der gaves skibsleilighet til Amerika; men eftersom aarene gik, kom der flere og flere rosende brever fra de først ankomne som vakte lysten hos mange til at prøve sin lykke i vidunderlandet der langt vest.

I 1835 kom en av sluppefolket — Knud Slogvig — tilbake til Norge efter et 10-aars ophold i Amerika. Han opholdt sig for det meste i sin hjembygd i Skjolds prestegjeld i Ryfylke; men rygtet om hans hjemkomst løp som en budstikke fra mand til mand med utrolig hurtighet. Folk reiste lange veier for at se og tale med denne merkelige mand, og næsten alle kom hjem igjen angrepet av amerikafeber. Følgen derav var at det Køhlerske rederi i Stavanger utrustet de to brigger „Norden“ og „Den norske Klippe“, som forlot Stavanger sommeren 1836 med ca. 200 passagerer under Knud Slogvigs ledelse. Alt gik godt og vel. De kom vel frem, og brever kom tilbake. Dette satte fart i flere. Sommeren 1837 forlot skibet „Ægir“ Bergen og skibet „Enigheten“ Stavanger med fuld fragt av emigranter til New York.

Siden økedes utvandringen hurtig. Der gik hver vaar ett eller flere skibe med emigranter baade fra Bergen og Stavanger, og de andre norske byer fulgte snart efter. .

En kort beretning om en utvandrer — Ansten Nattestads amerikareise — gir et godt billede av utvandringen i de dage og maaten den foregik paa. Han og hans bror, Ole Nattestad av Rollaugs prestegjeld i Numedal, kom i 1835 paa en forretningsreise til Vestlandet en aften ind paa en gaard i Tysvær sogn, Stavanger amt, hvor man netop hadde mottat brev fra en slegtning, som bodde i Kendall settlement. Dette brev var fra en kvinde til hendes søsterdatter, hvem hun raadet til at komme over, og hvori hun gav en utførlig beretning om deres økonomiske stilling, om landet og om utsigterne for de norske indvandrere. Herved vaktet de to brøders første opmerksomhet paa Amerika. Aaret efter gjorde Ansten Nattestad bekjendtskap med stortingsmand Nutrud, en oplyst bonde i Sigdal. Denne gamle mand var en frihetsven med store tanker om Amerikas fremtid saavel i økonomisk som politisk henseende, og hans meninger var vel skikket til igjen at oplive og bestyrke tanken om at utvandre. De to brødre besluttet derfor vaaren 1837 at kaste los og reise til Amerika. De hørte at et skib skulde avgaa fra Stavanger med emigranter, og tok derfor veien over fjeldene fra Numedal til Stavanger; men da de kom

frem var det næsten to maaneder før skibet skulde avgaa. De tok derfor leilighet med en jagt til Gøteborg, hvor de fik skibsleilighet med en stor amerikaner, lastet med svensk jern. De betalte for overreisen 50 speciedaler — 200 kroner — hver, og efter 32 dages seilas landet de i Fall River, Rhode Island. Herfra kom de over New York, Albany og Buffalo til Detroit, Michigan, hvor de traf sammen med Ole Rynning og hans følge fra Bergen. Sammen med dette selskap reiste de nu over Chicago til Beaver Creek, Illinois.

De hadde reist saa sparsommelig som mulig, men allikevel kostet overreisen dem over 100 dollars hver. De kom snart til den slutning at Amerika frembød mange fordele for jordbrukere og arbeidere, og bestemte sig da til at bli i den nye verden; men forretningsanliggender gjorde det nødvendig at en av dem reiste tilbake til Norge. Ansten reiste neste foraar og la veien over New Orleans, Liverpool og Tønsberg til Kristiania, hvor han skulde besørge utgivelsen av Ole Rynnings lille bok om Amerika.

Om sit ophold i hjembygden fortæller Nattestad: „Skjønt jeg ikke la an paa at utbrede etterretninger om Amerika“ — hvor han hadde været et halvt aar —, „men fortalte simpelthen mine erfaringer i den nye verden til dem jeg talte med, gik dog rygtet som en ild igjennem landet. Hele vintèren kom der folk lange veier fra for at høre om Amerika, og brever indløp fra alle kanter med forespørsler om den nye verden. Der kom mænd endog 24 norske mil ene og alene for at tale med mig, og om vaaren 1838 var der saa mange reise-færdige bare i Rollaugs prestegjeld at kaptein Ankersens skib i Drammen, som rummet 100 passagerer, ikke kunde ta dem alle. Endel maatte lægge veien over Gøteborg i Sverige.“

Man ser av denne lille beretning at amerikafeberen begyndte at gripe om sig ganske sterkt blandt det norske folk i slutten av tredive-aarene, og i de næste ti aar vokste den med rivende fart.

Ole Rynning, prestesøn og norsk student fra Snaasens prestegjeld, Trøndelagen, skrev under sit ophold i de Forenede Stater den ovenfor nævnte bok, som han i 1838 fik trykt i Kristiania, og som bar titelen „Sandfærdig Beretning om Amerika til Oplysning og Nytte for Bonde og Menningmand, forfattet av en norsk som kom derover i juni maaned 1837“. Denne lille bok paa 39 sider gav en grei kortfattet skildring av landets forhold saa langt som han kjendte til dem, og den fik en rivende utbredelse i Norge og gjorde uhyre meget til at foreke utvandringen. De hjemsendte brever, som i mængdevis blev kopierte og sendt rundt blandt slegt og venner, gjorde ogsaa meget til at utbrede utvandrerylsten, og en og anden hjemkommen norsk-amerikaner gjorde resten. Det var ikke bare hus-

mænd og arbeidere som drog avsted, men mange solgte gode gaarder og reiste ut for at fange lykken i det fremmede ukjendte land.

Ingen kjender den nøiagtige størrelse av den norske utvandring i tidsrummet fra 1820 til 1836. De Forenede Staters regjering forsyner os med indvandringsstatistik fra 1820, men uheldigvis er indvandringen fra Norge og Sverige tat under ett like op til 1868, og det er da umulig at bestemme hvor mange det var som kom fra hvert land. Ved siden herav lider opgaverne ogsaa av den feil at de er altfor lave. Som et eksempel herpaa skal jeg anføre at statistikken sætter det samlede antal emigranter fra Norge og Sverige i 1825 til kun fire, mens der i virkeligheten ankom 53 bare fra Norge — det før omtalte sluppeparti.

I 1836 begyndte Norge selv at holde regnskap med den aarlige utvandring. De ældre statistiske opgaver lider vistnok av den samme feil, at de er altfor lave. Utvandringens størrelse til de enkelte land opgives heller ikke. Hovedmassen av de norske utvandrere har dog reist til de Forenede Stater, og det er bare en yderst liten del som har bosat sig i andre land.

Efter de bedste kilder som jeg har været istand til at erholde, stiller den norske indvandring til de Forenede Stater sig saaledes:

Fra 1820 til 1840 indvandret der ca.	1 300		
„ 1840 - 1845	—	—	5 000
„ 1845 - 1850	—	—	12 000
„ 1850 - 1855	—	—	20 270
„ 1855 - 1860	—	—	15 800
I 1861 indvandret . . .	8 900	I 1877 indvandret . . .	3 195
» 1862 —»— . . .	5 200	» 1878 —»— . . .	4 833
» 1863 —»— . . .	1 100	» 1879 —»— . . .	7 607
» 1864 —»— . . .	4 300	» 1880 —»— . . .	19 615
» 1865 —»— . . .	4 000	» 1881 —»— . . .	25 956
» 1866 —»— . . .	15 455	» 1882 —»— . . .	28 788
» 1867 —»— . . .	12 828	» 1883 —»— . . .	22 197
» 1868 —»— . . .	13 207	» 1884 —»— . . .	14 762
» 1869 —»— . . .	18 055	» 1885 —»— . . .	13 972
» 1870 —»— . . .	14 788	» 1886 —»— . . .	15 123
» 1871 —»— . . .	12 055	» 1887 —»— . . .	20 729
» 1872 —»— . . .	13 081	» 1888 —»— . . .	21 431
» 1873 —»— . . .	9 998	» 1889 —»— . . .	12 624
» 1874 —»— . . .	4 565	» 1890 —»— . . .	10 969
» 1875 —»— . . .	3 972	» 1891 —»— . . .	13 335
» 1876 —»— . . .	4 313	» 1892 —»— . . .	14 462

Da jeg i 1885 reiste til de Forenede Stater, var jeg selv almindelig arbeider (hører fremdeles til samme klasse) og arbeidet den første tid paa amerikanske farme. Den 1ste oktober 1886 fik jeg ansættelse som reisende agent og inkassator for det norsk-amerikanske storblad „Skandinaven“ i Chicago og den med samme forbundne bokhandel, en stilling som jeg holdt i 22 aar. Jeg reiste hovedsagelig i de seks nordveststater, hvor nordmændene bor tættest; reiste der paa kryds og paa tvers, aar ut og aar ind. (Har forresten besøkt 20 av forbundets 48 stater, samt krydset den nordlige del av landet fra hav til hav). Min bestilling som agent og da i særdeleshet som inkassator tvang mig til at ta ind i hjemmene, oftest ubuden, hos alle samfundslag, høie og lave, rike og fattige; til nykommeren saavel som hos de indfødte norske mænd og kvinder. Jeg har derfor besøkt tusinder saavel i by som paa land i alle dele av nordvesten: talt med dem, bodd hos dem, fulgt dem til kirke og været paa deres kirkemøter, hørt paa deres retsforhandling og politiske diskussioner, studert deres daglige liv saavel som farming (landbruk) og arbeidsmetoder. Samtidig har min lange forretningstid i samme stilling git mig god anledning til at følge med i deres økonomiske utvikling, saavel i gode som i onde dager.

Paa grund av dette aarelange noie kjendskap til og samvær med det norske utflytterfolk derborte paa vestens store vidder fik jeg lyst til at gi mig i kast med dette arbeide for maaske derved at utfylde et større eller mindre hul i litteraturen om vore utvandrede landsmænd. Min bok behandler ingen store samfundsspørsmål eller indviklede livsproblemer, men indholdet er en likefrem fremstilling av de utvandrede daglige liv, deres glæder og sorger, deres ofte haarde kamp for tilværelsen og de dermed følgende seire eller nederlag, samtidig som jeg har forsøkt at paapeke de muligheter som den norske utvandrers nu gaar i møte. Om jeg har været istand til at fremstille forholdene paa en saadan maate at læseren har faat et bedre kjendskap til vore utflyttede brødre og søstre end han hadde for læsningen, derom faar han selv dømme.

Det er vel mange av mine norske læsere som vil synes at jeg har brukt for meget amerikansk under utarbeidelsen av min bok, da jeg foruten amerikansk mynt, maal og vegt ogsaa har brukt det amerikanske ord land istedenfor jord, farm istedenfor gaard, farmer istedenfor gaardbruker m. fl. Men disse benævnelser er efter min mening fuldt saa naturlige, naar man taler om amerikanske forhold, som de tilsvarende norske uttrykk, mens det motsatte er tilfælde i Norge.

Ved siden av mine egne erfaringer har jeg ogsaa benyttet mig av en række amerikanske verker som kilder til min bok, hvilke vil bli opregnet i bokens sidste hefte.

Til slut vil jeg faa lov til at frembære min hjerteligste tak til d'herrer statsraad Johan E. Mellbye, formand i Norsk Landmandsforbund, godseier Kai Møller, præses i „Selskapet for Norges Vel“, og chefen for det Deichmanske bibliotek, bibliotekar Haakon Nyhuus, for deres velvillige assistanse under utgivelsen av min bok, samt gaardbrukerne A. K. Møn og Olav Bjørgum og kjøbmand Ludvig Ramsdal for deres økonomiske støtte under utarbeidelsen av samme.

Bogens indhold.

1. Onkel Sams rike.

Befolkningens vekst. De Forenede Staters raske utvikling. Landets naturlige beskaffenhet. Veirlag. Naturlige rigdomskilder. Indvandring.

2. Den norske indvandring til de Forenede Stater.

Det første norske settlement (nybygd). Hvor bor alle de norske mænd, kvinder og barn? De seks nordveststater: Illinois, Iowa, Wisconsin, Minnesota, Syd- og Nord Dakota. Veirlaget. Dyre- og fugleliv. **De norske settlementer.**

3. Næringsveiene.

Den amerikanske farm. Produkter paa farmen. Landbruksstatistik. Gjennemsnittsutbytte og samlet produktion. Gjennemsnittspris paa farmen den 1 december. Avlingens samlede værdi paa farmen. Aarlig utførsel til andre land. **Husdyr paa farmen.** Kjør. Hester. Muldyr. Svin. Faar. Fjerfæ.

4. Hus og andre indretninger paa farmen.

Jernbaner og veie. Arbeidet paa farmen. Forpagtere. Dyrkningsmetoder. Bruttoindtægt paa en amerikansk farm.

5. Amerikanske byer.

Den norsk-amerikanske bybefolkning.

6. Kirkelige forhold blandt nordmændene i de Forenede Stater.

Den norsk-amerikanske kirke grundlægges. Samfundsdannelser. Kirkelige skoler. Norsk-amerikansk kirkestrid. Den Forenede Kirke. **Den Lutherske Frikirke. Brodersamfundet. De forskjellige slags indtægtskilder. Størrelse av de forskjellige kirkesamfund.** Kan det skilte forenes? Norsk-amerikanske religionsskoler. Søndagsskoler.

7. Offentlige skoler.

Folkeskolerne. Skolestatistik. Lærerne og deres stilling. De Forenede Staters skolesystems grundkarakter. De høiere skoler. Den almindelige oplysning i landet.

8. Samfundsordningen i de Forenede Stater.

Federale statsutgifter. Statsutgifterne i de enkelte stater. Skattesystemet i de Forenede Stater.

9. Det amerikanske arbeidsmarked.

Arbeidsforhold og lønninger. Dagløn i de forskjellige arbeidsgrener.

10. Det norsk-amerikanske folkeliv.

Daglig liv. Klædesdragt. Mat og drikke. Husstel og renslighet. Selskabelighet. Oplysning. Sprogforhold. Navn. Gjestfrihet. Kjærlighet til fædrelandet. **Gaar det an at vende utvandningsstrømmen hjem igjen?**

11. Den amerikanske folkehelse.

12. Det norske folks fremgang i de Forenede Stater.

13. De Forenede Staters rigdom.

Nationalformuens fordeling. Den økonomiske stilling

forbryderliv i de Forenede Stater.

Amerikanske folk et lykkelig folk?

Er det sørgelig at utvandre til de Forenede Stater.

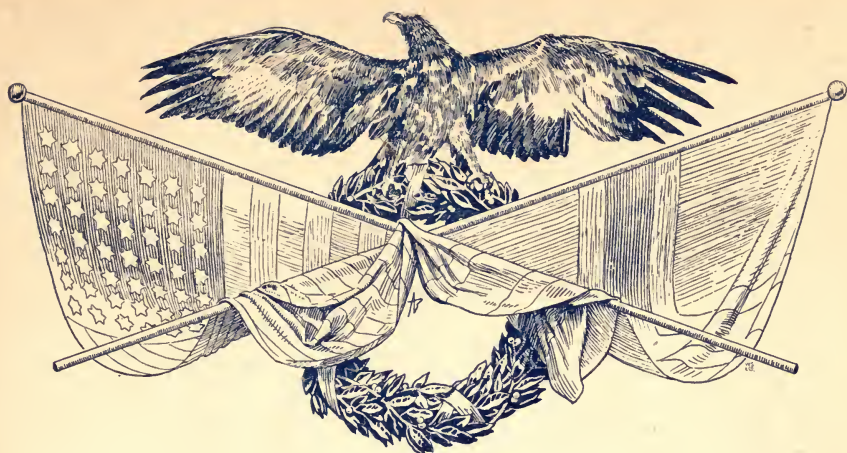
De nuværende forpagterforhold. De nuværende som arbeider.

Arbeidernes til den norske utvandring.

Slutningsbemerkninger.

2250
1650

600
950

Det Norske Folk i de Forenede Stater

Deres daglige liv og økonomiske stilling
:: :: Historik over Amerika :: :: Landets
fremtidsmuligheter for en indvandrer

Av

Knut Takla

Kristiania

J. M. Stenersen & Co.s Forlag

Hefte 2.

Utkommer fjortendaglig i 16
32-sidige hefter à 25 øre

Komplet indbun-
det kr. 5.00 :: ::

I 1893 indvandret . . .	16 079	I 1903 indvandret . . .	24 461
» 1894 —»— . . .	8 867	» 1904 —»— . . .	23 808
» 1895 —»— . . .	7 373	» 1905 —»— . . .	25 064
» 1896 —»— . . .	8 555	» 1906 —»— . . .	21 730
» 1897 —»— . . .	5 842	» 1907 —»— . . .	22 133
» 1898 —»— . . .	4 938	» 1908 —»— . . .	12 412
» 1899 —»— . . .	6 705	» 1909 —»— . . .	13 627
» 1900 —»— . . .	9 575	» 1910 —»— . . .	17 538
» 1901 —»— . . .	12 248		
» 1902 —»— . . .	17 484		
			Tilsammen 708 224

Dette er historien om den norske indvandring til de Forenede Stater i tørre tal. Disse statistiske tabeller viser klart, at var ikke nordmændene blandt de første som begyndte at bygge Onkel Sams store øde rike, saa har de dog, især i de senere aar, allikevel ydet sin fulde andel til landets mangeartede befolkning.

En utvandring paa 708 224 mennesker fra et litet land som Norge i et tidsrum av 91 aar, eller praktisk talt i 75 aar, er følsom nok, og det er derfor intet under, at folkemængden som følge herav har staat omtrent stille i mange av Norges bygder i den samme periode. Heller ikke er det noget under, at omtrent hver eneste familie inden landets grænser har enten barn eller nære slegtninger blandt utflytterfolket der vest paa de store vidder.

Likeledes viser tabellen, at den norske utvandring, i likhet med utvandringen fra de øvrige europæiske land, har været temmelig ujevn i aarenes løp. Var arbeidsforholdene bra i Norge og daarlige i de Forenede Stater, betænkte de sig to ganger før de drog avsted; og var det motsatte tilfælde, drog de over i tusenvis. Dette viser klart, at det er haabet om økonomisk vinding som har været hovedårsaken til, at alle disse tusener av norske mænd og kvinder har forlatt sit ofte fattige, men altid kjære hjem og fødeland for at friste lykken i et fremmed land og blandt fremmede mennesker.

Ingen vet hvor stor den samlede norske befolkning nu er i de Forenede Stater, og man har kun formodninger at holde sig til i dette spørmaal. Statistikken gir nemlig kun opplysning om antallet av landets utenlandsfødte borgere og deres barn; resten blir altid regnet for indfødte.

Under folketellingen av 1900 levet fremdeles 338 426 personer av de indtil den tid indvandrede norske mænd og kvinder. Resten var borte. Lægger man hertil barn av norske forældre hvorav den ene eller begge var født i Norge, vokser tallet til 790 805 — barnenes antal var 452 379. I 1910 var antallet av norsk-fødte mænd og

kvinder vokset til 403 500. Nogen opgave over barnenes antal har jeg ikke, da den neppe er færdig naar dette skrives, men jeg føler mig overbevist om, at disse vil bringe tallet nær op til millionmerket.

Saa langt har man statistikken at holde sig til. Men disse opgaver omfatter kun første og andet led og ikke det tredje og fjerde eller barn som er født av amerikansk-fødte forældre. Man anslaa derfor størrelsen av den samlede befolkning av norsk æt i de Forenede Stater høist forskjellig, fra 1 250 000 og opover til 2 000 000.

I en tale U. S. Senator Knut Nelson holdt i Chicago den 13 april 1905 paa de Norske Alderdomshjems niende aarsfest, hvor han tok til tema: „Hvad har emigranterne gjort for at bygge op landet?“ og hvori han dvælte særlig ved den norske indvandring, anslog han den samlede norske befolkning i de Forenede Stater til 1 500 000, og jeg tror at han var ganske nær det virkelige tal.

Jeg vil gjøre opmærksom paa den kjendsgjerning, at størsteparten av de norske indvandrere, i likhet med indvandrerne fra andre land, var unge sterke, frugtbare folk. Den norske indvandring er rigtignok ikke fuldt saa gammel som den tyske eller engelske og irske, men de fleste av de ældre, d. v. s. de som kom derbort før 1880, sitter nu som bedsteforældre, olde- og tildels tipoldeforældre til store barneflokker. Jeg tror derfor, at det norske indflytterfolk i de Forenede Stater har vokset i samme grad som de øvrige emigranter, eller med 130 procent, og at deres nuværende samlede størrelse kan sættes til ca. 1 600 000 mennesker.

Hvor bor alle disse norske mænd, kvinder og barn?

Svaret kunde simpelthen bli: „Overalt i de Forenede Stater.“ Faktum er at der findes nordmænd i hver eneste stat og hvert eneste territorium i Unionen. Men enhver kan forstaa, at hvis det norske folk skulde være jevnt fordelt over hele landet, vilde noget over 1½ million norske mænd og kvinder aldeles forsvinde blandt 92 millioner mennesker av alle mulige nationaliteter, eller ogsaa gaa helt op i dem. Men heldigvis er dette ikke tilfældet. Den fælles nationalitetsfølelse, ved siden av slegts- og venskapsbaand, har holdt dem saapas sammen i kolonier, at de kan gjøre sig merkbare paa mange steder hvor de bor. Disse kolonier vil man helst finde i de nord-vestlige mellemstater — Illinois, Wisconsin, Iowa, Minnesota, Syd- og Nord Dakota.

For at klargjøre stillingen endnu bedre skal jeg her opgi antallet av alle nordmænd født i Norge som bodde i hver stat i hele forbundet under folketællingen av 1900. Jeg vil da samtidig ogsaa

ta svenskerne og danskerne med, da jeg tror at læserne ogsaa vil ha interesse av at se hvor vore nærmeste naboer har bosat sig.

	Norske	Svenske	Danske		Norske	Svenske	Danske
Alabama	159	488	96	N. Hampshire	295	2 032	75
Arizona . . .	123	342	199	New Jersey .	2 296	7 337	3 899
Arkansas . .	54	355	135	New Mexico .	33	241	57
California . .	5 060	14 549	9 040	New York . .	12 601	42 708	8 746
Colorado . .	1 149	10 765	2 050	Nord Carolina	21	68	36
Connecticut .	709	16 164	2 249	Nord Dakota .	30 206	8 419	3 953
Delaware . .	49	302	43	Ohio	639	3 951	1 463
Dist. of				Oklahoma . .	149	582	259
Columbia . .	101	243	88	Oregon . . .	2 769	4 555	1 663
Florida . . .	235	561	204	Pennsylvania.	1 393	24 130	2 531
Georgia . . .	155	294	88	Rhode Island	342	6 072	268
Idaho	1 173	2 822	1 626	Syd Carolina	49	65	55
Illinois . . .	29 979	99 147	15 686	Syd Dakota .	19 788	8 647	5 038
Indiana . . .	384	4 673	783	Tennessee . .	141	337	117
Iowa	25 634	29 875	17 102	Texas	1 356	4 388	1 089
Kansas . . .	1 477	15 144	2 914	Utah	2 128	7 025	9 132
Kentucky . .	34	222	77	Vermont . .	54	1 020	225
Louisiana . .	189	359	216	Virginia . . .	123	218	128
Maine	509	1 935	886	Washington .	9 891	12 737	3 626
Maryland . .	246	347	177	Vest Virginia	19	132	60
Massachusetts	3 335	32 192	2 470	Wisconsin . .	61 505	26 196	16 171
Michigan . .	7 582	26 956	6 390	Wyoming . .	378	1 727	884
Minnesota . .	101 895	115 476	16 299	Alaska . . .	1 243	1 445	260
Mississippi .	74	303	86	Hawaiiøerne .	198	140	72
Missouri . . .	530	5 692	1 510	I armeen			
Montana . .	3 354	5 346	1 041	og flaaen .	597	1 026	479
Nebraska . .	2 883	24 693	12 531				
Nevada . . .	50	278	339	Tilsammen	338 426	574 625	154 616

I 1910 var antallet vokset til henholdsvis 403 500, 666 500 og 191 500 i runde tal.

Man ser altsaa av ovenstaaende opgave, at i 1900 bodde 272 077 personer eller omtrent fire femtedele av den dalevende norske befolkning i de seks stater: Illinois, Wisconsin, Iowa, Minnesota, Syd- og Nord Dakota, mens en femtedel, 66 349, var spredt over resten av landet. Gaar man nu ut fra den forutsætning at min beregning av forøkelsen av det norske folk i De forenede Stater er korrekt, da burde der i 1910 bo circa 1 300 000 mennesker *av norsk æt* i disse seks stater.

Enkelte vil maaske indvende, at mange av de i den sidste tiaarsperiode indvandrede norske folk har trukket vestover og bosat sig i Montana, Idaho og Washington. Dette er til en viss grad sandt. Den fremmedfødte norske befolkning i staten Washington vokste saaledes fra 9881 til 28 363 i den sidste tiaarsperiode — mangler op-

gaver fra de to andre stater, antallet er der meget mindre —, men jeg tror allikevel at dette ikke har været aarsak til nogen særlig forrykkelse av forholdene i de seks stater.

Før jeg gaar over til at fortælle om de norske settlementer i de Forenede Stater, vil jeg nævne litt mere om disse seks staters

Naturlige beskaffenhet.

Illinois, Wisconsin, Iowa, Minnesota, Syd- og Nord Dakota ligger alle syd og vestenfor de store innsjøer og danner den nordvestlige del av den store Mississippidal. To av dem, nemlig Illinois og Wisconsin, ligger østenfor Mississippifloden, mens de fire andre ligger hovedsagelig vestenfor denne flod, likesom de to Dakota-stater ogsaa naar vestenfor Missourifloden med sit landomraade. Deres samlede størrelse er 1 041 292 kvadratkilometer, og deres samlede befolkning beløp sig i 1910 til 13 433 874. De har saaledes et landomraade som er næsten likesaa stort som Norges, Sveriges og Finlands tilsammenlagt, og deres samlede befolkning er noget større end befolkningen i disse tre lande.

Befolkningen er dog ikke likelig fordelt over hele strøket, men Illinois har mer end dobbelt saa stor befolkning som nogen av de tre stater Wisconsin, Iowa og Minnesota, og næsten ti gange saa stor befolkning som hver av de to Dakotastater. Illinois staar saaledes som nr. 10 av forbundets stater med hensyn til befolkningstæthet, mens Wisconsin staar som nr. 22, Iowa som nr. 24, Minnesota som nr. 29, Nord Dakota som nr. 38 og Syd Dakota som nr. 40; eller med andre ord: Illinois hadde i 1910 100,6, Wisconsin 42,2, Iowa 40,0, Minnesota 25,7, Nord Dakota 8,2 og Syd Dakota 7,6 mennesker paa hver engelsk kvadratmil. Man ser altsaa at de to sidste stater endnu er tyndt befolket, og de overgaaes i denne henseende kun av Oregon med 7,0, Utah 4,5, Idaho 3,9, New Mexico 2,7, Montana 2,6, Arizona 1,8, Wyoming 1,5 og Nevada med 0,7 mennesker paa hver kvadratmil.

Som et eksempel paa hvor tæt befolkningen er i enkelte strøk av de Forenede Stater, kan anføres, at Rhode Island hadde 508,5, Massachusetts 418,8, New Jersey 337,7, Connecticut 231,3, New York 191,2, Pennsylvania 171,0, Maryland 130,3, Ohio 117,0 og Delaware 103,0 mennesker paa hver kvadratmil i 1910.

Illinois, der gaar længst mot syd, er en av forbundets flateste stater. Den sydligste del av staten, ved byen Cairo, ligger kun 313 fot¹⁾ over havet. I midten av staten, rundt Bloomington, hæver lan-

¹⁾ En amerikansk fot er lik 304 mm.

det sig til 824 for atter at falde ned til 600 fot ved bredden av Michigansjøen. Selve sjøen ligger 582 fot over havet. Som en naturmerkværdighet, paa samme tid som det gir et godt begrep om landets store jevnhet, kan anføres, at Michigansjøen nu har utløp til to kanter; fra den nordlige del gjennom de andre store ferskvandssjøer og St. Lawrencefloden til Atlanterhavet, og fra den sydlige del gjennom Chicago Drainage Canal og Illinois- og Mississippifloderne til den Mexikanske golf.

I den sydøstlige del av staten langs Ohiofloden og ved bredden av flere andre floder, samt i det sydøstlige hjørne i Jo Davies County er landet litt mere bakket. Statens høieste punkt, ved Warren, der naar op til 1009 fot over havet, ligger i Jo Davies County. Gjennemsnittshøiden for hele staten er omtrent 600 fot over havet.

Omtrent en sjettedel av staten var før bevokset med skog. Skogen fandtes helst i den sydlige del ved bredderne av de forskjellige floder, og i Jo Davies og de nærmeste counties. Resten av landet var aapen prærie. Der er dog nu en hel del plantet skog. Ved siden derav har staten svære lag av bedste sort bløtkul — lagene skal strække sig over en tredjedel av staten —, hvilket gir billig brænde baade til husbruk og til statens store fabrikkdrift.

Av mineraler findes der zink, bly, kobber og jern; men grube-driften, naar undtages kul, er dog av liten betydning.

Illinois er en av de frugtbareste stater i hele forbundet. Jordbunden bestaar av et mer eller mindre dypt lag fin sort muldjord, med et underlag av en ikke altfor haard lere, der holder godt paa fugtigheten. Isærdeleshet er de temmelig dype lag av alluvial jord paa begge sider av de store floder særdeles frugtbare. Man har nu høstet avl paa dem aar efter aar i et par menneskealdrer uten det mindste vederlag i form av gjødning, og de ser ut til at kunne holde ut i lang tid endnu. Vistnok er der i Illinois, som i alle andre stater, enkelte strøk hvor jorden er mindre god, men de er forholdsvis faa og smaa. Det som skader staten mest, er sumpland, som der ikke er saa litet av. Saadant sumpland fremkommer derved at vandet samler sig i smaa fordypninger i dette flate land. Fordypningen er som regel ikke stor nok til, at der kan dannes en liten innsjø, men vandet staaer der naar det regner, mens det er omtrent borte i tørveir. Disse sumpstrækninger har altid bedste slags jordbund og er bevokset med et langt grovt græs. De gir det ypperligste akerbruksland, naar de først blir tilstrækkelig avgrøftet. Staten staaer derfor som nr. 1 i produktion av mais, ved siden av at den staaer høit i de fleste andre akerproduksjoner.

Den samme slags bølgende prærie som findes i det nordlige Illinois, strækker sig ogsaa ind i det sydlige Wisconsin. Men efterat man kommer 40—50 mil nord i staten, blir landet mer ujevnt; høiderne blir større og bakkerne skarpere — eller de blir til store grushope, som viser klart at de er moræner fra istiden; — innsjøerne blir ogsaa større og dypere og sumpene endnu mer ubrukelige. Men størsteparten av den sydlige del av staten er dog svaktbølgende prærie og noget av det prægtigste akerbruksland i verden. Der dyrkes derfor alle slags kornsorter, en masse tobak og ikke saa litet sukkerbeter. Længere nord eller i den centrale del av staten er der store sandstrækninger som er omtrent uskikket for akerbruk. En og anden strækning med god jord findes iblandt og da især paa den østlige skraaning mot Michigansjøen, hvor der dyrkes poteter og drives kreaturavl. Langsmed Mississippifloden gaar en 2 a 300 fot høi aasryg, gjennombrudt av større eller mindre dalstrøk. Disse dale har for det meste frugtbar jordbund og hører til de bedste akerbruksdistrikter i staten. I den nordvestlige del av staten er et lignende frugtbart strøk med tæt befolkning. Den nordligste del er derimot mindre god med ujevn jordbund. Desuten er landet opfyldt av innsjøer, sumper og mindre aaser og omtrent uskikket til akerbrug efter amerikanske metoder. En liten stripe langs Superiorsjøen er dog av litt bedre kvalitet. Den centrale og nordlige del av staten er derfor tyndt befolket og vil sikkert bli det i lange tider.

Landet stiger svakt fra syd til nord. Det laveste strøk ved bredden av Michigansjøen ligger kun 600 fot over havet, men det stiger snart til 8—900 fot i den centrale del. Det sydvestlige hjørne ved Mississippifloden ligger omtrent i samme høide som Michigansjøen, men derpaa stiger det jevnt mot nord, indtil det naar 1700 fots høide i den nordlige del av staten, for derpaa at falde ganske brat ned mot Superiorsjøen. Statens høieste punkt, Rib Hill i Marathon County, naar optil 1940 fot over havet. Man anslaar gjennemsnitshøiden for hele staten til ca. 1000 fot over havet.

Wisconsin var før i tiden vel forsynt med skog. I den sydlige del var det helst løvskog med samme slags træsarter som i Illinois, nemlig ek, alm, ask, sort valnot, hickory, asp og flere andre sorter. I den centrale og nordlige del av staten stod svære gran- og furuskoger mer eller mindre isprængt med løvskog, men de er nu for store strækninger aldeles uthugget, og det vil ikke ta mange aar før Wisconsins furuskoger er en saga blot. Tømmerdrift har derfor været en av statens bedste inntægtskilder.

Kul findes ikke i staten, men der er ikke saa litet av kobber,

zink og bly. Minedriften er dog ikke av nogen stor betydning i sammenligning med nabostaterne Michigan og Minnesota.

Reiser man fra det nordlige Illinois eller sydlige Wisconsin over Mississippifloden til Iowa, møter man en lignende aasryg paa vestre side av floden som man har paa den østre. Denne 3—400 fot høie aaskam blir dog paa mange steder gjennombrutt av smaa dalstrøk, hvorigjennem mindre elver finder sin vei til Mississippifloden, og jernbaner snor sig igjennem for at komme op paa præriens sletteland. Landskapet beholder denne karakter 30—40 mil vestover. Kommen saa langt, er man ute paa Iowas prærier. Man har siden et slette-land for sig som det er vanskelig at finde sidestykke til paa noget andet sted i verden. Hundreder av mil i sydvest, vest og nordvest vil man kun se den samme flate, ensformige slette, om sommeren bevokset med et hav av grønt græs og om vinteren indsvøpt av et hvitt snelaken, kun avbrutt av et eller andet litet dalstrøk som elvene i tidens løp har gravet ned i jorden. Man siger ofte at den amerikanske prærie er flat som en pandekake. Jeg har set temmelig store strækninger baade i Iowa, Minnesota og især i de to Dakotastater, som var saa flate at jeg syntes at staa i en fordypning i jorden, og at denne fordypning fulgte med hvor jeg gik. Men størsteparten av vestens prærie har mer karakter av et bølgeformig sletteland med smaa rundagtige forhøininger eller bakker hist og her, ikke uligt et hav som var stivnet til under en passende bris. Naar undtages disse smaa forhøininger, er dog landet saa jevnt og heldingen saa svak at det er omtrent umulig at si til hvilken kant landet holder. Som et litet bevis paa dette kan anføres, at Mississippifloden med flere andre store floder falder bare nogen faa tommer paa milen paa lange strækninger av sit bugtede løp.

Mange paastaar, og jeg tror det er sandt, at Iowa er den bedste akerbruksstat i hele forbundet. Den kan ialfald helt ut sidestilles med Illinois. Med undtagelse for nogen smaa strækninger av ufrugtbare aasrygger ved siden av de større floder, er staten kun en eneste vid flate av det bedste akerbruksland, som laa færdig for pløgen. Der er dog ikke saa litet sumpland, som først maa avgrøftes før det kan fuldtut nyttiggjøres, men det blir som regel brukt slik som det er, enten til slaattelend eller havnegang.

Jordbunden bestaar av et flere fot dypt sort muldjordlag, som ligger paa et underlag av graa leragtig jord likesom i Illinois. Jordbrukets hovedprodukter er mais og havre, likesom der drives betydelig svin- og kvægavl.

Landet stiger jevnt og sagte fra sydøst til nordvest. Dets lave-
ste punkt er i det sydøstlige hjørne ved byen Keokuk, der kun ligger

494 fot over havet. Byen Nevada, der ligger omtrent midt i staten, ligger derimot i en høide av 1005 fot. Den nordlige del har karakter av en høislette, og middelhøiden for hele staten er ca. 1000 fot over havet.

Iowa er av naturen fattig paa skog. Bare langsmed de større eller mindre elver er der et belte av forskjelligartet løvskog og en og ander lund hist og her i den østlige del av staten. Men plantet skog vokser godt, og der er nu paa mange steder nok av den til brændsel. Likeledes har staten i den sydlige del svære leier av gode bløtkul, der er gjenstand for stor grubedrift. Bly og zink findes ogsaa langs Mississippifloden, men er dog av mindre betydning som indtægtskilde. Fabrikdriften er heller ikke av nogen særdeles stor betydning i sammenligning med nabostaternes (Illinois og Wisconsin).

Den samme, for almindelig akerbruk saa velskikkede prærie, strækker sig ogsaa nordover nabostaten Minnesota. I den østlige del av staten gaar den næsten nord til St. Paul, hvor skogen begynder, og grænselinjen mellem skog og prærie gaar derfra under en uregelmæssig linje nord til grænsen av Canada. Syd og vestenfor denne linje findes ogsaa litt skog, men prærien er dog her den dominerende. Nord og østenfor kan man ogsaa finde litt prærie indimellem skoglandet, men der er det skogen som er det dominerende i landskapet. Skogen bestaar først av et bredt belte løvskog av omtrent samme træsorter som i de andre stater, med den forskjel at bjerken nu blir ganske almindelig. Siden kommer statens store barskoge, en fortsættelse av Michigans og Wisconsins store gran- og furuskoge. Av statens samlede areal er 31 800 kvadratmil prærie, 5000 kvadratmil bevokset med løvskog og ca. 48 000 kvadratmil med barskog.

Størsteparten av prærien i den vestlige del av staten er aldeles skogbar, og man kan der reise i dagevis uten at se et vildtvoksende træ. Aarsaken til denne træbarhet baade for Iowas og Minnesotas vedkommende maa nok helst søkes i de hyppige præriebrande som før gik over disse egne; ti jorden har alle betingelser for skogvekst, da plantet skog trives godt paa de fleste steder.

Minnesota er endnu mer et høiland end Iowa. Mississippiflodens dalføre gaar dog ind i staten i en høide av bare 620 fot over havet. Det fortsætter siden i nordvestlig retning og stiger jevnt og sagte opover mot St. Paul, som ligger i en høide av 702 fot over havet. Nabobyen Minneapolis ligger derimot 109 fot høiere. Fra St. Paul gaar et dalføre følgende Minnesotaffoden i en sydvestlig retning til Mankato og bøier derpaa av i en nordvestlig retning til grænsen av Dakota. I det vestlige Minnesota ligger to smaa indsjøer ved navn Big Stonesjøen og Traversesjøen. Disse to, der kun ligger 3 mil fra

hinanden, danner vandskillet mellem nord og syd. Fra den første utgaar Minnesotaelven, der finder vei til den Mexikanske golf, og den anden danner en av hovedkilderne til Red River¹⁾, som rinder nordover til Canada og Hudsonbugten. Disse innsjøer ligger i en høide av ca. 970 fot over havet. Samme dalføre fortsætter derpaa ret i nord følgende Red River og skraaner jevnt og sagte, indtil det gaar ind i Canada i en høide av 750 fot over havet. Gjennemsnit-bredden av dette dalføre paa begge sider av floden i Minnesota og Nord Dakota — Red Riverdalen kaldet — kan anslaaes til fra 40 til 60 mil.

Superiorsjøen ligger kun i en høide av 602 fot over havet. Ved bredden av den er en smal stripe lavland, som kun ligger nogen fot høiere. Likeledes er der i den sydøstlige del av staten nogen dype trange daler, som floderne i tidens løp har gravet ut i prærien. De ligger 3—400 fot lavere end det omgivende prærieland. Disse smaa-daler, samt Minnesota- og Red Riverdalen og lavlandet ved Superior-sjøen er de eneste strøk i staten som ligger under 1000 fot over havet. Prærielandet i den sydlige del av staten er en forsættelse av det nordlige Iowas høiland og ligger i en høide av 13—1400 fot. I den sydvestlige del av staten er et parti prærieland, kjendt under navnet „Coteau des Prairies“, hvis rundagtige høidedrag hæver sig op til en høide av 18 à 1900 fot over havet. I den nordlige del av staten er et andet høiland, kjendt under navnet „Itasca Plateau“. Det danner først en stor flate, hvorfra smaa rundagtige aasrygger, kjendt under navnet Missabe-, Vermillion- og Sawtoothfjeldene, stiger op til en høide av 1800 til 2200 fot over havet. Statens høieste punkt, Misqua-høiden, naar op til 2230 fot over havet.

Dette høiland skraaner ned til alle sider og danner kilderne til tre store vasdrag, nemlig til Red River, der rinder mot nord ind i Canada og videre til Nordishavet, til de fem store innsjøer som har sit utløp gjennom St. Lawrencefloden til Atlanterhavet, og saa til Mississippifloden, der flyter sydover til den Mexikanske golf. Statens gjennemsnitshøide er anslaat til ca. 1250 fot over havet.

Præriens jordbund er omtrent av samme gode beskaffenhet som i nabostaten Iowa. Minnesota er derfor berømt for sin hvete og byg, og i den sydlige del av staten dyrkes ogsaa en hel del mais, samtidig som kvægavlen er vel utviklet og der er mange meierier.

Skoglandet er derimot av en anden beskaffenhet. Der hvor løvskogen er den herskende, er jordbunden i almindelighet god; men i barskogeegnene er den som regel sandagtig og ufrugtbar og omtrent

¹⁾ Den røde flod.

uskikket for farming efter amerikanske metoder. Ved siden herav er der mere fjeld- og myrstrækninger, ikke den slags sumpland som paa prærien, der er omtrent tørt halvdelen av aaret og kan brukes til slaatteland, men egne bløtmyr, som er uskikket for enhver dyrkning. Minnesotas skogegne er derfor ogsaa tyndt befolket, likesom skogtrakterne i nabostaten Wisconsin.

Man har kaldt Finland for „de tusen sjøers land“. Det samme navn kan med god grund ogsaa gives Minnesota, da der skal være over 5000 innsjøer inden statens grænser. De fleste ligger i den centrale og nordlige del av staten, og endel av dem er store vakre ferskvandssjøer, men størsteparten er dog kun smaa tjern.

Minnesota har temmelig stor fabrikkdrift. Dets melmøller er bekjent verden over. Likeledes er der mange sagbruk og forskjellig anden slags fabrikkvirksomhet. Der er ogsaa en storartet grubedrift i den nordøstlige del av staten, hvor man har nogen av verdens rikeste jerngruber.

Den samme ensformige skogløse prærie som gaar nordover det vestlige Minnesota, strækker sig ogsaa vestover de to stater Syd- og Nord Dakota. Med undtagelse av nogen fjeld i det sydvestlige hjørne av Syd Dakota, de saakaldte Black Hills (sorte bjerge) og nogen høidedrag i det vestlige Nord Dakota, er det prærie overalt — i syd, nord, øst og vest. Missourifloden deler staterne i to dele, østre og vestre. Disse to stater faar nu fuldstændig karakter av en høislette og da isærdeleshet den del som ligger vestenfor Missourifloden. Syd Dakotas laveste punkt, Elk Point, ligger over 1100 fot over havet. Herfra stiger den østlige del jevnt og sagte mot nord. Sioux Falls ligger saaledes 1402 fot over havet, Watertown 1717, Summit 1998, Yankton 1168, Huron 1277, Aberdeen 1293 og hovedstaden Pierre 1438 fot over havet.

Vestenfor Missourifloden stiger landet derimot fra øst til vest og naar snart en respektabel høide. Fire av landsregjeringens veirstationer har sit observationspunkt i følgende høider: Oelricks 3336 fot, Rapid City 3234, Fort Mead 3624 og Ashcroft 3192 fot over havet. Disse stationer ligger i en linje fra syd til nord. De tre første ligger ca. 40 mil øst for statens vestlige grænse, mens den sidste ligger ganske op i det nordvestlige hjørne av staten. Statens høieste punkt, Harney Peak, naar op til en høide av 7730 fot over havet.

Nord Dakotas laveste strøk er den førømtalte Red Riverdal, der strækker sig i en bredde av en 20—30 mil paa vestre side av Red River fra grænsen av Syd Dakota til Canada. Det er det eneste strøk som ligger lavere end 1000 fot over havet. Dalens laveste punkt er 750 fot. Landet hæver sig derfra langsomt mot vest. Reiser

man f. eks. vestover med Northern Pacificbanen, der gaar igjennem staten i en nogenlunde ret linje fra øst til vest, saa vil man i utgangspunktet Fargo kun være 926 fot over havet; men naar man kommer 30 mil vestover til Magnolia er man 1094 fot over havet, i Valley City 1244, i Jamestown, 90 mil vest, 1929, i Steele 1880 og i hovedstaden Bismarck ved Missourifloden, 186 mil vest fra Fargo, 1692 fot over havet. Den østre del av staten sænker sig altsaa fra midten en smule ned baade mot øst og vest. Reiser man derimot over Missourielven og fortsætter vestover, kommer man snart endnu høiere. Ved Judson, ca. 24 mil vest fra Bismarck, er man 1970 fot over havet, i Kurtz 2045, i Richardton 2478, i Dickenson 2430, i Bel-field 2602, Sentinel Butte 2730 og i Beach ved grænsen av Montana 2779 fot over havet.

Foretrækker man derimot at reise med Great Northern-jernbanen, der gaar fra øst til vest over den nordlige del av staten, saa faar man holde sig paa et litt lavere strøk. Naar man tar ut fra Grand Forks i Red Riverdalen, er man kun 843 fot over havet, men efter kun 30 miles reise til Larimore har man steget op til 1134 fot. Længere vest i Lakota er man 1520 fot, i Devils Lake 1469, i Churchs Ferry 1463, Rugby 1567, Granville 1520, Minot 1566, Tagus 2189, White Earth 2092 og i Williston tæt ved Montana 1859 fot over havet. Gjennemsnitshøiden for de to stater Nord og Syd Dakota er anslaat til ca. 2000 fot over havet.

Jordbunden i begge Dakotastaterne er omtrent av samme slags som prærielandet i Iowa og Minnesota. Men der er enkelte steder, og især paa de høiere liggende strøk, hvor den er mer sandig og ufrugtbar. Det sydøstlige hjørne av Syd Dakota ligger i maisbeltet og der produceres, især paa lavlandet ved Sioux- og Missourielvne, maisavlinger som fuldt ut kan maale sig med Iowas avlinger. Længere nord og vest i staten ligger landet for høit for mais, men den østlige del av baade Syd- og Nord Dakota, især Red Riverdalen i den sidste stat, er berømt for sin hvete. Havre og linfrø dyrkes ogsaa med held. Det som mest skader Dakota-staterne, er tørke. De ligger dels paa grænsen, dels indenfor vestens tørre belte. Den 100. længdegrad — det skarpe skille for regnmængden i de Forenede Stater — deler begge Dakota-staterne i to halvdele. Østenfor dette skille faar man som regel paa de fleste steder over 20 tommer — 508 mm. — regn, som er omtrent nok til at frembringe god avling. Vestenfor gaar regnmængden ned til under 20 tommer eller til 15—16 tommer — ca. 400 mm. og altfor litet til at frembringe aarvisse avlinger.

Reiser man en sommerdag vestover paa en av de større jernbaner, vil man snart bli opmerksom paa forskjellen i præriens karak-

ter i Dakota-staterne, imot hvad den er i Iowa eller Minnesota. Saasnart man har passert de lavere strøk og er kommet op i høiderne, faar alt et fortørket utseende. Man reiser i milevis mellem hvert vandløp, og de faa man ser, er som oftest en tom flodseng, hvori der er litt vand under snemeltingen eller under et og andet regnskyl. Vild skog findes ikke undtagen ved enkelte flodbredder, hvor der kan staa nogen vidjebusker, og plantet skog har som regel svært ondt for at vokse her. Der vokser allikevel overalt nogen arter av det korte, kraftige Buffalogræs, som har sterke nok røtter til at klare prairiebrand og solstek, men det blir kortere og kortere efterhvert som man kommer vestover. I den vestligste del av de to stater maa ogsaa det delvis gi op og blir avløst av salviebusken, som klarer sig hvor alle andre vekster gir tapt for tørke.

En følge av denne mangel paa tilstrækkelig nedbør, som gjør farming høist vanskelig, tildels rent umulig uten kunstig vanding, er at disse to Dakota-stater endnu er meget tyndt befolket, til trods for deres rike jordbund. I hele Syd Dakota var der i 1910 ikke fuldt 3 indbyggere gjennemsnitlig paa hver kvadratkilometer, men i den vestlige del gik befolkningstætheten ned til bare 1,5 pr. kvadratkilometer.

Noget lignende er forholdet i Nord Dakota, hvor de østlige og nordlige dele med en tredjedel av statens samlede størrelse tok over halvdelen av dens befolkning. Den er dog litt jevnere fordelt over hele staten her end hos naboen i syd.

Begge Dakota-staterne er akerbruksstater i ordets fulde betydning. I den sydøstlige del av Syd Dakota, samt i Red Riverdalen i Nord Dakota, drives heller ikke saa litet kreaturavl ved siden av akerbruket, men utenfor dette strøk er kreaturavl en underordnet betydning undtagen paa de store rancher i den vestlige del av de to stater. Ellers er det bare at pløie, saa og høste. Fabrikdriften er ogsaa av liten betydning. Men i det sydvestlige hjørne av Syd Dakota i Black Hills foregaar der en ganske stor grubedrift, da disse bjerg er rike paa metaller, guld, sølv, kobber og tin, likesom der ogsaa utvindes kul. Der er ogsaa adskillig skog, løv- og barskog, men utenfor dette forholdsvis lille strøk er de to stater omtrent aldeles skogbare.

Paa flere steder i den vestlige del er der store lag av de saakaldte „Lignite“ kul. Disse kul ser ut som de skulde være stanset i sin omdannelse. De staar i brændselværdi omtrent midt imellem torv og almindelig bløtkul.

Man ser altsaa av denne lille beskrivelse av de seks nordveststater, at den ene stat er temmelig lik den anden. Man ser ingen

skarpe skillemerker, ingen storartede naturforandringer paa de forskjellige steder, men det er overalt den samme ensformige slette. Man ser kun en liten rund jordskive uten nogensomhelst bakgrund, men denne jordskive følger ogsaa med hvor man reiser, og man kommer aldrig til kanten av den. Der er ingen vekslende naturbilleder, ingen høie forrevne fjeldtopper med de glitrende snebræer over ryg og skuldre som en nordmand er saa vel vant med. Heller ikke hører man suset av fossefald som i kaate spring kaster sig utfor styrtingen, nei ikke engang et ordentlig stryk kan man se, men elvene glider tunge og døsige avsted med sit sorte mudrete vand paa veien mot havet. Alt ligger der i sin rike tunge trygghet, den ene mil aldeles lik den anden. Vistnok er det der, som overalt ellers i verden, mange smilende naturpartier som enhver elsker av naturskjønhet kan se sig glad i, men en reisende vil snart faa det indtrykk, at naar han har set litt, har han set alt. De Forenede Staters mange storslagne naturskjønheter maa derfor søkes paa andre kanter.

Veirlaget i de seks nordveststater.

Ved at kaste blikket paa et kart av Nord Amerika vil man se, at disse seks stater ligger langt fra havet paa alle kanter. Følgelig har de et strengt indlands klima, med kolde vintre og varme somrer. Likeledes ligger landet fuldstændig aapent baade mot syd og nord, uten at et eneste fjeld stænger. De varme syd- og sydvestlige vinde har likesaa uhindret adgang til at stryke nordover, som de kolde norden- og nordvest-vinde har til at finde vei mot syd. Veiret er derfor i høi grad vekslende. Det er ingen sjeldenhet at termometeret gaar op eller ned en 40—50 gr. Fahrenheit (22—27 gr. Celsius) paa mindre end 24 timer. Dette har naturligvis ogsaa sin indvirkning paa de forskjellige aastider. Sneen smelter almindelig over hele strøket i midten av mars. Der indtræffer da gjerne i slutten av maaneden nogen dages mildt varmt veir, der bringer farmerne til at begynde saaningen. Men dette vakre veir blir sjelden av lang varighet. Vinteren er ikke langt borte, men ligger og lurar paa den første og bedste leilighet til at slaa ind igjen og forsøke at tilbakeerobre sit tapte herredømme. I slutten av april og begyndelsen av mai begynder dog de varme luftstrømme fra syd mer og mer at finde veien nordover, følgende jordens overflate, mens svære lag av kold luft ligger ovenpaa og avkjøler dem efterhvert som de trænger sig mot nord. Denne kamp mellem varmen og kulden fremkalder meget elektricitet og stor fugtighet, som almindelig kommer ned under voldsomme tordenstorme. Det er da ikke saa sjelden at 100 à 150 mm.

regn kan komme ned paa 5—6 timer i disse svære skurer, og de frembringer da store oversvømmelser paa alt lavereliggende land. Vinden pleier da til slut at svinge om til nord, og regnet bli avløst av sne og frost. Det hænder derfor ofte at jorden fryser saa haard som sten i slutten av april, ja til og med i begyndelsen av mai, og snestormene *kan* komme like til i midten av maaneden. Jeg erindrerd godt en saadan snestorm som gik over det nordlige Iowa den 16 mai engang i 90 aarene, hvorunder der frøs ihjel en hel mængde ungkreaturer som var sluppet i havn. Den 17 mai saa jeg flere fot dype snefonner langsmed gjerder eller andet ly for vinden, mens løvetanden blomstret noksaa frodig like ved siden. Maanederne april, mai og juni er aarets mest regnfulde tid. Dette er som regel bra for den voksende grøde, men det kan ogsaa stundom gjøre stor skade. For menneskene derimot er det aarets mest ubehagelige aarstid. Man kan aldrig klæ sig passende for dette ustadige veir; enten blir det for tykt eller for tyndt. Likeledes blir jorden i høieste grad opbløtt og sølet, saa den er tung og ubehagelig for alslags arbeide.

De tidligste trær, vaarens sikreste kjendetegn, begynder som regel at sætte knop i slutningen av april eller begyndelsen av mai. Men de pleier dog som oftest at bli staaende slik til i midten av mai for fuldt løv springer ut og heg og frugttrær begynder at blomstre.

Illinois er naturligvis en liten smule foran de nordligste strøk, men stor forskjjel er det ikke. Landet er saa flatt at varmen har med engang magt over det hele, naar den først kommer.

I de sidste dage av juni eller første dage i juli kommer sommervarmen. I de derpaa følgende maaneder juli, august og september, ja ofte til midt ind i oktober, fryser man ikke. Termometeret viser da dag efter dag og ofte i ukevis en 90 à 100 gr. Fahrenheit — 32 til 38 gr. Celsius — i skyggen paa den varmeste tid av dagen. Den eneste avløsning er da en forsvarlig tordenskur med regn eller hagl, eller en egte amerikansk cyklon. Vaaren og sommeren er derfor cyklonernes tid. Disse frygtelige hvirvelstorme, som ødelægger alt paa sin vei, er man ingensteds tryg for. De kan komme uten mindste varsel hvorsomhelst over hele Mississippidalen. De begynder almindelig først at vise sig i februar og mars i de sydlige golfstater, følger derpaa varmen nordover og er almindeligst i nordstaterne i juli og august, for derpaa atter at følge varmen sydover.

Mange av læserne har vel set billede av en cyklon, eller skypumpe som den kaldes i Norge, hvorledes denne store sorte, tunge, tragtformige sky henger i luften, med en smal tap strykende langs jordflaten; men ingen kan gjøre sig nogen forestilling om hvilke voldsomme naturkræfter der ligger i denne sky, før man har

været vidne til de ødelæggelser den kan anrette. De største trær knækkes som fyrstikker, og de sterkeste hus males sønder og sammen til fliseved. Jeg skal fortælle litt om en cyklons hærverk, som maaske vil gi et svakt begrep om dens vældige kraft.

Sommeren 1907 gik en saadan over nordre del av Winnebago County, Iowa. Paa sin vei østover traf den paa en mindre bro paa Minneapolis & St. Louis-banen. Disse broer er meget sterkt bygget. Træverket er solide svære bjelker, godt sammenboltede, og ovenpaa har de et solid baand i de svære staalskinner. Da skypumpen naadde broen, saa det ut som den gjorde en kort stans for at ta riktig godt tak. Derpaa løftet den uten videre hele broen høit op og kastet den flere favner ut til siden av jernbanen. Skinnernes sterke sammenføininger maatte gi sig. Alt var kun et leketøi for denne vældige naturkraft. Længere sydøst var en farmerfamilie, bestaaende av mand, kone og en søn, samt en ung pike som var der paa besøk. Forældrene og den unge pike sat i kjeldereren, det eneste nogenlunde sikre sted under en saadan storm, og saa den komme. Men istedenfor at sitte rolig, fik de den skjæbnsvangre tanke at det var bedre at springe over til naboen, hvor de trodde sig mere sikre. Da de kom ut, sprang piken en gal vei, og kom derved utenfor stormcentret og blev frelst. Manden og konen derimot sprang like ind i stormen og blev dræpt tillikemed sønnen, som arbeidet ute paa marken. Manden og gutten laa igjen paa marken, mens stormen tok konen med sig (hun var meget stor og tung — veiede over 100 kg.), og det eneste som de fandt igjen av hendes legeme, var endel av underlivet, der hang fast i nogen trær 3 mil fra hjemmet; alt det andet var og blev borte.

Naar disse frygtelige stormer gaar over tætbefolkede egne, saasom større eller mindre byer eller et tætbefolket farmdistrikt, anretter de frygtelige ødelæggelser baade paa liv og eiendom.

Den 24 april 1908 gik der saaledes 5 cycloner over dele av Louisiana, Mississippi og Alabama. De dræpte 3—400 mennesker, saaret 1200 og ødela 46 smaabyer, hvorved 2500 hus blev jævnet med jorden og 8000 mennesker blev hjemløse. Samtidig gik der flere cykloner i Syd Dakota og Iowa, som foraarsaket stor skade paa eiendom og saaret flere mennesker, men dræpte bare en gut. Den 12 mai samme aar gik en cyklon over en egn i nærheten av Omaha, Nebraska, som dræpte 20 og saaret over 100 mennesker. Samtidig gik der cykloner over Iowa og Wisconsin som gjorde stor skade paa eiendom, dog uten at menneskeliv gik tapt. Den 28 juni s. a. gik en cyklon over den lille by Clinton, Minnesota; den dræpte 7, saaret 60, ødela 33 hus og gjorde 200 mennesker hjemløse.

Det kunde mange ganger gaa værre end det gjør, men heldigvis pleier de somoftest komme henad eftermiddagen ved 4—5 tiden, saa folk er oppe og kan søke frelse i kjelderne. Men det hænder ogsaa iblandt at de gaar midt paa natten, naar menneskene ligger i sin trygge søvn, og da er de jo mange ganger farligere, samtidig som situationen blir mere rædselsfuld.

Disse 2—3 maaneder lange varmeperioder er i hoi grad svækkende for mennesker, og da især for nordboerne. Værst er det i den sydlige del av disse seks stater, hvor nætterne svært ofte heller ikke bringer nogen lindring. I særdeleshet er de perioder med varme vinde som indtræffer av og til og varer to eller tre døgn, i hoi grad haarde. Man sveder da baade nat og dag som om man var i et dampbad, samtidig som man i hoi grad er utsat for at faa solstik. Denne frygtelige sygdom er især tilbøielig til at ta fat paa nykommere og ældre svakelige folk. Hver sommer dør mange av den, og endnu flere blir helseløse for livet.

Høsten er de Forenede Staters vakreste aarstid. Fra midten av oktober og til sneen kommer, har de som regel det vakreste veir man kan ønske sig. Regnet holder da op, og der kan ofte gaa flere uker uten at der falder en draape. Varmen er da heller ikke sterkere end netop behagelig — tar av gradvis for hver dag. Aarstidernes skjønnhet er altsaa motsat av i Norge. Norges vaar er uten sidestykke i skjønnhet. I de Forenede Staters nordlige del er vaaren derimot sur og kald. Norges høst er ofte sur og regnfuld, mens det motsatte er tilfældet derborte. Men enhver kan forstaa, at Amerikas høst ikke kan sidestilles med Norges vaar. Vaaren er livets tid, mens høsten er dødens. Alt har da vokset ut og skal hvile i vinterens dvale.

Vinteren kan komme høist forskjellig. Den kan indtræffe 7—8 uker før jul, eller den første sne kan vise sig i julehelgen; ja jeg mindes at det vakreste solskinsveir engang i 90-aarene varte like til den 21 januar. Vinteren kommer dog somoftest en 3—4 uker før jul i slutten av november, og sneen ligger til midten av mars. Vinteren er ofte meget streng. En kulde av \div 25—30 gr. Fahr. (\div 31 til 35 gr. Cels.) er ingen sjeldenhet, og temperaturen gaar ofte lavere end det. Men den strengeste kulde er ikke det værste. Luften er da gjerne rolig og klar. Det som gjør nordvestens vintre saa haarde, er de til stadighet herskende vinde, især de nordvestlige, der ofte blir til fuldstændige „blizzards“. Disse driver kulden gjennem alting, intet kan motstaa dem.

Mange har maaske hørt tale eller læst om en amerikansk blizzard — snestorm —, men ingen kan gjøre sig nogen forestilling om hvor frygtelig den er, undtagen den som selv har prøvet den. Jeg vet

ikke hvad folk er mest ræd for — en cyklon eller en blizzard. De er ialfald like farlige for liv og lemmer begge to for den som kommer op i dem.

Foran disse snestorme pleier veiret at være vakkert med varme sydlige eller østlige vinde. De sidste bringer gjerne tilslut endel vaat sne. Pludselig kommer nordvesten hylende nedover de vidtstrakte sletter, løfter den allerede faldne sne høit i luften, omdanner den til millioner isnaaler og jager dem frem med en fart av 50—60 mil i timen. Da er det sandelig ikke godt for den som er ute. Luften er saa tyk av sne, at man ikke kan se to fot foran sig, ved siden av at øinene blir fuldstændig blindet av den skarpe sne-is. Det kunde synes umulig, at en mand kan gaa sig vild fra stuedøren til stalden og bakefter fryse ihjel, men det har virkelig hændt flere ganger.

En norsk handelsbetjent i Aberdeen, S. Dakota, fortalte mig, at han engang skulde lukke butikken kl. 10 om aftenen og gaa hjem i en saadan snestorm. Hans hjem laa et kvartal øst og et nord fra butikken midt inde i byen, men han klarte det ikke, og maatte tilbake til butikken og overnatte der.

Men det er ikke bare for dem som er ute, at saadant veir er haardt. De føler det ogsaa, de som er inde. Vinden trænger ind gjennem de mindste sprækker, og alting fryser til en bundfast is. Det gjælder da om at være forsynt med brændsel, ellers fryser man ihjel inde i huset. En ældre norsk farmerkone fortalte mig i 1908 om en oplevelse hun hadde hat under en saadan snestorm i det vestlige Minnesota i nybyggertiden. De var næsten lens for brændsel, og manden reiste til byen efter mere. Ved middagstider brøt stormen løs, og hun forstod da straks at hun ikke kunde vente manden hjem igjen paa et par dage. Hun tættet derfor huset til det bedste hun kunde, og brændte først op den ved som var igjen, tok derpaa alt det løse trærverk som var i huset — bord, stole, et sengested med flere andre ting; alt gik i ovnen. Barnene holdt hun samtidig vel tildækket i den igjenværende seng. Tilslut maatte hun ta sin tilflugt til endel maiskorn som de skulde ha til frøkorn for næste sommer. Paa denne maate holdt hun varmen i huset saapas vedlike, at de ikke tok skade, indtil veiret la sig saa meget den fjerde dag, at en av na-boerne kunde komme og hjælpe hende.

I nybyggertidens første dage var det ofte at folk frøs ihjel under disse voldsomme storme, og endnu flere frøs til krøblinger. De gamle settlere i det sydvestlige Minnesota mindes i særdeleshet en snestorm som gik over egnen i januar 1873 og var mer end almindelig haard. Denne vinter skal der ha frosset ihjel omtrent 450 mennesker bare i staten Minnesota. Foran denne storm var veiret som sedvanlig

meget vakkert, og det bragte en hel del folk ut paa veiene. Ved middagstider kom stormen saa pludselig, at de fleste ikke la merke til den før de hadde den like over sig. En mand og to kvinder kom kjørende med etpar okser henover prærien i det sydvestlige Minnesota. Det varte ikke længe efterat stormen hadde naadd dem, før de opdaget at de var paa vildspor. Manden steg da ned av vognen for at se om han kunde finde veien igjen, og under sin søken blev han av stormen kastet ut paa isen paa en indsjø og ført over til den anden bred, hvor han traf paa et farmhus og blev frelst. Men det var aldeles umulig for ham eller andre at komme tilbake og frelse de stakkars kvinder, som blev sittende i vognen til de frøs ihjel. Fire dage bakefter fandt man okserne staaende opreist i en snedrive og de to kvinder sittende paa sin plads — altsammen dødt og stivfrosset.

Disse blizzards har nu tapt sin værste braad i de ældre settlementer. Bebyggelsen er temmelig tæt, og den plantede skog rundt husene gjør ikke litet til at bryte dens værste magt. Men det som gjør mest av alt til at frelse menneskeliv, er de Forenede Staters veirbyraa. Det har nu et net av stationer i det ytterste nordvesten, og saa snart stormen har brutt løs, sender de sit varsko over hele landet. Vestens befolkning har da ogsaa av dyrekjøpt erfaring lært at ta sig i agt og standser ikke længe i byen efterat stormflaget er heist.

Mange paastaar at saadanne storme ikke gaar nu mere og at veiret har forandret sig til det bedre; men det er desværre ikke tilfældet. Veiret er det samme nu som før og vil vel vedbli at være det saa længe landet staar i sin nuværende skikkelse. Men det gaar i periodevis, eller en vinter kan være bra, mens den næste er bitende og stormfull. Vinteren 1907 var saaledes meget haard, mens vinteren 1908 var ganske moderat. Vinteren 1909 var atter igjen ganske haard. Bladene rapporterte flere snestorme, og det norsk-amerikanske blad „Skandinaven“ for 3 og 4 febr. 1909 fortalte om en blizzard som raste over landet i slutten av januar og som var av det gode gamle slags. Stormen, som strakte sig fra Canada til Golfen og fra Klippebjergene til Atlanterhavskysten, varte i fire dage og gik med en hastighet av 40 à 60 mil i timen. Hus blev beskadiget, telegraf- og telefonlinjer ødelagt, og store byer som Minneapolis blev omtrent avstængt fra utenverdenen. Vinden hopede sneen op i driver paa 9—10 fots høide, haarde som is. Alle tog paa jernbanernes hovedlinjer var som følge herav forsinket fra 12 timer og optil 2—3 døgn. Alle sidelinjer var aldeles blokkert. Et tog med 200 passagerer paa Chicago, Milwaukee & St. Paul jernbanens søndre Minnesota-avdeling, en av banens hovedlinjer, sat i tre dage fast i en snedrive litt vest for byen Jackson i sydvestre Minnesota. Et andet tog paa samme

jernbane brukte tre dage fra Milwaukee til Madison, Wisconsin (en distance av 81 mil, som de almindelig kjører paa mindre end to timer), til trods for at seks ekstra lokomotiver prøvet paa at holde jernbanen aapen foran toget. Togpersonalet maatte da arbeide 60 timer i ett træk uten mat. Saadant veir er værre end paa selve Bergensbanens høifjeldsovergang, og naar man da betænker, at sydlige Wisconsin er et av de laveste og bedst befolkede strøk i hele nordvesten, lik østlandets brede bygder av naturbeskaffenhet, samtidig som man husker paa de svære sneploger og andre tidsmæssige maskiner som de store amerikanske jernbaner er forsynt med, saa kan enhver forstaa at uveiret maatte være usedvanlig haardt.

Læser man de amerikanske aviser, er det ingen sjeldenhet at træffe paa beretninger om dødsfald foraarsaket av kulde og snestorm. Dels fryser mennesker ihjel ute, dels inde i sine egne stuer naar brændselsforraadet slipper op — nu som før i tiden.

En anden ubehagelighet ved veiret i vesten er taaken. Washington-taaken er jo berømt, men der er heller ikke saa litet av den i nordveststaterne. Aarsaken maa vel søkes i de kolde vanddampe fra de store indsjøer.

Man siger jo ofte, at naar man kommer til Amerika, er man i solskinnets land, men det er nok ikke aldeles korrekt. Jeg tror næsten at Norge, naar undtages den mest regnfulde kyststrækning, har likesaa mange solskinsdage som de nordvestlige stater. I 1906 stillet forholdet sig saaledes for følgende meteorologiske stationer:

	Klart	Delvis skyet	Helt skyet
Chicago, Ill.	102 dage.	128 dage.	135 dage.
Milwaukee, Wis.	148 »	89 »	128 »
Madison, »	118 »	105 »	142 »
La Crosse, »	121 »	96 »	148 »
Minneapolis, Minn. . . .	87 »	113 »	165 »
Duluth, »	113 »	126 »	126 »
Moorhead, »	125 »	96 »	144 »
Des Moines, Iowa	96 »	149 »	120 »
Sioux City, »	116 »	101 »	148 »
Devils Lake, N. Dak. . . .	119 »	86 »	160 »

Kun en tredjedel eller litt mindre av aarets 365 dage var der altsaa fuldstændig klarveir, mens over en tredjedel var aldeles overskyet.

Dette taakedække ligger mest over landet om vinteren, og der kan da gaa flere uker uten at man ser solen. Træffer der saa ind

nogen stille dage, sænker dækket sig ned paa jorden og frembringer en kold, raa, ubehagelig atmosfære. Det kan da ligge slik 3—4 dage og blir derpaa ofte avløst av klart koldt veir for en dag eller to. Vanddampene fryser da til smaa ispartikler, der opfylder luften som en fin sky. Likeledes fryser de fast til hus, trær og alt andet som de kan fæste sig paa. Jeg har saaledes set trær som har været bedækket med et tommetykt lag av is fra rot til top; det glitret som sølv i solskinnet. Saadant veir gjør naturligvis stor skade paa skogen og bryter ofte av de sterkeste trær. Det er ogsaa i høi grad farlig for mennesker, og lungebetændelse er derfor mere hyppig end nogen anden sygdom over hele de Forenede Stater — i særdeleshet i nordvesten.

En anden eiendommelighet ved veirlaget i nordvesten er de stadige vinde. Det blæser omtrent bestandig — vaar og sommer, høst og vinter, nat og dag. Uagtet denne stadige vind ofte er yderst ubehagelig og mange ganger farlig for liv og helse, er den allikevel til en viss grad nødvendig, især om sommeren. Skulde veiret derborte være saa stille og rolig som i mange av Norges trange fjeld-daler, vilde luften bli aldeles opfyldt av ubehagelige, usunde gasarter fra den masse stillestaaende vand som findes overalt i nordvesten. Men den friske vind holder luften i bevægelse og bidrar uhyre meget til at holde den saapas frisk og sund som den er.

Man ser altsaa at klimaet derborte med sine varme somrer og kolde vintre og de pludselige overganger fra varme til kulde er meget haardt. „Det er for haardt for mig, jeg kan ikke staa i det længer, men maa sælge og flytte til et mildere klima,“ hører man folk si, hvor man reiser. I særdeleshet lider fattigfolk meget, og aldrig træder fattigdommen — især i de store byer — sterkere frem end under sommerens sterkeste varmeperioder og vinterens voldsomme snestorme.

Regnmængde.

Som før nævnt faar nordvesten for størstedelen sin nedbør fra den varme luftstrøm som stryker nordover landet fra den Mexikanske golf. Denne luftstrøm gir ved hjælp av den fugtige luft over de store innsjøer for det meste tilstrækkelig regn til aarvise avlinger i Illinois, Wisconsin, Iowa, Minnesota og den østlige og lavere del av Nord- og Syd Dakota. Den vestlige del av de to sidste stater ligger derimot som før sagt indenfor det tørre belte og er derfor sterkt plaget av regnmangel.

Studerer man de meteorologiske observationer, viser det sig at

Illinois har næsten dobbelt saa stor regnmængde som Syd Dakota og mer end dobbelt saa stor som Nord Dakota. Tiltrods derfor er heller ikke Illinois regnmængde saa overmaade svær, naar man tar den sterke varme i betragtning. Og mens Cairo i sydspidsen av staten, som har den største nedbør av alle stationer, har 42,29 tommer, saa har Bergen eller Florø i Norge 75 tommer, næsten det dobbelte. Men det som hjælper landet derborte er, som før sagt, at størsteparten av regnet kommer ned om vaaren og forsommeren. Dog vil sterke tørkeperioder av og til indtræffe i alle stater.

Som enhver kan forstaa, er ikke nedbøren altid like stor. I enkelte aar er den over den normale, for saa atter igjen i andre aar at synke under det normale. Den kan ogsaa være under det normale i den østlige del og over det normale i den vestlige eller omvendt.

Som ogsaa før sagt kommer mesteparten av regnet ned under voldsomme tordenstorme. Man faar derfor vænne sig til torden og lynild derborte. I 1906 hadde følgende observationssteder en eller flere tordenstorme (ofte flere paa et døgn) til hver dag i følgende antal dage:

I Illinois: Cairo 66, Chicago 32, Cisne 26, Galva 19, La Salle 43, Peoria 48, Rantoul 37 og Springfield 46.

I Wisconsin: Green Bay 40, La Crosse 40, Madison 47 og Milwaukee 31.

I Iowa: Davenport 48, Charles City 43, Des Moines 51, Dubuque 46, Keokuk 50 og Sioux City 44.

I Minnesota: Colledgeville 25, Duluth 30, Minneapolis 39, Moorhead 28 og St. Paul 37.

I Syd Dakota: Huron 33, Pierre 33, Rapid City 25 og Yankton 42.

I Nord Dakota: Bismarck 27 og Devils Lake 22.

Dyre- og fugleliv.

For omtrent hundrede aar tilbake vrimlet der av vildt over hele nordvesten. Store flokker av bøfler og andet storvildt hadde den rikeste beitemark paa disse vidtstrakte græsrike sletter. Nu er bøflerne for længe siden aldeles utryddet. De andre slags storvildt, saasom det vakre daadyr, hjorten og elgen, er nu trods en meget streng jagtlov trængt opover til Wisconsins og Minnesotas nordligste trakter, og det tar vel ikke mange aar før ogsaa de er utryddet. Dette skyldes endnu mere skogenes ødelæggelse end selve jagten. Bæveren, som ogsaa engang var ganske almindelig, er nu omtrent borte. Kuguaren

eller den amerikanske løve og centralstaternes farligste rovdyr er yderst sjelden; men inde i de større skogstrækninger kan man endnu slumpe paa den sorte bjørn, ulv, gaupe, jerv, vaskebjørn og vildkat. Den sidste er ikke stor, men allikevel ikke at spøke med som motstander. Alle disse forekom for endel aar tilbage ganske almindelig. Endnu er der dog noksaa meget av ræv, maarsk, oter, mink, stinkdyr, pindsvin og moskusrotte. Den sidste lever i store kolonier paa flere hundrede dyr i sumpene ute paa prærierne.

Av gnavere er der en hel hær, av hvilke en art hare — litt mindre end den norske — springer like ind paa gaardspladsene. Likeledes er der flere arter ekorn og en mængde gopher — et litet dyr omtrent som en rotte —, der graver lange ganger i jorden og er i høi grad skadelig, da den spiser op farmernes frøkorn.

Av slanger er der overalt en masse og av forskjellige sorter. De fleste er dog temmelig uskadelige, men der findes ogsaa flere arter mer eller mindre giftige, og blandt disse den frygtelige klapperslange, en av de giftigste slanger i verden. Den er dog nu forholdsvis sjelden ute paa prærien i ældre settlementer, da præriebrandene har ødelagt den, samtidig som menneskene dræper den hvor de ser den, hvortil ogsaa kommer at den heldigvis skyr beboede steder. Men i aasryggene langs de større eller mindre floder er den noksaa hyppig, likesom den endnu er ganske almindelig i den vestlige del av de to Dakota-stater, og det hænder ikke saa rent sjelden at saavel mennesker som dyr blir bidt av dette giftige kryp.

Der er ogsaa et par arter smaa firben samt sumpskildpadder. De sidste er meget almindelige over hele nordvesten.

Oppe ved de mange ferskvandssjøer i det nordlige Wisconsin og Minnesota er der om vaaren og sommeren et rikt fugleliv, især forskjellige arter av gjæs, ænder og andre svømmefugler, samt store og smaa vadefugler som har sit sommerhjem der.

Av rovfugler er der flere arter ørner, ugler og høker. De to første holder helst til i skogdistrikterne, hvorimot den sidste ogsaa streifer rundt paa prærien, hvor den mest lever av slanger, padder og andre smaaldr, men ogsaa tar tiltakke med farmernes høns og duer.

Fremdeles er der overalt i skogen som paa prærien om vaaren og sommeren et myldrende liv av pragtfuldt farvede sangfugler. Prærien var fra først av fattig paa fugler. Det var da mest hedelerken som slog sine muntre triller ved siden av præriehønsenes kaglen. De sidste, der ligner hjerpen, fandtes før overalt paa prærien i store flokker, men da de er et matnyttig vildt, er de nu omtrent utryddet. — Men saa snart farmerne fik plantet litt skog rundt sine huser, og den vokste op, blev den straks tat i besiddelse av tusener av disse muntre, vakre

skabninger. De gjør der som alle andre steder meget til at ta bort naturens ensformighet, og er derfor velseede gjester hvor de kommer.

Av smaafluglene er der flere arter som er fælles med Norges fugler, men størsteparten er egne for Amerika, og mange av vore bedst kjendte og kjæreste sangere findes ikke der. Som sangere staar de amerikanske tilbake for de norske arter, men overgaar dem i fjærenes farvepragt. I sydlige Wisconsin, Iowa og sydlige Minnesota kan man saaledes blandt andre vakre fugler ogsaa av og til se de smaa vevre kolibrier eller honningfugler flyve om fra blomst til blomst, sugende honning med sit lange forunderlige neb. Deres fjærbeclædning skinner i alle regnbuens farver, og det glitrer og glimter av dem i solskinnet som om de var en liten levende klump av guld og ædelstene. Deres bevægelser er hurtige, og altid er de paa farten, saa det er noksaa vanskelig at følge dem med øinene.

Næsten alle fugler er trækfugler som om høsten drager avsted igjen sydover til Mexiko eller Syd Amerikas varme egne. Av smaa-fugler ser man om vinteren næsten bare den engelske graaspurv. Han er en liten emigrant som kom til landet i 1851, en haardfør liten krabat som har tat landet i besiddelse og er bestemt paa at bo der baade i onde og gode dage.

Alle de tusener av større og mindre ferskvandssjøer i Wisconsin og Minnesota samt floderne var for en menneskealder siden meget rike paa fisk. Nu er de fleste av dem som ligger i de beboede strøk sterkt uttømt til trods for en streng fiskelov. Man maa nu reise ut fra civilisationen og ind i skogene før man kan finde nogen fiskerike innsjøer. Av kjendte arter er der gjedde, karpe og abbor, o. m. a. arter egne for landet. I smaaelvene oppe i skogene er der ogsaa en hel del ørret. Fiskeri drives dog ingensteds utenfor de store innsjøer som næringsvei, men kun som sport eller litt til husbruk.

Av insekter er der en hærskares mangfoldighet baade av individer og arter. Amerikas græshoppesværme er jo verdensberømte. Der er dog ikke saa meget av dem nu som for 30—40 aar siden, da disse graadige smaadyr kunde spise op farmernes avlinger paa store strækninger, men andre arter har traadt i deres sted og gjør like saa meget ugagn.

Ved siden av disse skadedyr er de myriader av myg og forskjelligeartede fluer endnu mere plagsomme. Den masse stillestaaende vand som findes overalt, er ypperlige utklækningssteder for disse blodtørstige smaadyr. Finmarkens myggesværme er jo bekjendt, men jeg tror ikke de kan være værre end de derover. Kommer man ind i en av de tykkeste sværme, er man ilde tilredt paa nogen faa minutter. Fluerne paa eftersommeren er heller ikke stort bedre. En liten flue

som kaldes „gnat“, gaar ofte i regnfulde aar i saa tykke sværme at de kan ta livet av høns og tildels større dyr ved at tilstoppe deres næsebor.

Likeledes er der flere arter insekter som er noksaa giftige. For et par aar siden var der et litet nat-insekt som satte skræk i befolkningen. Det fik navnet kyssefluen paa grund av at det stak sovende folk i læberne, som siden svulmede op i høi grad. Mennesker som blev bitt, blev ofte haardt syke i mange dage bagefter.]

De vakre, uskyldige ildfluer er der en masse av. Jeg har ofte paa mørke aftener staat og set paa disse smaa lysende ildkuler fare igjennem luften og har flere ganger faat mig en god latter over nykomere som ser dem for første gang. Mange av dem har trodd at alle onde magter er sluppet løs, og faat sig en alvorlig skræk i livet.

Paa grund av denne masse insekter er det umulig at klare sig, medmindre man har fluenet for alle vinduer og dører. Alle vinduer er derfor indrettet slik at de gaar op og ned istedenfor ut og ind som i Norge. Men til trods for fluenet og alt andet trænger de allikevel ofte ind i husene og plager de trøtte sovende mennesker.

De norske settlementer i de Forenede Stater.

De første norske utvandrere saavel som størsteparten av dem som har reist senere var fra landsbygden. De var som følge herav vant med gaardsdrift fra barndommen av, og det var da ganske naturlig at deres attraa stod efter at faa sig et stykke land¹⁾ at bo og bygge paa. Det faldt i de tider ogsaa forholdsvis meget let at erhverve sig et stykke land stort nok til en gild farm, naar man bare kom vestenfor de store innsjøer. Landet i den nordvestlige Mississippidal var i 30—40 aarene meget tyndt befolket. Et fuldstændig ubeboet vildnis, som mange har kaldt det, var det dog ikke. Illinois hadde saaledes i 1830 155 445 indbyggere og i 1840 476 183, eller mer end hvad Nord Dakota hadde i 1905, og befolkningen vokste raskt. Men da bebyggelsen av staten foregik fra den sydlige del og nordover, saa laa der endnu en hel del av det bedste prærieland i den nordlige del av staten, som ikke var opkjøpt, ja ikke engang var opmaalt i midten av tredivaarene. Alt var regjeringsland, som blev solgt til regjeringens pris, 1 dollar 25 cents pr. acre, omtrent 1 krone 15 øre pr. maal. — Noksaa billige jordpriser —!

Wisconsin derimot var meget tyndere befolket, da staten i 1840

¹⁾ Jeg bruker her det amerikanske uttryk land istedenfor jord.

kun hadde 30 935 indbyggere, der hovedsagelig bodde i den sydøstlige del. Men befolkningen vokste ogsaa der meget hurtig, naar først indvandringen begyndte for alvor, og 10 aar derefter hadde staten allerede en befolkning av 305 391 mennesker. Der var i de tider saaledes rum for mange, og det gjaldt da bare om at være blandt de første og forstaa sig paa at vælge ut de feteste stykker.

Som før bemerket var der flere av sluppefolkene fra Kendall-settlementet i New York som efter nogen aars forløp solgte sit land og flyttede vestover til Illinois. De var formodentlig blit lei av at slite paa de seige trærøtter i Kendall-settlementet, og da de hadde hørt at der vest laa det vakreste prærieland aldeles færdig for pløgen, saa trodde de med god grund at det vilde være meget lettere at slaa sig op der end inde i tykke skogen.

Men før de drog avsted, gjorde Kleng Pedersen Hesthammer en tur vestover for at undersøke forholdene. Det ser nemlig ut til at Kleng var i Illinois i 1833, og at han derfor var den første nordmand som satte sin fot vestenfor de store innsjøer. Kleng var av en urolig taternatur. Han var altid paa farten. Mange ganger blev han utsendt paa andres bekostning som ønskede besked om en eller anden fremmed trakt — landet var ikke saa godt kjendt da som nu —, men ofte reiste han ogsaa av eget initiativ og paa egen bekostning, kun ansporet av sin utrættelige vandrelyst. Nok er det, Kleng reiste vaaren 1834 tilbake til Kendall-settlementet i New York, og den samme sommer drog han atter igjen i følge med 5 andre av sluppefolkene, nemlig Endre Dahl, Jacob Andersen Slogvig, Gudmund Haugaas, Nels Thompson og Thorstein Olsen Bjaaland, vestover til La Salle County, Illinois, hvor de bosatte sig.

Landet var endda ikke opmaalt og følgelig heller ikke tilsalgs, men der var intet som hindrede dem i at bosatte sig midlertidig paa samme. Neste aar var opmaalingen færdig, og enhver av dem kjøpte sig da et stykke land, dels paa 80 acres, dels paa 160 acres, ved Fox River — Rævefloden — i La Salle County, Illinois, omtrent 65 mil sydvest for Chicago. De la derved grunden til det saakaldte Fox River-settlement, det andet norske settlement i landet. Dette settlement utvidede sig snart og blev av stor betydning for mange av de øvrige settlementers utvikling, da hundreder av senere ankomne emigranter standset og arbeidet der i kortere eller længere tid, før de drog videre og fandt sig et hjem.

I 1836 fik settlementet en betydelig tilvekst av de fra Norge ankomne emigranter. Nogen av dem standset en kort tid i Kendall-settlementet, mens resten drog like vestover og bosatte sig i La Salle eller de nærmeste countier.

I 1836 blev det tredje bestaaende norske settlement grundlagt i Chicago, da Halstein Torrison fra Fjeldberg og Johan Larsen fra Koppervik bosatte sig i byen. Dette settlement har vokset aar for aar, indtil der nu bor flere norske folk i Chicago end i nogen anden by i de Forenede Stater.

De i 1837 fra Norge ankomne emigranter kom derimot uheldigvis til at ta en anden retning. Ved sin ankomst til Chicago traf de nogen nordmænd fra Fox River-settlementet, som var misfornøiet med stillingen der og fraraadet dem at reise dertil. Følgen var, at hele flokken ventet i Chicago indtil videre og sendte 4 mænd ut for at undersøke landet. Disse tok veien sydover til Beaver Creek i Iroquois County, omtrent 75 mil ret syd fra Chicago. De reiste gjennom et lavt, sumpig strøk, som erfarne folk ikke trodde vilde bli bebygget i en menneskealder. Men da reisen blev foretat i slutten av august og september, var landet tørt og bevokset med et langt, grovt græs som gik dem under armene. De blev svært indtat i landet, maaske ogsaa en smule paavirket av landspekulanter, ti disse begyndte tidlig sin virksomhet. Det blev da bestemt at to av dem skulde vente der og bygge et loghus (tømmerhytte), som kunde motta emigranterne, mens to av dem skulde reise tilbake til Chicago efter deres venner. Nogen faa av dem som ventet i Chicago, hadde imidlertid reist til Fox River-settlementet, men størsteparten av dem, ca. 50 personer, reiste sydover til Beaver Creek-settlementet. Det laa i et fullstændig ubeboet strøk, og der var lang vei til nærmeste nabo og endnu længere til nærmeste by. Det var derfor noksaa vanskelig at faa fat i levnetsmidler og andre fornødenheter, til trods for at de var vel forsynt med penger. Mange av dem begyndte derfor snart at bli misfornøiet, og de var tilbøielig til at lægge skylden paa Ole Rynning og de andre som hadde „narret“ dem dertil. Alle kjøpte sig dog land og bygget sig hus, noget som viste at de hadde god tro paa landet og ikke forstod sig paa dets virkelige beskaffenhet.

Alt gik ogsaa bra om høsten og vinteren, men da vaaren kom og sneen begyndte at smelte, maatte de vade gjennom vand og is for at komme fra hus til hus. Tilsidst blev hele sumpen til en fullstændig liten innsjø, og da varmen kom og vandet begyndte at tørke bort, kom feberen. Luften blev saa usund og fylt av smittestof at sumpfeberen besøkte næsten hvert eneste hus, og 14—15 døde paa kort tid. Blandt dem som fandt sin sidste hvile i dette sumpland var ogsaa Ole Rynning, en av de ædleste mennesker som har utvandret til Amerika.

De overlevende flygtet nu derfra saa fort de kunde. De reiste utenvidere fra altsammen, da ingen vilde kjøpe deres farme som laa

i dette pesthul. Bare en holdt ut i 3 aar, og fik da byttet bort sin farm i en flok kreaturer, hvorefter han flyttet til Racine County, Wisconsin.

Slik blev skjæbnen for det fjerde norske settlement, som begyndte under saa lovende utsigter. Det blev dog til et advarende eksempel for de senere ankomne, som derved lærte at ta sig i agt for det lavtliggende sumpland, til trods for dets rike jordbund. Vistnok hersket sump- eller malariafeberen mer eller mindre overalt i Illinois og Wisconsin i settlementernes tidligste dage, men paa høit og tørt land gik den forholdsvis let og hurtig over.

I 1837 blev der grundlagt et nyt settlement i Shelby County, Missouri. Det var atter igjen Kleng Pedersen Hesthammer som fik det istand, da han og 14 andre reiste dertil. Han reiste i 1838 en tur til Norge for at faa nye emigranter til sin koloni, men de fleste som bosatte sig her, solgte efter 3—4 aars forløp og flyttet til Sugar Creek — sukkerbækken — i Lee County, Iowa, 7—8 mil vest fra byen Keokuk. Det sidste settlement har heller ikke blit til noget videre, og det er vistnok kun faa norske folk som bor der nu.

I 1838 grundlagdes det norske settlement paa Jefferson Prairie i Rock County, det første norske settlement i Wisconsin. Det vokste fort i de første aar og utvidet sig snart til alle kanter, saa det trak sig ind i Boone og Stephenson countier, Illinois. Det blev dog av underordnet betydning blandt de ældre settlementer, da regjeringslandet blev hurtig opkjøpt og steg i pris, hvorfor senere ankomne maatte se sig ut land paa andre kanter.

I 1839 grundlagdes det andet norske settlement i Wisconsin, det saakaldte Muskego-settlement i Racine og Waukesha countier. Dette settlement var nærpaa at skulle faa samme skjæbne som det ulykkelige Beaver Creek-settlement i Illinois, da de første settlere blev narret til at bosætte sig paa en trakt av sumpig lavland. Men da der laa høiere land i nærheten, kom der snart flere og bosatte sig paa det, hvorved settlementets bestaaen blev sikret. Men dette settlement blev heller ikke av nogen stor betydning for de andre settlementers fremtidige utvikling, da landet i omegnen snart blev opkjøpt, samtidig som flere av de første settlere solgte sin eiendom efter nogen aars forløp og flyttet længere vestover.

I 1840 blev det tredje norske settlement i Wisconsin grundlagt, nemlig det saakaldte Koshkonong-settlement i Dane County. Høsten 1839 drog Aad Himle, Nels Larsen Bolstad og Nels Sjursen Gilderhus ut paa en opdagelsesreise for at finde fat i godt land at bosætte sig paa. De reiste først ut fra La Salle County, Illinois, til Chicago, derfra til Milwaukee og videre vestover til Dane County, Wisconsin.

De spaserte hele veien tilfots, en strækning paa ca. 220 mil. I township Christiana, Dane Co., valgte de sig ut 120 acres land, som de kjøpte av regjeringen da de kom tilbake til Milwaukee.

Det samme aar kom ogsaa Gunnul Olsen Vindeg, Bjørn Andersen Kvelve (prof. Rasmus B. Andersons far), Amund Andersen Hornefjeld, Thorstein Olsen Bjaaland (en av sluppefolkene) samt Lars Olsen Dugstad og bosatte sig i det nye settlement.

Siden kom der hvert aar flere og flere som kjøpte land og bosatte sig. Settlementet vokste derfor hurtig, trivdes og utvidet sig til alle kanter. Det laa ogsaa saapas langt vest i staten og ut fra de andre nybygder, at det ikke straks blev indestængt av andre nationer, men nordmændene fik litt albuerum og tid til at samle og omraade sig. Det blev derfor inden kort tid et av de største, reneste og rikeste norske settlementer i landet.

Koshkonong-settlementet har i tidens løp utøvet en stor indflydelse paa mange av de yngre settlementers utvikling. Den norske nybygd blev nemlig fra de tidligste dage og like op til nutiden et yndet stoppested for senere ankomne norske emigranter. De opholdt sig gjerne der nogen aar, dels for at prøve paa at arbeide sig op en liten kapital før de selv begyndte farming, dels ogsaa for at lære landets forhold at kjende før de drog ut i grænsetraktene og fik sig et hjem. Koshkonong blev derfor en moderkoloni for mange av de yngre settlementer i vestlige Wisconsin, nordlige Iowa og søndre Minnesota, likesom Fox River-settlement blev en moderkoloni for central Iowa og Syd Dakota.

Efterhvert som aarene gik og utvandringen fra Norge tiltok, sprang der ogsaa op flere og flere nye norske settlementer over i Vesterheimen. Alt det bedste regjeringsland blev snart opkjøpt i den østlige del, og man maatte længere og længere utover nordvesten for at finde mere. Det var nemlig ikke bare nordmændene som søkte efter land, men folk av alle mulige nationaliteter, og alle hadde like stor ret til at faa sig et hjem. Det slags land som de første nybyggere satte størst pris paa, var en blanding av skog og prærie. Kjøpte de f. eks. 160 acres land, vilde de gjerne ha 40 acres skogland og 120 prærie. Skogen trængte de baade til husmaterialer, brænde og gjærdematerialer, mens prærien laa færdig baade for ploegen og ljaen. Bare skogland var de første settlere derimot ræd for, da det var for tungt at rydde. Det var derfor ofte at de senere ankomne, som blev nødt til at kjøpe skoglandet hvis de vilde bo i settlementet, med tiden fik meget bedre farme end de som kom først og hadde valget, da disse kjøpte altfor meget sumpig prærieland for slaattens skyld.

Men saa langt tilbake som i 40—50 og 60-aarene var der nok at ta av. Det gjaldt da bare for landsøkerne om at komme langt nok vest for at finde hvad de ønsket. Det vanskeligste var at komme frem. Transportmidlerne var ikke da som nu. De kunde ikke den tid stige ombord paa et komfortabelt utstyrt jernbanetog og kjøre fra stat til stat som i nutiden, men de var henvist til sine egne hjælpemidler. Ved siden herav var veiene yderst daarlige, og paa store strækninger i grænsetraktene fandtes der ikke veier. Det eneste som hjalp dem, var den omstændighet at den amerikanske prærie var saa jevn og paa eftersommeren i almindelighet saa haard at man kunde kjøre over den hvor man vilde, naar man bare vogtet sig for de værste sumper. Heller ikke var der den tid nogen gjærder som stængte. Det vanskeligste var at komme over de forskjellige floder, og hvis de da ikke var istand til at finde det rette vadested, risikerte de at sitte fast i mudderet, likesom det hændte iblandt at folk druknet under overgangen.

Maaten hvorpaa landsøkerekspeditionerne foregik i de dage, var almindelig følgende: Naar der i et ældre settlement var en del arbeidere som ønsket at flytte ut og bli farmere, slog de sig sammen i et selskap, hvorefter de i fællesskap leiet et par personer som forstod sig paa jordbundens kvalitet, og saa reiste de vestover og undersøkte forholdene. De reiste paa hesteryggen, gav sig god tid og undersøkte flere steder før de endelig bestemte sig for et sted at bo paa. Var det skarpe karer, som forstod sine ting, kunde de ved sin undersøkelsesreise lægge grundvolden til fremtidige store norske settlementer. Det er flere ganger at unge norske bondegutter har gjort det. Naar de da tilslut hadde fundet en større strækning godt land som de likte, søkte de ut et stykke for sig selv og ethvert medlem av selskapet der sendte dem ut, hvorefter de reiste til nærmeste landkontor og fik de første nødvendige papirer paa landet, og saa drog de tilbake til sit gamle hjem.

Næste vaar eller sommer reiste hele selskapet vestover. Reisen blev sædvanlig foretat i den saakaldte prærie-skonnert, en stor arbeidsvogn hvorover der var spændt et rundt tak av sterk seilduk, trukket enten av hester eller okser — oftest det sidste. Flere av deltagerne hadde som oftest kone og ett eller flere barn med paa vognen, samtidig som en større eller mindre flok kreaturer dannet baktroppen, saa enhver kan forstaa at reisen ikke gik fort. Da de ofte maatte reise et par hundrede mil fra sit gamle til sit nye hjem, varte reisen tildels i flere uker. Under turen spiste og sov de i sine vogner eller paa den bare mark ved siden av. Naar aftenen kom, var det at slaa leir hvor de var kommet, og slippe kreaturene løs for natten.

Man skulde tro at en slik reise var i høieste grad besværlig, men det var nok ikke altid tilfælde. Vistnok blev de træt av at sitte inde paa den skumpende vogn i ukevis, i særdeleshet barnene, men naar man er ung, som deltagerne oftest var, forstaar man at ta livets vanskeligheter fra den lyse side. Naar da alle var friske og intet alvorlig uheld indtraf, gik alt godt. Jeg har talt med flere gamlinger som har været deltagere i saadanne turer, og de ser gjerne tilbake paa den som en av livets store begivenheter.

Nordmændene var heller ikke ræd for at søke ut i det nye og ukjendte. Vi har allerede set at en koloni blev dannet i nærheten av Keokuk, Iowa, i 1840, som dog ikke blev av nogen større betydning. Men seks aar senere grundla de en koloni ved St. Olaf i Clayton Co., Iowa, som endnu er noksaa livskraftig, og i midten av 50-aarene hadde de trængt sig frem like til midten av staten og grundla der et av de største og rikeste norske settlementer i landet. I begyndelsen av 50-aarene trængte de ogsaa nordover i det vestlige Wisconsin, satte over Mississippifloden og gjorde sit indtog i den nordlige del av Iowa og søndre Minnesota, og grundla blomstrende settlementer i alle tre stater.

I 1854 var nordmændene kommet saa langt nord som til Goodhue Co., Minnesota, og grundla der atter igjen en av de største og rikeste kolonier i landet. Jeg sætter med god grund de 4 norske settlementer: det norske settlement i La Salle og nærmeste countier i Illinois, de norske settlementer i Dane Co., Wisconsin, især Koshkonong-settlementet, det norske settlement i midten av Iowa, nemlig i Story, Hardin og Hamilton countier, samt det store norske settlement i Goodhue og tilstøtende Rice Co., Minnesota, som de fire moderkolonier for de norske settlementer i de Forenede Stater.

Siden trængte nordmændene videre og videre frem mot vest og nordvest og hadde allerede i 1859 naadd ind i Clay County, Syd Dakota, og i 1865 op i Red Riverdalen, Nord Dakota, hvor den nuværende by Fargo ligger, og det tok heller ikke mange aar før de hadde naadd det tørre belte, hvor almindelig farming er en temmelig usikker spekulasjon.

Anlægget av de norske settlementer har dog ikke foregaat jevnt og gradvis, men det skedde saa at si rykkevis. Der er altid endel individer iblandt et utflytterfolk som danner fortroppen og som altid maa søke ut i det fremmede og ukjendte før de kan finde noget som de tror er godt nok. Disse stiller sig selv, ofte ubevisst, frem som en slags selvbestaltede ledere for den frembrytende civilisation. Saadanne var der ogsaa blandt de norske utflyttere, og mange av deres landsmænd gik, i sin iver efter at følge disse ledere og faa fat i de rikeste

naturherligheter, mange ganger over bækken efter vand. Det blev de som kom sidst, der fik utfylde hullerne saa godt det lot sig gjøre. Hadde settlingen derimot foregaat litt mere langsomt og litt mere jevnt, vilde nordmændene ha hat den fordel at faa bo mere sammen og følgelig være mere mægtige til at raade grunden alene paa de steder hvor de bosatte sig.

De forskjellige landlove.

Maaten hvorpaa man kunde faa sig land i de Forenede Stater, har nu været litt forskjellig nedigjennem aarene. Omtrent alt ubrukt land tilhørte nationalregjeringen og ikke de enkelte stater. Følgen var at alle landlove blev like for hele landet, hvad der var et stort gode for dem som ønsket at faa sig en farm.

Den første lov om offentlig land (av 1796) foreskrev først maaten hvorpaa landet skulde opmaales. Denne opmaalingemetode har i det væsentligste været fulgt like op til vore dage. Derpaa bestemte loven hvorledes landet skulde avhændes — at det skulde sælges ved offentlig auktion til den høistbydende; betalingsvilkaar endel av kjøpesummen kontant, resten paa henstand.

Ved loven av 1800 bestemtes det, at mindsteprisen paa land skulde være 2 dollars pr. acre, og at land som ikke blev solgt ved offentlig auktion, kunde kjøpes for denne pris ved privat salg.

Loven av 1820 ophævet bestemmelsen om at landet kunde kjøpes paa henstand. Tillike nedsatte den mindsteprisen til 1 dollar 25 cents pr. acre, og denne mindstepris har staat vedlike hele tiden siden, d. v. s. naar regjeringen solgte landet og ikke gav det bort under Homesteadloven.

Under denne lov kjøpte de første norske settlere sit land i de Forenede Stater. Prisen var den samme enten landet var godt eller daarlig, eller om det var myr, prærie eller skogland. De fik det slik som det var, med alle dets naturherligheter. Likeledes kunde de faa kjøpt saa meget de ønsket, heller ikke var det paabudt at de skulde bo paa sit land.

Men i 1841 kom den saakaldte „Pre-emptionlov“¹⁾. Den var litt strengere i sine bestemmelser. De kvalifikationer som utfordredes for at erholde land under denne lov, var følgende: Han eller hun maatte være borger av de Forenede Stater eller ha tat ut sit første papir, det saakaldte „intention“ papir, hvori de erklærer at ville bli borgere

¹⁾ Pre-emption = forkjøpsret.

av landet, være over 21 aar gammel eller familiefædre, samt ikke i forveien være eier av 320 acres land i nogen stat eller territorium. De maatte endvidere bosætte sig paa det landstykke som de hadde utset sig, bygge et hus som det gik an at bo i, samt gjøre andre smaaforbedringer som kunde vise at det var deres hensigt at gjøre landet til sit hjem. Laa da landet færdigmaalt og utbudt som pre-emptionland for settlere, maatte han inden 30 dage efter at han hadde bosat sig paa landet, møte frem paa det nærmeste landkontor, hvor han hadde at fremlægge bevis paa hvad han hadde gjort for at opfylde lovens aand, samt gjøre fordring paa landet, hvilket blev protokollert. For dette maatte han betale 2 dollars. Videre maatte han møte op inden aaret var omme, for registeren eller receiveren, eller for en betjent i en „court of record“ i det county og stat eller territorium hvor landet var beliggende, med det sidste edsvorne bevis.

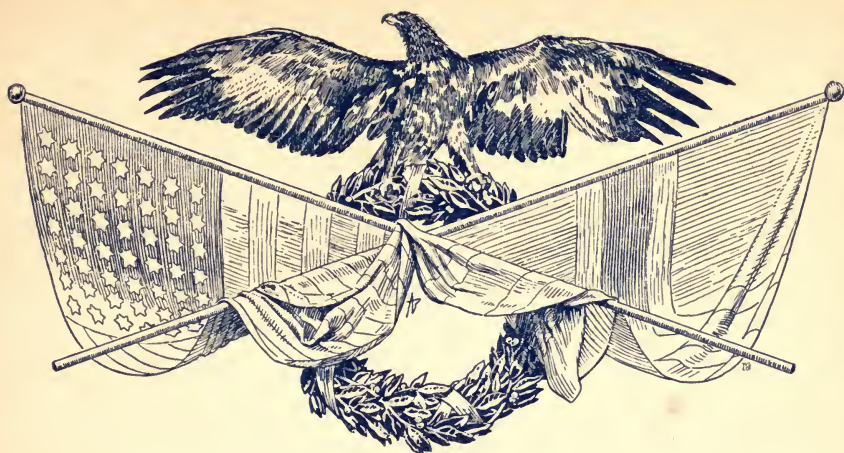
Pre-emptoren maatte da avlægge ed paa, at han ikke tidligere hadde utøvet sin pre-emptionret, at han ikke var eier av 320 acres land og at han ikke tok landet for at sælge det paa spekulation, men i god tro udelukkende for sit eget bruk. Saa fik han skjøte paa landet ved at betale den fastsatte pris 1 dollar 25 cents pr. acre.

De kunde ikke ta mer end 160 acres under pre-emptionloven. Likeledes var alt mineralland og land som indeholdt saltleier fritat for „pre-emption“.

Den 20 mai 1862 utgav kongressen den bekjendte „Homesteadlov“¹⁾. Det er vistnok en av de liberaleste landlove som noget land har utgit. Hensigten med denne lov var paa en let og billig maate at skaffe enhver av landets borgere som maatte ønske det, et hjem. Enhver som var familiefar eller over 21 aar gammel og borger av de Forenede Stater eller hadde erklært at ville bli det (uttat sine „intention“-papirer), var under denne lov berettiget til 160 acres regjeringsland eller mindre. Naar en der vilde ta land under homesteadloven, hadde utsøkt det stykke jord han ønsket at nedsætte sig paa, og skaffet sig fuldstændig beskrivelse av dets beliggenhet, hadde han at henvende sig paa vedk. de Forenede Staters landkontor hvorunder det land han ønsket at opta, henhørte; her undertegnet han en ansøknings om at faa opta landet som homestead, avgav sin edsvorne erklæring og betalte de lovligte sportler, 18 dollars for 160 acres av land som var værdsat til \$ 2,50 pr. acre, og 14 dollars for 160 acres av land værdsat til \$ 1,25 pr. acre. Dette kaldtes en „Homestead Entry“.

Naar en nybygger hadde utsøkt sit land (sin „claim“) og gjort lovformig „entry“, maatte han inden 6 maaneder fra entryens dato

¹⁾ Hjemsted-loven.

Det Norske Folk i de Forenede Stater

Deres daglige liv og økonomiske stilling
:: :: Historik over Amerika :: :: Landets
fremtidsmuligheter for en indvandrer

Av

Knut Takla

Kristiania

J. M. Stenersen & Co.s Forlag

bosætte sig paa landet samt bo der i samfulde 5 aar uten at være fraværende fuldt 6 maaneder ad gangen. Hvis han var familieforsørger, maatte familien ogsaa ha fast bopæl paa landet. Skjønt loven tillot landtageren at være fraværende for en del av tiden — dette var gjort for at gi fattige homesteadtagere anledning til at reise og søke arbeide i de første knappe aar — krævet den dog bestemt, at hans ophold paa og opdyrkning av landet skulde være virkelig og fyldestgjørende. Landtageren kunde ikke sove paa landet en nat eller to hver seks maaneder og kalde det stadig ophold (det gik dog ofte for sig); heller ikke var det lovlig at bygge et simpelt skur bare til beskyttelse mot uveir og kalde det fast bolig.

Først naar 5 aar var forløpet efter entryens dato, eller senest 7 aar, skulde landtageren fremlægge for regjeringens embedsmænd paa det offentlige landkontor, hvorunder hans land hørte, beviser for hans bosættelse paa landet, opdyrkning osv. Disse beviser kunde ogsaa, hvis han av en eller anden grund var hindret fra at møte frem, fremlægges for en dommer i en „court of record“ i det county, hvori landet var beliggende. Han maatte betale de lovlige sportler, nemlig 8 dollars for 160 acres land, værdsat til \$ 2.50 pr. acre, og 4 dollars for 160 acres land, værdsat til \$ 1.25 pr. acre, hvorefter han erholdt skjøte paa landet fra regjeringen i Washington. Dette kaldtes „final entry“ eller at „prove op sit homestead.“

De ovenfor anførte regler for homesteads gjaldt for familieforsørgere og enker, saavelsom for ugifte personer av begge kjøen. Naar de skulde prove op, maatte de, ialfald i de senere aar, ha begge papirer eller fuld borgerret, før de fik skjøte paa landet. En ugift kvinde over 21 aars alderen eller en kvinde, hvis mand hadde forlatt hende, kunde ta homestead, og hvis hun siden giftet sig, men vedblev at bo paa landet, vilde hun, naar tiden var omme, faa skjøte derpaa i sit eget navn.

Et homestead var fritat for skat og kunde heller ikke beslaglægges for gjæld som var stiftet, før skjøte var utstedt.

Hvis nogen hadde tat homestead og døde, før han fik skjøte paa landet, kunde hans efterlevende hustru bebo og dyrke landet i den resterende tid av de fem aar, og hun vilde da faa skjøte paa landet. Dersom baade manden og hustruen døde, gik retten over til deres nærmeste arvinger.

Man kunde ogsaa erholde homesteadland paa en litt anderledes maate. Hvis man ikke ønsket at bo paa landet i samfulde 5 aar og saaledes faa det for intet, kunde man ogsaa faa skjøte paa det ved at bo der stadig en viss tid, fra først av var det 6 maaneder, saa blev

det 8, nu er 'det 14, og man fik da skjøte paa landet ved at betale regjeringens pris, almindelig \$ 1.25 pr. acre. Dette betegnes som „commuting an entry“, eller at prove op med penger.

Den 3 mars 1873 gav kongressen igjen en ny landlov, den saakaldte „træplantningslov“. Hensigten med denne var at ophjælpe træplantning paa vestens vilde vidder. Retten til at ta land under denne lov var omtrent paa samme betingelser som homestead- og pre-emptionlovene: man maatte være borger eller erklære at ville bli det, over 21 aar osv. Likeledes fik de kun ta land engang under denne lov, som under de forrige, og ikke mer end 160 acres. Men de kunde i forveien eie saa meget land de vilde, og landtageren var ikke pliktig at bo paa landet. Landet som han tok under denne lov kunde for den saks skyld gjerne ligge i en anden stat end hvor han selv bodde.

Fra først av var det bestemt, at den som tok landet skulde beplante 40 av de 160 acres med skog og holde den i frisk voksende stand i 10 aar. I 1874 blev den en smule forandret, idet tiden blev nedsat til 8 aar, hvilket betyder, at de kunde faa skjøte og fuld eiendomsret paa landet, naar 8 aar var omme. Landet var dog i de tider saa billig og let at faa under homesteadloven, at ganske faa vilde beplante 40 acres for at faa 160 acres. Følgen herav var, at loven fik en gjennomgripende forandring i 1878. Loven av 14 juni dette aar nedsatte det areal som skulde beplantes til 10 acres av 160, og forholdsvis mindre for et mindre stykke land.

Betingelserne blev da følgende: Paa hver kvart sektion land skulde 5 acres ploies eller brækkes det første aar og 5 acres det andet. De første 5 acres skulde det andet aar opdyrkes og tilsaas med korn og det tredje aar beplantes med trær. De andre 5 acres paa samme maate det tredje og fjerde aar. Der skulde plantes 2 700 trær paa hver acre, eller 27 000 trær paa hele stykket, og naar det endelige bevis førtes og skjøte paa landet beholdtes ved utgangen av 8 aar, eller senest inden 13 aar fra landet var optat, skulde mindst 675 levedygtige trær vokse paa hver acre eller 6 750 paa hele stykket. De fik da skjøte paa landet, naar de hadde betalt de lovbestemte sportler som var 14 dollars, naar de tok landet, og 9 dollars, naar de fik patent eller fuld eiendomsret paa det.

Dette land kunde heller ikke, i likhet med land som var tat under de andre love, skatlægges; heller ikke sælges for gjæld, før det endelige skjøte var beholdt av eiermanden; men siden kom jo ialfald skatten sikkert nok.

Der var ikke sat nogen speciel bestemmelse i loven, om hvad

slags træer det var som skulde plantes. Træerne skulde være av en saadan art som i omegnen ansaas for at være godt egnet til tømmer eller handelsvare eller brænde eller til huslig bruk. Da der kun plantedes løvtrær, og det av de lettest og mest hurtigvoksende arter, blev skogen som regel bare værdifuld som brænde, som forresten er dyrt nok og trænges saart nok derute paa vestens træløse vidder.

Kun en kvart av hver 4 dele kunde tages under træplantningsloven. Heller ikke kunde der tages land under denne lov i saadanne trakter, hvor der før var vildtvoksende skog.

Som man ser av disse korte udrag fra de gjældende landlove, var det en meget let sak for folk derborte at faa sig en farm, saalænge som offentlig land av nogenlunde godhet var ledig. Homesteadloven gav fuldstændig landet bort til dem som vilde bo paa det i 5 aar. Alt hvad det kostet var nogen sportler til øvrigheten for at faa de nødvendige papirer lovformelig stadfæstet og litt til avertering om at landet var optat; alt ialt en 25—30 dollars. Ellers kostet landet ikke en cent. Der var heller ikke sat nogen faste regler for, hvor store forbedringer det var som skulde gøres i de 5 aar, men det blev likesom en skjønssak. En virkelig farmer, som tok landet i den oprigtige hensigt at gjøre det til sit hjem, gjorde derfor ialmindelighet 10 ganger saa store forbedringer som loven krævet, da det jo laa i homesteadtagerens egen interesse at forbedre sin farm saa meget og saa hurtig som det var ham mulig. Heller ikke har jeg hørt, at en virkelig farmer gjorde hvad de kalder commutation-prov — betalte landet op med penger; det var jo akkurat det samme som at kaste væk 200 dollars for ham, ved siden av at han straks fik skatten paa nakken. Naar han bodde stadig paa sit land og dyrket det som sin egen farm, behøvet han ikke være ræd for, at nogen skulde ta landet fra ham. Han sat paa sin tue trygt, til han fik fuld eienomsret paa landet. Siden kunde det meget ofte gaa forskjellig med ham.

Men saa har der ogsaa, like siden homesteadloven traadte ikraft og op til nutiden — ja, i de senere aar er de især blit talrike — været en anden klasse homesteadtagere, nemlig saadanne som tok landet paa spekulation eller for at sælge det igjen, saasnant det steg i værdi. Disse bodde paa landet i 6 maaneder — og betalte derpaa regjeringens pris \$ 1.25 pr. acre — eller ogsaa i 5 aar og fik det frit. Men i begge tilfælder gjorde de sandelig ikke flere forbedringer paa landet end høist nødvendig og var samtidig gjerne tilbøielige til at fortolke meningen om det „faste ophold“ paa sin egen maate. Autoriteterne som skulde ha rede paa saadant saa gjerne gjennem fingre med deres

pligtforsømmelse, og det gik ofte godt. Den største fare som saadanne risikerte var, at en anden skulde komme til kundskap om det og bosætte sig paa landet og ta det fra dem, — „jumpe en claim“, som de kaldte det. Det hændte ofte; og utallige retstrætter og tildels grusomme forbrydelser foregik paa grund av strid om en saadan land-tagning.

En person kunde paa engang ta 160 acres homestead og 160 acres træplantningsland, hvis der var træplantningsland i nærheten av hans homestead. Altsaa tilsammen 320 acres. Men han kunde ikke ta 160 acres homestead og 160 acres pre-emptionland paa engang, da begge disse love fordret fast ophold paa landet. Men han kunde først ta 160 acres under pre-emptionloven, og naar aaret var omme, fik han patent paa dette, hvorefter han kunde ta 160 acres homestead og 160 acres træplantningsland og paa denne maate bli eier av 480 acres. Men det var sjelden, at nogen traf paa saadanne lokaliteter, at det lot sig gjøre. Homesteadlandet gik saa raskt, at store strækninger blev optat paa et aars tid, ved siden av at træplantningsland ikke var at faa paa alle steder. Derimot var det ofte, at en nybygger, som tok land under pre-emptionloven, forandret sin bestemmelse og fik den ind under homesteadloven for at spare sine 200 dollars; dette lot sig gjøre, efterat homesteadloven var traadt i kraft.

Det var derfor oftest saa, at de første nybyggere begyndte tårming med 160 acres. Hvis de nu eier mere, har de senerehen kjøpt det, enten av landkompanier eller av andre farmere, som solgte og flyttet til et andet sted.

Hensigten med disse love var først og fremst at ophjælpe bebyggelsen av vestens vilde vidder ved at skjænke den fattige nybygger et hjem. De svarte ogsaa fuldkommen til hensigten og blev en mægtig faktor til landets udvikling, maaske større end nogen anden. Dernæst var det meningen, at de skulde være en beskyttelse imot, at landet faldt i hænderne paa store, kapitalsterke landkompanier; men dette princip brøt ofte regjeringen selv ved at sætte store strækninger land til salg ved offentlig auktion. Næsten alt saadant land faldt i hænderne paa spekulanter, som beholdt det, indtil det steg i værdi, hvorefter de solgte det ut i smaaparceller til den virkelige farmer. Likeledes gjorde regjeringen en endnu mere utilgivelig feil ved at skjænke millioner acres land til forskjellige jernbanekompanier for at ophjælpe jernbanebygning i staternes tidligste historie. De fik da ikke bare en bred veiret, men ofte anden hver sektion i en bredde av fra 8 til 15 mil paa hver side av banen. Landet som de fik var ikke sjelden meget mer værd, end hvad det kostet at bygge banen. Men

det var ikke nok med, at landet blev git bort. Paa flere steder kom den vanskelighet til, at indenfor denne linje kunde en virkelig settler ikke faa mere end 80 acres, hverken under pre-emption- eller homestead-loven, og han maatte utenom dette belte, hvis han vilde ha en fuld kvartsektion. Jernbanerne hadde kommet like godt uten alt dette land som opmuntringspræmie. Det hadde bare tat nogen faa aar længer, før de var blit bygget. Nu hjalp regjeringen i høi grad til at bygge banerne uten at faa den mindste indtægt av dem.

Der er to-tre andre maater, hvorpaa man kan faa sig land av regjeringen, nemlig under tømmer- og stenloven, under ørkenland-loven og kulland. Land som kom ind under tømmer- og stenloven, der blev git i 1878 og utvidet i 1892, var saadant land som ikke egnet sig for dyrkning, men var værdifuldt enten for det tømmer som vokste paa det, eller for den sten som var der. Alt land som indeholdt guld, sølv, sinnober, kobber eller kul, kunde ikke tages under denne lov.

Enhver som ønsket saadant land, maatte enten være borger eller ha tat ut sit første papir. Han maatte derefter indlevere til landkontoret en i duplikat besvoren erklæring, indeholdende fakta som viste, at landet kom ind under denne lovs bestemmelser. Endvidere at landet var udebodd, at der ingen minering eller andre arbeider var gjort paa det, at han ikke før hadde indsendt nogen application¹⁾ for land under denne lov, at han ikke kjøpte det for spekulation, men i god tro for selv at benytte sig av det, og at han ikke hadde gjort nogensomhelst handel eller kontrakt med nogen om det.

Naar denne application er fremlagt, skal landkontorets register i 60 dage gjøre opslag i landkontoret derom og gi vedkommende en avskrift av dette varsel, som han i samme tidsrum skal la indrykke i en avis, utgit nærmest til landet.

Hvis ingen anden efter 60 dage har gjort fordring paa landet, kan han, efterat ha fremlagt bevis for varslets offentliggjørelse, faa fremføre sine vidnesbyrd og bevise rigtigheten av, hvad der i hans application er fremsat, samt betale for landet. Prisen er \$ 2.50 pr. acre — og efter vanlig tid vil patent bli utstedt til ham for det.

Bare 160 acres kan tages av en person under denne lov.

„Desert land“ er ørkenland som maa irrigeres (vandes), før man kan avle almindelige produkter. Av saadant land kan baade manden og hans kone ta hver sine 160 acres eller 320 acres tilsammen.

Betingelserne er, at der maa graves grofter og anlægges render

¹⁾ Anseking.

og reservoarer. Der maa brytes 8 procent derav og føres vand paa det hele, med undtagelse av høist 5 acres, om de er uskikket for kunstig vanding. En dollars værdi i forbedring pr. acre maa gjøres i hvert av de 3 første aar; men alle forbedringer kan ogsaa gjøres i det første aar, om saa ønskes. Likeledes maa der betales 25 cents pr. acre, naar man optar landet, og 1 dollar, naar man faar skjøte paa det.

Av kulland kan en person ogsaa ta 160 acres. Betingelserne med hensyn til borgerskap m. m. er de samme som under de andre love. En som tar kulland maa, efterat han har tat landet i besiddelse og gjort de første forbedringer paa det, „file“ samme eller ta ut de første papirer paa landkontoret; det koster 2 dollars. Deretter maa han „prove op“ — ta de sidste papirer paa landet, samt betale for dem inden 12 maaneder fra „filing“, hvorefter han faar skjøte. Prisen paa landet er 10 dollars pr. acre, hvis det ligger over 15 mil fra færdigbygget jernbane, og 20 dollars, hvis det er mindre end 15 mil fra jernbane.

En person kan paa samme tid ta 160 acres „homestead“-land, 160 acres tømmer- og sten-land og 160 acres kul-land. Men han kan ikke ta mer end 320 acres akerdyrknings-land som indbefatter ørkenland, eller han kan ta 320 acres under ørkenlandloven og ingen „homestead“. Altsaa kan en mand nu ta alt ialt 620 acres under de nuværende landlove, hvis anledning gives, hvorimot kun 480 under de gamle landlove.

Alt dette ser meget lovende ut paa papiret. Men det ser ikke fuldt saa lovende ut, naar man kommer derbort og skal faa fat i landet.

Jeg skal senere komme tilbake til dette.

Disse landlove er naarsomhelst utsat for ændringer. Baade pre-emption-loven og træplantningsloven blev ophævet ved en kongressbeslutning av 3dje mars 1891. Regjeringen eller staten har likeledes i de sidste aar forbeholdt sig retten til alt kulland. Hvis en mand f. eks. tar 160 acres land under homesteadloven og der paa dette findes kul, da faar han kun eiendomsret til overflaten av landet, mens kulleierne tilhører staten. Før var det anderledes, da eide han alt.

Homesteadloven har ogsaa i aarenes løp undergaat adskillige forandringer; men grundbetingelserne er dog de samme. Den væsentligste forandring i denne lov blev foretat i 1912. Tiden for bosættelse paa landet, efterat ansøking herom var indlevert, blev forlænget til et aar, hvis veirforholdene er særlig ugunstige, ellers er det som før seks maaneder. Likeledes blev tiden for beboelse av landet, før skjøte kunde erholdes, nedsat fra 5 til 3 aar, samtidig som eiermanden kan være borte fra sit homestead i 5 av aarets 12 maaneder. Men saa

har loven til gjengjæld en skjærpet bestemmelse med hensyn til opdyrkning av landet, idet loven fastsætter, at 10 acres av 160 skal være utlagt til akerland ved utgangen av det andet aar og 20 acres ved utgangen av det tredje, eller før skjøte kan erholdes. Er landet tat under ørken- eller den saakaldte tørfarmingslov, da kræves et dobbelt saa stort opdyrket omraade. Den sidste bestemmelse er ikke saa farlig for dem som vil gjøre landet til sit virkelige hjem, men den kommer sørgelig paatverke for folk, som tar land under homesteadloven for at sælge det, saasomt som de faar skjøte paa landet, og da isærdeleshet for dem som tar skogland utelukkende for skogens skyld. For disse blir det noksaa haardt at bryte op 20 acres i 3 aar.

Under disse forskjellige love har de fleste norske farmere fundet sig et hjem derover paa vestens store vidder.

Hvor ligger de norske settlementer?

At fortælle paa en prik, hvor de norske settlementer ligger i de Forenede Stater, er en umulighet. Der er ingen skarpe grænselinjer trukket mellem befolkningen. Alt er sammenblandet. I de store norske settlementer, og især i de ældste, er der almindelig midt inde i settlementet en kjerne, hvor befolkningen er ganske ren norsk. Man kan da reise 10—20 km. paa hver kant og træffe næsten utelukkende norske folk. Men naar man kommer utenom denne kjerne, blir det straks mere blandet. Først blir det en og anden tysker eller skotländer, irlænder eller polak eller endog ren amerikaner indimellem nordmændene, men jo længer man kommer ut, des tættre blir de, og tilsidst blir det bare en og anden norsk familie langt inde imellem folk av andre nationaliteter. Man begynder da tilslut at tro, at man er kommet langt forbi det norske settlement; men reiser man videre, begynder de norske gjerne uformodet at øke igjen, blir tættre og tættre, indtil man tilsist kommer ind i et nyt settlement, hvor der er næsten bare norske folk. Slik er det i store strækninger av nordvesten. Det er derfor næsten en umulighet at si, hvor de norske er eller rettere hvor de ikke er bosat. Jeg skal dog her gi en oversigt over, hvor den største masse av dem har fundet sig et hjem.

Som før nævnt blev de første norske settlementer, naar undtages Kendall settlementet i New York, anlagt i det nordlige Illinois og Wisconsin. Man finder derfor flere norske settlementer i

Illinois.

Først kommer den store norske befolkning i Chicago, saa Fox River og Leland settlementet, som optar dele av La Salle, Grundy og Kendall counties i den nordlige del av staten, samt Lee og Rochelle settlementet i De Kalb og Lee counties, litt længer nord. Dette er noksaa store og meget velstaaende settlementer. Derpaa kommer Jefferson Prairie og Kapron settlement i Mc. Henry Co. Dette ligger like paa grænsen av Wisconsin og strækker sig derfor ogsaa ind i Rock Co. i sidste stat. Vest derfra ligger Rock Prairie og Beloit settlementet, som ogsaa ligger for en del i Rock Co., Wisconsin og for en del i Stephenson Co., Illinois. De to sidste settlementer er forholdsvis smaa.

Indvandringen til

Wisconsin

foregik først fra Illinois og nordover, og siden over Milwaukee vestover. De første settlementer kom derfor selvfølgelig til at ligge i den sydøstlige del av staten. Der er saaledes flere mindre settlementer i Walworth, Racine og Waukesha counties, som bærer forskjellige navne, saasom Rock Run, Muskego, Ashippon m. m. Disse er dog av mindre betydning, men naar man kommer vest til Dane Co., træffer man tre av de største settlementer i staten grupperet rundt hovedstaden Madison, nemlig Koshkonong i øst, Blue Mound og Mt. Horeb i vest og Spring Prairie i nord. Disse tre kan gjerne kaldes et, da der ingen grænselinjer er imellem dem. De strækker sig over størsteparten av Dane Co. og naar ogsaa ind i Rock, Green og Columbia Co.

Efterat de norske indvandrere hadde naadd Dane Co., delte de sig i to strømme. Den største gik vest og nordover, mens en mindre strøm tok veien nordover paa vestre side av den store Michigansjø. Denne vældige ferskvandssjø tiltrak et folk som det norske, der er saa vant med vand. De grundla derfor flere settlementer: det saakaldte Manitowoc settlement i countiet av samme navn, Fish Mills og Sandy Bay settlement i Kewaunee Co. og Sturgeon Bay, Clay Banks og nordre Door settlementerne paa den halvø som stikker ut mellem Green Bay og Michigansjøen. De eksisterer alle fremdeles; men er forholdsvis smaa.

Paa vestre side av indsjøen Winnebago, i countiet av samme navn, ligger Winchester og Neenah settlementet, og længere nord paa vestre side av Green Bay (grøn bugt) i Oconto og Marinette counties er der et halvt dusin mindre settlementer, som bærer navnene Green Bay, Peshtigo, Marinette, Menominee m. fl., og litt længere vest i Wapaka og Portage Counties findes et større settlement av samme navn. I den centrale del av staten ligger 15—16 settlementer spredt utover en større strækning, men alle er smaa og for længe siden utvokset.

Reiser man vestover fra Dane Co., træffer man først Otter Creek og Dodgeville settlementet i Jowa Co., og litt længere vest i Grant og sydlige Crawford Co. ligger Castle Rock og Five Points settlementerne. Disse tre er forholdsvis smaa, men i den nordlige del av Crawford Co. og i det tilstøtende Vernon Co. ligger et stort norsk settlement som bærer countiernes navne. Nord derfra begynder nordmændenes beboelse at bli temmelig tæt. Halfway Creek, Trempealeau Valley, Eau Claire og Menomonie settlementet begynder i La Crosse Co. og fortsætter nordover Jackson, Trempealeau, Eau Claire og ind i Dunn Co. Dette settlement er et av de største i Wisconsin. Litt i vest derfra er et andet stort settlement, nemlig Rush River settlementet i Price og St. Croix Co., og litt nord derfra igjen ligger det tredje store settlement, Chippewa Falls settlementet, som strækker sig over store strækninger av Dunn, Chippewa, Barron og Polk counties. Disse tre store settlementer kan gjerne regnes for et, da der ingen virkelige grænser er imellem dem. De blir da til et av de største i landet.

I den østlige del av Chippewa og nordlige Clark Co. ligger Stanley og Dorchester settlementerne. Begge er dog smaa i sammenligning med de andre.

I den nordlige del av Polk og det sydlige Burnett og i Washburn counties ligger flere mindre settlementer. Likeledes er der ikke saa faa norske folk bosat paa den sydlige bred av Superiorsjøen, men de bor dog mere i de større eller mindre byer end ute paa landet.

Hvis man tar et kart over Wisconsin, saa vil man av denne beskrivelse se, at tyngden av det norske folk har bosat sig i den nordvestlige del av staten, mens kun faa har tat sit hjem i den østlige del. Grunden hertil er den, at mens den østlige del var dækket av store skoger og tung at rydde, var der i den vestlige del mere aapen prærie, samtidig som jorden var av en meget bedre kvalitet.

Den norske indvandring til nabostaten

Jowa

gik over to forskjellige veier. Den ene gik gjennem midten av staten vestover, og den anden over dens nordlige del. Følger man den sydlige rute, træffer man paa den anden side av Mississippifloden først det lille Calamus settlement i Clinton Co. og noget længer vest Norway settlementet i Benton Co., det tredje ligger i Marshall Co. og det fjerde i det sydlige Story Co. Alle disse er forholdsvis smaa, men i den nordlige del av det sidste county ligger til gjengjæld et av de største og reneste norske settlementer i Jowa, almindelig kaldt Story County settlement. Det strækker sig over den nordlige del av Story, sydlige del av Hardin og østlige Hamilton Countier.

Nord for Story Co. settlementet, i Franklin Co., ligger Ottis Grove settlementet og i nordvest to andre smaa settlementer, Brush Creek og Callender settlementerne i Webster Co., og litt længere nord er det store Badger og Eagle Grove settlement, som strækker sig over dele av Wright og Humholdt counties. I den nordre del av sidste county ligger det saakaldte Bode settlement, og i øst derfra i Hancock Co. har vi Kanawah settlementet. De to sidste er forholdsvis smaa.

I den vestlige del av staten er flere smaa settlementer, saaledes et i Shelby Co., et par i Monona Co., et i Ida Co., et i Woodbury Co., et par i Pocahontas Co., et litt større i Buena Vista Co., et par i O'Brien Co., det samme i Sioux Co. og et i Lyon Co. Alle er dog forholdsvis smaa og ligger langt fra hverandre.

De største og reneste norske settlementer ligger i den nordlige del av staten. Nordmændene tok først denne vei, og flere fulgte efter. Disse settlementer strækker sig ogsaa ind i nabostaten Minnesota og danner næsten en sammenhengende linje fra den østlige til den vestlige grænse.

Det første man træffer, naar man kommer over Mississippifloden, er det lille settlement syd for Mc. Gregor i Clayton Co. Litt længere vest i samme county begynner det store norske settlement, som strækker sig over dele av Clayton, Fayette, Chickasaw, Howard og Winneshiek counties og derfra ind i Minnesota. Dette settlement kaldes almindelig Winneshiek county settlementet, men bærer ogsaa andre navne efter de forskjellige counties det ligger i.

Øst for dette settlement i Allamakee Co. ligger det saakaldte Paint Creek og Waukon settlement, og vest for Winneshiek Co. i Mitchel Co. begynner det store St. Ansgar settlement, som strækker sig vestover Worth, Winnebago og ind i Kossuth counties, samt litt

syd i Cerro Gordo Co. og nord i Minnesota. Dette er det største settlement i Jowa, og i Winnebago Co. er nordmændene saa talrike, at de styrer alt. Vestenfor der igjen er der flere smaa settlementer i Kossuth Co. og østlige Emmet Co., og i den vestlige del av det sidste ligger der et ganske stort settlement, som ogsaa strækker sig ind i Palo Alto og Clay counties, samt nordover ind i Minnesota. Likeledes er der flere smaa settlementer i Dickenson og Oseola counties.

Til Minnesota

foregik den norske indvandring fra først av over det sydøstlige hjørne av staten og trak sig derefter vest- og nordover langs den vestlige grænse. De satte sig ogsaa fast, saasnart de fandt passende farmingland, og man træffer derfor det første norske settlement i Houston og Fillmore counties. Litt længere vest begynder Albert Lea settlementet, som er en fortsættelse av St. Ansgar settlementet i Jowa. Det strækker sig over dele av Fillmore, Mower, Freeborn, Faribault, Olmstead, Dodge, Waseca counties og ind i Steele Co. Litt længere nord derfra igjen ligger det store Goodhue Co. settlement i Goodhue og Rice counties og nabosettlementet i Rice og Scott counties. Begge disse kan gjerne regnes for et, da de gaar omtrent sammen.

Vest for Albert Lea settlementet ligger Medo, Delavau og Amboy settlementerne i Blue Earth og Faribault counties. Disse er forholdsvis smaa, men litt i nordvest for dem, i den vestlige del av Blue Earth Co., begynder det store St. James og Hanska settlement, der optar dele av Watonwan, Brown og Martin counties, og litt i sydvest for samme ligger Jackson Co. settlementet, som ogsaa naar ind i Cottonwood Co. i nord. Længere nord i det sidste county ligger det saakaldte Westbrook og Tracy settlement, der ogsaa optar dele av Redwood og Murray counties. I det sidste county ligger ogsaa Slayton settlement, som er forholdsvis litet.

I den sydvestlige del av staten i Nobles county ligger 4—5 smaa settlementer, som hænger sammen med de norske settlementer i nabostaten Syd Dakota.

Reiser man nordover fra St. James settlementet, træffer man et mindre norsk settlement i Nicollet Co. og et andet litt længere vest i Renville Co., som ogsaa strækker sig ind i Redwood Co. Endnu litt længere vest i Renville Co. begynder et av de største norske settlementer i staten. Det strækker sig over store dele av det vestlige Renville samt Chippewa, Swift, Lac qui parle, Yellow Medicine og

syd i Lincoln counties, samt i Syd Dakota. Settlementet bærer forskjellige navne efter countierne, hvori det ligger.

I den nordlige del av Swift og for en del i Big Stone Co. ligger et mindre settlement, almindelig kaldt Artichoke settlement.

Omtrent 100 mil vest fra St. Paul i Kandiyohi Co. begynder det største norske settlement i de Forenede Stater. Dette settlement strækker sig i nordvestlig og nordlig retning og bøier tilsist litt mot øst, i en høist forskjellig bredde og tæthet, fra Kandiyohi Co. og like nord til grænsen av Canada. Det optar dele av Kandiyohi, Stearns, Pope, Stevens, Douglas, Grant, Otter Tail, Clay, Becker, Norman, Polk, Marshall, Kittson og Roseau counties. Dette store settlement, som bærer forskjellige navne — Lake Park, søndre og nordre Red Riverdalen settlement m. fl., er paa store strækninger sterkt opblandet med folk av andre nationaliteter; men saa er der ogsaa mange steder, hvor nordmændene bor saa tæt sammen, at de raader grunden alene. Følgen er, at en god slump norske folk bor i dette strøk, og jeg tror ikke, at jeg overdriver, naar jeg sætter tallet paa dem alle til over 150 000.

I den centrale del av staten, inde i skogdistrikterne er der mange settlementer, men alle er temmelig smaa og ligger spredt over et stort territorium.

I Syd Dakota

begyndte nordmændene først at bosætte sig i det sydøstlige hjørne og trak sig siden nord og vestover.

Det første norske settlement, som er noksaa stort, findes derfor like i hjørnet av staten og optar dele av Clay, Union, Yankton, Turner og Lincoln counties. Litt nord for dette begynder et andet settlement, det saakaldte Minnehaha settlement, som optar dele av Minnehaha og Moody counties, og nord for dette igjen kommer det tredje eller Brookings settlementet, som strækker sig over dele av Brookings, Lake og Deuel counties. Ret i vest fra Brookings settlementet ligger det fjerde eller Lake Preston settlementet, som optar dele av Miner, Kingsbury, Hamlin og Clark counties, og litt i nord for det sidste har vi Day og Roberts settlementet, som optar dele av Roberts, Marshall, Day og Codington counties. Alle disse er store, trivelige settlementer.

Likeledes er der mange mindre settlementer vestover mot Missouri-floden. Man kan finde dem i Brown, Spink, Edmunds, Faulk, Potter,

Walworth og Campbell counties. I den sydlige del er et litt større settlement, nemlig Woonsocket og Mt. Vernon settlementet, som optar dele av Sanborn, Jerauld og Davidson counties, ved siden av flere smaa, som ligger dels i Charles Mix og Brule counties, og dels i Gregory Co. Det siste er beliggende vestenfor Missourifloden.

Der er ogsaa flere andre settlementer vestenfor denne flod, men næsten alle er smaa nybygger-settlementer, anlagt i de siste aar, og ligger langt fra hverandre. De fleste findes i Butle Co. i den nord-vestlige del av staten.

Til Nord Dakota

kom derimot indvandring fra øst, og den første nordmand bosatte sig, som før sagt, i 1865, hvor Fargo nu ligger. Der kom snart flere efter. Minnesota har i antal den største norske befolkning, men Nord Dakota har en større procent norske folk end nabostaten.

Reiser man fra Breckenridge, Minn. over til Wapheton, Nord Dakota, træffer man søndre Red Riverdalens store norske settlement, som strækker sig over dele av Richland, Sargent, Ransom, Barnes og Lamoure counties. Vest derfra i Dickey, Mc. Intosh og Lamoure counties er flere mindre settlementer. Litt nord for Fargo begynder midtre Red Riverdalens store settlement, som optar dele av Cash, næsten hele Trail, dele av Steele, Griggs, Grand Forks, Nelson og Walsh counties. Litt lenger øst ligger Grand Forks settlement ved byen av samme navn, og længere nord er nordre Red Riverdalens store settlement, som optar dele av Cavalier og Pembina Co. og naar like til grænsen av Canada.

Vestenfor det siste ligger det store Devil's Lake (Djævlesjøen) og Sheyenne River settlementet, som optar store dele av Ramsey, Benson, Eddy, Wells og Pierce counties, og i nordvest derfor igjen kommer vi til Turtle Mountain og Mouse River settlementet, som strækker sig over dele av Mc. Henry, Rolette og Bottineau counties.

Dette er de største settlementer i staten, men ved siden derav er der flere temmelig store settlementer i Ward og Williams counties i statens nordvestre hjørne og flere mindre i Wells, Kidder, Burleigh, Mc. Lean og Oliver counties, samt i Adams, Hettinger, Bowmans, Stark og Billings Co. paa den vestre side av Missourifloden. De siste er dog smaa, og folket der driver mere med ranching end almindelig farming.

Dette er en oversigt over de norske settlementer i de seks nord-veststater. Jeg skal dog villig indrømme, at jeg har utelatt mange smaa settlementer, saadanne som ligger indeklemt av andre nationali-

teter, men det er nu ialfald de største og mest bekjendte som er nævnt. Man kan forresten aldrig stole paa, hvad den almindelige mand derborte fortæller om andre settlementer som ligger et litet stykke borte fra hans eget hjem. Som oftest har de ikke været utenfor hjemmets grænser, neppe nok til nabocountiet. Min forretning derborte har i 22 aar været av den art, at jeg var nødsaget til at søke op alle de norske settlementer, jeg kunde faa tak i. Jeg fik da ofte høre av folk, at der eller der var større norske settlementer, og blev derved ikke sjelden narret til at foreta lange reiser for at finde dem. Naar jeg da kom frem, fandt jeg ofte bare nogen faa familier, mens jeg samtidig kunde reise forbi større strøk, hvor nordmændene bodde temmelig tæt. Men de som narret mig, gjorde det i god tro, og det var kun deres ubekjendtskap med det virkelige forhold som var aarsak dertil.

Jeg har før sagt, at der bor ikke bare norske folk i de saakaldte norske settlementer, men at de er mer eller mindre opblandet med folk av andre nationaliteter. Noget lignende er ogsaa tilfældet med hensyn til bygdelagene i Norge, hvorfra indvandrerne er kommet. Man finder derfor ikke i et settlement folk fra bare ett bygdelag, og i et andet fra et andet bygdelag, men de er blandet sammen i den mest brogede uorden. Enhver kom og bosatte sig der, hvor han likte sig bedst og hadde anledning. I de gamle settlementer i Illinois og midtre Jowa er dog hardangerne og søndhordlændingerne i majoritet, likesom sogningerne i Minnesotas østlige settlementer, paa grund av at de første nybyggere, som oftest kom i et større følge, var fra disse egne i Norge og fik siden sine slegtninger efter sig; men ogsaa der er de opblandet med folk fra andre bygdelag. Kommer man derimot litt længere vestover, hvor folket bosatte sig, efterat homesteadlovene var traadt ikraft, eller hvor der laa store strækninger av spekulationsland som blev solgt i en fart, er de endnu mer sammenblandet. Man kan der uten vanskelighet møte folk fra alle kanter av Norge, fra Lindesnes til Nordkap, og fra Stat og nedover østlandets brede bygder. Alle bor om hverandre uten den mindste tanke om, at slegt eller venskapsforhold kunde gjøre sig en smule gjældende i valget av et hjem.

De norske settlementer i Illinois, Wisconsin, Jowa og Minnesota har nu ophørt at vokse. Alt frit land er for længe siden optat og alt spekulationsland solgt. Ingen fremmede kan nu faa sig en farm i disse egne, undtagen de kjøper den, og prisen er som regel noksaa høi. Derimot hænder det ofte, at de ældre norske farmere sælger sine farme til folk av andre nationaliteter og flytter ut til yngre stater, hvor landet endnu staar i en billigere pris. I Syd og Nord

Dakota har de derimot endnu en stund litt utsigt til at vokse, da de som sælger i ældre settlementer kommer dertil og kjøper sig en farm igjen, hvor de kan faa mere land for sine penger. Om de virkelig tjener noget paa denne transaktion, er et stort spørmaal.

Næringsveier.

Det er en ganske naturlig ting, at et saapas stort og begavet folk, som det norske nu er over i de Forenede Stater, maa i tidens løp ha kunnet forstaa at erobre sig plads i alle mulige stillinger. Man finder dem derfor som farmere, haandverkere, forretningsmænd, prester, lærere, advokater, embedsmænd, statsmænd eller i alle grader fra en vedhugger og op til en U. S. senator, den høieste stilling en født utlænding kan opnaa.

Den norske befolkning i Amerika saavel som i Norge kan deles i to klasser, land- og bybefolkning. De som bor paa landet ernærer sig hovedsakelig av landbruk, enten som farmere, forpaktere eller arbeidere, mens de som bor i byen har alle mulige slags erhverv. Hvor stor procent det er, som bor paa landet eller som bor i byen, er ikke godt at si. Den sterke trang, som de første norske indvandrere hadde til at faa sig jord, hvorpaa de kunde bygge et hjem, har ogsaa fulgt de senere ankomne. Hovedmassen av dem, som kom i de tidligere aar, bosatte sig derfor paa landet. Men de som kom i de senere aar, efterat det virkelige gode farmingland var begyndt at stige i pris, hadde større og større vanskelighet med at faa sig en farm for hvert aar som gik. Disse slog sig oftest ned i byerne for at søke sit brød som arbeidere eller forretningsmænd.

Like op til otti-aarene var den norske *landbefolkning* i avgjort majoritet, men siden er denne majoritet blit mindre og mindre. Jeg tror derfor, efter det kjendskap som jeg har til det norske folk i Amerika, at jeg ikke overdriver, naar jeg sier, at den ene halvdel *nu* bor paa landet og den anden i de større eller mindre byer.

Den amerikanske farm.

Naar man her i Norge taler om en amerikansk farm, forestiller man sig den gjerne saa stor som et litet kongerike eller idetmindste som et bispedømme, hvis størrelse kun regnes i miletal, og hvor der pløies, saas, høstes og terskes med damp; eller hvor der, likesom paa de billeder man faar hjemsendt til Norge, maa gaa en 10—20 skjære-

maskiner side om side henover akeren for at kunne høste grøden. Aa ja, der findes saadanne farmer, men de er heldigvis ganske faa, og ingen av dem eies, saavidt jeg vet, av nordmænd.

Gjennemsnittstørrelsen av de Forenede Staters farme var, ifølge census av 1910, 138,1 acres eller 55 hektar 79 ar.¹⁾ Størrelsen var dog litt forskjellig i de forskjellige stater. Av de seks nordveststater har saaledes de to Dakotastater meget større gjennemsnittsfarme end Illinois og Wisconsin. Aarsaken hertil er først og fremst, at de første to stater fornemmelig blev bebygget, etterat pre-emption-, homestead- og træplantningsloven var traadt ikraft, hvorved det faldt lettere at faa sig to eller tre kvarter land, dels ogsaa fordi disse to stater har flere av de saakaldte „Bonanza“-farme, saasom Dalrymple og Grandin-farmen m. f. a., som kan ha en størrelse av op til 12,000 acres, og hvor der trænges baade 10 og 20 skjæremaskiner for at høste grøden. Hertil kommer flere store kvægrancher. Saadanne farme gjør naturligvis meget til at forøke gjennemsnittstørrelsen av alle farme inden statens grænser.

Under folketællingen 1910 hadde Illinois 251,872 farme med en gjennemsnittstørrelse av 129,1 acres²⁾ pr. farm. Av disse var 845 paa mindre end 3 acres; 9191 var fra 3 til 9 acres; 10,258 fra 10 til 19 acres; 33,322 fra 20 til 49 acres; 57,917 fra 50 til 99 acres; 80,539 fra 100 til 174 acres; 38,315 fra 175 til 259 acres; 19,440 fra 260 til 499 acres; 1842 fra 500 til 999 acres og 203 hadde en størrelse av 1000 acres og over.

Wisconsin hadde paa samme tid 177,127 farme med en gjennemsnittstørrelse av 119 acres. Av disse var 273 under 3 acres; 5491 var fra 3 til 9 acres; 4883 fra 10 til 19 acres; 23,460 fra 20 til 49 acres; 54,007 fra 50 til 99 acres; 58,439 fra 100 til 174 acres; 20,196 fra 175 til 259 acres; 9271 fra 260 til 499 acres; 996 var fra 500 til 999 acres og 141 paa 1000 acres og over.

Iowa hadde ialt 217,044 farme med en gjennemsnittstørrelse av 156,3 acres. Av disse var 392 under 3 acres; 7295 var fra 3 til 9 acres; 6037 fra 10 til 19 acres; 15,678 fra 20 til 49 acres; 38,712 fra 50 til 99 acres; 80,121 fra 100 til 174 acres; 40,304 fra 175 til 259 acres; 25,861 fra 260 til 499 acres; 2430 fra 500 til 999 og 214 paa 1000 acres og over.

Minnesota hadde 156,137 farme med en gjennemsnittstørrelse av 1773 acres. Av disse var 294 under 3 acres; 2555 var fra 3 til 9

¹⁾ Omtrent 551 maal.

²⁾ 1 acre er omtrent 4 maal.

acres; 2770 fra 10 til 19 acres; 12,028 fra 20 til 49 acres; 26,571 fra 50 til 99 acres; 55,424 fra 100 til 174 acres; 27,972 fra 175 til 259 acres; 24,864 fra 260 til 499; 3359 fra 500 til 999 og 300 paa 1000 acres og over.

Syd Dakota hadde ialt 77,644 farme med en gjennomsnittsstørrelse av 335,1 acres. Av disse var 99 under 3 acres; 341 var fra 3 til 9 acres; 368 fra 10 til 19 acres; 1121 fra 20 til 49 acres; 2406 fra 50 til 99 acres; 28,396 fra 100 til 174 acres; 8230 fra 175 til 259 acres; 24,811 fra 260 til 499 acres; 9678 fra 500 til 999 acres og 2174 paa 1000 acres og over.

Nord Dakota hadde 74,360 farme med en gjennomsnittsstørrelse av 382,3 acres. Av disse var 54 under 3 acres; 82 var fra 3 til 9 acres; 93 fra 10 til 19 acres; 450 fra 20 til 49 acres; 1207 fra 50 til 99 acres; 23,003 fra 100 til 174 acres; 5345 fra 175 til 259 acres; 29,048 fra 260 til 499 acres; 12,662 fra 500 til 999 acres og 2416 paa 1000 acres og over.

Man ser altsaa av disse opgaver, at de amerikanske farme ikke er saa umaadelig store, som man gjerne tror i Norge. Mange smaagaarder i Norge er meget større i utstrækning end en amerikansk storfarm paa en sektion eller to. Men forskjellen er, at i nordveststaterne er jorden oftest av samme godhet over hele farmen, som derfor kan opdyrkes fra ende til ende, hvorimot en gaard i Norge, og især en vestlandsgaard, hovedsagelig bestaar av skog og fjeld.

At skrive farmens historie er omtrent det samme som at fortælle landets historie. Begges utviklingshistorie følges ad og har mange likhetspunkter, og den er ikke ældre end at mange folk godt kan erindre den fra begyndelsen av, for store strøk av landet. Begge begyndte ogsaa smaat og har siden ved hjælp av tid og arbeide vokset op til hvad de er idag.

Jeg skal her gaa tilbake 60—70 aar i tiden og fortælle litt om nybyggerlivets første dage, slik som det artet sig paa en nyoptat farm.

Det første en mand maatte tænke paa, efterat han hadde kjøpt et stykke jord, stort nok til en farm, var at bygge hus og grave brønd. Disse to ting var absolut nødvendige og fandtes naturligvis ikke i forveien paa landet, som laa der i sin oprindelige vildhet. At faa sig hus gik sedvanlig let nok. Skogen laa som regel like ved, og ofte vokste den stor og frisk like paa hustomten. Det var da at gaa ind i skogen og hugge ned en passende mængde av de rankeste løvtrær, skjære dem av i passende længde og kjøre dem hjem. Derefter gik nybyggeren til sine naboer og bad dem hjelpe sig med at bygge huset. De samledes da en bestemt dag paa stedet og gik igang med

arbeidet. Bygningsmaaten var den egte gammeldagse laftebygning, og somoftest blev stokkene lagt, saa runde de var, ovenpaa hinanden. Var eieren en rigtig „spradebasse“, kunde han hugge litt av paa siderne av hver stok, ellers ikke. Bakefter tættedes alle huller og revner til med en blanding av kalk og sand, og tildels med kogjødse. Disse huse som enten bestod av et enkelt rum eller med et litet loft ovenpaa, var ofte reist, inden kvelden kom. Ja, det har til og med hændt, at bygningsmændene har gaat i skogen og hugget tømmeret, bragt det hjem og bygd huset paa én dag, naar der var rigtig mange av dem. Disse saakaldte loghuse var ikke nogen arkitektonisk skjønhet — jeg har aldrig set et hus mere lik en utslaattelade end disse loghuse — men var de ikke altfor smaa og skjødesløst opsat, kunde de være noksaa lune, og mange har gjort tjeneste like op i nutiden.

Fjøset blev almindelig bygget paa følgende maate: Man fandt sig nogen sterke kløftrær, som blev drevet ned i jorden. I dem blev der saa lagt stænger, som gik paa kryds og tvers for at bære taket. Til det sidste bruktes halm, gjerne et nyt lag for hvert aar, og til vægger torv. Dermed var fjøset færdig. Saadanne fjøs har været brukt over hele nordvesten og brukes endnu den dag idag paa store strøk av vestens prærier. De er ofte noksaa lune, men rensligheten blir saa som saa. Lade bruktes ikke, da høi og korn sattes i stakk ute under aapen himmel, noget mange gjør endnu den dag idag.

Ute paa prærierne, hvor der ikke var skog, maatte man bygge sit hus paa en anden maate. Man grov sig sedvanlig et hul ind i den tørreste skraabakke som var paa farmen. Derpaa byggedes vægger av torv paa de tre laveste kanter, til de kom i hoide med bakkekanten. I disse vægger fik man dør og vinduer i huset; taket tækkedes derpaa med bord og torv. Dette var hvad man kalder en jordhytte eller „dugout“ paa amerikansk. Jeg har været inde i mange, og hvis der var en flink husmor som stelte inde, kunde de være meget hyggelige. Ved siden derav var de varme og lune i den kolde vintertid, og mange ganger bedre end de elendige bordskur, som brukes nu for tiden i vestens nybygger-settlementer.

Dernæst var det at finde vand. Vandet, som er i elver og bækker derborte, er som regel aldeles ubrukelig til drikkevand. Aarsaken dertil er først og fremst, at de rinder saa sagte gjennem det flate land, at vandet omtrent staar stille, hvorved det gaar i forraadnelse av den sterke solvarme. Ved siden derav er det altid tykt og grumset av den fine jord og indeholder ofte giftstoffer. Kreaturer kan bruke dette vand, men ikke mennesker, hvis de ønsker at undgaa sygdom. Det kan nok renses, saa det blir paa en maate brukelig, da enkelte

byer, som St. Louis og andre, er nødsaget til at ta vand fra den grusede Mississippiflod. Men saadanne renseapparater falder litt for kostbare for den almindelige mand.

Paa enkelte steder kan der være kilder som springer frem av jorden med godt og klart vand, men det er ogsaa bare paa enkelte steder. Den eneste maate at faa sig vand paa for den store masse av befolkningen var derfor at grave brønd. Det faldt ikke særdeles vanskelig i Illinois, Wisconsin og østre del av Iowa og Minnesota, hvor man sedvanlig fandt vand i en rimelig dybde. Men i den vestre del av Iowa og Minnesota og i Syd- og Nord Dakota var det ofte langt anderledes. Jeg kjender til flere tilfælder, hvor man har boret brønder til en dybde av flere hundrede fot uten at finde vand. En slegtning, som i mange aar har været brøndborer, gik engang ned til næsten 500 fot uten at finde vand, og en anden gang til næsten 400 fot med samme resultat. Da hans kontrakt lød paa „intet vand, ingen betaling“, maatte han gaa fra det hele uten en øres vederlag. En norsk farmer, som bodde 4 mil fra den lille by Madison, Minnesota, boret en brønd paa 300 fot, som kostet ham 525 dollars uten at faa en draape vand.

Av en paalidelig mand i Iowa har jeg hørt, at paa sine steder vestenfor Missourifloden i Syd Dakota maa man gaa ned fra 1800 til 2200 fot, før der findes vand, og det vand man da faar er varmt og næsten udrikkelig. Da saadanne brønder koster fra en til to dollars pr. fot og derover, er de ikke lette at faa istand for en fattig nybygger, og de fleste av disse maa derfor enten kjøpe vand fra en saadan brønd og kjøre det lange veier eller ogsaa hjelpe sig saa godt de kan med opsamlet regnvand eller vand fra en eller anden brakvandspyt i de under den hete sommertid uttørrede elver og bækker.

Men det er ikke bare at *finde* vand som er vanskelig. For store strøk av nordvesten er det endnu vanskeligere at finde brukbart *godt* vand. Næsten hele den øvre Mississippidal ligger paa et kalkstensunderlag, og alt vand, som kommer ut av jorden, er derfor mer eller mindre kalkholdig — haardt —, som man kalder det. Man kan saaledes vanskelig vaske klær i det, undtagen det renses — sprænges — med en god portion lut.

I det vestlige og især nordvestlige Minnesota, Syd og Nord Dakota kommer ogsaa alkali-saltene til. Disse salte har formodentlig i tidens løp dannet sig av asken fra de utallige præriebrander, som har raset ned igjennem tiderne. Man kan se disse salte ligge som en grøahvit skorpe paa bunden av uttørrede sumper eller innsjøer eller som et tyndt askelag her og der utover prærien. Det opløses let i vand og gir ikke

vandet nogen særs motbydelig smak — litt saltsøtagtig — og lar sig godt drikke. Men folk blir i høi grad syk av det — faar sterk diarrhoe m. m. —, især i førstningen naar man bruker det. Man kan i tidens løp vænne sig til det som saa mangt andet, men sundt er det ikke, og folk søker at undgaa det saa meget som mulig.

Som et litet eksempel paa, hvor vanskelig det er at faa vand i nordvesten, kan anføres, at paa et større strøk i et nyere norsk settlement oppe i Nord Dakota kunde bare én finde drikkevand. Han boret en brønd 300 fot dyp og slumpet til at finde godt vand. Siden solgte han vand til folk i vid omkreds til en pris av 25 cents (93 øre) pr. tønde og fik derved en indtægt av sin brønd, som om den hadde været en oljekilde.

Efterat nybyggerne hadde faat op de nødvendigste huse, maatte de begynde at tænke paa farming. Nogen farming, slik som man nu er vant med, var der ikke tale om blandt de første nybyggere for 60—70 aar siden. Maskinernes tidsalder var endnu ikke kommet. Ljaanen maatte gjøre tjeneste som slaamaskine, og en mellemting mellem ljaa og sigd, som de kaldte „cradle“, gjorde tjeneste som skjæremaskine. Alt arbeide maatte gjøres med menneske-, heste- og oksekraft, mest det første og sisste. De var paa en maate nødtvungne til at begynde smaat og forsiktig. Følgen herav igjen var det store gode, at nybyggerne den tid ikke var saa sterkt fristet til at stifte gjæld for kostbare maskiner og andre greier og stole paa fremtiden, som saa mange senere har gjort. Sit jordstykke hadde de sedvanlig betalt kontant og sat derfor paa sin tue trygt, og de nødvendige redskaper fik de litt efterhvert. Noget maatte de dog ha straks, og det første en nybygger den tid søkte at forskaaffe sig var en ko eller to og et par sauer. Dette blev grundvolden til hans senere husdyrbesætning. Likeledes maatte han ha etpar arbeidsokser, en vogn, en brækningsplog og en almindelig plog m. m., og farmerens egen haand gjorde tjeneste som saamaskine.

Det første aar fik de som regel bryte op nogen acres jord, hvori de saadde hvete det andet aar. Hveten vokste den tid ypperlig i den rike, jomfruelige jordbund, og det var ingen sjeldenhet, at de første nybyggere i Illinois og Wisconsin fik en 40—50 bushels pr. acre. Terskemaskiner var der ingen av, og maaten hvorpaa de tersket var ofte noksaa original. Naar de hadde skaaret hveten og faat den passende tør, kjørte de den hjem og la negene rundt i en ring paa det jevneste sted i tunet. De ledet saa sine okser rundt i ringen, indtil de hadde traadt ut det meste av kornet. Det gjorde ingenting, om der kom litt rusk i maten av og til under denne proces. Solen tørket

det op og vinden blæste det væk, sa de, under selve rensningen av hveten.

De fik saaledes snart mer end nok av hvete til eget bruk. Græsset vokste ogsaa frodig overalt, og kreaturerne trivdes og formeret sig hurtig. Det meste de første nybyggere manglet var en markedsplads i passende nærhet for sine faa overflødige produkter. I de første aar av Koshkonongs nybyggerhistorie f. eks., var Milwaukee, 65 mil borte, deres nærmeste markedsplads, og det tok dem en uke at gjøre reisen frem og tilbake med et par okser. Reiste de da dertil med et lass hvete eller nogen andre slags farmprodukter, var prisen ofte saa lav, — hveten var undertiden nede i 25 cents pr. bushel — at pengene de fik for sit lille lass strak ikke altid til reiseutgifterne.

Jeg har talt med mange av de første nybyggere i Illinois og Wisconsin's ældste norske settlementer, og alle var enige om, at ingen av dem led nogen virkelig nød i de første 5—6 aar av deres nybyggerliv. De hadde alt hvad de trængte av mat, drikke og klær — oftest tillavet av mor sjøl — men penger hadde de ikke. Alle var like fattige i den retning.

Det var dog ikke længe, før der skedde en forandring i disse tilstande. Jernbanerne var ikke langt borte, og med dem kom byer og markedspladser like ind til husdørene. Alt kunde da sælges, og priserne gik op. Dette satte atter igjen fart i arbeidet. Nye jordstykker blev hvert aar lagt under ploegen, og avlingen øket. Alt gik fremad, og mange av de gamle nybyggere blev under de nye forhold rike, før de selv visste av det.

I femtiaarene begyndte ogsaa arbeidsbesparende maskiner at komme i bruk. Slaa- og skjæremaskiner avløste nu ljaen og sigden. Likeledes fik man høriver, brede harver, svære ploger og mange andre indretninger, som lettet arbeidet i høi grad. Farmerne kunde siden ikke bare spare en hel del arbeidshjælp, men de fik ogsaa sine akre skaaret i en fart i ret tid og undgik at faa kornet overmodent med stort spild, som var saa almindelig tidligere, fordi der var mangel paa arbeidshjælp.

Utviklingen av den amerikanske farm har saaledes, ganske naturlig, foregaat gradvis mer eller mindre hurtig fra en ringe begyndelse til hvad den er idag. Slik var det i de ældste og slik var det ogsaa i de nyere settlementer. Hele forskjellen har bare været den, at jo mere en nybygger satte sig i gjæld fra begyndelsen av, des haardere maatte han ogsaa spænde i for at kunne klare sig.

Produkter paa farmen.

De produkter, som den amerikanske farmer mest dyrker, er jo forskjellige efter de forskjellige steders beliggenhet. Den første sædart, som nybyggeren begyndte med og isærdeleshet utover vestens store, træløse vidder, var hvete. Der er ingen anden ting, som kan bringe farmerne saa snart penger i lommen, med saa litet arbeide, som hvete, naar den slaar til, og prisen er god. Det er at pløie, saa, høste, terske og kjøre til byen; saa ligger pengene færdige. Arbeidet med denne grøde foregik, som enhver vet, i turevis, med lange mellemrum, der kunde benyttes til noget andet. Havre, byg og rug kræver jo det samme arbeide; men disse kornsorter dyrkedes der mindre av til salg. Maiskorn, poteter, tobak eller sukkerbeter kræver derimot stadig arbeide den meste tid av sommeren, hvis der skal bli nogen god avling, for ikke at tale om kreaturer, der kræver arbeide og tilsyn til alle tider. Men det er et særkjende for det amerikanske folk — norsk-amerikaneren ikke undtagen — at de vil tjene penger saa raskt som mulig og med saa litet arbeide som mulig. De holdt derfor paa med at dyrke hvete, indtil de samtidig ogsaa hadde opelsket nok av hvetens fiender — insekter og andet ukrud — til at ta hele avlinge. Siden blev de nødsaget til at se sig om efter noget andet.

Det fornemste produkt, som kom istedetfor hvete, blev for store strøk mais. Dette bragte atter igjen med sig opaling av svin i større skala, samt en større besætning av melkekjør og fetning av ungvæg til slagt. Med melkekjørene kom meierier og ysterier, og alt fik mer og mer karakter av hvad man derborte kalder for blandet farming.

Ved siden av mais begyndte man paa enkelte steder ogsaa at dyrke tobak og i de senere aar sukkerbeter. Likeledes dyrkes ikke saa litet byg, rug og boghvete. Bygget brukes hovedsagelig til malt og rugen til brænding av whisky, hvorfor de sidste kornarter blir av underordnet betydning i sammenligning med hvete og mais.

Farmernes hovedprodukter i de enkelte stater er nu omtrent følgende: Illinois stod i 1909 som nr. 1 av alle forbundets stater i dyrkning av mais og som nr. 2 i dyrkning av havre. Likeledes dyrkes der litt hvete, byg og rug; men de tre siste avlinger er dog av underordnet betydning. Poteter vokser der som i alle andre stater, men dyrkes ikke som nogen egentlig salgsvare. Kreaturavlen staar derimot høit, da farmerne har en ypperlig anledning til at sælge sin melk i Chicago og andre større byer til gode priser. Staten staar ogsaa som nr. 2 i avling av svin, samtidig som der opdrættes litt hester og muldyr

til salg. Frugt og havesaker trives ogsaa godt og dyrkes i stor utstrækning paa de mindre farme.

I det sydlige Wisconsin dyrkes ogsaa en hel del mais og havre. Tobakken spiller likeledes en stor rolle i enkelte counties, saasom Rock, Dane, Vernon, Trempealeau. I de to første counties og paa flere andre steder i den sydøstlige del av staten dyrkes nu ikke saa litet sukkerbeter, og avlingen av dette farmprodukt har al utsigt til at vokse, da det betaler sig godt. Likeledes er Wisconsin en av de ledende stater i avling av poteter, samtidig som der avles ikke saa litet av hvete, byg, rug, linfrø og boghvete. De to sidste er dog av mindre betydning.

Kreaturavlen er statens hovednæringsvei, og den stod derfor i 1910 som nr. 1 i antallet av melkekjør og meierier. Likeledes drives der en betydelig svin- og faareavl; det sidste helst i den nordlige del av staten.

Iowas hovedprodukter er mais, havre, svin og meieriprodukter. Dens maisavling stod i 1909 kun en liten smule tilbake for Illinois, og staten stod samtidig som nr. 1 i avling av havre og svin. Dens mangeaarige førerstilling som meieristat har den dog i de sidste aar maattet overlate til Wisconsin; men i antallet av melkekjør kommer den som nr. 2. Der dyrkes ogsaa hvete, byg, rug, boghvete og poteter, men disse avlinger er dog av underordnet betydning i sammenligning med mais og havre.

Maisen gaar ogsaa op i det sydlige Minnesota og dyrkes paa alt lavereliggende land saa langt nord som til den 45. breddegrad. Siden blir nætterne for kolde til, at den kan gi en nogenlunde rik avkastning. Der er ogsaa søndenfor denne breddegrad store strøk, hvor landet ligger for høit over havet til, at den kan vokse godt, og der træder bygget istedet. Staten staar derfor som nr. 1 i avling av byg. Dens hovedavling er allikevel hvete, tiltrods for at den i sidste tiaarsperiode gik ned fra første til tredje plads blandt de hveteproducerende stater. Den samme stilling indtok den ogsaa med hensyn til avling av havre. Samtidig dyrkes der en hel del poteter, linfrø og boghvete.

Minnesota staar ogsaa høit som meieristat, og dens svineavl er betydelig; men da det kun er i den sydlige del av staten, at husdyravlen er nogenlunde vel utviklet, staar den endnu ikke saa litet tilbake for nabostaterne Iowa og Wisconsin. Husdyravlen har dog vokset meget i de senere aar og har al utsigt til at vokse endnu mere.

I den sydlige og østlige del av Syd Dakota dyrkes ogsaa en hel del mais, og med den følger likeledes en stor svin- og kvægavl. Længere nord og vest blir hvete, havre, byg og linfrø hovedprodukterne. Staten staar derfor som nr. 4 i avling av hvete og byg. Poteter, rug

og boghvene dyrkes ogsaa mer eller mindre ved siden av de andre produkter; men disse spiller en liten rolle i farmernes indtægter.

Nord Dakota er endnu mere en akerbruksstat end de andre. Kreaturavlen træder her aldeles i bakgrunden for akerbruket og drives hovedsagelig i Red Riverdalen. Dyrkning av mais er likeledes indskrænket til sidste sted og spiller derfor en ubetydelig rolle som farmprodukt. Men saa er staten til gjengjæld langt foran nogen anden stat i sin vældige produktion av hvete og linfrø. Byg og havre spiller ogsaa en stor rolle, samtidig som der dyrkes ikke saa litet poteter til salg samt litt rug og boghvene.

I den vestlige del av baade Nord og Syd Dakota findes endnu en del rancher, hvor der opdrættes halvville hester, kvæg og faar, som maa gaa ute og sørge for sig selv baade vinter og sommer. Disse blir dog færre og færre, efterhvert som landet blir optat for virkelig dyrkning.

Høi avles naturligvis over hele nordvesten, da den ubrutte prærie om sommeren er et eneste hav av grønt græs. Ved siden av dette naturlige græsland har farmerne ogsaa nu, og især i de ældre settlementer, større eller mindre strækninger av kunstig eng, tilsaadd med enten bare timotei eller en blanding av timotei og kløver eller ogsaa bare kløver samt forskjellige andre forvekster. Dette bringer igjen avling av græsfrø for enkelte lokaliteter.

Ved siden herav kan enkelte farmere ogsaa ha andre biprodukter, saasom emmer og spelt (en slags ringere hvetesort), alfalfa, ginseng (kraftrot), tobak, humle m. m. samt frugt og havesaker. Men naar undtages frugt og havesaker i Illinois og tobak i Wisconsin, spiller biprodukterne en forholdsvis liten rolle her. De Forenede Staters store frugtstrøk maa nemlig søkes paa andre kanter.

De forskjellige produkters fordeling paa farmen.

At opgi nøiagtig det areal, hvorpaa hver farmer avler sin mais, hvete, havre, byg og rug, er jo ikke mulig. Det tilsaadde areal er langt fra like stort hos alle, selv om deres farme er av samme størrelse. En farm kan være bedst skikket for akerbruk og en anden for kvægavl. Ved siden herav spiller eiermandens personlige interesser ogsaa en stor rolle. En liker bedst at dyrke mais og en anden hvete, byg

eller havre. Slik veksler det i alle stater og paa alle steder. Man har derfor kun gjennemsnittsarealet at holde sig til.

I 1909 hadde Illinois et gjennemsnitts akerareal av 66,5 acres pr. farm. Av dette var omtrent 60 procent tilsaadd med mais. 90,1 procent av statens farmere oplyste, at de dyrket mais med et gjennemsnittsareal av 44 acres pr. farm; 55,2 procent dyrket havre med et gjennemsnittsareal av 30 acres pr. farm; 29,1 procent dyrket hvete med et gjennemsnittsareal av 29,5 acres pr. farm; 2,8 procent dyrket byg med et gjennemsnittsareal av 9 acres pr. farm, og ikke fuldt 2 procent dyrket rug med et gjennemsnittsareal av 12,7 acres pr. farm, mens 75,4 procent dyrket poteter med et gjennemsnittsareal av omtrent $\frac{7}{10}$ acre pr. farm. De andre avlinger spilte en fuldstændig underordnet rolle.

Hertil kommer høiavlingen. Bare 70 procent av landets farmere oplyste, at de avlet høi med et gjennemsnittsareal av 19 acres pr. farm. Dette indbefattet baade kunstig eng, naturlig græsland og grønfor. Deler man dette areal likelig paa alle farme og legger det til akerarealet, blir gjennemsnittsarealet av aker og eng 79,8 acres pr. farm. Der blir altsaa 49,3 acres land tilbake paa farmene i Illinois, som blir brukt til hustomter, kreaturindhegninger, sommerhavn og skogland.

Omtrent de samme forhold raader ogsaa i maisstaten Iowa. Det gjennemsnitlige akerareal stiger der til 71,3 acres pr. farm. 90,6 procent av statens farmere dyrker mais med et gjennemsnittsareal av 46,8 acres pr. farm; 69,9 procent havre med et gjennemsnittsareal av 30,6 acres pr. farm; 17,4 procent hvete med et gjennemsnittsareal av 14 acres pr. farm; 16,8 procent byg med et gjennemsnittsareal av 15,6 acres pr. farm; 2 procent rug med et gjennemsnittsareal av 9,7 acres pr. farm og 75,8 procent poteter med et gjennemsnittsareal av næsten 1 acre pr. farm.

Arealet av høiland var dog større i Iowa end i Illinois. 83,3 procent av farmerne oplyste, at de avlet høi med et gjennemsnittsareal av 28,8 acres pr. farm. Deler man nu arealet likt paa alle farme og legger det til akerarealet, blir det ialt 94,5 acres med aker og eng, og en gjennemsnitfarm i Iowa maa altsaa bruke 61,8 acres til gaardsplads, kreaturindhegninger, sommerhavn og skogland.

Wisconsin har det mindste akerareal av nordvestens stater; ikke bare fordi den har de mindste farme, men ogsaa i forhold til farmens størrelse. Gjennemsnittsarealet var saaledes i 1909 bare 30,4 acres pr. farm. 73 procent av statens farmere dyrket mais med et gjennemsnittsareal av 11,2 acres pr. farm; 77,2 procent havre med gjennemsnittsareal av 15,8 acres pr. farm; 19,4 procent hvete med et gjen-

nemnsnitsareal av 4,2 acres pr. farm; 49,4 procent byg med et gjennemsnitsareal av 9,3 acres pr. farm; 3,3 procent boghvetete med et gjennemsnitsareal av 4,5 acres pr. farm; 22,7 procent rug med et gjennemsnitsareal av 8,4 acres pr. farm; 9,0 procent erter med et gjennemsnitsareal av 4,8 acres pr. farm; 5,3 procent tobak med et gjennemsnitsareal av 4,3 acres pr. farm og 89,6 procent poteter med et gjennemsnitsareal av 1,8 acre pr. farm.

91 procent avlet høi med et gjennemsnitsareal av 19 acres pr. farm. Deler man arealet likt paa alle farme, blir der et gjennemsnitsareal av aker og eng av 47,7 acres pr. farm. En gjennemsnitsfarm i Wisconsin tar altsaa 71,3 acres til gaardsplads, kreaturindhegninger, sommerhavn og skogland. Det maa dog bemerkes, at gjennemsnitsarealet av aker og eng er forholdsvis meget større i de vel dyrkede egne i den sydlige del av staten end i nybyggeregningene i den centrale og nordlige del.

Det gjennemsnitlige akerareal i Minnesota var 70,6 acres pr. farm i 1909. Av statens farmere var der 72,4 procent som dyrket mais med et gjennemsnitsareal av 17,7 acres pr. farm; 76 procent havre med et gjennemsnitsareal av 25 acres pr. farm; 55,8 procent vaarhvetete med et gjennemsnitsareal av 34,7 acres pr. farm. Ved siden av vaarhvetete dyrkes ogsaa litt vinterhvetete og durum eller makaronihvetete. Dette forhøier gjennemsnitsarealet til 37,6 acres pr. farm.

54,9 procent dyrket byg med et gjennemsnitsareal av 18,5 acres pr. farm; 12 procent rug med et gjennemsnitsareal av 18,2 acres pr. farm; 14,7 procent linfrø med et gjennemsnitsareal av 15,5 acres pr. farm og 84,9 procent poteter med et gjennemsnitsareal av 1,7 acre pr. farm.

89 procent av statens farmere oplyste, at de dyrket høi med et gjennemsnitsareal av 28,2 acres pr. farm. Halvdelen av høiavlingen blev høstet paa den naturlige ubruttede prairie. Deler man arealet likt paa alle farme og lægger det til akerarealet, faar staten et gjennemsnitsareal av 95,7 acres pr. farm med aker og høiland. En Minnesota-farm bruker altsaa 81,6 acres til gaardsplads, kreaturindhegninger, sommerhavn og skogland.

De større farme i de to Dakota-stater har naturligvis et større gjennemsnitlig akerareal end i de andre stater, men relativt set blev akerarealet mindre istedetfor større end det er i Illinois og Iowa. Syd Dakota hadde saaledes i 1909 et gjennemsnitlig akerareal av 113,0 acres pr. farm. 63,5 procent av statens farmere

dyrket mais med et gjennemsnittsareal av 41,1 acres pr. farm; 58,1 procent hvete med et gjennemsnittsareal av 71,3 acres pr. farm.

Det samme antal dyrket ogsaa havre med et gjennemsnittsareal av 34,5 acres pr. farm; 17,5 procent dyrket emmer og spelt, med et gjennemsnittsareal av 19,0 acres pr. farm; 37,0 procent byg med et gjennemsnittsareal av 38,8 acres pr. farm; 18,8 procent linfrø med et gjennemsnittsareal av 35,4 acres pr. farm og 57,7 procent poteter med et gjennemsnittsareal av 1,1 acre pr. farm.

70,7 procent av statens farmere avlet høi med et gjennemsnittsareal av 62,3 acres pr. farm. Dette indbefatter kunstig eng, naturlig græsland og grønfor. Over tre fjerdedele av det samlede areal bestod av vildt prærie-græsland. Deler man arealet av høiland likelig paa statens farme og lægger det til akerarealet, blir det et gjennemsnittsareal av 155,9 acres pr. farm. 179,2 acres maa altsaa bli brukt til hustomter, kreaturindhegninger og sommerhavn eller ogsaa ligge ubrukt paa en gjennemsnitfarm i Syd Dakota.

I Nord Dakota blir akerarealet endnu større. I 1909 hadde staten saaledes et gjennemsnitlig akerareal av 175,0 acres pr. farm. Bare 20,2 procent av statens farmere dyrket mais med et gjennemsnittsareal av 12,3 acres pr. farm; 87,8 procent hvete med et gjennemsnittsareal av 125,3 acres pr. farm; 75,5 procent havre med et gjennemsnittsareal av 37,7 acres pr. farm; 44,6 procent byg med et gjennemsnittsareal av 34,9 acres pr. farm og 69,1 procent poteter med et gjennemsnittsareal av omtrent 1 acre pr. farm; 74,9 procent dyrket høi med et gjennemsnittsareal av 51,4 acres pr. farm. Dette indbefatter kunstig eng, naturlig græsland og grønfor. Over fire femtedele av statens høiavling blev høstet paa den naturlige ubrutte prærie. Deler man arealet likt paa alle farme, blir gjennemsnittsarealet av aker og slaatteland paa en Nord Dakota-farm 213,6 acres, og 168,7 acres maa altsaa brukes til hustomter, kreaturindhegninger og sommerhavn eller ligge ubrukt.

Dette var altsaa, ifølge farmernes egne opgaver, gjennemsnittsarealet av de viktigste avlinger i de seks nordveststater i 1909. Naar nu læseren husker paa, at en acre er omtrent 4 gamle maal eller 40,4 ar, da er det en let sak at omsætte arealet fra amerikansk til norsk maal.

Landbruksstatistik.

Man læser ofte i de norsk-amerikanske aviser eller i hjemsendte breve lange beretninger om de svære avlinger, som der høstes i de Forenede Stater. Omkring 25—30 bushels hvete eller mer pr. acre; 40—50 bushels byg og rug; op til 100 bushels havre og mais

høres jo ut til at være det ganske almindelige. Jeg skal her citere en av de mange smaantiser, som staar i aviserne og som skryter op avlingen i de forskjellige dele av landet. Den er tat fra det norsk-amerikanske blad „Skandinaven“ fra 1905: „Dickson, Nord Dakota, 18. november 1905. Folk som bor i Nord Dakota paa- staar, at denne stat er de Forenede Staters Mekka. Det synes saa ogsaa, naar man hører, at der nær Klun, Morton Co., blev avlet 30 punds kaalhoder og 300 bushels løk pr. acre; 96 bushels havre pr. acre nord for Stanley; poteter, som veiet 4 pund, nær Williston; en kjæmpe- avling selleri nær Bismarck; 56 bushels Durum hvete pr. acre nær Mandan; 907 bushels poteter pr. acre i Logan Co. og 23 bushels flax (linfrø) pr. acre nær Dickson.“

Saadanne smaantiser ser man ofte i bladene, og de kommer næsten altid fra nybyggersettlementerne. Vi som bor derborte og kjender litt til forholdene, smiler kun ad dem, da vi vet, at de er utsendt som et agn for at faa folk til at flytte ind i staten.

Disse smaantiser er dog ikke likefrem løgnagtige, men de er frem- stillet paa en saadan maate, at de bringer folk en falsk opfatning av de virkelige forhold. Som enhver gaardbruker vet, slumper det av og til, at en eller anden akerflek kan gi en ualmindelig svær avling. Det hænder i Norge saavel som i Amerika. Naar en eller anden farmer slumper til at faa en saadan svær avling paa et maal eller to, og landagenterne faar vite det, regner de straks ut, hvor meget det vilde bli pr. acre, og sørger samtidig for at faa det ind i aviserne for at faa nyheten ut i verden. De vogter sig vel for at si, hvor stort areal det var som gav saa mange fold; men faar det til at se ut, som om det var noget ganske almindelig.

Gjennemsnittsutbyttet pr. acre av de forskjellige sædarter blir noget ganske andet. En redaktionsartikel av 4. september 1908 i „Skandinaven“ behandler de virkelige forhold paa følgende maate: „Naar man læser de aarlige beretninger om hveteavlens i de Forenede Stater, falder den kjendsgjærning let i øinene, at vort lands farmere faar et daarlig utbytte av hver acre tilsaadd land i sammenligning med farmere i andre lande. Man maa søke hen til de mindst oplyste lande for at finde jordens produktionsevne saa lav som hos os.

Den gradvise forøkelse i vort lands samlede hveteproduktion synes mere at bero paa utvidelsen av arealet end paa nogen forbedring av jordbruket. Ifølge regjeringens statistiske opgaver, som begynder med 1866, har den gjennomsnitlige produktion av hvete pr. acre variert fra 9,9 bushels til 15,5 bushels. Denne statistik viser intet som skulde tyde paa nogen forbedring i produktionsmaaten. I de firti aar, som

opgaverne omfatter, har utbyttet pr. acre været noksaa uforandret og paa en lav basis.

Tallene i disse opgaver tar sig sørgelig smaa ut i sammenligning med det gjennomsnitlige utbytte pr. acre i Storbritannien 34—35 bushels, i Tyskland 20—25, i Frankrige 17—18 bushels. Selv i Ungarn er produktionen 16 og 17 bushels pr. acre.

Det er først, naar vi kommer til lande som Britisk Indien med et gjennomsnitsutbytte av 9—10 bushels pr. acre, Europæisk Rusland med 8—9 bushels, Argentina med omkring 11 bushels og Spanien med 12—13 bushels pr. acre, at man kan sammenligne de Forenede Staters utbytte pr. acre, 12—14 bushels.

Hovedaarsaken til det daarlige utbytte her i landet har naturligvis været den megen billige jord, hvad der vil si det samme som uøkonomisk akerbruk. Jo mere av det gode farmland der blir tat i bruk, des høiere vil det stige i pris, og des større nødvendighet vil der bli for at gjøre det mere produktivt pr. acre.“

Dette er altsaa gjennomsnitsavlingen pr. acre av hvete. De andre sædarter staar ikke stort bedre. Gjennomsnitsavlingen er den samme lave ogsaa med hensyn til byg, rug, havre, mais og poteter, naar man sammenligner den med avlinger i de mere fremskredne land i Europa.

I de følgende tabeller vil man finde opgave over den samlede avl av de fem viktigste sædarter i perioden fra 1866 til 1909 for det hele land. Likeledes gjennomsnitsutbyttet pr. acre, pris og værdi samt utførsel.

Jeg vil her forutskikke den opplysning, at, mens en bushel er lik 35,24 liter, maaler man aldrig kornvarer derborte, men veier dem. Er da kornet av en daarlig kvalitet, gaar der naturligvis mere paa hver bushel, end naar kvaliteten er god og kornet tungt. Der er en viss lovbestemt vekt av hver kornsort for hver stat og omtrent lik i alle stater. Et par undtagelser er der, men de er av mindre betydning.

Vegten er følgende: Hele maisaks 70 amerikanske pund eller 31,7 kg. pr. bushel, tersket mais 56 am. pd. = 25,4 kg., hvete 60 am. pd. = 27,2 kg., havre 32 am. pd. = 14,5 kg., byg 48 am. pd. = 21,8 kg., rug 56 am. pd. = 25,4 kg. og poteter 60 am. pd. = 27,2 kg.

Areal, produktion, værdi og pris paa mais, hvete, havre, byg og rug i de Forenede Stater, samt utførsel i perioder fra 1866 til 1909.

Aar.	Areal.	Gjennem- snitsudbytte pr. acre.	Produktion.	Gjennem- snitspris paa farmen pr. bush. dec. 1.	Værdi paa farmen den 1 dec.	Chicagos kontantpris pr. bushel, nr. 2.				Utførsel av mais indbefattet maismel for hvert aar.
						December		Mai det følgende aar.		
						lav.	høi.	lav.	høi.	
Mais.										
	Acres.	Bushels.	Bushels.	Cents.	Dollars.	Cents.	Cents.	Cents.	Cents.	Bushels.
1866	34 306 538	25,3	867 946 275	47,4	411 450 830	53	62	64	79	16 026 947
1870	38 646 977	28,3	1 094 719 000	49,4	540 520 456	41	59	46	52	10 676 873
1880	62 317 842	27,6	1 717 434 543	39,6	679 714 499	35 ⁵ / ₈	42	41 ¹ / ₂	45	93 648 147
1890	71 970 763	20,7	1 489 970 000	50,6	754 433 228	47 ³ / ₄	53	55	69 ¹ / ₂	32 041 529
1900	83 320 872	25,3	2 105 102 516	35,7	751 220 034	35 ¹ / ₄	40 ¹ / ₂	42 ⁵ / ₈	58 ¹ / ₂	181 405 473
1909	108 771 000	25,5	2 772 376 000	59,6	1 652 822 000	62 ¹ / ₂	66	—	—	38 128 000
Hvete.										
1866	15 424 496	9,9	151 999 906	152,7	232 109 630	129	145	185	211	12 646 941
1870	18 992 591	12,4	235 884 700	94,4	222 766 969	91	93	113	120	52 580 111
1880	37 986 717	13,1	498 549 868	95,1	474 201 850	93 ¹ / ₂	109 ³ / ₄	101	112 ¹ / ₈	186 321 514
1890	36 087 154	11,1	399 262 000	83,8	334 773 678	87 ¹ / ₂	92 ³ / ₄	98 ⁷ / ₈	108	106 181 316
1900	42 495 385	12,3	522 229 505	61,9	323 525 177	69 ¹ / ₄	74 ¹ / ₈	70	75 ¹ / ₈	215 990 073
1909	46 723 000	15,8	737 189 000	99,0	730 046 000	106	119 ³ / ₄	—	—	87 364 000

Havre.

1866	8 664 219	30,2	268 141 078	35,1	94 057 945	36	43	59	78	825 895
1870	8 792 395	28,1	247 277 400	39,0	96 443 137	37 ³ / ₄	41	47 ¹ / ₄	51	147 572
1880	16 187 977	25,8	417 885 380	36,0	150 243 565	29 ¹ / ₈	33 ¹ / ₂	36 ¹ / ₄	39 ¹ / ₂	402 904
1890	26 431 369	19,8	523 621 000	42,4	222 048 486	39 ⁷ / ₈	43 ⁷ / ₈	45 ¹ / ₄	54	1 382 836
1900	27 364 795	29,6	809 125 989	25,8	208 669 233	21 ³ / ₄	22 ³ / ₄	27 ⁷ / ₈	31	42 268 931
1909	33 204 000	30,3	1 007 353 000	40,5	408 174 000	40	45	—	—	—

Byg.

1866	492 532	22,9	11 283 307	70,2	7 916 342	59	70	85	100	—
1870	1 108 924	23,7	26 295 400	79,1	20 792 213	68	80	72	95	340 093
1880	1 843 329	24,5	45 165 346	66,6	30 090 742	100	120	95	105	885 246
1890	3 135 302	21,4	67 168 344	62,7	42 140 502	—	—	—	—	973 062
1900	2 894 282	20,4	58 925 833	40,8	24 075 271	37	61	37	57	6 293 207
1909	7 011 000	24,3	170 284 000	55,2	93 971 000	—	—	—	—	—

Rug.

1866	1 548 033	13,5	20 864 944	82,2	17 149 716	—	—	142	150	234 971
1870	1 176 137	13,2	15 473 600	73,2	11 326 967	67	74	81	91	87 174
1880	1 767 619	13,9	24 540 829	75,6	18 564 560	82	91 ¹ / ₂	115	118	1 955 155
1890	2 141 853	12,0	25 807 472	62,9	16 229 992	64 ¹ / ₂	68 ¹ / ₂	83	92	358 263
1900	1 591 362	15,1	23 995 927	51,2	12 295 417	45 ³ / ₄	49 ³ / ₄	51 ¹ / ₂	54	2 345 512
1909	2 006 000	16,1	32 239 000	73,9	23 809 000	72	80	—	—	—

Gjennomsnittsutbyttet av disse 5 hovedavlinger i de Forenede Stater i perioden 1866—1909 var følgende: mais 25,1 bushels, hvete 12,8 bushels, havre 27,7 bushels, byg 23,4 bushels og rug 13,9 bushels pr. acre.

Til sammenligning kan anføres, at i taaarsperioden 1896—1905 hadde de seks største landbruksstater i Europa ifølge landbruksdepartementets aarok følgende gjennomsnittsavlinger:

	Hvete.	Havre.	Byg.	Rug.			
England	32,2	42,0	34,6	26,0	bushels	pr.	acre.
Tyskland	27,6	46,1	33,3	24,0	—
Frankrige	19,8	27,3	22,3	17,0	—
Østerrige	17,4	26,1	22,4	17,2	—
Ungarn	17,2	30,0	22,5	17,1	—
Rusland	9,5	19,4	13,2	11,8	—

Gjennomsnittsavling av de forskjellige kornsorter i de seks nord-veststater i perioden 1892—1909.

Maisavlingens størrelse i 1909.

Censusrapport.

	Areal i acres.	Produktion i bush.	Værdi i dollars.
Illinois	10 046 000	390 219 000	198 350 000
Jowa	9 229 000	341 750 000	167 623 000
Wisconsin	1 458 000	49 163 000	25 728 000
Minnesota	2 004 000	67 897 000	30 510 000
Syd Dakota	2 038 000	55 559 000	26 396 000
Nord Dakota	185 000	4 941 000	2 403 000

De to stater, Illinois og Jowa, producerte i 1909 over en fjerdedel av landets samlede maisavling.

Det aarlige gjennomsnittsutbytte i bushels av mais pr. acre i perioder fra 1892 til 1909.

(1 bushel = 70 am. pd. eller 31,7 kg. hele maisaks og 56 am. pd. eller 25,4 kg. tersket mais).

	1892.	1895.	1900.	1905.	1909.
Ill.	26,2	37,4	37,0	39,8	38,8
Ia.	28,3	35,1	38,0	34,8	37,1
Wis.	27,3	31,8	40,0	37,6	33,7
Minn.	27,0	31,2	33,0	32,5	33,9
S. Dak.	22,3	11,1	27,0	31,8	27,3
N. Dak.	21,4	21,3	16,0	27,5	26,7

Det Norske Folk i de Forenede Stater

Deres daglige liv og økonomiske stilling
:: :: Historik over Amerika :: :: Landets
fremtidsmuligheter for en indvandrer

Av

Knut Takla

Kristiania

J. M. Stenersen & Co.s Forlag

Det aarlige gjennemsnittsutbytte av mais pr. acre i 18-aarsperioden var 33,6 bushels i Illinois, 31,9 i Iowa, 32,9 i Wisconsin, 28,8 i Minnesota, 24,5 i Syd Dakota og 22,6 i Nord Dakota. De fire første stater hadde saaledes et større gjennemsnittsutbytte end resten av landet, mens de to siste maatte la sig nøie med et mindre utbytte pr. acre.

Gjennemsnittspris i cents paa mais pr. bushel paa farmen den 1 dec. i perioder fra 1892 til 1909.

	1892.	1895.	1900.	1905.	1909.
Ill.	37	22	32	38	52
Ia.	32	18	27	34	49
Wis.	38	30	33	42	60
Minn.	37	20	29	33	49
S. Dak.	33	23	29	31	50
N. Dak.	40	24	42	36	55

Gjennemsnittsværdi i \$ av mais pr. acre paa farmen, baseret paa prisen den 1 dec. i perioder fra 1892 til 1909.

	1892.	1895.	1900.	1905.	1909.
Ill.	9,67	8,23	11,84	15,12	19,74
Ia.	9,06	6,32	10,26	11,83	18,16
Wis.	10,37	9,54	13,20	15,79	17,64
Minn.	9,99	6,24	9,57	12,72	15,22
S. D.	7,36	2,55	7,83	9,86	12,95
N. D.	8,56	5,11	6,72	9,90	12,98

Gjennemsnittsprisen paa mais i 18-aarsperioden var følgende: Illinois 36 cents, Iowa 33 cents, Wisconsin 41 cents, Minnesota 37 cents, Syd Dakota 34 cents og Nord Dakota 41 cents pr. bushel.

Samtidig hadde 1 acre mais følgende gjennemsnittsværdi: Illinois 11 dollars 86 cents, Iowa 10 dollars 21 cents, Wisconsin 12 dollars 92 cents, Minnesota 10 dollars 6 cents, Syd Dakota 8 dollars 2 cents og Nord Dakota 9 dollars 5 cents.

Prisen paa mais er ikke lik over hele landet. Der kan ofte være stor forskjell i de forskjellige stater. Aarsaken hertil er, at den blir omtrent opbrukt inden landets grænser, hovedsagelig som føde for svin og kvæg. Bare en liten del av de vældige avlinger utføres til andre land. Prisen bestemmes derfor hovedsagelig paa det lokale marked.

Producere da en stat mere mais end den selv trenger, maa den sælge. Dette bringer prisen ned, og værdien av den øvrige avling gaar da samme vei. Producere den derimot ikke nok til eget bruk, maa den kjøpe. Prisen stiger da inden statens grænser, og værdien av dens egen avling holder følge med prisstigningen. For sammenlignings skyld skal jeg her opgi gjennomsnittsavling, pris og værdi pr. acre for de to øststater, New York og Pennsylvania. I begge stater dyrkes adskillig mais, men de er allikevel ikke nogen egentlige maisstater i sammenligning med Illinois og Iowa.

Gjennomsnittsutbyttet av mais i staten New York var i 15-aarsperioden 30,9 bushels pr. acre. Gjennomsnittsprisen var 54,4 cents pr. bushel, og gjennomsnittsværdien av en acre mais 16 dollars 70 cents.

Pennsylvania hadde i samme periode en gjennomsnittsavling av 33,7 bushels pr. acre. Gjennomsnittsprisen var samtidig 49 cents pr. bushel og gjennomsnittsværdien av en acre mais 17 dollars 14 cents.

Uagtet Illinois i den samme periode stod med et større gjennomsnittsutbytte end New York, var en acre mais værd 6 dollars mer i New York end i Illinois paa grund av den høiere pris. Gjennomsnittsutbyttet i Pennsylvania og Illinois var derimot mere likt, men der var allikevel en værdiforskjel av 6 dollars 48 cents i favor av den første stat. Sammenligner man derimot værdien av 1 acre mais i New York og Pennsylvania med Syd eller Nord Dakota for den samme periode, da blir forskjellen over det dobbelte. Den høiere pris var naturligvis netto indtægt i New York- eller Pennsylvania-farmernes lommer, d. v. s. hvis de hadde noget at sælge; ti det koster ikke mere at producere en acre mais i New York end i Syd Dakota, maaske med undtagelse av at farmerne gjødsler sine akre bedre i den første end i den siste stat.

Der er flere andre øststater som staar opført med en endnu større værdiansættelse av en acre mais end i New York, mens mange av sydstatene til gjengjæld har en mindre værdi end de seks nordveststater.

Hveteavdelingens størrelse i 1909.

	Areal i acres.	Produktion i bush.	Værdi i dollars.
Illinois	2 185 000	37 831 000	38 000 000
Iowa	527 000	8 056 000	7 703 000
Wisconsin	140 000	2 635 000	2 585 000
Minnesota	3 277 000	57 094 000	56 007 000
Syd Dakota	3 217 000	47 060 000	42 878 000
Nord Dakota	8 189 000	116 782 000	109 130 000

Gjennemsnittsutbytte av hvete pr. acre i perioder fra 1892 til 1909
(1 bushel = 60 am. pd. eller 27,2 kg.).

	1892.	1895.	1900.	1905.	1909.
Ill.	16,2	11,0	13,0	16,0	17,3
Ia.	11,5	19,5	15,6	14,2	15,3
Wisc.	11,5	15,5	15,5	16,6	18,8
Minn.	11,6	23,0	10,5	13,3	17,4
S. D.	12,5	12,0	6,9	13,7	14,6
N. D.	12,2	21,0	4,9	14,0	14,3

Gjennemsnittsavling av hvete i 18-aarsperioden var: Illinois 14,0, Iowa 14,5, Wisconsin 15,5, Minnesota 13,8, Syd Dakota 11,3 og Nord Dakota 12,5 bushels pr. acre.

Gjennemsnittspris paa hvete i cents pr. bushel paa farmen den 1 dec.
i perioder fra 1892 til 1909.

	1892.	1895.	1900.	1905.	1909.
Ill.	63	53	64	81	104
Ia.	60	46	59	71	93
Wisc.	62	51	64	76	96
Minn.	61	44	63	71	96
S. D.	51	38	58	67	90
N. D.	52	38	58	69	92

Gjennemsnittsværdi i \$ av hvete pr. acre i perioder fra 1892 til 1909,
baseret paa prisen den 1 december.

	1892.	1895.	1900.	1905.	1909.
Ill.	10,21	5,83	8,32	12,96	17,39
Ia.	6,90	8,97	9,20	10,08	14,62
Wisc.	7,13	7,91	9,92	12,65	18,46
Minn.	7,08	10,12	6,62	9,44	17,09
S. D.	6,38	4,56	4,00	9,18	13,33
N. D.	6,34	7,98	2,84	9,66	13,33

Gjennemsnittsprisen paa hvete i 18-aarsperioden var følgende: Illinois 72 cents, Iowa 65, Wisconsin 71, Minnesota 67, Syd Dakota 62 og Nord Dakota 63 cents pr. bushel.

Gjennemsnittsværdien av hvete pr. acre var samtidig 10 dollars 23 cents i Illinois, 9 dollars 45 cents i Iowa, 11 dollars 19 cents i Wisconsin, 9 dollars 19 cents i Minnesota, 7 dollars 9 cents i Syd Dakota og 7 dollars 90 cents i Nord Dakota.

De Forenede Stater utfører endnu ikke saa litet av sin hveteavling, og prisen bestemmes derfor paa verdensmarkedet. Den falder derfor jevnere inden landets grænser end prisen paa mais. Farmerne i de østlige stater sparer dog ind adskillig i form av fragt, men det opveies tildels igjen av, at vestens hvete har en bedre kvalitet. Kvaliteten har mest at si ogsaa med hensyn til prisen, og en middelsavling av god kvalitet bringer som regel de fleste penger i farmernes lommer.

I Illinois dyrkes hovedsagelig vinterhvete, i Wisconsin og Iowa dels vinter-, dels vaarhvete, mens Minnesota, Syd- og Nord-Dakota dyrker næsten utelukkende vaarhvete og makaronihvete.

Størrelsen av havreavlingen i 1909.

	Areal i acres.	Størrelse i bushels.	Værdi i dollars.
Illinois	4 176 000	150 386 000	59 694 000
Iowa	4 655 000	128 198 000	49 047 000
Wisconsin.	2 164 000	71 336 000	28 658 000
Minnesota.	2 977 000	93 898 000	34 023 000
Syd Dakota	1 559 000	43 566 000	16 045 000
Nord Dakota	2 148 000	65 887 000	24 114 000

Disse seks stater producerte i 1909 over halvdelen av landets samlede havreavling.

Gjennemsnittsutbytte i bushels pr. acre i perioder fra 1892 til 1909.

(1 bushel = 32 am. pd. eller 14,5 kg.).

	1892.	1895.	1900.	1905.	1909.
Ill.	26,3	24,4	38,0	35,5	36,0
Ia.	25,4	46,2	24,0	35,0	27,5
Wisc.	30,2	33,8	32,0	39,0	33,0
Minn.	27,3	39,9	25,2	37,5	31,5
S. D.	26,3	25,3	21,5	39,0	28,0
N. D.	26,5	32,1	10,3	38,9	30,7

Gjennemsnittspris paa havre i cents pr. bushel paa farmen den 1. dec. i perioder fra 1892 til 1909.

	1892.	1895.	1900.	1905.	1909.
Ill.	31	17	23	28	38
Ia.	26	14	20	24	35
Wisc.	29	18	23	27	39
Minn.	28	14	24	24	35
S. D.	23	17	24	23	34
N. D.	28	16	32	23	33

Gjennemsnittsværdi i \$ av havre pr. acre i perioder fra 1892 til 1909, baseret paa prisen den 1 december.

	1892.	1895.	1900.	1905.	1909.
Ill.	8,15	4,15	8,74	9,94	14,29
Ia.	6,60	6,47	6,80	8,40	10,54
Wis.	8,76	6,08	7,36	10,53	13,24
Minn.	7,64	5,59	6,05	9,00	11,43
S. D.	6,05	4,35	5,16	8,97	10,29
N. D.	7,42	5,14	3,30	8,95	11,23

Gjennemsnittsprisen paa havre i 18-aarsperioden var i Illinois 29 cents, Iowa 26 cents, Wisconsin 29 cents, Minnesota 27 cents, Syd Dakota 26 cents og Nord Dakota 28 cents pr. bushel.

Samtidig var gjennemsnittsværdien av havre pr. acre 8 dollars 77 cents i Illinois, 7 dollars 56 cents i Iowa, 9 dollars 64 cents i Wisconsin, 8 dollars 15 cents i Minnesota, 7 dollars 35 cents i Syd Dakota og 7 dollars 93 cents i Nord Dakota.

Havre er et produkt, der hovedsagelig, i likhet med mais, blir forbrukt inden landets grænser, helst som kraftfor for hester og muldyr. Utførselen har derfor som regel været ganske liten, og det er ofte indførselen har oversteget utførselen. Følgen herav er, at farmstrøk, som støter op til store byer eller fabrikkdistrikter, faar sin havre bedre betalt end farmerne i central- og nordveststaterne. I 15-aarsperioden 1892—1906 var gjennemsnittsprisen i New York f. eks. 35 cents og i Pennsylvania 34 cents, mens farmerne i Illinois samtidig maatte nøie sig med 26 og Iowa med 23 cents pr. bushel. Den høiere pris gjør naturligvis ikke saa liten forskjjel i nettofortjenesten av en acre havre.

Bygavlingens størrelse i 1909.

	Areal i acres.	Størrelse i bushels.	Værdi i dollars.
Illinois	63 000	1 614 000	880 000
Iowa	571 000	10 964 000	5 321 000
Wisconsin	816 000	22 156 000	12 682 000
Minnesota	1 574 000	34 928 000	17 214 000
Syd Dakota	1 115 000	22 396 000	10 874 000
Nord Dakota	1 216 000	26 366 000	11 962 000

Disse seks stater producerte i 1909 næsten fire femtedele av landets samlede bygavling.

Gjennemsnittsavling av byg pr. acre i perioder 1892—1909.
(1 bushel = 48 am. pd. = 2,18 kg.).

	1892.	1895.	1900.	1905.	1909.
Ill.	17,9	20,0	25,6	30,0	25,5
Ia.	31,1	28,0	26,4	26,0	19,2
Wis.	25,5	29,3	25,5	29,9	27,1
Minn.	24,9	36,0	22,4	27,0	22,2
S. D.	23,3	19,5	14,3	30,0	20,1
N. D.	24,3	30,4	8,2	28,0	21,7

Gjennemsnittsutbyttet av byg pr. acre i perioder 1892—1909 var:
I Illinois 25,8, Iowa 25,2, Wisconsin 28,1, Minnesota 26,0, Syd Dakota 23,4 og Nord Dakota 22,8 bushels pr. acre.

Gjennemsnittspris i cents paa byg pr. bushel paa farmen den 1 dec.
i perioder fra 1892 til 1909.

	1892.	1895.	1900.	1905.	1909.
Ill.	49	45	47	42	52
Ia.	40	23	37	30	46
Wisc.	50	34	44	41	56
Minn.	42	24	38	32	47
S. D.	35	19	31	29	45
N. D.	33	20	35	30	43

Gjennomsnittsværdi i \$ av byg pr. acre, baseret paa prisen den 1 dec. i perioder fra 1892 til 1909.

	1892.	1895.	1900.	1905.	1909.
Ill.	8,77	9,00	12,03	12,60	13,91
Ia.	8,44	6,44	9,77	7,80	9,31
Wisc.	12,75	9,96	11,22	12,26	15,53
Minn.	12,31	8,64	8,51	8,64	10,94
S. D.	8,16	3,71	4,43	8,70	9,76
N. D.	8,02	6,08	2,87	8,40	9,84

Gjennomsnittsprisen paa byg i 18 aarsperioden var følgende: Illinois 46 cents, Iowa 36 cents, Wisconsin 45 cents, Minnesota 37 cents, Syd Dakota 34 cents og Nord Dakota 34 cents pr. bushel.

Gjennomsnittsværdien av byg pr. acre var samtidig 11 dollars 93 cents i Illinois, 9 dollars 1 cent i Iowa, 12 dollars 76 cents i Wisconsin, 10 dollars 28 cents i Minnesota, 7 dollars 94 cents i Syd Dakota og 7 dollars 70 cents i Nord Dakota.

Rugavlingens størrelse i 1909.

	Areal i acres.	Produktion i bush.	Værdi i dollars.
Illinois	59 000	788 000	523 000
Iowa	42 000	571 000	357 000
Wisconsin	339 000	4 798 000	3 164 000
Minnesota	267 000	4 426 000	2 680 000
Syd Dakota	14 000	195 000	115 000
Nord Dakota	48 000	689 000	412 000

Gjennomsnittsutbytte av rug pr. acre i perioder 1892—1909.

(1 bushel = 56 am. pd. eller 25,4 kg.).

	1892.	1895.	1900.	1905.	1909.
Ill.	12,3	15,2	17,2	18,0	13,3
Ia.	13,2	20,6	18,0	17,5	13,6
Wisc.	13,7	16,1	15,8	16,5	14,1
Minn.	17,1	21,1	19,5	18,2	16,6
S. D.	12,5	8,4	10,6	19,0	14,1
N. D.	11,8	21,3	5,2	19,5	14,3

Gjennomsnittsutbytte av rug i 18-aarsperioden var: I Illinois 16,1, Iowa 16,2, Wisconsin 15,9, Minnesota 18,4, Syd Dakota 14,7 og Nord Dakota 15,3 bushels pr. acre.

Gjennemsnittspris i cents paa rug pr. bushel paa farmen den 1 dec. i perioder fra 1892 til 1909.

	1892.	1895.	1900.	1905.	1909.
Ill.	50	40	47	60	74
Ia.	49	31	41	53	63
Wisc.	48	35	49	59	68
Minn.	44	28	42	53	63
S. D.	37	25	39	49	61
N. D.	44	27	41	50	59

Gjennemsnittsværdi i \$ av rug pr. acre i perioder fra 1892 til 1909 baseret paa prisen den 1 dec.

	1892.	1895.	1900.	1905.	1909.
Ill.	6,15	6,08	8,08	10,80	8,87
Ia.	6,47	6,39	7,38	9,27	8,50
Wisc.	6,58	5,64	7,74	9,73	9,33
Minn.	7,52	5,91	8,19	9,65	10,05
S. D.	4,62	2,10	4,13	9,31	8,50
N. D.	5,19	5,75	2,13	9,75	8,54

Gjennemsnittsprisen paa rug i 18-aarsperioden var: I Illinois 53 cents, Iowa 47 cents, Wisconsin 52 cents, Minnesota 47 cents, Syd Dakota 43 cents og Nord Dakota 43 cents pr. bushel.

Gjennemsnittsværdi av rug pr. acre var samtidig 8 dollars 69 cents i Illinois, 8 dollars 6 cents i Iowa, 7 dollars 82 cents i Wisconsin, 8 dollars 54 cents i Minnesota, 6 dollars 48 cents i Syd Dakota og 6 dollars 79 cents i Nord Dakota.

Læseren faar maaske en bedre forstaaelse av denne avlingsstatistik eller et bedre begrep om størrelsen av gjennemsnittsavlingerne i de Forenede Stater ved at se en sammenligning mellem avlingerne her i Norge og i staten Minnesota, hvor de fleste nordmænd bor. Minnesota har ogsaa større gjennemsnittsavlinger end resten av landet og da især for byggets vedkommende.

Opgaven over størrelsen av de norske gjennemsnittsavlinger er hentet fra „Beretning om høsten i Norge aaret 1909.“ Jeg har dog selv omsat kvantummet fra norsk til amerikansk maal for sammenlignings skyld.

Av denne beretning sees, at Norge i 5-aarsperioden 1901—1905 hadde en gjennemsnittsavling av 25,3 bushels hvete pr. acre, mens

Minnesota i 18-aarsperioden ikke naadde høiere end 13,8 bushels pr. acre. Gjennemsnittsavlingerne av havre beløp sig til 46,7 bushels pr. acre i Norge og til 31,6 bushels i Minnesota. Gjennemsnittsavlingen av byg var 34,5 bushels pr. acre i Norge og 26,0 bushels pr. acre i Minnesota, mens gjennemsnittsavlingen av rug beløp sig til 28,0 bushels pr. acre i Norge og 18,4 i Minnesota.

Anstiller man derimot en sammenligning mellom gjennemsnittsavlingerne i Minnesota og et av vestlandsamterne, hvor byg gir op til 52 bushels pr. acre eller havre 61 bushels og blandkorn 60 bushels pr. acre, da blir jo forskjellen endnu større.

Efterat ha set sammenligningen og studeret foranstaaende avlingsstatistik tror jeg enhver maa kunne forstaa, at de virkelige gjennemsnittsavlinger er noget helt andet end de glimrende beretninger, som landagenterne sender ut og som altfor ofte finder vei til den norske presse. Likeledes vil man forstaa, at jordens produktivitet ikke er blit nævneværdig forbedret i de sidste halvhundrede aar og at utvidelsen av arealet har holdt følge med avlingens vekst, saa det er dette som er grunden til den forøkede produktion.

En som er kjendt med forholdene i Amerika og kjender til den rovdrift som har foregaat og fremdeles foregaar paa de fleste farme, kan bare undres over, at stillingen er saapas bra som den i virkeligheten er. At jorden kan holde ut og producere avling efter avling i 40—50 aar uten saa 'at si 'det mindste vederlag i form av gjødsel, er jo i høieste grad vidunderlig. Det viser klart, hvilken uhyre produktionsevne denne rike og op til den sidste tid ubrukte amerikanske jord besad. Men det viser sig at selv denne jord maa si stop, naar man bare bruker uten at erstatte de opbrukte stoffer.

Aarsakerne til de lave gjennemsnittsavlinger.

Man ser av tabellerne, at størrelsen av de forskjellige avlinger har svinget en hel del frem og tilbake saavel i de enkelte stater som i hele landet. Gjennemsnittsutbyttet av hvete har i enkelte aar været nede i 9—10 bushels pr. acre, mens det i andre aar har været oppe i 15 $\frac{1}{2}$ bushels pr. acre. I det første tilfælde var der store strøk, hvor avlingen av en eller anden grund slog aldeles feil, og i det sidste tilfælde var en god avling jevnt fordelt over hele landet. Aarsakerne til at de forskjellige avlinger blir ødelagt, er baade mange og mangeartede. De Forenede Stater er jo et stort land med voldsomme veirforandringer. Enkelte somre er meget tørre og varme med hete, tørre

vinde, som svir bort avlingerne paa alt høiere liggende land. Lavlandet staar sig da bra og bringer rik grøde. I andre aar kan regnmængden være litt større end normal; da staar høit land sig godt, mens lavlandet blir til en ubrukelig sump.¹⁾ Jeg kan nævne et eksempel paa, hvorledes et saadant veir virker. Fra 1902 til og med 1907 hadde den vestlige del av de seks nordveststater en fleraarig regnperiode, hvori regnmængden var noget større end normal. En norsk farmer i det vestlige Minnesota har to farme. Den ene paa 280 acres bestaar av høitliggende, tørt prærieland, mens den anden paa 320 acres bestaar av lavtliggende, flat prærie med meget rik jordbund. I tre paa hinanden følgende aar i denne regnperiode høstet han paa den første farm de sværeste hveteavlinger som han nogensinde hadde faat, mens han paa den anden farm ikke fik nok hvete til at kunne betale terskningen.

Slikt veir medfører ikke bare mindre lokale skader, men det virker over store strøk av landet. I 1906 var der saaledes i Cass, Grand Forks, Traill og Walsh counties i Nord Dakota, eller i Red Riverdalens bedste hvetedistrikt, ikke mindre end 39 000 acres akerland som var saa opbløtt av vand, at det ikke kunde tilsaas. Der var 87 000 acres tilsaadd land, hvorfra avlingen ikke var værd at høstes, og over 171 000 acres, hvorpaa fin avling var kommet op, men den kunde ikke høstes, da grunden var for bløt til at bære hester og maskiner. Altsammen bare fordi regnmængden var litt større end normal.

Ogsaa i store strøk av Minnesota, Iowa og Syd Dakota blev avlingen enten delvis eller totalt ødelagt av formeget regn, samtidig som de tørre strøk i den vestlige del av de to Dakotastater fik nok regn til at frembringe en nogenlunde god avling.

Men i 1910 kom igjen en tørkeperiode. I dette og det følgende aar stod lavlandet sig godt og frembragte rik grøde, mens al avling paa høitliggende tørt land svidde væk i den langvarige, sterke varme.

Slik har det været og slik vil det sikkert bli til alle tider.

Ved siden herav kan de voldsomme regnskurer, hvori 4—5 tommer regn øser ned paa en times tid, slaa avlingen aldeles flat i marken eller skylle den bort. De svære haglstormer, som av og til indtræffer i den varmeste sommertid, er endnu værre. Jeg har selv set hagl saa store som hønseegg, og der hvor saadanne skurer gaar,

1) Naar man taler om høit og lavt land, maa man huske paa, at vestens sletter ikke er aldeles flate, men mere eller mindre bølgeformige. Det høitliggende land er da det som strækker sig opover siden og over toppen av rundingen, mens det lave land ligger nede i dalsenkningen. Forskjellen i høide kan være bare nogen faa fot.

behøves siden ingen terskemaskine. Sen frost om vaaren og tidlig frost om høsten er vistnok allikevel det værste av alt. Den kan naa over et dusin stater paa en nat eller to og ødelægge avling for millioner. Især er den farlig for mais og tobak; men sent saadd hvete kan ogsaa bli skadet. I 1895 indtraf den første frost den 1 sept., i 1896 den 19 sept., i 1897 den 20 august, i 1898 den 6 oktober, i 1899 den 14 sept., i 1900 den 17 sept., i 1901 den 18 sept., i 1902 den 12 sept., i 1903 den 16 sept. og i 1904 den 13 sept. I 1907 kom der frost den 26 sept., men i 1908 saa tidlig som den 25 august.

Maiskornet er som regel ikke sikret mot frost før i slutten av september eller begyndelsen av oktober. Før det er blit fuldmodent eller haardt, som man kalder det, bestaar kjernen av en hvit melkeagtig masse, som fryser ved et par kuldegrader. Saadant frossent korn blir bløtt, vil ikke tørke og vil gjerne mugne under opbevaringen. Det kan næsten ikke sælges, ingen vil kjøpe det, fordi ingen tør lagre det, og følgelig maa det brukes paa stedet til kreaturfor. Selv dertil er det mindre velskikket, da kreaturene er utsat for at bli syke av det mugne korn. Prisen gaar derfor ned til det ytterste lavmaal. I 1896 kunde man saaledes i Iowa kjøpe saadant korn for 14 cents pr. bushel — 2 kroner 4 øre pr. tonde — og enhver vil forstaa, at indtægten av en acre mais da ikke blir særdeles stor.

Frosten er mest tilboielig til at skade den mais som staar paa lavlandet eller nede i dalsænkningen. Oppe paa høiere land blæser gjerne om natten et litet vinddrag, som frelser den. En farmer kan saaledes faa halvdelen av sin aker ødelagt av frost, mens resten gaar fri, eller én kan faa alt ødelagt, mens naboen ingen skade lider.

Ved siden herav har landet myriader av skadelige insekter. Den rike, varme jord og den masse av stillestaaende brakvand, som findes overalt, er ypperlige utklækningsanstalter for disse graadige smaadyr.

Amerikas græshoppesvermer og potetbiller er jo verdenskjendte, men de er ikke alene og heller ikke de værste røvere. Hver planteart har sine, ingen gaar fri, og den skade, de gjør til hvert aar, gaar op i hundredevis av millioner dollars.

De Forenede Staters entomolog, C. L. Marriatt, utgav i 1905 en beretning, hvori han sa, at insekterne brandskattet de amerikanske farm-, have-, dyre- og skogprodukter for over 700 millioner dollars aarlig. I den nævnte sum er ikke indbefattet hvad det koster at bekjempe disse insekter. Disse utgifter kan trygt ansættes til 100 millioner dollars.

Hver eneste avling i de Forenede Stater lider skade av insekternes herjinger. Kornsorterne beskadiges til en sum av 200 millioner, høi 53 millioner, bomuld 60 millioner, havesaker 53 millioner, frugt 27 millioner, dyreprodukter 175 millioner, skog og skogprodukter 100 millioner og produkter i hus 100 millioner dollars aarlig.

Den værste av alle de røvere, som den amerikanske farmer er utsat for, er den hessiske flue (*Cecidomyia destructor*). I 1900 gjorde den skade for mindst 100 millioner paa hveten, og den skade dette insekt anretter i hvilketsomhelst aar beløper sig meget sjelden til mindre end 20 millioner dollars.

Men der findes flere andre skadeinsekter, som hver for sig kræver en aarlig skat av fra 5 til 20 millioner dollars, og en hærskarers mangfoldighet av smaarøvere som spiser op og ødelægger for 2 eller 3 millioner dollars i farm- eller skogprodukter til hvert aar.

Foruten disse store direkte tap foraarsaker insekterne andre alvorlige forstyrrelser. De spreder saaledes flere alvorlige sygdommer, bl. a. malaria, den gule feber, tyfus og Texas feber.

Som man ser, er det ikke smaasummer det dreier sig om. Men det kunde endda gaa an, hvis insektplagen var jevnt fordelt over det hele land, saa alle bar byrden i fællesskap. Nu er det oftest saa, at insekterne hjemsøker enkelte egne i nogen 'aar og flytter derefter til andre steder, hvor de tar rub og stub, eller de foretar lange vandringer, hvorunder de herjer landet værre end en fiendtlig krigshær. Mange av læserne erindrer kanskje beretningen om græshoppeplagen i det vestlige Minnesota og nordlige Iowa i syttiaarene. Det var da tre paa hinanden følgende aar, at nysetterne der vest ikke kunde høste andet end græs. Græshopperne tok alt andet. Nogen aar senere fik de „Chinch Bug'en“ i det østlige Minnesota og flere andre steder. Den er næsten værre end græshoppen og optraadte i lignende uhyre mængder. Da denne landeplage varte i flere aar, blev mange saa mismodige, at de solgte sine prægtige farme for en ubetydelighet og flyttet til andre steder. Tilslut gjorde naturen selv oprør, og myriader av disse røvere gik tilgrunde av mangel paa næring. Siden har man været fri denne plage paa disse kanter; men man kan aldrig være tryg for, at den ikke kommer igjen.

Slik er det overalt, i syd og nord, i øst og vest, et sted et aar, et andet sted et andet aar. Arterne veksler, men mængden og graadigheten er den samme hos dem alle, og de gjør som oftest rent bord paa stedet, før de har tilfredsstillet sin matlyst.

Kornrust, hvorav der er en sort og en rød varietet (den første er den værste), er i høi grad farlig for hveten og frygtet av farmerne.

Den kommer under stille, varmt, fugtig veir og sætter sig paa hvete-
straaet, som bakefter kan se ut som det var bestrødd med aske. I
løpet av faa dage kan rusten ødelægge de prægtigste hveteakrer.

Ved siden av alle disse plager er den frugtbare amerikanske
jord ogsaa likesaa villig til at frembringe ugræs som kulturplanter.
Foruten mange av de almindelige arter som enhver norsk gaardbruker
kjender, er der ogsaa en hel del andre, som er egne for landet og
mange ganger værre end de norske. Flere arter er i høi grad
giftige. Av de allerværste er Stink Weed, Wild Radish, Kinghead,
Marsh Elder, Cocklebur, Poison Ivy (giftig), Corn Cockle (giftig),
Jimson Weed (giftig), Canada tidsel og russisk tidsel. Alle er haard-
føre, frodigvoksende ugræsarter og svært vanskelig at utrydde, naar
de først faar indpas i farmernes akre. Den russiske tidsel er for-
modentlig mest frygtet av dem alle. Den vokser op i saateform og
kan bli flere fot i tvermaal. Om høsten, naar frøet er modent, bræk-
kes den let av vod roten, og hele planten blir da av vinden ført
milevidt utover det flate land, hvor den saar sit frø, som derefter
spirer næste vaar. Alle disse ugræsarter gjør aarlighaars skade for
millioner, og de giftige arter er desuten farlige baade for mennesker
og dyr.

Man ser herav, at det ikke er saa sikkert lønnende forretning at
være farmer i de Forenede Stater. Farmeren har mange fiender at
kjæmpe med, hete, kulde, storm og uveir, oversvømmelser, insekter og
andre skadedyr, ugræs m. m. m. Der er vist faa, om nogen, som har
drevet farming en tid og ikke prøvet det uheld at miste en eller flere
avlinger. Jeg tror derfor, at gaardsdrift i Norge er en i alle hen-
seender mere aarviss og sikker næringsvei end farming i de Forenede
Stater tiltrods for dette lands rike, frugtbare jord.

Prisen paa de forskjellige kornsorter.

Priserne pleier at holde sig temmelig faste i december, januar
og februar, eller i de maaneder, hvori farmerne kjører sine kornvarer
til byerne og sælger dem. Er det da nogen utsigt til, at avlingen av
en eller anden kornsort er noget liten, pleier prisen at ta et ryk
opover i mars og april.

Studerer man tabellen over hveteprisen paa Chicago børs, viser
det sig, at i flere aar var høieste pris paa mai hvete en god
del høiere end høieste pris paa december hvete. Saadanne priser er
ofte kunstige og skyldes de saakaldte „hjørner“. Disse priser har

som oftest liten indflydelse paa de virkelige hvetepreiser ute i landet. Paa Chicago børs, saavel som andre store handelsbørser er der altid en hel del spekulanter som kjøper og sælger millioner bushels hvete eller andre kornsorter, uten at de eier eller haandterer en eneste bushel av virkelig vare. Disse børspekulanter er to slags, de saakaldte „bjørner“ og „okser“. „Bjørnene“ sælger og „oksene“ kjøper. Sælger da „bjørnene“ f. eks. en million bushels hvete i mars, som skal leveres 1 mai til en pris av 1 dollar pr. bushel, sælger de hveten i den tro, at prisen vil falde. „Oksene“ kjøper den derimot i den tro, at prisen skal stige. Ingen av dem tenker som regel paa at levere eller motta varen, men de sælger eller kjøper „short“ (kort), som de kalder det. Kan da „oksene“ i mellemtiden eller til utgangen av 1 mai drive prisen op i 1 dollar 10 cents pr. bushel, saa har „bjørnene“ tapt 10 cents paa hver bushel de solgte, og de avgjør sit mellomværende simpelthen med at utbetale den tapte sum 100 000 dollars kontant til „oksene“. Kan derimot „bjørnene“ skruke prisen ned til 90 cents, har „oksene“ tapt den samme sum, og de avgjør sit mellomværende paa samme maate. Det hele er kun et børsspill om penger.

Faar „oksene“ magten, kan de en kort stund, sedvanlig den siste dag i terminen, drive priserne høit opover. I 1897 var laveste pris paa mai hvete 1 dollar 17 cents pr. bushel og høieste pris 1 dollar 85 cents, altsaa en prisforskjel av 68 cents pr. bushel. Hveten ute i landet holdt sig dog ganske rolig i en pris av omkring 1 dollar pr. bushel.

En gammel hvetespekulant ved navn Hutchinson fik engang i ottiaarene hvetepreisen for en kort stund den siste dag i terminen op i 2 dollars 50 cents pr. bushel. Hvetepreisen ute i landet fulgte da med saa høit som til 1 dollar 15 cents pr. bushel, altsaa ikke fuldt det halve av prisen paa Chicago børs. Efterat Hutchinson ved dette træk hadde tjent ti millioner dollars, faldt prisen hurtig ned til under 1 dollar pr. bushel. De som holdt paa sin hvete til næste vaar, maatte tilslut sælge den for 60 à 70 cents pr. bushel. Saadanne voldsomme prisændringer forekommer vel ikke ofte, men de er ikke ukjent.

Anderledes stiller forholdet sig, naar et eller andet pengesterkt syndikat prøver paa at danne et „hjørne“ i en eller anden kornsort ved at kjøpe op saa store masser av virkelig vare, at de tilslut behersker markedet. Da stiger prisen jevnt og sikkert, ikke bare paa de store handelsbørser, men ogsaa paa farmernes markeds plasser ute i smaabyerne. I 1907 var byghøsten noget skral i de Forenede Stater, baade i kvalitet og kvantitet. Samtidig utkom en ny lov, den saakaldte „Pure Food“ lov (lov om rene matvarer), som forbød bryg-

gerne at bruke kemikalier i maltet. Det skulde fremstilles av rent byg. Følgen var, at et syndikat forsøkte at danne et „hjørne“ ved at opkjøpe større masser byg, og prisen steg jevnt og støt ute i smaabyerne fra 35 cents til 97 cents pr. bushel. Ingen kunde forstaa denne voldsomme, stadige prisstigning, og man trodde helst, at den skrev sig fra naturlige aarsaker, nemlig forliten avling. Da det samtidig ogsaa indtraf saa sent paa høsten, at folk hadde tersket, var det mange som fik sælge sit byg til priser, der var mer end dobbelt saa høie som almindelig. Men der var ogsaa mange som var saa graadige, at de holdt paa sit byg for længe. Jeg kjender blandt flere andre en norsk farmer i det vestlige Minnesota, som hadde 2 400 bushels byg som han kunde ha solgt for 97 cents pr. bushel; men han vilde absolut ha den fulde dollar. To dage bakefter hadde „hjørnet“ utspilt, og prisen faldt med engang fra 97 til 35 cents og holdt sig siden i 50 à 60 cents pr. bushel.

„Hjørner“ i en eller anden kornsort kan bli dannet likesaavel om høsten som om vaaren. Men de har liten virkning paa varernes virkelige værdi, da den frembragte prisforhøielse bare er av kort varighet. De virkelige faste priser bestemmes der som her av tilbud og efterspørsel. Er avlingen i flere aar liten baade i Amerika og i Europa, gaar priserne op og holder sig høie. Indtræffer der derimot gode aaringer hele verden over, gaar priserne ned og holder sig paa samme lavmaal i længere tid. Prisen den 1 december er derfor et nogenlunde korrekt uttrykk for aarets gjennomsnittspris, særlig da massen av farmerne sælger sine produkter paa den tid av aaret og fremover i januar og februar.

Poteter.

Forøkelsen av landets potetesavling har i 44-aarsperioden holdt nogenlunde følge med befolkningens vekst. Det samlede areal vokste saaledes fra ca. 1 070 000 acres i 1866 til 3 669 000 acres i 1909, og produktionen steg likeledes fra ca. 107 millioner bushels¹⁾ i det første aar til 390 millioner bushels i det siste. Det aarlige gjennomsnittsutbytte pr. acre varierte fra 53,5 bushels og opover til 110,5 bushels. Gjennomsnittsutbyttet for hele perioden var 84,3 bushels pr. acre.

Landet producerte ikke nok til eget bruk, men maatte i perioden indføre over 50 millioner bushels mer end det utførte.

¹⁾ 1 bushel poteter veier 60 am. pd. eller 27,2 kg.

Uagtet arealet er temmelig jevnt fordelt over hele landet, er der enkelte stater som dyrker forholdsvis mere end de andre. New York staar saaledes med hensyn til areal som nr. 1, Michigan som nr. 2 og Wisconsin som nr. 3. De fem andre nordveststater kommer derimot længere ned i rækken.

Det aarlige gjennemsnittsutbytte pr. acre saavel som pris pr. bushel varierte naturligvis i disse 6 stater som i den øvrige del av landet. I enkelte aar var avkastningen stor og prisen liten, og omvendt i andre. Gjennemsnittsutbyttet var saaledes nede i 23 bushels pr. acre i Syd Dakota i 1894 og oppe i 158 bushels pr. acre i Minnesota i 1895, likesom prisen her den 1 december samme aar var nede i 14 cents pr. bushel, mens den derimot gik op til 94 cents pr. bushel i Iowa den 1 december 1901.

Følgende tabel viser gjennemsnittsutbytte og pris i de 6 nordvestsater for 18-aarsperioden 1892—1909:

	Gjennemsnitts- utbytte pr. acre.	Gjennemsnitts- pris pr. bush.	Gjennemsnitts- værdi pr. acre.
	Bushels.	Cents.	Dollars.
Illinois	76,4	59	42,05
Iowa	78,4	49	33,84
Wisconsin.	88,8	41	32,83
Minnesota.	88,1	39	36,89
Syd Dakota	75,6	45	31,21
Nord Dakota	93,2	47	36,00

Til sammenligning kan anføres, at gjennemsnittsavlingen av poteter i Norge i 5-aarsperioden 1901—1905 beløp sig til 246,9 bushels pr. acre, eller den var omtrent 3 ganger saa stor som gjennemsnittsavlingen i de seks nordveststater.

Høi.

Gjennemsnittsutbyttet av de forskjellige høisorter i de seks nordveststater for hele 18-aarsperioden kan ikke opgives paa grund av landbruksdepartementets beregningsmaate. Derimot opgives i følgende tabel gjennemsnittsutbyttet for 1909 og tilsist gjennemsnittsutbyttet for hele de Forenede Stater av alle høisorter angit i kg.

Jeg vil dog bemerke, at 1909 var et meget godt aar paa alle omraader og ikke mindst for høiets vedkommende. Gjennemsnittsavlningen for et længere tidsrum vil derfor neppe naa op til de her opsatte tal.

Høiavling i 1909.

	Timotei pr. acre.	Timotei og kløver pr. acre.	Kløver pr. acre.	Vildt præriegræs pr. acre.	Værdi av høi pr. acre.
	kg.	kg.	kg.	kg.	\$
Ill.	1124	1214	1124	1024	12,11
Ia.	1348	1381	1415	1166	11,76
Wisc.	1300	1381	1463	1191	13,27
Minn.	1279	1645	1679	1231	6,77
S. D.	1255	1522	1410	870	4,44
N. D.	965	1056	1070	898	4,32

Gjennemsnittsutbyttet av hele de Forenede Staters samlede høiavling var samtidig 1223 kg. pr. acre.

Høiavlingen falder naturligvis meget mere jevn over det hele end avlingerne av de forskjellige kornarter. Den ødelægges nemlig ikke saa let av haardt veir som disse, men taaler godt baade sterk regn, hagl og frost, samtidig som den ikke er saa utsat for at ødelægges av skade-insekter. Det eneste som ødelegger høiavlningen er varmen; men den kan ogsaa i enkelte aar svie av alt paa store strækninger i høiereliggende land.

Linfrø.

Av de andre akerbruksprodukter i de seks nordveststater er linfrøavlingen den mest værdifulde. Men linplanten kan ikke, i likhet med mais, hvete eller havre, dyrkes aar efter aar paa samme aker, da den pinner ut den rikeste jord paa en to-tre aar. Til gjengjæld kan frøet saas i nyploiet torv, der ellers maa ligge et aar og raadne, før den kan brukes for hvete, byg eller havre. Linfrøplanten følger derfor gjerne nybyggerne paa deres vei vestover og dyrkes nu hovedsagelig bare i Minnesota og de to Dakotastaterne samt i nogen faa andre av de vestlige stater.

Linfrøavlingen i 1909.

	Areal.	Gjennem- snits- avling.	Samlet produktion.	Værdi pr. acre.
	Acres.	Bushels.	Bushels.	\$
Illinois	115	10,0	1 156	13,46
Iowa	16 000	9,1	141 000	11,74
Wisconsin	9 000	12,5	119 000	17,81
Minnesota	358 000	9,1	3 277 000	13,57
Syd Dakota	519 000	9,2	4 760 000	13,50
Nord Dakota	1 068 000	9,6	10 246 000	14,50

1909 var et meget godt aar, især med hensyn til prisen paa linfrø. Farmerne har derfor oftest maattet nøie sig med mindre indtægter av sine linfrøakrer.

Av planten benyttes endnu bare frøet — stilken kasseres.

Tobak

er en plante, som hovedsagelig dyrkes i de sydøstlige stater eller ved Atlanterhavskysten. De fire stater, Kentucky, Nord Carolina, Virginia og Ohio tok saaledes i 1909 tre fjerdedele av den samlede avling. Resten var spredt over en større del av landet.

I de seks nordveststater er det bare de førnævnte steder i Wisconsin, som dyrker tobak av nogen betydning. Vistnok er der ogsaa enkelte farmere i de andre stater som dyrker litt, men dette maa nærmest betragtes som et eksperiment med planten, og ikke som nogen massedyrkning.

Tobakken er temmelig vanskelig at avle. Først og fremst vil den ha rik jord og passende fugtighet. Den rike amerikanske jord, som har producet mais, hvete eller byg i en menneskealder uten gjødning, gir snart tapt likeoverfor tobak. Farmerne maa derfor ganske snart begynde at gjødsle sine tobaksakre. Likeledes maa tobakken plantes i ly for vinden, enten i kanten av en skog eller paa et andet lunt sted, hvis den skal trives. Allikevel er den let utsat for at bli ødelagt. De store, brede tynde blade taaler litet, og en sterk vind river dem i filler. Voldsomt regn taaler den heller ikke, hagl endnu mindre, og den letteste frost ødelegger den aldeles. Den er heller

ikke fri for fare, efterat den er kommet i tørrehuset, da den er utsat for at bli hvad man kalder „shed“- (skur)brændt under selve tørringen.

Men tiltrods for alt dette liker farmerne den, da der er intet akerbruksprodukt som gir større inntægter pr. acre end tobak, naar avlingen slaar til og prisen er god.

I 10-aarsperioden 1900—1909 fik tobaksdistrikterne i det sydlige Wisconsin en gjennemsnittsavling av 1138 pund¹⁾ pr. acre. Gjennemsnittsprisen var $8\frac{1}{2}$ cents pr. pund, og en acre tobak fik altsaa en gjennemsnitværdi av over 109 dollars.

Tobakken kræver meget arbeide aaret rundt. Farmerne kan derfor ikke ha saa svære vidder beplantet med tobak. I 1909 opgav 9 390 farmere i Wisconsin, at de dyrket tobak med et samlet areal av 40 458 acres. Gjennemsnittsarealet blir altsaa 4,3 acres pr. farm. I denne opgave er medtat endel folk som bor i smaa landsbyer og eier et mindre jordstykke, hvorpaa de dyrker tobak. Saadanne burde igrunden ikke regnes for farmere, men arbeidere; og trækkes disse ifra det samlede antal, blir gjennemsnittsarealet større, antagelig omkring 10 acres for virkelige farmere ialfald i statens bedste distrikter.

Sukkerroer.

Dyrkning av sukkerroer er ogsaa indskrænket til visse strøk av enkelte stater.

De Forenede Stater har i lang tid producet mer eller mindre sukker (hovedsagelig rørsukker, der blev avlet i Louisiana), men dyrkningen av sukkerroer var omtrent ukjent like op til midten av 90-aarene, ialfald i nordveststaterne. Vanskeligheten med denne avling laa nemlig deri, at utvindingen av sukkeret krævet anlæg av store kostbare fabriker, og pengemændene likte ikke at anbringe sin kapital i saadanne foretagender, saalænge sukker indførtes toldfrit. Men i 1895 la kongressen en temmelig stor beskyttelsestold paa sukker, og den blev bibeholdt i toldlovene av 1897 og 1907. Dette bragte fart i denne industri. Sukkerfabriker blev siden bygget i mange stater (hele landet hadde 65 i 1909), og farmerne var mer end villige til at gaa igang med dyrkning av sukkerroer, da der var nok av akre, som trængte forandring i avling. Produktionen av roesukker steg derfor fra 12,4 millioner kg. i 1895 til 472,5 millioner kg. i 1909.

¹⁾ Et amerikansk pund = 453,5 gr.

En vældig opgang paa 15 aar. Produktionen av sukkerroer vil vokse hurtig ogsaa i fremtiden, da landet fremdeles maa indføre uhyre masser av alslags sukker, og markedet staar derfor altid aapent for den indenlandske produktion.

Wisconsin hadde i 1909 et areal av 14 000 acres beplantet med sukkerroer. Gjennemsnittsavlingen var 10,21 tons pr. acre, det gjennemsnittlige sukkerindhold 15,88 procent, og roerne trængte en tid av 66 dage til sin fulde utvikling.

Statistiken sier intet om gjennomsnittsarealet pr. farm og gjennomsnittsprisen pr. ton; men flere farmere som dyrker roer mener, at arealet paa hver farm er forholdsvis litet — sjelden over 2 eller 3 acres. Roerne kræver nemlig meget arbeide, de maa saas i rader, 18 tommer mellem hver rad og 8 tommer mellem hver plante. Jorden maa gjødsles godt, holdes fri for ugræs og smuldres ofte. Med godt pas kunde avlen bli op til 16 tons paa de bedste akreer.

I 1907 var prisen 4 dollars 50 cents pr. ton leveret paa jernbanestationen, naar sukkerindholdet var 14 procent. Der betaltes et tillæg av 25 cent for hver overstigende procent sukker, og hvis sukkerindholdet var under 14 procent, blev prisen mindre.

Avling av sukkerroer, som i sine hovedtræk ligner avling av turnips, er ganske aarviss. Roerne taaler ganske godt vanskelig veir. Deres værste fiender er tørke og insekter.

Der er naturligvis ogsaa andre slags landbruksprodukter som dyrkes av en og anden farmer i de seks nordveststater, men disse er av liten betydning i sammenligning med de her omtalte hovedavlinger.

Husdyr paa farmen.

Kjør.

Som før nævnt bestod nybyggerens første kreaturbesætning almindelig av en eller to kjør, nogen faar, et par kjøreokser — sjelden hester — maaske en gris eller to og en flok høns. De sidste fulgte nybyggerne hvor de bosatte sig, og hadde de dem ikke med, var det altid noget av det første de søkte at faa fat i, efterat de hadde fundet sig et hjem.

Av denne ringe begyndelse vokste siden frem deres større eller mindre kreaturbesætning. Om veksten gik fort eller sent, berodde mest paa stedet, hvor de bosatte sig. Blev de boende i Illinois, Iowa, sydlige Wisconsin eller sydlige Minnesota, samt i østre del av Syd

Dakota, hvor kreaturavlen utvikledes hurtig, vokste ogsaa deres besætning raskt. Alle kalver fik leve, okser saavel som kjøer. Samtidig søkte de gjerne i de første aar at kjøpe ind — helst kalver — for at øke besætningen. I alle nye settlementer var der altid flere eller færre forholdsvis velstaaende farmere, som hadde flyttet ind fra ældre strøk. De hadde en større kreaturbesætning, hvorav de kunde sælge flere dyr til hvert aar. Det tok derfor ikke mange aar, før nybyggernes en eller to kjøer hadde formeret sig til en buskap saa stor som farmen kunde føde. Faare- og griseflokken vokste i samme forhold.

De som kom til at bo ute paa det vestlige Minnesotas eller de to Dakotastaters vidtstrakte prærier, fik mindre buskap. Landet laa der mere aapent for ploegen end i de østligere strøk, og det var altfor fristende for dem at lægge sig efter bare akerbruk, pløie, saa og høste. De blev av den grund ofte i aarevis staaende med en eller to kjøer, hvis de hadde saa mange, og nogen ungdyr til slagt.

Fra begyndelsen av fik farmerne en masse ungdyr i sin buskap. Disse opfødtes for at sælges som slagt. I de senere aar, efterat jorden har steget saa voldsomt i værdi, og alt ledig land, som blev brukt til havnegang av omegnens farmere, nu er solgt, har de mere og mere lagt sig efter melkekjøer paa ungdyrenes bekostning. Men selv saa sent som under folketællingen av 1910 var der i de seks nordveststater over 1,5 stykker ungvæg for hver melkeku.

Antallet av alle sorter kvæg paa farme og rancher (byerne ikke medregnet) i de seks nordveststater den 15 april 1910.

	Samlet antal av alle sorter kvæg den 15—4—1910.	Kjøer og kvi- ger holdt som melkedyr født før den 1—1—1909.	Kvæg av alle andre slags — slagtedy — født før 1—1—1910.	Kalver født efter den 1—1—1910.
Illinois	2 440 577	1 050 223	1 066 275	324 079
Iowa	4 448 006	1 406 792	2 472 211	569 003
Wisconsin	2 678 160	1 471 591	757 080	449 489
Minnesota	2 347 435	1 085 388	888 510	373 537
Syd Dakota	1 535 276	369 764	960 005	205 507
Nord Dakota	743 762	259 173	353 906	130 683

I Illinois hadde 91 av hvert hundrede farmere en større eller mindre besætning av melkekjør. Gjennemsnittsantallet var 5 kjøer pr. farm. I Iowa hadde 93 av hvert hundrede farmere melkekjør. Gjennemsnittsantallet var 7 kjøer pr. farm. I Wisconsin hadde 93 av hvert hundrede farmere melkekjør. Gjennemsnittsantallet var 9 kjøer pr. farm. I Minnesota hadde ogsaa 93 av hvert hundrede farmere melkekjør. Gjennemsnittsantallet omtrent 7 kjøer pr. farm. I Syd Dakota hadde kun 79 av hvert hundrede farmere melkekjør. Gjennemsnittsantallet omtrent 6 kjøer pr. farm. I Nord Dakota hadde 85 av hvert hundrede farmere melkekjør. Gjennemsnittsantallet omtrent 4 kjøer pr. farm.

Naar man læser denne opgave, bør man ogsaa huske paa farmenes gjennemsnittsstørrelse i de forskjellige stater for at kunne forstaa stillingen rigtig. Hvis kvægavlen f. eks. stod paa det samme utviklingstrin i Nord Dakota som i Wisconsin, vilde den første stat kunne ha opvist et gjennemsnittantal av 29 melkekjøer pr. farm i 1910, istedenfor det lave antal av 4 pr. farm. Størstedelen av disse fire findes ogsaa i Red Riverdalen eller i den østlige del av staten.

De forskjellige kvægracer og deres ydeevne.

Før Columbus's opdagelse av Amerika var de europæiske husdyr ukjent i landet. Spanierne var de første, som bragte hester og kjøer over til sine kolonier i Vestindien og til det amerikanske fastland. Grisen skal derimot ha fulgt med de senere ankomne engelskmænd. Baade hesten og kvæget trivdes godt, formeret sig hurtig og blev stamdyr til farmernes første buskaper, saavel som til de talrige hjorder av halvildt kvæg og hester, som lever paa de store vidder i veststaternes tørre strøk. Farmernes kjøer blev snart mer eller mindre opblandet av andre racer, som senere imigranter førte med sig fra Europa. Men det blev allikevel fra først av ingen vakker kvægrace. De var som regel nogen store, langhornede, kantede dyr, som ikke egned sig godt hverken til melke- eller slagtekvæg. De fulgte allikevel med nybyggeren paa hans vei vestover, dels fordi de var i høi grad haardføre og nøisomme, samtidig som de var fuldt ut akklimatisert, dels ogsaa fordi de var de billigste og derfor lettest at faa tak i for den fattige nybygger. Men efterhvert som farmerne begyndte at bli mere velstaaende, søkte de ogsaa at forbedre sin kreaturbesætning dels ved indkjøp av rene racedyr, dels ogsaa ved krydsning med andre racer.

De kvægracer, som brukes derborte, er mest engelske, og av dem igjen isærdeleshet den saakaldte Durham race. Den kan igjen deles i to eller flere slag, hvorav de saakaldte korthornede Durham og Guernsey er de mest bekjendte. De første egner sig fortræffelig til opdrætning av slagtekvæg, mens de sidste er gode melkekjør. Likeledes er der kvæg av Devon, Ayrshire, Hereford og Galloway eller Angus-Aberdeen racen. Ved siden herav er der ogsaa litt Jersey kjøer, Holsten og Holsten-Frisian kjøer. De tre sidste racer eies mest av folk som bor i de større eller mindre byer og bare har en eller to kjøer. De er vel verdens bedste melkekjør, men fordrer et meget bedre stel end den almindelige farmer pleier at gi sine dyr, og de staar i høi pris. Faar farmerne fat i saadanne kjøer, pleier de snart at bytte dem bort igjen i den langt mere haardføre og nøisomme Durham race.

De Forenede Staters kreaturbestand er en sammenblanding av alle mulige racer. I staten Iowa, der staar som en av de første, om ikke den allerførste m. h. t. utviklingen av sin kreaturbestand, var det bare 89 388 stykker kvæg av 4 755 041 som kunde registreres som rene racedyr under statens tælling i 1905. Altsaa 1 av hver 53.

Av de 89 388 var 44 533 korthornet Durham, 14 452 kollet Durham, 11 607 Hereford, 11 458 Angus-Aberdeen, 1 676 Galloways, 2 529 røde kollet Galloways, 1 034 Jersey og 2 099 av forskjellige andre racer, hvoriblandt der formodentlig var endel Holsten kjøer.

En del av disse racedyr blir nu holdt som avlsdyr utover landet, eller danner besætningen paa statens landbruksfarmer; men største parten eies av rike folk som bor i byerne. Under folketællingen av 1900 eide nemlig folk, som bor i Iowas større og mindre byer, ialt 79 880 stykker kvæg av smaat og stort.

Kjørene er en god del større der end her, men de er langt fra saa vakre som vore. Det er meget vanskelig at faa nogen sikker opgave over den melkemængde som hver ku kan producere. Spør man en farmer om det, faar man almindelig vite, hvor mange dollars han tar ind for sin melk i de to-tre beste sommermaaneder (de fleste kjøer er vaarbære), uten at man faar nogen besked for resten av aaret. En amerikansk avis oplyser følgende angaaende utbyttet av kvægholdet:

„Amund Olsen, nær Westby, Wisconsin, hadde 14 kjøer. I 1907 fik han 575 dollars 18 cents for fløte av disse kjøer, solgte kalver under dem for 33 dollars 15 cents og slagtet kalver værdsat til 12 dollars. Han hadde altsaa en indtægt paa 620 dollars 33 cents av sine 14 kjøer eller 44 dollars 30 cents (kr. 163,91) av hver ku.“

Landbruksdepartementet i Washington har netop utstedt en bulletin om resultatet av 6 aars studium og eksperimenter i landbruks-

distrikterne i Minnesota. Undersøkelsen foregik paa tre steder, nemlig ved Northfield, Rice Co. i det sydøstlige Minnesota, ved Marshall, Lyon Co. i den sydvestlige del av staten og ved Halstad, Norman Co. i det nordvestlige Minnesota. At holde melkekjør i Minnesota kostet aarlig ifølge denne bulletin gjennemsnitlig 40 dollars 97 cents pr. ku, heri ikke medregnet husly, som koster fra 4 til 8 dollars. Utgifterne opførtes paa følgende maate: Kraftfor 6 dollars 89 cents; almindelig for, høi, halm m. m. 10 dollars 28 cents; havnegang 4 dollars 92 cents; arbeide 17 dollars 3,8 cents; renter av indskutte penger 1 dollar 85 cents.

Den gjennomsnitlige aarlige værdi av alle produkter fra melkekjørene (550 i tallet) var 40 dollars 95 cents pr. ku. Nettoindtægten av hver ku, naar husly ikke blir fratrukket, var altsaa 9 dollars 98 cents eller kr. 36,92.

Disse opgaver gir dog ingen opplysning om den melkemængde som hver ku producerer. Her er medtat alt, fløte, skummet melk, salg av kalver m. m., og alt er omgjort i pengeværdi. Naar priserne er høie, som de har været nu i de siste aar, blir jo værdien av alle produkter større, end naar priserne er lave, selv om melkemængden er den samme.

I den lille by Lake Mills, Iowa, er et av de største og mest tidsmessige andelsmeierier, som jeg har set i nordveststaterne. Omegnen her staar høit i kreaturavl. Meieribestyreren, nordmanden A. T. Storwick — en dygtig mand — holdt paa aarsmøtet i 1908 en tale for sine kunder, hvori han oplyste, at „ifølge regnskaperne producerte 3 buskaper over 90 kg. smørfett pr. ku. 12 buskaper producerte 68—90 kg., 46 buskaper 57—68 kg., 100 buskaper 45—57 kg. og 87 buskaper mindre end 45 kg. smørfett pr. ku.

Den beste buskap producerte 118,7 kg. smørfett pr. ku og gav sin eier en inntægt av 79 dollars 14 cents pr. ku. Den daarligste buskap producerte 17,2 kg. og gav sin eier en inntægt av 9 dollars 80 cents pr. ku.“

Da farmerne som regel kjører al sin melk til meieriet, hadde mr. Storwick den bedste anledning til at kontrollere gjennemsnittsproduksjonen.

Det blev fortalt, at den buskap, som producerte 118 kg. smørfett pr. ku bestod av 3 Jerseykjør som tilhørte en av byens forretningsmænd. Likeledes at de andre 14 buskaper, der producerte over 68 kg. smørfett pr. ku, ogsaa tilhørte folk i byen eller dens umiddelbare nærhet, og at først de 46 buskaper, der kom som nummer 3 i rekken, var almindelige farmerkjør.

S. H. Jondal, den tid bestyrer av meieriet i Roland, der ligger midt i Iowas bedste meieristrøk, fortalte for nogen aar siden, at man kunde regne paa en gjennemsnittsproduksjon av 3 500 pund (1 585 kg.) melk av hver ku om aaret.

Gjennemsnittspris paa fløte var ca. 80 cents av hver 100 pund melk, og farmerne hadde saaledes en gjennemsnittsindtægt av 28 dollars pr. ku foruten den skummede melk som de fik tilbake.

Besætningens størrelse var almindelig 14 à 16 melkekjør paa hver farm. Der var naturligvis kjøer som gav mere melk, enkelte kunde gaa saa høit som til 4 500 pund (2 038½ kg.) melk, men saa var der til gjengjæld dem som gik saa lavt som til 2 500 pund (1 132 kg.) eller mindre.

En anset forfatter F. G. Moorhead skriver i „Technical World Magazine“:

„Amerika har været sen til at ta lærdom, men nu har man „Cow Culture Club“s (kvægavlsforeninger) i et dusin stater, og regelmæssige prøver blir anstillet i dobbelt saa mange stater. De forsøk, som er anstillet i staten New York, viser forskjellen mellem de forskjellige dyr i den samme besætning. Denne stat gaar foran alle andre med hensyn til antallet av melkekjør og mængden og værdien av melkeprodukter, — forskjellen i antallet av melkekjør i New York og Iowa var i 1900 bare 58 845 — „men der har været liten eller ingen symmetri i besætningerne. Man fandt f. eks. i en del av staten, at 500 kjøer gav en gjennomsnitlig melkemængde av 3 576 pund (1 620 kg.) pr. ku i et aar. I en anden del av staten var to besætninger, en paa 45 og en paa 43 kjøer, som gav gjennomsnitlig 2 771 pund (1 255 kg.) og 4 469 pund (2 024 kg.) melk pr. ku — en forskjell av 769 kg. I et andet distrikt var der en melkefarmer som fik litt over 127 000 pund melk av 26 kjøer eller et gjennemsnittsutbytte av 4 885 pund (2 212 kg.) pr. ku, mens en nabo, som hadde 45 kjøer, fik litt over 124 000 pund eller 2 755 pund (1 248 kg.) melk pr. ku.

Disse tal repræsenterer baade den høieste og laveste ydeevne av farmernes kjøer. Gjennemsnitmelkemængden av statens kjøer vil ligge imellem disse tal.

Jeg skal endnu anføre et eksempel, denne gang fra Minnesota.

Kapt. Ira B. Reynolds, av Eagle Lake, Minnesota, rapporterte til Minnesota Farmers Institute Annual nr. 14 for 1902 følgende utbytte av 11 kjøer, hvorav 5 var almindelige kjøer og 6 fuldblods Jersey kjøer. Gjennemsnittsutbyttet for hele aaret var 3 820 pund (1 730,5 kg.) melk pr. ku, der indeholdt 4,3 procent smørfett. Jersey kjøer gir altid rik melk.

Denne rapport er indtat i statens officielle dokument som et følgeværdig eksempel for andre. Man kan derfor forstaa, at han ikke er en av statens daarligste farmere.

Enhver norsk gaardbruker kan efter disse opgaver selv anstille sammenligninger med utbyttet i vore norske besætninger.

Hester.

Forøkelsen av nybyggernes hestebestand gik senere, fordi de for 40—50 aar tilbage kunde beholde sine arbeidsokser baade 5 og 10, ja op til 20 aar og kom i god stilling, før de byttet om til hester. Oksene var sene, men sterke, seige, taalmodige dyr og lette at fø. De aat ikke op farmernes store havrebinger, som hestene nu gjør; men et fang høi, en drik vand og tildels en god portion juling var almindelig det traktement de fik for sit tunge slit. Vanket der av og til et maisaks, var det rigtig gjestebud. Disse langhornede, træge, tunge dyr fik derfor ta sin fulde andel av præriens nyrydning og gjorde mangan haardhjertet husbonde til velstandsmand, før deres trætte ben blev bleket av præriens sol. Nu er de borte omtrent overalt, — man ser dem ikke engang ute i Dakotastaternes nybyggeregne.

Fik en farmer først hester, tok det ikke længe, før han ved avl fik nok til eget bruk og gjerne et eller to dyr til salg. Slik vokste bestanden aar for aar over hele nordvesten.

Den amerikanske hests første stamfædre kom ogsaa fra Spanien. Den tid Amerika blev opdaget, var den indenlandske hest, hvorav der er fundet rester i pliocæne jordlag, utdødd. „De Soto“ bragte først den europæiske hest til det amerikanske fastland, og netop De Sotos hester, som opdageren priggav paa sit tog til Mississippi, er blit stamfædrene til de forvildede hester i Sydveststaterne. Vestens mustanger synes at være kommet fra Mexico, mens indianerponyernes oprindelse er indhyllet i mørke.

Disse spanske hester blev dog tamme i Mexiko, hvorfra de i tidens løp utbredte sig til de Forenede Stater.

Hundrede aar senere, eller i den første fjerdedel av 17de aarhundrede blev europæiske arbeids- og ridehester indført til de første kolonier i øststaterne — i Acadia 1604, Virginia 1609, New-York 1623 og i Massachusetts 1629. Hesteracerne var forskjellige og blev vel ogsaa blandet sammen efter ankomsten til landet. Renest blev hestene fra det franske Normandiet holdt i det østlige Canada, og Margenhesten i Vermont. Av andre specifikke racer var den svære Conestoga-

trækhest i Pennsylvanien av tysk oprindelse, og den nu utdøde Naragansett-pasgjænger av andalusisk herkomst.

Den engelske fuldblodshest blev indført til Virginia i 1750, hvor veddeløpssporten snart blev drevet med begeistring, og hvorfra den forplantet sig hurtig til de nærmeste nabostater og videre utover landet.

Der kom saaledes tidlig forskjellige hesteracer til de Forenede Stater. Men de blev ikke holdt ut fra hverandre — de blev blandet i den største uorden, og av disse engelske, tyske, franske og spanske hester, fremkom da et blandingsdyr, som under paavirkning av fodring og landets naturforhold fik sit eget præg. Dette dyr er det som med rette kan kaldes den amerikanske hest, og herfra kom farmernes første hester. De var noget større end hester av døleracen, men ellers utmerket de sig ikke, hverken ved skjønhed, styrke eller raskhet; og de var som oftest tunge at fø. Men en nybegynder i farming fik ikke se saa meget paa racens renhet som paa prisen, naar han skulde kjøpe sine første hester og maatte ta dem som faldt billigst.

De fleste farmere søkte dog saa snart de kunde at forbedre sin hestebestand ved opblanding av fremmed blod. De hesteracer, som de likte bedst for dette øiemed, var de to franske racer „Norman“ og „Percheron“, og den engelske Clyde-race. Avkommet blev da større, og fik finere, mer avrundede former, mens det blev mindre end race-dyrene, der er altfor svære for den almindelige farm.

Størrelsen av en hest derborte bedømmes aldrig efter maal, men efter vegt. Den er saa og saa mange hundrede pund — ikke kvart. En arbeidshest paa en farm kan variere fra 1100 op til 1600 — almindelig 13—1400 pund. Høiden er fra 10 til 12 kvart. Trækhestene i de store byer kan bli meget sværere, op til 2000 pund og derover, men de er altfor svære og uhaandterlige for plog og harv.

Den amerikanske arbeidshest er et stort, temmelig tungt dyr, som gjerne vil ta sin egen tid til alt. Den er ikke i besiddelse av samme styrke som den flinke norske hest, naar man tar størrelsen i betragtning. Jeg har set smaa fjordhester, der har tat læs, som jeg føler mig overbevist om at en amerikansk hest vilde staa fast med, tiltrods for at den er meget større. Men skulde man ta en norsk hest og sætte den for ploegen eller de tunge maskiner som de har derborte, vilde den være sprængt paa kort tid paa grund av sin djerne paa-gaenhet. Den amerikanske hest derimot tar det med ro, men er den først kommet ifart foran plog eller harv, gaar den med sin vante gang, og drar den mil efter mil i den sterke solhete uten at stanse. Paa denne maate gjør den allikevel tilslut et godt dagsverk.

Skulde den amerikanske hest komme hertil, vilde den være i endnu høiere grad umulig end den norske hest for amerikansk plog og harv.

Naar den amerikanske farmer begynder at bli litt velstaaende, har han gjerne ved siden av arbeidshestene en eller to lettere hester med mer eller mindre travblod, som bare brukes til lettere kjørsel. De saakaldte indianerponyer er ogsaa særdeles velskikket til dette bruk. De dur ikke til tungt arbeide, men er ualmindelig flinke foran en let vogn og kan trave mil efter mil over daarlige veier, uten at gi op. Skydsskafferne bruker helst saadanne, og de faar slite like saa haardt for føden som den norske skydshest.

Den amerikanske hest har et langt vanskeligere temperament end den norske og er i alle henseender mer nykkefuld og upaalitelig. Der er mange sta hester iblandt dem, og de er omtrent umedgjørliche. Det nytter ikke at slaa dem, men man bruker at spænde dem fra vognen og lede dem rundt i en ring, indtil de er blit en smule øre i hodet, saa tar de lasset som ingenting.

En anden og endnu værre feil ved dem er, at de har saa let for at „løpe ut“. De kan bli opskræmt av en ubetydelighet, og da der næsten altid brukes to for vognen, skræmmer den ene den anden, indtil disse tunge, dovne dyr blir aldeles rasende og stormer blindt avsted, hvor det falder sig. En masse mennesker kjører sig derfor ihjel hvert aar paa Amerikas sletter — maaske fler end i noget andet land i verden.

En eiendommelighet er ogsaa de mange blinde hester. Man træffer dem ret som det er. Aarsaken dertil skal være den pludselige overgang fra de mørke stalde til det blændende sollys. Man kunde tro, at en blind hest var ubrukelig baade til arbeidshest som for lettere kjøring, men det er langtfra tilfældet. Kommer de ved siden av en anden nogenlunde stø hest, gaar det godt. Skal man kjøre med dem alene, maa man altid holde dem godt i tømmene, ellers vil de let snuble. Jeg har mange ganger kjørt med blinde hester, og naar der er to for vognen, saa at den blinde kan stole paa sin kamerat, der ser, kan man kjøre fort ogsaa. Saadanne dyr skaper sig heller aldrig gal eller tar ut, om de blir skræmt. Av omstaaende tabel vil sees at:

93,5 procent av farmerne i Illinois hadde hester i 1910 — gjennemsnitlig 6,2 pr. farm; 96,7 procent i Iowa med et gjennemsnitsantal av 7,1 pr. farm; 90,6 procent i Wisconsin, gjennemsnitsantal 3,8 pr. farm; 91,5 procent i Minnesota, gjennemsnitsantal 5,3 pr. farm; 91,2 procent i Syd Dakota, gjennemsnitsantal 9,4 pr. farm; 94,1 procent i Nord Dakota, gjennemsnitsantal 9,3 pr. farm.

Antal hester paa farme og rancher — byerne ikke medregnet — i de seks nordveststater den 15de april 1910.

	Samlet antal av alle aldre.	Voksne hester født før 1/1 1909.	Unghester født før 1/1 1910.	Føl født efter 1/1 1910.
Illinois . . .	1 453 000	1 264 000	138 000	50 000
Iowa . . .	1 492 000	1 290 000	160 000	43 000
Wisconsin. . .	615 000	562 000	46 000	6 000
Minnesota. . .	753 000	676 000	63 000	15 000
Syd Dakota . .	669 000	572 000	70 000	24 000
Nord Dakota. .	651 000	564 000	62 000	25 000

Hestene er saaledes fuldt saa jevnt utbredt blandt farmerne i de seks nordveststater som kvæget, og det er bare dem, som enten eier de mindste farme, paa nogen faa acres, eller de fattigste nybyggere ute i grænsedistrikterne, som maa være uten dette nyttige arbeidsdyr.

Muldyr.

Ved siden av hestene er der ogsaa endel muldyr. Dette dyr er en bastard av hest og æsel og har arvet litt av begge forældres naturegenskaper. Det er litt mindre end hesten, med æselører og -hale, men ligner mer hest end æsel i kropsbygning. De har meget av æslets trøge, trodsige natur, men er sterke og i høi grad utholdende arbeidsdyr og staar som saadan fuldt ut ved siden av de bedste hester.

Under folketællingen av 1910 var der 147 833 muldyr av alle aldre paa farmene i Illinois; 55 524 i Iowa; 2 872 i Wisconsin; 5 775 i Minnesota; 12 424 i Syd Dakota og 7 695 i Nord Dakota.

Likeledes var der 2 863 æsler i Illinois, 1 614 i Iowa, 196 i Wisconsin, 219 i Minnesota, 333 i Syd Dakota og 133 i Nord Dakota.

Svin.

Et amerikansk farmerblad skriver: „Den amerikanske griseavl staar i meget nært forhold til maisavlen. Det er staterne i maisbeltet vestenfor Ohiofloden som producerer det overskud av flek, der brukes

i de stater, hvor der ikke drives nogen større maisavl, og det som utføres.

De første indvandrere til Virginia og Massachusetts bragte griser med sig, og i landets almindelige gris fandt man tidlig en blanding av typer og racer fra hvert eneste land, hvor fleksc produceres. Denne bestand var stamracen, men den blev let paavirket av China, Neapolitaner, Berkshire, Tamworth og andre racer, kjendt saa tidlig som i slutten av det 17de aarhundrede.

Forbedringen var merkbar efter settlingen av Ohio og Kentucky. Maisen i dalførene og nøtterne i skogen skaffet for i slik overflod, at de tidligste settlere helst la sig med iver og kraft efter grise- og kvægvavl. Vestindien var et godt marked for de østlige staters overskud.

Griseavlen i Ohio, Kentucky og østlige Indiana tiltok saa hurtig, at byen Cincinnati, Ohio, tidlig blev centret for slagteriene i vesten. Men eftersom Wabash, Illinois og Missouridalførene blev store maisfelter, og jernbanerne trængte sig vestover prærierne, bevæget midtpunktet for fleskeproduksjonen sig ogsaa vestover. Ohio er ikke længer den ledende mais- og grisestat, men er nu den syvende i rækken, og som packing eller slagteby er Cincinnati agterutseilet av Chicago, Kansas City, St. Louis og Minneapolis.

China- og Berkshire-grisen, sammen med den russiske og irske, blev tidligst brukt til krydsning med den almindelige gris. I New-Jersey dannet den røde gris grundlaget for de store griser, som skaffet flesket til Vestindien og Carolinaerne. I Chester county, Pennsylvanien, var den hvite gris mest anset, og den saakaldte Chester White type grundlagdes. Den røde gris fra New-Jersey er kommet vestover og har tilegnet sig nogen av eiendommelighetene ved racerne i et maisavlende distrikt. I det nordlige Indiana finder man en race hvite griser kaldet „Victorias“, fine, i type lignende Chesters White, og større end de smaa engelske racer.

De ovennævnte amerikanske racer er saa vel utviklet, at hver enkelt har sin rekord. Det amerikanske svin har undergaat større forbedringer end landets hest, kvæg og faar. Bomuldsstaterne forbruger mer fleksc end de producerer, og de stater, som producerer overskud, er Iowa, Illinois, Ohio, Missouri, Indiana, Kansas, Minnesota og Michigan.“

Ifølge en bulletin, som Iowa State College utsendte i 1909, var der den 30te juni 1907 kun 390 160 fuldblodsdyr; — ikke fuldt 1 procent av landets samlede griseflok var rene racedyr. Av de rene racer indtok Poland-China-racen første plass. Derefter kom Duroc Jersey, Berkshire, Chesters White, Yorkshire, Tamworth og Hampshire-

racen, i den orden her er nævnt. Den første var repræsenteret med 172 000 dyr, mens den sidste maatte nøie sig med 2 130 repræsentanter.

Antal svin av alle aldere paa farmene i de seks nordveststater den 15. april 1910.

	Samlet antal av alle aldere.	Antal svin født før $\frac{1}{1}$ 1910.	Antal svin født efter $\frac{1}{1}$ 1910.
Illinois	4 668 000	2 603 000	2 083 000
Iowa	7 546 000	4 300 000	3 246 000
Wisconsin	1 809 000	895 000	914 000
Minnesota	1 520 000	834 000	686 000
Syd Dakota	1 010 000	658 000	352 000
Nord Dakota	322 000	200 000	132 000

I Illinois hadde 76 av hvert hundrede farmere svin, gjennomsnittlig 25 dyr pr. farm; i Iowa 85 av hvert hundrede, gjennomsnittsantal 41 pr. farm; Wisconsin 71 av hvert hundrede, gjennomsnittsantal 14 pr. farm; Minnesota 70 av hvert hundrede, gjennomsnittsantal 14 pr. farm; Syd Dakota 62 av hvert hundrede, gjennomsnittsantal 21 pr. farm og Nord Dakota 58 av hvert hundrede, gjennomsnittsantal 8 pr. farm av smaat og stort.

Faar og gjeter.

De Forenede Stater er et av de største uldproducerende land i verden, men allikevel er ikke faaret noget almindelig husdyr blandt farmerne i nordveststaterne, slik som hesten, kuen og grisen. Det er helst i bjergstaternes tørre strøk man finder de store faareflokker, og de 11 stater, Montana, Wyoming, New Mexiko, Utah, Idaho, California, Colorado, Arizona, Oregon, Washington og Nevada, hadde i 1900 omtrent halvdelen av landets samlede faarebestand. I disse stater er det man finder de store faarerancher, hvor en mand kan ha fra 50- til 100,000 dyr.

Disse vældige flokker finder sin næring aaret rundt paa de uhyre vidder av uoptat regjeringsland, som er for tørt for almindelig farming.

Det har været og er fremdeles en ganske fordelagtig forretning at opdrætte faar paa denne maate. Landet leies av regjeringen for

en billig pris eller det brukes gratis. Bare 40 eller 80 acres, hvorpaa husene staar, er selveiendom — og da dyrene maa sørge for sig selv baade vinter og sommer, blir det ikke store utgifter til indhøstning av høi eller andre forstoffer. De største utgifter gaar med til gjæter og klipning av dyrene, foruten de tap som eierne lider ved rovdyr og haardt veir. Den siste utgiftspost er altid den største. Dyrene kan saaledes krepere i tusenvis under de heftige snestormer og kuldeperioder, der slaar nedover dem uten mindste varsel. Eierne kan ogsaa bli nødsaget til at slagte ned for fote av mangel paa føde og sælge kjøtet for næsten ingenting. Prisen paa levende faar har været helt nede i 50 cents pr. stykke.

Men er kjøtet og ulden i høi pris, tjener eierne gode penger, og mange av disse faareiere, hvoriblandt flere nordmænd, er blit rike ved denne bedrift.

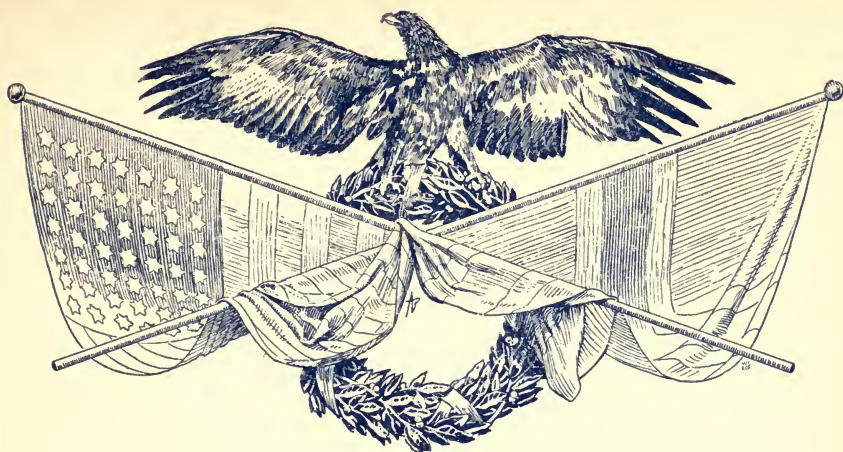
Den almindelige farmer liker dog mindre dette fredsommelige dyr. Skal de holde dem i samme havnegang som kjøer og hester, gnaver de havnen altfor snau for de andre, især i tørre aar. De maa derfor helst ha særskilt havn for faarene, isærdeleshet hvis de har en litt større flok. Samtidig har de en slem fiende i prærieulven, der paa kort tid kan anrette frygtelige ødelæggelser, naar den kommer ind i en flok ubevogtede faar.

Ohio staar som nr. 1 av de virkelige farmerstater med hensyn til faareavl. De seks nordveststater kommer langt bakefter. Faareavlen er ikke almindelig utbredt blandt farmerne; det er bare et mindretal, som eier en større eller mindre hjord.

I Illinois var det bare 10,4 farmere som holdt faar. Gjennemsnittantallet av faar og lam var 40 dyr pr. farm. Iowa 10 procent, gjennemsnittantal 52 pr. farm; Wisconsin 17 procent, gjennemsnittantal 31 pr. farm; Minnesota 15,7 procent, gjennemsnittantal 26 pr. farm; Syd Dakota 6,6 procent, gjennemsnittantal 118 pr. farm og Nord Dakota 4,9 procent, gjennemsnittantal 80 pr. farm.

Gjeteavl er litet utviklet i de Forenede Stater, tiltrods for at landet har de prægtigste gjetehavner i Klippebjergenes tørre strøk. De nordvestlige staters jevne sletter er derimot mindre velskikket til dette bruk, og det er derfor bare et faatal av farmerne, som holder dette husdyr, oftest mindre end 1 procent. De faa som holder gjeter, gjør det ofte mere for fornøielsens end for nyttens skyld, da gjeten er en prægtig lekekamerat for barneflokkene.

Under folketællingen av 1910 var der 12,435 gjeter av alle aldere paa farmene i Illinois; 20,664 i Iowa; 4,875 i Wisconsin; 4,588 i Minnesota; 2,337 i Syd Dakota og 1,074 i Nord Dakota.

Det Norske Folk i de Forenede Stater

Deres daglige liv og økonomiske stilling
:: :: Historik over Amerika :: :: Landets
fremtidsmuligheter for en indvandrer

Av

Knut Takla

Kristiania

J. M. Stenersen & Co.s Forlag

Fjærfæ.

Er faar og gjeter forholdsvis sjeldne husdyr paa farmene i nordvesten, saa er hønsene til gjengjæld saa meget mer almindelige. De var som tidligere nævnt noget av det første som nybyggerne søkte at skaffe sig, og siden varte det ikke længe, før flokken blev saa stor, at de til dagligdags ikke kjender tallet paa disse dyr. Spør man farmerne om, hvor mange høns de har, svarer de gjerne: «Vi har vel en hundrede eller mer av smaat og stort.»

Høns er ogsaa noget av det mest fordelagtige de kan ha derborte. Hele vaaren, sommeren og høsten finder de selv sin føde av det som spildes fra kornloft, stald og fjøs og under terskningen, eller ogsaa av de millioner insekter som findes overalt. Om vinteren maa de jo faa litt ekstraforpleining, skal de leve. Farmerne sælger derfor en masse egg, levende høns og kyllinger, foruten det de selv spiser op i aarets løp. Der er mange farmere som har større indtægter av sin hønsegaard end av sine kjøer.

Ved siden av hønsene har de gjerne en del kalkuner. Amerika er jo kalkunens hjemland; men den vilde kalkun er nu omtrent borte, og den tamme har traadt istedet. Disse opdrættes bare for kjøttets skyld, der er meget velsmakende. De er langtfra saa fordelagtige som hønsene, isærdeleshet da kyllingerne er let utsat for at krepere i raakoldt veir, som de taaler litet av.

Likeledes har enkelte farmere ogsaa litt gjæs, ænder og duer, og man kan ogsaa av og til se den pragtfulde paafugl i farmernes hønsegaard.

Den 15de april 1910, altsaa før kyllingerne var fremkommet, var gjennemsnittsantallet av fjærfæ 90 pr. farm i Illinois, 115 i Iowa, 58 i Wisconsin, 75 i Minnesota, 85 i Syd Dakota og 53 i Nord Dakota. Størsteparten av farmerne hadde fjærfæ, hovedsagelig høns.

Husdyrenes fiender.

Husdyrene har sine farer og fiender som ødelegger dem like-saavel som de forskjellige akerbruksprodukter har sine. I ældre, tæt befolkede settlementer er det mest haardt veir og smitsomme sygdomme, især de sidste, som kræver sine talrike ofre blandt de forskjellige slags husdyr.

Farmere som bor i nysettlede egne, hvor befolkningen er spredt utover, samt ranchmændene i bergstaternes vilde trakter, har ved

siden av storm og kulde ogsaa rovdyr og giftig græs at kjæmpe med. Især er ulven og locogræsset meget farlige. I det ansete blad «Skandinaven» for 5te juni 1908 skrives saaledes: «Til trods for den hurtighet hvormed vestens sletter befolkes, er det en kjendsgjerning, at ulvene og det saakaldte «loco»-græs tilføier landets kvægeiere skade for millioner dollars om aaret. Det beregnes, at for én million dollars i kvæg i Colorado gaar tilgrunde hvert aar, idet dyrene blir gale av at spise det nævnte græs; og en fremragende ranchmand erklærte nylig i et mote i Denver, at fra 15 til 20 procent av den aarlige forøkelse i statens kvæghjorder blir dræbt av ulver. En velkjendt ranchmand i Montana beregner det tap, denne stat tilføies paa samme maate, til 15 procent. Andre autoriteter beregner, at hver ulvefamilie ødelægger for 3000 dollars i kvæg aarlig.

«Loco»-ugræsset er endda mere ødelæggende. Loco er et spansk ord som betyr «gal». Efter at ha spist dette ugræs synes kvæget, faarene og hestene at bli aldeles tullet og opfører sig paa en høist unaturlig maate og dør tilslut.

Der er to slags loco-græs; deres botaniske navne er *Aragallus Lamberti* og *Astragalus mollissimus*; begge frembringer etslags be-
ruselse eller galskap hos kvæg, faar og hester. Dr. True av Landbruksdepartementets planteindustri-avdeling har med assistanse av dr. C. Blythe Marsh og dr. Albert C. Crawford foretat en grundig undersøkelse av denne og andre giftige planter og paavist, at loco-græsset i næsten alle tilfælde er dræpende. De har imidlertid opdaget, at locoet kvæg kan kureres ved en strykninbehandling, mens hester i almindelighet kan kureres ved «Fowlers Opløsning».

Det synes umulig at befri aapne kvægrancher for loco-græsset; men det er mulig at utrydde det paa indhegnede beiter. Landbruksdepartementet anbefaler ranchmænd at rydde op loco-græsset overalt hvor det findes, og hvor det er mulig at samle folk nok dertil.

Dr. Vernon Bailey av landbruksdepartementets biologiske op-
maaling har gransket ulvespørsmålet og samlet endel interessante og viktige opplysninger. Han sier, at ulvene fremdeles holder sig paa de fleste av sine oprindelige trakter, og han paastaar, at deres antal er ikke formindsket i nogen betraktelig grad utenfor de tæt befolkede strøk.

Der er flere grupper av ulver: Coyoten eller præriedulven, den store graa og sorte skog-ulv, den røde ulv i det sydlige Texas, den lysegraa ulv paa central-sletterne, den hvite i det nordlige Canada og Alaska og den sorte ulv i de nordvestlige kystdistrikter. Deres vaner er forskjellige efter forholdene og omgivelsene.

Den store graa ulv er talrikst og mest ødelæggende for kreaturene. Den holder sig stadig i de tyndt befolkede ranch-distrikter i Nebraska, Wyoming, Dakotaerne, Montana, Colorado, New Mexiko og det vestlige Texas. Eftersom bøffelen og andet vildt er forsvundet, har ulvene været nødt til at leve paa kvæg og faar.

Mængden av de præmier som i løpet av de sidste aar har været utbetalt i Wyoming, hjertet av ulvedistriktet, gir et begrep om, hvor talrike de er. Næsten 21 000 ulveskind er bragt ind i løpet av disse aar, det vil si gjennemsnitlig 1 800 om aaret. Staten har utbetalt 67 866 dollars i præmier efter en pris av 3, 4 og 5 dollars pr. skind. Desuten har mange ranchmænd betalt private præmier som opmuntring for jægere.

Arthur J. Tisdell av San Miguel county, New Mexiko, erklærer, at ulvene i den del av landet ødelægger mindst for en halv million dollars av dyr hvert aar, tiltrods for at der betales en præmie av 20 dollars for ulveskindet. Og i de tilstøtende countier er det likesaa ilde.

I skogdistrikterne i Minnesota, nordlige Michigan og Wisconsin har der været utbetalt ulvepræmier i mange aar, og dr. Bailey paa- staar, at der i tiden fra 1866 til 1895 blev utbetalt ialt 261 987 dollars i præmier. I Minnesota alene blev der paa 9 aar fra og med 1896 til og med 1904 utbetalt præmier for 29 346 ulveskind.

Dette er nu bare to slags fiender av kvæget. Det har desværre mange flere. Av rovdyr er der flere slags end ulven som liker et stykke ferskt kjøt. Selv klapperslangen, der er almindelig i bergstaternes tørre strøk, dræper aarligaars mange dyr, især faar, med sit giftige bit, uagtet den ikke selv kan spise kjøttet av større dyr.

Ved siden herav kommer der mange slags sykdommer. I „Skandinaven“ for 28 april 1908 opplyses følgende: Det gaar fremover med husdyrenes helse her i landet. Indberetninger til landbruksdepartementets kvægbureau viser dette. Tilstanden blandt husdyrene den 1 april iaar var i denne henseende bedre end gjennemsnittet for de sidste ti aar. I aarets løp døde 342 000 hester eller 1,7 procent av det samlede antal av en eller anden sykdom, mot 1,9 procent for det foregaaende aar.

Av hornkvæg omkom i aarets løp 2 203 000 som følge av sykdom, sult eller lidelser paa grund av uveir. Dette er 3,1 procent av det samlede antal mot 3,5 procent i 1907 og 3,9 procent i gjennemsnit for tiaaret.

Av faar omkom 2 478 000 stykker; halvparten herav døde av sykdommer og halvparten frøs eller sultet ihjel. Tapet utgjør 4,5 procent mot 6,1 procent i 1907 og 5,7 procent i tiaaret.

Av svin omkom 2 940 000, alle av sykdom. Tapet utgjør 5,2 procent mot 4,9 procent i 1907 og 6,3 procent i gjennemsnit for taaaret.

De værste sykdomsaar for svin i den senere tid var 1886 og 1887, da det aarlige tap utgjorde ca. 13 procent, og 1896 og 1897, da det var endog litt større.“

Huse og andre indretninger paa farmen.

Der er omtrent like saa mange slags beboelseshus paa de amerikanske farme som der er farme. Ingen av dem er rigtig lik, hverken i størrelse eller stil, og de varierer fra smaa bordskur eller jordhytter til ganske store, vakre, kostbare villaer. Det kommer meget an paa, om farmen ligger i et nyt eller gammelt settlement og paa eierens smak og formuesforhold.

Som før nævnt var nordmændenes første beboelseshus som oftest enten et raat opført loghus, en jordhytte eller et bordskur. Faa nybyggere hadde nok penger til at kunne opføre et nogenlunde ordentlig beboelseshus, med det samme de begyndte at farme paa nyt land. Jordhytten eller bordskuret søkte de dog at ombytte med et litt bedre, saa snart de kunde. Beboelseshus nr. 2 blev ogsaa som regel baade litet og simpelt — paa en 3—4 værelser og uten den mindste stas. Men det fik dog gjøre tjeneste i mange aar og gjør endnu tjeneste over store strøk av de seks nordveststater. Var farmeren heldig og blev i tidens løp en velstaaende mand, kom hus nr. 3, som blev baade nogenlunde stort og komfortabelt indrettet.

Loghusene gjorde derimot ofte tjeneste i mange aar, hvis de ikke var altfor smaa og skjødesløst opsat. Jeg har selv været i mange av dem som blev bygget i begyndelsen av 40-aarene, og flere av disse gjør tjeneste den dag idag. De har gjerne været paabygget og forbedret endel i tidens løp, og de kan være ganske koselige. Men mange pleier, naar de endelig bygger, bytte om fra det lille loghus til en virkelig liten pragtbygning paa en 8—10 store værelser, som opvarmes med damp eller varm luft og med andre moderne indretninger.

Med hensyn til store og kostbare farmbygninger er der enkelte settlementer, som er særlig fremtrædende. Der har i tidens løp raset en sterk byggefeber. Enkelte av de mest formuende farmere, som bygget først, satte op nogen bra beboelseshus. De som kom efter, vilde ikke staa tilbake, men søkte heller at overgaa sine naboer.

Følgen av denne kappestrid var, at der paa nogen faa aar reiste sig store, nye beboelseshus, det ene gildere end det andre, og de kostet fra 3 000 til 8 000 dollars. De træffes paa farm efter farm over store strøk i flere av de ældre settlementer; ofte sammen med en efter amerikanske forhold gild ladebygning og andre uthus. En fremmed som kommer til de norske settlementer i Dane County, Wisconsin, eller Goodhue, Fillmore og Lac qui parle countyer, Minnesota, eller i nogen av de ældste settlementer i Iowa, vil bli forbauset over de mange pragtbygninger, han ser paa forskjellige farme, og han maa uvilkaarlig tænke med sig selv, at her maa være stor og jevn rikdom over det hele. Men dette er desværre ikke alltid tilfælde. Mange av farmerne var rike nok og hadde raad til at opføre disse kostbare hus, hvorav størstedelen staar ubrukt bare til stas for fremmede; men der var ogsaa mange som bygget over evne og satte sig i stor gjæld av bare forfængelighet.

Det almindelige beboelseshus til en velhavende norsk-amerikansk farmer bestaar som regel av to etager med 5 à 7 større værelser og 3—4 smaa. I første etage er kjøkkenet, der samtidig tjener baade som daglig- og spisestue. Er der fire værelser nede, kommer den virkelige dagligstue indenfor kjøkkenet. Den benyttes næsten utelukkende av kvindene, da mændene omtrent aldrig har noget arbeide for sig inde i huset. Ved siden av dagligværelset ligger almindelig mandens og konens soveværelse, og i den anden ende av bygningen er den saakaldte „parlor“ eller selskapsværelse. Dette har finere møbler og litt finere utstyr i det hele end de øvrige værelser og brukes, naar der er gjester, eller av husets folk hver søndag eftermiddag. Ovenpaa i anden etage er et par soveværelser til familiens yngre medlemmer og gjerne et soveværelse for fremmede gjester. Ved siden av disse større værelser har de fleste hus et litet spiskammer og et par klædeskamre foruten kjeldereren.

Et saadant beboelseshus koster almindelig fra 1 500 til 2 000 dollars, alt eftersom det er godt og solid bygget.

Der er dog en masse farmere som maa la sig nøie med mindre og ringere hus. Censusstatistiken for 1910 sætter saaledes gjennomsnittsværdien av farmhusene i Illinois til 1 716, i Iowa til 2 097, i Wisconsin til 1 631, i Minnesota til 1 557 og i Nord Dakota til 1 242 dollars. Naar man vet, at det koster meget mer at bygge et hus i De Forenede Stater end i Norge, samtidig som der er hundrevis av farmere i hver stat, hvis hus er værd de tre—fire dobbelte beløp av det her opførte gjennomsnittsbetøp, saa er det klart, at der endnu

i hver stat maa være en masse farmere som bor noksaa elendig saavel nordmænd som folk av andre nationer.

Et almindelig amerikansk vaaningshus av træ er en underlig sammenføining av forskjellige materialer. Først reises et bindingsverk av 2 tommer tykke og 4 tommer brede planker. Utenpaa dem slaaes bord kant i kant, eller de pløies sammen og overtrækkes med et lag tjærepapir. Utenpaa der kommer almindelig bordklædning.

Paa indsiden og mellem plankerne fastslaaes et lag med lath—lath (små furuspiler $\frac{3}{8}$ tomme tykke, $1\frac{1}{2}$ tomme brede og 4 fot lange). Baktefter blir der paasat et lag av sammenblandet kalk og sand. Dette kaldes bakplastning. Paa kanten av plankerne paaspikres igjen et lag med lath. Denne gang paatvert av væggen omtrent $\frac{1}{4}$ tomme fra hverandre. Utenpaa dem igjen blir atter paasmurt et tommetykt lag av kalk og sand. Sisst blir væggen hvittet med en hvit kalksuppe (kalcimert) eller ogsaa tapetsert. Det sidste brukes mest.

Mellemvæggene er tyndere og enklere bygget. Til tak brukes næsten utelukkende cedarspon, der er ganske god til dette bruk.

Amerikanerne selv mener, at deres bygningsmetode er den bedste i verden. Men farmhusene — opført paa den før omtalte maate — blir gjerne trækfulde, da man ikke altid er nøieregnende nok med anvendelse av tørre materialer og husene opføres paa akkord i en fart.

Disse hus faar ogsaa tidlig alderens ærværdige præg. Et 25 aar gammelt hus kan utvendig se ut, som det skulde staat i et par hundrede aar.

Enkelte av de mest velstaaende farmere har i de senere aar opført sine vaaninger av mursten, men de er endnu ganske faa.

Naar en farmer er kommet saapas til velstand, at han kan tænke paa bedre hus, blir det ofte et stort spørmaal, enten han skal ta vaaningshuset eller ladebygningen først. Er manden glad i sine dyr, vinder ofte laden, men er han haardhjertet mot dyrene og har ovenikjøpet en forfængelig hustru og flere voksne døtre, vinder oftest beboelseshuset. Man har et mundheld derborte som sier, at en nordmand bygger sig store flotte vaaningshus ved siden av straatækte stalter, mens en tysker bygger sig en stor stald eller ladebygning ved siden av et litet gammelt lohus. Der ligger ogsaa megen sandhet i dette, men ikke saa faa nordmænd bygger laden først, og kommer vaaningshuset først, pleier det ikke vare længe, før ladebygningen ogsaa er reist, selv om pengene maa laanes.

Man finder paa de amerikanske farme likesaa mangeslags ladebygninger som der er vaaningshus, store og små, stygge og vakre, i samme strøk av landet. Enkelte av de største ladebygninger som

er opført i de senere aar, er op til 100 fot lange og 30—40 fot brede. De har plass til omkring 150 tons (940 sk.pd.) høi paa sit rummelige høiloft og gir ly for 8—10 hester og op til en 100 fæ av smaat og stort. Saadanne findes dog bare paa større farme end 160 acres.

En litt større ladebygning er altid paa to etager. Er der nogenlunde rimelig adgang til sten, pleier underetagen være av mur, og den øverste av træ; men er der altfor vanskelig for sten — som tilfældet oftest er over store strøk av nordvesten — maa det hele bygges av træ. I underetagen er der altid fjøs og stald og den øverste benyttes til høiloft.

Hestestalden er som oftest i den ene ende og er altid den bedst indrettede del av hele bygningen. Den er som regel rummelig og lys og har gode krybber og spiltaug. Ved siden av hestestalden kommer fjøset; men det er ikke et fjøs slik som man nu for tiden kræver det i Norge. Det kan snarere kaldes et sted, hvor kjørene faar det nødvendige nattely i den koldeste vintertid. Stellet av kreaturene er meget simplere og enklere end her, og man kan ogsaa hjelpe sig med mindre velindrettede fjøs. Melkekjørene har vel som regel ordentlige baaser, hvori de staar bundet, mens kviger og kalver ofte gaar løse i indhegninger. Om dagen er jo alt ute, ungfæet ofte ogsaa om natten, selv midt paa mørkeste vinteren.

Gjødselkjelder findes aldrig under et amerikansk fjøs. Jeg har set mange hundre fjøs og ladebygninger, men aldrig en gjødselkjelder, og har heller aldrig truffet nogen som har set en saadan i De Forenede Stater. De findes derfor neppe, undtagen det skulde være paa en eller anden av statens eksperiment- eller landbruksfarme. Al gjødsel transporteres paa trillebøren ut døren og lægges i en dyngge enten under et improvisert tak eller under aapen himmel. Det siste er det almindeligste.

Anden etage bestaar av et eneste stort rum for høi. I næsten alle nyere ladebygninger brukes nu en indretning til at avlæsse høiet med, som kaldes „høigaffel“. Denne har form av en stor gripetang, som er fastgjort til enden av en line, lang nok til at naa opunder taket, hvor den ligger i bevægelige blokker, og videre ind til den inderste væg av laden og derfra ut igjen paa marken. Naar de kommer hjem med et høilass, tar den mand, som staar paa lasset, gaffelen eller gripestangen og stikker den ned i høiet. En av hestene spændes fra vognen og for enden av tauget, og naar den begynder at trække, griper tangen fat i høiet, hvorefter det løftes op og trækkes ind i laden. Naar det er kommet saa langt ind som farmeren vil ha det, rykker han i en snor som er fastgjort til gaffelen, saa denne

aapner sig og slipper høiet. Med denne gaffel kan der avlæsses et stort lass høi i 3—4 vendinger.

I enkelte fjøs er der ordentlige krybber, hvori kjørene faar sit høi, men i de fleste tilfælder staar baasene i to rækker med en smal gang imellem. Paa begge sider av denne gang fra gulvet og op i høide med baasens øverste kant er opsat en grind med passende rum mellem hver sprinkel til at kjørene kan trække høiet gjennem. Ovenfor denne gang i ladens gulv er der nogen hul, hvorigjennem der slippes høi ned til dyrene. Naar de stelles morgen og aften, slippes der saa meget høi nedigjennem disse hul, som man tror dyrene kan æte i et visst tidsrum. Siden faar de hjelpe sig selv, saa godt de kan. Naar en mere velstaaende farmer nu bygger sig ny lade, pleier han ogsaa at bygge en silo eller surhøibeholder ved siden av. Disse siloer bygges aldrig under, men over jorden og som regel ganske høie. De har enten en firkantet, ottekantet eller rund form; den sidste skal være den bedste og mest almindelige. Bygningsmaterialerne er træ paa utsiden og sand og cement paa indsidene. De kan være noksaa store og rumme flere tons grønfor. Dette bestaar helst av grønkskaaret maisstilk, som pakkes ned i siloen, hvor de gjennemgaar den nødvendige gjæring og blir senere frem paa vinteren git dyrene som godt saftig for.

Disse siloer er endnu ikke blit almindelige. Det er bare de mere velstaaende og fremskridtsivrige farmere som har bygget dem. Under folketællingen av 1910 oplyste saaledes bare 1 av hver 25 farmere i Illinois om indhøstning av grønfor og bruk av silo, 1 av hvert hundrede i Iowa, 1 av hver 55 i Wisconsin, 1 av hver 56 i Minnesota, 1 av hver 66 i Syd Dakota og 1 av hver 25 i Nord Dakota.

Den runde form, som av og til brukes til fjøs og ladebygninger, er ganske eiendommelig. Enkelte av dem kan være temmelig store. For nogen aar siden var jeg inde i en saadan paa en farm i det norske settlement i Dane County, Wisconsin. Den var 70 fot i tvermaal. I underetagen, som bestaar av graastensmur og cementgulv, var plass til 10 hester og 40—50 fæ, stort og smaat. Midt i fjøset var siloen, som var ganske stor. Ovenpaa var høiloftet som rummet omkring 100 tons (625 sk.pd.) høi. Farmeren var en av de faa, som hadde ledet vand ind i fjøset, hvorved dyrene slap at jages ut forat drikke, naar veiret var altfor slemt.

Ved siden av disse to, vaaningshus og laavebygning, er der altid flere mindre hus. En kornbod er høist nødvendig paa enhver velbygget farm. Mange av farmerne i det vestlige Minnesota og de to Dakota-stater har i aarevis hjulpet sig uten, til stor skade for dem selv og

til stor fordel for hveteopkjøperne. De maa da kjøre sin hvete til byen, saasnt de har tresket, og enten sælge den til dagens pris eller lagre den op i kjøpernes oplagshus til en temmelig drøi leieavgift. Men der sker nu efterhvert en forandring heri.

Likeledes maa farmere i maisstrøket ha en eller flere maiskrybber. Det er lange lave bordskur, hvor bordene i væggen har et mellemrum av et par tommer, forat vinden kan trænge gjennem bingen og holde maisen tør, ellers er den utsat for at mugne, selv om den er godt moden.

Desuten har enhver ordentlig farmer et skur for maskiner og kjøretøier, et skur hvori grisene kan søke ly, naar varmen eller kulden er altfor sterk, et hønsehus og et vedskjul. I Wisconsin's tobakstrøk maa man ogsaa ha et eller flere store tørkehus for tobak. Disse kan være op til 100 fot lange med forholdsvis høide og bredde og tar sig meget godt ut paa avstand.

Husene bygges altid opover eller paa toppen av en haug, hvis en saadan findes paa farmen. Dette gjøres dels for utsigtens skyld og dels for om mulig at undgaa vand i kjelderne. Vand i kjelderren er en stor plage paa mange steder i De Forenede Stater.

Husene sættes gjerne i en lang linje langs haugen, eller ogsaa staar vaaningshuset øverst og uthusene ved foten av bakken. Tunet er ofte stort, og da det altid er jevnt skraanende eller ganske flatt og dækket av grønt græs, vilde det være meget vakkert, hvis det ikke var skjæmmet av indhegninger for kjør og svin eller av de høns og griser, som gaar løse paa tunet og er det første man møter, naar man kommer tilgaards hos mange farmere.

Den norske amerikaner er ganske flink til at vedlikeholde sine hus med maling. Et nyt hus blir aldrig betraktet som færdig, før det er malt; siden passer de paa at gi dem et nyt strøk, naar det trænges. Vaaningshuset har vanligvis lyse farver, uthusene mørkere, helst rød.

Noget av det allerførste som enhver farmer maatte tænke paa, var at grave brønd. Den blev ofte gravet, før det første hus blev bygget. I det sydlige Wisconsin, Illinois, Jowa og det østlige Minnesota var det en forholdsvis let sak, da man sjelden behøvde at gaa dypere end 20—30 fot, før man fandt vand. Længere vest maa de ofte gaa ned hundreder av fot, før de finder nok av brukbart vand.

Den første maate, som de tidligste settlere tok op vandet paa, var at heise det op i en bøtte, enten ved hjelp av en simpel vinde, en vippestang eller med sine egne hænder. Dette gik godt saa længe kreaturflokken var liten, men eftersom den økedes, blev det et altfor tungvindt arbeide, og man begyndte da at bruke pumper.

Det varte ikke længe, før de ogsaa begyndte at bruke vindmøller som drivkraft til pumpen, og nu ser man saadanne paa næsten hver eneste farm. Disse vindmøller kan være temmelig kraftige, og paa mange steder skaffer de drivkraft til smaa maskiner, hvorpaa farmerne maler korn til kreaturene eller driver rensesmaskinen, slipestenen og lignende.

Vandet i brøndene er altid mer eller mindre kalkholdig — haardt —, ved siden av at det paa mange steder i vesten indeholder alkaliske salte. I det første tilfælde kan man vanskelig vaske i det, før det blir sprængt med sterk lut. I sidste tilfælde blir det ogsaa mer eller mindre ubrukelig som drikkevand. De fleste farmere og huseiere søker derfor ogsaa at faa sig en regnvandsbeholder. Denne bygges gjerne under kjøkkenet, eller i nærheten, av sten og cement, og mange er store nok til at rumme optil hundrede tønder vand. Dette brukes som vaskevand og tildels ogsaa som drikkevand.

En anden ting som enhver forstandig farmer søkte at gjøre saa snart som mulig, efterat han hadde bosat sig ute paa den vilde prærie, var at plante skog rundt husene. Dette maatte gjøres, ikke bare som beskyttelse mot den sterke vind og de heftige snestormer, men ogsaa for at faa litt skygge i den heteste sommertid, likesom det ogsaa gav hjemmet et hyggeligere præg. Paa vestens vilde vidder tok de derfor altid 3—4 acres jord rundt tunet til at plante trær paa. Disse plantet de i en bred række i vest og nord for husene, og ofte like indpaa dem. Har de en have eller nogen frugttrær, er de i almindelighet plantet i syd eller paa østkanten av gaardspladsen.

Der plantedes omtrent udelukkende løvtrær. Det gjaldt nemlig om at faa fat i trær som var billige og vokste fort. I førstningen brukte de meget at plante engelsk poppel, cottonwood og pil. Den første vokste meget let fra begyndelsen av; men da den i sit hjemland er vant med fugtig luft, taalte den ikke den tørre varme luft i nordveststaterne. Den begyndte derfor snart at tørke paa enkelte grener opefter hele stammen. Vokste en gren, tørket en anden bort. Hugget farmeren saa træet ned, randt der opigjen hundreder av rot-skud bortover marken. Mangen drøi velsignelse er uttalt over dette filletræ, som de hverken kan faa til at vokse ordentlig eller er istand til at rydde ut igjen.

Cottonwood (bomuldstræ) er ogsaa en aspeart, hvis frø ligger i en dot hvite fibrer som ligner bomuld, hvorav den har faat sit navn. Den vokser meget rask paa rik, litt sumpig jord, hvor den snart blir et stort statelig træ. Den er forøvrig mindre værdifuld.

Pilen er derimot et av de nyttigste trær. Den er let at plante,

vokser villig paa litt sumpig grund, og mange farmere har nu kjøkkenved av den pil de selv har plantet.

Ved siden av disse er der i de senere aar ogsaa plantet mere sentvoksende, men til gjengjæld værdifuldere træsorter, ask, alm, flere sorter amerikansk løn og andre. Som prydrær brukes gjerne den hjemlige bjerk og det vakre rognetræ samt det prægtige amerikanske sorte valnøddetræ, og nogen faa gran og furutrær.

Arbor vitæ eller thujatræet brukes ogsaa en hel del av, dels som et større prydrær, dels som levende hegn, hvortil det egner sig fortrinlig.

Træplantningen blev fra først av ledet ind paa et galt spor. Hadde farmerne forstaat at plante skog av gran og furu paa sine farme, slik som vi nu gjør her i Norge, vilde de hat, eller snart kommet til at faa, nok skog til eget bruk paa sine farme og saaledes blit fri for de store skogeieres blodige utsugelser. Men de forstod sig ikke paa at behandle dem og fik dem saaledes ikke til at vokse, og tilslut mente de, at disse træer ikke kunde vokse ute paa de tørre prærier. Men de vokser meget godt, naar de blir ret passet fra begyndelsen av.

En anden grund til, at plantningen av den slags træer ikke kunde gaa, var den uforskammet høie pris som planteskolerne forlangte for gran- og furuplanter. Størsteparten av farmerne vilde ha dem store — 8—10 aar gamle — naar de kjøpte dem, og da koster de fra 25 cents (93 øre) og opover pr. stykke.

Var den, som plantet træerne, en praktisk, dygtig mand, tok han skjønhed og orden i betragtning saavel som nytten, idet han søkte at plante de rette slags træer paa jorden og passet dem, indtil de var store nok til at skjøtte sig selv, hvorved han fik en vakker skoglund. En saadan gjør nu en ikke liten forskjjel i salgsprisen paa en farm.

Disse træplantninger har gjort uhyre meget til at blidgjøre præriens haarde, ensformige karakter, maaske mer end noget andet. Man kan nu reise næsten hvor man vil i de nordvestlige stater og overalt se større eller mindre, vakre skoglunde. Det er næsten utrolig, at for 40—50 aar siden fandtes der ikke et grønt træ i store strøk av disse uhyre vidder.

I den centrale og vestre del av de to Dakotastater staar dog træplantningen meget tilbake. Jorden er paa mange steder saa tør og opfyldt av alkali-salte, at selv de mest haardføre løvtrær har vanskelig for at vokse.

I Illinois, Jowa, sydlige del av Wisconsin og østre Minnesota har nu enhver hele sin farm indgjærdet. Desuten gjærdes ind hav-

negang, gjerne to—tre, saaat dyrene kan faa bytte havn eller skilles ut fra hinanden. Desuten skal der en hel del gjærder til rundt stalden og ofte en lang gang ut til havnegangene. Gjærdematerialet er næsten uten undtagelse pigtraad. Naar den er riktig opsat, er det et meget godt gjærde, da kreaturene snart lærer sig til at ta sig ivare for de hvasse pigger.

En fare ved disse gjærder ligger der i, at lynet let slaar ned i dem. Træffer da kreaturene til at staa nær indtil gjærdet, blir ikke sjelden endel dræpt.

I det vestlige Minnesota og i de to Dakotastater er gjærderne endnu ikke blit saa almindelige som længere øst. Har farmerne kreaturer, pleier de ha et gjærde rundt havnegangen. Tildels bruker de ogsaa at sætte det rundt akeren og la kreaturene gaa løse, men da maa de gjætes.

Telefonen er nu ganske almindelig i store strøk, baade i by og paa land. Næsten alle har den i sit hus, saavel i ældre som nyere settlementer. Farmerne har som oftest slaat sig sammen i mindre kompanier og bygget sin egen telefonlinje. Denne pleier at strække sig over et mindre strøk blandt farmerne og derfra ind til nærmeste smaaby, hvor den staar i forbindelse med andre linjer. Der er derfor et utal av selvstændige kompanier, og skal man telefonere til en smaaby en 30—40 mil borte, gaar samtalen gjerne over to—tre forskjellige linjer.

Der er ogsaa langdistancetelefon over hele nordvesten. Det er velutstyrte linjer, som eies av store, pengesterke kompanier.

De Forenede Stater har fri ombringelse av postsaker til folk paa landet. Regjeringen grundla dette system i 1897, og siden har det utviklet sig hurtig.

Landpostruternes antal var i 1911 41,559 med en samlet veilængde av 1,015,023 mil. Utgifterne androg til over 37 millioner doll. Regjeringen sparte dog samtidig ind adskillige millioner ved ophævelsen av tusener smaa postkontorer ute i landet, som disse ruter gjorde overflødige.

Alt hvad regjeringen krævet for opprettelsen av denne landposttjeneste var, at folkene skulde holde veiene i saapas stand, at de var brukbare efter amerikanske begreper; at der skulde bygges broer over alle strømmer som ikke kunde vades aaret rundt; at der skulde bo mindst hundrede familier paa hver rute der var 24 mil eller mer, og et tilsvarende antal paa kortere ruter. Familiens overhoved skulde sætte op en sterk, vandtæt kasse, hvori postkjørerens med lethet kunde lægge postsakerne. Det sidste var den eneste direkte utgift farmerne hadde til disse landpostruter.

Postkjørerne maa ut i alslags veir og i alslags føre, hvis de vil beholde sin løn ubeskaaret. Er veiret saa voldsomt, at de maa la posten ligge over, maa de rapportere dette, hvorefter regjeringen holder tilbake lønnen for de forsømte turer. Dette kan synes at være smaalig, men det er vel nødvendig; ti ellers vilde en stor del av postkjørerne finde baade veiret og veien ufremkommelige i den halve tid av aaret.

Disse postkjørere sliter ofte meget ondt paa sine daglige turer, især ute paa vestens veirhaarde prærier. For ikke at fryse rent ihjel i den barske vintertid har flere fundet paa at bygge sig et litet hus over vognen, hvori de har en ovn som de fyrer i under kjøringen. Det er et ganske pudsigt syn at møte et saadant rullende, rykende hus en kold, klar vinterdag derute paa de solbelyste sneklædte vidder.

Mange nordmænd er ansat som postkjørere i de seks nordveststater, og de er som regel godt likt for sin utholdenhet og pligttroskap. Lønnen er ens overalt — 1 000 dollars pr. aar. De maa holde tre hester, to for vognen og en til bytte paa de elendige veier.

Jernbaner og veier.

En av de mægtigste faktorer til De Forenede Staters hurtige utvikling er som før nævnt deres mange og lange jernbaner. Hadde ikke disse kommet, vilde transportveien blit altfor lang for farmernes produkter, og bebyggelsen av landet vilde ha innskrænket sig til dalførene langs de store floder eller til omegnen av de store sjøer og langs Atlanter og Stillehavskysten, mens store strøk av Mississippidalens frugtbare sletter endnu vilde ha været ubebygget. Men siden damphesten kom til, var det ingen fare ved at vove sig ut paa de store vidder; ti var den ikke kommet i forveien, fulgte den like efter nybyggerne, og med den kom byer og markedsplasser — ofte like op til farmernes husdører.

Siden blev det ingen vanskelighet for dem at faa solgt sine produkter, samtidig som det blev like saa let at faa alt hvad de trængte av andre livsfornödenheter.

Den første jernbane i verden blev av George Stephenson bygget i England i 1825. De Forenede Stater var dog ikke langt bakenfter, men aapnet allerede aaret efter sin første jernbane, en liten stub paa nogen faa mil. Bygningen av jernbaner tok ikke nogen større fart

i de første aar. Men i 1830 bygget Peter Cooper sit første lokomotiv, som han satte igang paa den færdigbyggede bane, der blev begyndelsen til Baltimore og Ohio-banen — den ældste bane i landet. Siden blev der bygget flere og flere mil jernbaner for hvert aar.

Bygningen av nye baner foregik dog ikke fra først av i sammenhengende linje, men der blev anlagt smaastumper hist og her utover den østlige halvdel av landet. Staten Illinois kunde i 1838 fremvise sin første jernbane. Den var kun otte mil lang, men bar allikevel det stolte navn „Northern Cross“- (Nordkorset-) jernbane og blev stambanen til statens nuværende store jernbanenet.

Indtil 1840 var landets samlede banenet bare 2818 mil. Men efter den tid kom der større fart i bygningen, og den første sammenhengende jernbanelinje fra Atlanterhavet til Det Stille Hav fik landet i 1869, idet Union Pacific banen i dette aar blev aapnet for trafik i hele sin længde fra Omaha, Nebraska, til Oakland, California.

Især var nybygningen stor i tiaarsperioden 1880—1890, da der blev bygget 70,330 mil nye jernbaner. Det mest fordelagtige territorium for jernbanebygning begyndte nemlig at minke, og det gjaldt derfor om for de forskjellige selskaper at være først paa stedet og sikre sig trafikken. Næsten alle hovedlinjer blev da færdigbygget, og den senere nybygning (som har været forholdsvis meget mindre) har hovedsagelig bestaaet i at forbedre og utvide de forskjellige side-linjer.

Som enhver forstaar, faldt det noksaa let at bygge jernbaner i et sletteland som De Forenede Stater. I store strøk av nordvestens prærier kunde man saa at si lægge skinnegangen ned paa bare marken, uten at en eneste nævneværdig skjæring eller paafylldning var nødvendig. Vistnok var ikke terrænget like jevnt paa alle steder, men det var dog ingensteds av den vanskelige art som vi er vant til her i Norge. De største vanskeligheter var de store floder som jernbanerne maatte over, hvilket krævet opførelse av store kostbare broer, og den omstændighet at banerne ofte blev bygget i hundredevis av mil gjennom ubeboede strøk. Ellers var terrænget ganske bekvemt, selv over Klippebjergenes høie ryg. Der var let adgang til træ, jern og staal; arbeidshjælpen var heller ikke av den dyreste, da jernbaneselskaperne snart lærte at gjøre bruk av den billigste arbeidskraft som landet eide.

Alle jernbaner i De Forenede Stater (saavelsom telegraf- og telefonlinjerne) er bygget av private kompanier. Alt hvad landsregjeringen eller de enkelte stater gjorde, var at opmuntre private til at bygge banerne ved at yde dem hjelp paa en eller anden maate, dels i form av landgrants¹⁾, dels ogsaa i form av kontante pengebidrag. Det

¹⁾ Gaver av store landstrækninger.

sisste skulde dog være i form av laan. Følgen var, at jernbanenettet blev ikke bygget efter en forut opgjort plan, men det kom saa at si paa en slump utover hele landet. Fra først av var det som regel smaa kompanier der anla en stump her og en anden der, som de administrerte fuldstændig uavhengig av hinanden. Resultatet var, at der blev intet samhold, hverken i bestyrelsen av de anlagte baner eller i togtider, men det ene kompani søkte ofte paa alle maater at skade det andet til stor ulempe for det reisende publikum. Det varte dog ikke længe, før enkelte selskaper begyndte at hæve sig over de andre baade med hensyn til størrelsen av deres jernbanenet og driftskapital. Disse søkte siden at utvide sit system til alle kanter, enten ved nybygning eller ved indkjøp av ældre baner. Kunde de ikke faa tak i den ønskede bane med det gode, kjørte de den som oftest tilvægs med en ødelæggende konkurranse, og det varte da oftest ikke længe, før de fik anledning til at opkjøpe den kontrollerende del av aktierne og paa den maate faa magt over banen.

Det var forresten et stort gode for folket i det hele, at mange av disse smaa selskaper blev opslukt av de store. De sisste hadde en længere erfaring, mere mod og en større driftskapital og satte som følge herav banerne i bedre stand, samtidig som der blev bedre ruteordning. Nu kan man reise fra stat til stat eller fra kyst til kyst paa disse store selskapers jernbaner uten at vente paa togbytte.

Men tiltrods for denne sammenslutning er der allikevel endnu en masse selskaper som leder sine jernbaner uavhengig av hinanden. Ikke mindre end 29 forskjellige selskaper sender sine linjer ind til Chicago, og der er vistnok over hundrede i hele landet. Disse eier eller kontrollerer jernbanelinjer som varierer i længde fra 2—3 mil og opover til 10,000 mil eller mer.

Med hensyn til utstyret av de amerikanske baner, da er det høist forskjellig paa de forskjellige steder og hos de forskjellige selskaper. Jernbanerne derborte bygges ikke færdig med en gang slik som hos os. Først bryter de sig frem saapas, at de kan sende tog over linjen. Siden arbeides der i aarevis, før banen blir fuldt færdig.

I ethvert stort jernbanesystem er der dog en eller flere hovedlinjer som er ypperlig utstyrt saavel med hensyn til fundament som rullende materiale — især det sidste. Men saa er der ogsaa en masse sidelinjer av større eller mindre længde, og disse maa i enhver henseende nøie sig med et helt andet utstyr. Alt som blir kassert paa hovedlinjen, blir brukt paa sidelinjen, saalænge det holder.

De seks nordveststater har faat sin tilbørlige andel av landets jernbaner. De hadde i 1910 næsten en femtedel av det samlede jernbanenet eller omtrent 46,000 mil.

Jernbanettet er dog meget ulike fordelt paa staterne. Illinois hadde saaledes 21,20, Jowa 17,55, Wisconsin 13,53, Minnesota 10,72, Syd Dakota 5,14 og Nord Dakota 5,99 mil jernbane for hver hundrede kvadratmil land i 1910.

I Illinois og Jowa er jernbanerne jevnt fordelt over hele staten, mens Wisconsin og Minnesota har sine hovedsagelig i den sydlige og vestlige del, og Syd- og Nord Dakota i den østlige del. I disse strøk er det nu sjelden, at en farmer har over ti mil til nærmeste jernbanestation. Men i den nordlige del av Wisconsin og Minnesota og den vestlige del av Syd- og Nord Dakota er der endnu meget langt mellem jernbanelinjene, ofte 50—60 mil eller mer.

Er De Forenede Stater velforsynet med jernbaner, saa har de til gjengjæld elendigere landeveier end noget andet civilisert land paa jorden. Mange har vel hørt tale om de amerikanske veier, men ingen kan forestille sig, hvorledes de ser ut, undtagen de har prøvet dem i vaarbløten eller efter en forsvarlig snestorm. Grunden til disse veies daarlige forfatning ligger først og fremst i maaten som de er anlagt paa, dernæst i arbeidets utførelse, materialet som de er bygget av samt den orden eller rettere uorden som de holdes i, efterat arbeidet er utført.

Veispørsmålet staar ikke under statens eller forbundsregjeringens styrelse, som i de fleste andre land, men det ligger hos de saakaldte „towntrustees“ og „supervisor“. d. v. s. hos folket selv. Alle veier inden et township og alle broer under 16 fot lange maa derimot townet selv bygge og holde istand. Broer, som er over 16 fot lange, maa derimot countiet og townet i fællesskap bygge og holde vedlike. Trænges under anlægget av en vei f. eks. en svær fyldning over en bred bløt myr, maa countiet ogsaa træde hjælpende til. Har et township for mange vanskelige veier at vedlikeholde, kan de likeledes indsende en ansøknings om hjelp av countiets veifond, og det er da supervisors sak at bestemme, om townet skal faa hjelp eller ei.

Alt vildt land blir av regjeringens landmaalere opmaalt i firkantede ruter paa 640 acres, eller en kvadratmils størrelse, før det blir aapnet for bebyggelse. En saadan rute kaldes en sektion og 36 seksjoner utgjør et township. Et county er derimot av forskjellig størrelse, alt eftersom det falder sig.

Alle seksjoner, i central- og nordveststaterne ialfald, ligger i ret linje fra øst til vest og fra nord til syd, og hver sektion skal efter loven ha offentlig vei rundt alle fire sider. Veien følger uten undtagelse sektionlinjen, og den skal ha en bredde av 4 rods — 66 fot, eller 33 fot paa hver side av linjen. Den jord som trænges til vei, maa farmerne avstaa, saavidt jeg vet, uten erstatning, naar veien

følger sektionlinjen. Kommer den derimot utenfor linjen, maa der betales for grundavstaaelsen som paa andre steder.

Naar veiene altid følger sektionlinjen, blir de, som enhver forstaar, snorrette, milevis uten en eneste sving eller bøining. Men da landet ikke er aldeles flatt, men mer eller mindre bakket, og med større eller mindre myrer imellem, maa veien selvfølgelig gaa bakke op og bakke ned, og likesaa vel over de værste moradser som over tørt og fast land.

Det er et stort antal veier i præriestaten Jowa som har brattere bakker end veiene i Schweiz. Tiltrods derfor har ikke Jowa daarligere veier end de fleste andre stater, maaske heller noget bedre.

Utgifterne til bygning av nye veier og vedlikehold av de gamle kommer ind ved den saakaldte Poll Tax — veiskat. Det er den første skat man blir paalagt, og enhver voksen mandsperson, der er over 21 aar og til han er 45 i nogen stater og 50 aar i andre, maa yde sin veiskat, selv om han ikke har opholdt sig en uke i landet. Denne skat bestaar av fra en til fire dages arbeide — almindelig to. Likeledes blir der utlignet en viss procent veiskat paa farmerens eiendele, hvilket for endel blir omgjort i dagsverk, mens resten betales kontant.

Townets beboere utvælger en mand av sin midte til veiinspektør — oftest en ny ved hvert valg — som for en dagløn av 1½ dollars, saa længe arbeidet staar paa, har at ordne med det.

Dette Poll Tax system har sine store mangler. Alle betragter dette tvungne veiarbeide som et nødvendig onde, som de søker at komme igjennem saa let som mulig. Har ikke en arbeider lært at fuske før, saa lærer han det ialfald, naar han skal arbeide sin „poll tax“. Ved siden herav blir arbeidet som regel aldrig fullført. Mange av disse veiinspektører, især saadanne som er født og opvokset derborte, har aldrig set en ordentlig bygget vei i sit liv, og endnu mindre kan de beregne, hvor mange dagsverk det vil ta for at gjøre en viss strækning fuldt færdig. Selv om det engang iblandt slumper til, at en veiinspektør forstaar sine ting, staar han allikevel som oftest fast, da enhver forlater arbeidet, saasnant som den fastsatte tid er omme, enten arbeidet er halvt eller helt utført. Likeledes er der ingen ansat til at udbedre den skade som blir tilføiet veien, efterat det ilignede arbeide er utført.

Ordentlige grøfter er der ikke tale om. Det er et hul her og et hul der, og vandet staar derfor høit opover begge sider av fyldingen. Undergrunden er derfor en bløt sørpe. Ovenpaa derigjen er gjerne et baand av forholdsvis tør jord, hvis det ikke har regnet paa en stund. Ovenpaa dette lægges da det nye lag. Naar da farmerne kommer

kjørende, gjerne flere i lag, synker de, især i regnveir, dypt ned i denne løse jord, ofte til akslingen.

Farmerne kan dog la være at reise til byen, naar veiene er paa det værste, men de stakkars postkjørere, som skal ut i alslags veir og alslags føre, sliter ofte sørgelig ondt paa disse elendige veier; ofte maa de gjøre omveier paa flere mil.

Det er dog ikke bare i vaarbløten eller under et langvarig, sterkt regn, at veiene er saa ufremkommelige, men naar de pludselig fryser til eller tørker op efter en saadan søleperiode, er de, omend paa en anden maate, næsten likesaa umulige. De blir da haarde som sten og fulde av svære huller og hjulspor, som de tunge vogner farer skranglende henover. Holder da veiret sig tørt en stund, jevnes de litt efter litt av det stadige bruk, indtil de blir ganske bra, efter amerikanske begreper.

Om vinteren er ogsaa veiene ofte frygtelige. Der er ingen pligt paa townet til at holde veiene aapne, slik som vi er vant til her i Norge for hovedveienes vedkommende. Enhver maa brøite sig frem som han kan. Naar man tænker paa de svære stormer, som raser derborte og legger sneen i mandshøie fonner, hvor den finder litt ly, saa vil enhver forstaa, at det ikke er let at brøite sig frem. Ordentlig slædeføre er der yderst sjelden. Aarsaken hertil er ikke mangel paa sne, men at den blåser væk fra veien paa alle steder, hvor denne ligger bar for vinden, og vogner brukes derfor likesaavel vinter som sommer, i sneskavler som i søle.

Er veiene i De Forenede Stater daarlige, saa er deres utstrækning saa meget større.

Den 18. september 1904 var der i De Forenede Stater 2,151,570 mil (3,461,876 km.) offentlige landeveier. Av dette vældige veinete var der 153,664 mil av saakaldte forbedrede veier, hvorav bare 45,430 mil var virkelig gode.

Der har været mange planer oppe om at forbedre veiene. Ingen har dog hittil ført til maalet. De fleste av reformatorerne i veispørmaalet legger skylden for de daarlige veier paa det nuværende Poll Tax system. Vor dygtige landsmand, U. S. senator Knute Nelson foreslog i 1909, at et fond for veibygning skulde opprettes, og at en general supervisor — veiinspektør — ansattes. Han var viss paa, at under det nuværende system vilde man aldrig faa gode veier.

Senator Nelson har sikkert ret i sin opfatning av forholdene, men det vilde neppe hjelpe stort, om staten ansatte en offentlig veiinspektør, saa længe som den øverste styrelse eller den bevilgende myndighet ligger hos townet eller countyets befolkning; staten maa samtidig ha den øverste kontrol av det hele.

Samtidig maa det bli slut med, at alle offentlige veier altid skal følge sektionslinjen. Vistnok mangler man et meget nødvendig materiale for gode veier i store strøk av landet, nemlig sten. Sand og grus kan som regel findes i nogenlunde passende avstand. Dette er ikke noget daarlig veimateriale paa tør grund.

Men vanskeligheten ligger i, at veien maatte ind paa farmernes private eiendom, den vilde dele farmen op i flere stykker og grundavstaaelsen vilde bli dyr.

En saadan plan, der uten vanskelighet har været gjennomført i de bedst oplyste europæiske land, vilde være omtrent umulig at gjennomføre i De Forenede Stater; ti motstanden vilde ikke bare komme fra de farmere, over hvis land veien gik, men ogsaa fra dem som bodde et stykke utenfor og syntes, at de ikke fik fuld valuta for sine utlagte penger.

De amerikanske hovedveier vil derfor hovedsagelig holde sig i samme elendige stilling i mange lange aar som kommer, trods alle planer som er oppe om en virkelig forbedring.

Arbeide paa farmen.

Man hører ofte folk si, og man ser den samme paastand fremsat baade i norske og amerikanske aviser, at der arbeides saa meget raskere, haardere og mere intenst i Amerika end i Norge og andre europæiske land. Dette er sandt til en viss grad. Enkelte klasser av folk, forretningsmænd, haandverkere og især de som arbeider paa et verksted eller i fabrikk, hvor en mand bare arbeider en enkelt ting av en bestemt gjenstand for en fastsat pris, arbeider meget hurtig. Et klædningsstykke, et bord eller en anden gjenstand gaar gjennom hænderne paa et dusin personer eller flere, før den endelig er færdig. Saa-danne arbeidere sitter ofte i aarevis og arbeider dette lille led i det hele og opnaar tilslut en forbausende færdighet i utførelsen av netop denne lille ting, uten at de nogensinde lærer at arbeide det hele. Dette er det saakaldte Sweatshop system — svedeverksteder — hvor der mest forarbeides billigere varer av alle slags. Ved saaledes at fordele arbeidet paa mange hender kan arbeidsgiveren presse den høieste grad av arbeidskraft ut av det enkelte menneske for en liten betaling, og systemet blir derfor meget brukt i alle landets større byer.

Arbeiderorganisationerne regulerer arbeidet i byerne. Daglønnen er høi og arbeidstiden kort. Enhver øvet arbeider kan naturligvis præstere mere arbeide pr. time, naar arbeidstiden er 8 timer, end naar den er 14—16 timer. Ved siden herav har en amerikansk arbeider saavel som arbeidsgiver for længe siden lært den kunst kun at utføre det mest nødvendige arbeide paa en gjenstand og la alt unødvendig være.

Metoden eller grundtanken er litt forskjellig fra hvad vi er vant med her, hvor alt skal være velgjort indtil de mindste detaljer, men systemet sparer dog ind en masse tid og penger for den amerikanske arbeidsgiver.

Anderledes stiller forholdet sig paa farmen. Der har ikke arbeideren 8 timers arbeidsdag og 16 timers hvile, men forholdet er det motsatte. Der maa de oftest arbeide fra 14 til 18 timer og arbeide ute i hete og kulde, i solskin og snefok, i søle og støv. At en amerikansk arbeider kan utvikle en større muskelkraft og en større utholdenhet under Amerikas brændende sol, end en norsk arbeider av samme legemskræfter gjør i Norges friske, sunde klima, er en meningsløshet. Denne paastand er ikke bare snak, men et virkelig faktum. Det viser sig ogsaa, at nykommerne har let for at følge sine amerikanske kamerater, ja endog arbeide forbi dem, naar de først har lært bruken av amerikansk verktøi og arbeidsmetoderne.

Allikevel arbeides der hurtig paa de amerikanske farme. Aarsaken er først og fremst jordbundens jevne beskaffenhet og den merkverdige stenfrie jord. Enkelte steder er der sten, store rullesten, som ligger igjen fra istiden. Disse kan ligge saa tæt, at de dækker næsten hele grunden, men kun paa enkelte steder og mindre strækninger. Saadant land blir aldrig brukt til akerland, undtagen det ligger saa nær indtil en by, at stenen kan sælges mot god betaling. Ellers ligger den dype, sorte jord milevidt utover, der findes ikke en sten saa stor som en knytneve. Dette tillater bruken av det sværeste maskineri paa alt tørt land, naar man bare har hestekraft nok. Ploger, harver og saamaskiner, slaa- og selvbindende-skjæremaskiner kan være saa store som hestene klarer at trække. Med saa svære redskaper kan der ogsaa gjøres meget arbeide paa en dag. Hestene spiller hovedrollen i det amerikanske farmarbeide. Er de kraftige og friske, gaar ogsaa arbeidet hurtig og godt. Er hestene derimot daarlige, eller har farmeren for faa, saa de maa henge i sælen bestandig, blir arbeidet ogsaa derefter.

„Hvor hurtig arbeider de da derborte?“ „eller hvor mange acres kan der pløies, saas og høstes paa en dag?“

En gammel erfaren Minnesota farmer oplyser: „Vi bruker her

to slags ploger, den almindelige plog og den saakaldte gangplog. Paa den første er der et 16 tommers langt plogskjær. Den trækker 2 eller 3 hester, og manden gaar bakenfor og styrer plogen. Med en saadan kan der pløies op til 4 acres om dagen.

Den saakaldte gangplog har derimot to plogskjær, hvert paa 14 tommer. Den tar altsaa 28 tommers bred dobbeltfure. Denne plog trækker 4 hester, og manden som styrer den sitter paa plogen. Med en saadan kan man pløie op til 7 acres paa en dag.

Likeledes er her nu harver som er 25 fot brede. Disse harver trækker 6 hester, og en mand kan da harve 50 til 60 acres paa en dag, naar alt gaar godt. Den almindelige harv er meget mindre, bare halvten saa stor. Den trækker to eller tre hester, og en mand kan harve op til 25 acres med en saadan. Her er nu likeledes saamaskiner paa 11 fots bredde, med op til 22 saalabber. Med en saadan kan der tilsaaes op til 25 acres om dagen; 14—15 er dog almindelig med mindre maskiner.

Med de største og bedste selvbindende skjæremaskiner skjæres 18—20 acres hvete om dagen. Disse trækker 4 hester, og er der anledning til at bytte hester om middagen, kan det drives op til 25 acres om dagen, men de fleste maa nøie sig med 14—15 acres pr. dag.

Disse opgaver er naturligvis det hoieste som kan naaes, og de fleste farmere er fornøid med mindre utført arbeide pr. dagverk.

Der pløies enten rundt paa alle fire sider, eller som hos os i teiger. Er hestene kraftige nok, gaar plogen hele dagen uten stans. Den samme arbeidsmetode brukes ogsaa under saaning, harving og skjæring av kornet.

Saanningen av hvete, havre og byg begynder almindelig i første halvdel av april, men det kommer naturligvis an paa veiret der som alle andre steder. Kommer vaaren tidlig, kan farmerne begynde at saa i slutten av mars, og er veiret surt og koldt, kan det dra langt frem i april, før arbeidet begynder for fuldt alvor. Forresten er der en sterk tendens blandt farmerne der, som her, til at ville være først, og det træffer endog, at enkelte gaar saa vidt, at de saar i februar under godveirs perioder. Ofte har de da den fornøielse at maatte saa om igjen. Forresten kommer jo vaaronnen litt tidligere syd i Jowa, end i det nordlige Minnesota, men ikke saa meget som man skulde tro, naar avstanden tages i betragtning.

Saanningen vilde ikke ta lang tid, hvis der kunde arbeides stadig, men april, mai og juni er aarets mest regnfulde maaneder, og det indtræffer ofte, at regn stanser arbeidet i flere dage. Den amerikanske jord blir nemlig saa klissen under sterkt regn. at den umulig

kan arbeides. Hveten saaes først, da den taaler frosten bedst, dernæst havre, siden byg.

I begyndelsen av mai begynder maisplantningen, og i slutten av maaneden og først i juni blir tobakken plantet. For 15—20 aar siden maatte man haandplante den, og det blev altid gjort under eller straks efter en regnskur. Nu er det maskiner som baade planter og vander, og der kan derfor plantes likesaa vel i solskin som i regnveir.

I juli begynder almindelig slaatten. Høiet høstes mellem de andre onnetider, og der er ikke saa stort stræv med det som vi er vant til her i landet. Der kjøres simpelthen rundt med de store slaamaskiner, og siden ligger græsset, til det er tørt. Er det ikke tørt den første dag, blir det som oftest tørt den anden. Kommer der en god regnskur i en slump tørt høi, tar den amerikanske farmer det med ro. Høiet blir nok tørt igjen. Det hender derfor ikke saa sjeldent, at det blir liggende paa marken en uke eller to, og kvaliteten blir da derefter. Ganske anderledes stiller forholdene sig, naar kornskuren begynder. Da er farmerne paa sin post, og det gjælder at passe paa. Enhver vil gjerne ha sin hvete, havre eller byg saa godt modnet som mulig, men der er da altid fare for at kornet blir overmodent, og meget spild under meiningen. I denne tid arbeides der ofte et par uker næsten baade nat og dag.

Harvesten eller kornskuren begynder ikke paa samme tid over det hele, slik som saaningen. De sydligere stater har ganske naturlig varmere veir og isærdeleshet varmere nætter end de nordlige dele av Wisconsin, Minnesota og Nord Dakota. I det nordlige Illinois, sydlige Wisconsin, Jowa og sydlige del av Syd Dakota begynder harvesten almindelig i sidste part av juli og varer frem i august, men blir litt senere, jo længere nord man kommer, indtil det nordlige Wisconsin, Minnesota og nord Dakota høster sin hvete i sidste del av august og begyndelsen av september.

Forøvrig kan tiden variere en to—tre uker frem og tilbake, efter som veiret arter sig.

Efterat hveten, havren og bygget er skaaret, sættes det i schocks, det er i smaa langagtige rader av kornbaand sat paa ende med toppene sammen. To mand pleier utføre dette arbeide efter en selvbinde. Forresten skal der øvelse til at gjøre dette arbeide baade fort og godt. Slik staar kornet, indtil det er tørt, hvorefter det enten lægges sammen i store runde stakker, eller ogsaa treskes slik som det staar ute paa akeren.

Siden kommer høstpløiningen; oftest hele høsten utover. Der er ikke bare meget at ploie, men veiret stanser ofte dette arbeide. Under regnveir og i langvarig tørveir maa man holde op. Det hender der-

for av og til, at enkelte farmere, selv de flinkeste, ikke kan faa ploiet op hele sin aker om høsten, men maa la endel staa igjen til næste vaar.

Treskningen foregaar hele høsten utover. Den utføres enten av et privat kompani eller en enkeltperson som eier damp-treskemaskine og reiser rundt fra farm til farm. Farmerne selv har som regel ikke egen treskemaskine.

Disse treskemaskiner er, i likhet med alt andet maskineri, blit meget forbedret i de senere aar, baade i utstyr og størrelse. For 20—25 aar siden var de forholdsvis smaa, og hestevandring var da oftest drivkraften. Farmerne selv skaffet hestene. Det hændte da ogsaa iblandt, at flere av dem slog sig sammen og kjøpte en treskemaskine. Men maskinerne blev større og større for hvert aar og drivkraften mer og mer damp, indtil det nu er omtrent umulig at se en hestevandring.

De største treskemaskiner, som er i bruk i nordvesten, har nu op til 46 tommer bred cylinder med indtil 20 rader tænder. Med en saadan kan der treskes og renses op til 2000 bushels hvete paa en dag, naar alt gaar godt. En slik maskine trønger en betjening paa 18—20 mand og en dampmaskine paa 30 hestekræfter. Det hele udstyr koster omkring 3,500 dollars.

De fleste av treskemaskinerne, som farer rundt i settlementerne, er dog mindre. De trønger 12—14 mand og dampmaskinen, og mængden av det utførte arbeide blir forholdsvis derefter.

I ældre, mere velstaaende settlementer pleier farmeren selv skaffe de nødvendige folk til treskningen, ofte ved byttearbeide med sine naboer. Tjenestedrengen eller farmerens voksne gutter kan da ved dette byttearbeide holde paa med treskningen i et par uker. Det er haardt arbeide, men det likes som regel allikevel, da en hel del kjendt ungdom kommer sammen og arbeidet gaar med liv og lyst. —

Farmeren holder kost og logis, og prisen for treskning er da 2 cents pr. bushel for havre og byg, 3 cents for hvete og 7 cents for linfrø. Maskineieren betaler maskinisten og vandkjørereren.

I nysettlede egne pleier derimot maskineieren eller treskeren ogsaa at skaffe alt arbeidsfolk. Han leier da den nødvendige arbeidsstyrke, med det samme treskningen begynder, og disse følger maskinen, saalønge arbeidet varer. Prisen for treskning er da 8 cents pr. bushel for havre, 10 cents for hvete og 14 cents for linfrø.

Treskningen foregaar paa to maater, nemlig den saakaldte shock-treskning og staktreskning. I det første tilfælde lar farmeren sit korn bli staaende ute paa akeren, indtil treskemaskinen kommer. Han slipper da arbeidet med at stakke, men risikerer samtidig, at kornet blir

vaatt mange ganger, før det endelig blir tresket. Treskeren tar alltid shocktreskningen først, men er der meget av den, som f. eks. i nordvestre Minnesota og Syd- og Nord-Dakota, er det sletikke altid, at treskerne klarer arbeidet i ret tid, og det hænder derfor ikke sjelden, at kornbaandene tilslut ligger under tyk sne. Kornets kvalitet lider naturligvis herved, men det amerikanske folk hater alslags arbeide, som de paa nogen mulig maate kan undgaa, og norsk-amerikanere, især de unge iblandt dem, danner ingen undtagelse fra regelen. Der er derfor mange som heller risikerer at faa sin avling ødelagt av regn og slud, end de bekoster stakning paa den.

Er det derimot godt stakket, liker de gjerne at vente en stund med treskningen. Kornet tar sig eller blir bedre av varmen i stakken, især naar det er skaaret mer eller mindre grønt.

Det hænder iblandt, under særlig ugunstige veirforhold, at treskerne paatar sig mere arbeide, end de kan klare, før sneen kommer. De kan nemlig ikke treske i regnveir og maa ogsaa stanse, naar stormen blir for sterk. Som følge derav maa noget staa igjen, og jeg har flere ganger set treskere arbeide i januar og februar, naar veiret er nogenlunde pent, undertiden maa man vente til vaaren. Man kunde tro, at saadan hvete, havre eller byg vilde bli aldeles ødelagt ved at staa ute i stak hele vinteren, men er det godt stakket, klarer det sig forholdsviis bra. Rotter og mus tar dog sin del av saadanne overstaaende stakker.

Dyrkningsmaaten av hvete, rug, byg og havre, er kjendt nok for enhver norsk landmand. Den er jo omtrent den samme hele verden over. Dyrkningsmaaten av mais og tobak turde derimot være mindre kjendt for de fleste.

Maiskornet plantes i rader med tre fot mellem hver rad. Det plantes noksaa dypt, 3—4 tommer. For 20—30 aar siden blev det oftest haandplantet. Nu brukes maskiner ogsaa til det som saa meget andet.

Som enhver vil forstaa, gaar der ikke meget frøkorn til en acre mais; mens der almindelig brukes $1\frac{1}{4}$ bushel hvete som frøkorn paa hver acre, er en bushel mais nok til otte acres.

En ukes tid efterat maisen er plantet, pleier man at fare over akeren med en let harv forat løsne jorden og kvæle ugræsset. Om kort tid begynner planterne at spire frem, og siden blir det kamp mellem farmeren og ugræsset. De unge planter er noksaa ømtaalige baade mot tørke og ugræs, og farmerne maa derfor gaa over akeren 3—4 ganger med sine sulky-ploger — hestehakker — for at løsne jorden og rive ugræsset op. Naar planten blir et par fot høi, klarer den sig selv.

Maisen er en kraftig plante med sterke røtter, men den vil ha meget god jord, sterk varme og ikke saa liten fugtighet for at vokse godt. Ut paa sommeren kommer akset frem. Det staar ikke i toppen, men midt nede paa stilken og ligger indsvøpt først av et lag fine silkebløte trevler og saa av et lag brede grønne blade. Man kunde derfor tro, at den taalte en hel del kulde, naar akset ligger saa vel gjemt; men det er langt fra tilfælde. Den fryser let, før den er fuldmoden, hvilket den almindelig er i slutten av september. Siden kan ikke frosten skade den.

Under indhøstningen kjører farmerne gjennom akeren med en stor vogn, hvori maiskolberne (akset) kastes. Under dette arbeide er høstfolkene forsynet med en hanske, hvorpaa der er to skarpe pigger, som danner en klype. Denne setter de i de grønne blade som omgir maiskolben, river disse op med et raskt snit, brækker akset løst og kaster det i vognen. Stilken staar igjen paa marken. Dette er hvad der kaldes „husk“ eller at harske korn. En øvet sterk kar kan huske op til 75 bushels pr. dag, og betalingen er fra 3 til 4 cents pr. bushel i Illinois og Jowa og op til 5 cents i Minnesota.

Naar maisen er fuldmoden, faar stengelen, som er av 6—8 fots høide, et tørt og indskrumpet utseende. Den har allikevel nogen foderverdi, og kreaturene æter den med begjærighet, med undtagelse av den tykkeste rotende, der er haard og tør som træ.

Maisen gir meget arbeide utover sommeren og høsten, før den er kommet i hus. Men endnu mer arbeide og paapasselighet trenger tobak, fra den er plantet og til den er solgt. Frøetsaaes om vaaren saa tidlig som mulig i smaa senger. Disse maa holdes fri for ugræs og beskyttes mot frost. I slutningen av mai og begyndelsen av juni er planterne almindelig store nok for utplantning og ser da ut som smaa næpeplanter. Før plantningen maa akeren pløies, gjødsles og harves godt. Plantningen utføres nu med maskiner baade let og hurtig. Siden maa akeren holdes løs og fri for ugræs. Dette gjøres dels ved hjelp av en langskaftet bredbladet let hakke — „hoc“, dels med hestehakke der kjøres gjennom akeren paa kryds og tvers. Denne stadige kamp med ugræsset paagaar i flere uker, indtil planten blir etpar fot høi, hvorefter den klarer sig selv. Naar den har opnaadd sin fulde høide — omkring fire fot — setter den i toppen en stor blomst som ligner potetesblomsten. Denne brytes av sammen med de 4—5 øverste blade. Faar den staa, blir bladene smaa og tynde, da kraften i planten gaar op i blomsten og siden i frøet; men efterat toppen er avbrukket, utvikler bladene sig forbausende hurtig. Ganske snart efterat blomsten er avbrukket, springer der ut sideskud ved hvert blad, som kaldes „suckers“ (sugere). Disse maa brækkes av, efterhvert som de kommer frem, og

det hænder ikke saa sjelden, at man maa gaa flere ganger over akeren og rense hver plante, hvad der gir meget og ganske haardt arbeide.

Naar tobakken endelig er moden, hugges den ned plante for plante med en lang, tung kniv, og den kastes sammen i smaahauger. Man pleier ikke at hugge ned mer om gangen, end der er utsigt til at faa i hus samme dag, da den let blir solbrændt. Er der derimot fare for frost, hugges der ned saa meget man orker at lægge sammen i hauger, da det er bedre, at den tobakken fryser som ligger utenpaa haugen, end at hele akeren skal bli odelagt. Den taaler nemlig ikke den mindste frost.

Naar tobakken har ligget i hauger længe nok til at bli vissen, trædes den ind paa lange træspiler. De hænges op i en vogn der har en fire fot høi karm eller grind paa siderne, hvorved tobakken kan henge frit op og ned, uten at røre bunden, og den kjøres hjem til tørkehuset.

Tørkehusene er store, lange og høie bygninger, bygget av bord og raat tilhuggede træstammer. Hele huset bestaar av et eneste rum, bare avdelt i forskjellige lag ovenpaa hinanden ved lange træstænger hvor tobakken ophænges. Den maa henge frit, saa ikke planterne eller bladene kommer sammen. Hænger den for tæt eller er ventilationen for daarlig, blir den hvad man kalder „shed-“ eller skurbrændt. Den brænder ikke som høi eller blir varm, men den ser ut som den vilde begynde at vokse igjen. Den blir friskere og grønnere, og sideskuddene begynder at vokse paanyt. Dette maa forhindres, ellers er den odelagt.

Slik hænger den og tørker, indtil den fryser ved den første vinterkulde. Saasart det første mildveir indtræffer, tar man den ned, river bladene fra stokken og pakker dem sammen i store faste bundter. Den er da færdig til salg.

Opkjøperne har særlige hus, hvor tobakken sorteres og gjennomgaar den sidste proces eller den saakaldte „kuring“.

Den blir da pakket ned i store firkantede kasser, der tar ca. 300 pund. Den pakkes saa fast sammen, at naar kassen er full, gaar tobakken langt over kanten av kassen og lokket presses paa.

Nu begynder den at brænde for fuldt alvor. Den blir om en tid mørk som sirup eller som haa i en surhaabeholder, og det ser ut som hele bunken er aldeles plukraatten. Men om en stund begynder den at faa et litt bedre utseende, og tilslut blir den fullstændig kold og har da en mer eller mindre lysebrun farve. Den er da færdig til cigar- eller røketobak.

Arbeidet paa en amerikansk farm er i høi grad ensformig. Det er saa at si det samme om og om igjen paa det samme flate firkantede

landstykke dag efter dag, aar efter aar. Ingen avveksling, ikke skogdrift, fjeldturer eller fiskeri. Det er at stille kreaturene, pløie, saa, høste og kjøre til byen, aar ut og aar ind. Paa samme tid arbeider man gjerne alene, husbonden med sit og tjeneren med sit, den ene pløier og den anden saar eller harver, eller den ene kjører skjæremaskinen rundt paa akeren og den anden sætter kornet sammen o. s. v. Alt foregaar rolig og stille. Man hører ingen sang, skjemt eller munterhet fra arbejdsstedet, kun av og til et ilsk skrik til hestene, det er det hele. Arbeidet foregaar derfor under en stadig pressende arbeidstvæng fra morgen til kveld, saalænge ryggen taaler at bøies.

Den amerikanske farmer er almindelig tidlig oppe, som regel ved 4—5 tiden. Det første som da maa gjøres, er at gi hestene for. Derpaa gaar de i gang med at melke kjørene. Er der mange, tar det tid for en eller to mand. Efterat de har sluppet disse i havn, steller de grisene, gir hestene havre og lægger sælen paa dem. Dette gir meget arbeide, men farmeren ser dog gjerne, at alt skal være færdig, til frokostklokken kalder ved 6—7 tiden. Saa snart de har spist, maa de paa akeren, hvor arbeidet gaar i et rend til middag. Naar saa middagen er spist, faar hestene havre, og mens den tygges, faar mændene røke sin pipe, enten ute eller inde, før de reiser paa akeren igjen. Nogen ordentlig middagshvil, slik som vi er vant med i Norge, er det ikke tale om. Siden gaar arbeidet uten stans til sekstiden, da aftensmaten kommer paa bordet. Hestene har da som oftest gjort sit dagsverk, hvorimot mændene har alt kreaturstellet tilbake. Hestene skal ha mat og drikke for natten — grisene det samme. Kjørene maa ofte hentes fra en længere bortliggende havnegang og melkes. Dette, som er et forholdsvis let arbeide om morgenen i den rene og friske luft, naar manden er uthvilt, er noget helt andet, naar han er træt og sliten av dagens stræv.

Mange av farmerne, selv i ældre settlementer, melker fremdeles om sommeren ute under aapen himmel. Deres fjøs er enten saa smaa, at kjørene neppe faar plads i dem, eller ogsaa vil de ikke ha det bryderi at binde dem ind, mens de melker. Veiret er gjerne frygtelig lummervarmt med myriader av blodtørstige myg, en gruelig plage for baade folk og fæ. Det er ikke sjelden, at der maa brændes baal mellem dyrene, før de kan melkes. Under de svære tordenskurer, naar himlen ser ut som et ildhav, mens tordenen brager og regnen fosser, er det heller ikke behagelig at sitte ute. Hvorledes jorden ser ut i den av kreaturene tilsoede og optraakkede indhegning, kan man let forstaa, og det er intet at undres paa, om arbeidsmanden ønsker at bli færdig saa hurtig som mulig.

Farमारbeiderne i centralstaterne har forresten makelige dage un-

der et længere regnveir. Alt utarbeide med undtagelse av kreaturstellet er da indstillet. Det er i høi grad farlig at bli pludselig vaat og kald under den sterke, langvarige sommervarme. Gigten tar da selv den sterkeste mand og knækker hans helbred paa kort tid.

Om vinteren, efterat jorden er tilfrosset, blir arbeidet anderledes. Da har man bare kreaturstellet og transporten av farmens produkter til byen. Alt dette pleier farmeren ute paa vestens prærier klare selv, især hvis han har nogen halvvoxne gutunger til hjelp. Er farmen og kreaturbesætningen stor, kan det hende, at der maa leies en mand i de 4—5 vintermaaneder, men som regel avskediges „hyrekaren“, naar vinteren kommer. I sydlige Wisconsin og Minnesotas skogdistrikter er det litt anderledes. Der har de, foruten tobakken, ogsaa litt vedhugning m. a. som gir mere arbeide ogsaa om vinteren. En større farmer pleier derfor at ha arbeids-kar baade vinter og sommer paa disse kanter.

Kreaturstellet derborte foregaar paa en letvindt maate.

Det første som fjøs-manden gjør er at kaste til dyrene en slump høi, som det antages at de kan spise op paa en time eller to. Deretter gaar han igang med melkingen. Størsteparten av kjørene er vaarbære, og det blir sjelden synderlig melk, før det lider frempaa vaaren. Under melkingen gir han almindelig kuen litt mundgodt: malt mais, havre, poteter eller turnips. Naar han er færdig med melkingen og kjørene har faat tid til at æte op det tildelte høi, løses de ut av stalden, uanset veir- og sneforhold. De gaar da først til vandbeholderen og drikker og drar derpaa ut i maisakrene, hvor de forsyner sig av de igjenstaaende maisstilker, selv i de værste snestormer, saa det er et under, at de ikke fryser ihjel. Men de pleier dog almindelig at komme tilbake nok saa velbeholdne ved 3—4 tiden om eftermiddagen.

Efterat kreaturene er løst ut, gaar han igang med at transportere ut gjødselen, hvis han ikke har noget andet presserende arbeide at utføre; isaafald faar den ligge over til næste dag. Gjødselen lægges altid i en dylge ved siden av stalden, for det meste under aapen himmel.

Størsteparten av kjørene har ikke store, men meget spidse horn og de forstaar godt den kunst at bruke dem. Det var derfor ikke sjelden, at et og andet dyr blev ihjelstanget inde i indhegningen eller i de trange stalder. For ca. 20 aar siden begyndte man at sage hornene av dem. Der var en storm av protester mot denne fremgangsmaate, som blev karakteriseret som det værste dyrplageri. Men nogen fik allikevel lyst at prøve. Prøven faldt heldig ut, og det er nu ganske almindelig over alt. Dette arbeide blev fra først av utført med en sag. Nu derimot brukes en skarp tang som klipper hornet av, tæt ind til

roten. Dyret blør adskillig en stund efter, sturer et par dager, men siden er det like kjækt.

Stellet av hestene er omtrent det samme der som her. De faar kanskje mere kraftfor derborte i sine tre portioner havre eller mais om dagen. Havre er bedst. Maisen gjør dem tyngre og dovne. Er ikke hestene i bruk, løses de gjerne ut en stund paa dagen.

Grisen gjør den amerikanske farmer sig litet bryderi med. Den gaar løs nat og dag inde paa en stor indhegning — ofte rundt paa selve tunet — og har kun et aapent skur, som den kan ty til i altfor varmt eller koldt veir. Smaa og store gaar om hinanden. Maten faar de paa den maate, at farmeren kaster til dem en slump utresket mais, og hver av dem faar hjelpe sig selv, som de har tænder til. Til drikke brukes melk fra meieriet, saa langt den varer, og resten vand. Ved denne behandling vokser den amerikanske gris godt.

Purkene maa ha litt bedre pas i den tid de skal ha smaagriser, og en kort tid avsondres fra de andre. Smaagrisene blir ikke store, før de faar lov at gaa løse sammen med de andre.

Man kunde tro, at grisen vilde fryse ihjel under de voldsomme snestormer i de værste vintre. Men de klarer det godt. De dør heller av og til i sterk varme, naar de er i godt huld.

Man kan tildels træffe griser langt borte fra husene, men de finder altid veien hjem igjen til det sted, hvor de er født og opvokset og blir aldrig borte.

Hønsene faar ogsaa fordetmeste skjøtte sig selv. De fleste farmere har dog et større eller mindre hønsehus paa sin gaardsplads, hvor de fleste holder til. Forresten tar de tiltakke med fjøs og lade, eller hvor det kan falde sig. Om dagen farer de rundt alle steder, og om sommeren hjelper de sig selv; deler litt med hest, gris og ku; men om vinteren maa de ha litt ekstra forpleining.

Forpagtere.

Husmandsklassen er ukjent i De Forenede Stater, da alle, som driver med jordbruk, enten eier den jord de dyrker eller ogsaa leier den paa en viss tid. Men har ikke landet husmænd, saa har det til gjengjæld en talrik forpagterklasse — maaske flere end noget andet land med undtagelse av England.

I 1900 forpagtet 2,024,964 av landets 5,737,372 farmere helt den farm de brukte; eller med andre ord: litt over en av hver tre farmere eide ikke den jord de dyrket.

Jeg føler mig overbevist om, at antallet av forpagtere har vokset betydelig ogsaa i den sidste tiaarsperiode, tiltrods for at mange av negrene i sydstaterne i dette tidsrum er blit selveiere av den jordlap de dyrker. Ialfald har antallet av forpagtere vokset temmelig sterkt i de seks nordveststater, der danner kjernen av landets farmdistrikt.

Efterfølgende tabel vil visse dette.

Antal forpagtere, gaardsbestyrere, delvis eiere, leiere og selveiere blandt farmerne i de seks nordveststater den 15. april 1910.

	Forpagtere	Gaards- bestyrere.	Delvis eier og leier.	Selveiere.	Samlet an- tal farme.
Ill.	104,379	2,386	37,807	107,300	251,872
Ia.	82,115	1,926	26,539	106,464	217,044
Wis.	24,654	1,451	10,494	140,528	177,127
Minn.	32,811	1,222	22,611	99,493	156,137
S. D,	19,231	429	17,579	40,405	77,644
N. D.	10,664	484	18,545	44,667	74,360
Sam. an.	273,854	7,898	133,575	538,857	954,184

Man ser altsaa, at bare litt over halvdelen eller omtrent 56 procent av det samlede antal farmere i disse stater eide helt ut den farm de brukte. 14 procent eide en del av farmen og leiet resten, mens 29 procent forpagtet hele farmen, og næsten 1 procent var ansat som gaardsbestyrere. Naar farmdistrikterne blir noget gamle og adgangen til at erhverve sig land litt vanskelig, begynder forpagtervæsenet at florere. I Illinois og Iowa er forpagterne temmelig jevnt fordelt over hele staten, mens man finder dem helst i den sydlige del av Wisconsin og Minnesota og i den østlige del av Syd- og Nord-Dakota.

Der ligger naturligvis forskjellige aarsaker til grund for den voldsomme vekst av forpagterklassen i et nyt land, som De Forenede Stater endnu er. Jeg skal forsøke at peke paa et par av dem.

Som før sagt er en gjennemsnittsfarm i Illinois paa 129 acres, i Iowa 156 acres, o. s. v. Hermed menes dog ikke, at dette er gjennemsnittstørrelsen av det land som hver mand eier, men gjennemsnittstørrelsen av alle farme inden statens grænser, der dyrkes eller bestyres av en person eller et kompani, uanset om farmen bestaar av et eller flere adskilte jordstykker. Har derimot en farmer eller forretningsmand et eller flere jordstykker der blir bortsat til to eller flere mand til dyrkning, regnes det altid for likesaa mange farme.

Der er ikke saa ganske faa farmere eller forretningsmænd i smaa-byerne som var kloke nok til at opkjøpe større eller mindre partier land, mens det endnu var billig. Disse landpartier bestod mest av smaastykker som var spredt vidt utover hele staten, ja, de kunde endog ligge i flere stater og blev altsaa umulige at dyrkes av én mand. Der er derfor mange som eier to-tre saadanne gjennemsnittsfarme. Endel kan ha op til fem eller ti, og enkelte mænd eier op til 25 farme, der varierer i størrelse fra 80 til 160 acres pr. farm. Meget av dette land har de kjøpt for at sælge igjen, saasnt det stiger i værdi. Eiermanden likte naturligvis langt bedre at ha en forpagter paa landet, end at det skulde ligge aldeles ubrukt, selv om det blev nødvendig at bygge et mindre hus paa det. De største landeiere findes dog mest i Syd- og Nord-Dakota, hvor jorden ofte er av tvilsom værdi som farmingland.

I de ældre stater og i de ældste settlementer i de yngre stater begynner nu de gamle farmere at falde fra. En stor del av dem er døde og mange av de gjenlevende har opgitt farmingen og flyttet ind til nærmeste landsby. Deres barn er ofte oplært til noget andet end at fortsætte farens virke, eller de har reist ut til nyere strøk for at faa fat i billigere land. Sælger ikke gamlingen farmen til fremmede, sætter han den bort til forpagtning. Selv om en av sønnerne overtar farmen, sker det ogsaa som regel paa forpagtning saa længe faren lever. Farmerne tar aldrig kaar av gaarden, slik som her. Enkelte har prøvet det, men det har som regel gaat galt. Samtidig har de lært av andres bitre erfaring, som i levende live delte alt mellem barnene for saa tilslut at ende sine dage paa fattighuset. De holder derfor farmen tilbake for at ha noget at leve av paa sine gamle dage.

Saadanne farme er det som har de fleste forpagtere i de ældre stater.

Hovedaarsaken ligger dog i jordens voldsomme værdistigning i de sidste tyve aar, hvorved det har blit mer og mer vanskelig for den fattige mand at faa sig en farm. Naar f. eks. en fattig norsk familiemand, som var vant med gaardsdrift, ankom til et norsk settlement i en av de ældre stater for 15—20 aar siden, fandt han snart, at det vilde bli vanskelig at ernære sin familie ved arbeide som „hyrekar“. Ikke bare fordi det var forholdsvis lav løn, men mere for den korte arbeidstid, da han maatte gaa mer eller mindre ledig i de 4—5 vintermaaneder. Han maatte i de fleste tilfælder leie hus for sin hustru og børn, mens han selv arbeidet borte paa et fremmed sted. Fik han sig derimot en farm til forpagtning, kunde hele familien arbeide i fællesskap til fælles bedste.

Det første han derfor søkte at faa tak i, var en farm til forpagt-

ning paa den betingelse, at eieren holdt hester og det nødvendige maskineri. Dette var ikke saa vanskelig for et snes aar siden; nu er det langt værre.

De som begyndte med forpagtning havde nok haap om at bli selveiere med tiden, men jorden steg stadig i pris, og det er ikke faa som i 15—20 aar har været forpagtere og som vil vedbli at være det, saa længe de lever.

Naar en mand forpagter farm, sker det almindelig for et tidsrum av tre aar. Forpagtningen foregaar paa tre forskjellige maater, enten for en viss andel av alleslags avlinger, eller for en viss andel av kornavlingerne og en viss kontant avgift pr. acre av høiland og havn eller ogsaa for en viss kontant avgift pr. acre av den hele farm. Alle tre systemer brukes om hinanden i det samme strøk; men det første system brukes helst i yngre settlementer, hvorimot det siste blir mer og mer brukt i alle ældre strøk, hvor landet har naadd den høieste værdi.

Under det første system har forpagteren mindre risiko end under det sidste. Han slipper ialfald, ved siden av sit eget arbeide, at betale en kontant avgift for en avling han ikke har høstet, men eier og leier maa bære tapet i forening. Under det sidste system har derimot farmeieren sit paa det tørre. Der kan indtræffe daarlige aar med yderst daarlige priser for forpagteren, men avgiften er han ialfald sikker paa.

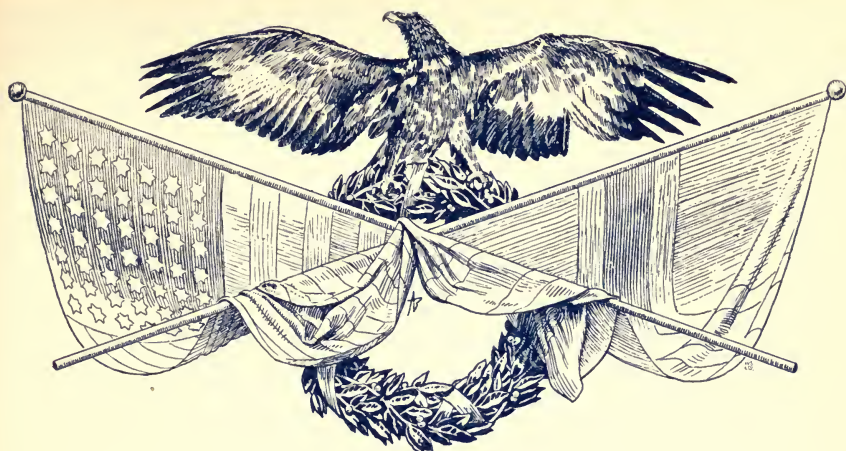
Under gode aar med gode priser paa farmprodukterne kan han til gjengjæld tjene mer.

Betingelserne varierer ikke saa litet i de forskjellige strøk av nordvesten. Det kommer meget an paa, om der er mange eller faa som ønsker forpagtning, i hvilke strøk farmen ligger, syd eller nord, øst eller vest av de 6 stater, hvad slags produkter der dyrkes, avstanden fra jernbanestation m. m.

Naar en mand forpagter en farm mot andel i avlingen, sker det ogsaa under forskjellige betingelser. Ute i nysettlede egne, hvor der ofte er farme som eies av folk fra andre stater, pleier forpagteren at leie landet paa den maate, at han gjør alt arbeide, holder frøkorn, hester og maskiner, betaler treskeregninger og kjører produkterne til byen. Han har da to-tredjedele av avlingen og farmeieren den ene tredjedel.

Disse nysettlede farme mangler ofte hus, og de forpagtes derfor almindelig av omegnens farmere.

I ældre strøk, hvor dyrkning av hvete er farmernes hovednæringsvei, pleier eieren skaffe frøkorn, betale det halve av treskeregningen,

Det Norske Folk i de Forenede Stater

Deres daglige liv og økonomiske stilling
:: :: Historik over Amerika :: :: Landets
fremtidsmuligheter for en indvandrer

Av

Knut Takla

Kristiania

J. M. Stenersen & Co.s Forlag

holde hester og mer eller mindre maskineri. Forpagteren maa da gjøre alt arbeide og leie al hjelp som trænges. Avlingen blir da delt likt imellem dem.

I sydlige Minnesotas, Jowas, sydlige Wisconsin og nordlige Illinois's meieridistrikter skaffer hver sin halvdel av frøkornet, og betaler hver sin halvdel av treskeregningen, og faar hver sin halvdel av avlingen. Men da forpagteren altid har mer eller mindre kreaturer ved siden av, pleier han leie alt slaatteland og havnegang av eieren for en bestemt aarlig avgift pr. acre.

Det hænder ogsaa, at eier og forpagter skaffer hver sin halvdel av alt — hester, kreaturer, svin, maskineri, frøkorn og treskeregning. Derefter deler de det aarlige utbytte ved salget av kornvarer, melk, kreaturer og griser. Forpagteren gjør da alt arbeide og betaler for al leiet hjelp. Naar trearsperioden er over, og forpagtningen ikke blir fornyet, sælges ofte alt — hester, kjøer, svin og maskineri — paa offentlig auktion, og utbyttet deles mellem forpagter og eier.

Anderledes stiller forholdet sig, naar farmen leies mot en viss aarlig avgift pr. acre. Den kan være mer end dobbelt saa stor i enkelte strøk end den er i andre. Den tidligere indtagne statistiske opgave viser, at gjennomsnittsværdien av en acre mais, hvete, havre, rug og byg er høiere i Illinois og Wisconsin end f. eks. i de to Dakotastater. Samtidig er der flere som ønsker forpagtning av farme mot kontant leie. Det nordlige Illinois og sydlige Wisconsin har som følge herav en høiere forpagtningsavgift end nogen av de andre stater. Den almindelige avgift i det nordlige Illinois var i 1908 6 dollars pr. acre eller 960 dollars for 160 acres av godt land. Det som især hjelper forpagterne til at klare denne svære avgift er melkeforretningen. Al melk sælges til Chicago eller andre store byer til meget gode priser.

I det sydlige Wisconsin var avgiften noget lavere — 4 til 5 dollars pr. acre eller fra 640 til 800 dollars for en 160 acres farm; alt efter dens beliggenhet og arealet av godt tobaksland. Tobakken spiller der den samme rolle som melken i Illinois.

Forpagtningsavgiften falder litt, naar man kommer nord- og vestover. I central Jowa, der hører til statens bedste farmdistrikt, var den almindelige forpagtningsavgift fra 3 dollars 25 cents til 3 dollars 50 cents pr. acre.

I nordlige Jowa, søndre Minnesota og sydøstlige Syd-Dakota var avgiften helt nede i 2 dollars 50 cents pr. acre.

Længere nordover, i nordvestre Minnesota og i østre del av Nord-Dakota var den endnu lavere, fra 1 dollar 75 cents til 2 dollars pr. acre, og ute paa Dakotastaternes vilde vidder kan den kontante leie

synke ned til 200 a 250 dollars, ja endog til 150 dollars for 160 acres land oppe i Nord-Dakota.

Jeg tror dog, at forpagtningsavgiften har steget litt over det hele siden 1908 paa grund av de sidste to—tre aars høie priser paa alle slags farmprodukter, men svært meget er det ikke.

Naar en mand forpagter farm mot en kontant avgift, maa han holde alt selv, frøkorn, hester, kjøer, svin og maskineri. Dette kræver ikke saa liten kapital, man regner 3 til 4000 dollars i de ældre settlementer hvor avgiften gaar op i 4—5 dollars pr. acre.

Nordmændene er meget sterkt repræsenteret, baade som forpagtere og utleiere av farme, især som forpagtere.

Dyrkningsmetoder.

Man læser ofte baade i norske og amerikanske blade beretninger om hvilke vældige fremskridt landbruket har gjort i de seks nordveststater i de sidste 40—50 aar.

Der er naturligvis megen sandhet i dette, men en skarp iagttagelse, som studerer amerikanske landbruksforhold ute blandt folkets brede lag og ikke paa en amerikansk landbruksskole, vil se, at der endnu mangler meget paa, at landet i sin helhet er godt brukt.

Den virkelige farmer har ryddet svært litet av urskogen. Selv i skogdistrikterne bestod hans land almindelig av en blanding av skog og aapen prærie. (Jeg sætter her saadanve, som tok land inde i furuskogen for skogens skyld, ut av betragtning). Følgen var, at eftersom farmeren selv trængte træerne til brændsel, gjærdematerialer eller andet, ryddet han ogsaa landet. Nu er uryddet skogland paa saadanne steder i høiere pris end aapen prærie, skogen er værd mere end det koster at rydde landet.

Paa prærien fandtes jo ikke skog, og der gik det endnu snarere at rydde sig en farm eller faa sig en aker. Der brøt man op acre efter acre og mil efter mil paa utrolig kort tid. Det var bare at sætte ploegen i den jevne, stenfrie jord og velte torven om, hvorefter akeren laa færdig for linfrø. Prisen paa saadan nypløining var almindelig 2 dollars 50 cents pr. acre. Vilde ikke eieren saa linfrø, maatte torven ligge et aar og raatne. Derefter blev den korspløiet og laa da færdig for harven og hveten. Prisen for sidste gangs pløining var almindelig 1 dollar 75 cents pr. acre, og begge pløininger kostet altsaa 4 dollars 25 cents eller kr. 15.84 pr. acre — omtrent fire kroner pr. maal.

Der har altid været mænd som i nybygdernes tidligste historie hadde sit stadige arbeide med saadan pløining til ovennævnte priser.

Nu brukes tildels at leie store damppløger, hvorved prisen pr. acre blir endnu lavere.

Den samme tanke, som ligger til grund for alt amerikansk fabrikk- og verkstedsarbeide — at ordne alt, saa det gir den størst mulige gevinst for den mindst mulige utgift —, er ogsaa blit grundtanken i dyrkningsmaaten av den amerikanske farm. Men dette har ledet til den reneste rovdrift. Man pløier, saar og høster det samme produkt aar efter aar uten at tænke paa at gi jorden det mindste vederlag av gjødsel.

Saa har det været med dyrkning av hvete. Den var altid nybyggernes hovedprodukt paa hans vandring vestover fra hav til hav, da intet andet gav hurtigere kontanter med saa liten driftskapital. I de ældre hvetedistrikter, f. eks. i det østlige Minnesota syntes farmerne det var liten avling, naar de ikke fik 35—40 bushels pr. acre i de første nybyggeraar. Men eftersom aarene gik og jorden blev mer og mer utpint, blev avlingen mindre og mindre, og nu kan de i det høieste faa en 6—8 bushels pr. acre. Men det var ikke bare kvantummet som gik ned under denne rovdrift; kvaliteten holdt ogsaa følge. Først var det bare nr. 1 som høstedes. Siden blev det til nr. 2 og 3 eller ogsaa „rejected“ — for simpel til at holde graden.

Landbrukslærer prof. Shaw, som holdt foredrag ved „Farmer's Institute“ — omgangsskole for farmere — i Nord-Dakota høsten 1909 og som derved hadde god anledning til at studere jordbruket i de forskjellige dele av staten, sa i et av sine foredrag, at han fandt, at farmerne der, som paa andre steder i vesten, drev rovdrift, og at Nord-Dakota farmerne snart vilde finde sine farme værdiløse, hvis de ikke tok skeen i en anden haand. Hvis de tænkte paa at bo i staten og ventet, at deres barn skulde vokse op og bo der, da maatte de lære at ta vare paa sin jord.

Han fortsatte videre: „For 25 aar siden var det let at avle gjennemsnitlig 20 bushels nr. 1 hvete pr. acre i Nord-Dakota og andre steder i nordvesten. Nu er det derimot mindre let at avle fra 12 til 13 bushels i gjennemsnit, og om 25 aar fra nu vil det bli endnu vanskeligere at avle 6½ bushels pr. acre, hvis farmerne fortsetter med at drive sine farme paa samme vis som nu“.

Disse uttalelser passer ikke bare paa Nord-Dakota, men paa hele landet. Hele forskjellen er, at jo eldre strøket er, desto mer er ogsaa jorden utpint. Avlingsstatistikken gir ikke fuld besked om dette, da der like op til 1900 var nok av ny jord som kunde lægges under plog, og dette balanserte gjennemsnitutbyttet pr. acre. Skal man kunne forstaa den virkelige stilling, maa man ogsaa kjende til størrelsen av det akker-

areal som hvert aar maa opgives, fordi jorden negter at producere mer hvete.

Tilbagegangen av hvetearealet i fem av de seks nordveststater stiller sig saaledes:

I Illinois gik hvetearealet tilbake med over 1,392,000 acres i tidsrummet 1879 til 1899, men steg igjen litt til 1909.

I Jowa gik hvetearealet tilbake med 2,522,000 acres i tidsrummet 1879—1909.

I Wisconsin gik det tilbake med over 1,800,000 acres i samme periode.

I Minnesota gik det tilbake med over 3,284,000 acres bare i den sidste tiaars periode fra 1899 til 1909.

Selv i Syd-Dakota, der er en av de faa stater som i den sidste periode forøket sit farmantal i nogen betragtelig grad, gik hvetearealet tilbake med over 767,000 acres, tiltrods for de stedse stigende hvetepriser. og det var kun Nord-Dakota som kunde opvise foreøkelse av sit samlede hveteareal. Men endog i den sidste stat gik arealet betydelig tilbake i de ældre østlige strøk av staten, men dette blev mer end opveiet av nye hveteakrer i den centrale og vestlige del.

Naar man saa husker paa de stadig stigende hvetepriser — fra 56 cents pr. bushel i 1899 til 96 cents i 1909 —, kan man nogenlunde forstaa, hvor utpint jorden maa bli, før man opgir dyrkning av den gamle kjære kornsort.

Det er dog endnu ikke kommet saa langt med jorden i nordveststaterne, at farmerne maa gaa fra det hele paa grund av sin rovdrift. I staten New-York derimot skal ikke mindre end 12,000 farme være helt opgit i løpet av 25 aar av den grund; men i de seks nordveststater producerer den av hvete utpinte jord endnu forholdsvis vakre avlinger av mais, byg eller havre, naar bare farmeren bytter om sædart. Men selv om han bytter sæd, saa bytter han dermed ikke dyrkningsmetoder, og det blir den samme rovdrift om igjen aar efter aar under nye former. Hvor længe jorden kan holde ut paa den vis, er ikke godt at si. Det kan ta 20—40 eller 60 aar; men engang blir det stop, det er sikkert.

Der er dog adskillige tegn som tyder paa, at jorden allerede er begyndt at gi op i de ældre strøk av de seks nordveststater. Ifølge censusrapport av 1910 gik saaledes akeralet i staten Illinois tilbake med over 232,000 acres; i Jowa med 1,879,000 acres; i Wisconsin med 425,000 acres og i Minnesota med 1,067,000 acres i den sidste tiaarsperiode.

„Men gjødsler de da aldrig sine akre derborte?“ Jo, litt i ældre settlementer. Der kjøres nu ialfald ut den gjødsel man har, istedetfor

at flytte stald og fjøs, som saa mange har gjort i de første nybyggeraar. Men naar man vet, at gjennemsnittsantallet av kvæg av alle sorter og av alle aldre i 1910 bare var ikke fuldt 11 dyr pr. farm i Illinois, 22 i Jowa, 16 i Wisconsin, 17 i Minnesota, 24 i Syd-Dakota og 12 i Nord-Dakota, og at alle disse dyr gaar løse paa store indhegninger omtrent hele aaret, kan man forstaa, hvorledes gjødselbeholdningen vil strække til paa et akerareal, der varierer i størrelse fra 192 maal pr. farm i Wisconsin til 862 maal pr. farm i Nord-Dakota.

Ved siden herav var der 20,872 farmere i Illinois, 11,490 i Jowa, 11,509 i Wisconsin, 9,434 i Minnesota, 12,597 i Syd-Dakota og 10,136 i Nord-Dakota, som paa samme tid ikke eide et eneste storfæ paa sin farm.

Kunstig eller naturlig gjødsel — indkjøpt — brukte bare 11,300 eller 4,4 procent av farmerne i Illinois, og de samlede utgifter hertil var 25 procent mindre end i 1899.

I Jowa var det bare 1,776 farmere — eller mindre end 1 procent — som kjøpte gjødsel, og utgifterne hertil var 67,5 procent mindre end i 1899.

I Wisconsin 2,995 eller 1,7 procent, med 56,5 procent mindre utgift end i 1899.

I Minnesota 1,436 eller 0,9 procent, med 70,3 procent mindre utgift end i 1899.

I Syd-Dakota 185 eller 0,2 procent, med 12,7 procent mindre utgift end i 1899.

I Nord-Dakota 175 eller 0,2 procent, med 27,8 procent mindre utgift end i 1899.

Disse offisielt utsendte opgaver viser bedre end ord, at rovdriften av den amerikanske jord fremdeles foregaar med usvækket kraft, ialfald paa de fleste farme i de seks nordveststater.

De som hadde direkte utgift til gjødning i 1909 var næsten utelukkende farmere som drev med avl av forskjellige slags grønsaker i nærheten av de store byer. Saadanne har som regel bare nogen faa acres jord og ingen husdyr. De kjøper da den gjødsel de trenger — hovedsagelig naturlig gjødning fra byerne.

I tobak- og sukkerroe-distrikterne i det sydlige Wisconsin pleier omtrent al gjødsel gaa til disse akreer. Er der noget tilovers, pleier det bli fordelt paa maisakrene. I mais- og hvetestøkene pleier man gjødsle et stykke av akeren et aar og et et andet, saa det hele kan faa litt gjødning engang hvert 10. eller 20. aar; det er det hele.

I de ældre settlementer, hvor kvægavlen er mest utviklet, kunde farmerne samle en masse gjødsel, hvis de holdt sine kjøer og griser under tak i det mindste om vinteren. Alle farmere har en masse

straa, som nu ofte blir brændt. Dette kunde brukes til strø, især under grisene. I alle skogdistrikter er der en mængde løv som kunde brukes, og overalt er der nok av materialer til ypperlig kompostgjødsel.

En gjennomgripende forandring i indretningen av stald og fjøs, saavel som i kreaturstellet hos de fleste maatte til, skulde de føde sine kjøer og griser under tak hele vinteren og samle gjødselen godt.

Paa enhver farm er der altid mer eller mindre jord, som ikke egner sig til akerland. Feilen er som oftest, at det er for vaatt, halvt myr og halvt græsland. Mange av farmerne, f. eks. i central Jowa, er nu flinke til at tørlægge saadant land, og de fleste har brukt fra 500 til 1000 dollars til grøftgravning paa 160 acres. I bunden paa de 3—4 fot dype grøfter legger de teglstens-rør, fra 3 til 16 tommer i tversnit, eftersom vandmassen er stor eller liten. Det værste er at faa utløp for vandet i dette flate land, og dette kan kun ske paa den maate, at et visst distrikt, eller hele countiet i fællesskap, graver en stor aapen hovedgrøft — en fullstændig kanal paa flere miles længde, fra 20 til 30 fots bredde og fra 8 til 10 fots dybde, men den koster tusener av dollars. Ut i denne hovedgrøft leder saa farmerne sine egne grøfter. Allikevel er det ikke altid at man kan tørlægge jorden godt nok til brukbart akerland, især deleshet i regnfulde aar, men det blir ialfald tørt nok til slaat og havnegang. De fleste er derfor avstængt fra at utlægge nye akre, og skal de gaa over til ordentlig vekselbruk og saa ind større stykker av sine gamle akre til græsland, maa de samtidig forandre farmens driftsmaate eller gaa over til mindre akrebruk og mer fædrift, eller færre svin og flere kjøer. Dette er lettere sagt end gjort. Staldbygningen maa da ofte forandres og utvides. Mere arbeidsfolk og nyt maskineri maa til, og alt maa komme i en anden gjænge.

Selve arbeidet foregaar ogsaa ofte paa en slurvet overfladisk maate. Pløiningen blir ofte utført av halv voksnede gutunger, og selv om en voksen kar styrer plojen, hænder det allikevel iblandt, at den enten gaar for grundt eller hopper op av jorden. Ligger der noget høi igjen paa marken, efterat høisaaten er kastet paa vognen eller høilæsemaskinen har gaat over grunden, faar det i 9 av 10 tilfælder ligge, hvor det er.

Om arbeidsmetoderne skrives i „Skandinaven“: „Der eksisterte en skjødesløs farming hos mange farmere i Big Dick (Red River Dalen). Plogene stod, hvor de sist pløiet; harven, hvor de blev færdige at harve; og grøden vokset op mellem harven; ikke engang drog de harven tilside. Slaamaskiner og høiriver stod, hvor de sist havde brukt dem; alt, endog meiemaskinerne, stod ute aaret rundt, uten at seilduken eller kniven var tat ind i hus. Gjødseldyngen ligger og

brænder bort uten at bli benyttet. Naar man tresker, skal alt gaa i hast, saa en stor del av kornet gaar ut i halmen, som siden sættes i brand, og da brænder baade halm og korn, som tildels vilde utgjøre en 50 bushels og mer paa hver plass, hvor der treskes. Er ikke kornvognen tilstede, naar den forrige vogn forlater treskemaskinen, saa stanser de ikke treskningen for det, men lar kornet falde vilt ut paa bare marken, hvor det halve ikke kan opsamles. Er der mangel paa damp, kastes hele kornbaand paa varmen for at faa op dampen.“

En saadan skildring synes jo at være i høi grad overdrevet, men passer desværre altfor godt paa forholdene ogsaa paa mange andre steder end i Red Riverdalen.

Ikke bedre er det med kreaturstellet. Man kan ikke vente, at en mand skal melke godt en 9—10 urolige kjøer en varm eller regnfuld kveldstund efter en lang, haard arbeidsdag ute paa marken. Stort bedre er det ikke om morgenen, da gjælder det at bli færdig saa hurtig som mulig for at komme ut paa akeren. Om vinteren skal farmeren stelle 6—8 hester, 15—20 kjøer av stort og smaat og et lignende antal griser, derefter kjøre til byen med sit kornlæs, og saa det samme om igjen om kvelden, naar han er kommen hjem fra byen. Det er rimelig nok, at der da blir gjort bare det allernødvendigste. Det er ikke der som her, at kvinderne stiller i fjøset. Nykommer-konen var flink til at hjelpe sin mand baade ute og inde, saalangt kræfterne rak, men døtrene — bevares vel! De er altfor fine til at gjøre saadant arbeide! Desuten er der ikke en av ti blandt de farmerpiker, som nu vokser op, der forstaar den kunst at melke en ku eller har kræfter nok dertil. Mændene faar nok gjøre det hele paa det vis det sker, ved siden av det øvrige arbeide. Den skik at rense fjøset bare en eller to ganger om uken, en levning fra kvægopdrætningens mørke tidsalder, er derfor endnu altfor almindelig blandt nordvestens farmere.

Et landbruksblad gir i 1908 følgende skildring av forholdene i en artikkel med overskrift:

„Hater Renslighet“.

„En melkeinspektør fra en av vore store byer avla nylig et besøk paa en av de farme, som forsyner byen med melk. Han fandt følgende: Et trangt, lavt fjøs, uten spor av ventilation. Spindelvæv hang ned fra taket og fra kroker og krikker, og gulvet var over al beskrivelse fælt. Like foran døren var der en stor gjødselhaug, som dyrene maatte kare sig over, naar de skulde ut og ind, og den trange gaardsplads var fæl at skue.

Inekspøren foreslog i et noksaa kraftig sprog nødvendigheten av endel mindre forbedringer, deriblandt ventilation i fjøset, en almindelig rengjøring, hvitting av veggene, et rent gulv av cement, plan-

ker eller andet; gjødseldyngens fjernelse fra fjøsdøren og en gjennomgaaende rengjøring av gaardstunet.

Farmeren grep straks til vaapen forat forsvare sin ret som fri amerikansk borger til at vade i lort op til halsen, om han fandt for godt, og til at la sine kjøer gjøre det samme. Hadde ikke hans dyr været vant til slike omgivelser, kanskje? Og hvem hadde hørt, at nogen var krepert av den melk han solgte? Hvad der hadde været godt nok i tyve aar, maatte ganske visst være godt nok i nogle generationer til.

I uttryk som ikke vilde ta sig ut paa tryk, tilbakøviste han beskyldningen for urenslighet. Han lot sine like saa renslige naboer vite, hvilken uforskammet behandling han hadde været utsat for fra inspektørens side, og alle spyttet og bandte paa, at en slik medfart vilde de ikke taale.“

„Vi citerer dette“, sier bladet, „som et eksempel paa, hvorledes tilstanden er paa mange smaa farme“ — aa ja, paa mange større ogsaa — „Det er en beklagelig kjendsgjerning, at mange smaa melkefarme er blit saa vant med urenslighet, at de betragter det som nødvendig for sin eksistens og blir rasende, naar nogen er fræk nok til at foreholde dem, at rensligheten kunde være større.“

Der er forskjellige aarsaker, som ligger til grund for denne rovdrift og dette slurvestel. Først og fremst er det den umættelige pengebegjærighet, som har gjennemsyret hele det amerikanske folk, nordmændene ikke undtat. Mottoet er: Bli rik, og rik snarest mulig! Under et saadant motto vil menneskene altid ha den størst mulige indtægt for den mindst mulige utgift.

For det andet blev de første nybyggere fra begyndelsen av vel vant med saadan farming, og de unge vil, der som andre steder, gjerne følge i de ældres fotspor. Efterat de gamle settlere hadde bosat sig i et nyt strøk ute i grænsedistrikterne, laa der svært ofte store strækninger av privat spekulationsland indimellem deres farme, og det kunde bli liggende en 10—20 aar eller mer efter de førstes ankomst, før det blev solgt. Dette land blev ikke alene brukt til havn, men gjerne ogsaa til aker og slaatteland av de førstankomne. Eieren, der almindelig bodde langt derfra, gjorde som oftest ingen indsigelser, eller han kunde tilslut forlange en ytterst liten avgift. Følgen var, at kun de bedste stykker blev tat i bruk, baade av farmen og spekulationslandet. Resten fik ligge unyttet. Naar landet tilslut blev solgt, blev der jo sat en stopper for denne trafik; men da kjøpte ofte farmeren saa meget av spekulationslandet, som han la ind til sin egen farm, at han fik mere jord, end han selv kunde dyrke ordentlig.

For det tredje er arbeidsforholdene langt anderledes der end her. Farmerne synes, at arbeidslønnen er altfor høi, og at det ikke svarer regning for ham at leie hjelp. Man kan trygt gaa ut fra, at leier han én, trenger han to, leier han to, trenger han fire. Forholdet mellem husbond og tjener er sjelden godt. Det er yderst sjelden, at farmerne leier en tjener for hele aaret, og endnu sjeldnere er det, at den samme mand tjener flere aar irad paa samme farm. Det almindelige er nye hvert aar, leiet for 6—8 maaneder av bedste sommeren. Næsten aldrig er der arbeidet nok, og ros er den amerikanske arbeidsgiver svært sparsom med. Arbeideren begynner derfor snart at fuske. Nykommere begynner ofte sin tjeneste med at utføre sit arbeide ordentlig, som de var vant med i det gamle land, men naar de nogen ganger har faat skrub til tak, lærer de, at her kommer det mer an paa hurtigheten end nøiagtigheten av det utførte arbeide.

Det var ogsaa yderst faa farmere som bosatte sig med det faste forsæt at bo der hele sit liv. Landet var jo stort og chanserne mange i farming som i alt andet — tænkte de. Følgen var, at mange ikke gjorde nogensomhelst forbedringer, som kunde undgaas, men holdt paa med at avle f. eks. hvete paa sine første farme, indtil jorden ikke kunde yde mere, hvorefter de solgte dem, flyttet vestover og kjøpte sig nye farme; gjorde det samme om igjen en gang til og flyttet igjen længere vestover. Mange, som begynde at farme i nordlige Illinois eller Wisconsin, solgte der og fortsatte siden i Jowa eller Minnesota, solgte atter igjen og havnet tilslut vest i Syd- eller Nord-Dakota, ja tildels i Washington, Oregon eller Californien, men slikt vandrelev forbedrer ikke gaardsdriften.

De som blev sittende igjen eller kjøpte farmene av de andre, maatte jo slaa ind paa andre metoder og paa en eller anden maate bytte avling paa de utpinte jorder.

Endelig vet ikke gamlingen, hvem det er som tilslut kommer til at overta farmen efter ham. Der er ingen odelsret som her i Norge. Gamlingen kan derfor gi farmen til hvem han vil av sine barn eller sælge den til fremmede. Men det er oftest ikke spørsmal om, hvem han skal gi farmen til, men mer, hvem det er som vil ha den. Barnene er som oftest opplært til noget helt andet end at drive farm. Sønnerne skal bli prester, advokater, lærere eller forretningsmænd, og døtrene lærerinder, bokholdere, maskinskriversker, butikdamer eller sydamer — noget som synes finere end det forældrene har været. Er der endelig nogen barn, som har været hjemme og blit opplært i farming og vant med saadant arbeide fra barndommen av, har de ofte betenkeligheter ved at overta farens farm paa grund av den høie pris, som der nu maa betaales. Hele gamlingens eiendom

bestaar som oftest av farmen, med maskineri og den kreaturbesætning han har alet. — Han er gjerne skyldig litt paa det hele. — Er det en 160 acres farm som ligger i det nordlige Illinois, sydlige Wisconsin eller central Jowa, hvor landet er værd fra 100 til 150 dollars pr. acre, er farmen værd 20 a 30,000 dollars. Er barneflokken stor, skal der ikke litet til. Sønnerne reiser heller ut til nyere strøk, hvor de kan faa fat i billigere land. Om de handler klokt deri, er nu et andet spørsmal.

Naar det gjælder forbedringer paa farm og i hjem, sier ofte den gamle farmer: «Jeg ser nok, — baade det ene og andet burde forandres, men jeg vet ikke, hvem det er som kommer efter mig. Ingen av barnene vil ha farmen, og jeg faar da prøve at klare mig med det, slik som det er, den tid jeg har igjen. Jeg begynder nu at bli utslitt og træt av det hele.

Farmeren selv gror heller ikke fast til det hjem han har ryddet og bygt. Det høieste ønske hos de fleste er at komme saa langt i velstand, at de kan overlate farmen til en anden og faa flytte ind til nærmeste lille landsby. De betrakter derfor farmen som en melkeku, der skal gi dem noget mer end nok til at leve av, og ikke som et virkelig hjem for sig og sine.

Er slurveriet eller rovdriften stor, naar eieren selv styrer farmen, blir det mange ganger værre, naar den blir sat bort paa forpagtning. Ingen, hverken eier eller bruker, gjør da forbedringer, undtagen de er nødtvunget dertil. En erfaren mand kan omtrent se paa farmens huser, gjærder o. s. v., om det er eier eller forpagter som driver den.

Men har man da ikke landbruksskoler som kan undervise folket i et bedre landbruksstel, vil mange spørre. Jo, og det ikke saa ganske faa heller, og flere hører til de bedste i verden, baade med hensyn til undervisningsmateriale og lærerkræfter.

Høiere undervisning i landbruk gives nemlig i de høiskoler og universiteter som efter kongressens bestemmelser av 2den juli 1862 og 30te august 1890 mottar statsbidrag. Saadanne er nu i virksomhet i alle stater og territorier med undtagelse av Alaska, Hawaii og Porto Rico. Det samlede antal av disse institutioner var i 1906 65, hvorav 63 opretholdt undervisning i landbruk. I 21 stater er landbruksskolen en gren av statsuniversitetet. I 13 stater og 2 territorier er der særskilte landbruksskoler for negre. Alle landbruksskoler for hvite og flere av dem for negre har fireaarig kursus i landbruk og dets beslegtede videnskaper. De fører sine elever frem til artium, og mange gir et fuldt kursus like op til embedseksamen.

Omkring 55 av disse institutioner gir ogsaa specielle korte eller korrespondanse-kurser i de forskjellige grener av landbruk, agronomi,

blomsterkultur, kreaturavl, hønsehold, meierivæsen, sukkerindustri, landmaaling, farmmekanik og andre tekniske studier. Overlærerne ved disse landbruksskoler bruker at lede og styre de saakaldte Farmer's Institutes-omgangsskoler for farmere. Disse blir holdt noen dage paa forskjellige steder i staten for at gi folket nye idéer og sprede og utvide kundskap i farming.

Alle landbruks eksperimentstationer er, paa faa undtagelser nær, ogsaa en gren av landbruksskolerne.

I 1906 var 2,779 hvite studenter indrullet til det fulde fireaarige kursus i alle landets landbruksskoler. De særskilte institutioner for negre var likeledes besøkt av 1,797. Forholdstallet blir altsaa én landbruksstudent for 1,778 hvite farmere, og en landbruksstudent for 415 negerfarmere etter farmantallet i 1900. Dette taler ikke til de hvites fordel, da ingen betrakter negrene som førsteklases farmere. Samtidig besøkte dog 4,764 hvite det saakaldte korte kursus ved landets forskjellige landbruksskoler.

Der er en landbruksskole i hver av de 6 nordveststater. I Illinois staar landbruksskolen og eksperimentstationen i forbindelse med „The University of Illinois“ i Urbana, Illinois.

Jowa har „Jowa State College of Agriculture and The Mechanic Arts,“ med eksperimentstation i Ames, Jowa.

I Wisconsin staar atter igjen landbruksskolen og eksperimentstationen i forbindelse med „The University of Wisconsin“ i hovedstaden Madison. Det samme har ogsaa Minnesota, idet landbruksskolen med eksperimentstation er forbundet med „The University of Minnesota“ i St. Anthony Park ved hovedstaden St. Paul.

Syd-Dakota har derimot sin landbruksskole, South Dakota Agricultural College med eksperimentstation, i Brookings, Brookings County. Nord-Dakota har sit Agricultural College med eksperimentstation i Agricultural College, Cass County.

Der har i de senere aar fra enkelte hold været reist sterke krav paa flere landbruksskoler.

Naar der blandt de hvite farmere i hele landet kun er en landbruksstudent for hver 1,788 farmere, gir det ikke noget lyst billede av den videnskapelige utvikling i amerikansk farming. Men det kunde endda gaa an, hvis disse utlærte landbrukskandidater kom hjem igjen og overtok farens farm og drev den slik, som de hadde lært det paa skolen. En liten surdeig kan jo gjennemsyre en stor deig, og eksemplet smitter i farming som i alt andet. Jeg har paa mine mange, lange reiser rundt i nordvesten truffet flere dygtige farmere, som har været uteksaminert fra norske landbruksskoler, men jeg har endnu aldrig, hverken blandt nordmændene eller folk av andre nationer,

truffet en farmer som har været uteksaminert fra en amerikansk landbruksskole. Det ser derfor ut, som om disse landbrukskandidater, efter endt skolegang føler sig altfor gode til at overta farens 160 acres farm og gaar fra landbruksskolen over til andre skoler for at kunne opnaa en lettere og mere fornem stilling i samfundet.

De saakaldte korte kurser blir dog besøkt av virkelige farmere; men da disse almindelig bare varer nogen faa uker, blir jo undervisningen ogsaa derefter.

Er der forholdsvis faa landbruksskoler i de Forenede Stater, saa er der til gjengjæld en masse landbruksblade, hvorav flere utmerkede fagblade. Likeledes har omtrent hvert eneste større nyhetsblad flere eller færre landbruksartikler om uken. Disse kan ofte være baade lærerike og skarpe. Men nyhetsbladene pleier svært ofte at rive ned igjen med den ene haand, hvad de prøver at bygge op med den anden, naar det gjælder landbruget. De er ytterst rædde for at miste sine abonnenter. Har de da iblandt en eller anden artikel som kritiserer gaardsdriften, kommer der straks bakefter spaltelange artikler om, hvor herlig farmeren har det i enhver henseende. Han er kongen blandt landets barn. Hans jord stiger stadig i værdi, og han blir følgelig rikere aar for aar, samtidig som han soper ind penger for sine avlinger.

Forresten hører farmeieren det samme skryt, hvor kan kommer. Det begynder paa skolen, fortsætter siden hos byernes handelsmænd, i offentlige sammenkomster og fremforalt paa de utallige politiske folkemøter.

Følgen av al denne smiger er, at den mindre intelligente farmer faar den tro, at han forstaar alt, og at alt er, som det bør og skal være.

Denne indbildte selvfølelse har trængt sig gjennem alle samfundsklasser, høi og lav, rik og fattig, lærd og ulærd, og ikke mindst findes den hos landets farmere. Skal noget nyt sættes igang, maa idéen absolut være amerikansk, ellers dur den ikke. Derfor gaar det ogsaa som det gaar med forbedringen av de amerikanske dyrkningsmetoder.

Mange av de mer fremsynte mænd i landet har i de senere aar forsøkt at motarbeide den nævnte rovdrift baade i tale og skrift, men hittil med liten virkning. Professor Cyril G. Hopkins av Illinois Universitet holdt i City Club, Chicago, 1910, en tale, hvori han sa:

«Av alle problemer som foreligger, er det viktigste at indføre saadanne systemer for farming, der vil gjenoprette, forhøie og bevare jordens produktive evne. Dette er langt viktigere end bevarelsen av skogen, kul og jern og utvikling av vandveiene.

At mesteparten av det land, som engang blev dyrket med fordel i de oprindelige tretten stater, nu er forlatt som farmland, er en bekjendt sak.

Blandt alle verdens lande staar utvilsomt de Forenede Stater først i rækken med hensyn til hurtig utarmelse av jorden. Forbedring av sædekorn, nye dræningsmetoder og indførelsen av arbeidsbesparende maskiner, tillikemed aapning av verdensmarkederne for den amerikanske farmer har i forbindelse bidraget til den hurtige utarmelse av jordbunden.»

«Idag er vi det bedst nærede, det bedst klædte og det mest velstaaende folk paa jorden; men imorgen stirrer følgerne av ødelæggelserne os i ansigtet.

Vi har levet av erobring og arvet rikdom i tre aarhundreder, og vi har ødelagt vor rikdom og spredt den for vindene. Der er en grænse for arvet rikdom. De mest karakteristiske træk ved det rike unge Amerika er dumhet og tankeløshet. Vi glemmer, at andre nationer har hævet sig til magt og indflydelse og er faldt ned igjen til armod, uvidenhed og ubetydelighet, og hittil har landets historie i stor maalestok været en gjentagelse av nationers historie som forlængst er gaat tilgrunde.

Historien fortæller os, at det romerske jordbruk gik ned, indtil en bushel sæd bare bragte fire bushels avling, gik tilbake, indtil Middelhavslandenes høie civilisation sank ned i det dype mørke, som varte et tusen aar.

Faldet av Babylon, Karthago, Grækenland og Rom skyldtes for en stor del den samme ødelæggelse av naturlige hjælpekilder, som nu karakteriserer Amerika.»

Professor Hopkins forklarte derefter utførlig, hvorledes den absolute nød og fattigdom hos den ariske race i Indien og andre dele av Asien simpelthen var en følge av, at befolkningens behov oversteg produktionen av fødemidler, og denne tilstand begyndte at føles, sa han, her i landet gjennom de høie priser.

„Der er kun en løsning paa problemet, og det er,“ sa han, „at bringe i anvendelse resultatene av et videnskapelig studium paa jordbruken, som er grundlaget for al industri. Der var ingen nødvendighet for, at det dyrkbare farmland i østen skulde bli utarmet, med den rette forstaaelse kunde jorden der være blit bevaret og endog forøket i frugtbarhet.“

Professoren sa videre, at den gjennomsnitlige avling av mais i de Forenede Stater i 1909 var 25 bushels pr. acre og i Illinois 35, hvorimot avlingen paa farmen tilhørende Illinois Universitet paa normal jordbund under et praktisk og videnskapelig system for farming var 87 bushels pr. acre.

Der er naturligvis forskjellige klasser av farmere i de Forenede Stater, som i alle andre land, like fra saadanne som efter amerikanske begreper styrer sin farm mønsterværdig og nedover til de værste slurver som efter nogen aars forløp maa gaa fra alt. Det er ikke indvandrerne som er de værste, men tvertimot de som er født og oppvokset derborte. De første var gjerne vant til orden og nøiagtighet i det land de kom fra og beholdt siden mer eller mindre av den tilvante orden, lempet efter amerikanske forhold, ogsaa i det nye land, hvorimot barnene blev fuldt oplært i det amerikanske hastverksarbeide.

Man hører saa ofte og man tror det saa gjerne her i Norge, at nordmændene staar som nr. 1 blandt befolkningen i de Forenede Stater især som farmere. Det er vel ikke ganske riktig, men det maa indrømmes, at de hører blandt de bedste. Nordmænd, svensker, danske, nordtyskere og skotter danner kjernen av den amerikanske farmbefolkning, og det er ikke let at si, hvem som er bedst av disse fem folkeslag. Der er gode og daarlige farmere blandt dem alle. Skal nogen absolut ha den første pris, er jeg tilbøielig til at holde paa nordtyskerne. De er ikke saa sterkt plaget av den ulidelige flyttelyst som nordmændene og gjør derfor farmen mer til et virkelig hjem for sig og sine. Dernæst er de heller ikke saa ræd for at la sine barn, saavel piker som gutter, arbeide ute paa marken, efterat de er blit velstaaende. Dette gjør barnene mere skikket til at bli farmere, og man ser derfor ofte, at naar nordmændene i ældre strøk sælger sine farme til høie priser, da er det nordtyskerne som kjøper.

Bruttoindtægten paa en 160-acres farm i de seks nordveststater.

At opgi den gjennemsnitlige bruttoindtægt eller rettere sagt bruttoværdi av alle farmprodukter paa en 160-acres farm er høist vanskelig, fordi saa faa farmere holder nøiagtige regnskaper over indtægter og utgifter.

Bruttoindtægterne er ogsaa høist ulike i de forskjellige stater, i forskjellige dele av den samme stat, ja endog paa to forskjellige farme av samme størrelse i samme strøk. En farmer kan træffe til at dyrke netop de produkter, som staar i høi pris, mens den anden har det motsatte slag. En slumper til at sælge sine produkter i ret tid til høie priser, mens en anden sælger enten fortidlig eller forsent.

Man har derfor bare landbruksdepartementets værdsættelse av de forskjellige akerbruksprodukter at holde sig til. Disse danner ogsaa et godt grundlag for beregningen av farmenes bruttoavkastning, men opgaverne omfatter staten som et hele og deler den ikke i flere distrikter.

Man maa ogsaa huske, at naar der tales om indtægterne paa en farm i disse seks stater, da kommer de utelukkende fra jordbruket og fædriften. Der er ingen biindtægter av skogdrift, fiskeri eller sæterdrift, alt maa komme fra disse 160 acres.

I 18-aarsperioden 1892—1909 var gjennemsnittsværdien av de otte viktig steffarmprodukter, mais, hvete, havre, byg, rug, høi, poteter og linfrø 15 dollars 9 cents pr. acre i Illinois; 12 dollars 47 cents i Jowa; 13 dollars 47 cents i Wisconsin; 12 dollars 47 cents i Minnesota; 10 dollars 30 cents i Syd-Dakota og 11 dollars 19 cents i Nord-Dakota.

Gaar man ut fra den forutsætning, at akerarealet var forholdsvis det samme pr. farm i hele 18-aarsperioden som i 1909, da hadde disse otte avlinger paa en 160-acres farm en samlet gjennemsnittsværdi av 1,473 dollars i Illinois; 1,218 dollars i Jowa; 883 dollars i Wisconsin; 1,077 dollars i Minnesota; 775 dollars i Syd-Dakota og 1,001 dollars i Nord-Dakota.

Saa langt har man statistikken at holde sig til.

Foruten disse hovedavlinger har farmerne ogsaa enkelte biprodukter, frugt og grønsaker, boghvet, erter, humle, græsfrø, broomkorn (som man laver feiekoster av) samt tobak. Alt dette spiller dog en liten rolle, m. h. t. forekelsen av farmernes indtægter utenfor Illinois og Wisconsin.

Men nu kommer spørsmålet: Hvor meget kan farmerne tjene ved at foredle disse raaprodukter til melk, smør, kjøt og flesk, istedetfor at sælge dem i naturlig tilstand? Her er det usikkerheten kommer ind, naar farmerne ikke selv holder noget regnskap.

Man har dog en brukbar grund at bygge paa i størrelsen av den kontante avgift, som forpagterne betaler i de forskjellige stater eller strøk.

Som før nævnt er betingelserne for andelsforpagtning i alle ældre strøk saa meget som mulig lik deling av alle farmprodukter mellom eier og leier. Dette princip søker de ogsaa at opretholde, naar forpagtningen sker mot en viss fastsat avgift pr. acre, men da pleier forpagteren i de fleste tilfælder at dra balansen en smule over til sin side, da han bærer hele risikoen.

Jeg tror derfor, man kan sætte gjennemsnittsværdien av alle farmprodukter til $2\frac{1}{4}$ ganger den sum, der betales i forpagtningsavgift

i alle ældre strøk, og fra $2\frac{1}{2}$ til 3 ganger i alle yngre strøk, hvor forpagningsvæsenet er mindre utviklet og avgiften mindre.

Efter denne beregning skulde bruttoværdien av alleslags farmprodukter paa en 160-acres farm i det nordlige Illinois og sydlige Wisconsin ha en samlet gjennomsnittsværdi av fra 2,000 til 2,150 dollars pr. farm. I Illinois har man nemlig, foruten frugt, havesaker og broomkorn, ogsaa den indbringende melkeforretning med Chicago og andre storbyer, mens tobakken spiller den samme rolle i farmernes inntægter i enkelte strøk av det sydlige Wisconsin.

Jowa derimot ligger altfor langt borte til at kunne sende sin melk til Chicago og maa derfor omgjøre den til smør og ost, og forædle sin mais til kjøt og flesk. Disse produkter er dog underkastet verdensmarkedets priser og kan derfor ikke opretholdes av et lokalt marked. Gjennomsnittsværdien av produkterne paa en 160-acres farm synker derfor betydelig nedover, eller til 14 à 15 hundrede dollars pr. farm i statens centrale del og 12 à 13 hundrede dollars i den nordlige og vestlige del. Den sidste sum vil antagelig passe paa en farm av samme størrelse i den centrale og vestlige del av Wisconsin, hele det sydlige Minnesota og sydøstre del av Syd-Dakota.

I den nordvestlige del av Minnesota og størstedelen av Syd- og Nord-Dakota synker derimot gjennomsnittsværdien av produkterne paa en 160-acres farm omtrentlig ned til det føromtalte beløp eller til ca. 1,050 dollars i Minnesota og Nord-Dakota og til ca. 800 dollars i Syd-Dakota. Aarsaken hertil ligger naturligvis i den ringe utvikling av fædriften, ti mens Wisconsin hadde i gjennomsnit over 12 melkekjør og 18 svin for hver 160-acres farm i 1910, var der samtidig ikke fuldt 2 melkekjør og 4 svin paa en farm av samme størrelse i Nord-Dakota. Forholdet var ogsaa omtrent det samme for større strøk av det vestlige Minnesota og Syd-Dakota³

Det blir vel mange i De Forenede Stater, især landagenter, som vil paastaa, at jeg har sat værdien altfor lavt, og fremføre beviser paa, at farmerne har hat meget større inntægter. Det kan jeg ogsaa gjøre, hvis jeg vil hente ut en farmer her og en anden der av de mest heldige, og opgi deres inntægter. Men skal man være upartisk og skildre forholdene slik, som de virkelig er, da maa man ta med de uheldige likesaavel som de heldige og dele aarsutbyttet imellem dem. Husker man da samtidig paa 90-aarenes lave priser og ikke bare paa de sidste aars abnormt høie priser paa alle farmprodukter, da tror jeg, at enhver retsindig mand, som kjender stillingen tilbunds, vil indrømme, at disse opgaver er saa nær virkeligheten som det gaar an at faa dem.

Der er to sikre utgiftsposter som maa fratrækkes den samlede værdi, før farmerne kan tænke paa at sælge sin avling, nemlig frø-korn til næste aar og høi og havre til hestene. Salgsværdien av det samlede hele blir saaledes adskillig lavere end den opgivne samlede værdi av produkterne paa en 160 acres farm — maaske en forskjel av 150 til 200 dollars.

Av det som er igjen til salg, skal farmeren betale treskeløn, mulig arbeidshjelp, skatter, presteløn, renter og avdrag paa gjæld, og skaffe føde og klær til sig og sine, og hvad han da har tilovers — ja, det kan jo sættes i banken.

Læseren kan nu selv forsøke at regne ut, hvormange aar det vil ta, før en amerikansk hvetefarmer kan bli mange-millionær.

Amerikanske byer.

De Forenede Stater har en stor bybefolkning, og den har ogsaa i de senere aar vokset meget hurtigere end landbefolkningen. For 50—60 aar siden skulde to tredjedele av befolkningen bo paa landet og en tredjedel i byerne. I 1880 bodde der flere folk i byerne end paa landet. Byerne tok da 55,7 procent av staternes samlede befolkning.

I 1900 var forholdet endnu værre. Landbefolkningen var da sunket ned til 35,7 procent, mens bybefolkningen var vokset op til 64,3 procent, og i 1910 bodde mindst to tredjedele av landets indbyggere i byerne.

Som et eksempel paa, hvor talrig bybefolkningen er i enkelte av øststaterne, skal jeg anføre, at under folketællingen i 1910 bodde ca. 524 000 av Rhode Islands befolkning i byer paa over 2 500 indbyggere, mens bare 18 000 bodde paa landet; i Massachusetts 3 125 000 i byerne og 241 000 bodde paa landet; allikevel er landsbyer paa under 2 500 regnet med laddistrikterne. Selv saa utprægede farmerstater som de seks nordveststater hadde i 1910 en større by- end landbefolkning, d. v. s. naar man regner med de tusener av smaa landsbyer som ikke naar op i 2 500. Forholdet blir da omtrent 60 procent for byerne og 40 procent for landet.

Det var ganske naturligt, at der i et land som de Forenede Stater med rik, frugtbar jord, som hurtig blev tat i bruk av tusener paa tusener fattige indvandrere, ogsaa maatte vokse op mange og tildels store byer. Disse millioner av indvandrere, som bosatte sig paa landet og begyndte at farme, var i de fleste tilfælder blottet for

omtrent alt — indbo, klær, arbeidsredskaper m. m. — alt maatte kjøpes. Dette gav arbeide for haandverkere og fabrikanter av alle slags. Alle disse i fællesskap frembragte atter igjen den tredje klasse — handelsmanden — der kjøpte av den ene og solgte til den anden. Disse tre klasser frembragte saa transportkompanier av alle slags, som bragte de forskjellige varer fra producenten til forbrukeren. Alle disse med hundrede andre slags hadde sin rette plass i byerne og ikke spredt utover landet.

Saa naturlig som det var, at der vokste op byer i dette nye land, likesaa naturlig var det, at en eller anden av dem fik overtaket over de andre og vokste op til at bli en storby. Fra begyndelsen var næsten alle like. Men nogen av disse smaabyer hadde ved sin naturlige heliggenhet en fordel fremfor de andre, enten som sjøfartsby, fabrikkstad eller jernbanecentrum. Storkapitalen, saavel indenlandsk som utenlandsk, strømmet snart til saadanne byer, og følgen var, at handelsforretninger blev grundlagt, fabrikker bygget og jernbanerne kom, den ene efter den anden. Alt vokste med rivende fart, og det tok ikke mange aar, før disse byer kom langt foran sine konkurrenter, saavel i folketal som rikdom og magt. Men det blev ikke storbyer av alle, dertil var de altfor mange. Naar en ny jernbane blev bygget utover landet, anla man stasjonene i en nogenlunde regelmæssig avstand av 7—8 mil mellem hver. Rundt stationen vokste der straks op en liten by. To eller tre efter hinanden blev sjelden større end en liten handelsplass med 2—300 indbyggere, men imellem kom en litt større. Slik er det omtrent regelmæssig paa alle jernbanelinjer. Var byen countysæte eller der var to eller flere jernbaner som krydset hinanden, vokste den gjerne op til en 2—3 000. Enkelte andre med mere heldig beliggenhet kom op i 10—20, tildels 30—40 tusinde foruten de faa som kom over 100 000 og kan kaldes virkelige storbyer.

Foruten alle disse jernbanestationsbyer kom der ogsaa byer ved siden av meierier, kulgruber, sagbruk, tømmerleire eller paa ethvert sted, hvor der var utsigt til at et par handelsmænd, en smed eller to og, især for skogdistrikternes vedkommende, en to-tre brændevins-handlere kunde finde levevei.

Der er tusener paa tusener av større eller mindre byer, men de fleste er smaa landsbyer. Under folketællingen af 1910 var der saaledes bare 50 byer, som hadde en folkemængde paa over 100 000 mennesker eller omtrent en for hver stat. 1 182 hadde en størrelse av over 5 000 og under 100 000, mens 1 223 hadde fra 2 500 til 5 000. Den samlede folkemængde i disse 2 405 byer beløp sig til 42 623 383. De seks nordveststater hadde i 1910 bare 357 byer med over 2 500

indbyggere, men ikke mindre end 7 408, som ikke naadde op til 2 500. Forholdet er nogenlunde det samme for det hele land.

Statistiken regner altid disse byer paa under 2 500 sammen med landdistrikterne, naar den klassificerer befolkningen i land- og bybefolkning. Der er igrunnen 3 slags amerikanske byer svarende omtrent til landsby, ladested og kjøbstad. Naar de har naadd en bestemt størrelse, faar de anledning til at styre sine egne anliggender med hensyn til skattepaalæg, ordningen av folkeskolen, og hvad der ofte er det vigtigste, bestemmelsesret over salg eller ikke salg av berusende drikke inden byens grænser.

Brændevinsspørsmålet spiller en langt større rolle blandt de amerikanske smaabyer, end mange tror. Der er som oftest en skarp konkurranse imellem de fleste av dem, og ligger der da to tæt sammen, hvorav den ene sælger berusende drikke og den anden ikke, faar den første snart overtaket. Et eiendommelig eksempel herpaa har man fra det nordlige Iowa. Tæt indtil grænsen av Minnesota laa en liten by som hette Norman. I byens tidligste historie for 20—30 aar siden blev en av handelsmændene uklar med byens grundlægger. Han flyttet sin butik en mil nord for Norman og kom herved ind i Minnesota, hvor han anla en ny by — Emmons. Disse to byer blev da konkurrenter paa liv og død. Norman hadde fra først av overtaket over sin yngre kollega, fordi den hadde jernbanestationen. Emmons prøvet gang paa gang at tvinge jernbanekompaniet til enten at flytte stationen eller bygge en ny, men de sa nei. Slik gik kampen i ca. 20 aar. I begyndelsen av dette aarhundrede var endelig Emmons blit saa stor, at den kunde bli inkorporert som landsby. Det første byens borgere da gjorde, var at gi tilladelse til utsalg av øl og brændevin. Dette kunde ikke Norman gjøre, da den laa i en forbudsstat. Der kom ogsaa straks en mand, som overtok bestillingen som skjenkevert, og han forandret med engang byens utseende. Fra at være en liten doven landsby med et og andet par dovne farmerhester bortover gaten, blev den nu en av de livligste smaabyer paa lang led. Folk fra langt bortliggende steder i forbudsstaten Iowa maatte op til Emmons med sine varer, forat de samtidig kunde faa sig en dram, en glad dag eller litt med hjem igjen paa sine krukker, og forretningen gik som den var smurt.

I nabobyen Norman var der yderst flauere tider. Borgerne gik og saa paa denne forvandling, saa rev de ned sine hus og flyttet dem enten over til Emmons eller en mil vest for Emmons ved et større meieri. Nu er der igjen 2—3 beboelseshus, en kolonialhandler

og et par oplagshus for kornvarer, foruten en hel del aapne hustomter, av byens fordums herlighed.

Drikke-trafikken i den nye by utartet dog snart slik, at borgerne saa sig nødsaget til at stanse den, og siden blev Emmons igjen den samme stille, dovne by den før hadde været.

Man læser ofte lange beskrivelser om de amerikanske storbyers mange herligheter. Jeg skal forsøke at gi en liten beskrivelse av en av nordvestens mange landsbyer, hvor de fleste nordmænd bor og bygger.

Reiser man paa jernbanen vestover fra Chicago og stiger av toget i en av disse 20—30 aar gamle landsbyer med 12—1500 indbyggere, er det første syn av byen ikke videre tiltalende. Langs jernbanelinjen staar en rad store mørke oplagshus for kornvarer. De er let kjendelige ved sin store høide i forhold til længde og bredde. Stationsbygningen er i de fleste tilfælder et langt, lavt, skiddent træskur. Ved siden herav er der altid en del oplagssteder for ved og kul og indhegninger for griser og kreaturer, hvorfra de lastes ombord i jernbanevognene.

Byens forretningsgate, oftest bare en, gaar almindelig ret op fra jernbanestationen, med et større eller mindre aapent stykke mellem stationen og de første forretningshus.

Forretningsstrøket er bebygget høist forskjellig i de forskjellige byer. Alle hus i en ny by blir næsten uten undtagelse bygget av træ og paa den billigst mulige maate. Meningen er altid, at der skal komme et bedre hus, naar eiermandens formue er blit stor nok. Men ikke alle blev rike. Den som gjorde det godt, ombygget sin gamle ubekvemme træbygning til en moderne murbygning, den mindre heldige maatte la sin staa.

Gamle faldefærdige træbygninger staar gjerne og læner sig op til store statelige murstensbygninger.

Noget anderledes stiller forholdet sig, naar byen har været herjet av en eller flere av de hyppige ildebrande. Efter en saadan kommer der ofte paabud om, at alle forretningsbygninger maa bygges av sten. Byen kan da reise sig igjen i fuldstændig ny skikkelse med store venlige murstensbygninger paa begge sider av gaten.

En amerikansk forretningsbygning er almindelig lang og smal. Den har oftest en 25—30 fot bred front ut til gaten, og længden indover varierer fra 60 og op til 140 fot. Det indre av bygningen bestaar enten utelukkende av et eneste stort rum, eller ogsaa er der et mindre rum i den bakre del, hvor der lagres mel og andre tunge varer. En rigtig stor butik kan dog ha en to-tre avdelinger ovenpaa hinanden

foruten kjelderetagen, og den kan da gjemme en varebeholdning til en 25—35 000 dollars værdi.

Disse lange smale butikker er forholdsvis lette at arbeide i; hver betjent i større butikker har gjerne sin egen avdeling at passe. En har manufakturhandelen, en skotøi, en færdige herreklær, en kolonialvarer o. s. v. En stor del av varerne ligger slik, at kunderne selv kan gaa rundt og undersøke dem, eller de ligger i store glaskasser og frister til indkjøp.

Større butikbygninger, som er blit opført i senere aar, især hvis Eiermanden har hat to tomter, er ofte bygget kortere og bredere. Omkring 50 fot facade til gaten og en 80 à 90 fots dybde er det almindelige.

I litt større byer paa en 5—10 000 kan forretningsbygningerne tildels ha 3—4, ja op til 6 etager, men det er dog forholdsvis sjelden. De mange store forretningsbygninger av sten og staal paa 10—15—20 optil over 40 etager som de Forenede Stater er blit saa berømt for, findes i storbyerne og ikke ute i vestens smaa landsbyer.

Litt utenfor selve forretningsstrøket ligger beboelseshusene. Det er smaa hytter og opover til store prægtige villaer. Amerikanerne liker kanskje mer end nogen anden nation at prale av sin rikdom, og en av de letteste maater at gjøre det paa er at bygge et stort fint hus.

Det er derfor ingen sjeldenhet, at saadanne smaabyer har en rent villamæssig bebyggelse ute i beboelsesstrøket. Tomterne er ogsaa meget større end inde i forretningsstrøket, ofte 50 fots front med 150 fots dybde. Mange sikrer sig to saadanne tomter eller lotter, som de kalder det, og nogen kan ha 3—4, enkelte et helt kvartal. Bebyggelsen er derfor meget rummelig, saa byen faar stor utstrækning. Paa de store gaardsrum plantes skygge-trær, endel frugttrær og i den bakre del en have.

Bakerst paa gaardsplassen staar næsten uten undtagelse en staldbygning med plass til en hest, en ku, en gris eller to og en flok høns. Disse forskjønner rigtignok ikke stedets utseende, især hvis Eiermanden er noget likegyldig av sig.

Naar disse store moderne beboelseshus blir holdt i orden med maling og andet, tar de sig vakkert ut inde paa den store gaardsplass mellem det rike løvverk.

Men det er ikke alle som kan bo slik; mange maa nøies med de tarveligste bekvemmeligheter, og heller ikke alle smaabyer er like vakkert bebygget.

Alle disse smaabyer er fra først av regelmæssig utlagt, oftest utover den flate prærie, men selv om byen er bygget opover en større eller mindre høi, gaar gaterne, som er optil en 100 fot brede, i retlinjet retning nord og syd, øst og vest.

Rensligheten er som regel intet at skryte av. Ingen av gaterne er brolagt. Den høieste forbedring er, at der er kjørt litt sand i hovedgaten. Der er derfor alltid bygget fortauger paa begge sider av gaten, med overganger for hvert kvartal for fotgjængere. Disse fortauger er dels av træ, dels av sand og cement.

Rensligheten forøvrig er heller ikke særdeles stor i de fleste av disse smaabyer. Noget ordentlig kloaksystem findes ikke i en av hundrede, og det gaar ofte paa en slump med rengjøring baade av stald og privet. Det sidste kan bli staaende utømt i aarevis. Desuten brukes meget at henslænge alskens avfald, bedærvet frugt, raatne egg, tomme hermetikdaaser eller kjøkkenavfald paa ubebyggede hustomter, eller i bakgaten, hvor det ligger og raatner i den brændende sol til glæde for fluer og andre plagsomme insekter.

Rigtignok har hver liten by sin egen sundhetskommisjon, som skal paase, at saadant blir bortkjørt, men i Amerika gjælder det, at enhver skal passe sine egne affærer og ikke blande sig op i andres mer end høist nødvendig. Det hænder ogsaa ofte, at selve sundhetskommisjonen foregaar sine medborgere med et mindre godt eksempel.

Der er dog smaabyer som danner undtagelser og kan være holdt i mønsterværdig orden, naar man tar hensyn til, at byen er en amerikansk prærielandsby.

Næsten hver eneste by med en 4—500 indbyggere eller mer har nu sit eget vandverk. Dette faar man istand paa den maate, at vandet pumpes op i en stor beholder som staar paa toppen av et optil 100 fot høit stillass. Herfra rinder det gjennom rør ind i husene. Disse vandverk er mest anlagt for brandtilfælder; de fleste hjem har sin egen brønd, hvorfra der hentes vand til daglig bruk.

De litt større landsbyer har næsten uten undtagelse elektrisk belysning. Elektricitetsverket er enten bygget utelukkende for belysning og som drivkraft for byens vandverk, eller det staar i forbindelse med byens møllebruk. Drivkraften er næsten alltid damp.

Av fabriker er der ganske faa i disse smaabyer, da de helst søker hen til de større jernbanecentra. Det høieste er et større eller mindre møllebruk i præriebyerne og et eller flere sagbruk i skogdistrikterne. Ellers er det bare verksteder av forskjellig slags og forskjellig størrelse.

En eiendommelighet for de fleste amerikanske byer er de mange kirker, ofte like saa mange som der er hundreder av indbyggere. Enhver fremmed kan let se han er kommet til sekternes land. Medlemmerne av hvert kirkesamfund som findes i byen like fra den ortodokse katolik og nedover til den mest liberale universalist maa ha sin egen kirke. Er de altfor faa eller fattige, maa de tildels la sig noie med at leie et loft ovenpaa en eller anden forretningsbygning, men de søker dog helst at faa reist sin egen kirke, selv om den ikke blir større end et ordentlig stabbur. Naar en fremmed ser alle disse kirkebygninger, maa han uvilkaarlig tro at han er kommet til det kristeligste land paa jorden. Dog landets daglige historie viser desværre noget andet.

En anden ting man lægger merke til, er de mange hunder som streifer rundt alle steder. Enhver voksen mandsperson som er saapas sterk, at han kan løfte et gevær, maa naturligvis være jæger, og for at kunne skyte en præriehøne eller hare maa han ha hund; og mange har for sikkerhets skyld flere. Dertil kommer gaardshunder, vakthunder og skjødehunder av alle mulige størrelser og racer. En stor del av disse stakkels dyr maa for det meste selv søke sin føde, og det er ofte den frygtelige sykdom „hundegalskap“ bryter ut iblandt dem. Denne frygtelige sykdom, der er utbredt over hele landet, er like farlig baade for mennesker og dyr, og den er blit en av landets plager. I den korte tid av litt over 9 maaneder, fra januar 1906 til september samme aar, blev ifølge Chicago Record Herald ikke mindre end 259 personer behandlet for hundegalskap paa Pasteur institutet i Chicago. Av disse hørte 25 hjemme i Chicago, mens 234 kom ind fra de omkringliggende distrikter. Hvor mange der var av disse ulykkelige som kom sig, stod der intet om.

Naar et tilfælde av hundegalskap indtraffer i en av disse smaa-byer, pleier der at foregaa en almindelig nedslagting av hundene, saa tallet blir noget reducert.

I en saadan liten landsby paa 14—1500, som ikke er altfor meget ødelagt av nabobyernes konkurranse, kan der være opimot et hundrede forretningshuser av forskjellige slags. Der er gjerne 2—3 butikker med manufaktur-, kolonial- og korteverer. Den største av disse pleier ogsaa ha fuldt lager av færdige herre- og dameklær, skotøi, stentøi, mel, m. m., og saadanne kaldes da „departement“-butikker. Saa er der 2—3 som handler bare med kolonialvarer og skotøi; 1 med færdige herreklær; 2—3 med alslags jernvarer; 2—3 med salg av sæletøier og reisartikler; et lignende antal urmakere. De siste

fører altid et større eller mindre lager av ur og amerikanske guld- og sølvsaker ved siden av sit haandverk.

Videre er der 2—3 banker, 1 eller 2 møbelutsalg, 2—3 kjøthandlere, 3—4 spiseforretninger, 1 eller 2 hoteller og en 2—3 apotek. De sidste, som altid fører et lager av korteverar ved siden av sine medicinske saker, er meget talrikere i forbudsstater end i stater, hvor salg av øl og brændevin er tillatt.

Endelig er der altid 4—5 kornelevatorer,¹⁾ hvor farmernes kornvarer kjøpes, 2—3 kul-, ved- og trælstforretninger, et par grise- og kreaturhandlere, 3—4 smedjer, 2—3 skydsskafferforretninger, 2—3 utsalgssteder av farmmaskineri og alslags kjøretøier, et par fotografatelierer, modehandlerinder, dameskræddere, lappeskomakere, 2—3 barsalonger og et lignende antal aviser.

Likeledes er der jo altid et postkontor, næsten altid en billiardhal, en assuranseforretning, et telefonkontor, en smør- og fjærfæforretning, en butik, hvor der sælges alslags kreaturmæl, et meieri, et kinesisk vaskeri og ikke at forglemme 2—3 landkontorer, hvor der kjøpes og sælges opdyrket og udyrket land, samt i alle „vaate“ stater fra et halvt til et helt dusin utskjænkingssteder av øl og brændevin, alt efter stedets beliggenhet og eftersom skatten er høi eller lav.

Der er ogsaa gjerne 4—5 læger i disse smaabyer, 2—3 tandlæger, advokater og et halvt dusin prester.

Er byen countysæte, bor ogsaa countiets embedsmænd, med undtagelse av countykommissionærerne eller „supervisors“, som de ogsaa kaldes i enkelte stater, inden byens grænser.

Byen er jo ogsaa bostedet for alslags handelsbetjenter og haandverkere, samt en hel del løsarbeidere, som tar hvad der kan falde sig av alslags arbeide. Resten av befolkningen er gamle farmere, som har flyttet ind til byen for at faa det makelig paa sine gamle dage.

Antallet av forretninger saavel som arten av dem varierer jo alt efter byens størrelse og det territorium, som ligger rundt den. Gaar folkemængden ned til et par hundrede eller mindre, pleier det hele at innskrænke sig til nogen faa butikker, en liten rønne av et hotel, et par smedjer, et meieri eller et sagbruk eller to og fremforalt nogen brændevinssjapper.

Den norsk-amerikanske bybefolkning.

I disse større eller mindre byer er det, at vore utvandrede nordmænd og deres barn og barnebarn har bosat sig. Hvor stort antal

¹⁾ Oplagshus for kornvarer.

det er, som bor i byerne, er umulig at si aldeles nøiagtig, men det er dog temmelig sikkert, at mindst halvdelen av den samlede norske befolkning derborte bor i byerne. I 1905 hadde Minnesota en samlet norsk befolkning av 111,611, som var født i Norge, og av dem bodde 47,420 eller næsten 43 procent i de større eller mindre *inkorporerte* byer. Der bor desuten ikke saa faa tusen norske i alle disse smaa-flekker, som ikke er store nok til at kunne bli inkorporert som by. For at nævne et eksempel: Dalton, Otter Tail County, hadde i 1905 110 indbyggere. Alle, med undtagelse av stationsagenten og postmesteren med familie, var norske mænd og kvinder, og saadanne er der mange av rundt om i staten.

Enhver, som kjender litt til forholdene derborte, vet, at det ikke er de indvandrede nordmænd, som helst har søkt ind til byerne, men derimot deres barn. Saa længe jorden var billig, søkte indvandrerne helst at faa sig en farm. Nu i de siste aartier, da jorden har steget saa sterkt i pris, maa en stor del ogsaa av disse la sig nøie med byernes usikre indtægter. Men allikevel er det mest indvandrerne barn, som danner hovedmassen av bybefolkningen. For dem er farmen for simpel; de maa ind til byen for at faa sig noget fint og let.

Tusener av norske saavel av indvandrerne som indfødte har bosat sig i storbyerne Boston, New-York, Washington, Chicago og i de senere aar paa vestkysten. Rundt alle disse steder er den norske landbefolkning forholdsvis liten.

Størrelsen av den norske befolkning er jo høist forskjellig i de forskjellige byer; mens den kan gaa op i tusener i nogen av dem, f. eks. Chicago og Minneapolis, indskrænker den sig i andre til nogen faa personer. De reneste norske byer findes blandt vestens smaa-byer og ikke blandt landets storbyer. Blandt vestens smaa-byer er der saaledes enkelte, som f. eks. Roland, Jowa, Spring Grove og Milan, Minnesota eller enkelte av Nord-Dakotas smaa-byer, hvor befolkningen er omtrent ren norsk, eller hvor mindst 95 procent er av norsk herkomst, mens den svinder ned til 4 procent av Chicagos samlede befolkning, tiltrods for at nordmændene derborte paastaar, at der bor en 75—80,000 mennesker av norsk æt inden byens grænser. Gaar man til Boston, New-York, Philadelphia, Pittsburg eller San Francisco, blir procenten endnu mindre.

I Minnesota finder man nordmænd bosat i 9 av 10 av alle de smaa-flekker som staten har. I mange indskrænker dog antallet sig til nogen faa, men i de byer, som er opgit i nedenstaaende oversigt, findes en forholdsvis stor norsk befolkning.

Byer, hvori nordmænd bor:

Illinois.

Indb. i 1910.		Indb. i 1910.	
Chicago	2 185 283	Lisbon	197
Lee	303	Norway	75
Leland	545	Woodstock	4 331

Wisconsin.

Indb. i 1910.		Indb. i 1910.	
Amherst	629	Ettrick	350
Argyle	603	Galesville	973
Baldwin	584	Grantsburg	721
Barrow	1 449	La Crosse	30 417
Black River Falls	1 917	1) Madison	25 531
Blair	486	Mason	200
Blanchardville	643	Menomonie	5 036
Cambridge	507	Mount Horeb	1 048
Cameron	562	Rice Lake	3 968
Chetek	829	Rio	704
Chippewa Falls	8 893	River Falls	1 991
Coon Valley	291	Rockdale	250
Cottage Grove	250	Stanley	2 675
Cumberland	1 445	Stoughton	4 761
Deerfield	533	Virogna	2 059
Delaven	2 450	Westby	902
Eau Claire	18 310	Whitehall	703
Ellsworth	1 005		

Iowa.

Indb. i 1910.		Indb. i 1910.	
Badger	212	Leland	188
Beloit	50	Mc. Callsburg	309
Bode	419	Northwood	1 264
Calmar	849	Radcliffe	660
Decorah	3 592	Randall	250
2) Des Moines	86 368	Ridgeway	354
Eagle Grove	3 387	St. Ansgar	747
Ellsworth	406	St. Olaf	170
Forest City	1 619	Scarville	129
Inwood	595	Slater	473
Jewell	941	Story City	1 387
Kenseth	306	Thompson	500
Lake Mills	1 214		

1) Wisconsins hovedstad.

2) Iowas hovedstad.

Minnesota.

Indb. i 1910.		Indb. i 1910.	
Ada	1 432	Hanska	310
Adams	576	Harmony	655
Albert Lea	6 192	Hartland	227
Appleton	1 221	Hawley	800
Ashby	334	Hayfield	586
Audubon	300	Hazel Run	121
Avoka	212	Hendricks	406
Bagley	801	Hendrum.	355
Battle Lake.	567	Henning	603
Benson	1 677	Heron Lake.	803
Blooming Prairie.	854	Hibbing	8 832
Boyd	431	Hills	398
Brainerd	8 526	Houston	700
Bricelyn	352	Jackson	1 907
Brooton	562	Jasper.	704
Canby	1 528	Kemjon	1 237
Clarkfield.	603	Lake Park	740
Clognet	7 031	Lanesboro	987
Cottonwood	770	Luverne	2 540
Dawson	1 318	Lyle	552
Dalton	175	Mc. Intosh	634
Detroit	2 807	Mabel.	549
Duluth	78 466	Madelia	1 273
East Grand Forks	2 533	Madison	1 811
Elbow Lake	776	Mentor	222
Elmore	795	Milan	468
Emmons	223	Minneapolis.	301 408
Evansville	389	Minnesota.	819
Fergus Falls	6 887	Montevideo	3 056
Fertile	614	Moorhead	4 840
Fisher	328	Nerstrand	292
Fosston	1 075	New London	418
Frost	138	New Richland.	685
Gary	251	Northfield	3 256
Glenwood	2 161	Porter.	253
Granite Falls	1 454	Red Wing	9 048
Greenbush	274	Rothsay	343
Halstad	494	Rushford.	1 011
Hanley Falls	275	Sacred Heart	587

Indb. i 1910.		Indb. i 1910.	
Scanlon	572	Ulen	438
St. Hilaire	468	Underwood	425
1) St. Paul	214 744	Warren	1 613
Tracy	1 876	Watson	152
Twin Valley	543	Willmar	4 135
Two Harbors	4 990	Windom	1 749

S y d D a k o t a .

Indb. i 1910.		Indb. i 1910.	
Brandt	158	Howard	1 026
Bristol	444	Hudson	404
Canton	2 103	Lake Preston	1 007
Colton	407	Madison	3 137
Dell Rapids	1 367	2) Sioux Falls	14 094
Flandreau	1 484	Sisseton	1 397
Garretson	668	Toronto	424
Gayville	257		

N o r d D a k o t a .

Indb. i 1910.		Indb. i 1910.	
Abercrombie	299	Hillsboro	1 237
3) Bismarck	5 443	Kindred	625
Edenburg	300	Lisbon	1 758
4) Fargo	14 331	Mayville	1 070
Fessenden	713	Northwood	769
Fingal	550	Park River	1 008
Finley	516	Thompson	425
Grafton	2 229	Towner	691
Grand Forks	12 478	Valley City	4 606
Hatton	666	Wahpeton	2 467
Hettinger	766	Walhalla	592

M o n t a n a .

Helena, Montanas hovedstad, indb. i 1910	12 515
--	--------

W a s h i n g t o n .

Indb. i 1910.		Indb. i 1910.	
Bellingham	24 298	Seattle	237 194
5) Olympia	6 996	Silvana	160
Parkland	150	Spokane	104 402

1) Minnesotas hovedstad.

2) S. Dakotas største by.

3) N. Dakotas hovedstad.

4) N. Dakotas største by.

5) Washingtons hovedstad.

Likeledes findes der ogsaa mange nordmænd, om end i procentvis mindre antal i følgende byer:

By	Stat	Indb. i 1910
Portland	Maine	58 571
Boston.	Massachusetts	670 585
Greater New-York	New-York	4 766 883
Philadelphia.	Pennsylvania	1 549 008
Pittsburg.	"	533 905
Baltimore.	Maryland	558 485
Washington.	District of Columbia	331 069
St. Louis.	Missouri	687 029
Kansas City.	"	248 381
Kansas City.	Kansas	182 386
Omaha	Nebraska	124 096
Denver	Colorado	213 381
Cripple Creek	"	6 206
Leadville.	"	7 508
Salt Lake City.	Utah	92 777
Portland	Oregon	207 214
Astoria	"	9 599
San Francisco	California	416 912
Oakland	"	150 174
Los Angeles.	"	319 198

I disse byer og i masser av smaa handelsstationer utover hele nordvesten kan man træffe nordmænd i alle mulige livsstillinger, prester, læger, advokater, county-embedsmænd, bankfolk, kjøpmænd, landagenter, handelsbetjenter, bestyrere av træl- og kornforretninger, haandverkere, dagarbeidere og gamle uttjente farmere.

Man sier ofte, at den amerikanske forretningsmand er en *smart kar*, og han bærer ogsaa sit ry med rette. Det gaar ikke an for ham at ta sakerne med ro. Han maa være skarp, kvik og smidig, agtpaagivende og koldblodig beregnende, en god menneskekjender skal han staa sig i den skarpe konkurranse. Alle disse egenskaper eier mange i fuldt maal, og de har derfor gjort det godt i det rask opvokste nye land.

Som forretningsmand staar nordmanden høit og kan fuldt ut side-stilles med folk av andre nationer. Som storspekulant træffer man ham sjelden; dertil er han av naturen altfor forsigtig, ved siden av

at han ikke er gammel nok i landet og har manglet den nødvendige kapital. Man finder ham derfor ikke som førstemand i disse store millionforetagender; men paa det jevne, ute i vestens større og mindre byer, hvor chanserne har været mere like, der har han hævdet sin plass, og der staar han ofte (tiltrods for at sprog og ubekjendtskap med landets forhold fra først av la store hindringer iveien for hans karriere) som stedets første kjøpmand.

Naturligvis hadde han ved siden av vanskelighetene ogsaa meget gode chanser for at komme frem, naar han bosatte sig i disse nye byer ute i et nyt strøk, ti da vokste ogsaa hans forretning omkap med byen og landet. Men efterat byen var blitt litt stor og landet fuldt bebygget, fik han ofte en skarp konkurranse med en eller anden kapitalsterk mand av en anden nationalitet. Under disse styrkeprøver var det ofte, at nordmandens seige utholdenhet vandt. Det er ingen sjeldenhet ute i disse smaabyer at træffe nordmænd, som eier en varebeholdning av 15 000 til 35 000 dollars værdi og har en aarlig omsætning, som kan variere fra 25 000 og optil 90 000 dollars.

Kirkeforhold blandt nordmændene.

Den norsk-amerikanske kirke grundlægges.

Det norske folk og især den norske bonde er et religiøst folk. Deres ensomme liv paa de ofte langt fra hverandre liggende gaarder gav dem en rolig og alvorlig tankegang. Deres stadige kamp med den haarde natur og deres færden i bratte fjeld eller ute paa det fraadende hav lærte dem ikke blot at stole paa sig selv og sine egne kræfter, men ogsaa at sætte sin lid til Vor Herre. Denne faste, sterke tro paa Guds styrelse eller, som de ofte kalder det, „troen paa lagnaden“ blev tidlig indplantet i barnenes sind fra slegt til slegt, og den gav dem ofte mod til at trodse de største farer. Man hører ofte de norske bønder si: „Aa ja, jeg har selv med mit liv grepet forstyrrende ind i min egen lagnad og faar nu prøve at bære følgerne av det“. Denne tankegang gir dem ofte kraft til at bære de sværeste prøvelser med taalmodighet.

Samtidig erkjender de gjerne sin egen udygtighet i at skille mellem ret og galt og søker derfor al den oplysning de kan faa, ikke bare gjennem religiøse bøker, men først og fremst i kirken av prestens egen mund. For kirken og de kirkelige handlinger bærer de altid stor ærbødighet. Man kan av og til høre dem kritisere presten som

menneske, men man hører næsten aldrig, at de driver gjøn med religionen og de kirkelige handlinger. Det sidste lærer de først, efterat de er kommet ut i de store samfundslag.

Et smukt bevis paa den norske bondes dype religiøse grundtanke er de sidste avskedsord, som de igjenværende forældre altid gir sine bortdragende barn. De formaner dem da ikke til, at de fremforalt maa stræbe efter at bli rike og komme til magt og ære, men at de maa prøve at vandre herrens veie. De gir dem altid enten en bibel eller en anden god bok, ofte gamle arvestykker, som har tilhørt familien i flere slektled, med paa veien med bøn om flittig bruk.

Mange av barnene kastet desværre altfor snart bort baade bøkene og formaningerne i det rastløse jag efter rikdom i dette dollarens land, men andre gjemte begge dele som sin dyreste skat. De siste er det, som har lagt grundvolden til den norsk-amerikanske kirke i de Forenede stater.

De norsk-amerikanske kirkesamfund er ingen gammel institution; omkring 60—70 aar, det er det hele. Hvorledes kirkeforholdene artet sig blandt de første norske nybyggere i Kendall-settlementet i New-York, melder historien intet om, men i de nydannede settlementer i det nordlige Illinois og sydlige Wisconsin var alt i den største forvirring i slutten av tredivaarene. Nogen av dem var da lutheranere, men mange av dem hadde forenet sig med de amerikanske kirkesamfund og var blit baptister, metodister, presbyterianere eller kvækere, og ikke saa faa gik over til mormonismen eller de siste dages hellige. De følte vel alle en trang efter en fast kirkeordning og ønsket da helst at tilhøre det religionssamfund, i hvis tro de var oplært fra barnsben av, men der var ingen iblandt dem, som var dygtig nok til at kunne samle dem sammen i en fast organisation. Vistnok kom der nogen lægprædikanter over med de første emigranter, men ingen av dem var dygtig nok til at sette merker efter sig eller stifte noget varig gagn blandt utflytterfolket. Enkelte av dem, hvoriblandt Knud Pedersen fra Eidfjord, Hardanger, gik selv over til mormonismen og flyttet vestover til Utah, hvor han senere blev biskop i mormonkirken. Som saadan gjorde han to turer til Skandinavien for at hverve tilhængere for den nye lære, en til Norge i 1852, hvor han opholdt sig i 4 aar og reiste over igjen i 1856 med omtrent 600 emigranter, og en til Danmark i 1872, hvor han blev i to aar og drog over igjen med ca. 1000 emigranter.

Den første, som med opriktig alvor forsøkte paa at grundlægge en nogenlunde fast kirkeordning blandt nordmændene derborte, var den i sin tid velbekjendte lægprædikant Elling Eielsen Sunvæ. Gamle

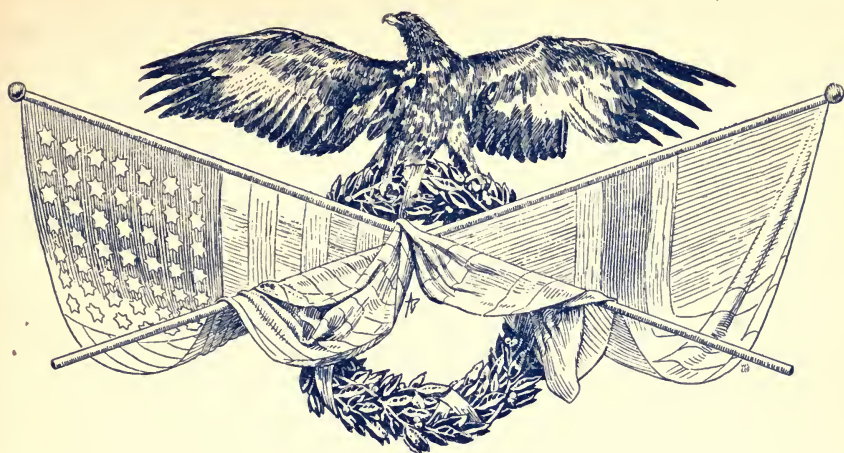
Elling, som han almindelig kaldtes, var født paa Voss den 17de september 1804. Han blev som ung mand paavirket av den haugianske vækkelse og begyndte tidlig at reise rundt og præke. Siden reiste han i mange aar i Norge og gjorde ogsaa turer til Sverige og Danmark. I 1839 kom han til de Forenede stater og holdt sin første præken i Chicago høsten samme aar. Derfra reiste han til La Salle County, Illinois, hvor han snart gjenoptok sin gamle virksomhet som omreisende lægprædikant. Siden gjennomstreifet han, oftest tilfots, de spredte norske settlementer i det nordlige Illinois og sydlige Wisconsin. I 1842 bygget han selv paa sin farm i La Salle County, Illinois, det første norske kristelige forsamlingshus i Amerika. Huset var en ganske almindelig tømmerhytte, 24 fot lang, 16 fot bred og 12 fot høi. I nederste etage bodde Elling med sin familie, og øverste etage, som var ett værelse, blev brukt til forsamlingsaal, naar Elling var hjemme.

Ute i de nydannede settlementer traf han da ofte paa folk, som ønsket kirkelige handlinger utført, brudevielser, begravelser, barne- daap og altergang, og Elling indsaa da nødvendigheten av at bli prestevidd. Han reiste derfor til pastor F. A Hoffman i Duncan's Grove og blev indvidd til prest i 1843. Han blev, hvad han før hadde været, en frivillig omreisende missionsprest og besøkte som saadan før sin død — den 10de januar 1883 — omtrent hvert eneste norsk settlement, som var anlagt op til den tid, og blandt andre steder ogsaa Missouri og Texas.

Han stiftet under et møte paa Jefferson Prairie, Wisconsin, den 13de og 14de april 1846 det første norsk-amerikanske kirkesamfund, som fik navnet „Den evangelisk-lutherske kirke i Amerika“. Samfundet var forresten løst sammenføiet og faldt derfor let fra hinanden. Det fortsætter nu i en liten levning, som kalder sig Elling Eielsens Venner eller „Ellingianerne“, men har dog en stor og kraftig efterfølger i Hauges Synode, som regner sin alder fra dette aar (1846).

I 1843 kom Claus Lauritz Clausen, som blev nr. 2 av de norsk-amerikanske prester, til Amerika. Han var født i Danmark og var sterkt grundtvigiansk paavirket. Han ønsket at reise til Afrika som missionær og kom i 1841 op til Norge for at bli sendt over, men da 30 av nybyggerne i Amerika sendte anmodning om at kalde Clausen til at virke iblandt dem med Guds ord, ombestemte han sig og reiste til Amerika.

Det var fra først av meningen, at han skulde virke som lærer, men de indsaa snart, at han hellere burde være prest, og han blev derfor ordinert til prest. Paa anden søndag efter paaske, vaaren 1844,

Det Norske Folk i de Forenede Stater

Deres daglige liv og økonomiske stilling
:: :: Historik over Amerika :: :: Landets
fremtidsmuligheter for en indvandrer

Av

Knut Takla

Kristiania

J. M. Stenersen & Co.s Forlag

konfirmerte han den første klasse barn i Even Høgs ladebygning. Dette var den første norsk-lutherske konfirmation.

Vaaren 1844 begyndte man at bygge kirke, og den stod færdig og blev tat i bruk høsten 1844. Den var altsaa den første færdigbyggede norske kirke i Amerika. I 1894 blev den efterat ha staaet længe ledig flyttet og opsat i restaurert stand paa seminariegrunden i St. Anthony Park, Minnesota, hvor den nu staaer som et kirke-museum.

Pastor Clausen var en mand med store kundskaper og en meget dygtig prædikant. I omgang var han venlig og forekommende. Han var en mand av folket og forstod godt at virke paa den almindelige mand. Han reiste meget i de spredte settlementer og var altid velkommen. Han var senere med og stiftet den Norske Synode og blev dens første formand. En tid levet han som privatmand, og under borgerkrigen tjente han som feltprest. Senere kom han i kamp med den Norske Synode under slaveristriden og var den første prest, som meldte sig ut av samfundet. Siden sluttet han sig til den Norsk-Danske Konference, hvor han tilhørte den gamle retning, men kom atter i strid, dennegang med professorerne Sverdrup og Oftedal. Senere flyttet han ut til vestkysten og døde i 1892 i Poulsbo, Washington, 72 aar gammel.

Den tredje av pionerpresterne og den første, som kom over med fuld teologisk utdannelse og ordinert av en norsk biskop, var pastor J. W. C. Dietrichsen.

Johannes Wilhelm Christian Dietrichsen var født i Fredriksstad 1815. Han nedstammet fra en gammel embedslegt, som under dansketiden indvandret fra Holsten til Norge. Efter at ha tat sin teologiske embedseksamen ved Kristiania universitet blev han av farver P. Sørensen i Kristiania tilbudt 400 speciedaler som reisepenger, hvis han vilde reise over til de Forenede Stater og betjene sine utvandrede landsmænd med Guds ord og sakramenter. Han kom til Amerika i 1844 og reiste vestover til Koshkonong.

Der holdt han sin første gudstjeneste fredag den 30te august 1844 i Amund Andersens ladebygning i det nordøstlige hjørne av Jowa of Albion, Dane County.

Prof. Rasmus B. Anderson har i sin bok „The First Chapter of Norwegian Immigration“, indtat første side av den protokol, som Dietrichsen førte over sine kirkelige handlinger i Amerika. Den lyder saaledes: Fredag den 30te august holdt jeg, Johaunes Wilhelm Christian Dietrichsen, fra mit fødeland rettelig ordineret prest i den lutherske kirke, gudstjeneste for de norske settlere paa Koshkonong

Prairie. I denne første gudstjeneste, som blev holdt om eftermiddagen, prædikede jeg i en ladebygning hos Amund Andersen over ordene i Aabenbaringen 3, 11: „Se, jeg kommer snart! Hold fast ved det, du har, at ingen skal tage din krone“. Jeg søkte da, eftersom Gud gav mig naade til, at lægge mine landsmænd alvorlig paa hjertet nødvendigheden av at holde fast paa den sande, saliggjørende tro og det opbyggende ritual av vore fædres kirke her i dette land, der er saa opdelt av mange vildfarende sekter. Søndag den 1ste september, 13de søndag efter Trefoldighet, holdt jeg gudstjeneste med altergang paa samme sted i overvær av en stor forsamling.

Pastor Dietrichsen gik straks igang med at organisere befolkningen i menigheter og faa kirker bygget. Den saakaldte østlige menighet i town of Christiana (det skulde været Christiania, men da manden som opgav navnet ikke kunde stave, blev det Christiana) blev organisert den 10de oktober 1844, og den vestlige menighet i town of Pleasant Springs blev organisert den 13de i samme maaned. Kirkebygningen blev nu paaskyndet av alle kræfter, og den vestlige kirke stod allerede færdig før jul og blev indvidd den 10de december 1844, mens den østlige ikke blev indvidd før den 31te januar 1845. Disse to kirker blev de først indvidde norske gudshus i de Forenede Stater.

Begge Koshkonong-kirkerne var bygget av store tømmerstokker og var av samme størrelse. De var 36 fot lange og 28 fot brede. De bar ingensomhelst unødvendige prydelser hverken ute eller inde. Flytbare stoler tjente som sæter for forsamlingen. Et simpelt bord prydet med en hvit duk, og et sort trækors i bakgrunden tjente som alter, en ret og slet forarbeidet disk tjente som prædikestol, og døpefonten var tilhugget av en solid ekestok. Men befolkningen var allikevel glad, fordi de nu hadde faat sig kirker, hvor de kunde faa høre Guds ord bli forkyndt paa deres morsmaal og i den trosbekjendelse, som de selv var oplært i fra barndommen av.

Pastor Dietrichsen var første gang bare et aar paa Koshkonong, saa reiste han en tur til Norge, hvor han opholdt sig til næste sommer, men kom tilbake sommeren 1846 og betjente siden menighetene til 1850, hvorefter han forlot Amerika for stadig og bosatte sig i Norge. Han døde i Kjøbenhavn 1883.

Det var disse tre pionerprester, som la grundvolden og reiste bygningen av den norske kirke i de Forenede Stater. Mange av de senere ankomne prester fik en meget længere og mere betydningsfuld arbeidsdag i den norsk-amerikanske kirke, men de bygget bare videre paa det allerede reiste byggerk.

Samfundsdannelser.

Den norske utvandring til staterne øktes aar for aar. Settlement efter settlement vokste op utover alle vidder, og nye menigheter dannedes hvert aar. Det varte derfor ikke længe, før arbeidsmarken blev for stor for de tre pionerprester, tiltrods for at de ikke sparte sig. Med de senere ankomne indvandrere kom der ogsaa aarligaars en eller flere prester. I 1848 kom Hans Andreas Stub, i 1850 Adolf C. Preus og i 1851 Herman A. Preus, Nils Brandt og Gustav F. Dietrichsen (far av biskop i Tromsø stift Gustav J. Fr. Dietrichsen).

Eftersom antallet av menigheter vokste, var det klart, at skulde disse vidt spredte menigheter kunne bestaa, maatte de organiseres i et fast samfund med sine egne love. Staten traadte ikke her til og overtok den øverste ledelse, men det blev et fuldstændig privat foretagende eller en fuldt ut fri folkekirke.

Man skulde tro, at alle norske lutheranere i Amerika maatte bli forenet i ett samfund, da alle har det samme sprog og var blit oplært i den samme tro; men det gik ikke. Det norske folk har sjelden utmerket sig ved fælles enighet, og denne nationalsynd kommer ikke mindst tilsyne i den norsk-amerikanske folkekirke.

De i Norge ordinerte prester kunde nu ha meldt sig ind i Ellingsamfundet, hvis de hadde villet, men der var desværre altfor meget som skilte. „Det sier sig selv, at teologisk dannede mænd ikke kunde slutte sig til et samfund, der bygget paa en slik konstitution“, sier Th. Bothne i sin norsk-amerikanske kirkehistorie, „og oplyste lægfolk indsaa likesom de, at man ikke kunde handle tvertimot Herrens ord ved at forsøke at oprykke klinten av hveteakeren.“

De unge prester, som var kommet fra Norge, var teologiske kandidater, mens Eielsen og hans medhjelpere i sjælesørgergjerningen var lægprædikanter. Utgaat fra almuen, likesom Elling selv, hadde de faat en anden opdragelse og et andet syn end kandidaterne, der mest tilhørte Norges embedsfamilier. To retninger, som paa flere omraader var forskjellige, tørnet her imot hinanden. Endog en saa utvortes ting som den norske prestekjole dannet et skille. Der var derfor ingen anden utvei end at danne et nyt samfund.

Pastor Dietrichsen utsendte en opfordring til de menigheter, som han og hans to embedsbrødre C. L. Clausen og H. A. Stub hadde stiftet, om at sende repræsentanter til et kirkelig møte, som skulde avholdes St. Hansdag 1849 paa Koshkonong, men møtet kom ikke istand, og aaret efter reiste Dietrichsen tilbake til Norge og bosatte

sig der. Som hans eftermand kom samme aar pastor A. C. Preus. Den 4de januar 1851 indfandt H. A. Stub og A. C. Preus sig efter avtale hos C. L. Clausen paa Rock Prairie, Wisconsin, og de tre prester dannet her en kirkeorganisation, som efter forslag av Preus fik navn av *Den norske evangelisk-lutherske kirke i Amerika*. I samfundets „grundlov“, som konstitutionen kaldtes, og som sandsynligvis var skrevet av W. Dietrichsen, inden han reiste, forekom den sætning, at det bekjendte sig til den lære „som er aabenbart i Guds hellige ord i vor daapspagt, samt i det gamle og nye testaments kanoniske bøger“.

Daapsbekjendelsen var her stillet foran eller paa like linje med skriften, og dette gav anledning til den siden saa ofte gjentagne beskyldning, at den norske synode er utrundet av grundtvigiansk rot. Men roten blev temmelig snart oprykket. I 1851 kom, som før sagt, presterne H. A. Preus, N. Brandt og G. F. Dietrichsen. De var ikke grundtvigianere, men gode skrifteologer, og de kunde ikke finde sig i den bekjendelse, som nys var opstillet.

En konstituerende forsamling holdtes den 5. februar 1853 i østre kirke paa Koshkonong. Pastor J. A. Ottesen var 1852 kommen fra Norge som prest til Manitowoe, Wisconsin, saa der nu var 7 prester, som alle var tilstede. Antallet av menigheter, som lot sig repræsentere, var 38, og de hadde sendt 45 delegater. *Den Norske Synode* blev da stiftet; dog regner den selv sin oprindelige indstiftelse til et senere møte, som blev holdt i Luther Valley, Rock County den 4de oktober samme aar. Til dette møte sendte dog kun 17 menigheter sine delegater. Den hadde ved sin indstiftelse 31 menigheter i Wisconsin, 3 i Illinois og 4 i Jowa, med et samlet sjæleantal av 11,400. Det nye samfund fik navn av „*Synoden for den norsk-evangelisk-lutherske kirke i Amerika*“, og konstitutionens paragraf 2, der handler om læren, sier: „Samfundet bekjender sig til det gamle og nye testaments kanoniske skrifter, samt til den norske kirkes symboliske bøger“. Der valgtes embedsmænd for det nye samfund, og det blev bestemt, at der skulde holdes et av prester og repræsentanter bestaaende møte andethvert aar. Lægrepræsentationen skulde bestaa av indtil tre mand fra hver menighet.

Der var nu saaledes to forskjellige norske kirkesamfund, som begge bekjendte sig til den samme lutherske lære, der arbeidet side om side, og hvis menigheter var blandet om hinanden.

Et av de største ulikhetspunkter i deres sammensætning var forholdet til lægmandsvirksomheten; ti mens den Norske Synode ikke taalte den inden sine menigheter, var Ellings-samfundet opbygget av

lægmænd, og det opmuntret deres virksomhet paa alle maater. Man burde derfor tro, at disse to samfund idetmindste maatte ha været nok for nordmændene derborte, da alle de, som hyldet den norske statskirkes lære og former, kunde slutte sig til den Norske Synode, og alle de, som trodde, at lægprædikanterne maatte ha frit spillerum, skulde kirken bestaa, kunde jo slutte sig til Eielsens samfund. I begge blev de mottat med aapne armer, og i begge var der mer² end rum nok. Men det viste sig snart, at to samfund var for litet. Der maatte komme flere.

En anden av de norske pionerprester het Paul Andersen Norland. Han var født i Valdres 1821, men kom i en ung alder til Skjolds prestegjeld i Stavanger amt, hvor faren kort efter døde. Han kom derpaa til lensmand Egedal, der fattet godhet for den opvakte gut og lot ham nyde undervisning sammen med sine egne barn, for hvem han holdt huslærer.

Da Skjolds prestegjeld med omliggende distrikter var et av haugianismens sterkeste bolverker, er det rimelig at tro, at deu unge Paul blev tidlig paavirket av samme. Nok er det, i 1843 reiste han til Amerika og begyndte straks at virke som lægprædikant. Under sit arbeide som saadan blev han kjendt med en amerikansk prest ved navn Samuel Hall, som raadet ham til at ta et kursus i Kongregationalisternes kollege i Beloit, Wisconsin, hvilket raad han fulgte.

Senere blev han ordinert og reiste derpaa til Chicago, hvor han stiftet den første norsk-lutherske menighet. Under sin skolegang i Beloit fik han vel indsuget endel reformerte ideer, og han brukte som prest ikke den norske prestedragt, men lempet sig efter de reformerte skikker saa godt han kunde. Dog luthersk vilde han være; men istedetfor at slutte sig til Ellings samfund, hvilket han før sin skolegang hadde tilhørt, eller være med at opbygge den litt senere indstiftede Norske Synode, sluttet han sig til de engelske lutheranere og var i 1851 med og stiftet den Nordre Illinois Synode, der var en gren av General Synoden, et større engelsktalende luthersk samfund.

Efter en kort tids samarbeide med svensker og senere adskillelse blev der dannet et nyt samfund *Den norske Augustana-Synode*.

Dette samfund var dog nær blit dræpt i fødselen. De norske augustanere hadde fra først av kun forhenværende lægprædikanter og skolelærere til prester, men i 1861 fik de en norsk teologisk kandidat iblandt sig, Carl Johan Peder Pedersen. Han var en tid prest i Paul Andersens menighet, da denne midlertidig nedla prestegjeringen. Her kom han snart i strid med menigheten, fordi han gik i norske presteklær og brukte norske kirkeskikker. Klok og betænkt som han

altid var, sa han: „Nu ja, vi kan jo bruke den norske vis i 6 maa-
neder og derpaa den amerikanske i de følgende 6, saa faar vi se,
hvad folk liker bedst“. Han brukte da flittig tiden til at agitere for
sin sak og fik folk til at melde sig ind i menigheten, og da prøve-
tiden var ute, blev en avstemning foretat med det resultat, at en be-
tydelig majoritet stod paa hans side. De overvundne følte sig kræn-
ket og vilde ta kirkeeiendommen, som de ogsaa hadde moralsk ret
til, da de hadde lagt mest penger i den; men Pedersen hadde ma-
joriteten paa sin side, og han gik av med seiren. De verdslige dom-
stoler i Amerika gir i de allerfleste kirkesaker majoriteten ret, hvilket
jo ogsaa stemmer med aanden i landets institutioner. Sakens kjerne
indlar de sig sjelden paa.

Minoriteten mistet altsaa sin kirke for en prestekjoles skyld.

I 1869 holdt nordmændene et møte i Paxton, hvori de enedes om
at oprette Augsburgs seminarium i Marshall, Wisconsin, hvor en ame-
rikansk akademibygning var tilsalgs paa gode vilkaar. Prof. Weenaas
utnævntes til bestyrer og teologisk lærer; men da det nye seminarium
tillike skulde ha en forberedende avdeling og drive denne sammen
med et bekjendelsesløst amerikansk akademi, maatte ogsaa andre lærer-
kræfter til. Hr. J. J. Andersen der var utdannet ved Beloit Col-
lege og N. C. Bruun, der hadde studert i Paxton og siden blev prest
for Krogness menighet i Chicago, blev lærere.

Augsburgs seminarium var den første presteskole blandt nord-
mændene i Amerika.

De nye prester og lærere bragte nye tanker og nye ideer ind i
det gamle samfund. Alle var gode lutheranere, som vilde føre Augu-
stana Synoden tilbake til lutherdommen og gjøre den til en ekte dat-
ter av moderkirken, ikke blot i læren, men ogsaa i ytre kirkeskikker.
Men samfundets grundleggere og de ældre strittet imot saa godt de
kunde. Følgen var, at der opstod en sterk strid om prestekjolen og
andre ytre kirkeskikker, og splittelsen indtraadte allerede i 1870.

Paa et møte i St. Ansgar enedes professor Weenaas, pastor C. S.
Clausen, pastor Müller-Eggen, pastor Johan Olsen, pastor B. Gjeld-
ager og flere andre om at danne et nyt samfund, som de kaldte
„*Konferensen for den Norsk-danske evangelisk-lutherske kirke i Amerika.*“

Atten Augustana-prester meldte sig straks ind i det nye samfund,
og senere kom flere til. Men ti prester og et forholdsvis stort antal
menigheter blev staaende i det gamle samfund. Skolebygningen
i Marshall beholdt Augustana-samfundet, mens Augsburg seminariet
fortsattes av Weenaas i hans egen bolig.

Saaledes stod nu 4 av hinanden uavhengige norske kirkesamfund,

nemlig „Den evangelisk-lutherske kirke i Amerika,“ almindelig kaldet Elling Eielsens samfund; „Synoden for den Norske evangelisk-lutherske kirke i Amerika,“ almindelig kaldet Den norske synode; Augustana synoden og „Konferensen for den norsk-danske evangelisk-lutherske kirke i Amerika,“ almindelig kaldet „Konferensen,“ og arbeidet side om side blandt nordmændene derborte. Alle bekjendte sig til den samme lutherske trosbekjendelse og var oplært i den samme barne-lærdom. De hadde omtrent de samme lærebøger, sang de samme salmer og forrettet sin gudstjeneste efter det samme ritual. Men forenes kunde de ikke. De forsøkte tvertimot at fortrænge hinanden og bekjæmpet hinanden tit og ofte av alle kræfter.

Grundlæggelsen av kirkelige skoler.

Alle disse norsk-amerikanske kirkesamfund trængte en mængde prester og indvandringen øktes aar for aar. Tilgangen paa prester fra Norge var forholdsvis liten og svarte langt fra til behovet. I førstningen søkte man at hjelpe sig saa godt man kunde med at ordinere læg-prædikanter, og norske skolelærere blev fortvæk tat og i en haand-vending omgjort til prester. Men de styrende og mere oplyste mænd i de forskjellige samfund indsaar dog snart, at paa denne maate kunde det ikke gaa i længden. Der maatte skoler til, som kunde utdanne mænd for sin vigtige gjerning.

Augustana synoden var den første som oprettet en norsk-amerikansk presteskole, og den tok skolen, mens læreren gik over til „Konferensen“ og fortsatte Augsburg seminarium i sin egen bolig. Begge skoler førte, som ventelig var, i førstningen en ynkelig tilværelse. Prof. J. J. Andersen skulde nu drive Augustanernes skole i Marshall, men han var ikke stillingen voksen. Siden flyttedes anstalten over til Beloit, Jowa og endelig til Canton, S. D. Den kom sig dog senere ganske godt opigjen, da en rik, barnløs jærbu ved Tønnes Tollefsen testamenterte den en stor sum penger, efter sigende 15 000 dollars. Da Den forenede kirke blev stiftet i 1890, gik Augustana synoden ind i dette samfund med menigheter, skole og fond. Samfundet bestod da av 91 menigheter med omkring 30 prester.

Det av prof. Weenaas oprettede Augsburg seminarium, som senere kom til at danne midtpunktet i Konferensens samfund, holdtes igang i Marshall, Wisconsin en stund efter adskillelsen med Augustana synoden og fik mange elever.

Den store indvandring sendte stadig strømmer av familier utover nordvesten, og da i særdeleshet til det vestlige og nordlige Minnesota og den østlige part av Dakota. Allerede i 1870 gjorde prof. Weenaas, ledsaget av student P. G. Østby og pastor T. H. Dahl, sig en tur opigjennem nordvestens nybygder for at studere forholdene, og han prøket derunder for indflytterne i Kandiyohi, Swift, Pope og Douglas Countier, Minnesota. Det viste sig snart, at her var en vid arbeidsmark som ikke var optat. Store skarer av nybyggerne sluttet sig efterhaanden til Konferensen, ordnet sig i menigheter og bad om at faa prester fra det nye samfund. Inden tre aar efter sin stiftelse hadde det unge samfund omkring 200 menigheter og mellem 40 a 50 prester.

Den norske synode undlot heller ikke at arbeide i de samme egne og gjorde god fremgang, men dels kunde de ikke avse prester nok, dels skræmte slaverilæren mange av nykommerne bort fra den.

Konferensen fik snart sit tyngdepunkt i nordvesten, og det var da naturlig, at den tidlig begyndte at tænke paa at flytte sin presteskole derop. Pastor O. Paulsen og hans menighet vilde gjerne ha den i sin midte, og de fik amerikanere, som var interessert i byens opkomst, til at gi 8 byggetomter og en sum penger til skolen. Allerede om høsten 1871 blev grundmuren lagt, og i slutten av august 1872 stod det nye Augsburg seminarium fuldt færdig.

I 1873 kaldtes cand. teol. S. Oftedal til professor ved Augsburg seminarium. Han henledet opmerksomheten paa sine venner, kandidaterne Georg Sverdrup og Sven R. Gunnensen. De blev kaldet og kom i 1874. Det nye seminarium fik saaledes dygtige lærere — Georg Sverdrup var vel en av de bedst begavede nordmænd i de Forenede Stater — og der utsendtes hvert aar en flok ældre og yngre mænd, som hadde forberedt sig til prestegjæringen.

Da bestyreren, pastor Weenaas, i 1876 reiste til Norge for at bosætte sig der, blev professor Georg Sverdrup præsident for skolen og stod som saadan i over 31 aar eller til sin død i 1907.

Da professor Sverdrup blev bestyrer, fik skolen en ny plan. Den utdannet „praktikere“ og „teoretikere,“ likesom tyskerne og den norske synode.

Den norske synode, som er det næstældste norsk-amerikanske kirkesamfund ved siden av, at det længe var det største og mest kompakte samfund, stod heller ikke tilbake med ordningen av sine kirkelige skoler. Tilgangen paa prester fra Norge var altfor liten, trods alle oprop om mere hjælp.

Flere av de første prester, saasom Wilhelm Dietrichsen, O. F. Duus, G. F. Dietrichsen, J. S. Munch og P. M. Brodahl, vendte efter et kortere eller længere ophold i Amerika tilbake til Norge, hvor de kom ind i geistlige embeder. Endog den norske synodes mangeaarige formand, Adolf C. Preus, vendte tilbake til Norge efter en 22-aarig arbejdsdag i den norsk-amerikanske kirke.

Den norske synodes grundleggere begyndte derfor tidlig at tænke paa at oprette læreanstalter i deres egen midte, forat trangen til prester kunde bli avhjulpet.

Pastorerne Wilhelm Koren og J. A. Ottesen blev i 1857 sendt til Fort Wayne, hvor Missouri synoden — et tysk-luthersk samfund — da var samlet for at underhandle med dem om vilkaarene for en sammenslutning. Det blev bestemt, at den norske synode skulde faa adgang til at sende sine studenter til deres skoler, mot at de skulde ansætte og underholde en professor ved deres skole i St. Louis. Pastor Lauritz Larsen blev da utnævnt til professor og reiste til St. Louis i 1859.

Imidlertid brøt borgerkrigen ut, og Missouri, som var en slavestat, blev en av kamplassene. Presteskolen maatte indtil videre indstilles.

Luther College blev nu opprettet. Det gjorde sin første beskedne begyndelse i Halfway Creek, Wisconsin i 1861, hvor en ny og efter datidens fordringer ganske rummelig prestegaard stod ledig, indtil pastor B. J. Frich i 1862 kom fra Norge og overtok kaldet. Prof. Laur. Larsen blev ansat som bestyrer av skolen og stod som saadan til 1902. Denne skole har nu vokset sig sterk og stor og er en av de bedste og mest ansete norsk-lutherske colleger i Amerika.

Luther College er nærmest en forberedelsesskole for dem som vil studere teologi og bli prester, men ved siden derav har den ogsaa været en almindelig dannelsesanstalt paa kristelig grund. Det er ikke blot vordende prester, som har besøkt den, men mange av dens studenter har senere søkt hen til de forskjellige statsuniversiteter og utdannet sig videre til læger, advokater eller lærere, mens de fleste av dem har gaat tilbake til det almindelige farm- og forretningsliv.

De som vilde bli prester, maatte studere videre ved et teologisk seminarium. Et saadant orket ikke den norske synode at opprette før senere i tiden.

Omsider begyndte nationale hensyn at gjøre sig gjældende, og i flere av de norske aviser fremkom sterke uttalelser om, at den norske synode burde opprette et eget teologisk seminar, og under megen motstand av samfundets gamle grundleggere blev det paa aarsmøtet i Decorah 1872 besluttet, at de skulde gjøre en begyndelse med de

saakaldte „praktikere“. I Madison, Wisconsin, kjøpte synoden et forladt Soldiers' Orphan's Home og indrettet det til skole. Her fik nu samfundet sit første selvstændige presteseminar, med prof. F. A. Schmidt og prof. O. Asperheim som lærere. To aar efter tok synoden den beslutning, at alle dens teologiske studenter skulde gaa til det nye seminar i Madison.

Paa teologiens omraade er inddelingen i teoretiske og praktiske studenter rent amerikansk. Der var stor trang til prester, og tyskerne begyndte med at ordinere og utsende ogsaa saadanne som ikke kjendte bibelens grundprog, men hadde en fyldestgjørende kundskap i den lutherske lære. Disse fik navnet praktikere. De maa alle gjennem et teologisk seminar, hvor undervisningen avpasses for dem; men kurset er kun to-aarig. Hvis de ikke har de nødvendige for-kundskaper, søker de først hen til et „college“, hvor de opholder sig i kortere eller længere tid. Rent undtagelsesvis ordinertes ældre mænd, som ikke hadde gaat paa nogen amerikansk skole, men som ved en prøve avla vidnesbyrd om, at de var skikket til at indtræde i prædike-embedet.

Den norske synode fulgte tyskernes eksempel, og paa denne maate skaffet de menighetene en stor skare prester.

Den norske synode er imot al lægmandsvirksomhet, der optræder som kirkelig løsgjænger; men den tar ikke i betænkning at ordinere lægmænd, naar nogen av dens menigheter har kaldet dem til prester. Ikke saa faa lægprædikanter fra Norge blev efter en prøve eller kort skolegang prestevidd.

Det unge teologiske seminar blev i Madison fra 1876 til 1888, da det flyttedes til Robinsdale, Minnesota. Her opførtes en ny bygning, som nedbrændte i 1895. En ny og større bygning blev om kort tid reist igjen paa et mere bekvemt sted, nemlig i Hamline, omtrent midtveis mellem St. Paul og Minneapolis.

Elling Eielsens samfund eller Den evangelisk-lutherske kirke i Amerika, som var det først organiserte kirkesamfund blandt nordmændene derborte, blev det sidste til at oprette egne kirkelige skoler.

Samfundet førte det norske lægmandsarbeide over til Amerika, men den almindelige oplysning var meget liten saavel blandt lederne som blandt samfundets medlemmer i almindelighet.

Men det viste sig snart, at det ikke kunde gaa i længden paa denne maate. Forholdsvis faa av de mænd som bød sig frem som forkyndere, vakte tillid, og nogen av Amerikas humbugmakere trængte sig ogsaa ind i helligdommen. Hos de mere klartskuende inden samfundet forstod man, at der maatte forsøkes at skaffe prester paa

samme maate som de andre — gjennom ordentlige skoler. De gamle holdt igjen, men de unge fulgte mere med tiden og saa hvad forholdene praktisk krævet.

I 1875 blev samfundet sprængt. Majoriteten indsaa, at der maatte ske en forandring. Den rettet derfor endel feil i Elling Eielsens gamle konstitution, og da Elling Eielsen og nogen faa trofaste ikke vilde gaa med paa dette, skiltes de ad. Seks prester og elve menigheter beholdt det gamle navn og den gamle konstitution og staar fremdeles som et selvstændig samfund den dag idag.

Majoriteten derimot dannet et nyt samfund med en litt forandret konstitution, der antok navnet Hauges Evangelisk-Lutherske Synode. Dermed opstod det 5te lutherske kirkesamfund blandt nordmændene derborte.

I den stigende indvandring fra Norge fik det foryngede Hauges samfund en betydelig tilvekst, særlig i Minnesota, og der blev en livlig efterspørsel efter prester. I 1878 kjøpte Hauges Synode en forhenværende kostskole, der laa paa en av de vakre høider som løfter sig op over Mississippifloden ved byen Red Wing, Minnesota. Siden 1879 har den hat et teologisk seminarium under sit tak, og rundt om i landet er der nu mange prester som har faat sin utdanning ved Red Wing Seminarium, som skolen kaldes.

Red Wing Seminarium har kommet sig godt op i de senere aar. Skolen er nu firedeelt, nemlig en akademisk avdeling med et 3-aarig kursus, en college-avdeling med et 7-aarig kursus, en forretningsavdeling med et 2-aarig kursus og en teologisk avdeling med et 3-aarig kursus.

Skolens nuværende bestyrer er prof. Edvard Schmidt.

Norsk-amerikansk kirkestrid.

Det var ganske naturlig, at alle disse konkurrerende kirkesamfund maatte komme i strid med hverandre. Deres virkefelt laa nemlig ikke utskilt fra hinanden, men de hadde alle den samme arbeidsmark, og menighetene ligger blandet om hinanden over hele nordvesten saa vidt som nordmænd bor og bygger.

Det blev derfor like fra begynnelsen av en ivrig konkurranse mellem de forskjellige retninger, ti det gjaldt nemlig om at vokse sig stor og sterk, da der krævedes penger til alt. Først og fremst saa de kunde lønne prest og bygge kirke, og derfor maatte *menigheten* bli stor. Dernæst trængtes der penger og dertil mange penger til kirke-

lige skoler, professorløn, indre og ydre mission, barnehjem, alderdomshjem m. m. Staten traadte ikke der som her støttende til med sine større eller mindre bidrag, men alt maatte komme fra medlemmernes egen pung. Nogen faa menigheter kunde ikke klare alt dette alene, og derfor gjaldt det ogsaa i høi grad om at faa *samfundet* saa stort som mulig.

Det blev derfor en like saa ivrig kappestrid blandt disse geistlige mænd om at hverve medlemmer til sine menigheter som det er blandt forretningsfolk om at faa fat i kunder til sine varer.

Kom til os, sa den ene. Vi har den rene lutherske lære og er en ekte datter av Norges moderkirke! Alle de andre samfund lærer falskt og vil føre dig paa gale veier!

Nei, nei, kom til os! sa et andet. Gaar du ind i det andre samfund, faar du holde selskap med skjenkeverter, drukkenbolter og alle slags ugudelige mennesker! Vort samfund bestaar derimot kun av gode troende kristne, sande lemmer av Kristi kirke paa jorden!

Som et litet eksempel paa, hvorledes de norske prester derborte har arbeidet iveien for hinanden, skal jeg anføre, at for nogen aar siden bodde der i en liten by i det sydvestlige Minnesota 6 norske familier, som i en hel vinter fik regelmæssige ukentlige besøk av 3 norske prester, en Norske Synode-prest, en Forenede Kirke-prest og en norsk metodist-prest. Resultatet blev, at to familier sluttet sig til hver prest. Alle prester arbeidet haardt, formodentlig i haapet om at samle det hele til ett, hvorved der kunde bli en liten bi-menighet, men det lyktes ikke. Stillingen blev den samme. Følgen var, at alle tre prester efter en vinters frugtesløst arbeide opgav det hele og reiste sin vei, hvorved disse 6 familier atter blev uten al prestelig betjening. Dette tilfælde er sletikke enestaaende.

Striden mellem de ældste samfund var dog forholdsvis svak like op til 70-aarene.

Men efterat konferensens samfund var opprettet i 1870, blev stillingen langt anderledes. Dette samfund fik snart mænd inden sine rækker, som var fuldt ut jevnbyrdige med de dygtigste prester i den Norske Synode baade med hensyn til begavelse, lærdom, kamplyst og energi, samtidig som de hadde et mere liberalt grundsyn paa forskjellige teologiske spørsmåal end de ældre prester i det andet samfund. Det varte derfor ikke længe, før striden mellem de to samfund var i fuld flamme. Professorerne Weenaas og Oftedal aapnet den i 1874 med at utsende den saakaldte „Aabue Erklæring“, et angrepsskrift, hvori der blandt andet stod: „Ved Norske Synode eller wisconsinisme forstaar vi en antikristelig retning og farlig organisation, der, baaret

av et papistisk princip, arbeider hen til at opløse kristendommen i universalisme og hierarki. Utsprunget av grundtvigianismens mest katoliserende retning o. s. v.“

Men endnu værre har striden raset inden synodens egne rækker. Den første og værste uenighet inden samfundet var den saakaldte slaveristrid, der raset i 60-aarene. Slaverispørsmålet var da oppe blandt alle, høi og lav, lærd og ulærd, og landet gjenlød av borgerkrigens kamp og brak fra ende til ende. Mange av synodens motstandere paastaar, at flere av de ældre synodeprester forsvarte slaveriet, ja selv en saa god synodemand som prof. Th. Bothne sier i sin norsk-amerikanske kirkehistorie, at de fra først av sympatiserte med Syden og forsvarte slaveriet som en fuldt ut lovlig institution. Han sier, at de hadde indsugget denne lære under sin forbindelse med den tyske missourisynode under sit ophold i St. Louis, men at de senere, da de saa, at leksen var gal, gik over til bibelens lære om slaveriet.

Synodens prester benegter dette. Synodens mangeaarige formand, dr. Wilhelm Koren, sier i et litet skrift, som bærer titelen „Hvorfor er der ingen kirkelig enighet blandt de norske lutheranere i Amerika?“ at striden begyndte i 1861 i anledning av den enstemmige erklæring som synodens prester ved synodemotet paa Rock Prairie, Wisconsin, efter forlangende avgav med hensyn til sin lære om slaveriet. Denne erklæring lød saaledes: „Skjønt det efter Guds ord i og for sig ikke er synd at holde slaver, saa er slaveriet dog et onde og en straf fra Gud, og vi fordømmer alle de misbruk og synder som er forbundet dermed, likesom vi, naar vor kaldspligt kræver det og kristelig kjærlighet og visdom byder det, vil arbeide for dets ophævelse.“

Anderledes har synoden aldrig lært, sier dr. Koren og mange med ham. I den angivne erklæring var der allikevel fængstof nok til strid. Den gav ialfald slaveriet et skin av ret til at eksistere, og den simple almindelige mand av de frihetselskende nordmænd kunde vanskelig forstaa, at bibelen forsvarte en institution, som var bygget paa kjøp og salg av mennesker, især i en tid, da tusener av norske mænd drog i krigen, dels frivillig, dels tvunget dertil ved en streng utskrivningslov, for at stride, lide og dø for slaveriets avskaffelse. Synodens forhold til slaveriet gav den en knæk, og den kom delvis i vanrygte baade i Amerika og Norge.

Senere dukket nye spørsmåal op, og det varte ikke længe, før samfundet var oppe i nye lærestridigheter værre end før. Aarsaken til al denne strid ligger dog ikke bare i presternes egen kamplyst,

men for en stor del i samfundets eller menigheternes egen organisation.

Samfunds- eller menighetsordning er jo langt anderledes i den norsk-amerikanske frikirke end i Norges statskirke. Blandt andre eiendommeligheter er ogsaa maaten, hvorpaa presterne blir ansat. Om et prestekald blir ledig, kan ikke de mulige aspiranter sende ansøknin g om kaldet. Det høieste de kan gjøre er saadan tilfældigvis at slænge forbi og faa anledning til at præke en gang eller to, og dermed avertere sig selv. Ellers maa kaldet utgaa fra menigheten, og herligst er det, naar kaldsbrevet kommer dættende nedover presten som jul over kjærringen, og naar presten antok kaldet, var han kaldet for levetiden og ikke bare paa et antal aar.

Det er derfor ingen sjeldenhet, at ældre og større menigheter kaldte prester som før sat i fuld virksomhet, og de maatte da undertiden kalde 4—5, før de endelig traf en som var villig. Men var det stundom vanskelig at faa fat i prest, blev det allikevel mange ganger vanskeligere at bli ham kvit igjen, efterat han engang var fast ansat.

De gamle synodeprester, som grundla samfundet, var gode organisatorer og det var ganske naturligt, at de søkte at gjøre prestens stilling saa fast som mulig. De hadde formodentlig ikke stor tro paa det amerikanske stemmegivningssystem og vilde derfor ikke utsætte prestens stilling for tilfældige majoritetsbeslutninger, men satte istedet ind i menighetens konstitution en paragraf som sa, at presten ikke kunde avsættes, medmindre han førte falsk lære eller et forargelig liv. Under denne paragraf ansaaes prestens stilling for omtrent uangripelig.

Nu er det sandelig ikke greit at være prest i den norsk-amerikanske frikirke. En norsk statskirkeprest kan ogsaa være utsat for at faa fiender inden sine menigheter, men for hver en som han faar, faar hans norsk-amerikanske bror ti—tyve. Deres stilling er nemlig høist forskjellig. Her blir presten ansat av staten og lønnet av staten og blir av folket betragtet som en av staten ansat embedsmand, der paa en viss maate staar utenfor menigheten og som kun har at passe sin sjelesørgergjernin g. Blander han sig da ikke op i sporsmaal som ligger utenfor hans embedspligt, blir han som regel vel likt. Anderledes er det med hans norsk-amerikanske embedsbror. Han blir ansat av menigheten og lønnet av menighetsmedlemmernes egne penger og blir i et og alt betragtet som menighetens egen tjener, hvem de før og klær, forat han skal utføre det nødvendige kirkelige arbeide iblandt dem. Kjærligheten og agtelsen for presten varer derfor sjelden længer end til nyhetens interesse er overstaat og

presten har set sig nødsaget til at paatale mere eller mindre grove forseelser som gaar i svang i menigheten. Saadant taaler ikke den norsk-amerikanske selfmade mand.

Den værste grund til personlig uvilje baade mot prest og samfund gav dog synoden selv i sin kamp mot Amerikas mangfoldige hemmelige selskaper. Disse som er og endnu mere vil bli en kræftskade for den amerikanske nation, har synoden kjæmpet en haard kamp imot like fra samfundet blev grundlagt.

I førstningen gik de misfornøiede enkeltvis eller i smaa flokker ut av menighetene og over til et andet samfund. Dette var forholdsvis let nok — litt skrub paa et par menighetsmøter var det hele. Men de overlot da samtidig alt hvad de hadde ydet til kirker, skoler og anden samfunds- eller menighetseiendom til den gjenstaaende del av menigheten uten det mindste vederlag. De lærte derfor snart at ta det paa en anden maate. Ved at vente og faa de misfornøiedes antal saa stort som mulig kunde de haape at faa noget tilbake, og endnu bedre var det hvis de kunde komme i majoritet, da hadde de utsigt til at ta det hele.

Misfornøielsen skyldtes ofte uvilje mot presten. Men at fjerne ham fra stillingen var ikke let, da der enten maatte føres bevis for, at han førte et forargelig liv eller falsk lære. Mange lange og bitre stridigheter opstod derfor — for at skaffe presten bort. I en menighet — Bergen, Roland, Iowa — som tilhører den Norske Synode, har man indført den ordning, at prest og andre embedsmænd ansættes og avsættes ved $\frac{2}{3}$ majoritet i menigheten. Denne ordning synes at ha virket meget heldig, for der er intet det amerikanske folk har større respekt for end majoriteten. Paa den er hele samfundsordningen bygget.

Stridsspørsmalene.

Grundtvigianisme, vewel-læren, søndagsspørsmålet, læren om evangeliet, retfærdiggjørelsen og absolutionen var de viktigste spørsmal under striden mellem synoden og de andre samfund. Men av langt værre virkning var dog de kampe, som blev ført inden synodens eget samfund.

„Striden begyndte,“ sier dr. Koren, „med prof. Schmidts og past. Muus's angrep paa synodens lære om de kristnes trosvissnet om salighet og om naadevalget. Disse spørsmal traadte siden tilbake for læren om omvendelsen og derhen hørende lærdømme, som ligger tilgrund for den lære, om hvilken striden begyndte.“

Et stort parti av helst yngre prester og et endnu større parti av lægfolk stillet sig snart paa prof. Schmidts side, og siden raste kampen med stor bitterhet paa begge sider i syv—otte lange aar. Ytre omstændigheter kom ogsaa til, blandt andet spørsmålet om opprettelsen av en ny presteskole inden samfundet.

Pastor Muus's menigheter med flere andre offervillige menigheter i hans omkreds hadde nemlig en kort tid i forveien opprettet en norsk høiskole i byen Northfield, Minnesota, der fik navnet St. Olaf's College. I 1886 blev skolen omdannet til presteskole med en forberedende afdeling, og prof. Schmidt flyttet derop fra synodens seminar i Madison, Wisconsin, tillikemed alle de studenter som hang ved ham. Nye studenter strømmet ind fra alle kanter, og past. Bæckman blev prof. Schmidts medarbeider i Northfield. Det følgende aar, vaaren 1887, holdt synoden sit treaarige fællesmøte i Stoughton, Wisconsin, og prof. Schmidts tilhængere, eller de saakaldte antimissourianere forlangte da, at deres skole skulde bli anerkjendt som en av samfundets anstalter; men synodens folk, som nu blev kaldt missourier, vilde ikke gjerne gaa med paa at holde igang to presteskoler som motarbeidet hinanden, og da de hadde flertal i forsamlingen, blev forslaget forkastet. Dermed var striden avgjort. Det misfornøiede parti traadte ut og Den Norske Synode kløvtes i to dele. Fra 1886 til 1889 meldte 55 prester og 211 menigheter med 49 994 sjæle sig ut av samfundet.

Den Forenede Kirke grundlægges.

Det uttraadte parti, som kaldte sig „Det Antimissouriske Broderskap,“ ønsket ikke gjerne at danne det sjette kirkelige samfund blandt de norske lutheranere og begyndte derfor snart at underhandle med Konferensen, Augustana Synoden og Hauges Synode om en sammenlutning. En bevægelse i retning av en kirkelig forening mellem de norsk-lutherske samfund var kommet tilsyne hos en stor del av folket, der begyndte at bli træt av al denne strid og splid, og de fandt derfor ikke saa liten imøtekommenhet.

Hosten 1888 holdtes det første forberedende møte i Skandinavia, Wisconsin. Der møtte da repræsentanter fra alle 4 samfund, og prof. Georg Sverdrup blev møtets ledende aand. Alle, med undtagelse av nogen repræsentanter fra Hauges Synode, uttalte sig for en sammenlutning. Foreningsartiklerne blev utarbeidet av en komité og godkjendt, og paa forslag av past. N. C. Brun blev det besluttet at kalde det nye samfund „Den Forenede Norsk-Lutherske Kirke i Ame-

rika.“ Til denne nye korporation skulde alle samfund overdra alle sine eiendommer, skoler, fonds m. m. Næste aar, 1889, blev forenings-saken og foreningsartiklerne forelagt de forskjellige samfund til avstemning paa deres respektive aarsmøter. Resultatet blev, at det Antimissouriske Broderskap, Konferensen Augustana Synoden besluttet at være med; men i Hauges Synode fik saaledes motstandere overtaket. Et stort fællesmøte blev derpaa avholdt i Minneapolis i 1890, hvor foreningen blev beseglet, og „Den Forenede Norsk-Lutherske Kirke“ stod da som en fuldragt kjendsgjerning.

Vistnok var den endnu inddelt i 4 samfund, men de fleste haapet, at Hauges Synode ogsaa vilde bli med, naar den fik betænke sig, og der var ogsaa mange som mente, at Den Norske Synode om en kort tid vilde banke paa døren, da den neppe hadde kræfter til at oppeholde sine store læreanstalter. Den lille haandfuld av Elling Eielsens venner, som dannet det fjerde samfund, blev som regel sat ut av betragtning, naar der taltes om norsk-amerikanske kirkeforhold.

Den lutherske Frikirke grundlægges.

Man haapet nu paa kirkelig fred for lange tider; men det varte ikke længe, før dette haap blev en bitter skuffelse. I Konferensens samfund dannet der sig ganske tidlig to forskjellige aandsretninger, den saakaldte gamle og nye retning. Til den gamle retning hørte de, som fra først av hadde stiftet samfundet, og endel av de senere tilkomne prester, helst saadanne som var opvokset der i landet. Til den nye retning hørte de fra Norge senere ankomne professorer, og de under deres mægtige paavirkning utdannede yngre prester, som snart utgjorde en stor del av samfundet. Mellem disse to retninger var der ofte skarpe rivninger, mens Konferensen stod som eget samfund. Allerede paa Den Forenede Kirkes første aarsmøte i Kenyon, Minnesota, i 1891 viste der sig uveirskyer, og paa det følgende møte i Dawson, Minnesota i 1892 brøt stormen løs for alvor. Den fortsatte senere paa aarsmøterne i 1893 og 1894 og stilnet først av igjen i 1895.

Den indre og dypere grund til striden var vel krænket stolthet og utilfredsstillet herskelyst. De to professorer, Oftedal og Sverdrup, var vant til at styre og raade i det gamle samfund fra begyndelsen av. Nu indsaa de snart, at der i det nye samfund var saa mange fremmede elementer, at magten gled dem ut av hænderne. De meldte

sig ut av Den Forenede Kirke i 1893 og blev for en stund staaende likesom for sig selv. De var dog hele tiden lærere paa Augsburgs Seminarium, der holdtes igang som sedvanlig. Flere og flere av den ny retnings prester gik i aarenes løp ut av Den Forenede Kirke og flokket sig rundt sine gamle ledere, og følgen var, at det femte norsk-lutherske kirkesamfund blev oprettet i 1897. Dette samfund antok navnet „Den Lutherske Frikirke.“

Brodersamfundet grundlægges.

Sommeren 1896 opstod der igjen en mindre strid inden Den Forenede Kirke. Denne strid, som hadde sin grund i misfornøielse med en prest, blev dog aarsak til oprettelsen av det sjette norsk-lutherske kirkesamfund. Pastor O. K. Lundeberg, som var prest i Gol, Moland og Kenyon menigheter i Goodhue og Steele Counties, Minnesota, hadde gjort sig saa forhatt inden to av sine menigheter, at de avsatte ham med stor majoritet. Men i den tredje og mindste menigheten i den lille by Kenyon fik presten en majoritet av to stemmer. Nu var der uheldigvis en paragraf i disse menigheters konstitution, som bandt dem sammen paa en saadan maate, at naar en av menighetene beholdt ham som prest, stod han ogsaa i de to andre. Pastor Lundeberg støttet sig derfor til den tredje menighet og vilde ikke vike. Men straks baktefter kom han nok paa andre tanker, ti inden to dage hadde han indlevert sin avskedsansøknung og reiste i al hast til et nyt kald. Der blev han dog bare en kort tid, hvorefter han opsa sin forbindelse med Den Forenede Kirke, kom tilbake til Kenyon og sprængte sine gamle menigheter i to dele. Han og hans tilhængere stod nu en kort tid for sig selv. Imidlertid var der et par andre prester og nogen faa menigheter som var misfornøiet med sin stilling i samfundet. De slog sig sammen, og resultatet blev, at et nyt samfund blev oprettet i 1900, der fik navnet **Brodersamfundet**.

Dette lille samfund ligger midt inde i de andre store kirkesamfund. Hele herligheten bestod i 1910 av 18 smaa menigheter med et samlet sjæleantal av 890; (altsaa mindre end en almindelig norsk menighet), men det har allikevel sin fulde samfundsbestyrelse.

Der er nu altsaa igjen 6 forskjellige kirkesamfund blandt de norske lutheranere i Amerika, nemlig: Den Evangelisk-Lutherske

Kirke; Synoden for den Norske Evangelisk-Lutherske Kirke; Hauges Norsk-Evangelisk-Lutherske Kirke; Den Forenede Norsk-Lutherske Kirke; Den Lutherske Frikirke og Brodersamfundet.

Stridens følger blandt den almindelige mand.

Ingen kan forestille sig, hvilken forvirring, fiendskap, sorg og elendighet al denne evindelige kirkestrid har forvoldt blandt det norske folk i Amerika, undtagen man har været der. Den politiske kamp kan ofte være oprivende og bitter nok, men kirkestriden er langt værre. Den første staar paa kun en kort tid foran hvert valg, og er som regel glemmt, naar valget er over; hvorimot den sidste varer i aarevis og blir hidsigere aar for aar.

Ethvert land har sine kirkelige kampe. Norge har sine likesaa vel som Amerika. I den henseende er alle land like, men det er selve kampmaaten som er forskjellig, og den gjør ofte utslaget. I Norge blir de kirkelige kampe almindelig ført paa prestemøter og andre geistlige sammenkomster, samt i kirkelige tidsskrifter og kommer sjelden ut i folkets brede lag. I Amerika blir kampen utkjæmpet i folkets brede lag, og hver har sin stemme med i alle spørmaal. Ofte var det den almindelige mand som reiste striden, og selv om den blev reist av en eller anden misfornøiet prest, blev den som regel først behandlet paa de offentlige aarsmøter, gik derfra over til menighetsmøterne og videre ind i de norske nyhetsblade og var saaledes med én gang sendt ut blandt den almindelige mand, hvor spørmaalet siden gjennemgik alle mulige faser. Enhver kan da nogenlunde forstaa, hvorledes diskussionen over kristendommens dypeste hemmeligheter blev ført mand og mand imellem, isærdeleshet efterat modet og klokskapen var blit tilstrækkelig opildnet ved nogen forsvarlige drammer inde paa smaabyernes mange salooner. „Missourier“ og „Anti-missourier“ var saaledes længe et staaende skjeldsord, og det hændte da iblandt, at Per Voss og Ola Sogning eller Ivar Døl og Lars Valdres avgjorde naadevalgsspørmaalet ved hjælp av næveretten, naar drammene var blit riktig mange.

Saa kom splittelsen og i følge med den lange kostbare retstrætter om de kirkelige eiendommer. Den uttraadte del hadde naturligvis tat sin større eller mindre andel i utgifterne til opførelse av menighetens kirke m. m. Det gik endda an, naar hele menigheten gik ut av sam-

fundet, da tok de kirken med sig og gav slip paa resten. Men værre var det, naar menigheten splittedes i to og den uttraadte del var i majoritet. Sjelden kunde disse komme til mindelig overenskomst og dele eiendommen; som oftest blev det langvarige retstrætter om kirken og prestegaarden.

Splittelsen oprev familiebaand; skilte barn fra forældre; mand fra hustru; adskilte venner; gjorde gode naboer til bitre fiender; og der gik aar, før saarene blev lægt. Mange er ikke lægt den dag idag.

De svære utgifter, som det norsk-amerikanske lutherske kirkefolk har hat og fremdeles har til kirke, prester og kirkelige skoler, er en direkte følge av splittelsen. Kirker og prester er der nu mer end nok av overalt, hvor man kommer. I omtrent hver eneste smaaby, hvor der bor litt norske folk, er der 2—3—4 norske kirker, tilhørende like saa mange samfund. I Roland, Jowa, f. eks., er der 3 norske kirker; en tilhører den Norske Synode, en Hauges Synode og en Den Forenede Kirke. Slik kunde der regnes op by efter by utover hele Nordvesten. Jeg kjender ikke en eneste liten by paa 4—500 indbyggere, med en nogenlunde sterk norsk befolkning, uten at den har i det mindste 2 norske kirker.

Men det er ikke bare byerne som er saa velsignet med gudshus; de norske settlementer ute paa landet har ogsaa saa mange, at man ser kirker overalt med korte mellomrum. Paa flere steder i de norske settlementer staar der kirker til to forskjellige samfund saa nær hinanden, at presterne godt kan høre dønnen av hverandre, naar de forretter gudstjenesten.

Kirkelig statistikk.

Ifølge de forskjellige samfunds indberetninger hadde de seks norsk-lutherske kirkesamfund i 1909 — Den norske Synode for 1908 — et samlet medlemsantal av 483,552 eller ikke fuldt en halv million. Men blandt denne knappe halve million kirkemedlemmer var der 929 prestegjeld i sammenligning med 498 i Norge, der har over to millioner lutherske kirkemedlemmer. I disse 929 prestegjeld var der igjen 3,046 organiserte menigheter, foruten en hel del missionsplasser, mot 976 i Norge. 2,190 kirker mot 1,190 i Norge, 1,209 prester og professorer mot 707 i Norge, og 5 teologiske presteskoler mot Norges 2.

Sammenligner man antallet av prestegjeld, menigheter, kirker og prester blandt det norsk-lutherske kirkefolk i Amerika og deres trosbrødre her i Norge pr. 100,000 mennesker, samt anslaaer lutheranerne i Norge til 2,300,000, blir forskjellen endnu mer iøinefaldende. Der var da 186 prestegjeld paa hvert 100,000 norsk-amerikanske lutheranere mot 22 i Norge; 509 menigheter pr. 100,000 mot 42 i Norge; 438 kirker mod 52 i Norge og 241 prester og professorer mot 31 i Norge.

Gjennemsnittstørrelsen av menighetene er 159 mennesker og av prestegjeldene 520. Bare litt over to tredjedele av de organiserte menigheter hadde indtil 1ste juni 1909 faat opført kirke. Nye kirker bygges stadig væk, saa tallet økes aar for aar, men størsteparten er smaa, saavel i byerne som paa landet. Enkelte av de i de senere aar opførte nye gudshus i de ældre menigheter er dog baade store og prægtige efter norsk-amerikanske forhold.

Hvor meget de 2,190¹ kirker oprindeligg har kostet, er umuligg at si. Det eneste samfund, som opgir værdien av sine kirkebygninger, er Hauges Synode, som anslaaer dem til en gjennemsnittsværdi av 2,643 dollars. Tar man denne gjennemsnittsværdi som grundlag for det hele, faar alle norsk-amerikanske kirker en samlet værdi av omtrent 5,789,000 dollars.

5—6 millioner dollars til kirkebygninger er ikke nogen liten sum for 400,000—500,000 mennesker. Efter indberetninger og beregninger kan andre samfundseiendommer ansættes til ca. 2,375,000 dollars. Lægger man saa dette beløp til kirkernes værdi, faar man en samlet sum av 8,164,000 dollars.

Ved siden herav kommer værdien av prestegaarder, norske skolehus ute paa landet, kirkegaarder og anden eiendom, der vil bringe den samlede værdi op til mindst 10 millioner.

De aarlige løpende utgifter til prester og samfundets skoler, missioner, barmhjertighetsanstalter m. m. er ogsaa ganske betydelige.

Av presterne er bare 929 fast ansat i sine kald. Og bare de fast ansatte blir lønnet av sine menigheter. De øvrige, eller ialfald de fleste, faar størstedelen av sine indtægter fra samfundskassen. Presternes aarlige indtægter er høist forskjellige, fra 300—400 og opover til 1400—1500 dollars. Det sidste er dog meget sjelden. Hvor stor gjennemsnittindtægten blir, er ikke godt at si. Jeg har hørt den anslaaet høist forskjellig fra 600 til 800 dollars.¹⁾

Anslaaes den aarlige gjennemsnittindtægt til 750 dollars, blir det aarlig en utgift av 696,750 dollars til de 929 prester.

¹⁾ Den gjennemsnitlige faste presteløn i Den Forenede Kirke var 720 dollars i 1912.

De forskjellige samfundskasser hadde et direkte bidrag paa 480,455 dollars fra sine menigheter i 1909. Av dette samlede beløp faldt 184,727 dollars paa Den Forenede Kirke, 138,178 dollars paa Den Norske Synode, 54,500 dollars paa Hauges Synode, 88,800 dollars paa Frikirken og 14,249 dollars paa Brodersamfundet.

De her nævnte beløp er heller ikke store nok til at dække alle samfunds løpende utgifter, men flere, især Den Forenede Kirke, har et stort fond og flere store legater, hvis aarlige renter hjelper til at formindske kravet paa de direkte bidrag fra menighetsmedlemmerne.

Den samlede utgift, som det norsk-amerikanske lutherske kirkefolk hadde til presteløn og samfundskasser i 1909, kommer ialt op i omtrent 1,177,000 dollars.

De forskjellige slags indtægtskilder.

Der trænges et temmelig vidtløftig apparat til innsamling av alle disse kirkelige utgifter; et apparat saa egte amerikansk, som det gaar an at faa det.

Inkassering av prestelønnen gaar dog forholdsviis let. Naar en eller flere menigheter kalder prest, lover de ham et visst beløp i fast løn. Dette beløp blir da utlignet paa menighetens medlemmer efter deres formuesforhold, og enkelte av dem kan da faa et noksaa stort beløp at betale. Jeg kjender dem som betaler optil 45 dollars (kr. 167.40) om aaret i presteløn, og fra 15—25 d. paa velstaaende farmere, samt 2 d. for en ugift mandsperson er ganske almindelig.

Men dette er ikke alt! Prest og klokke skal jo ha sine regelmæssige høitidssofre jul, paaske og pinse. Dertil kommer tilfældige utgifter for bryllupper, barnedaap, begravelser m. m. Men trods alt dette er prestens indtægter ofte altfor smaa til at leve av. Aarsaken dertil kan nu dels ligge i, at kaldet er for litet. Det kan gjerne bestaa av en 5—6 menigheter, men disse er gjerne saa smaa og fattige, at de ikke formaar at yde mer, men vel saa ofte mangler menigheten vilje. Menighetene i saadanne kald indser da gjerne, at de burde forhøie prestens løn, men istedetfor at ordne det paa denne vis opfandt de en ny maate, som i høi grad kildret deres forfængelighet, nemlig at faa istand et „surprise party“ — overraskelseslag — for presten.

Disse „surprise-partier“ kom altid istand paa følgende maate:

En eller flere satte igang en indsamling til en gave til presten. Gaven kunde bestaa enten i en sum rede penger eller en vinterfrakke, et kjøretøi eller andre gjenstande. Naar disse da hadde faat nok, blev det bestemt, at alle skulde møtes en viss dag paa et efter avtale bestemt sted og saa i flok og følge marsjere til prestegaarden for at overrække gaven.

Lagets kvinder bragte da samtidig altid store madkurver med sig; ti prestefolkene, som intet visste, kunde jo ikke i hast beverte alle disse mennesker. Efterat den officielle del av programmet var over, blev gaverne bragt ind i huset og bordene dækket, hvorpaa de siden fordrev tiden med at spise, drikke og prate, med en passende avveksling av halvt religiøse foredrag, bøn og salmesang indimellem.

Bakefter sendte en eller anden skrivekyndig mand i laget en lang beretning om dette storartede „surprise-party“ til aviserne, hvori han med glødende farver skildrer, hvor overrasket, rørt og taknemmelig presten blev over dette synlige bevis paa den store agtelse og kjærlighet, som menigheten næret for ham.

Denne skik, som i sin grundtanke var vakker, utartet snart til en fuldstændig uskik. Disse lange beretninger om laget i de forskjellige aviser gav jo baade presten og menighetene en storartet fri avertering. Det blev derfor snart en ivrig kappestrid mellem en hel del kald om at overby hinanden i mange og storartede surprise-partier. Samtidig saa det ut, som om alle prester, der ikke fik saadanne æresbevisninger, hverken var likt i sine menigheter eller dudde til noget. Flere av aviserne har derfor i de siste aar begyndt at motarbeide skikken.

De midler, som trænges til indre og ytre mission, barnehjem, alderdomshjem m. m. i de forskjellige samfund, kommer næsten utelukkende fra de forskjellige foreninger rundt om i settlementerne. Av saadanne er der en masse. I Frikirkens 109 prestegjeld var der i 1909 278 kvindeforeninger, 16 mandeforeninger, 2 sykeforeninger, 7 hjelpeforeninger, 37 pikeforeninger, 103 ungdomsforeninger, 17 barneforeninger og 100 sangkor. Forholdet er omtrent det samme ogsaa i de andre samfund.

Naar undtas sangkorene, arbeider alle de andre omtrent paa samme maate og med samme maal for øie. En eller anden husmor inden foreningen indbyr medlemmerne til sig paa en bestemt dag og holder gjestebud for dem. Bakefter kommer hun eller en av hendes medhjelpere med en kop eller tallerken, hvori enhver av gjesterne maa lægge sin betaling for traktementet. Siden underholder de sig saa godt de kan. Ogsaa mænd er velkomne i disse kvindeforeninger, især hvis de lægger en halv eller en hel dollar i koppen.

Vertinden beregner sig aldrig selv nogen godtgjørelse for sit bryderi eller de med laget forbundne utgifter, men lar det hele beløp gaa til samfundets forskjellige formaal. Paa denne maate kommer derfor store summer ind.

Størrelsen av de forskjellige samfund.

Man har ikke uten grund beskyldt mange av de norsk-amerikanske prester for, at de er sneversynte, trættekjære og herskesyke. Men én ting maa dog alle gi dem ros for: De er i høi grad arbeidsomme. Ute i grænsedistrikterne er 7—8 menigheter eller prædikeplasser paa hver prest ganske almindelige, og der er dem som har 10—12, ja optil 18 prædikepasser. Naar disse ligger spredt i milevis utover fra prestens hjem, kan man forstaa, at det skaffer arbeide. Finder de under arbeidet et nyt settlement som er uten prestelig betjening, er de straks færdige til at organisere en ny menighet og lægge den til sit allerede vidtløftige kald.

Denne arbeidsomhet, i forbindelse med den stadige strøm av indvandrede norske folk, har været aarsak til, at menighet efter menighet er blit organisert utover de store vidder og lagt til et eller andet samfund, hvorved disse har vokset sig op fra en liten begyndelse, til hvad de er idag.

Størrelsen av de forskjellige samfund er meget forskjellig. Et av dem er saaledes større alene end de andre 5 tilsammen.

Den Forenede Kirke, som er det største samfund, hadde i 1909 ca. 434 prestegjeld med 1419 menigheter, 985 kirker, 525 prester og professorer og et samlet medlemstal av 282,135.

Av høiere læreanstalter hadde samfundet 4: det teologiske seminar i St. Anthony Park, Minnesota, med 4 professorer og 70 studenter; St. Olafs College i Northfield, Minn., med 28 lærere og 497 studenter; Lærerseminariet eller Normalskolen i Madison, Minn., 5 lærere og 150 studenter; Augustana College i Canton, Syd-Dakota, med 11 lærere og 272 studenter.

Likeledes var der 6 colleges eller akademier, som ikke eiedes av selve samfundet, men av private korporationer inden dette, nemlig Concordia College i Moorhead, Minn., med 21 lærere og 440 studenter; Waldorf College i Forest City, Jowa, med 11 lærere og 224 studenter; Spokane College i Spokane, Washington, med 15 lærere og 180 studenter;

Pleasant View College i Ottawa, Illinois, med 7 lærere og 148 studenter; Scandinavia Academy i Scandinavia, Wisconsin, med 5 lærere og 74 studenter og St. Ansgar Academy i St. Ansgar, Jowa, med 5 lærere og 60 studenter.

Da disse skoler aarlig faar et større eller mindre bidrag fra samfundskassen, staar de selvfølgelig under samfundets opsig, som garanterer, at undervisningen ledes paa kristelig grund.

I 1909 var der altsaa i disse 10 skoler 112 lærere og 2115 elever.

Av barmhjertighetsanstalter hadde samfundet i 1909 3 barnehjem, som tilsammen gav hjem til 358 barn. Likeledes hadde det et alderdomshjem i Wittenberg, Wis., med 36 gamle og et diakonissehjem i Chicago for utdannelse av sykepleiersker med 33 elever. Dette staar atter i forbindelse med et større hospital, som har enkelte friplasser for fattige syke.

Samfundet driver en stor indre- og ytremissionsvirksomhet. Den siste foregaar i Kina og paa Madagaskar med 4 hovedstationer i hvert land.

I den Norske Synode var der i 1908 282 prestegjeld med 1032 organiserte menigheter, ca. 800 kirker, 375 prester og professorer og et samlet medlemstal av 143,135.

Av høiere skoler hadde samfundet 1909 det teologiske seminar — Luther Seminary — i Hamline, Minnesota, med 5 lærere og 43 studenter; Luther College i Decorah, Jowa, med 14 lærere, 7 hjelpe-lærere og 191 studenter, og Lutheran Normal-School — samfundets lærerseminar — i Sioux Falls, Syd-Dakota, med 8 lærere og 127 studenter.

Ved siden herav var der 12 forskjellige høiskoler eller akademier, som tilhørte private korporasjoner inden samfundet.

Der var altsaa 15 forskjellige høiere skoler inden samfundet med et opgit elevantal av 1,981.

Alle disse skoler er for konfirmeret ungdom, der ønsker videre undervisning paa kristelig grund.

Av barmhjertighetsanstalter hadde samfundet 3 barnehjem, som gav plass for 166 smaa, og 2 alderdomshjem, med plass for 46 gamle.

I St. Paul, Minnesota, har samfundet et større hospital med enkelte friplasser for fattige syke.

Synoden driver en stor indremissionsvirksomhet og en stor havne- og sjømandsmission i forskjellige av landets store havnebyer, til stor velsignelse for hundreder av norske emigranter.

Likeledes har de missionærer blandt mormonerne i Utah, blandt indianere og negre samt blandt eskimoerne i Alaska.

Hauges Synode bestod i 1909 av 94 prestegjeld med 266 menigheter, 196 kirker, 152 prester og professorer og et samlet medlemstal av 29,410.

Av høiere skoler var der inden samfundet bare 2; det teologiske seminar i Red Wing, Minnesota, med 8 lærere og 191 studenter, og Jerwell Lutheran College i Jerwell, Jowa, med 8 lærere, 6 hjælpelærere og 209 studenter.

Av barmhjertighetsanstalter har samfundet et barnehjem for 51 smaa.

I Frikirken var der i 1909 107 prestegjeld med 297 organiserte menigheter og 69 missionsplasser. Disse hadde tilsammen 183 kirker, 155 prester og professorer og et samlet medlemstal av 26,932.

Samfundet har 3 høiere skoler; Augsburgs Seminary i Minneapolis, Minnesota, der hadde 13 lærere, 5 hjælpelærere og 151 studenter; Oak Grove Lutheran Ladies Seminary (pikeskole) ved Fargo, Nord-Dakota, med 7 lærere, 3 hjælpelærere og 132 studenter, og Bethania College i Everest, Washington, med 5 lærere og 61 studenter.

Av barmhjertighetsanstalter har samfundet et kombinert barne- og alderdomshjem i Willmar, Minnesota, som bærer navnet „Betheshjemmet“, hvor der var 42 barn og 3 gamle, samt et barnehjem i Paulsbo, Washington.

Samfundet driver, i likhet med de andre, en stor missionsvirksomhet. Mange av dets prester er ansat som missionærer i de ytterste norske settlementer, saavel i staterne som i Canada.

Brodersamfundet, det yngste av dem alle, bestod i 1909 av 18 menigheter, som hadde et medlemstal av 890, med 5—6 prester og ca. 12 kirker. Dets presteskole, den saakaldte „Bibelskole“ ligger i Wahpeton, Nord-Dakota. Den hadde fire lærere, to mænd og to kvinder, og 58 elever. Samfundet har, som ventelig er, ingen barmhjertighetsanstalter inden sin midte, men det driver til gjengjæld, i forhold til sin størrelse, det kraftigste missionsarbeide blandt hedningerne.

Saa har vi tilslut det ældste norske kirkesamfund i Amerika, nemlig Elling Eielsens Samfund. Det staar paa samme trin idag, som det stod, da Hauges Synode forlot det i 1875. Samfundet bestaar av 6 prestegjeld med likesaa mange prester, 13 eller 14 menigheter og det samme antal kirker. Det samlede medlemstal kan vel anslaaes i det høieste til ca. 1,000:

Samfundet har ingen presteskole eller andre høiere skoler for utdannelse av prester, men naar en av dem dør, utvælger samfundets ældste en mand av deres egen midte til prest i den avdødes sted. Heller ikke har samfundet nogenslags barmhjertighetsanstalter.

Hele samfundsordningen er bygget paa Elling Eielsens gammel-

dagse opfatning, og den efterfølges til punkt og prikke. Hovedvegten i deres kristenliv ligger i opbyggelige sammenkomster og i religions-skolen for barneopdragelsen. De taaler ikke den mindste forandring i nogen retning. Alle bøker, saavel barnebøker som opbyggelsesskrifter, maa være av det gode gamle slag, som de brukte for 70—80 aar siden, ikke blot i indhold, men ogsaa i ortografi og sætningsbygning. En bibel av ny oversættelse taales ikke! Den anses som en forandret, forfalsket og ødelagt! Samfundet har indgjærdet sig med en stor kinesisk mur og staar fuldstændig isoleret fra alle andre.

De fleste av de opregnede høiere skoler inden de forskjellige samfund kan paa det nærmeste sammenlignes med vore ungdoms-, amts- og folkehøiskoler, og en stor del av eleverne gaar der kun en kortere tid for at erholde en videre utdannelse, end de fik i folkeskolen. Bare et mindretal tar kurset fuldt ut for at utdanne sig til prest, lærer eller forretningsmand.

Foruten de tidligere nævnte barmhjertighetsanstalter var der ogsaa et barnehjem i Irving Park, Chicago med 67 smaa og et alderdomshjem i Norwood Park med 63 gamle. Disse to tilhører ikke noget bestemt kirkesamfund, men saa at si hele det norsk-amerikanske folk.

Dertil kommer Gisholt alderdomshjem ved Madison, Wisconsin, som blev stiftet av avdøde John A. Johnson (Gisholt). Det optar ialt 24 gamle.

Der var altsaa i 1909 10 barnehjem med tilsammen 722 smaa, samt 6 alderdomshjem, som gav plass til 156 gamle.

Der var ialt 17 norske hospitaler, som laa spredt utover den nordlige del av De Forenede Stater.

Av disse institutioner er det kun barnehjemmene, som fuldtut fortjener navnet av virkelige barmhjertighetsanstalter. Hospitalerne, hvorav de fleste er bygget av læger eller sykepleiersker, er jo opsat med det maal for øie at tjene penger og ikke for at øve barmhjertighet. Flere av dem kan ha en eller flere friplasser for trængende syke, ellers faar resten betale fuldt ut for sin forpleining.

Paa alderdomshjemmene maa de gamle betale 300—500, ja op til 1000 dollars ved indtrædelsen. De fleste av hjemmene, især hjemmet i Chicago, drives allikevel med stort underskud, som maa dækkes ved frivillige bidrag fra folkets brede lag.

Med barnehjemmene er det anderledes. Næsten alle barn blir optat frit (enkelte kan forældrene betale for), og alle de med hjemmet forbundne utgifter indsamles i det samfund, som har anlagt og eier hjemmet. De er virkelige barmhjertighetsanstalter.

Kan det skilte forenes?

Der har i de senere aar været talt og skrevet meget om en forening av de seks norsk-lutherske kirkesamfund i Amerika. Mange har et sterkt optimistisk syn paa saken og tror, at det ikke vil vare længe, før en saadan forening kommer istand, men andre synes, at utsigterne er svært smaa.

Det vilde i mange henseender være et stort gode, om en saadan forening kom istand og kunde bli staaende. Utgifterne til prester, kirker og skoler vilde bli meget mindre. Flere kald, som nu tilhører forskjellige samfund, kunde bli slaat sammen til ett, og den prestelige betjening vilde derved bli meget bedre. Samtidig kunde presterne bli bedre avlønnnet paa grund av det større kald. Færre, men bedre og større skoler kunde holdes igang med forholdsvis mindre utgifter; og fremfor alt kunde den norske religionsskole forbedres i høi grad. Det er derfor meget som taler til fordel for en saadan forening — en forening som burde ha været gjennomført for lang tid siden.

Men der er hundreder av ting som skiller og uhyre vanskeligheter at overvinde, før det skilte kan føies sammen. Forskjellen i lærespørmaal er det mindste. Der er et hav av sydende lidenskaper, baade hos prest og menigmand, som maatte avkjøles; et stort skillende bjerg av gammelt nag, parterne imellem, som maatte nedbrytes og glemmes; et dypt gapende svelg av utilfredsstillet ærgjerrighet og herskelyst, som maatte utfyldes og begraves. Alt dette er ikke let at overkomme.

Men der er mange andre vanskeligheter. Hvis foreningen kom istand, blev en hel del prester overflødige. Hvem er det da som skal opgi sin livsstilling for foreningens skyld — de gamle eller de unge? En masse kirker blir overflødige. Færre, men større og bedre gudshuser trængtes. Hvad skulde de gjøre med de andre? Disse blev omtrent værdiløse.

Det forenede samfund kunde heller ikke holde 5 teologiske presteskoler, én var nok, og de andre blev overflødige. Hvilken av dem skulde det da bli? Og hvem skulde bli styrende i det nye samfund? Samfundet maatte jo indordnes under en fællesstyrelse, som ledet det hele. Det er da ganske naturlig, at denne fællesstyrelse vilde bli tat fra det sterkeste parti.

Jeg er likeledes bange for, at om det usandsynlige skulde ske, at en forening av det norsk-amerikanske kirkefolk virkelig kom istand engang, vilde det ikke vare længe, før et eller andet misfornøiet parti igjen sprængte baandet, hvorved tilstanden vilde bli om mulig værre end før.

Hvor er de utenforstaaende?

Naar man erindrer, at der er henimot 3,700,000 mennesker av norsk byrd inden landets grænser, og at bare omtrent 484,000 eller ikke fuldt en tredjedel av det samlede antal tilhørte de 6 lutherske samfund i 1909, da maa man uvilkaarlig spørre, hvor er de andre henne? En forholdsvis mindre del av dem har jo forenet sig med den norsk-danske methodistkirke, og en anden brøkdelen med andre religionssamfund; men hvor er resten?

Ifølge officielle opgaver for 1910 var der ialt 186 forskjellige religionssamfund inden landets grænser. Enkelte norske folk har en besynderlig lyst til at forene sig med alt som er nyt og ukjent, og naar de kunde gaa hen og forene sig med det i sin tid saa berygtede „Dowies Samfund“ i Zion City, Illinois, der gjorde krav paa en større eller mindre del av deres formue, naar de skulde optas i samme, eller de kan gaa over til mormonismen med dens sammenblanding av kristelige, jødiske og hedenske lærdommer, undres man ikke det mindste, om der findes nordmænd i hvert eneste av alle disse forskjellige religionssamfund.

Stillingen er værst i de store byer. Ifølge bladet „Lutheraneren“ var der i Greater New-York ca. 50,000 mennesker av norsk æt, men bare 4000 tilhører norsk-lutherske samfund. I Minneapolis skal der likeledes være 45,000 norske folk, hvorav bare 6000 tilhører norsk-lutherske menigheter.

Den uhyre store flyttende befolkning av baade gifte og ugifte personer, helst de siste, som driver omkring fra sted til sted og arbeider snart her, snart der utover hele nordvesten, stanser ialmindelighet ikke længe nok paa et sted til at gro fast og tænker mindst av alt paa at søke forbindelse med kirken eller at slutte sig til nogen menighet.

En del av denne store masse har dog ikke brutt med kristendommen eller kirken, selv om de ikke er indskrevet i menighetens protokoller.

De gaar mer eller mindre regelmæssig til kirke, faar sine børn døpt, konfirmert og egteviet i kirken, og de bidrar en større eller mindre sum til kirkens og samfundets utgifter. Disse kan ofte regnes for like saa gode kirkemedlemmer, som de der staar indskrevet i selve menigheten.

Men den største del bestaar av saadanne som ikke besøker kirken, enten paa grund av sløv likegyldighet eller fordi kristendommens grundsandheter er blit dem for simple og gammeldagse.

For disse, der helst maa søkes blandt de yngre slegter, er Amerikas utallige loger et langt herligere tilknytningspunkt. Med dem har de forenet sig; ti de er „up-to-date“ baade i lære og liv. I dem, hvorav flere har et visst religiøst præg, faar de en præken efter sit sind.

Naar de skal bivaane et eller flere logemøter om uken, er det ikke ventendes, at de kan ha tid til kirkegang om søndagen. De maa da nødvendigvis læse sine store norske eller amerikanske søndagsblade; sætte sig godt ind i den sidste ukes politiske begivenheter; notere sig de nyeste markedsefterretninger eller de siste priser paa hvete, mais, kvæg og svin; gjennemgaa rubrikken av den forløpne ukes mord-, voldtægts- og skilsmissehistorier eller sportsnyheter; har de endnu en stund tilovers, pleier de at kaste et blik paa forretningens regnskaper, eller slaa av en sladder med naboen ute i det fri.

Norsk-amerikanske religionsskoler.

De Forenede Stater er et land, hvor der hersker fuldstændig religionsfrihet. Der er ingen statskirke eller kirkesamfund, som nyder nogen særrettigheter fremfor andre, men alle er stillet fuldstændig like og nyder den samme beskyttelse.

For at kunne haandhæve denne religionsfrihet til dens ytterste grænser blev det nødvendig at gjøre barneskolen fuldstændig religionsløs. I mange stater er det saaledes forbudt at aapne skolen med bøn eller læsning av Bibelen (i andre er dog dette tillatt), og jøderne i Chicago har endog drevet igjennem, at det blev forbudt at nævne Jesu navn.

De første norske indvandrere, og da isærdeleshet presterne iblandt dem, indsaa snart, at skulde den opvoksende slegt faa litt undervisning i Guds ord, maatte der oprettes private norske skoler, disse vilde bli en kraftig løftestang for bevarelsen av det norske sprog og et sterkt bindeled mellem utflytterfolket, samtidig som barnene fik undervisning i fædrenes tro og lære. Flere av de ældre prester var derfor flinke til at arbeide for norske religionsskoler. De fik bygget skolehus og ansatte faste lærere ved disse paa enkelte steder utover i de ældste settlementer; ja, nogen gik endog saa vidt, at de anbefalet sine menighetsmedlemmer bare at sende sine børn paa norsk skole.

Følgen herav er, at man i ældre, nogenlunde rene norske settlementer kan træffe paa ældre indfødte norske mænd og kvinder, som

bare taler, læser og skriver norsk og ikke har nok kjendskap til landets sprog til at kunne klare sig i en almindelig samtale.

Men disse skoler koster saa meget, at de fleste menigheder maatte opgi tanken paa at bygge særskilte norske skolehus og ansætte faste lærere.

Dertil kom snart de offentlige skoler iveien for de private. Til de første blev de ved lovbud tvunget til at sende sine barn, og de kunde ikke samtidig gaa baade paa norsk og engelsk skole. Den norske skole maatte derfor nødvendigvis henlægges til en tid, da den engelske skole var ute av virksomhet — sædvanlig vaar og sommer.

Den norske skole drives nu almindelig paa følgende maate: Naar en menighet har bestemt sig til at ha saadan skole en kortere eller længere tid, sender de ansøking til en eller anden av samfundets skoler om at faa en dertil skikket student til at overta lærergjerningen; eller en saadan kommer selv og søker om posten. De fleste av de fattige studenter ser gjerne, at de faar en saadan post for at kunne tjene litt ekstra under ferien.

Skolen blir holdt i distriktets skolehus, som da staar tomme. Lærefagene er næsten utelukkende religion og salmesang. Litt norsk indenadlæsning iblandt, men som oftest bestaar lærebøkene av katekismus, forklaring og bibelhistorie. Skrivning, regning m. m. faar de paa den offentlige barneskole. Lærerlønnen dreier sig almindelig om en 25—30 dollars pr. maaned og kost. Kosten faar han paa den maate, at han gaar rundt i distriktet nogen dage hos hver.

Under saadanne forhold blir det jo intet ordnet system, enkelte menigheder har norsk religionsskole, andre ikke. Dette gjælder over hele strøket, hvor nordmænd bor, men forholdet er værst i nybyggeregne.

Ifølge Den Forenede Kirkes aarsberetning av 1909 var der 491 menigheder inden samfundet, som ikke hadde hat religionsskole det foregaaende aar, mens 924 hadde hat mere eller mindre skole inden sin midte.

Av den Norske Synodes aarsberetning ses, at 564 menigheder inden samfundet ikke hadde hat norsk religionsskole, mens 468 menigheder hadde hat mer eller mindre.

I den Norske Synode er der ikke saa faa fast ansatte lærere, som samtidig indehar kirkesangerposten, men størstedelen av skolegjerningen blev dog utført av tilreisende studenter.

Hauges Synodes aarsberetning av 1909 viser, at 113 menigheder inden samfundet ikke hadde hat norsk religionsskole det foregaaende aar, mens 144 hadde hat mer eller mindre skole.

Av Frikirkens aarsberetning av 1909 ses, at 118 av samfundets menigheter ikke hadde hat norsk religionsskole det foregaaende aar, mens 179 menigheter hadde hat mer eller mindre norsk religionsskole.

Søndagsskoler.

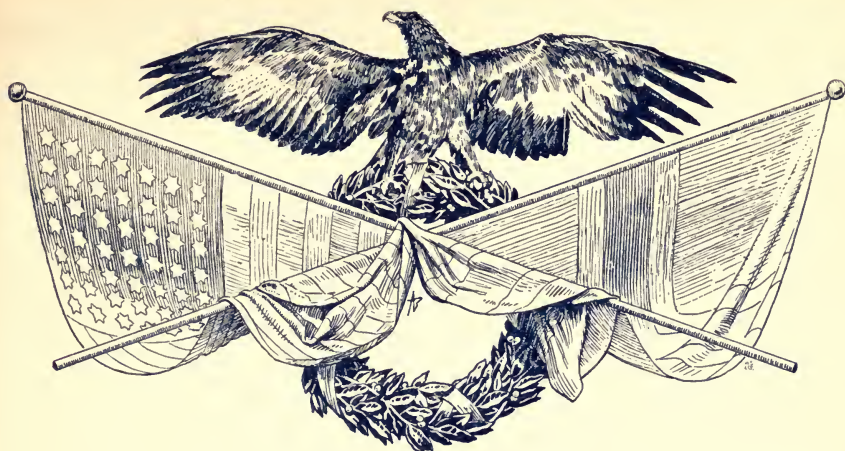
Hvert samfund har ved siden av de norske religionsskoler ogsaa et større eller mindre antal søndagsskoler. Disse, hvori undervisningen foregaar dels paa norsk og dels paa engelsk, er helst oprettet i de forskjellige byer, hvor det er forholdsvis lettere at samle barnene sammen i kirken end ute paa landet.

Alt arbeide i disse foregaar frivillig og gratis. Skolen har derfor ingen fast ansatte lærere. Der er dog som regel ingen mangel paa lærere, da søndagsskolearbeidet kaster likesom en egen glans over den unge mand eller kvinde, som ofrer et par timers arbeide om uken paa det.

Disse skoler, som oprindelig blev stiftet i England, hvor de ofte har været til stor velsignelse for storbyernes og fabrikkentrernes aandelig forkomne arbeiderbarn, er efter min mening langt mere til skade end gavn for det norsk-lutherske kirkefolk i Amerika. Har de norsk religionsskole ved siden av søndagsskolen, da er den paa sin plass. Men som oftest trær den siste istedet for den første. Jeg føler mig overbevist om, at mange menigheter vilde oprette norsk religionsskole, hvis de ikke hadde søndagsskole; og de førstnævnte er ialfald bedre end de siste, selv om utbyttet ogsaa der ofte er temmelig magert. Nu trøster forældrene sig med, at deres barn gaar da ialfald paa søndagsskolen. Det er nu bedre end intet og faar indtil videre være nok.

Offentlige skoler. De Forenede Staters folkeskoler.

Landets folkeskoler er beskyttet ved lov og er like for alle, uanset nationalitet, trosbekjendelse eller hudfarve. De er berømte som de bedste i verden og fortjener ogsaa til en viss grad denne berømmelse.

Det Norske Folk i de Forenede Stater

Deres daglige liv og økonomiske stilling
:: :: Historik over Amerika :: :: Landets
fremtidsmuligheter for en indvandrer

Av

Knut Takla

Kristiania

J. M. Stenersen & Co.s Forlag

De offentlige skoler deles i 4 klasser, nemlig: barneskolen, høiskolen, normalskolen eller lærerseminariet og statsuniversitetet. De kan igjen deles i to slags, landsskoler og byskoler. Disse er nemlig i høi grad ulike, baade med hensyn til lengden av skoleaaret, undervisningsmaterialer og lærerkræfter. Den sidste er i enhver henseende meget bedre utstyrt end den første.

Skolelovene er ikke ens i alle stater, men der er likesaa mange slags love, som der er stater. I enkelte stater er man streng og har som følge derav gode skoler; i andre er man slap og skolen daarlig. Endel stater har indført skoletvang, andre ikke. Men i et punkt er de alle like: Skoleordningen er omtrent utelukkende lagt i folkets egne hænder og ikke under statens styre. Alt hvad staten gjør er i visse tilfælder at passe paa, at de fastsatte regler overholdes, samtidig som den har den øverste eksamensret over endel av lærerne og elever i de høiere skoler.

Ifølge staten Minnesotas skolelove, der er av de bedste i forbundet, kan et skoledistrikt ikke være større end 6 mil i firkant eller et saakaldt township. Dette blir dog almindelig opdelt i 4—5 særskilte skoledistrikter, forat ikke veien skal bli for lang for barnene. Intet barn kan tvinges til at gaa over 2 mil til nærmeste skole. Det er da countycommissionærernes pligt at lægge ut saadanne distrikter i et nybygget strøk eller omregulere ældre, om saadant trænges.

Ethvert organisert skoledistrikt vælger et skoleraad, som bestaar av en direktør, en kasserer og en sekretær. Disse, som vælges paa tre aar, pligter at ordne med alt som angaar skolens drift — bygge skolehus, beregne skolens utgifter, ansætte lærer m. m. En saadan skole skal efter loven holdes aapen mindst 5 maaneder om aaret. Fire uker, med 5 skoledage i hver uke, regnes for en skolemaaned. Lordagen er altid fridag paa skolen. Dernæst er det de saakaldte independent — uavhengige — skoledistrikter, som næsten utelukkende findes i de større eller mindre byer.

Loven sier, at enhver by, landsby, township eller skoledistrikt med over 500 indbyggere kan, hvis de vil, oprette saadanne skoler. Naar de stemmeberettigede borgere med simpel majoritet har bestemt sig for en saadan, vælger de av sin egen midte et skoleraad paa 6 direktører. Dette skoleraad, som tjener i 3 aar, vælger da igjen en præsident, en sekretær og en kasserer. Sekretæren og kassereren er de eneste som har betaling for sit arbeide. De seks direktører ordner siden alt med skolen, bygger skolehus, om et saadant trænges, ansætter lærere, bestemmer skoletidens lengde, skolens lærefag, dens under-

visningsmateriale, utgifter, m. m.; de er omtrent eneraadende, saalænge funktionstiden varer.

Et saadant skoledistrikt maa ikke være over 6 mil i firkant — sedvanlig er de bare en kvadratmil — og der maa holdes skole mindst 12 uker og ikke over 44 uker om aaret.

Til disse skoler har enhver indvaaner av distriktet fri adgang, fra de er 5 til de er 21 aar gamle.

Alle forældre er pligtige at sende sine barn til disse eller andre private skoler, hvor der er kompetent lærer, mindst 12 uker om aaret og 6 uker itræk, fra de er 8 til de er 16 aar gamle, medmindre de kan bevise, at de paa grund av fattigdom ikke kan skaffe barnet de nødvendige klær, eller at barnets fysiske eller mentale tilstand er saadan, at det ikke taaler skolen, eller at det lærer det samme hjemme som paa skolen, eller at det har over 2 mil ad korteste vei til nærmeste skolehus; herfor blir de undskyldt av skoleraadet; forbrydelser herimot skal for første gangs forseelse straffes med en mulkt av fra 10 til 25 dollars, og i gjentagelsestilfælder kan mulkten gaa op til 75 dollars.

Alle utgifter til skolens ordning og drift maa for størstedelen komme fra skatyderne i det distrikt, hvor skolen holdes. Enhver stat, eller ialfald de fleste av dem, har et større eller mindre skolefond, som er kommet istand ved salg av land, som regjeringen har sæt tilside for dette øiemed. Renterne av dette fond deles hvert aar ut til alle distrikter som har holdt skole mindst 5 maaneder i aaret. Hvert distrikt faar da en viss procent for hvert barn, som har gaaet paa skole mindst 40 dage. Men dette beløp er dog forholdsvis litet imot det som virkelig trænges. Resten maa da utlignes paa distriktets befolkning og blir indkrævet sammen med de øvrige skatter.

De tætbefolkede strøk i de større og mindre byer kan naturligvis langt lettere oprette og drive store og kostbare skoler end de forholdsvis tyndt befolkede distrikter ute paa landet.

Det almindelige skolehus ute i landdistrikterne er litet, en 16—20 fot langt og 14—16 fot bredt. Der er ingen lærerbolig eller andre bekvemmeligheter, og det er derfor næsten uten undtagelse bare paa en etage. Barnene i alle aldre fra 5 til 16 aar gaar sammen og nyder fællesundervisning i det samme rum, der er altid bare én lærer — sedvanlig en ung pike. Lærefagene er de almindelige, læsning, stavning, grammatik, skrivning, regning, geografi, Forenede Staters historie, fysiologi, moral og opførsel og litt sang, samt tildels enkelte bifag for de ældste barn. Alslags religionsøvelse er, som for sagt, forbudt.

De amerikanske skolebøger, hvorav mange er rigtig gode, er alle ordnet slik, at de skal passe til barnets alder. Der er saaledes ikke mindre end 6 forskjellige trin av læsebøger, begyndende med a b c-boken og sluttende med den mest høitrvende literatur i det engelske sprog. Det samme, omend i mindre grad, er ogsaa tilfældet med de andre bøger. Læreren maa derfor inddele barnene i klasser efter deres alder og gi hver klasse en bestemt undervisningstid i dagens løp.

Barnenes antal i disse skoler er høist forskjellig. Tildels kan de være ganske faa, og tildels kan de være op til 40. Sedvanlig holder tallet sig rundt 15—20. Skolen er altid delt i 3 terminer — vaar-, høst- og vinterterminen, og børnene gaar hver dag, saalænge skolen varer, med undtagelse av lørdagen, som altid er fridag.

Længden av den samlede skoletid er almindelig 6 maaneder, men den kan dog variere fra 5 til 8 maaneder om aaret.

De saakaldte uavhengige skoler i de større eller mindre byer er derimot ordnet anderledes. I dem er børnene altid inddelt i grader med en eller flere lærere for hver grad (klasse).

I byer paa mindre end 1 000 indbyggere lar de sig almindelig noie med de saakaldte grammarschools eller barneskoler. Disse kan være inddelt i 4—6—8 klasser med likesaa mange lærere. I byer med over 1 000 indbyggere har de almindelig ogsaa en høiskole i forbindelse med grammarskolen, der er inddelt i 4 klasser. Dette forøker tallet av klasserne til 12 med det samme antal lærere, og bestyreren faar da titel av professor. Barnet gaar da, naar det tar begge skoler, 12 aar paa skole, 8 aar i barneskolen og 4 aar i høiskolen, eller fra det er 6 til det er 18 aar gammelt.

Skoletiden er som oftest 9 maaneder om aaret og kan i enkelte tilfælder gaa op til 10.

I store byer som Chicago og andre er høiskolen altid adskilt fra grammarskolen, saa at begge opererer særskilt. I disse byers folkeskoler er elevantallet ofte saa stort, at hver klasse maa deles i flere, og en grammarskole kan der ha over 20 lærere.

Skolebygningerne er som regel store, lyse og moderne bygninger, der kan koste fra 15 til 75 000 dollars. Flere smaabyer paa et par tusen indbyggere har skolebygninger til det sidste beløp, og i de store byer kan de koste flere hundre tusen dollars. Der har altid været og er fremdeles en sterk kappestrid mellem de forskjellige byer om at ha de største og kostbareste skoler.

Det offentlige skolevæsen i de Forenede Stater sluker aarlig store summer, New Yorks skolebudget for 1909 beløp sig til 33 031 000 dollars og Chicagos til 11 929 000 dollars. Men ogsaa i smaabyerne er det

forholdsvis like stort. Barneskolen i forbindelse med høiskolen i Madison, Minnesota, en by paa ca. 1800 indbyggere, krævet i 1905 et beløb av 11 000 dollars for at holdes gaaende 9 maaneder av aaret. Av dette beløb fik man 3 dollars 80 cents for hvert barn av statens skolefond, og anslaaer man barnenes antal til 500, utgjør det en samlet sum av 1 750 dollars. Resten maatte betales av byens borgere.

Undervisningsfagene i de uavhengige barneskoler i smaabyer er omtrent de samme som ute i landdistrikterne. Men da skoletiden er længere og der er bedre lærerhjelp, blir det en grundigere undervisning. Tegning og moral- og opførselslære er almindelig i disse skoler, men sjelden ved landsskolerne.

Høiskolerne er jo en fortsættelse av barneskolen og ligner noget de norske gymnasier. I dem læres mer eller mindre av latin, tysk, engelske stiløvelser med grammatik, algebra, geometri, botanik, zoologi, kemi, fysisk geografi, verdenshistorie, Forenede Staters historie, do. literatur, statsøkonomi og bokholderi. Ved siden herav er der altid et eller flere bifag, som kan bli indført av et skoleraad og avskaffet av et andet.

Skolestatistik.

Der er en masse skoler og skolebarn i de Forenede Stater. Ifølge indberetning fra undervisningsbureauet i Washington var der i skoleaaret 1904—1905 23 410 800 skolepligtige barn i alderen fra 5 til 18 aar. Av dem var 16 468 300 indskrevet i skolens protokoller, mens det gjennomsnittlige daglige besøk var 11 481 531 eller omtrent halvdelen av det skolepligtige antal. Lærernes antal var 460 269, hvorav bare 110 532 var mænd, 349 737 kvinder. De samlede utgifter beløp sig til 291 616 000 dollars, hvorav 177 403 000 gik til lærerløn.

Denne opgave indbefatter 7 576 offentlige høiskoler med 28 800 lærere og 679 000 elever. Der gik altsaa ca. en elev av hver 17 skole-søkende barn paa de offentlige høiskoler.

Ved siden herav var der 1 627 private høiskoler med 9 850 lærere og 107 000 elever. Likeledes var der 179 offentlige normalskoler med 694 lærere og 10 779 elever.

Videre var der 453 colleges og universiteter med 18 094 lærere og 158 600 studenter, 44 tekniske skoler med 1 865 lærere og 20 000 studenter, 122 colleges og seminarier for kvinder med 2 654 lærere og 23 000 studenter, 96 juridiske skoler med 1 190 lærere og 14 700 elever,

hvorav 166 var kvinder, samt 148 medicinske skoler med 5 465 lærere og 25 800 elever, hvorav 1 090 kvinder.

Der var saaledes ikke mindre end 10 490 forskjellige skoler, hvor det unge Amerika kunde faa en videre undervisning end den de fik i barneskolen, og disse skoler blev i skoleaaret 1904—1905 besøkt av 1 102 000 unge mænd og kvinder.

Lærerne og deres stilling.

Et stort antal kvinder, men forholdsvis faa mænd er ansat som lærere ved de amerikanske folkeskoler. Forholdstallet for det hele land er godt og vel 3 kvinder for hver mand. Regner man ikke høiskolerne med, blir det næsten 4 kvinder for hver mand.

Ifølge beretning fra undervisningsdepartementet av 1905 fik lærerne ved de offentlige høiskoler i District of Columbia en løn som varierte mellem 500 og 1 500 dollars om aaret, ved de almindelige folkeskoler derimot bare 500—600 dollars.

Forholdet andetsteds i landet syntes snarere at være endnu værre for lærerne. Statistiken fra byer paa over 8 000 indbyggere, omfattende 93 000 lærere og lærerinder, viser, at 18 777 lærere tjente mindre end 350 dollars om aaret og bare 6 113 fra 650 til 700 dollars pr. aar.

I en klassificeret barne- og høiskole i en av Minnesotas smaa-byer 1905 hadde bestyreren en løn av 100 dollars pr. maaned eller 1 200 dollars for aaret. De andre ti lærere — alle kvinder — hadde derimot bare betaling for de 9 maaneder som skolen var i virksomhet, og deres løn varierte fra 45—60 dollars pr. maaned.

Gjennemsnittslønnen for de kvindelige lærere i staten Minnesota var det samme aar bare 39 d., og en hel del av dem maa holde skole ute i landdistrikterne for en løn av omkring 30 d. pr. maaned.

Naar man da erindrer, at der ikke skal saa liten fordannelse til for at bli lærer — man maa idetmindste ha gjennomgaat høiskolen, gjerne ved siden herav et kursus ved en av statens normalskoler eller et kortere eller længere kursus ved statsuniversitetet, og man maa leie sig kost og logis ute hos fremmede, saalænge skolen varer — maa det erkjendes, at lønnen er altfor liten og især ute i landdistrikterne.

De Forenede Staters skolesystems grundkarakter.

Det amerikanske skolesystem har ofte været fremholdt som et mønster for andre land. Ved et flygtig overblik vil det ogsaa fremstille sig som idealet for en folkeskole. Al magt ligger hos folket selv. De blir ikke paatvunget lærere som de ikke vil ha, men vælger og ansætter dem selv. Den øverste, umiddelbare styresmand for distriktskolen, countysuperintendenten, vælger skolekredsen selv. Skolens ordning og drift kan bestemmes efter behag. Alt som læres skal være praktisk og nyttig. Men intet er fuldkomment og derfor heller ikke det amerikanske skolesystem. Det har sine store feil og mangler, og grundfeilen ved det hele er det stadige bytte av lærere og øverste bestyrelse.

Det er meget sjelden, at en lærer, især paa landet, holder skole paa samme sted mer end et aar. Ofte blir det bare en termin eller to. Skoleraadet, som ansætter lærerne, vil gjerne ha dem saa billig som mulig, og tar derfor ofte en ung ukjent pike med 3dje klasses certifikat, som holder skole for første gang.

Følgen av dette stadige bytte er, at læreren ikke kjender barnene, deres evner og tankegang, og barnene kjender ikke læreren og hans undervisningsmetode.

Men det er ikke bare lærerne som byttes. Skoleraadet byttes ogsaa ofte, og endnu oftere county- eller statssuperintendent. County-superintendenten, som har mest at sige i distriktskolerne ute paa landet, blir valgt av folket paa en termin av to aar. Naar denne termin er over, pleier han at stille sig paany, og er han da likt, blir han gjenvalgt; men stiller han sig igjen en gang til, blir han næsten uten undtagelse kastet. Hans virketid blir altsaa som regel 2 eller 4 aar. Statssuperintendenten blir derimot utnævnt av guvernøren, ialfald i en del av staterne. Han sitter allikevel løst i salen, ti guvernøren vælges av folket paa en termin av 2 aar. Blir da guvernøren kastet ved næste valg, maa statssuperintendenten gjøre følge. Blir derimot guvernøren staaende 2 eller 3 terminer, faar den anden som regel ogsaa beholde sin plads.

Illinois hadde saaledes ikke mindre end 11 statssuperintendenter paa en tid av 49 aar. Wisconsin hadde 17 i 55 aar.

Nu vet enhver, at der i en stor flok barn kan være enkelte høitbegavede, som kan lære hvad det skal være og lærer det for livet,

men størsteparten av flokken har mindre evner, lærer sent og har let for at glemme hvad de har lært. Men naar aaret er omme, maa de jo alle op i næste klasse. Blir de ikke opflyttet, er det en skam, ikke blot for barnene, men endnu mer for læreren og bestyreren av skolen. Saa-danne forhold skaper let fuskeri og overfladiskhet.

Disciplinen er heller ikke altid den bedste ved de amerikanske skoler.

En gammel amerikaner i en av Iowas smaabyer gjorde for nogen aar siden en tur til Norge. Efter tilbakekomsten holdt han nogen foredrag om Norge og dets forhold. Han sa da, at for at kunne se forskjellen i grundkarakteren mellem de to folk — Norges og Amerikas — kunde han bare se paa skolebarnene i de to land. Kjørt han forbi et skolehus paa landet i Norge, sa han, stillet barnene sig rene og velklædte paa begge sider av veien og løftet paa hatten som en hilsen til den fremmede. Kjørt han derimot forbi et skolehus paa landet i Amerika, stillet barnene sig, ofte skidne og fillete paa begge sider av veien og begyndte at stene hesten for at faa den til at løpe løpsk. Sammenligningen var sand og meget slaaende.

Amerikanske uttalelser om folkeskolen.

Der er nu enkelte fremragende mænd, som begynder at se de store feil ved grundtrækkene i det amerikanske skolesystem og prøver paa at faa istand en forandring. I en indflydelsesrik avis læses følgende:

„Mislige forhold i skolerne.

Der er kommet op uhyggelige ting om forholdene ved flere skoler i aristokratiske bydele paa sydsiden. Flere flokker eller „gangs“ av gutter har, ser det ut til, drevet uvæsen paa forskjellig vis i længere tid. Folk som er blit forulempet har bragt saken ind for Juvenile-retten, hvor der fremkom opplysninger som har slaat forældrene med forbauselse og sorg.

Endel halv voksne jenter fra gode hjem har tilhørt disse bander og levet et løst liv i gutternes selskap.

Barnene her i landet vokser op uten den tugt, som nordboerne er vant til fra sine hjemland. Derfor finder man megen raahet, frækhet og lovløshet blandt ungdommen her. I skolerne, som de nu er ordnet, er forholdene ikke bedre, men snarere værre end i hjemmet. Tugt og disiplin er ukjendte ting. Forældre burde holde øie med sine barn og deres opførsel paa skolen, men mange er efterladende i

dette stykke, og der er intet samarbeide mellem skolen og hjemmet.

Avsløringene har, som rimelig er, vakt skræk hos mange forældre, og flere har allerede tat sine barn ut av de offentlige skoler.

Her er et stort og frugtbart arbeide for skoleboardet. Det vilde gjøre sin gjerning bedre ved at undersøke og fjerne styggedom som gaar isvang blandt den skolesøkende ungdom end ved at spille tid og penger paa alleslags upraktiske og unyttige griller.“

Paa et lærermøte i Madison, Wisconsin, den 1. oktober 1909 holdt ex-guvernør Hoard fra Fort Atkinson, Wisconsin, en tale, hvori han blandt andet sa, at høiskolerne i Wisconsin er de viktigste læreanstalter i staten og skulde være praktisk indrettet og ikke være formeget dominert av universitetet og normalskolerne, og da kun en liten del av høiskoleeleverne gaar videre, bør høiskolerne være bygget paa den tanke, at man kan hjelpe sig i livet med den lærdom man faar der.

„Den nuværende høiskole“, sa mr. Hoard, „forsøker at undervise i formange ting og er formeget en rekruteringsstation for universitetet. Den har ikke ret til at indta en saadan stilling. Den støttes ved lokal skat, for lokale formaal og lokal oplysning.

Jeg ser saa ofte unge mænd, som kommer fra høiskolen, belæst med noget de ikke forstaar. De lærer algebra eller høiere matematik; men naar en elev fra høiskolen skal utføre regnearbeide, kan han ikke engang regne ut procenterne i en meieri-dividende. Saa spør jeg mig selv: hvad er algebra nyttig til?

Skolesuperintendent Mair i Syd-Dakota uttalte i en korrespondanse om den moderne haandskrift:

Haandskriften til lærerne i almindelighet kan faa en til at rødme av skam. Ikke et av ti breve, som mottas paa dette kontor, er skrevet saa det kan være til ære for en gut i syvende klasse (13 aar gammel). De fleste av de hundreder av breve, som superintendenten mottar hver maaned, er ikke andet end kradseri, visende det beklagelige faktum, at skrivning kun tas litet hensyn til i vore dage. Lærerne har fylt kurset med saa mange ting, at saadant som skrivning og hovedregning faar liten plass paa programmet. Lærerne ofrer kun nogen faa minutter derpaa, som er stjaalet fra anden undervisning, der anses meget viktigere for et barns utvikling. Der var maaske flere mangler ved den gammeldagse skolemester, men der var én ting, som han kunde gjøre og lære andre, og det var at skrive en tydelig haandskrift og lære sine elever at gjøre det samme. Maaske dette ikke var absolut psykologisk eller pædagogisk, men det var baade praktisk og nyttig og forebygget fristelsen til at ty til

usømmelige uttryk, som naar maa mottar breve fra saadanne, der har lært skrivekunsten efter de moderne metoder.“

I 1909 holdt landets lærerforening møte i Denver. Der blev holdt en række foredrag om forskjellige skolespørmaal, og disse foredrag gav anledning til adskillig diskussion.

Saavidt man kan dømme fra de foreliggende forholdsvise sparsomme efterretninger, begynder de ledende skolemænd mere og mere at indse, at landets skolevæsen slet ikke er hvad det burde være. Der blev saaledes rettet en skarp kritik mot den nuværende college-utdannelse eller rettere den aand som raader hos den college-søkende ungdom. En anset lærer ved Chicago-universitetet uttalte saaledes, at en grundig utdannelse ikke længere er hovedsaken for denne ungdom. Alt hvad den lægger an paa er at fuske sig gjennom skolen og faa et diploma til at glimre med; kundskaperne er en bisak.

Den viktigste gren av undervisnings-systemet er imidlertid ikke de høiere skoler, men folkeskolerne. Om disse sa Edwin Cooley, tidligere skolesuperintendent i Chicago, at de fuldstændig forfeiler sit maal. „Vi opdrar“, sa han, „to millioner barn til at fylde det hverv, som Taft nu beklæder, og 30 millioner barn til ingenting.“ Størsteparten av de to millioner er udygtige til al god gjerning, indtil de faar rystet av sig en hel del nykker, som de har faat i hodet paa høiskolen, og en stor del av de 30 millioner opdrages til værre end intet, fordi de føres fra istedetfor til almindelig hæderlig arbeide, som dog er og maa være og vil bli hovedsaken for de fleste av os.

Det amerikanske undervisningsvæsen med sin rikdom paa upraktiske paafund, med spekulationsaanden og merkantilismen vilde ha ødelagt landet, hadde ikke indvandrerne hjulpet. Det er dem som har utført den største del av landets allernødvendigste arbeide i det halve aarhundrede.

Som man ser, gaar alle uttalelser i samme retning. Alle indser, at skolerne ikke er hvad de burde være, og alle lægger skylden paa de mange upraktiske fag, som er indført i skolen, og paa den overfladiske maate, hvorpaa undervisningen foregaar.

Det republikanske parti i Minnesota har gjort det løfte i sit valgprogram av 1910, at de av al magt vil arbeide for indførelsen av „graded“ eller klassificerte skoler ogsaa ute i landomstrikterne. Alle 4 eller 5 skoledistrikter i et township skal da slaas sammen til et, og skolehuset blir sat midt i townshipet. En eller flere mænd maa ansettes til at kjøre barnene til og fra skolen, da halvdelen vil ha fra 4,8 til 9,4 kilometer fra hjemmet til skolen.

Undervisningen skal, ved siden av de almindelige skolefag, ogsaa utstrækkes til at omfatte landbrukslære, husholdningsøkonomi og forskjellige haandverksfag.

De høiere skoler.

Karakteren av de høiere undervisningsanstalter, universiteter, tekniske høiskoler, colleges, seminarier m. m. er mere forskjelligartet end folkeskolerne. De Forenede Stater har universiteter og andre høiere læreanstalter, som kan sidestilles med de bedste i verden baade med hensyn til utstyr og til lærekræfter. De har et Harvard, et Yale og flere andre universiteter, der har verdensberømmelse og som har været besøkt av studenter fra mange andre land. Der er likeledes colleges og seminarier, hvor undervisningen er baade omfattende og grundig. Men saa er der ogsaa til gjengjæld høiere skoler, hvori undervisningen foregaar saa fusket og overfladisk, at anstalterne er likefrem en skam for landet.

Et møte av den amerikanske lægeforenings council on medical education, som bestaar av eksaminatorer og delegater fra statslægeforeninger, uttalte i 1907:

Der graduerer gjennomsnitlig 4 000 læger hvert aar fra de medicinske skoler i landet, og omkring tre fjerdeparter av disse er absolut inkompetente og burde aldrig tillates at praktisere medicin. Visse medicinske skoler mangler det rette utstyr, lærerne er ikke i besiddelse av den nødvendige duellighet for sin gjerning, og deres eksamensmetoder er unyttige.

Stats-eie av medicinske institutioner var det eneste hjelpemiddel, som kunde ses, mot et onde, som det maatte tilstaas hadde naadd saadant omfang, at det truet millioners liv og helbred. Men den almindelige mening var, at dette var ugjennemførlig.“

Dr. W. T. Means, formand i „Judicial Council of Association of American medical Colleges“ uttalte:

„Mange mænd, som kvalificeres for at praktisere medicin, mangler kjendskap til bakteriologi, kemi, fysiologi og anatomi. Jeg har skrevet til fem og tyve statsboard og finder, at 58 procent av de mænd, som falder igjennem ved deres endelige eksamination, bestaar en ny eksamination nogen faa uker senere. Hvor fik de sine kundskaper fra i disse faa dage? De fik dem ikke. De blev simpelthen proppet ind med svarene til de spørsmåal, som det ventedes vilde bli gjort dem, og de svarte som papegøier uten at forstaa hvad de sa.“

Trods de voldsomme angrep, der blev gjort paa disse klasser av medicinske skoler, var der ikke en eneste læge tilstede, som vilde ta dem i forsvar. Den almindelige mening var at der var noget, som var galt, men nogen midler til at avhjælpe ondet blev der ingen enighet om.

At disse sterke beskyldninger mot landets skoler ikke var ubeføiede, viser sig blandt andet ogsaa av den voldsomme skoleskandale, som dukket op i Chicago sommeren 1910, da det blev bragt for lyset, at der i aarevis hadde været solgt falske høiskolecertifikater for en pris av fra 10 til 30 dollars pr. stykke til unge mænd, som ønsket at komme ind paa byens lægeskole, og at studenterne hadde hat anledning til at faa fat i eksaminations-spørsmålslisterne flere dage før eksamen og faat ældre doktorer til at hjælpe sig med svarene, hvorefter de bestod sin eksamen og fik ret til at praktisere.

Lægeskolerne danner vist ingen undtagelse i denne retning, der er vistnok baade juridiske og teologiske skoler eller andre anstalter, hvor undervisningen foregaar likesaa grundig.

Den almindelige oplysning i landet.

Man skulde tro, at i et land som de Forenede Stater med sine hundrede tusener av skoler og lærere burde hver mand og kvinde kunne lære at skrive, men det er ikke tilfældet. Under folketællingen i 1900 var der ikke mindre end 6 246 847¹⁾ mænd og kvinder over 10 aar (den skolepligtige alder er 6 aar), som ikke kunde læse eller skrive. Av dem var 3 209 605 hvite og 2 853 720 negre. Resten var indianere, eskimoer o. s. v.

Amerikanerne vil gjerne undskylde sig med, at denne store procent skriver sig fra den voldsomme indvandring av uvidende mennesker fra de sydeuropæiske lande, men av den hvite befolkning, som ikke kunde læse eller skrive, var over halvdelen eller 1 916 434 født inden landets grænser. Desuten maa jo negrene ogsaa regnes for amerikanere, tiltrods for at de er sorte, ti de er baade født i landet og opdrat under de Forenede Staters samfundsordning.

Stillingen i denne henseende er dog meget bedre i norden end i syden. I staten Iowa, der staar høiest i almindelig folkeoplysning, var der ifølge „Journal of Education“ i 1900 bare 23 av hvert tusen, som ikke kunde læse eller skrive, mens Minnesota hadde 41, Illinois 42,

1) I 1910 5 516 606 personer.

Wisconsin 47, Syd-Dakota 50 og Nord-Dakota 56 av hvert tusen. Alle disse stater hadde skoletvang, men som regel blev ikke lovene strengt gjennomført. Til gjengjæld kom de mørkeste sydstater, hvor der ingen skoletvang er, med følgende tal: Georgia med 305 av hvert tusen, Mississippi 320, New Mexiko 332, Alabama 340, Syd-Carolina 359 og Louisiana 385 av hvert tusen indbyggere.

Av Iowas 40 172 indbyggere, som hverken kan læse eller skrive, var 18 741 født i de Forenede Stater, mens 21 431 var født i utlandet. I Louisiana derimot var der 366 821 mennesker, som ikke kunde læse eller skrive, hvorav bare 14 324 var født i utlandet, mens 352 497 var født i staterne og de fleste endog inden Louisianas egne grænser. Av de siste var der 82 227 hvite mænd og kvinder, resten hovedsakelig negre.

Samfundsordningen i de Forenede Stater.

Den politiske samfundsordning i landet bestaar av seks mer eller mindre særskilte dele med særegne rettigheter for selvstyre, nemlig town, landsby, by, county, stat og forbundsstyrelsen for det hele. Av dette er townet den mindst organiserte del av det hele og kan saa at si kaldes grundstenen til det hele bygverk.

Det har sin egen lovlige organisation, sine egne specielle særrettigheter og som følge herav sine egne embedsmænd. Disse bestaar av 3 supervisors, en sekretær, en kasserer, en ligningsmand, to fredsdommere, to konstabler og en veiinspektør for hvert veidistrikt. Alle disse blir valgt av townets befolkning for en termin av et aar med undtagelse av fredsdommerne og konstablerne, der tjener i to aar.

Som nr. 2 kommer de smaa inkorporerede landsbyer som til en viss grad danner en egen kommune. Disse har omtrent de samme rettigheter som townet og med omtrent de samme embedsmænd, der bestaar av en præsident, en kasserer, en sekretær, en politimester, en gateinspektør og tre trustees, som er valgt for et aar, samt to fredsdommere og to konstabler med en embedstermin av to aar. Dette gjælder ialfald for Minnesota.

I de større hyer med fulde byrettigheter, som danner den tredje slags kommuner, er ordningen litt anderledes og mere omfattende. I spissen for styrelsen staar en major eller borgermester, som har et byraad ved siden av sig. Byraadet kan bestaa av to dele, nemlig av et saakaldt „board of aldermen“ og et byraad, eller det kan bare bestaa av et „board of aldermen“ og intet byraad eller omvendt.

Borgermesteren blir altid valgt av de stemmeberettigede i hele byen, mens „the board of aldermen“ blir valgt enten av de enkelte ward eller distrikter eller ogsaa paa en fællesliste av hele byen. Byraadet derimot blir som regel valgt av de enkelte wards.

Foruten disse har byen i likhet med townet sit eget skoleraad, ligningsmand, fattigforstander, sekretær, kasserer, skatteindkræver, og den har almindelig ogsaa sin egen gateinspektør, bestyrer av brand-departementet, byadvokat, bylæge, politimester og flere andre embedsmænd, alt efter byens størrelse.

Mange av disse embedsmænd blir utnævnt av byraadet, og andre blir valgt av folket.

Saa kommer den fjerde kommune, den saakaldte county. Disse er ikke av nogen fastsat størrelse, men de kan være store eller smaa, alt eftersom det falder sig. I fuldt bebyggede strøk med nogenlunde tæt befolkning bestaar de almindelig av 12 til 20 township eller med en utstrækning av fra 432 til 720 kvadratmil. Men i tyndt befolkede egne kan de være meget større. Itasca County i Minnesota f. eks. har saaledes en størrelse av 5 575 kvadratmil eller omtrent 155 township. Saadanne blir almindelig delt i flere, naar befolkningen tiltar.

County-embedsmændene f. eks. i Minnesota er følgende: I ethvert county med 800 stemmeberettigede borgere eller mere vælges 5 county-commissioners (er befolkningen mindre, vælges 3 paa en termin av 4 aar). Disse commissioners (supervisors kaldes de i nogen stater) skal føre opsyn med countiets offentlige eiendomme, ordne og forestaa opførelsen av countiets offentlige bygninger, saasom courthouse (retslokaler), fængsel m. m., hvis saadant trænges, lægge ut nye veier, forestaa opførelsen av broer over en viss længde, være med at beregne skatten og mange andre gjøremaal. De er derfor countiets viktigste embedsmænd, tiltrods for at deres arbeidstid kun er henlagt til visse møter, som ikke maa overskride en viss tid av aaret, omkring 60 dage.

Ved siden herav er der 11 forskjellige embedsmænd:

1. Countykassereren, som mottar alle skatter og forestaar utbetalingen av countyets løpende utgifter.

2. Countyauditoren, hvis pligt det er at undersøke alle fordringer mot countiet og underskrive dem, før de blir presentert for kassereren, holde rede paa alle inntægter og utgifter m. m.

3. Register of deeds eller rekorderen, som han ogsaa kaldes. Hans arbeide bestaar i at kopiere og føre kontrol over alle slags dokumenter, saasom skjøder, panteobligationer m. m., noget lignende som tinglæsning hjemme i Norge.

4. Countiets landmaaler. Han skal ha rede paa alle offentlige landemerker og er den høieste autoritet i tilfælde av at der opstaar tvist om eiendomsretten til et landstykke.

5. Skolesuperintendent.

6. Judge of Probate — county dommer — der har at ta vare paa alle saker, som vedkommer dødsboer, umyndiges midler og depositioner vedrørende alle sindssyke.

7. Countyadvokaten. Hans hverv er at bistaa alle county-embedsmænd med raad i alle lovspørmaal og paa statens vegne anklage alle countiets forbrydere og forfølge dem, til de har faat sin dom.

8. Sheriffen. Hans pligt er at opretholde fred og ro i countiet og forfølge og gripe alle forbrydere. Han forkynder ogsaa alle arrestordrer og alle slags stevninger, har opsyn med countiets fængsel, bevogtning og ophold av alle fanger. Det er ham, som har at henge alle i hans distrikt dødsdømte forbrydere.

9. Coroneren, som har at foreta liksyn over alle pludselige og mistænkelige dødsfald, Finder han da tegn til at en forbrydelse er begaaet, sammenkalder han en jury paa 6 mand, den saakaldte coroners jury, der har at undersøke liket og foreta det første skridt til forbryderens anholdelse. De tjener siden som vidner under den paafølgende rettergang. Han kan ogsaa i visse tilfælder rykke op i sheriffens plass, om denne dør, før embedsterminen er ute, eller han paa grund av andre forretninger er nødt til midlertidig at nedlægge embedet. Alle disse vælges paa en tid av 2 aar.

10. Clerk of Court, der assisterer som sekretær i distriktsretten. Han utfærdiger ogsaa de nødvendige license — bevillingspapirer — til forskjellige ting, giftermaalstillatelse, borgerpapirer m. m.

11. Court Commissioner, der ogsaa assisterer under distriktsretsforhandlingerne.

De to siste har en embedstermin av 4 aar.

Alle disse countyembedsmænd har sine kontorer i countiets courthouse — retslokalet — og er almindelig bosat i den by, hvor dette ligger.

Saa kommer den femte organisation, staten.

Uagtet de Forenede Stater er et forbund av mange, har dog hver stat sin egen indre styrelse og staar i det store og hele uavhengig av hinanden. De har sin egen lovgivende magt, sin egen utøvende magt og sin egen dømmende magt.

Den lovgivende magt ligger hos legislaturen, der bestaar av to dele: Repræsentanternes hus og senatet. Staten er opdelt i distrikter,

som vælger en senator og repræsentanter i forhold til folkemængden. Naar folketallet vokser, økes ogsaa antallet av legislaturmedlemmerne. Staten Minnesota begyndte saaledes sin eksistens som selvstændig stat i 1857 med 37 senatorer og 80 repræsentanter og i 1903 var antallet vokset til 63 senatorer og 119 repræsentanter.

Alle stemmeberettigede mænd, uanset nationalitet eller trosbekjendelse, er valgbare til legislaturen saavel som til alle andre embeder, naar de har bodd en viss tid i staten og i det distrikt, hvorfra de vælges. Repræsentanterne vælges paa 2 aar og senatorerne paa 4. Disse møter da andethvert aar i statens kapitolbygning og utarbeider de love, som staten trænger.

Den utøvende magt ligger hos guvernøren, stats-sekretæren, stats-auditøren, stats-kassereren og stats-advokaten. Disse vælges av folket i hele staten paa en termin av 2 aar med undtagelse av stats-auditøren, hvis embedstermin er 4 aar.

Guvernøren maa være mindst 25 aar gammel og naturligvis amerikansk borger, men han trænger ikke at være født i landet. Han er den øverstbefalende over statens hær og flaae og har magt til at opbyde disse i tilfælde av opstand. Han er likeledes medlem av statens Board of Pardons og har magt til at benaade en allerede dømt forbryder eller utsætte dommens fuldbyrdelse en viss tid. Han utnævner mange embedsmænd og kan fylde et valgbart embede til næste valg. Hans pligt er at se efter statens tarv og velfærd, og han maa fra tid til anden meddele legislaturen sine tanker om denne i de saakaldte budskaper. Han maa likeledes undertegne enhver ny lov, før den er gyldig, og har magt til at forbyde et utarbeidet lovforslag. Legislaturen har dog magt til at vedta det mot hans veto, men da utkræves der to tredjedels majoritet baade i huset og senatet. Han kan ogsaa sammenkalde legislaturen til ekstra session, hvis saadant trænges.

En guvernør har saaledes likesaa stor magt som mange konstitutionelle konger. Hele forskjellen er, at hans magt sjelden varer mere end to eller fire aar.

Stats-sekretæren, som træder istedet for countiets Register of Deeds, stats-auditøren, kassereren og stats-advokaten, har forholdsvis de samme embedspligter som de tilsvarende countyembeder. Auditøren forener dog to embeder i sin person, da han ved siden av at være auditor ogsaa er bestyrer av statens landdepartement og forestaar alt salg av skoleland, myrland m. m.

Samtidig vælges ogsaa en viceguvernør, hvis fornemste hverv er at præsidere i senatet, naar legislaturen er samlet, og som rykker op

i guvernørens plass, i tilfælde av at denne dør, før hans embedstermin er ute.

Likeledes vælges der tre jernbanekommissærer og korninspektører. Disse blev før 1900 dels valgt, dels utnævnt av guvernøren. Deres embedstermin er 4 aar, og de har til en viss grad magt til at ordne med fragsatserne paa statens jernbaner samt regulere og bestemme merkerne paa de forskjellige kornsorter, der ankommer til saadanne endestationer som St. Paul, Minneapolis, Duluth o. a.

Ved siden herav er der en hel del embedsmænd, som er ansat av guvernøren. Disse er dels bestyrere av de forskjellige statsdepartementer og dels av de offentlige institutioner. Alle lønnes av statens midler.

Den dømmende magt er ogsaa delt i fire dele. Først er det „Justices of the Peace“, fredsdommerne. Nr. 2 er Probate Court, skifteretten, hvorav der er en i hvert county. Disse to kan dog kun behandle mindre forseelser, hvis straf ikke overgaar en mulkt av 100 dollars eller 3 maaneders indesperring. Alle alvorligere forbrydelser eller saker, som kommer ind under Grand Juryen, blir behandlet av de saakaldte District Courts-distriktsretter.

Staten er nemlig opdelt i flere dommerdistrikter, med en eller flere dommere, eftersom det trænges. Minnesota hadde saaledes i 1903 18 dommerdistrikter med tilsammen 35 dommere.

Disse vælges av folket, hver i sit distrikt, for et tidsrum av 6 aar. De reiser siden rundt og holder sine visse aarlige møter i hvert countys „court“hus og skifter ret og skjel mellem folket og paa dommer alle alvorlige forbrydelser.

Nr. 4 er Supreme Court eller høieste ret. Denne bestaar av en hoveddommer og 4 assisterende dommere. Alle vælges av folket i hele staten for en embedstermin av 6 aar. Høiesteretten holder sine møter to ganger om aaret, i april og oktober, i statens kapitolbygning.

Dette er i korte drag grundtrækkene i de enkelte staters samfundsbygning. Den kan variere litt saavel i form som benævnelse i de forskjellige stater (enkelte stater, syd og vest, har saaledes ingen townshipinndeling, og den magt, som ligger hos de forskjellige township-embedsmænd, blir da overført paa county-embedsmændene, likesom de store byer har sine særegne politiretter), men grundvolden til deres selvstyre er lik hos alle. Det er folket selv som styrer ved sine egne dertil valgte embedsmænd.

Den sjette særskilte politiske samfundsordning er forbundet av de forskjellige stater til et samlet hele, med nationalregjeringen i Washington som øverste styrer.

Nationalregjeringen bestaar ogsaa i likhet med styret i de enkelte stater av tre dele, nemlig den lovgivende magt, den utøvende magt og den dømmende magt.

Den lovgivende magt ligger hos Congressen. Denne bestaar igjen, likesom staternes legislatur, av to dele: Senatet og Repræsentanternes hus.

Enhver stat, stor eller liten, har ret til at sende to senatorer til Congressen. Disse blir ikke valgt direkte av folket, men av statens legislatur for en termin av 6 aar. For at kunne bli valgt til senator maa man være mindst 30 aar gammel, ha været amerikansk borger i 9 aar og være bosat i den stat, hvor man vælges.

Senatorene er delt i 3 klasser, hvorav en klasse eller en tredjedel gaar ut andethvert aar. Disse blir da enten gjenvalgt eller erstattet med nye.

Repræsentanterne til Congressen eller kongressmændene, som de almindelig kaldes, vælges derimot direkte av folket. Hver stat er delt i flere eller færre congressional distrikter, og antallet staar i forhold til folkemængden. Forholdstallet blir bestemt ved lov hvert 10de aar efter den forutgaaende folketælling. Fra 1790 til 1800 var forholdstallet 1 for hver 33 000 indbyggere og det samlede antal 106. Efter 1910 blir forholdstallet en for hver 211 877 og det samlede antal 435. Enhver stat har dog ret til at sende idetmindste en kongressmand, selv om statens folkemængde ikke naar op til det fastsatte antal. Under en saadan ordning blir jo antallet av kongressmænd høist forskjellig i de forskjellige stater. New York sender saaledes 43, Pennsylvania 36, Illinois 27, Iowa 11, Wisconsin 11, Minnesota 10, Syd- og Nord-Dakota hver 3, mens Arizona, Delaware, Nevada, New Mexico og Wyoming maa nøie sig med en hver.

For at kunne bli valgt til kongressmand maa man være mindst 25 aar, ha været borger av de Forenede Stater i 7 aar og være bosat i den stat, hvor man vælges.

Hver ny Congress trær i kraft den 4. mars hvert aar med ulike aarstal, 3—5—7 o. s. v., men dens første regulære session begynder første mandag i den paafølgende december. Den kan sidde sammen det hele aar om nødvendig, men den kan ogsaa oppløse sig naarsomhelst, efterat dens lovgivningsarbeide er fuldført. Den anden session begynder igjen den første mandag i december, men kongressen kan da ikke sidde sammen længere end til 4. mars det neste aar, da dens mandat er ute.

Under utarbeidelsen av de Forenede Staters konstitution dannet der sig to partier, hvorav det ene vilde ha en sterk national-regjering

og en forholdsvis svak stats-regjering, mens det andet parti virket i motsat retning. Følgen var, at konstitutionen kom til at nævne forskjellige specielle rettigheter og pligter som Congressen har. Den har saaledes utelukkende ret til at anklage, forhøre og dømme landets høieste embedsmænd, saasom præsidenten, statsraadet, medlemmer av høiesteret m. f. a. eller sætte dem under riksrøtstiltale, som vi vilde kalde det, naar de forser sig mot landets love. Den har ogsaa den øverste bevilgningsmyndighet og magt til i en eller anden form at paa-lægge skatter som er store nok til at kunne dække national-regjerin-gens aarlige utgifter. Den kan likeledes stifte gjæld i landets navn eller avbetale den, erklære krig og reise krigshær, samt bevilge de nødvendige midler til den, dog maa ingen bevilgning overskride et tidsrum av to aar. Den kan likeledes oprette handelstraktater med fremmede magter, likesom den kan regulere indenrikshandelen mellem de forskjellige stater i forbundet og med de forskjellige indianerstammer inden landets grænser.

Den pligter likeledes at sørge for landets forsvar tillands og til-vands, at forhindre og straffe alt sjørøveri og andre forbrydelser mot landet, at utarbeide likelydende borgerskaps- og konkurslove for det hele land, at faa istand og opretholde et ensartet pengesystem, tillike-med maal og vekt for det hele land, at straffe alle falskmyntnere og falsknerier av landets offentlige værdibreve, at oprette postruter og postaaapnerier over det hele land, hvor saadant trænges, at beskytte kunst, litteratur og opfindelser ved at gi oppfunderen, forfatteren eller kunstneren patent paa hans arbeider for et visst antal aar, at oprette lavere civilretter end høiesteret, samt faa istand love som kan tjene til forbundsstaternes velfærd og fælles lykke m. m. m.

Konstitutionen nævner ogsaa litt om hvad Congressen ikke kan gjøre, men mellem disse paragrafer om hvad den kan og ikke kan gjøre var der et stort rum, som voldte megen strid. De to omtalte partier søkte nemlig at arbeide hver sin vei. Det parti som holdt paa en sterk stats-regjering, søkte ved enhver given leilighet at utvide stater-nes ret til eget selvstyre, mens det andet parti fremfor alt søkte at danne en fast, kompakt masse av det hele forbund. Striden kulmi-nerete tilslut i borgerkrigens utbrud, da de 13 stater sa sig løs fra forbundet og søkte at sprænge det i to dele. Efter krigens ophør har Congressen møtt liten motstand i sine bestræbelser for at danne en enhet av de Forenede Stater.

Den utøvende magt ligger hos de Forenede Staters præsident. Konstitutionen fastsætter tre betingelser for den som skal bli

valgt til præsident. Han maa være født borger av de Forenede Stater, være mindst 35 aar gammel og ha bodd 14 aar i landet.

Præsidentens embedstermin er 4 aar.

Tirsdagen efter den første mandag i november i hvert fjerde aar møter folket op til valg over det hele land. De stemmer dog ikke direkte paa præsidenten, men paa valgmænd, som senere skal kaare ham. Antallet av valgmænd staar i forhold til folkemængden, og hver stat vælger saa mange som de har senatorer og kongressmænd tilsammenlagt. Dakotaerne valgte saaledes i 1908 hver 4, Minnesota 11, Wisconsin 13, Illinois 27 o. s. v. Disse valgmænd møter siden paa anden mandag i førstkommende januar i statens hovedstad og avgir sine stemmer paa landets kommende præsident.

Dette valg synes kun at være en formel bekræftelse av valget som foregik i november, da alle valgmænd er valgt paa partiprogrammer og følgelig er stiltiende forpligtet til at stemme paa partiets præsidentkandidat. Men systemet har allikevel sin store betydning i valget av de Forenede Staters præsident. Naar partistillingen hos landets to store politiske partier er nogenlunde likelig fordelt blandt folket, indtræffer det iblandt, at det ene partis præsident-kandidat, f. eks. det demokratiske, faar majoriteten af folkestemmerne, mens en eller flere av de større stater vælger republikansk med en knepen majoritet, hvilket bringer majoriteten av valgmandsstemmerne over til dette partis præsident-kandidat, hvorpaa han blir valgt.

Ikke mindre end ni av landets 27 præsidenter er saaledes blit innsat i sit høie embede, tiltrods for at majoriteten av folkestemmerne var imot dem.

Av disse ni fik otte, nemlig Polk, Taylor, Buchanan, Lincoln, Hayes, Garfield, Harrison og Cleveland majoriteten av valgmandsstemmerne, mens John Quincy Adams fik ikke majoritet hverken av folke- eller valgmandsstemmerne og blev derfor valgt av repræsentanthuset.

De Forenede Staters præsident har stor magt, mens han indehar sit embede, større end mange konstitutionelle konger. Det er i virkeligheten han som styrer, og han deler ikke magten med noget raad.

Han har vetoret i alle lovforslag. Congressen kan dog gjennomføre en lov mot hans veto, men hertil utkræves to-tredjedels majoritet baade i huset og senatet, han har derfor omtrent absolut veto. Han er høiest befalende over landets hær og flaate, og over de forskjellige staters militstropper, naar de er indkaldt til virkelig krig.

Han har benaadningsret i alle lovbrudd undtagen i tilfælde av riksstiltale.

Han kan med senatets raad og samtykke avslutte traktater med fremmede magter og utnævne gesanter og konsuler.

Han utnævner likeledes dommerne i landets høiesteret, naar vakanse indtræffer (disse er iblandt de faa av landets embedsmænd, som indehar sit embede til sin død), samt alle øvrige militære og civile embedsmænd, hvoriblandt ogsaa alle landets postmestre og andre, som loven nærmere bestemmer.

Han kan ogsaa midlertidig ansætte mænd i ledige embeder under den tid, da senatet ikke er samlet.

Noget av det første som hver ny præsident foretar sig, efterat han er indsat i embedet, er at utnævne et kabinet eller statsraad paa ni medlemmer, nemlig en utenriksminister, en finansminister, en krigsminister, en flaateminister, en generalpostmester, en indreminister, en justisminister, en landbruksminister og en handels- og arbeidsminister. Disse er dog mere at anse som øverste embedsmænd i hver sit departement end som virkelige regjeringsraader, slik som vi har i Norge. De deltar aldrig i Congressens forhandlinger og sitter like sikkert i sit embede til næste præsidentbytte, hvorledes end partibølgerne gaar i landets nationalforsamling. Præsidenten søker oplysninger hos dem angaaende rikets tilstand og lægger dem til grund for sine saakaldte budskaper til Congressen.

Samtidig med valget av præsident vælges ogsaa en vice-præsident. Hans funktion er at præsidere i senatet, saalænge præsidenten indehar sit embede. Han kan derunder delta i senatets forhandlinger, men har ikke stemmeret, undtagen i tilfælde av at stemmerne staar like, da gjør hans stemme utslaget.

I tilfælde av at præsidenten dør, før hans embedstermin er ute, eller blir avsat eller blir udygtig til at bestyre sit embede, indtar vice-præsidenten hans plass. Av landets 27 præsidenter har 5 vice-præsidenter, nemlig John Tyler, Millard Fillmore, Andrew Johnson, Chester A. Arthur og Theodore Roosevelt, rykket op til præsident paa grund av dødsfald. Av disse 5 præsidenter, som døde, før deres embedstermin var ute, blev tre, nemlig Abraham Lincoln, James A. Garfield og William Mc. Kinley, myrdet.

Baade præsidenten og vicepræsidenten samt alle andre embedsmænd i de Forenede Stater kan bli sat under riksretstiltale — impeachment — og fradømt sine embeder, naar de gjør sig skyldig i forræderi, lar sig bestikke eller begaar andre grove forbrydelser mod landets love.

Om den dømmende magt sier konstitutionen kun, at der skal være en Supreme Court — høiesteret — og saadanne underordnede courts, som Congressen i tidens løp finder fornødent at etablere. Som

følge herav har Congressen oprettet følgende system av „federal courts“:

1. The Supreme Court.
2. The Circuit Court of Appeals.
3. The Circuit Court.
4. The District Court.

Ved siden herav er der ogsaa:

1. Court of Claims, oprettet 1855.
2. The Supreme Court for the District of Columbia.
3. The Supreme Court for Territorierne.
4. The District Court for Territorierne.

Supreme Court eller landets høieste ret bestaar av 9 dommere, nemlig en hoveddommer eller justitiarius og 8 assisterende dommere eller assessors. Antallet av dommere retter sig efter antallet av de saakaldte circuits, og en av dem er anvist til hvert circuit. Der er ni circuit courts med 9 dommere. Hvert circuit er igjen delt i distrikter. I hver stat er der idetmindste en føderal distriktcourt, og enkelte av de større stater er delt i to eller flere distrikter.

Da enhver organisert stat har sit fuldt udviklede rettergangssystem, er det kun visse slags saker som kommer ind under de føderale domstole. Deres jurisdiktion omfatter derfor alt, som vedrører konstitutionen, og alle love som vedrører de Forenede Stater som et hele. Likeledes alle traktater med utlandet og alle lov-spørsmal i diplomatiske saker. Alle saker vedrørende admiralitetet og flaaen og alle saker, hvorav de Forenede Stater er den ene part. Likeledes i alle tvistigheter mellem to eller flere stater, og mellem borgere av de forskjellige stater eller mellem flere borgere av den samme stat, der gjør fordring paa land i en anden stat. Likeledes i alle tvistigheter som opstaar mellem en stat eller borgere av samme, og et andet land og dets borgere eller undersaatte m. m.

Føderale statsutgifter.

Et saa stort land som de Forenede Stater maa selvfølgelig ha et vældig statsbudget. Onkel Sam har mange tjenere. Ikke mindre end 1 623 518 navne stod paa hans lønningslister i 1908, og tallet vokser for hvert aar. Næsten to tredjedele av dette antal var dog gamle pensionerte soldater eller enker og børn efter saadanne, som trak pension for de tjenester, som deres mænd og fædre hadde ydet landet i dets forskjellige krige.

Uagtet Onkel Sam er en noksaa knipen betaler til den store flerhet av sine mange tjenere, er der dog enkelte, som faar en ganske god løn selv efter amerikanske forhold. Landets første embedsmand har saaledes en løn av 75 000 dollars om aaret. Ved siden herav har han frit hus, lys og brænde, staldrum for sine hester, delvis tjenerhjælp og kontorhjælp. De samlede aarlige utgifter til præsidenten blir omkring 200 000 dollars.

Vice-præsidentens løn er 12 000, „The Speaker“ eller ordstyreren i representant-huset 12 000, hver statsraad 12 000, senatorerne i Congressen 7 500 og repræsentanterne eller kongressmændene den samme sum. En justitiarius i høiesteret har 15 000, en assessor i samme ret 14 500. Dommerne i Circuit Court har 9 000 og dommerne i District Court 8 000 dollars hver i årsløn. (Dommernes løn blev forhøiet i 1911).

Der er ogsaa mange andre embedsmænd, høitstaaende diplomater, generaler i hæren og admiraler i flaaten m. f. a., som sitter i vigtige stillinger og har temmelig god årsløn.

Landets 921 083 pensionister tok ikke mindre end 160 958 000 dollars paa sin part i budgetaaret 1909—1910.

De Forenede Stater pensionerer ikke avgaaede civile embedsmænd slik som i Norge, men bare soldater i hær og flaate og da efter reglerne kun saadanne, som er blit saaret eller har lidt skade i virkelig krig, samt faldne soldaters efterlatte. Men der er en besynderlighed ved de amerikanske soldater — de ser næsten ut til at være udødelige eller at høre til gjengangerslegten, ti pensionsutgifterne har vokset aar for aar, tiltrods for at det nu er 46 aar siden de hadde nogen betydelig krig i landet.

I 1866 var der saaledes bare 126 722 navne paa pensionsrullerne, og de samlede utgifter beløp sig da til 15 450 549 dollars. I 1902, da antallet var paa det høieste (999 446), var de samlede utgifter 137 504 000 dollars. Siden har antallet av pensionister gaat tilbake, mens utgifterne allikevel steg op til litt over 160 millioner dollars i 1910.

Det er derfor umaadelige summer, som de Forenede Stater har utbetalt til sine saarede og faldne soldaters efterlatte. I de 135 aar, som landet har bestaaet som selvstændig nation, har pensionsutgifterne krævet den uhyre sum av 4 073 000 000 dollars, hvorav 3 903 000 000 dollars er utbetalt efter borgerkrigens ophør i 1865.

Det er dog ikke bare pensionsutgifterne som har vokset, men nærsagt alle poster og især utgifterne til hær og flaate. Armeen, som i 1884 krævet en utgift av 31 796 000 dollars, krævet i budgetaaret

1909—1910 101 195 000 dollars, flaaen, som brugte 22 275 000 dollars i 1884, slukte 136 935 000 dollars i 1909—1910. Lægger man hertil de nødvendige udgifter til befæstninger og krigsskolen, kommer det samlede beløb, som i 1909—1910 medgik til krigsvæsenet og til pensioner paa grund av foregaaende krige, op i den svimlende sum av 410 000 000 dollars eller omtrent 1 525 000 000 kroner.

I 1884 kostet det 6 dollars 60 cents for hver mand, kvinde og barn av landets 44 000 000 indbyggere at holde regjerings-maskineriet igang. I budgetaaret 1909—1910 kostet det 11 dollars 35 cents for hvert individ av landets 91 972 000 indbyggere. De samlede statsudgifter, som i 1884 beløb sig til 290 461 000 dollars, var vokset til 564 864 000 dollars i 1900 og til 1 044 433 000 dollars i budgetaaret 1909—1910.

De forskjellige poster i dette vældige budget fordeler sig saaledes for aaret 1909—1910:

	Dollars.
Landbruksvæsenet	ca. 12 995 000
Hæren	101 196 000
Diplomati- og konsulltjeneste	3 614 000
District of Columbia	10 691 000
Befæstninger	8 170 000
Indianer-affærerne	11 855 000
Lovgivnings-, eksekutiv- og retsvæsenet	32 008 000
Krigsskolen	2 532 000
Flaaen	136 935 000
Pensioner	160 958 000
Postvæsenet	234 692 000
Elver og havner	9 426 000
Diverse civile udgifter	137 696 000
Underskuds bevilgninger	20 310 000
Forskjellige bevilgninger	1 260 000
Permanente bevilgninger saasom at bestille krigsskibe, Panamakanalen m. m.	160 096 000

Der er mange, saavel blandt den mere indsigtfulde del av befolkningen, som blandt de mere klarttænkende lovgivere, som baade i tale og skrift har motarbeidet disse stadig voksende statsudgifter. Vor dygtige landsmand, forbundssenator Knute Nelson, har saaledes ofte tat ordet for en større sparsommelighet i statshusholdningen.

Landets lovgivere har dog i høi grad forstaat den kunst at tilveiebringe det nødvendige beløb til disse uhyre udgifter, uten at det føles altfor merkbart blandt det almindelige folk. Landet har en

streng toldlov, som bringer mange penger ind i statskassen. Denne lov adskiller sig fra sin norske kollega ikke blot i toldsatsernes størrelse, men endnu mer i det grundprincip, hvorpaa loven er bygget. Den er nemlig ikke bare en beskyttelseslov for landets industri, men den er samtidig ogsaa bygget slik, at den skal ramme rikfolkets pengepunger saa meget som mulig. De beregner derfor ikke toldens størrelse efter varens vegt, størrelse eller antal som i Norge, men saa meget som mulig efter en viss procent av varens virkelige værdi. Tolden paa ure er i den norske lov av 1. juli 1908 en krone pr. stykke. Naar en fattig unggut kjøper et ur til 10 kroner, maa han betale 10 procent i told. Kjøper en et til 100 kroner, slipper han med 1 procent og kjøper han et til 200 kroner, betaler han ikke mere end $\frac{1}{2}$ procent. I de Forenede Staters toldlov av 1897 er tolden paa urverk sat til 25 procent av værdien og et fastsat tillæg for hver juvel, som maatte findes indlagt. Naar da en amerikansk gut kjøper sig et ur til 10 kroner, slipper han med kr. 2,50 i told; men en, som kjøper et til 100 kroner, maa betale kr. 25,00, samtidig som den rike, der flottes sig med et til 200 kroner, maa ut med hele 50 kroner til statskassen.

„Al silke, tvundet og utvundet, saavel farvet som ufarvet, i eller uten forbindelse med andre spindestoffer“ bærer i Norge en told av 2 kroner pr. kilogram. Nu vet enhver, at de simplere og billigere stoffer er tyngre end de fine og kostbare. Procenten blir derfor meget større paa den første end paa den sidste sort. I den amerikanske toldlov er satsen sat til 50 procent av varens værdi.

„Blonder, kniplinger, broderte længder, mellemverk og lignende“ bærer i Norge en told av 15 kroner pr. kilogram. I de Forenede Stater bærer de samme slags varer en told av 60 procent av varens virkelige værdi.

De Forenede Staters toldlov av 1897 blev revidert i 1909, men satserne paa de her anførte artikler blev dog omtrent uforandret eller kanske en smule forhøiet i enkelte tilfælder.

Der gives rigtignok ikke saa faa toldpaalæg i den amerikanske lov, som blir til en direkte skat paa den almindelige mand, saasom tolden paa trælast m. m. Men saadanne artikler kommer dog mere og mere paa frilisten, eftersom aarene gaar. Tolden paa luksusvarer blir derimot bibeholdt; og de rike ødelander rundt om i landet faar saaledes betale sin fulde andel i de føderale statsutgifter.

Landets samlede toldindtægter beløp sig til 328 239 000 dollars i budgetaaret 1909—1910. Den saakaldte Internal Revenue skat eller skat paa tilvirkning av alle slags skraa- og røketobak, cigarer og

cigaretter, øl og brændevin indbragte 267 823 000 dollars. Altsaa næsten 600 millioner bare paa disse to indtægtsposter.

Postvæsenet, som har den største utgiftskonto i budgettet, er jo beregnet paa at bære sine egne udgifter og blir derfor ikke altid opført under landets ordinære statsudgifter, men stillet likesom i klasse for sig selv. Det har dog i de senere aar været i en stadig større eller mindre underbalance paa nogen millioner, som statskassen maa betale. Postvæsenets bruttoindtægter bringer den samlede indtægts-sum en god del over 800 millioner dollars. Korporation- eller bolags-skatten med andre uvisse indtægter bringer ogsaa adskillige millioner ind i statskassen, og lovgiverne har derfor hittil undgaat den ubehagelighed at maatte paalægge direkte skat. Kommer de iblandt nogen millioner tilkort i sine indtægter, hvilket har hændt flere gange i det forløpne tjaar, saa kan de jo bare utbyde nogen „bonds“ eller rentebærende statspapirer tilsalgs. Onkel Sams kredit er umaadelig god, og hans gjældsbeviser kjøpes med begjærlighet baade av ind- og utlændinger.

Men kommer de føderale statsudgifter ind paa en saadan maate, at de blir mindre følsomme for den enkelte mand, blir forholdet langt anderledes med hensyn til

Statsudgifterne i de enkelte stater.

De fleste folk i Norge tror, at der ingen direkte skat er i de Forenede Stater, eller at skatterne ialfald er meget smaa. Ingen opfatning kan være mere feilagtig end denne. Faktum er, at der er direkte skatter over det hele land, og paa mange steder er de baade store og tunge, isærdeleshet for den mindre bemidlede mand.

Aarsaken til denne misopfatning maa vel helst søkes i den kjendsgjærning, at naar folk skriver hjem, fortæller de gjerne ganske utførlig om sine indtægter, men sier litet eller intet om sine udgifter. Dernæst tænker folk her sjelden paa, at de enkelte staters regjeringsmaskineri har likesaavel sine udgifter som forbundsstyrelsen av det hele.

Vistnok har de enkelte stater ingen udgifter til hær og flaate, diplomati eller pensioner, men de har allikevel udgifter nok, blandt andet til sit embedssystem. Mange embedsmænd har ikke saa liten løn. I 1903 hadde guvernøren av Minnesota 5 000 dollars i aarlig løn, statssekretæren 3 500, statsauditøren 3 500 og statsadvokaten

4 800. Alle disse embedsmænd hadde flere underordnede fuldmægtiger eller skrivere under sig; de fleste oppebar noksaa god løn.

En høiesteretsdommer hadde samtidig en løn av 5 000 dollars, en distriktsdommer 3 500, en jernbanekommissær 3 000, statsskole-superintendenten 3 000, bankexaminer 3 500, ved siden av en stor flok offentlige embedsmænd, der hadde fra 1 200 til 3 000 dollars i aarlig løn.

Staternes offentlige embedsmænd faar ofte dyrtidstillæg.

Legislaturmedlemmerne i Minnesotas legislatur av 1907 forhøiet først og fremst sin egen aarlige løn fra 300 til 500 dollars. Likeledes forhøiet de guvernørens løn tll 7 000, høiesteretsdommernes til 7 000, distriktsdommernes til 4 200 dollars m. f. a.

Dernæst kommer countyembedsmændene. Disse har dels fast gage, dels fast gage og sportler, dels bare sportler. Lønningssystemet er forskjellig i de forskjellige stater og til og med i de forskjellige countier i den samme stat, og størrelsen varierer i forhold til befolkningens tæthet. Embedsmændene i et litet county med store byer faar saaledes større løn end i store tyndtbefolkede countier. Den faste løn kan derfor variere fra 1 000 til 3 000 dollars om aaret og sportlerne endnu mere.

Ifølge opgave hadde otte av countyembedsmændene i vestlige Minnesota i 1904 følgende løn:

Countyauditøren 2 000, countykassereren 2 000, skolesuperintendenten 1 400, countyadvokaten 1 000, countydommeren (Judge of Probate) 1 000, sheriffen 1 824, clerk of court — retsskriveren — 1 319 og Register of Deeds 3 734 dollars om aaret. De 5 første hadde, som man forstaar, fast løn og de 3 sidste sportler.

Nu har Minnesota 85 countier, Iowa 99, Illinois 102 og saa bortover; enhver forstaar da, at de 48 stater har tilsammen adskillige tusener av saadanne county-embedsmænd. Hertil kommer countykommisærerne og de forskjellige townembedsmænd og bystyret i de tusener av større og mindre byer, som ligger spredt utover hele landet.

Videre har hver stat sine visse aarlige utgifter til de forskjellige statsanstalter — sindssykeasyler, hjem og opdragelsesanstalter for blinde, døve og vanføre, straffeanstalter og reformskoler, offentlige bygninger i stat og county, stortingsbygning, retslokaler og countyfængsler, fattigvæsen m. m. foruten utgifter til veier og skoler. Alt dette har krævet og kræver fremdeles millioner paa millioner til at faa istand og holde vedlike.

Der findes neppe nogen samlet opgave over det som trænges for at holde det lokale statsmaskineri igang. Men en statistiker for Minnesotas skattekommission R. H. Hess utgav i 1910 en opgave over hvad styret i Minnesota kostet i det aar som endte 31. juli 1910. Ifølge hans opgave betalte staten dette aar en samlet sum av 64 994 000 dollars til det føderale og lokale styre. Paa hvert menneske av statens 2 075 708 indbyggere faldt der en utgift av 31 dollars 31 cents. For sammenligningens skyld vil jeg her anføre, at Norges kommunale utgifter i by og bygd og landets statsutgifter tilsammenlagt krævet i 1908—1909 en samlet sum av 41 015 000 dollars eller 17 dollars 43 cents pr. indbygger av landets daværende anslaaede folkemængde paa 2 353 000. Altsaa 23 979 204 dollars 90 cents mindre end i staten Minnesota. — Av Minnesotas utgifter gik 21 731 000 dollars til de føderale utgifter i Washington, mens 43 263 000 dollars blev brukt inden statens grænser. Av denne sum trængte statens styre 7 420 000 dollars; de forskjellige countier 19 655 000 dollars og byerne inden statens grænser 16 188 000 dollars.

National-regjeringen brukte altsaa omtrent en tredjedel av den samlede sum og Minnesotas statsstyre de andre to tredjedele. Gaar man ut fra, at dette forholdstal passer ogsaa for de andre staters vedkommende, da krævet det lokale styre i de 48 stater i 1910 den svimlende sum av 1 917 millioner dollars.

Der er dog stor sandsynlighet for, at det virkelige beløp, som trænges, er ikke saa litet større. Minnesota er en forholdsvis godt styret stat, og dens lokale utgifter er derfor noksaa rimelige, isærdeleshet hvis man sammenligner dem med de vældige budgetter i enkelte av de Forenede Staters store byer. Chicago, som under folketællingen 1910 hadde en befolkning av 2 185 283 mennesker, krævet i aaret, som endte den 30. juni 1909, mere end dobbelt saa stort beløp som det lokale styre i Minnesota eller 88 793 000 dollars. Dette bystyre kræver altsaa 330 millioner kroner om aaret eller mere end de ordinære statsindtægter i baade Norge og Sverige for det samme aar.

New Yorks budget var samtidig over 150 millioner dollars, og andre storbyers budgetter stod i forhold hertil. Av en meddelelse fra Washington D. C. for 1. august 1910 viser det sig, at 158 byer i de Forenede Stater, som hadde over 30 000 indbyggere, brukte i aaret 1908 en samlet sum av 1 288 635 000 dollars til sit bystyre. Av denne vældige sum maatte de dog laane 500 905 414 dollars, mens 787 730 082 kom ind ved de forskjellige slags indtægter.

Har de enkelte stater ingen utgifter til hær og flaate, saa har

de til gjengjæld heller ingen indtægter av told og revenue-skat. Hele det vældige beløp maa derfor indkræves som skatter i en eller anden form, lagt paa folkets brede lag.

Skattesystemet i de Forenede Stater

kan deles i 3.

1. Den saakaldte værdiskat paa fast eiendom og løsøre.

2. Procentskatten paa jernbanekompaniers ekspressbolag og sovevognkompanier, telegraf- og telefonlinjer, brand- og livsforsikrings-selskaper og andre lignende korporationers bruttoindtægter.

3. Skat paa specielle bevillinger, f. eks. ret til at sælge berusende drikke, drive billiardhaller, dansehaller og andre forretninger av lignende art.

Av disse tre systemer er det værdiskatten paa løsøre og fast eiendom, som bringer de fleste penger i kassen. Den er lagt paa det hele land, i by og bygd, og naar med sin arm i større eller mindre grad alle. Selv den fattigste lasaron, som neppe nok har klær paa kroppen, maa betale sin værdiskat i form av poll-tax-veiskat — hvis han blir betragtet som arbeidsfør mand.

Værdiskat blir utlignet efter følgende system:

En av folket valgt ligningsmand reiser hvert aar rundt til hver mand i sit distrikt og faar nedskrevet værdien paa alle løsøre-gjenstande, kreaturer, farm-maskineri og andre redskaper, indbogjenstande av alle slags, guld og sølvtøi, pianoer og orgler, kontante penger, kreditbeviser og aktier, bankkapital og kjøbmandsvarer, kortsagt alt som er skatbart, og det er omtrent alt mulig. Naar alt er færdig, sendes listerne ind til de høiere skatteautoriteter.

Andethvert aar reiser den samme ligningsmand atter rundt og fastsætter værdien paa alt farmland, huser, bytomter i alle større og mindre byer — den saakaldte faste eiendom. Countyets skatteautoriteter regner da sammen værdien paa alt dette og legger da en viss procent skat paa hver 100 dollars værdi, indtil de har nok for de løpende utgifter.

De regner dog ikke ut skatten efter eiendommens virkelige værdi, men deler med 5, 4 eller med 3. Forholdstallet er ikke likt i alle stater, heller ikke er det likt for al slags eiendom. Kontante penger eller bankkapital blir saaledes ofte delt med 2, mens løsøre og fast eiendom blir delt med 4. Meningen er vel, at man derved skal naa de rike og la dem faa bære sin fulde andel av skatten.

Eier en mand en farm, som blir taksert for 8 000 dollars og den blir delt med 4, saa har han at betale skat for 2 000 dollars. Er da skatteprocenten 4, blir skatten altsaa 80 dollars.

Den skat som statsstyret kræver, er lik over hele staten, men county- og byskatten varierer meget. Et county kan ha sat sig i stor gjæld for et storartet „courthouse“ eller ved grøfteforetagender som countyets skatydere eller en del av dem maa betale, mens nabo-county et er fri denne utgift. Som regel er dog skatten høiere i byerne, saavel de mindre som de større, end paa landet. En av de viktigste faktorer til forhøielse av skatten er skolen. Landet har jo næsten uten undtagelse smaa og billige skoler, mens byerne, især smaabyerne, har søkt at overgaa hinanden med godt utstyrte skoler og store, kostbare skolehus. Mange av dem har derfor sat sig i stor gjæld for skolens skyld. Ved siden herav har de gjerne et kostbart vandverk, elektrisk lys, en større „townhall“, samtidig som de har foretat forbedringer med sit gatesystem og gjerne anlagt en liten park eller to. Alt dette kræver penger, og skatyderne faar betale.

Skatteprocenten for hver 100 dollars skatbar eiendom — en fjerdedel av eiendommens virkelige værdi — var i Winnebago Co., Iowa for aaret 1905 fra doll. 2,80 til noget over doll. 6,00 i de forskjellige township og mindre byer. Tallene gir et godt begrep om, hvordan det er over det hele land, da forholdene er nogenlunde like. Hele forskjellen er, at fast eiendom staar i forskjellig værdi paa de forskjellige steder, og størrelsen av det samlede skattebeløp, som maa betales, blir derefter.

Skatten stiger overalt aar for aar. Der er altid forøkede utgifter i stat, county og by. Nye embeder blir opprettet, lønnen blir forhøiet, nye bygninger blir opført, kostbare skrive- og regnemaskiner tat i bruk, skolerne blir utvidet, og veiene prøver de ialfald paa at forbedre. Alt kræver penger, og skatyderne maa betale.

Som et bevis paa dette kan anføres, at størrelsen av den samlede værdiskat for hele landet beløp sig til 94 168 000 dollars i 1860. I 1902 var den vokset til 724 711 000 dollars. Skattebeløpet har altsaa vokset uhyre fort for hvert tiaar, meget hurtigere end selve befolkningen, tiltrods for landets eksempelløse utvikling. Deler man saaledes værdiskatten likelig paa hvert menneske i landet, blir det 3 dollars pro persona i 1860, 9 d. 19 c. i 1902. Lægger man stigningen i nogen av de enkelte stater til grundlag for det hele, skulde den for 1910 utvise et samlet beløp av ca. 1200 millioner dollars eller mellem 13 og 14 dollars for hver person av landets samlede indbyggere.

Denne stigning av skatten viser sig ikke saa meget i forøgede

procenter, da den beregnes av en i hvertandet aar høiere værdsættelse av den skatbare eiendom og især paa farmland. For 25—30 aar siden var det ingen vanskelighet at faa kjøpt farmland f. eks. i Winnebago County, Iowa for 6—7 dollars pr. acre. Skatten paa en 160 acres farm efter 3 procent blev 12 dollars. I 1905 blev alt land i samme county av statens overligningskommission sat til en gjennemsnittsværdi av 32 dollars 21 cents pr. acre, og skatten paa en 160 acres farm efter 3 procent blev da 39 dollars.

Det er vel intet land i verden, som har en mere uretfærdig skattelov end de Forenede Staters værdiskatssystem paa løsøre og fast eiendom. Dette system lægger i fuldt maal skattebyrden paa den fattige og lar den rike gaa fri.

I Iowa og Minnesota, og saavidt jeg vet i de fleste andre stater, om ikke i alle, tar ligningsmanden intet hensyn til, om manden skylder noget paa den eiendom, som staar paa hans navn, eller om han er gjældfri. Skatten blir i begge tilfælder den samme. Har da en mand f. eks. en eiendom i byen eller en farm ute paa landet, der er værd 5 000, og skylder 4 000 av de 5 000 — der er mange gjældbundne folk i Amerika ogsaa, baade i by og paa land — saa faar han ikke det mindste avslag paa skatten for de 4 000 dollars gjæld, men maa betale skat for eiendommens fulde værdi. Faar da ligningsmanden ogsaa tak i den som eier panteobligationen, blir heller ikke han sparet, og der blir da dobbelt takst paa den samme eiendom.

Det gjør heller ikke nogen forskjjel i skatten, om familien er stor eller liten, om manden forsørger sine forældre, om der er krøplinger eller uhelbredelige syke i huset. Ligningsmanden ser kun paa værdien av eiendommen.

Det er, som enhver forstaar, en forholdsvis let sak at tælle op og regne sammen værdien av 160 acres land med hester, kjøer, faar og svin, eller beregne værdien av et hus og tomt i byen, en haandverkers verktøi eller en kjørsers hest og arbeidsvogn, hvormed han tjener brødet til sig og sine. Men naar den samme mand kommer ind i en stor butik, i et banklokale eller paa millionærens kontor, forstaar han ofte stillingen litet og maa la sig nøie med de opgaver, som Eiermanden gir, og de blir ofte ikke for høie.

Skatteloven i sig selv er baade skarp nok og streng nok, og ligningsmanden gjør som oftest sin pligt det bedste han forstaar, men det har altid været vanskeligere at faa tak paa den rike end paa den fattige.

Der er nu i flere stater en skarp agitation for at avskaffe værdiskatten paa løsøre og indføre indtægtsskat istedet. Men de rike

motsætter sig planen av alle kræfter og faar desværre altfor meget medhold av den nogenlunde velstaaende middelstand.

Det andet system eller skatten paa de store transportkompanier eller assurancebolags bruttoindtægter er derimot langt mere retfærdig. Skatteprocenten er da lik for alle og av samme størrelse, enten indtægten er stor eller liten.

Der kommer ind adskillige millioner dollars i skat ved dette system, men saagodtsom alt gaar til statens styre og ikke til county- og bystyre.

Mange av disse, især de større byer, har dog store indtægter av skatter, som kommer ind under det tredje system — skatter paa specielle bevillinger, som gives til visse av byens borgere.

Av disse er skatten paa utsalg av berusende drikke, den saakaldte „saloon license“, den som bringer de fleste penger i kassen. Enhver som faar bevilling til at drive saloon, maa betale et visst beløb aarlig i skat til den føderale regjering. Dernæst maa han betale en viss aarlig skat til den by, hvori forretningen drives. Den varierer i størrelse i de forskjellige stater og tildels i de forskjellige byer, og kan være 100, 500 eller 1000 om aaret. Jeg har truffet byer i Minnesota, hvori skatten var sat til 1 250 eller 1 500, og i et enkelt tilfælde gik den endog op i 3 000 dollars om aaret. De store byer med sine tusener av salooner har svære indtægter av denne drikketrafik. I 1908 tok New York ind ikke mindre end 7 927 300 dollars som skat paa salg av berusende drikke, Chicago 7 252 687 dollars, og Philadelphia, St. Louis, Boston, Cleveland, San Francisco og Cincinnati mellem en og to millioner.

De store byer har ikke saa smaa indtægter fra de specielle rettigheter, som er tildelt private sporveisselskaper, høibaner og lignende — av vandskat, brotold m. m. fra byens egne offentlige foretagender. Men den sikreste indtægt i de fleste byer blir dog trods alt værdiskatten paa løsøre og fast eiendom. Byen Chicago maatte saaledes i 1908 utligne en værdiskat av 32 748 000 dollars til sit vældige budget, og skatteprocenten i 1909 var 4 dollars $60\frac{1}{10}$ cents pr. 100 dollars lagt paa en tredjedel av eiendommens virkelige værdi.

Det amerikanske arbeidsmarked.

Arbeidsforhold.

Arbeidsforholdene i de Forenede Stater er noget av det første, en hjemvendt amerikaner blir spurt om. At gi et fyldestgjørende svar paa et saadant spørsmaal er meget vanskelig. Arbeidsforholdene i et saa stort land er jo høist ulike paa de forskjellige steder og til forskjellige tider. I en by kan de det ene aar være meget gode og i nabobyen temmelig daarlige, og omvendt. En slags industri kan ligge nede et aar og en anden et andet. Eller der kan være et sterkt opsving i utviklingen av en eller anden landsdel med stor efterspørsel av arbeidskraft for derpaa igjen at bli etterfulgt av et sterkt tilbakeslag og litet eller intet at gjøre. Daglønnen holder naturligvis følge med den større eller mindre efterspørsel av arbeidskraft.

I byerne er dog lønnen mere fast end ute paa landet paa grund av de organiserte fagforeninger. Bestyrelsen av disse opsætter nemlig sine betingelser likeoverfor arbeidsgiverne saavel med hensyn til arbeidstidens længde som den timebetaling arbeiderne skal ha. Gaar da arbeidsgiverne ind paa de opsatte betingelser, gaar alt bra, ellers blir der streik som ofte varer i maanedsviis.

Fagforeningerne prøver dog paa at holde lønnen oppe saa meget som mulig. Om tiderne er meget daarlige, saa arbeidsgiveren ikke kan gi arbeide til mere end halvdelen av sin vante arbeidsstok, slaar de derfor ikke ned daglønnen, men de tillægger et visst antal mænd visse arbeidsdage i uken, da de tror det er bedre at tjene 3 dollars pr. dag 3 dage i uken end $1\frac{1}{2}$ dollars pr. dag 6 dage i uken. De gaar nemlig ut fra den forutsætning, at har de først slaat lønnen ned i knappe tider, maa der en skarp kamp til for at faa den op igjen til den normale høide, naar tiderne blir bedre.

Anderledes stiller forholdet sig ute paa landet og i de tusener smaabyer. Der er ingen fagforeninger som kan fastsætte prisen, men konkurransen ligger aapen til alle kanter, og lønnen blir derfor bestemt av den naturlige efterspørsel og tilgang paa arbeidskraft.

Naar undtages den skarpe, men kortvarige krise i 1907, har landet i de siste 16 aar hat en periode med sterkt opadgaende værdier. Alle produkter, og da især farmprodukter, har steget sterkt i pris, og al eiendom, saavel fast som løsøre, har mer end fordoblet sin værdi. Under saadanne forhold blir folket gjerne spekulativt. Arbeidslønnen har derfor ogsaa steget jevnt og sikkert i de siste

Det Norske Folk i de Forenede Stater

Deres daglige liv og økonomiske stilling
:: :: Historik over Amerika :: :: Landets
fremtidsmuligheter for en indvandrer

Av

Knut Takla

Kristiania

J. M. Stenersen & Co.s Forlag

16 aar, uagtet den i mange tilfælder ikke har holdt skridt med de forøkedede priser paa nødvendighetsartikler, navnlig paa levnetsmidler.

Det arbeide, som man helst tænker paa, naar der tales om amerikanske arbeidsforhold, er almindelig stillingen som gaardsgut eller tjenestepike. Folk til begge disse stillinger har været og er fremdeles sterkt efterspurt. Naar man tænker paa den voldsomme indvandring, som har foregaaet til de Forenede Stater i det sidste tjaar, samtidig som farmantallet har vokset forholdsvis litet i samme periode, saa skulde man tro, at arbejdsmarkedet paa landets farme blev aldeles overfyldt, men det er ikke tilfældet. Tilgangen har tvertimot været knap nok eller netop saa knap, at lønnen har steget istedetfor sunket. Aarsaken hertil maa først og fremst søkes i den kjendsgjerning, at størsteparten av de i det sidste tjaar ankomne immigranter kommer fra de sydlige lande: Italien, Østerrig-Ungarn, den tyrkiske halvø og Syd-Rusland. Italien begyndte sent at sende sine sønner og døtre til de Forenede Stater, men saa har de til gjengjæld i de sidste aar kommet i hundretusenvis. I 1906 ankom ikke mindre end 273 120 italienske immigranter til de Forenede Stater. Man kan nu derfor finde disse smaa smidige, sortsmuskede sydlændinger i hver eneste større by eller som arbeidere paa jernbaner, i gruber og skoger over det hele land, men som farm-arbeidere træffer man dem aldrig, ialfald ikke i norden. I sydstaterne er forholdet maaske anderledes, da de selv forsøker sig som farmere eller driver med frugtavl i dette strøk, noget de er godt vant med fra sit hjemland.

Saa kommer de hundredetusener av tyske og russiske jøder, som i den senere tid har strømmet ind i landet. Disse arbeider aldrig paa tungt, legemlig arbeide, da veien til rikdom er altfor lang og trang gjennom dette. De begynder hellere som klutesamlere, avancerer til skraphandlere og skræppekarer og ender svært ofte som storbyernes kjøpmænd eller bankierer, værd millioner.

Tilbake blir da immigranterne fra Skandinavien, Nord-Tyskland, nordlige Rusland og Finland samt de Britiske øer med flere andre mindre europæiske lande. Blandt disse maa farmarbeiderne søkes, og de er ikke mange nok til at overfylde markedet, især fordi ogsaa en stor del av dem søker hen til de store byer og fabrikkdistrikter.

En anden grund til at markedet ikke blir overfyldt er den, at meget faa av de unge ugifte mænd, som begynder med farmarbeide, holder paa med det i længere tid. Naar de har sprunget med melkebøtten og grisedrikke i nogen aar, er de fleste av dem træt og tar da med glæde hvadsomhelst andet der byr sig. Gifte personer arbeider som

for nævnt sjelden som gaardsgutter eller hyrekarer, men stræver gjerne efter at faa sig en farm til forpagtning, hvorved arbeidet blir likesom mere deres eget.

Knapheten paa farmerhjælp ute paa landet er dog i de fleste tilfælder ikke større end at farmerne selv kunde forebygge den ved at holde sine sønner hjemme og ikke sende dem paa skole i den grad de nu gjør. Men under stillingen slik som den nu er kan enhver øvet arbeider være omtrent sikker paa i sommertiden at finde arbeide, hvor han kommer, og lønnen har steget jevnt og sikkert i de siste 14 aar. Farmarbeidere, som for 20 aar siden fik nøie sig med en løn av fra 15 til 25 dollars pr. maaned, tar nu like let fra 25 til 35 dollars pr. maaned i de 5—6—7 eller 8 maaneder av sommertiden. Jo kortere tidsrummet er, desto høiere er lønnen, da korte tidsrum altid indbefatter aarets travleste tid.

En farmarbeider har altid kost, hus og vask, og tildels ogsaa lapping, hvis han arbeider hos snille folk.

Vinterarbeide er det dog meget vanskeligere at erholde.

I nordlige Illinois, sydlige Wisconsin og Iowas tobaks- og maisdistrikter pleier der altid være noget at gjøre ogsaa om vinteren, men selv der trenger de ikke mer end halv arbeidskraft imot hvad de trenger om sommeren. Lønnen gaar derfor ned til det halve eller mindre. Ja, jeg har truffet ikke saa faa i disse maisstater, som har arbeidet for kosten, og endnu flere ligger inde paa smaabyernes hoteller fuldstændig ledige. Oppe i nordvestens hvetedistrikter er stillingen endnu værre. Der har farmerne forholdsvis liten kreaturbesætning, og de som trenger en mand om sommeren, kan hjelpe sig godt foruten, naar vinteren kommer. Farmarbeiderne har da intet andet at gjøre end at reise derfra og søke hen til skogen, hvis de ikke ønsker at gaa ledige.

De mest efterspurte arbeidere i de Forenede Stater er tjenestepiker. De er velkomne overalt og kan altid gjøre regning paa plasser med en løn fra 2½ til 3, 3½ til 4 dollars om uken i smaabyerne og ute paa landet, og fra 5 til 8 dollars pr. uke i de store byer samt kost og logis.

Den amerikanske pike kan gjøre alt mulig fra det eleganteste damearbeide til det groveste mandsarbeide, men husarbeide — nei tak! det gjør hun ikke, undtagen den ytterste nød tvinger hende. Om kvindens arbeide i en amerikansk storby gir følgende tal adskillig oplysning:

I 1900 var der i Chicago 152 036 selverhvervende kvinder, som var ansat i en eller anden slags fast bestilling. Av denne store hær

arbeidskvinder var bare 25 340 eller en sjettedel av det samlede antal ansat som tjenestepiker, resten i alle mulige stillinger. Der var saaledes 10 000 kvindelige opvartere, 13 205 som sydde undertøi, 9 113 stenografer, 7 816 butikbetjenter, 7 102 lærerinder, 7 987 clerker og kopister, 7 756 syersker, 7 534 skræddersker, 6 915 arbeidet i vaske-rier, 6 915 var bokholdere, 3 432 arbeidet med hatter og huer, 2 134 var musikere og musiklærerinder, 2 567 var beskjæftiget i trykkerier, 1 945 arbeidet papiræsker, 1 578 holdt logerende, 1 589 var sykeplei-ersker, 1 434 arbeidet i packing hus, 1 145 drev egen handel, 967 var hanskesyersker, 746 laget sukkertøi, 722 var kunstnere og lærerinder i kunst, 691 var skuespillerinder, 676 var ansat som bud, 423 som billet-sælgersker, 398 var frisører, 375 agenter, 357 skurekoner og janitors¹⁾, 267 arbeidet ved jernbanerne og 19 041 i forskjellige andre stillinger.

En miss Margaret A. Lee av Chicago universitet sendte vinteren 1907 spørsmål til hundreder av arbeidskvinder i Chicago angaaende deres lønsforhold, og hun fik svar fra 85 kvinder ansat i de forskjelligste stillinger, fra skurekoner til lærerinder. Den laveste løn var 3 dollars om uken og den høieste, naar undtages lærerinderne, var 15 dollars. Den gjennomsnittlige ukeløn var 7 dollars 56 cents. Den gjennomsnittlige utgift til kost, logi og andre absolut nødvendige utgifter var 5,49 pr. uke for de samme kvinder. Men det er allikevel meget herligere for den finfine amerikanske kvinde at arbeide i en usund fabrikk eller som betjent i en av byens store butikker for denne sulteløn end at ta plass som tjenestepike med en forholdsvis meget bedre betaling og alt frit i huset. Chicago danner dog ingen særstilling, men forholdene er de samme over hele landet.

Tjenestepikerne maa derfor søkes blandt indvandrerne, helst blandt de engelske, skotske, skandinaviske, finske, tyske og hollandske piker. Disse er ikke mange nok til at opfylde markedet, især da det almindelig ikke tar mange aar, før de er gift og trær ut av aktiv tjeneste.

Det er ganske naturlig, at de norsk-amerikanske farmere saavel som byfolk helst ønsker at erholde norske tjenerer. Man kjender bedst sit eget. Likesaa naturlig er det, at farmerne helst ønsker folk som er født og opvokset paa landet i Norge, saavel mænd som kvinder, mens det norske byfolk passer bedst for de amerikanske byer. Farmerne liker derfor bedst de sterke staute bondepiker, tar gjerne nykommere, hvis de kan. Disse er trofaste og paalidelige, samtidig som de gjerne arbeider en smule billigere end de andre, indtil de har lært at kjende de amerikanske forhold. Siden forstaar de bedre at værdsætte sin egen dygtighet.

¹⁾ d: dørvogtere.

Skal norske piker kunne opnaa en godt avlønnet stilling i finere norske eller amerikanske familier i byerne (de sidste betaler som regel den høieste løn), da maa de først ha lært litt engelsk, samt at koke, steke og opvarte ved bordet paa amerikansk manér. Alt dette læres ganske snart, men læres maa det. Kvikke, lette piker blir da foretrukket for de tunge, sterke. Det gjælder meget om at kunne trippe let paa de bonede gulver, være kvik til at høre en given ordre og presentere det forlangte med et forbindtlig smil. Har hun samtidig et vakkert, smidig legeme og et smukt ansigt, er dette ogsaa gjerne værd en dollar eller to om uken.

Den almindelige dagarbeider, hvorav der findes tusener og atter tusener i byerne, har jo ingen fast beskæftigelse, men utfører alslags arbeide. Hans indtægtskilde er usikker der som alle andre steder i verden.

Av de mere almindelige haandverk ute paa landet faar murerne den høieste dagsbetaling, men de maa holde sig rolige i de 4—5 vintermaaneder, naar kulden er paa det skarpeste. Snekkerne er omtrent i samme stilling. I storbyerne er det bedre, da de der ofte har anledning til at arbeide indendørs. Malere og dekoratører har ogsaa litet at gjøre om vinteren.

Det sikreste er smedehaandverket. Disse har arbeide baade vinter og sommer og, som det ser ut til, altid noget at gjøre, tiltrods for at der er en to—tre smier i enhver liten landsby. To utlærte smede slaar sig ofte sammen, bygger eller kjøper sig verksted, anskaffer sig det nødvendige verktøi og maskineri, som tar en liten kapital, og arbeider siden sammen.

Skrædder og skomaker er begge daarlig stillet, da færdig arbeidede klær ødelægger skrædderen og fabrikerne skomakeren. Den første kan staa sig i store byer, hvor der er rigtig mange som betaler den dobbelte eller tredobbelte pris for en klædning, som er sydd efter bestilling hos en virkelig skrædder. I samme stilling staar ogsaa skomakerne. Der er en masse fuldt utlærte flinke skomakere ute i smaabyerne, som ikke syr et nyt par sko i aarets løp. Men de har dog som regel nok at gjøre med lapping og halvsaaling og tjener ganske gode penger paa dette arbeide. Ved siden herav pleier de gjerne sælge fabrikarbeidet skotøi, naar de blir en smule mere velstaaende.

En baker staar ogsaa næsten i samme stilling. I staterne kan man reise fra landsby til landsby uten at se en baker, og træffer man en, kan man trygt gaa ut fra, at han ikke bare forsyner denne by med brød, men ogsaa de nærmeste 5—6 nabobyer. Hans brød er

ofte mere end dobbelt saa dyrt som det hjemmebakte, saa forretningen pleier derfor at vokse med aarene.

Som fuldstændig motsætning til skomakeren staar sal- eller sælemakeren. Hestesæler trænger alle i alle mulige skikkelser og godhet. Dette er ogsaa en artikel, hvorav ialfald store dele syes sammen ved haandkraft paa god gammel manér. Sælemakerne har derfor altid stadig arbeide, og at det maa være lønsomt, viser sig besst av, at mange har arbeidet sig frem til velstand paa ganske kort tid.

Blikkenslager- og urmakerfaget er to ganske godt betalende haandverk. Det første er gjerne forbundet med en jernvareforretning, og urmakerne pleier der som her at ha et utsalg av ure, guld- og sølvsaker ved siden av sit fagarbeide.

Dameskrædderne staar i skarpt motsætningsforhold til sine mandlige kolleger, ti mens de siste hovedsakelig maa ernære sig med lapparbeide, syr de første næsten utelukkende nye dragter. Aarsaken hertil er, at færdigsyde klær faar aldrig det indpas blandt kvindene som blandt mændene. Moderne skifter uavladelig, vaar og høst, sommer og vinter. Der er derfor altid to—tre dameskræddere i hver liten smaaby, mens man kan reise fra smaaby til smaaby uten at træffe en eneste mandlig skrædder.

Har lønnen været i stadig stigende for alslags fagarbeide og andet almindelig kropsarbeide, har det motsatte været tilfældet med lønnen for alleslags butikbetjenter, maskinskrivere og kontorister. Aarsaken hertil er, at markedet er overfyldt av den slags arbeidshjælp, og den ene slaar lønnen ned for den anden. Den unge opvoksende slegt vil ikke gjøre almindelig kropsarbeide, og meget faa av dem lærer et ordentlig haandverk. En hel del av de senere ankomne immigranter søker samme slags livserhverv, samtidig som tusener av unge piker søker plass bak disken. For 20—25 aar siden var det meget sjelden at se en kvindelig handelsbetjent i vestens smaabyer. Nu derimot er der almindelig 3—4 paa hver større butik. Et par mænd utfører det tyngste arbeide i forretningen, resten er kvinder. Alt gjør sit til at trykke lønnen ned til et lavmaal, saa det neppe gaar an at leve av den for en enkelt person, endsige for en mand med familie.

Lønnen gaar ofte helt ned til 25 dollars pr. maaned eller 300 dollars for aaret.

Oppe i nordvestens yngste settlementer, hvor den opvoksende slegt er mindre talrig repræsenteret, er stillingen litt bedre.

Mange nordmænd har ogsaa fundet sysselsættelse som jernbanearbeidere under det saakaldte sektionssystem. Disse blir almindelig kaldt sektionmænd og staar under en formands ledelse. Lønnen er liten for arbeidernes vedkommende, men da arbeidet ikke kræver nogen fordannelse, og det gir stadig sysselsættelse, saavel vinter som sommer, er der altid nok av dem, som søker det.

Der er ogsaa mange lønsarbeidere, som har faat ansættelse hos de store kompanier som hveteopkjøpere, bestyrere av kul- og trælasthandel eller som meierister og portnere i store forretningsbygninger, retslokaler og større skolehuser, hvor de passer varmeapparatet og gjør rent i huset. Andre er ansat i jernbanernes tjeneste som lokomotivførere, fyrbøtere, konduktører og bremsere eller som stationsmestere og telegrafister, eller de er ansat i byerne som politibetjenter og i mange andre fastlønnede stillinger. I disse stillinger er det sjelden bytte, da ihændeleveren pleier at beholde den, indtil han finder noget bedre.

Dagløn i de forskjellige arbeidsbrancher.

Med kost og logis.

Almindelig dagarbeide i sommertiden ute hos farmerne fra 1,25¹⁾ til 1,50 pr. dag. I harvest og tærskning 1,75—2,50. Snekker eller husbygger 1,75—2,50. Maler og dekoratør 2,00—2,50. En grøftegraver har almindelig 35 cents pr. 16¹/₂ fots stang og 3 fot dyp grøft og kan tjene fra 3 til 5 dollars pr. dag.

En „maiskornharsker“ har fra 3—4 og op til 5 cents pr. bushel, alt efter kornets størrelse og kan tjene fra 1,50 til 3,00 pr. dag.

Jernbanearbeidere har fra 1,75 til 2,00. Almindelige skogarbeidere i Wisconsin og Minnesotas skogdistrikter har fra 25 til 35 dollars pr. maaned. En kjører sammesteds, som kjører 2 hester, 35, en do. med 4 hester 50; grovsmede 50—65, underkokker 50 og overkokker 75 dollars, alt pr. maaned. Av de siste trænges bare en i hver „camp“.

En faarehyrde ute i bjergstaterne har almindelig fra 40 til 50 dollars pr. maaned. Han maa da koke sin egen mat, mest hermetik, og bake sit eget brød.

¹⁾ 1 d. 25 cents.

En fuldbefaren matros paa landets store indsjøer har fra 1ste april til 1ste oktober sedvanlig en hyre av 45 dollars pr. maaned og siden 65 dollars, til skibsfarten stanser.

Det er dog ofte, at arbeiderne holder sig selv kosten, og daglønnen blir da en del høiere. En flink snekker kan da ha fra 2,50 til 3,50 pr. dag, murer fra 3,50 til 4,50. Disse haandverkere pleier ofte utføre sit arbeide paa akkord, og lønnen blir da forskjellig.

En utlært vognmaker fra 2,50 til 3,00 pr. dag, en smed fra 2,50 til 3,00, en skrædder 1,50 til 2,00, en skomaker fra 1,75 til 2,00, en baker fra 1,75 til 2,00 og en urmaker omtrent det samme.

Daglønningen for almindelige dagarbeidere eller for lignende arbeide, hvortil der ikke utkræves nogen speciel fordannelse, varierer fra 1,50 til 2,50 pr. dag. Almindeligst omkring 2,00.

Sektionsarbeidere paa jernbanen fra 1,25 til 1,40 pr. dag. Formanden fra 45 til 65 dollars pr. maaned. Arbeidere i lokomotivstalden fra 1,75 til 2,00 pr. dag, stenbrytere fra 2,00 til 2,50 pr. dag.

Skogarbeiderne ute paa vestkysten hadde sommeren 1906 en dagløn av 2,50, 3,00, 3,50 og i enkelte tilfælder like op til 4,25 pr. dag, alt efter deres egen dygtighet og arbeidets vanskelighet.

Sagbruket i Tacoma, der er et av landets største, om ikke det allerstørste, betalte om sommeren sine almindelige arbeidere fra 2 til 3 dollars pr. dag. Om vinteren, naar alle arbeidere kom fra skogen, gik lønnen ned til et minimum av 1,40 og op til 1,75. Enkelte specielle fagarbeidere kunde ha en løn av fra 3 til 5 dollars pr. dag, men disse var forholdsvis faa.

En kornopkjøper har almindelig en løn av fra 60 til 75 dollars pr. maaned. Bestyrere av større trælasthanndel fra 60 til 100 dollars og en meierist fra 60 til 75 dollars pr. maaned. Alle disse maa ha en speciel forutdannelse eller længere erfaring i sin branche. Hjælpere maa derfor nøie sig med op til 25 dollars mindre pr. maaned.

Lønningen for butikbetjenter varierer en hel del hos de forskjellige handelsmænd i den samme by saavel som i de forskjellige byer. En av de driftigste handelsmænd i en av Minnesotas smaabyer opgav følgende løn, som han betalte sine: En mand som hadde staat længe i forretningen, fik 60 dollars pr. maaned, 3 mænd fik hver 50 dollars og 4 damer fra 25 til 30 dollars pr. maaned. En kollega i en av nabobyerne sa derimot, at han aldrig betalte sine folk over 45 dollars pr. maaned.

En bankkasserer i smaabyerne har almindelig fra 74 til 100 dollars pr. maaned, og en bokholder i samme fra 40 til 75 dollars.

En dagpolitibetjent i smaabyerne har almindelig 50 dollars pr. maaned, mens en natlig kollega maa la sig nøie med 45 dollars.

En portner har fra 25 til 45 dollars pr. maaned, almindeligst 35 dollars.

Jernbanefolk tjener forholdsvis godt. De staar i en sterk fagforening som omfatter det hele land, og den har tvunget priserne op. En lokomotivfører paa Minneapolis- og Omaha-afdelingen av Chicago & North Western jernbanesystem tjente i 1907 fra 125 til 190 dollars pr. maaned. En fyrbøter hadde samtidig fra 95 til 100 dollars. Konduktører hadde 44 cents timen og tjente ca. 150 dollars om maaneden. Bremsere paa fragttog 42 cents timen eller 125 d. pr. maaned. Bremsere paa passagertog fra 50 til 60 dollars pr. maaned. Maskinister i lokomotivstalden 38 cents timen, fra 110 til 112 dollars pr. maaned og maskinreparatører eller de saakaldte bøilermakere det samme. Traindispatchers, saadanne som ordner med togenes avgangstid, fra 100 til 125 dollars pr. maaned og stationsagenter fra 50 til 100 dollars pr. maaned, alt efter stationens trafikstørrelse.

I de større byer er lønnen mere fast. Størsteparten av arbeiderne i samme tilhører en eller anden fagforening og faar saaledes den av denne fastsatte løn.

Chicago betalte sine arbeidere i 26 forskjellige fag sommeren 1908 (arbeidstiden var i de fleste tilfælder 8 timer, men det gik dog an til en viss grad at arbeide overtid):

Bakere 30 cents timen, smede $39\frac{1}{2}$ —45 cents, elektriske mon-
tører $62\frac{1}{2}$ cents, dagarbeidere 31 cents, malere 50 cents, snekkere 55
—60 cents, murere 65 cents, rørlæggere 55 cents, tilskjærere i skræd-
derfaget $47\frac{1}{2}$ cents (kvinder 15 cents), symaskinoperatører $31\frac{1}{2}$ cents,
maskinreparatører $37\frac{1}{2}$ cents, messingarbeidere $30\frac{1}{2}$ cents, maskinister
 $33\frac{1}{2}$ cents, kjældermænd i bryggerierne 38 cents, kjørere for samme
38 cents, stenhuggere $55\frac{1}{4}$ cents, bokbindere 31 cents, typografer:
aksidenssættere 67 cents, maskinsættere $71\frac{1}{2}$ cents og gatearbeidere i
privatfolks tjeneste $25\frac{1}{2}$ cents timen.

Saadanne daglønner pleier gjælde for et tidsrum av 2—3 aar, hvorpaa der igjen blir opprettet ny kontrakt mellem fagforeningerne og arbeidsgiverne.

Sporvognskonduktører og motormænd i Chicago har efter kontrakt av 1909 følgende timebetaling: For mænd som har været i selskapets tjeneste mindre end et aar: de første 6 maaneder 23 cents, de andre 6 maaneder 25 cents. Andet aar 27 cents og for resten av kontrakten 30 cents timen.

En politibetjent i Chicago fik i 1908 følgende løn: Det første aar i tjenesten 900 dollars, 2det aar 1200, tredje og fjerde aar 1300 og det femte aar 1400 dollars.

Av 184 000 personer, som i 1908 var ansat i regjeringens tjeneste i de forskjelligste stillinger under det saakaldte Civil Service system, hadde 35 000 en løn, der var under 60 dollars pr. maaned, 22 000 hadde fra 60 til 70 dollars, 10 500 fra 70 til 75 dollars og 44 000 fra 75 til 83 dollars. 34 000 fik fra 83 til 100 dollars om maaneden. Bare omtrent 2 000 hadde en aarlig løn av 2 500 dollars eller mer.

Opgaven viser, at det er en liten del av Onkel Sams mange tjenere, som faar en etter amerikanske begreper forholdsvis god løn.

Kommer en nykommer til Chicago, kan han med engang ta minst 2 dollars pr. dag eller 12 dollars pr. uke paa almindelig gatearbeide, d. v. s. hvis han finder arbeide, men søker han plass paa en butik som betjent eller bokholder, faar han oftest begynde med 5 dollars pr. uke og avancerer saa om en maaned eller to til 6 dollars, hvis principalen er tilfreds med ham. Hans løn blir derpaa kanskje forhoiet til 8 dollars uken ved aarets utgang og til 10 efter 2 eller 3 aars arbeide i forretningen. Holder han da ut i aarevis i samme forretning, kan lønnen bli forhoiet til 12 dollars pr. uke, men det er almindelig top.

En stor del av de Forenede Staters hundrede tusener almindelige fabrik- og kulminearbeidere tjener hellerikke mer ved sit anstrengende slit, end at de saavidt opholder livet.

En familieforsorger i Pennsylvanias kulfelter hadde efter Senator Dillinghams opgave en gjennemsnitlig aarlig fortjeneste av 431 dollars i 1910 eller 36 dollars pr. maaned. Likeledes hadde almindelige arbeidere i Stoughtons vognfabriker i 1907 en dagløn av 1,50 til 1,85 pr. dag eller fra 9 til 11 dollars pr. uke.

Nogenlunde lignende er forholdet over hele landet.

De saakaldte „skilled workers“ eller utlærte fagarbeidere har naturligvis høiere løn i fabriker som alle andre arbeidsstillinger. Enkelte av dem i f. eks. Pittsburgs store staalverker kan saaledes ta en løn av fra 10 til 15 dollars pr. dag, men disse er yderst faa.

Norsk-amerikansk folkeliv.

Klædedragten.

Det første, som maa av en norsk krop efter ankomsten til de Forenede Stater, er de hjemmeverkede klær. De første norske indvandrere hadde ogsaa god grund til at kaste dem, da de som oftest var gjort av tykt grovt tøy og blev for tunge og varme om sommeren.

Nu derimot kunde gjerne nykommerne holde litt længere paa sit tøy, da de norske mænd og kvinder hører med til de mest velklædte immigranter som stiger iland i New York. Den dragt, de bærer, nærmer sig i de fleste tilfælder saa sterkt baade i snit og farve den, som brukes over hele verden, at de for den saks skyld kan bruke den hvor de vil. Men det tar allikevel som regel ikke mer end høist et aar eller to, før der ikke findes fillen igjen av nykommer-klærne.

De første norske indvandrere levet tarvelig saavel med hensyn til klædedragt som alt andet. Mere eller mindre kostbart bomuldstøy blev brukt til klær baade av mand og kvinde saavel til hverdags som til byen og kirken. Denne tarvelighet i klædedragt har holdt sig blandt mændene av farmer- og arbeidsklassen, d. v. s. de ældre blandt disse, like op til vore dage. — Jeg vil her forutskikke den bemerkning, at en norsk-amerikaner paa besøk hjemme i Norge og en do. i sit daglige virke over i staterne er to forskjellige personer med hensyn til klær. Ingen kan heller fortænke en mand i, at han ønsker at være litt velklædt, naar han efter aarelangt fravær kommer hjem paa besøk til slekt og venner.

Til hverdags brukes næsten uten undtagelse klær av tykt bomuldstøy. Dette er baade sterkt og billig og brukes almindelig saa længe som det nogenlunde henger paa kroppen, hvorpaa det kastes og erstattes med nyt. Undertøy trænges næsten ikke om sommeren, og hvis der brukes noget, er det ogsaa av bomuld, billig og tyndt. Naar hertil føies en hat og et par sko, har man omtrent hele dragten.

Til søndags som til kirke- og selskapsbruk har man dog en klædning av mer eller mindre heluldtøy.

Om vinteren i den skarpe kulde maa der helt andre klær til. Først og fremst undertøy av uld, hvis ikke gigten skal ta overhaand. Likeledes pleier man gjerne at ha en utenpaa-klædning, ogsaa av uld, og utenpaa den igjen en av bomuld, da det sidste er temmelig vindtæt. Som ytterplag brukes i de nordvestlige stater næsten uten undtagelse

en pelsfrakke. Man klarer ikke at kjøre over de veirhaarde, aapne prærier med de bitende kolde vinde uten en saadan, og selv med den paa er det ofte haardt nok.

Er der noget i klædedragten, hvori de amerikanske farmere utviser en smule ekstravaganse, da er det i disse pelsfrakker. Man kan derfor paa en kald vinterdag, i en nogenlunde livlig smaaby, se dem i alle mulige skikkelser og farver, fra den røde kalveskinsfrakke eller frakker av saue-, hunde- og katteskind og videre opover i forskjellige varieteter til den klædelige varme pels av den amerikanske vaskebjørn, som nu staar i en værdi av en 3—400 kroner. Ja, er manden nogenlunde rik og en smule forføngelig, kan det hælde iblandt, at han kommer kjørende til byen med en krøllet pels av den amerikanske bøffel utenpaa sin graa-blaa bomuldsdragt. Disse frakker, som for 40—50 aar siden kunde kjøpes for 50—60 kroner, staar nu i en værdi av 1200—1400 kroner og er omtrent uerholdelige paa grund av de vilde bøflers sjeldenhet.

Pelsfrakker av plukket bæver og otterskind, som staar i omtrent samme værdi, brukes sjelden av farmere, men tildels av deres hustruer og døtre og formuende byfolk.

Er den ældre amerikanske farmer og arbeider noksaa tarvelig i sin klædedragt, er det motsatte tilfældet med den unge opvoksende slegt, især landets kvinder. Disse har i de sidste aar faat ord for at være de forføngeligste skapninger paa kloden, og jeg tror, at de bærer sit ry med rette. Ialfald kommer denne forføngelighet sterkt tilsyne i deres klædedragt. Silke er derfor det mest eftertragede stof baade av fattig og rik, og en ung pike, som ikke eier en silkekjole som hun kan ta paa til dans eller ved anden høitidelig anledning, anser sig ofte som en høist ulykkelig skapning. Hun søker idetmindste at faa fat i noget, som paa avstand ligner silke. Gode uldtøier staar i lavere kurs, dels fordi de er dyre, men mere fordi de er mindre paa moden.

Om sommeren brukes helst tynde tøier i alle mulige skikkelser og kulører, ofte hvitt eller næsten hvitt. Til undertøi brukes bomuldstøier, som spiller en stor rolle i det amerikanske folks paaklædning. Til daglig bruk hjemme benyttes næsten altid bomuld blandt farmer- og arbeiderklassens kvinder, og alle dragter maa være efter sidste mode.

Men det er ikke bare i klærne, at de amerikanske damer søker at overgaa hinanden eller vise en rikdom, som de ikke altid har. Alle, næsten uten undtagelse, bruker korset, fra de er skolepiker, for at de kan faa en smekker midje og fin form. En stor del av dem

er blit saa vant med dette torturmiddel, at de neppe kan holde sig opreist, naar det en enkelt gang kommer av kroppen. Saa er det passende puter foran og bak, falsk haar, falske tænder, sminke og andre forskjønnelses-midler, som de tror kan forhøie den personlige ynde.

Man maa ikke tro, at de norsk-amerikanske kvinder er bedre i dette stykke end deres amerikanske søstre. De er alle døtre av den samme Eva, og de lærer hurtig at følge med, især paa modens omraade. Selv norske nykommer-piker lærer snart at presse sin velformede krop ind i det trange jernstativ, og det tar heller ikke mange aar, før de har anskaffet sig silkekjole med tilbehør.

Ogsaa de unge mænd, selv den fattigste arbeidsgut, prøver at klæ sig saa fint som det kan gaa an, og helst efter siste mode.

Mat og drikke.

Det er klart, at der er stor forskjjel paa den mat, som blir tilberedt av franske kokker i millionærens elegante kjøkken, og en almindelig hverdagsret hos en eneboer ute i grænsedistrikterne. Min omgangskreds hørte hjemme blandt folkets jevne, brede lag. Hos dem har jeg spist, drukket og sovet paa hundredevis av steder i et halvt dusin forskjellige stater, saavel hos byernes forretningsmænd, politikere, prester og advokater som farmere, nybyggere og simple arbeidere, for ikke at tale om en masse av hoteller og restauranter, og tror derfor at kjende stillingen blandt disse saa godt som nogen.

Naar man reiser rundt blandt landsfolket her i Norge, faar man ofte forskjellig slags mat i hvert bygdelag. Enhver bygd har sine egne nationale retter, tilberedt paa deres egen eiendommelige maate. Denne nationale landskost blir opgit efter ankomsten til de Forenede Stater, og de optar istedet de saakaldte amerikanske matskikker.

Grunden hertil er nu først og fremst trangen til at følge den almindelige skik, dernæst er det meget vanskelig at opbevare forskjellige slags fødemidler, f. eks. kjøt, i den varme sommertid, men det vilde ikke skade, om forandringen foregik litt mere langsomt end nu.

Kostholdet blir temmelig ens blandt det almindelige folk. Om en mand spiser middag i Illinois eller Minnesota, i Wisconsin eller Dakotaerne, paa østkysten eller paa vestkysten, blir retterne allikevel omtrent de samme og tilberedt paa samme maate. Litt variation kan der være, men den er som regel høist ubetydelig.

De Forenede Stater har i lange tider været sterkt rost for sin gode, kraftige kost. Hvetebrod til hver dag, smør paa bordet til hvert maaltid, kjøt eller flesk, kaffe og fine kaker o. s. v. Det maa være noget andet end at sidde med sild og havrelefse, kold grøt og sur melk, sier folk, naar de læser de hjemkomne amerikabreve.

Som bekjendt danner hvide brødstoffet i de Forenede Stater; negrene bruker dog en hel del mais. Hver familie kjøper sit mel hos byens forretningsmænd og baker sit eget brød. Det blir derfor like saa mange slags brød, som der er husmødre til at bake, fra meget godt til ytterst slet. Alt dette hvetebrod maa helst være ferskt og spises ofte varmt. Er det nogen dage gammelt og litt tørt, blir det gjerne kassert. Der bakes som regel hver anden eller tredje dag. De saakaldte biscuits, bløte boller av vand eller melk og hvetemel, uten sukker, brukes meget. Disse kan stekes hurtig og spises helst varme. Smør staar paa bordet til hvert maaltid, baade i by og paa landet.

Fersk kjøt og flesk, det sidste tildels røket, spises meget av den amerikanske bybefolkning. For dem er det saa letvint at springe paa kjøtbutikken til hver dag. Frokosten bestaar da gjerne hos de litt bedre stillede av smør og hvetebrod, et litet stykke røket skinke og et stekt egg eller to, samt kaffe. Til middag er det kokt eller stekt kjøt, helst det sidste. Til aftens kommer gjerne en bifstek, eller hvis husholdningen er mere tarvelig, litt pølse, spekekjøt eller hermetisk nedlagt fisk, oftest laks. Te avløser da som regel kaffe. Størsteparten av storbyernes befolkning spiser dog sin middag om aftenen, efterat de er kommet hjem fra arbeidet.

Farmerne derimot, som sælger slagtedyrene, spiser forholdsvis litet kjøt, men til gjengjæld saa meget mere salt flesk, og da især om sommeren. Grunden hertil er, at en gris kan slagtes naarsomhelst og varer ikke svært længe i en større husholdning. Slagtes derimot en ku eller kvie, især om sommeren, er den ene halvdel ødelagt, før den anden er opspist. De sælger derfor helst sine dyr levende til byens opkjøpere og kjøper siden kjøt igjen i byens kjøtbutikker. Er da farmeren sparsommelig, blir gjerne hans kjøtindkjøp innskærket til et stykke pølse eller spekekjøt, og ferskt kjøt under høst- og terskningsarbeidet.

For en del aar siden brukte farmerne ikke saa litet egg i sin husholdning, men efterat prisen har steget til det tredobbelte av hvad den var for en 10—15 aar siden, er egg blit en ganske sjelden vare paa farmerens bord.

Det amerikanske folk er meget glad i søte saker. Der forbrukes umaadelige kvantiteter av sukker og sirup. Ifølge opgaver fra han-

dels- og arbeidsdepartementets bureau i Washington blev der i aaret 1907 forbrukt ialt 7 089 600 000 pund sukker. Beregnes prisen til $5\frac{1}{2}$ cents pundet, kostet det samlede sukkerforbruk i 1907 372 millioner dollars eller over en million dollars pr. dag, og sukkerforbruget stiger aar for aar. Størsteparten blev brukt i husholdningen, dels i bakverk, dels i syltetøi og dels paa bordet. Av pai og cakes (frugtposteier og formkaker) brukes der ogsaa en uendelig masse. Enhver familie, som vil følge nogenlunde med skikken, maa ha et stykke pai til middagen. Denne laves av alle slags frugt, sukret, krydret og stekt mellem to tynde leiver i lav form. Likeledes brukes et eller andet slags søte kaker til aftensmaten og syltetøi til næsten hvert maaltid. Det sidste laves for en del av farmerens egen frugtavling, men meget kjøpes.

Hermetik av alle mulige slags har i de sidste aar faat et voldsomt indpas i den amerikanske husholdning. Det er saa letvint at springe til butikken og kjøpe noget til middag eller kveldsmat.

Av fisk og sild brukes der forholdsvis litet, naar undtages hermetisk nedlagt laks. Østkystens byer faar naturligvis sin daglige forsyning av fisk fra de store fiskebanker ved New Foundland og andre steder langs kysten, samtidig som Chicago og andre store indlandsbyer faar store forsyninger av ferskvandsfisk fra de store innsjøer; men den spiller allikevel ikke den rolle i den daglige husholdning blandt nordmændene derborte som den gjør i Norge. Aarsaken hertil er først og fremst prisen. Ute i vestens smaabyer koster fisk almindelig fra 10 til 15 cents pr. pund, fra kr. 0,75 til kr. 1,10 pr. kg. Salt fisk brukes der litt mer av, da den ofte falder noget billigere og holder sig bedre. God spekesild blir betragtet som gjestebudskost og kommer saa at si bare paa bordet ved særskilte anledninger. Den er ogsaa meget dyr — 75 øre pr. kilogram eller ca. 64 kroner pr. tønne.

Melkemat brukes sløt ikke, undtagen i rigtig nye settlementer. For 30–40 aar tilbake brukte de norske nybyggerkvinder en hel del melk, dels som drikke, dels ogsaa tilberedt paa forskjellig maate, men efterat meierierne blev almindelige, maa alt sælges med undtagelse av den almindelige kaffemelk. Enten kjøres det hele til meieriet, eller ogsaa separeres melken hjemme, fløten sælges, og resten faar kalver og griser. Ingen vil ha melk; den er ikke paa moden hos det unge opvoksende Amerika.

Men saa drikkes der til gjengjæld umaadelige mængder av daarlig kaffe. De Forenede Stater er av de mest kaffedrikkende land i verden. I 1905 blev der indført over 1 008 millioner pund kaffe, som hadde en samlet værdi av over 80 millioner dollars. Samtidig blev der ogsaa forbrukt 102 millioner pund te, som hadde en samlet værdi av

over 16 millioner dollars. Der drikkes kaffe eller te tre ganger daglig — ofte fire. Nordmændene holder sig helst til den første, mens de engelsktalende folk bruker mer av den sidste.

De Forenede Stater er et land, som baade avler og forbruker en masse frugt og bær. Foruten de mere almindelige sorter, epler, pærer, plommer, kirsebær, bringebær, jordbær, ribs og stikkelsbær, samt vandmeloner, som vokser mer eller mindre godt over det hele land, avles der ogsaa i de sydlige stater, især i Florida og California, uhyre masser av appelsiner og citroner, som i kvalitet kan maale sig med de bedste. Der vokser ogsaa paa de samme steder saavel som i de sydlige øststater og et par av de østlige centralstater en masse vindruer og ferskenes, deilige, saftfulde frugter. Den viltvoksende vinranke findes her og der over det hele land søndenfor den 45de breddegrad. Dens druer er smaa og sure og kan ikke godt spises, men gir en ypperlig vin.

Det er heller ikke langt ned til de vestindiske øer og andre tropiske lande, hvorfra de indfører store masser av bananer og andre tropiske frugter. Man kan derfor paa en førsteklases frugthandel i Chicago kjøpe hvad slags frugt man ønsker fra en kokusnød til en liter tyttebær. De sidste maa føres fra Norge eller Sverige, likesom de første fra den tropiske zone.

Disse fine saavel som mere almindelige frugtsorter kommer dog sjelden paa bordet hos den jevne farmer og arbeidsmand — utenfor de strøk, hvor de avles. Men for de rike byfolk er de derimot en mer eller mindre daglig ret.

Av indførte norske delikatesser indtar „lutefisken“ første plass. Av den maa de fleste nordmænd ha idetminste litt til jul og ellers til et og andet festmaaltid i aarets løp, hvis de kan faa fat i den. Forbruket har derfor vokset ikke saa litet i de senere aar og vilde vokse endnu mere, hvis den ikke stod i fuldt saa høi pris.

Av andre norske delikatesser kan ogsaa faas: gammelost, gjetost, ryper, multer m. fl.

Der spises omtrent overalt bare 3 ganger om dagen, frokost fra kl. 6 til 7, middag kl. 12 og aftensmat kl. 6. Enkelte av de gamle nordmænd, som kom voksne over til staterne og var vant med 4 maaltider om dagen, danner dog en undtagelse fra denne regel og har den saakaldte kaffetid ved femtiden, hvorefter de spiser aftensmat kl. 9—10.

Alle følger den vakre jødiske skik at vaske ansigt og hender, før de gaar tilbords.

Alle spiser ved det samme bord, arbeidere saavel som husbondsfolk. En undtagelse fra denne almindelige regel danner dog ofte tjenestepiken, hvis pligt det er at opvarte ved bordet; hun spiser siden paa kjøkkenet.

Maaltidet indtas som oftest under stor taushet. Det ser ut som om alle har travelt med sit og ikke har tid at tænke paa andet. Naar saa alle har spist, gir husbonden sine ordrer for dagens arbeide, og enhver gaar til sin anviste plass.

Husstel og renlighet

er høist forskjellig i de forskjellige hjem i de Forenede Stater som alle andre steder i verden. Alle søker vel saa meget som mulig at følge med landsens skik, men der er mange forhold som griper ind og sætter sit særpræg paa hvert enkelt hjem.

Den forfængelige lyst til at ville overgaa hinanden, som kommer saa sterkt tilsyne i klædedragten, viser sig ogsaa i husenes møblering som i husstellet forøvrig. Det gjælder ofte at ha det „nice“ — fint — koste hvad det koste vil. Mange av de i de senere aar opførte store kostbare huse baade i by og paa landet er derfor blit omdannet til rene magasiner istedetfor beboelsesleiligheter. Kostbare møbler staar i rad og række gjennom alle værelser. Kostbare tæpper paa alle gulver. Et piano eller orgel i bedstestuen, selv om ingen spiller paa det. Store portretter av far og mor eller nærmeste slegt samt et og andet kromobillede i store forgyldte rammer rundt alle vægger.

Men viktigst av alt er dog det, at intet kommer ut av sin plass og at ikke en støvflek viser sig paa tak, vægger eller gulv eller paa de fine møbler. Men der skal arbeide til at holde at halvt dusin saadanne værelser i orden, og mange bruker derfor at stænge av omtrent hele leiligheten. Jeg har været i mange av disse 6—8000 dollars huser, hvor familien bare har brukt kjøkkenet, spiskammeret og to—tre soveværelser. Alt det andre har staat fornemt avstængt, for at bli aapnet for et større selskap eller en særlig æret gjest.

Heldigvis er dog de fleste av husene endnu ikke større og finere end at de kan brukes. I dem faar alt et andet utseende. Møblerne er mere hverdagssaker, som kan taale at en træt mand sitter og ligger paa dem. Gulvtæpper brukes dog omtrent i alle huser, baade hos fattig og rik, da de gjør huset varmere. Til brændsel brukes paa de fleste steder kul.

Har en mand et hus paa bare et værelse, maa jo hele familien bruke det baade til dagligstue, kjøkken og soveværelse. Det er dog sjelden at leiligheten er saa knap undtagen ute i grænsedistrikterne, men der er det ganske almindelig. Ellers pleier selv de fattigste ha en liten tilbygning som brukes til kjøkken, og et loft, hvor familiens yngre medlemmer har sin soveplass. Har de litt bedre raad, blir gutternes og pikernes soveværelser adskilt, og saa skal de ogsaa ha et ledig staaende stasværelse med et soveværelse ved siden av for en og anden fremmed gjest. Er det rigtig flot, har hvert voksent medlem av familien sit eget soveværelse.

Rensligheten hos det norsk-amerikanske folk er i det store og hele meget god. Ytterst faa av kvindene arbeider nu ute paa marken eller hjelper til med kreaturstellet og har derfor kun sit husstøl at ta vare paa. De fleste av dem holder derfor sit hus i mønsterværdig orden, uanset om det er stort eller litet. En av de værste plager i de amerikanske hus er de milliarder av væggelus, som findes omtrent i alle ældre hus og ogsaa i mange forholdsvis nye. Har disse udyr først faat indpas, er de omtrent umulige at utrydde, og de kan ved sine natlige anfald, især om sommeren, plage folk aldeles forførdelig.

Selskapelighet.

Man tror gjerne her i landet, at der ingen standsforskjel er blandt folket i de Forenede Stater, fordi man stadig hører, at landet er demokratiets rette hjem, alle er like, ikke bare i lovens øine, men ogsaa i social henseende. Der er jo intet adelskap, ingen tomme titler, intet ordensvæsen, intet militæraristokrati, intet embeds- eller fødselsaristokrati o. s. v.

Denne vakre antagelse kunde ha grund for sig, hvis borgerlige love var istand til at forme den personlige karakter hos de enkelte individer av landets befolkning og dermed ogsaa bestemme de sociale forhold. Lovene prøver nok paa at behandle alle likt, høi og lav, rik og fattig. Men de borgerlige love har litet at si, da menneskets sind altid har været og vil vedbli at være den viktigste faktor i dette spørsmåal. Et menneske har like saa let for at bli forføngelig, hovmodig, egenkjærlig og haardhjertet under lykkens medbør i de Forenede Stater som i noget andet land. Landet har derfor ogsaa for længe siden faat sit embedsaristokrati og et endnu sterkere og langt talrigere penge- og fødselsaristokrati.

Folket derborte bærer det bare ikke altid saa aapent tilskue som folk i mange andre land gjør.

Amerikanerne foragter heller ikke titler, ordener og uniformer. Man har det slængord derborte, at andenhver mand i Kentucky er colonel — oberst —, og at der er flere oberster i de Forenede Stater end der er soldater i den regulære hær. Der er tusenvis av profesorer fra lærerne ved de store universiteter, som med rette fortjener sin titel, og nedover til bestyrerne av de klassificerte folkeskoler, naar bare der er forbundet en høiskole med dem. En mand som har tjent en termin i statslegislaturen, maa tituleres som honorable, skal han komme i godt humør, og en distriktsdommer bærer titel av „ærværdig“, selv om han ikke er over 35 aar gammel.

Det amerikanske snobberi kommer ogsaa sterkt frem i selskapslivet, især i byerne.

Ute paa landet er der forholdsvis liten selskapelighet, saavel blandt nordmænd som blandt folk av andre nationer. Aarsaken hertil er først og fremst den over det hele sammenblandede befolkning. Det er ganske naturlig, at folk fra forskjellige land med forskjellig sprog og religionsopfatning ikke kan knytte de samme venskapsbaand som folk fra den samme bygd og ofte den samme slekt.

Selv i kjernen av de norske settlementer, hvor befolkningen er forholdsvis ren norsk, er den dog omtrent alltid saa sterkt sammenblandet av folk fra de forskjelligste bygdelag i Norge, at der ikke dannes nogen social enhet. De var fremmede for hinanden, før de møttes der, uten det mindste kjendskap til hinandens fortid. Dette ubekjendtskap staar da stængende iveien for fuld fortrolighet og de dermed følgende venskapsbaand. Enhver sysler derfor med sit og lar nabo være nabo. Der gives saaledes ikke hvad vi paa norsk kalder for „godt grandelag“, hvor „grande rækker grande haand“, men det hele indskrænker sig oftest til nogen høflige ord, naar de tilfældigvis møtes, samt en og anden nabotjeneste iblandt. Vistnok kan de en enkelt gang komme indom til hverandre og slaa av en passiar og drikke en kop kaffe eller endog spise middag, men saadant foregaar forholdsvis sjelden. Jeg kjender derimot mange tilfælder, hvor naboer har bodd ved siden av hinanden i aarevis, uten at ha betraadt hinandens hus undtagen i tersketiden, da de gjør byttearbeide.

Selskapeligheten blandt farmerne foregaar, besynderlig nok, ogsaa oftest i byen. Der kan kjendinger eller slegtninger træffes fra de forskjelligste kanter av settlementet, ta hverandre ind paa en restaurant og spandere middag eller paa saloonen for at ta en dram

eller to. Deres hustruer kan da samtidig træffes hos kolonialhandleren eller i byens storbutik, hvor de kan drøfte ukens nyeste nyt.

Langt anderledes stiller forholdet sig i byerne. Uagtet befolkningen i dem er endnu mere blandet end ute paa landet, er dog enten avstanden saa kort eller beforderingsmidlerne saa gode, at enhver med største lethed kan komme rundt og søke det selskap han bedst liker. Selskapeligheten er derfor meget større, og den varierer i alle grader fra te- og kaffeslabberas hos den fattigere del av befolkningen til de mest dundrende kort- og toddylag eller vanvittig ødsle middags-selskaper hos storbyernes „upper Four Hundred“.

Aarets store høitidsfester, jul, paaske, pinse, gjøres der langt mindre væsen av i staterne end her i Norge. Den viktigste er julen, især juleaften. Den vakre skik at skjænke hverandre julegaver utøves der rent til overmaal.

Nordmændene pleier at koke julegrøt samt ha lutefisk tilkvelde julaften. Likeledes har husfruen altid laget til et ekstra oplag av formkaker.

Enkelte av nordmændene har bibeholdt den vakre norske skik at henge op et kornbaand til smaafuglene julaften, men denne skik er langt fra saa almindelig som i Norge eller som den burde være.

For barnene stiller julen sig som en fest, hvori den katolske helgen St. Nicolaus, almindelig forkortet til Santa Claus, kjører rundt i sin med rensdyr forspændte slæde, der er fuldstøt med alskens leketøy og godter. Han kommer saa nedigjennem skorstenspipen og stikker sine gaver av de forskjelligste slags i barnenes strømper. De glemmer derfor ikke at henge sine strømper op i god orden.

Juledag gaar som en anden søndag. Er der præken, gaar de til kirke, hvis ikke, gjøres der ikke noget væsen av dagen. Middagen pleier at være litt bedre end vanlig, og nordmændene har gjerne lutefisk ved siden av steken. De kan samtidig invitere en ven til sig. Øl eller brændevin kommer sjelden paa bordet, selv hos dem, der ikke er avholdsfolk.

Anden juledag er der ogsaa præken, og de fleste farmere pleier at holde helg, men i byerne er alle butikker aapne, og al forretning foregaar som vanlig. Siden pleier de at ha en juletræfest i stedets kirker, og dermed er hele høitiden over.

Paa nytaarsdag er der ogsaa gudstjeneste i kirkerne, men indtræffer den paa en hverdag, er der mange som gjerne arbeider litt mer end loven tillater. Den er nemlig lovlig helligdag for hele landet.

Paaske gjør de endnu mindre væsen av. Skjærtorsdag og langfredag arbeides der gjerne som vanlig i de fleste stater, med alle forretninger i fuld sving. Langfredag er dog lovbestemt helligdag i fem stater. De fleste nordmænd pleier dog at følge den fra fædrene nedarvede skik at hvile fra arbeidet ialfald langfredag, samtidig som presterne forretter sin gudstjeneste som vanlig paa begge dage.

Paaskedag feires som en anden søndag. Det samme er tilfældet med pinse. Bededag og Kristibimmelfartsdag helligholdes ikke. De norske prester præker dog paa den sidste, samtidig som de har gudstjeneste paa andendag paaske og pinse, naar de har mer end en menighet. Landet har dog to høitidsdage, som festligholdes mer eller mindre storartet av alle: „The Fourth of July“ og „Thanksgivingsday“. The Fourth eller fjerde juli er de Forenede Staters syttende mai. Dagen festligholdes med stort rabalder hvert aar i alle større byer, mens de ute i smaabyerne pleier at dele utgifterne til festligholdelse av dagen paa den maate, at en liten by i en viss kreds fester et aar og en anden et andet aar.

Disse fjerde-julifester gir et godt indblik i grundtonen av den amerikanske folkekarakter. For at dagen kan faa den betydning den skal ha, maa der først og fremst brændes op saa meget krudt som mulig. Det er ikke nok med at de voksne skyter og avbrænder fyrværkerisaker, men alle smaagutter maa ogsaa paa den dag faa lov til at brænde og smelde for et større eller mindre beløp; ellers kan de ikke bli rigtig gode patrioter av den store republik. Disse pleier da at begynde en par dage i forveien for at faa den nødvendige øvelse til selve hoveddagen, og har de nogen saker tilovers, naar dagen er forbi, gaar disse ufravigelig op i røk i de nærmest paafølgende dage. Rabalderet pleier derfor oftest vare en 4—5 dage, istedetfor en.

Er der fjerde-juli-festligheter ute i smaabyerne, vaakner man gjerne ved 3—4 tiden av en brakende salut paa 21 skud. Ser man da ut av vinduet, tar det ikke længe før smaagutten viser sig, pyntet med smaa stjernebannere i knaphul og hue, snart ivrig optat med sine skytegreier. Befolkningen faar det nu ogsaa travelt med at pynte sine huse med flag og nationale farver. Frem paa formiddagen pleier ofte en procession av grotesk utstyrte vogner og kjørere kjøre rundt byen, ledet av byens musikkorps. Hver vogn representerer et av byens handelshus og er utstaffert for at avertere samme.

Den største høitidelighet begynder først frem paa eftermiddagen. Da møter alle op i parken, hvis byen har en saadan, hvor en midlertidig talerstol er reist og musikken spiller. Efterat nogen passende

national-sange er avsungenet og en av landets mange leilighetstalere er blit tilbørlig introdusert, taler han for dagen. Han begynner altid med at prise den stordaad, som fædrene gjorde den 4de juli 1776 og under den dermed paafølgende revolutionskrig, og skildrer siden med glødende farver landets utviklingshistorie, indtil det nu er blit det største, det rikeste, det mægtigste, det frieste, det bedste og det mest lykkelige land paa jorden.

Har man hørt en fjerdejuli-tale, har man hørt dem alle. De bestaar av rosende lovtaler og skryt over landets rikdom og magt.

Dagens glansnummer er fyrverkeriet, som blir avbrændt efter mørkets frembrud, og siden er det dans.

Dagens program veksler jo litt i de forskjellige byer, men i hovedsaken er alle like. Festlighetens fornemste punkt er skytning og atter skytning.

Der har i de siste aar foregaat en sterk agitation i landets presse for en mere fornuftig feiring av fjerde juli, og mange peker med stolthet paa, at deres agitation har baaret frugt.

Thanksgivingsday — takkedagen —, som altid indtræffer paa siste torsdag i november, feires dog paa en mere fredelig maate. Der holdes da takkegudstjeneste i alle kirker, og bakefter spiser de sin taksigelsesmiddag. Hovedretten i den er stekte kalkuner. Like-som danskerne maa ha sin mortensgaas, saaledes maa det amerikanske folk, fra præsidenten og nedover til den fattigste arbeider, paa den dag ha sin kalkunstek med tranebærsyltetoi. Bakefter kommer kaffe, visse slags pai, kaker og frugt hos totalister og et større eller mindre antal drammer eller øl hos ikke-avholdsfolk. Stemningen blir derfor ofte ganske løftet hos de siste, før dagen er over.

Tar man hensyn til bevertningen av mat og drikke, da indtar taksigelsesdagen første plass blandt aarets festdage. Takken til alle gode gavers giver for aarets grøde blir derfor desværre altfor ofte tilsidesat paa grund av menneskets egen spise- og drikkelyst.

Foruten de her allerede nævnte, har de fleste stater ogsaa følgende mer eller mindre vigtige helligdage: Lincolns fødselsdag den 12 februar; Washingtons fødselsdag den 22 februar; gravsmynningsdagen den 30 mai; plantedagen, ingen fastsat dato; arbeiderdagen første mandag i september og valgdagen den første tirsdag efter første mandag i november. Paa alle disse dage arbeides der dog mer eller mindre over hele landet og svært faa forretninger, med undtagelse av banker, lukker sine dører.

Det av loven fastsatte antal helligdage varierer i de forskjellige stater, fra ingen i enkelte, som da følger hvad som er skik og bruk i

landet, til ganske mange i enkelte andre, hvoriblandt fastedage i sterkt katolske stater.

Av de mere dagligdagse selskapheter indtar logemoterne i de større og mindre byer ubetinget første plass. Disse holdes til regelmæssige tider, oftest til hver uke, og hvad som foregaar under disse, er jo en hemmelighet for utenforstaaende. Det skal jo bære navn av forretning, men paa grund av den loftede stemning som jeg tidt har set hos medlemmer, sogar kvinder, efter endt møte, er jeg sterkt fristet til at tro, at de har hat mindst likesaa megen moro som alvorlig forretning.

En anden art selskaphet, som helst florerer i de smaa landsbyer, er den saakaldte „calling“ — gaa paa visitter. Disse smaa byers borgermadammer, som ikke altid har saa meget at bestille, pleier at ta en dag iblandt, da de gaar ut for at besøke sine naboer.

Denne saakaldte „calling“, saavel som deltagelse i logemøter, er der forholdsvis litet av ute paa landet paa grund av den spredte befolkning.

Derimot er der mere av de føromtalte „surprisepartier“. Disse blir bragt istand, dels av ældre for at hædre en gammel ven, dels av de unge for at faa istand et danselag. I de fleste byer er der en eller flere dansehaller, hvor dansen gaar over tilje til langt paa nat, alt som tiest. Disse mangler sjelden publikum, og jeg har flere ganger set gifte mænd og kvinder, til og med norske koner, som har gaat paa disse danse og efterlatt to-tre forholdsvis smaa barn alene hjemme. Disse dansehaller eller rettere sagt dansebuler har været aarsak til mangel ung mands og kvindes aandelige og legemlige ruin.

Bryllupper, barnedaap og begravelser gjøres der som regel langt mindre væsen av end som almindelig sker paa landsbygden i Norge.

Før nogen kan bli gift, maa den vordende brudgom i de fleste stater reise til klerken i distriktsretten i det county, hvor bruden bor eller, i tilfælde av at huu ikke hører hjemme i staten, i det county, hvor vielsen skal foregaa, for at løse egteskapsbevilling, hvilket træder istedetfor lysning. Klerken kan da under ed gjøre ham forskjellige spørsmaal for at finde ut, om han har lovlig ret til at bli gift, og er da alt i orden, faar han sin bevilling — tilladelse —, hvilket koster 2 dollars.

Giftermaal ansees av de amerikanske love som en borgerlig kontrakt, hvortil kun begge parters samtykke er nødvendig, efterat de har opnaadd myndighetsalderen. Vielsen kan foretages av 4 forskjellige slags embedsmænd — ialfald i Minnesota — nemlig av en fredsdømmer i det county, hvor han er valgt; av en dommer i „Court of Record“ for hele staten; av forstanderen for døvstumme-avdelingen

ved statens asyl for disse ulykkelige og av en ordinert prest, som staar i regulær forbindelse med et eller andet religionssamfund.

Av disse fire er det helst den første og den sidste som nordmændene søker.

Vil de gjøre bryllupshøitideligheten rigtig kort, gaar de til fredsdommeren. Alt som da trænges er to vidner. Efterat parterne har erklæret, at de tar hinanden til mand og kone, besegler dommeren forbindelsen og gir dem deres vielsesattest, og dermed er det hele overstaat. Jeg kjender personlig norske folk derborte, som har staat paa sit vanlige arbeide like indtil et kvarters tid før de skulde vies; har saa i al hast byttet klær og pyntet sig litt; møtte derpaa med sin kjæreste op i fredsdommerens kontor, hvor pakten blev beseglet; gik derfra til byens hotel, hvor de spiste sin bryllupsmiddag, og siden tilbake til sit avbrutte arbeide. Hele forretningen blev utført under en passende middagshvil.

Denne slags brudevielser blir dog mere og mere sjeldne blandt nordmændene og da især blandt det norske kirkefolk. Disse søker nemlig helst prestelig vielse, og denne kan foregaa enten i kirken eller hjemme hos presten eller ogsaa hjemme hos forældrene til en av parterne. Det sidste er det mest almindelige.

De har da altid et større eller mindre følge som vidner og holder bakefter et litet bryllupsgilde. Disse bryllupslag kan variere fra nogen faa personer i enkelte tilfælder og op til 200—300 mennesker i andre lag ute paa landet. Det kommer nemlig an paa formuesforhold, social rang m. m. Der har dog i den senere tid været en sterk tilbøielighet til at gjøre bryllupslagene større og større aar for aar, og da især blandt farmerklassen; ti de ønsker da gjerne ved disse leiligheter at vise sin rikdom og magt, isærdeleshet hvis de slumper til at faa en prest, en bankier eller en anden fornem person til svigersøn.

Til brudedragt brukes fordetmeste hvitt, og den maa, hvis det kan la sig gjøre, bestaa av silke. Myrtekrans brukes ikke, men en krans av orange-blomster eller ogsaa andre hvite blomster fæstet i det lange brudeslør. Likeledes hvite sko, hvite strømper, alt hvitt. Brudepiker, blomsterpiker m. f. a. er likesaa vakkert klædt som selve bruden.

Festligheterne begynder ikke før efter vielsen. I de mindre bryllupslag pleier festen at bestaa av en mer eller mindre flot middag og bakefter kaffe og kaker, mens gjesterne samtidig fornøier sig med alslags gemytlig prat om alt og ingenting. I de større lag er jo programmet mere avvekslende og varierer da med taler, sang og musik utover aftenen.

Brylluppet varer almindelig til 12—1 om natten, undtagen der,

hvor der brukes sterke drikke. Dette sker forholdsvis sjelden, men enkelte av de gamle nordmænd har dog bibeholdt den gamle norske skik at traktere en dram, et glas vin eller øl paa sine gjester. De har da gjerne spillemand med i laget, og i saadanne tilfælder pleier dansen gaa til næste dag.

Enhver gjest i alle bryllupper, stort eller litet, skjænker brudeparret en gave.

En besynderlig styg og raa uskik, som ofte følger med bryllupper derborte, er det saakaldte „charivari“ spektakel. Dette opstaar paa følgende maate: Endel av omegnens uindbudne ungdom forsamler sig paa et forut avtalt sted i nabolaget, hvor de maskerer sig under alskens forklædninger og bevæbner sig med alslags larminstrumenter, saasom pander, blikspand, tutarhorn og lignende. Siden marsjeres til bryllupsgaarden, hvor de begynder at springe rundt husene og larme paa sine instrumenter. Er da de styrende i laget fornuftige nok til at ta det med ro og gaa ut og traktere litt paa de ubudne gjester, en dram, en cigar eller noget lignende, pleier de at forsvinde igjen uten noget større spektakel, men undertiden kan det ende med voldsomme slagsmaal og tildels med drap. Saadant indtræffer dog forholdsvis sjelden blandt nordmændene, men helst blandt folk av andre nationer.

Barselskaper gjøres der blandt det almindelige folk litet væsen av. Fadderne møter som oftest op i kirken; følger siden stundom med hjem til middag og stundom ikke. Gir saa sine faddergaver, og dermed er det hele forbi.

Begravelser foregaar paa en viss maate ogsaa omtrent paa samme vis. Der indbydes aldrig specielt til begravelse, men man bekjendtgjør dødsfaldet og tiden for begravelsen, og saa faar de komme saa mange som vil. Paa grund av det varme klima ligger likene kun kort tid hjemme, og begravelsen foregaar altid den tredje dag efter dødsfaldet og stundom før.

I selve sørgehuset møter der som regel ganske faa; kun den avdødes nærmeste slekt. Presten holder dog en tale, før liket bæres ut, men selve sørgetalen blir for det meste holdt i kirken, hvor liket bæres ind, før det kjøres paa kirkegaarden. Til kirken strømmer der altid en masse mennesker især i smaabyerne. Likkisten stilles op midt i kirken. Den er forsynt med dobbelt lok, det øverste av træ og det inderste mer eller mindre av glas. Det øverste lok blir nu tat av, hvorved liket kommer tilsyne, og naar liktalen er forbi, spilles der en sørgemarsj, hvorunder enhver som vil kan gaa rundt kisten og kaste et siste blik paa den avdøde. Siden bringes liket ut av kirken og kjøres med et større eller mindre følge til kirkegaarden, hvor presten

atter holder en tale, før han foretar jordpaakastelsen. Siden gaar enhver hjem til sit.

Som man ser, er det ganske storartede religiøse ceremonier i en begravelse derborte; ceremonier som vilde bli noksaa vanskelige at fuldføre, hvis der indtraf en 5—6 begravelser paa én dag, som det ofte gjør i store norske menigheter. Men disse ceremonier er ogsaa alt. Der er ingen traktering før eller efter begravelsen. Presten er hovedpersonen i det hele, og alt er over, naar han har sagt det sidste ord.

Oplysning blandt de indvandrede nordmænd.

I den første halvdel av den norske utvandringshistorie eller op til 70—80-aarene var det næsten utelukkende folk fra landsbygden som reiste over og satte bo paa vestens vidder. Naar undtages enkelte prester og skolelærere, som var iblandt dem, var det løsarbeidere, fattige husmænd og mindre gaardbrukere, mænd som hadde nydt forholdsvis liten skoleutdannelse i sit fødeland. De var ganske godt grundfæstet i den lutherske tro og lære; hadde samtidig lært at læse mer eller mindre godt, samt skrive og regne litt; men det var ogsaa det hele.

Efter ankomsten til det nye land var det med én gang at begynde paa tungt kropsarbeide som hyrekarer paa en farm. Dette holdt de paa med i et par aar, reiste derpaa ut i grænsestrøkene, hvor de fik sig et stykke jord og blev boende i en længere aarrække eller hele sit liv. Det blev da igjen at hugge til med begge hænder for at skaffe det nødvendige til livsophold og for at kunne klare den gjæld som fattige folk nødvendigvis maatte sætte sig i, naar de skulde faa sig en farm. Det blev derfor liten tid til læsning og utvikling av de aandelige evner, og mange hadde desværre ogsaa liten sans herfor.

Men blandt de evnerike, lyse hoder av nybyggerne var der mange som snart indsaa, at „kundskap er magt“ ogsaa i Amerika. De søkte al den skolegang de kunde faa i sine unge dage, og de fleste av dem har ikke angret paa de utgifter som skolen krævet, men sitter nu i frømskutte stillinger blandt sit folk.

En sterk spore til at øke deres kundskapstrang var det, at de en kort tid efter ankomsten blev fuldstændige borgere av landet og hermed fik stemmeret. De kunde møte op ved valgurnen og stemme med samme myndighet som de indfødte amerikanere paa alle folkevalgte embedsmænd. Dette bragte de fleste til at tænke mere selvstændig, og det gav dem lyst til at sætte sig en smule ind i de Forenede Staters politiske samfundsordning. Undervisningen fik de

mest gjennem landets aviser, og nordmændene derborte blev derfor med tiden, i likhet med den øvrige befolkning, et ivrig avis-læsende publikum.

Det første norsk-amerikanske politiske nyhetsblad utkom i 1849 i Norway, Racine Co., Wisconsin, og bar navnet „Nordlyset“. Utgiverne var nordmændene Even Heg og James D. Reimert. Foretagendet saa ut til at begynde godt, da bladet paa kort tid fik 200 abonnenter. Men da mange av disse glemte at betale, maatte utgiverne efter 2 aars forløp nedlægge det paa grund av tap. Den senere bekjendte norsk-amerikanske bladmand, Knud Langeland, kjøpte trykkeriet og begyndte utgivelsen paa nyt av bladet, som da fik navnet „Demokraten“. Dette foretagende lovet fra begyndelsen endnu bedre, men efter halvandet aar maatte bladet igjen nedlægges paa grund av tap. Flere andre forsøk gjordes med like saa litet held.

I 1852 begyndte presterne Clausen, Preus og Stub utgivelsen av „Maanedstidende“, et religiøst maanedsskrift. Dette blev levedygtig, da det om kort tid blev organ for „Den norske synode“, og det fortsætter som saadant under navnet „Evangelisk Luthersk Kirketidende“. Dette er altsaa det ældste eksisterende norske blad i de Forenede Stater.

Aaret efter begyndte de samme prester at utgi et politisk nyhetsblad, der fik navnet „Immigranten“. Dette blev ogsaa levedygtig og utgaar nu under navnet „Minneapolis Tidende“ i en daglig og en ukentlig utgave.

Men det blad, som har været den egentlige folkeopdrager blandt nordmændene derborte, blev dog først grundlagt i 1866, da John Anderson begyndte at utgi „Skandinaven“ i Chicago, Illinois. Bladet begyndte som et litet ukeblad og hadde vistnok flere vanskeligheter at overvinde end noget andet norsk-amerikansk blad. Men under eiermandens dygtige ledelse vandt det tilslut igjennem og utgives nu i en daglig, en søndags og en halvukentlig utgave. Det er utbredt over hele de Forenede Stater og flere andre land, hvor nordmænd bor og bygger.

Nogen aar senere grundla B. Amundson „Decorah Posten“, der arbeidet sig op til et storblad. Det utgaar nu to ganger om uken i Decorah, Jowa.

Senere kom ukebladet „Amerika“, som nu utgives av professor R. B. Anderson i Madison, Wisconsin.

Likeledes utkommer „Reform“ i Eau Claire, Wisconsin, „Folkebladet“ i Minneapolis, Minnesota, „Lutheraneren“ og „Ungdommens Ven“ sammesteds; „Budbæreren“ i Red Wing, Minnesota samt 40–50 forskjellige andre mindre blade, som har dels politisk, dels religiøst indhold.

Det samlede antal aviser og tidsskrifter av alle nationaliteter, som blev utgit i de Forenede Stater i 1906, var 22 326. Størsteparten utgives i det engelske sprog, og størrelsen av de enkelte blade varierer fra et litet 4-sidig lokalblad til de vældige engelske søndagsblade, der kan ha en størrelse av fra 60 til 100 store sider og en stor mængde læsestof.

De fleste norske familiemænd pleier at ha enten „Skandinaven“ eller „Decorah Posten“ — eller begge. Hertil kommer gjerne et eller flere norske kirke- og barneblade, et par engelske lokalblade, et landbruksblad eller to, og for manges vedkommende ogsaa et av de store engelske dagblade.

Pressen er en stormagt over hele verden — ikke mindst i de Forenede Stater. Ingen kan tilfulde værdsætte det oplysningsarbeide som den utfører blandt sine millioner av læsere. Den amerikanske presse faar ofte et daarlig skudsmaal i fremmede land, hvor den ikke er kjendt; men dette er ofte ufortjent. Naar undtages enkelte anarkistblade, billige aviser og tidsskrifter, som lever av røverromaner, og den saakaldte „gule presse“, hvis fornemste indhold bestaar av nervepirrende, sensationelle beretninger om landets mord- og voldtægts-historier, da har resten av den amerikanske presse et sundt, belærende indhold.

En svakhet har dog dette oplysningsarbeide, idet det i høi grad er utsat for at bli overfladisk. Indholdet i alle disse store dag- og ukeblade er saa rikt og variabelt, at det umulig kan tilegnes helt. Man lærer sig derfor snart til i al hast at *sluke* indholdet av disse vældige blade i en fart, og selv tyngre videnskapelige artikler gaar det likedan med.

Kvinden er heller ikke glempt i landets avisliteratur. Hvert nyhetsblad har altid nogen smaa artikler og notiser eller flere hele sider, som er ofret hendes interesser, og hvor de nyeste parisermøder især blir behandlet. Ved siden herav er der mange kvindeblade i alleslags størrelse, utstyr og sprog. Enkelte av disse er meget store, vakkert utstyrt med rike illustrationer, og har en voldsom utbredelse — til dels over en million faste abonnenter.

Indholdet er mest fortællinger, beretninger fra det høiere selskapsliv, husholdningsartikler, vink og raad om alt mulig, litt musik, anekdoter m. m.

Man finder derfor, som regel, et eller flere kvindeblade i hvert hjem over hele det amerikanske fastland.

Nordmændene derbortø læser forholdsvis faa bøker. Aviserne utfylder det hele. Blandt et folk paa over halvanden million mennesker er der saaledes bare 4 bokhandlere som gjør nogenlunde forretninger.

„Skandinavens“ bokhandel, som er den største, har sin ypperlige averterings-avis „Skandinaven“ at støtte ryggen til. De andre tre: Den Forenede Kirkes, Synodens og Frikirkens bokhandel har likeledes sine respektive kirkesamfund i bakhaanden. De to fører bare bøger av religiøs natur og lærebøker, mens „Skandinavens“ og Frikirkens bokhandel har oplag av skjønlitteratur, fortællinger og videnskapelige verker.

De bøger som gaar bedst er enten spændende kjærlighetsromaner, detektivhistorier og røverromaner eller ogsaa bøger av streng religiøs natur. Av de siste er forfattere som Johann Arndt, Luther, Rosenius, Laache, Spurgeon og flere andre velkjendte de mest efterspurte. De kjøpes av kirkefolk, selvom der ikke læses stort i dem, og de egentlig kirkelige vil nødigg ha de første slags bøger indom sine dører.

De store norske forfattere, Bjørnson, Ibsen, Lie og Kielland staar i lav kurs blandt det almindelige folk. Den bedst likte blandt dem var Jonas Lie. Endel av Kiellands bøger gik ogsaa litt i handelen, men av Bjørnsons verker var det næsten utelukkende hans bonde-noveller, som fandt veien ut til den almindelige mand. Ibsen forstod de slet ikke.

Landsmaalsforfattere staar heller ikke i høi kurs. En og anden av Garborg og Jens Tvedt finder veien til folkets brede lag — det er omtrent det hele. Her er dog en norsk forfatter, som er vel kjendt blandt det almindelige norsk-amerikanske publikum, og det er telemarkingen, John Lie. Han lot for endel aar siden sine bondefortællinger gaa som føljeton i „Decorah Posten“ og hjalp derved mægtig til at gjøre bladet til et storblad, som det senere blev, og hans navn er kjendt omtrent av alle.

Et noksaa godt bevis paa den literære smak er den lykke, som de forskjellige norske foredragsholdere har hat paa sine foredrags-turneèr derborte. Flere har været dygtige talere, og de har ogsaa behandlet baade interessante og lærerike temaer. Men jeg kjender ikke en eneste, med undtagelse av Hans Seland, som har gjort nogen nævneværdig lykke. Hans historier forstod alle og de faldt i god jordbund. Han høstet derfor baade guld og bifald paa sin 5—6 måneders turné for nogen aar siden.

Der har i aarenes løp været oprettet mange offentlige norske laanebiblioteker, men ytterst faa virker idag, og de fleste av disse findes ute i grænsedistrikterne. Fra begyndelsen gaar det noksaa let at hverve medlemmer. Alle synes begeistret for tanken og yder villig sin skjerv. Læselysten er ogsaa bra i begyndelsen. Men efter nogen aars forløp begynnder den ene efter den anden at falde fra, indtil hele selskapet bestaar av en 5—6 medlemmer. Bøkerne blir siden staaende rolig i hylden.

En av aarsakerne til denne daarlige stilling, som god norsk boklæsning indtar i landet, ligger jo naturligvis ogsaa i den kjendsgjæring, at størsteparten av den norsk-amerikanske ungdom, som tar en høiere utdanning og siden blir embedsmænd, læger, lærere eller forretningsmænd, som oftest vender det norske sprog ryggen og gaar over til engelsk. Disse, som skulde være kulturens fanebærere, kjøper siden sine bøker i landets sprog og er fuldstændig tapt for norsk litteratur — tidt og ofte ogsaa for sin slekt og sit folk. Men nordmændene er dog i denne henseende av de bedste blandt det amerikanske folk. Den norske utvandring til Amerika i de sidste 20—30 aar har dog bragt en i mange henseender mere intelligent befolkning over. Utvandringen i denne sidste tid er foregaaet saavel fra bygd som by; flere av utvandrerne har faat adskillig utdanning, før de reiste — endog adskillige med universitetsutdanning, især læger. Disse har bragt med sig et friskt pust av Norges yngre kultur, som de i større eller mindre grad har forplantet over til sine nye omgivelser. De kunde dog i langt høiere grad ha spredt nyere norsk kultur blandt sine utvandrede landsmænd, hvis de hadde bosat sig i smaabyerne ute paa landet, istedetfor som nu at samles i enkelte store byer. Men, naar undtages de norske prester, samler de sig helst i Chicago, Minneapolis, Washington D. C., New-York, Seattle, Tacoma, Portland m. f. a. Den akademiske eller universitetsutdannede indvandrer søker efter ankomsten selskap med de i forveien bosatte nordmænd av samme klasse. Disse danner siden sin egen sociale cirkel, som har sine egne foreninger og selskapelege sammenkomster og fremforalt sin egen skarpt avmerkede omgangskreds.

De tusener av unge norske mænd og kvinder med god folkeskoleutdanning, som i de sidste ti aar har utvandret fra by og bygd, har derimot i langt høiere grad bragt et friskt pust av nyere norsk aandsliv over til folkets brede lag. De har nemlig spredt sig blandt det jævne folk og saadd litt av den gode sæd, hvor de har vanket.

Utvandrerstrømmen stanser ikke nu som før i de ældre norske settlementer, hvor en norsk nykommer er en stor sjeldenhet, men fortsetter veien længere nord eller vest, hvor deres slektninger eller kamerater bor. De ældre settlementer taper derved denne nye kulturstrøm og blir staaende likesom for sig selv, da altsammen gaar til de nyere egne. En som er godt kjendt med forholdene kan derfor meget let se, at aandslivet pulserer raskere i de nye settlementer, f. eks. oppe i Nord-Dakota, hvor befolkningen er kommet fra Norge og ikke født i Amerika end i de ældre settlementer længere øst og syd.

Oplysning blandt de indfødte norske mænd og kvinder.

For den indfødte del av den norsk-amerikanske befolkning er jo stillingen anderledes. Den kommer ind under landets eget skole-system og dets opdragelsesmetoder.

Disse kan ogsaa deles i en ældre og en yngre klasse. Til den ældre klasse vil jeg regne alle som var født i eller kom som smaa til landet og fik sin skolegang før ottiaarene, og til den yngre de som har vokset op senere.

De som hører til den første klasse, fik ofte liten skolegang. Skolelovene var den tid ganske lempelige i de fleste stater, og en far kunde gjøre omtrent hvad han vilde, enten sende sine børn paa skole eller ikke. Det var da [mangen far og mor som trængte børnene hjemme, og de syntes ikke det var saa absolut nødvendig for en vordende farmer og farmerkone at besitte noget stort forraad av kundskaper.

Men der var heller ikke saa [ganske faa undtagelser fra denne regel. Enkelte forældre begyndte at sende et eller flere av sine bedst begavede barn til høiere skoler, samtidig som der var et og andet geni blandt de unge mænd, som brøt sin egen bane gjennom skolen trods fattigdom og andre hindringer. Disse studerte helst til prester, læger og jurister, eller de kunde la sig nøie med et forretningskursus. En og anden ung pike utdannet sig ogsaa til lærerinde. Men de fleste av barnene blev hjemme og hjalp sin far paa farmen og sin mor i kjøkken og have.

Men for den yngre klasse blev stillingen helt anderledes. De amerikanske folkeskoler, som jeg før har skildret, har i de sidste 20—30 aar utviklet sig med rivende fart, baade med hensyn til lengden av skoletid, som i antal av skolefag.

Skolens mænd eller øverste autoriteter forstod ogsaa at oparbeide en voldsom begeistring for en høiere utdanning end barneskolen gav — og ikke mindst blandt nordmændene. Flere og flere begyndte av den grund at sende sine barn til høiere skoler. Søkningen til de høiere skoler vokste derfor aar for aar med rivende fart, indtil det nu er blit langt mere en modesak end en hos forældrene virkelig følt trang til at forøke barnenes kundskaper. Enhver far, som eier en jordlap paa landet eller et hus i byen, maa saaledes nu for tiden idetmindste forsøke paa at gi en del av sine barn høiskoleutdanning, hvis han ikke vil bli betragtet som en fuldstændig barbar av sine naboer.

Følgen er, at alle høiere skoler rundt omkring i de norske settlementer er fulde av studerende halvvoxen norsk ungdom av begge kjøen. De 31 høiere skoler inden de 6 forskjellige norske kirkesamfund hadde saaledes i 1909 ikke mindre end 4831 elever, hvorav ikke fuldt $\frac{3}{5}$ var gutter. Disse skoler, som gir undervisning baade i det norske og engelske sprog, faar sine elever omtrent utelukkende fra den halve million norsk-amerikansk kirkefolk, tilhørende de 6 samfund. Alle høiskoler, som ligger i de smaabyer der støter ind til norske settlementer, er fulde av norske elever, og det samme er tilfælde med normalskoler og statsuniversiteter i alle stater, hvor nordmændene bor nogenlunde talrik, især i de 6 nordveststater. Mange studerer til læger eller dentister ved de mange private lægeskoler. Andre ved tekniske fagskoler eller de mange forretningsskoler som findes spredt overalt.

Mange av disse unge norsk-amerikanske gutter og piker har gode evner og gjør fin karriere. Men naar søkningen er blit til en modesak, kommer der ogsaa med en stor del ungdom med meget smaa evner.

At gjøre en sammenligning mellem den almindelige folkeoplysning hos nordmændene i de Forenede Stater og vort folk i Norge er meget vanskelig. Men skulde der nogensinde opstaa en kulturel veddekamp mellem de to folk, da tror jeg ikke, at det norske folk vilde trække det korteste straa, men at den norske amerikaner i det store og hele trenger mere til at lære av os end vi av ham.

Sprogforhold.

Gjør man sig kjendt med forholdene ute i de norske settlementer, blir man snart overbevist om, at det er ganske naturlig for de fleste hjemvendte norske amerikanere at tale norsk, da deres kjendskap til det engelske sprog ofte er saa som saa. Sit morsmaal glemmer neppe noget voksent menneske, hvor han færdes i verden og allerminst i de Forenede Stater. De kan skjømme det ut, det er ogsaa det hele.

De første norske utvandrere til de Forenede Stater bestod enten av voksne ugifte mænd og kvinder eller av familier med flere eller færre barn. Vi har allerede set, at disse dannet settlementer, eller med andre ord, de bosatte sig paa et visst sted i staten saa nær hinanden som mulig. Dette gjorde de, fordi de indsaa nødvendigheten av fælles hjelp og ikke minst i sproglig henseende. De dannet her ved sit eget lille norske samfund midt inde i et fremmed land. Til dette samfund kom der hvert aar flere og flere nye norske mænd og kvinder, hvorved det vokste hurtig, ikke alene i folketal og utstræk-

ning, men ogsaa i indre styrke og særpræg — norsk sprog, seder og skikke.

Meget faa eller saagodtsom ingen av de først indvandrede nordmænd hadde lært engelsk før sin ankomst til landet. Enkelte av de yngre lærte dog ganske snart saapas, at de kunde klare sig paa en reise under en handel m. m., og disse hjalp da sine ældre og mindre sprogkyndige naboer, naar det trængtes. Ellers blev det norske sprog brukt i daglig tale mand og mand imellem. I dette sprog tænkte de ut sine fremtidsplaner, skrev sine breve, bad sine bønner og sang sine salmer derute i den store ensomhet. Siden kom prester og præket, og skoler og aviser som underviste i det samme sprog. Alt hjalp til, ikke blot at holde det vedlike, men ogsaa til at utvikle det videre fremad, ifølge med sprogutviklingen hjemme i Norge. Saadant har det været og slik er det fremdeles den dag idag, alle nyere norske settlementer over hele nordvesten, hvor indvandrerne er nogenlunde talrik representert.

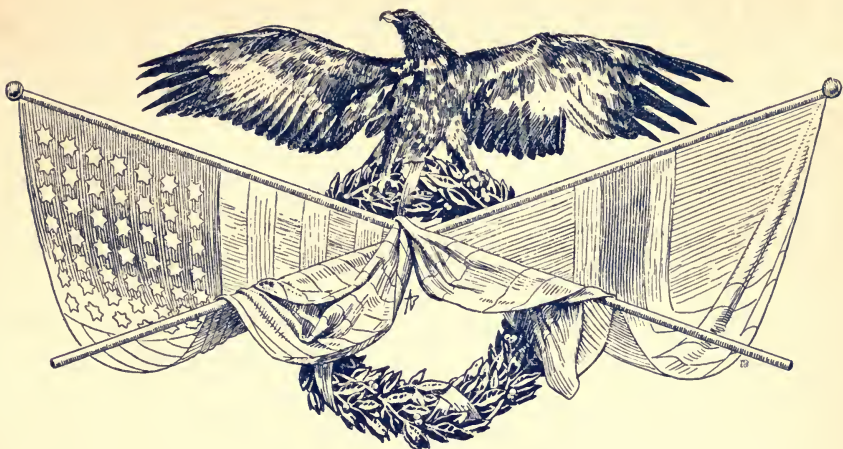
Enkelte lærte det fremmede sprog baade hurtig og godt og kan nu baade tale, læse og skrive det. Andre lærte det saapas, at de kan hjelpe sig selv under en almindelig samtale og til nød kan stave sig igjennem et engelsk nyhetsblad, mens de fleste av dem slet ikke lærte det godt nok til at føre en ordentlig samtale med en indfødt amerikaner. Mange reiste snart ut paa landet og tok arbeide hos en norsk farmer, hvor norsk blev talt saavel inde som ute fra morgen til kveld. Efter et par aars forløp reiste de som oftest ut til nyere egne og fik sig en farm blandt norske naboer. Saadanne indvandrere lærte ikke engelsk, selv om de blev boende et halvt hundrede aar i landet.

Andre reiste ut til en saakaldt „Yankee“ — oftest en Irlænder, skotlænder eller en gammel tysker — hvor de arbeidet et aar eller to for sprogets skyld. Men det engelsk, som de talte fra morgen til kveld, kunde intet normalt menneske skjønne det halve av.

Flere av de unge mænd, som reiste ut og arbeidet hos engelsktalende folk for at erhverve sig begyndelsesgrundene i sproget, var siden fornuftige nok til at gaa en vinter eller to paa engelsk skole og lærte derved ogsaa begyndelsesgrundene i at læse og skrive det.

De norske indvandrere, som bosatte sig i byerne, hadde naturligvis langt lettere for at lære sig engelsk, da de hadde god adgang til at komme sammen med engelsktalende folk. Det er almindelig kjendt, at kvinder langt hurtigere lærer engelsk end mænd. Dette kan bare forklares paa den maate, at kvinderne taler mere under sit huslige arbeide end mændene.

De ældre indfødte norsk-amerikanere, eller de som blev født derborte i den første halvdel av den norske indvandnings historie, samt

Det Norske Folk i de Forenede Stater

Deres daglige liv og økonomiske stilling
:: :: Historik over Amerika :: :: Landets
fremtidsmuligheter for en indvandrer

Av

Knut Takla

Kristiania

J. M. Stenersen & Co.s Forlag

de som kom dertil som smaa og fik sin skolegang i de Forenede Stater i det samme tidsrum, de fik ofte mere norsk end engelsk skole. De blev omtrent like godt hjemme i begge sprog og taler nu norsk og engelsk om hinanden. Er de sammen med ældre folk, taler de norsk, er de sammen med jevnaldrende eller kamerater, taler de sedvanlig engelsk, eller de blander de to sprog fuldstændig sammen.

Man kan derfor nu høre det norske sprog bli talt mer eller mindre rent i alle norske settlementer fra hav til hav, saavel i smaa-byernes forretningshus som i de tusen hjem i by og bygd.

Indvandrerne, saavel som de ældre indfødte nordmænd, beholder sin hjembygds dialekt nogenlunde ren i sin tale (til læse- og skriftsprog brukes altid riksmaal), men de blander altid flere engelske ord ind i sin daglige tale. Dette gjør de dels av gammel vane, og dels fordi en hel del engelske ord, saasom navn paa visse ting, arbeidsuttryk m. m. falder lettere at uttale i engelsk end norsk og de brukes av alle. Ord som yes, no og all right er kjendt omtrent av alle, ogsaa i Norge, likesom de næsten aldrig siger vei, men road; river istedetfor elv, og i hundredevis av lignende ord, men de lægger dog norsk uttale i ordene, saa det hverken er fugl eller fisk. Her en liten illustration: „Olsen er i bæk-yarden og fiksa fense og missis Olsen bæka kæik — de ska vist ha parti.“ (Olsen er i bakgaarden og reparerer gjerdet og fru Olsen baker kaker — de skal vist ha selskap.)

Vi som har været derborte og er blit vant med denne maate at tale paa hører det ikke. Derimot skurrer det svært i norske øren, naar en hjemvendt norsk-amerikaner av gammel vane uttrykker sig slik her i Norge.

Denne sammenblanding av norsk og engelsk har tildels faat klængenavnet „Illinois norsk“, paa grund av at de ældste norske settlementer ligger i denne stat.

De to sprog har paa en maate byttet stilling i de sidste 20—30 aar. I førstningen av settlementernes historie kunde barn undgaa at lære engelsk, hvis de vilde, men de kunde i de fleste tilfælder slet ikke undgaa at lære norsk, da det var det daglige tale-, leke- og skolesprog omtrent overalt. Nu derimot kan et norsk barn under normale forhold umulig undgaa at lære engelsk, da det daglig hører det av lekekamerater, samtidig som det er dets skole- og ungdomsprog. Et 7—8 aars gammelt barn taler derfor som regel langt bedre engelsk end dets indvandrede forældre, selv om de har opholdt sig en 20—30 aar i landet.

Norsk kan derimot barnet med største lethed undgaa at lære.

De hører næsten aldrig dette sprog utenfor fædrehjemmet, og selv der gaar det ofte saa, at forældrene tiltaler barn paa norsk og barna svarer paa engelsk; især i byerne er dette tilfældet. De kan nu gaa paa engelsk religionsskole og bli konfirmert i dette sprog, og denne ordning gav, saa at si, sproget det sidste knæk blandt de unge. Der blir derfor nu flere og flere unge mænd og kvinder i de ældre settlementer, som hverken kan tale, læse eller skrive norsk, og som heller ikke vil lære det.

Der er vistnok mange varmhjertede norske mænd og kvinder omkring i staterne, som er stolte av sin norske ættebyrd og med sorg ser paa, hvorledes nationalitetens sterkeste særmerke, sproget, holder paa at dø ut blandt de unge. De har derfor faat norsk indført som valgfrit fag ved flere høiskoler i de større norske byer, f. eks. Minneapolis og Chicago, og ved statsuniversiteterne i de 6 nordveststater.

Men alt dette hjelper desværre litet til at stanse tilbakegangen, fordi de fleste efter endt skolegang bare taler engelsk.

Saa længe som den norske utvandring foregaar med den samme usvækkede kraft som hittil, saa længe vil naturligvis det norske sprog bestaa i Amerika, og saa længe vil ogsaa de to andre faktorer, kirken og pressen, arbeide side om side med de norske indvandrere i at opretholde sproget. Men naar utvandringen tar slut (hvad den for en stor del burde ha gjort for en 10—20 aar siden), da vil det ikke ta en menneskealder, før det norske sprog er en „saga blot“ i de norsk-amerikanske settlementer.

Flere av de norsk-amerikanske kirkesamfund har allerede indført engelsk gudstjeneste i ældre menigheter for at kunne naa de unge. I den Forenede Kirkes samfund blev der saaledes f. eks. i 1908 holdt 34 547 norske gudstjenester og 4 353 gudstjenester i det engelske sprog. Altsaa omtrent en engelsk gudstjeneste for hver otte norske.

Samtidig foregik 21 750 av det samlede antal konfirmandoverhøringer paa norsk, og 6 465 blev holdt i det engelske sprog, eller med andre ord: omtrent en av hver fire av de norske barn blev konfirmert i det engelske sprog.

Det blir derfor de norske indvandrere, og *kun de*, som er aarsak i, at det norske sprog og den norske nationalitetsfølelse blir opretholdt paa vestens store vidder. Disse er det ikke saa let at iklæ en ny sproglig dragt, og for deres skyld maa tusener av forretningsfolk utover nordvesten tale norsk for at faa fat i deres handel; for deres skyld er der bygget kirkelige høiskoler, som kan utdanne prester til at præke i det sprog, som de kan forstaa; og for deres skyld blir et halvt hundrede aviser redigert, trykt og utgit i deres fædres sprog og ikke i landets sprog.

Navn.

De gamle, klangfulde norske folke- og gaardsnavn lød ofte litt underlig i amerikanernes ører, og de kunde stundom være tilbøielige til at latterliggjøre dem. De norske søkte derfor snarest at forandre dem slik, at de kunde faa en mere engelsk klang i sin uttale. Dette var ikke altid saa let gjort med de gamle gaardsnavn; ti hvorledes de end vrængte og dreiet paa dem, blev de fleste allikevel mer eller mindre norske. De lærte derfor snart at kaste væk gaardsnavnet og bruke farsnavnet istedet, eller de tok gaardsnavnets forbokstav og satte ind mellem sit eget og farsnavnet. Saa vendte og dreiet de paa disse navn saa meget som mulig for at faa dem til at ligne de gjængse engelske, skotske og irske navn. Var det f. eks. en som bar navnet Torger Torbjørnsen Hagen, blev det hurtig omgjort til Tom H. Thompson; eller Mikkel Johannesen Bakken blev til Mike B. Johnson eller Bryngel Haldorsen Nybraaten til Brown N. Henderson og Peder Sjursen Moen til Pete M. Severtson. Guro Larsdatter Flaten blev til Julia F. Lewison og Ingeborg Aadsdatter Lien til Isabel L. Oddson. Følgen var at der blev snart en forfærdelig masse av Andersons, Hendersons, Johnsons, Knudsons, Olsons, Petersons, Severtsons og alle mulige slags „sons“.

Det kunde endda gaa an, hvis de bare husket paa at opgi dette nye selvavede navn korrekt til alle under en eller anden offentlig forretning. Men da gaardsnavnet som oftest blev hængende ved dem i daglig tale blandt deres norske naboer, var det ikke altid de husket paa at stave sit navn paa samme maate, hvergang de blev indkaldt som vidne eller et dokument blev utfærdiget til dem. Jeg læste saaledes nylig om en nordmand ute i central Jowa, som bar ikke mindre end tolv forskjellige navn. Vil han nogensinde sælge sin farm, maa han skaffe sikre beviser for, at alle disse tolv navn tilhører en og samme person, og det kan bli et vanskelig stykke arbeide.

Paa grund av disse navneforandringer er det intet under, at saa mange mennesker forsvinder sporløst i de Forenede Stater. Naar man læser i aviserne om, at en Tom H. Thompson er død paa en eller anden maate, da er der ingen av hans gamle venner, som tænker at denne Tom H. Thompson er samme mand som Torger Torbjørnsen Hagen.

Men endnu større forvrængninger undergik dog barns navn. Saadanne almindelige navn som Knut og Rasmus eller Brita og Martha var jo aldeles utænkelige. Nei, det maatte bli Kenneth og

Rexford, Bernice og Marvine. Om deres eget navn blev forandret og vridd paa, gav de gjerne til gjengjæld den farm, som de bosatte sig paa, navn efter fødegaarden hjemme i Norge. Man træffer derfor ofte paa gamle norske gaardsnavn som Kvale, Rokne, Rekve, Saue, Strømme, Kenseth, Bakke, Løne, Lie, Flaten, Hagen, Drangsvold, Moen, Brekke, Brunborg, Fadnes, Tillung, Graue, Bøe, Storesund, Skjerve, Brandmo, Røthe, Rong, Hegg, Hasselrud, Braaten og utallige andre i de norske settlementer. Det klinger derfor underlig, naar Mikkel Johannesen Bakken blir til Mike B. Johnson Bakken, da gaardsnavnet som regel blir hængende som en hale efter hans øvrige navn, selv om det blir utelatt i alle offentlige dokumenter.

Den norsk-amerikanske presse har i de senere aar arbeidet kraftig imot denne taapelige navneforandring. Mange av de i de senere aar ankomne immigranter har ogsaa været selvstændige nok til at beholde sit gamle norske navn, likesom de ogsaa gir sine barn norske navn, eksempelvis Ragna, Gudrun, Rolf, Aagot, Dagny, Torgunn, Torfin o. s. v. Flere av de ældre settlere er ogsaa blit lei av al den forveksling, som har fulgt med denne store navnelikhet, og har gjennom retten søkt og erholdt tilladelse til at ombytte sit amerikanske Johnson, Peterson eller Anderson med det norske Bakken, Braaten eller Haugen, og dette har hjulpet til at sætte en stopper for navneforandringen.

Gjestfrihet.

Var det mange av de første indvandrere, som ikke forstod at holde paa sit norske navn, forstod de til gjengjæld des bedre at holde paa den gammeldagse norske gjestfrihet.

Det har ofte været rørende at høre paa fortællinger om, hvorledes de første nybyggere i de ældste settlementer hjalp hinanden i de første aar av settlementets historie. Fattige var de allesammen. Hjerterne var dog aapne for hjælp, og dørene stod som oftest paa vid væg for alle.

Men ordsproget sier, at „tiderne forandres og vi med dem.“ Det tok ikke svært mange aar, før enkelte av disse fattige nybyggere begyndte at hæve sig over de andre i økonomisk henseende, og samtidig vaaknet ogsaa have syken, griskheten og den kolde klamme, egenkjærlige selvfølelse. Gjestfriheten og hjælpsomheten mot de fattigere brødre gik det tilbake med. Følgende uttalelse fra en norsk farmer i Minnesota er ganske karakteristisk: „Den tid han Ola var saa meget skyldig paa sin farm, at han var utsat for at miste den

hver dag, da var han en grepa kar at komme hjem til. Da hadde han tid til at sætte sig ned og prate en stund, og han trakterte gjerne en kop kaffe, en dram eller et maaltid mat paa dem som kom og besøkte ham. Nu derimot, naar han har betalt op sin gamle farm og har kjøpt en til og betalt ogsaa den og har penger i banken atpaa; nu har han ingen tid til at prate, endsi raad til at spandere en kop kaffe eller et maaltid mat paa en nabo. Nu springer han altid, som det skulde være varme i bakenden hans.“

Slik har det desværre gaat med gjestfriheten hos mange av de ældre nybyggere, hvis hjerte og dør stod aapen for alle i de første aar av deres nybyggerliv. Men der er nu heldigvis ogsaa mange av indvandrerne, som har beholdt den norske gjestfrihet i temmelig uforandret skikkelse like op til idag.

Blandt den yngre, indfødte del av norsk-amerikanerne er den norske gjestfrihet svært ofte blit ombyttet med amerikansk „smartness“ — pengegriskhet. Ute i den vestlige del av de norske settlementer er der nu store strøk, hvor nybyggerne bestaar av farmer-sønner fra ældre settlementer. Missionsprester, som er nødt til at færdes meget iblandt dem, klager over, at det er ytterst haardt at reise paa disse trakter. Mange unge indbildske herrer, som tror at de staar en god del over andre i alle retninger, skammer sig ikke det mindste over at negte en veifarende mand hus, naar natten kommer. Og faar han stanse i deres usle nybyggerhytte og sætte sine hester ind i deres straastald, forlanger de om morgenen en betaling som svarer fuldt op til prisen paa byens bedste hoteller.

Den vakre amerikanske skik at la en tilfældig ankommen fremmed delta i familiens maaltid, har dog de fleste nordmænd optat og beholder den fremdeles. Husbonden spør simpelthen den fremmede, om han har spist. Svarer han da nei, rydder husmoren en plass for ham ved bordet, sætter frem en ny tallerken, og den fremmede sætter sig derpaa tilbords, som han var en av familien. Ingen ekstra tilstøtelse blir gjort i nogen henseende. For saadanne maaltider tages aldrig betaling.

Denne prisværdige skik er saa almindelig, at en amerikaner aldrig vilde falde paa at svare nei til en saadan indbydelse, hvis han følte sig sulten. Men til gjengjæld er det svært ofte noksaa vanskelig at faa kjøpt et maaltid mat, efterat de almindelige maaltider er forbi. En reisende er derfor ofte utsat for den ubehagelighet at maatte vente paa mat fra frokost til aften, hvis han træffer til at være ute paa veien, mens middagen foregaar.

Kjærlighet til fædrelandet.

Et gammelt ord sier, at „kua føler sig hjemme, der hvor hun faar sin „høidot.“ Dette kan i mange tilfælder ogsaa passe for menneskene, da vi alle er mer eller mindre materialistisk sindet.

Det norske folk kom ved sin flytning fra Norge til Amerika med engang op i saa sterkt forandrede forhold, at det blev en komplet umulighet for dem at glemme sit gamle fædreland. Fra at være født og opvokset i et av verdens mest naturskjønne land blev de pludselig hensat til et flatt, myrlændt og oftest skogløst land, hvor himlen hang lav, tung og trykkende over hodet, og hvor synskredsen indskrænket utsigten til en liten rund flat skive, som viste de nærmeste omgivelser, eller de reiste fra Norges kirkestille fjelddale og bosatte sig blandt det brogede, fremmede element i landets larmende storbyer.

I førstningen kunde nok de nye forhold, i forbindelse med det stadige matstræv, lægge saa stort beslag paa deres tanker, at de omtrent glemte alt andet. Dette er oftest grunden til, at saa mange av nykommerne skriver hjem i sine første breve „at de trives saa knakende godt“ i det nye land.

Men naar de har været der længe nok til at bli kjendt med forholdene, faat varmet sig godt av den varme sol og er blit gjennomisnet i de kolde vintre, samtidig som de har faat erfaring for, at ikke enhver frakkeklædt herre er en „gentleman,“ da vil tankerne begynde at liste sig tilbake til far og mor, slegt og venner i gamle Norge.

Alle de kjendte, kjære minder fra barndoms- og ungdomsdagene former sig nu for sjælens øine til et maleri, som blir større og vakrere end noget andet. Dette lokker og drar hugen bort fra hverdagslivets tørre stræv og over til eventyrlandet deroppe langt mot nord, og kjærligheten til fødebygden og fædrelandet vaakner med en for uanet styrke. Tankerne flyver dag og nat tilbake til gamle Norge, eller med andre ord: de begynder at længes hjem igjen.

Længselen kan bli saa sterk, at den stjæler deres mod, virkelyst, arbeidskraft og indre fred. Intet blir da godt i deres nye hjem, mens barndomshjemmet staar for dem i overnaturlig glans og herlighet. Længselen blir da tilslut mere end de kan bære, og disse stakler blir oftest enten lagt i en tidlig grav av den snikende tæring, eller ogsaa havner de tilslut paa et eller andet sindssykeasyll.

Blandt størsteparten av indvandrerne tok heldigvis ikke længselen saa fuldstændig herredømme over deres sind, selv om den ofte var

sterk nok. De forstod altfor vel, at de Forenede Stater maatte bli deres fremtidshjem og søkte derfor at undertrykke længselen saa godt de kunde. En mægtig hjælper i dette var arbeidet. Litt efter litt begyndte det at skape mere velstand iblandt dem og dermed mere velvære. Dette gav mod til nye anstrengelser. Siden kom barnene og la beslag paa deres sind og tanker. Kjærligheten, som de før hadde skjænket barndomshjemmet, blev nu mere og mere overført paa barnene, og det første svandt bort som en pragtfuld sky paa verdens store himmel.

Dog de fleste av dem, som kom voksne til landet, glemmer aldrig fuldstændig det sted, hvor deres vugge stod. Gamle folk, ikke en eller to undtagelser, men omtrent alle, selvom de har bodd der en 50—60—70 aar, husker endnu barndomshjemmet til de mindste detaljer.

Men der er ogsaa enkelte, flere end der burde være, for hvem fædrelandet er baade dødt og begravet, saasnant de har latt de ytterste øer bak sig. Der gives ikke saa faa som har været istand til at koncentrere alle sjælens egenskaper om en eneste en — næringsvettet.

For saadanne var Norge et fattig lilleland, som de ikke hadde den mindste bruk for eller stod i nogensomhelst taknemmelighetsgjæld til. De skyldte det intet. Følgende uttalelser — blandt mange — i amerikanske aviser er illustrerende for opfatningen hos endel norsk-amerikanere.

Fra Bode, Jowa, skrives: „Hvorfor skal vi norske her idelig feire den 17. mai? Hør i de Forenede Stater er omtrent eller over 20 nationer, og ingen feirer nogen anden frihetsdag end 4. juli. Hvorfor skal vi norske gjøre det? Jeg undrer mig paa, om der er nogen nordmand som er amerikansk borger og litt amerikaniseret, som tror, at dette vil sætte den norske nation i nogen fremragende stilling her i dette land. Det tror jeg aldrig.

Jeg haaper, at en mand som er pennefører vil skrive noget utførligere om denne ting og faa den forargelige skik med den 17. mai til at ophøre. Jeg tror ikke vi har nogen bruk for dette her, saa længe vi maa leve og dø her paa amerikansk jord.“

Fra Roland, Jowa, skrives: „Naar vi har saa fattig en mor, at hun ikke kan gi sine barn brød nok til at beholde dem hjemme, saa synes jeg, vi er nødt til at si farvel til gamle mor Norge. Jeg for min del var glad ved at si Norge farvel. Jeg hadde sultet der i 28 aar, og Amerika maatte sende mig penger til at komme derfra. Hvad har jeg da at takke Norge for? Jeg fik hjelp fra Amerika, før et pund av mine bedste kræfter var ofret i et fremmed land. I Norge var jeg 28 aar og ingen penger fik, og nu er jeg 68 aar gammel og

lever av kaar. Saa kan Brostuen se, at jeg ikke har svært meget at takke Norge for. Men allikevel er jeg med og yder min skjerv til gamle Norge, naar det trænges. Jeg hverken roser eller laster. Norge er godt nok for mig. Der er mange ting som kunde været bedre end det er.“

Efter bosættelsen i det nye land havde de fleste av de ældre hverken evner eller anledning til at følge med i Norges raske udvikling paa alle omraader i de sidste halvthundrede aar. De ser derfor landet fremdeles slik, som det var den dag de reiste ut, paa samme tid som de er meget tilbøielige til at tro, at hele landet er likt den stille fjelddal og den trange fjordbygd, hvor de selv hørte hjemme.

Fik de nu av og til gjennem aviserne litt underretning om Norges hurtige fremgang, saavel i økonomisk som i social henseende, betragtet de gjerne saadant som tomt skryt, sendt ut av de øverste samfundslag, og tok sjelden nogen større notis av det. Langt større virkning hadde derimot alle de klagemaal, som kom i breve fra hjemmeverende slegt og venner over haarde tider, store skatter, store statsutgifter, stor statsgjæld, stor fattigdom — alt dette bet sig utrolig fast i erindringen. De fik derfor langt lettere det indtryk, at Norge var paa fallitens rand, end at det gik fremad med raske skridt paa alle omraader.

Aarsaken til al elendighet tror de fuldt og fast maa ligge i landets indre styrelse. De tror, at kongedømmet har skapt et overmægtig, aristokratisk, fordringsfuldt embedsmandsvælde, som igjen støtter sig til et faatal av rikmænd i by og bygd. De tror fremdeles, at begge disse klasser i forening søker saa meget som mulig at velte alle økonomiske byrder over paa den fattigere del av befolkningen. De vet, at den norske embedsmand er indsat av kongen og at han indehar sit embede paa livstid, og de kan umulig forstaa, at han kan være fuldtut saa folkelig og langt mere uegennyttig end den amerikanske folkevalgte embedsmand. De gir ham dog kredit for at være ubestikkelig og retfærdig i sine embedshandlinger, hvilket ikke altid kan sies om den amerikanske øvrighet.

De kan endnu mindre forstaa, at Norge, som et konstitutionelt kongedømme, i langt høiere grad er et folkestyret land end de Forenede Staters republik, hvor pengemagten snører folkeviljen mer og mer ind i sine sterke lænker. Tiltrods for at Norge er kommet en god del længere i utviklingen av sin regjeringsform til et fuldstændig frit folkestyre end den saa meget lovpriste amerikanske republik, kan de allikevel ikke faa den tanke ut av sit hode, at der trods alt maa være noget galt fat med statsmaskineriet og at det ikke arbeider slik som det bør gjøre.

Det er især skatterne de hefter sig ved, og faa blandt dem har sat sig nok ind i det norske graderte indtægtsskatsystem til at kunne forstaa det eller være istand til at gjøre en korrekt sammenligning mellem det og det amerikanske værdiskat-system. Naar de hører, at hundrede kroners indtægt bærer en skat av optil ti kroner eller mere, blir de rent forskræmt av Norges uhyre skattebyrder.

Hertil kommer den norske toldlov, som den norske amerikaner kritiserer blodig. I denne sin kritik har han ogsaa som regel ret; ti med hensyn til retfærdige toldpaalæg har Norge endnu meget at lære av de Forenede Stater.

Alt dette i forening gjør sit til, at det er ytterst faa av de ældre mere velstaaende indvandrere, som for alvor tænker paa at flytte tilbake til Norge, tiltrods for at de elsker sin fødebygd og fædrelandets storslagne natur over ethvert andet sted paa jorden. Mer end en av de gamle indvandrere sier, at de skulde like godt at reise tilbake til Norge og slutte sine dage der. Barna er voksne og har reist hjemmefra hver til sin kant. Det kunde da hælde, at Norges deilige luft, milde rolige veir og klare friske vand kunde forbedre den skrale helse. Men de er bange for de tunge skatter, blir hvor de er, selv om Amerikas voldsomme veir begynner at ta haardt paa den gamle krop.

Mange av de gamle søker at holde sig à jour med de viktigste begivenheter som foregaar i moderlandet og glæder sig inderlig over dets fremgang og lykke. Kampen under unionsopløsningen i 1905 blev fulgt med stor og udelt opmerksomhet av høi og lav, fattig og rik, og alle glædet sig inderlig, da konflikten blev løst paa en fredelig maate. Deres hjerte og pung staar ofte aapen, naar en eller anden stor national-ulykke rammer Norge, og mange er flinke til at sende større eller mindre gaver til sine hjemmевærende slegtninger. Men der er i de senere aar ikke saa faa familiefædre som har reist derbort for at være der bare en kortere tid, mens familien bor i Norge. Alle disse sender størsteparten av sin fortjeneste hjem, som tilsammenlagt blir til en stor sum. Likeledes er der heller ikke saa faa, især blandt de senere ankomne, som sender hjem sine sparepenger og sætter dem ind i norske banker, hvor de staar langt sikrere end i de amerikanske.

For hvert aar som gaar blir der flere og flere som gjør et kortere eller længere besøk hjem igjen for at gjense sit fødested, slegt og venner, eller for at studere forholdene paa litt nærmere hold, og de fleste av dem er vel fornøiet med turen. Mange av disse besøk er dog svært kortvarige, og farmerne foretar dem oftest midt paa vinteren,

saa de faar et overfladisk eller ogsaa forkjert indtryk av landets forhold.

Alle de senere indvandrede norske mænd og kvinder, saadanue som har kommet over der i de sidste 5—10 aar, er jo, som enhver kan forstaa, langt mere norske end amerikanere. Mindet om fædrelandet, dets forhold og samfundsindretninger, svinder ikke ut av sindet paa et aar eller to. Men ingen av dem er dog istand til fuldt ut at følge med i utviklingen hjemme, da avstanden mellem de to land er altfor stor. Der er adskillige, som gjør det bedste de kan. Holder ofte et eller flere blade og følger derfor gjerne med f. eks. i de politiske brytninger, som foregaar hjemme i gamle Norge; men de vil allikevel bli staaende utenfor utviklingens jevne gang. Alle vil derfor se landet i et billede der er malet med samme farver, som landet hadde den dag de forlot det. Billedet vil saaledes bli mere og mere usandt for hvert aar som gaar, og farverne blir mere og mere matte.

De indfødte norsk-amerikanske mænd og kvinder har alle, paa faa undtagelser nær, en ytterst daarlig mening om Norge. De har saa ofte hørt paa forældres og naboers atter og atter gjentagne fortællinger om, hvor smaat alting i Norge var i forhold til Amerika. De kan fortællingen om, hvor haardt der var strævet fra morgen til kveld for at holde den ytterste nød ute, hvor liten skolegang forældrene fik, og at de istedet maatte ut at gjæte i 9--10 aars-alderen og efter konfirmationen ut at tjene for en løn av 10—12 dollars om aaret. Hvad den ene ikke visste at fortælle, visste den anden, og alt gik omtrent i samme dur.

Alle disse fortællinger maa jo bibringe den indfødte slegt den mening, at halvdelen av Norges befolkning eller mere holder paa at sulte ihjel eller fører et liv, som ikke er stort bedre end de Forenede Staters fordums negerslaver; og at den norske civilisation maa nærme sig sterkt barbariets grænser.

Men en del fik ogsaa høre litt om Norges deilige natur, og det var istand til at vække lysten hos de fleste unge til at se dette land med de vidunderlige fjeld, fosser og fjorde. Nogen faa har ogsaa foretat reisen, og de har i høieste grad blit overrasket over at finde et land, som med hensyn til civilisation og samfundsordning hører hjemme blandt de allerbedste i verden. De kom derfor som regel tilbake høit begeistret, ikke alene over landets storslagne vakre natur, men ogsaa over landets folk og forhold i det store og hele og foretok gjerne en ny Norgestur, hvis de hadde anledning dertil.

En av de rikeste indfødte norske farmere i det sydlige Wisconsin

har saaledes paa et forholdsvis kort tidsrum foretat ikke mindre end tre fornøielsesturer til Norge.

Der klages blandt norsk-amerikanerne over, at Norge intet har gjort for sine utvandrede sønner og døtre og heller intet gjør for den hjemvendte norsk-amerikaner. Som eksempel herpaa kan nævnes, at der i 1909 til bladet „Skandinaven“ blev sendt følgende spørsmål: „Hvor stort tap lider Norge, beregnet pr. aar, av utvandringen, og hvor mange penger hjemsendes av utvandrerne pr. aar?“

Bladet svarer: „Det sidste led er forholdsvis let at besvare nogenlunde tilfredsstillende; men svaret paa det første led kan av gode grunde ikke bli aldeles nøiagtig.“

I aaret 1908 blev der som postanvisninger sendt til Norge ikke fuldt 10 millioner kroner; aaret før sendtes noget over 11 millioner kroner paa samme maate. Fra Norge til Amerika sendtes 1907 gennem postanvisninger litt over 1 million kroner, hvorav størsteparten antagelig var arvemidler.

Der sendes ogsaa endel penger gjennom bankerne til Norge. Ved en undersøkelse for et par aar siden kom man til det resultat, at der det aar blev sendt omtrent 15 millioner kroner ialt fra Amerika til Norge gjennom post- og bankanvisninger og paa andre maater. Med fradrag av en million, som gaar den motsatte vei, blev nettobeløpet saaledes 14 millioner kroner. (Forsendelserne fra Amerika er sandsynligvis noget større nu.)

Heri er imidlertid medregnet penger, som anbringes i norske banker av nordmænd i Amerika, og penger, som sendes for at assistere folk, som vil reise til Amerika.

Hovedposten paa Norges kreditkonto er selvfølgelig utvandrerne. Den økonomiske vinding for Amerika ved indvandringen fra Norge er naturligvis mange ganger større, maalt i dollars og cents, end det pengebeløp som norske amerikanere sender til Norge. Utvandringen fra Norge har i de senere aar dreiet sig om 20000 personer om aaret, nogen aar betydelig mere, andre noget mindre. Størsteparten har været unge arbeidsdygtige folk eller ungdom, som snart vilde bli arbeidsdygtig. Den økonomiske værdi av en ung mand i tyveaarene sættes i Amerika til 3500 dollars. Hvis man forutsætter, at kun en fjerdedel av utvandrerne fra Norge tilhører denne klasse, vil værdien av bare disse 5000 nordmænd være 17 500 000 dollars. Men det er ikke for høit sat, naar man sier, at en norsk indvandring paa 20 000 personer om aaret øker dette lands produktionsevne med betydelig over hundrede millioner kroner om aaret.

Men Norges tap er ikke saa stort som Amerikas vinding, fordi

en del av utvandringen har været naturlig; d. v. s., endel av dem som reiste kunde ikke finde nok at gjøre hjemme, og da var det bedst, at de reiste.

Hvad Norge har tapt ved utvandringen er jo ikke let at bestemme. Det laveste gjennomsnitsbeløp, som der kan være tale om at et menneske koster, er 1 000 kroner; altsaa 20 millioner kroner for hele flokken. Reisepenge for to tredjedele (en tredjedel reiser paa billetter fra Amerika) er lavt sat 200 kroner for hver person i gjennomsnit, altsaa omtrent 2 500 000 kroner. (Der utkræves nu mindst 300 eller 400 kroner for hver person). Det kan trygt antages, at halvparten kunde finde noget at gjøre hjemme og at de saaledes ikke burde reist. Den laveste værdi for landet av disse folk, er gjennomsnitlig 2 000 kroner. Landet taper saaledes mindst 20 millioner kroner, ved at de reiser.

Det er neppe nogen overdrivelse, naar man anslaa Norges aarlige tap ved en utvandring av omtrent 20 000 om aaret til rundt 50 millioner kroner, mens Amerikas vinding ved den norske indvandring er mere end dobbelt saa stor, selvom det maa indrømmes, at endel av indvandrerne gaar tilgrunde i det nye land. Med andre ord: Norge gir Amerika aar om andet tre—fire ganger mere end det faar fra Amerika i form av pengeforsendelser.“

Norge gjør heller ikke saa rent litet for den hjemvendte norsk-amerikaner. Døren staar aapen for alle. Det er ikke bare den unge, sterke arbeidsdygtige gut og pike, som faar lov at komme ind slik som i de Forenede Stater, men alle er velkommen. Om de er gamle, syke og fattige, faar de allikevel komme ind og ta bopæl i landet, og mer end en syk og nædbrutt norsk-amerikaner har fundet lægedom for sit ødelagte legeme i Norges friske luft og klare vand. Likeledes gjengir Norge den tilbakekomne utvandrer sit tapte borgerskap efter kun to aars fast ophold i landet, og han kan under visse omstændigheter erholde det straks, mens de Forenede Stater utkræver et fast ophold paa 5 aar. (Det samme er ogsaa tilfælde i Norge med fødte utlændinger).

Samtidig gir Norge ogsaa den hjemvendte norsk-amerikaner fuld anledning til at konkurrere med landets egne barn paa arbeidsmarkedet; tillater ham at anbringe sine penger i norske foretagender; og han kan ogsaa konkurrere om landets embeder, hvis han har de dertil fornødne kvalifikationer. Likeledes har han fuld frihet til at sende sine barn paa norske skoler, forene sig med kirken og nyde godt av en hundred-aarig kultur, samt staa under lovens fulde beskyttelse ved siden av landets egne barn.

Alt dette er ikke litet, men meget, uhyre meget og indbefatter alle de borgerlige goder, som en fri mand kan forlange eller haape at erholde i et frit folkestyret land, og fuldt saa meget som de Forenede Stater kan by sine indvandrere, naar undtages den lette adgang, som der *har* været til erhvervelse av billig jord. Denne adgang er nu stængt, ogsaa der, av den gode grund, at al brukbar jord er optat, og den maa derfor kjøpes, ofte til fabelagtig høie priser.

Naturligvis forlanger Norge av de hjemvendte norsk-amerikanere at de skal adlyde landets love, betale sine skatter og utføre sine borgerlige pligter, men det er ikke det mindste mer end hvad alle andre land fordrer og ikke mindst de Forenede Stater.

Gaar det an at vende utvandningsstrømmen hjem igjen?

Her har i de senere aar, saavidt jeg kan forstaa, været gjort ikke saa litet for at bibringe de utvandrede nordmænd en bedre forstaaelse av norske forhold og landets fremtidsmuligheter for derved muligens at kunne formaa endel av dem til at vende tilbake til sit gamle fædreland. Emigrationsselskapet i Kristiania er jo oprettet i den hensigt at staa hjemvendte amerikanere bi med raad og daad. Nordmandsforbundet blev oprettet i den hensigt at styrke samfølelsen mellem de hjemmевærende og utvandrede norske mænd og kvinder, samt sprede oplysning om norske forhold. Likeledes har der været forslag oppe om, at utvandrede nordmænd burde bli fritat for sin vernepligt, hvis de vendte tilbake i en forholdsvis ung alder.

Alt dette er efter min mening et aldeles faafængt arbeide. Vernepligten f. eks. holder ikke mange tilbake av dem som virkelig tænker paa at flytte hjem igjen.

Men der er mange andre og værre hindringer, som stiller sig i veien. Oplysningsarbeidet om norske forhold kan rydde væk enkelte fordomme mot landet; men ved siden av fordommene kommer livsvaner, arbeidsmetoder og familieforhold. Det sidste er det sterkeste stængsel over tilbakeveien av dem alle.

Alle indvandrede unge norske mænd og kvinder er ved ankomsten til de Forenede Stater fuldt og fast bestemt paa at vende tilbake til Norge, naar de „bare“ har faat opholdt sig nogen aar i landet og tjent sig nogen hundrede dollars.

Men disse nogen hundrede dollars kommer ikke saa let, som de

fra først av trodde — og tiden gaar. Imidlertid stifter de kanskje familie i Amerika, og det blir straks to om tilbakeveien. Er saa den ene av parterne født i staterne, er tilbakeveien til Norge i 99 av hvert hundrede tilfælder fuldstændig lukket. En indfødt norsk-amerikansk mand eller kvinde vil naturligvis ikke reise til Norge.

Mange av de ældre indvandrere, som baade har lyst og kunde ha raad til at bytte bopæl, er ogsaa bundet av familiehensyn. Om far vil reise, vil ikke mor, eller omvendt, og barnene endnu mindre. Det maa derfor bero, ialfald indtil barnene er voksne og selvhjulpne. Men selv da er det ikke let at slippe væk, naar alderdommen indfinder sig og svækker baade sjelens og legemets kræfter.

Det kan ogsaa være et stort spørsmåal, om det vilde være noget virkelig gode for Norge, at de norske amerikanere kom hjem igjen i flok og følge og bosatte sig i landet. Foruten at bringe med sig nogen kapital, vilde de ogsaa bringe med sig amerikanske ideer, arbeidsmetoder, livsvaner, samfundsnykker eller — fattigdom. Ikke alt vil være bare av det gode.

Hvad Norge bør gjøre er heller at prøve paa at stanse den altfor store immigration til Amerika — prøve at beholde sine sønner og døtre hjemme. Det bør først og fremst klargjøres, at de Forenede Stater er ikke idag, hvad de var for 100, 50 eller endog 25 aar siden: et øde, ubefolket land, som laa aapent for enhver, der vilde komme. De faktiske forhold, at de fleste som reiser til Amerika maa la sig nøie med en bestilling som vedhugger, dagarbeider, farmarbeider, skogsarbeider, jernbanearbeider, fabrikarbeider eller lignende, hvorved der tjenes en dagløn, som er saapas stor, at de saavidt kan holde livet oppe — det maa bli almindelig kjendt.

Folkehelse.

Alle som kjender en smule til forholdene blandt den norsk-amerikanske befolkning maa indrømme, at den gaar hurtig tilbake i fysisk kraft.

Efterkommerne av disse kjæmper av mænd og kvinder, som utvandret for en 40—50—60 aar siden, er blit til nogen bleke, blodfattige, svake skikkelser, der ikke taaler nogen virkelig anstrengelse og er meget mottagelige for alslags sykdom.

Aarsaken hertil er vel først og fremst landets klima, vand og naturforhold. Dernæst mat, drikke, klædedragt og levevis. Alt i

forening gjør sit til at frembringe den hurtige tilbagegang hos de indfødte slegter av første, andet og tredje led.

Nordmændene har hovedsagelig bosat sig i den nordlige del av staterne, paa en strækning, som strækker sig i ost og vest fra hav til hav og har en bredde av ca. 550 mil = 880 km. Denne strækning ligger mellem 41 og 49 grader nordlig bredde og svarer ved sin beliggenhet til Europas Middelhavslande. Den nordlige grænse naar saaledes omtrent saalangt nord som til Cherbourg, Frankrig og Pultava i Syd-Rusland, mens den sydlige grænse naar saa langt syd som til Oporto, Portugal, Neapel, Italien eller Konstantinopel i Tyrkiet.

Denne del av de Forenede Stater burde derfor ha et sundt og behagelig klima, da de europæiske Middelhavslande hører til de sundeste lande i verden. Men saken er, at mens de siste er omgitt av store hav paa to eller tre kanter, der mildner vinterkulden og dæmper sommervarmen, er derimot den strækning av de Forenede Stater, hvor nordmændene helst har bosat sig, eller de seks nordveststater, et fuldstændig indland. Hudson-bugten, som er det nærmeste hav mot nord, ligger ca. 700 km. borte fra Minnesotas nordgrænse, mens der er 1 200 km. fra den 41. breddegrad til den Meksikanske Gulf. Det første hav er islagt en stor del av aaret, men det siste er jo selvfølgelig aapent aaret rundt.

Landet er ved siden herav, som før sagt, fuldstændig aapent mot nord og syd i en bredde av flere hundrede mil, hvilket gir de kolde polarvinde og de varme tropiske vinde uhindret adgang til at stryke henover samme.

De fugtige havvinde fra øst og vest er derimot fuldstændig avstængt av de langs kysterne løpende høie fjeld. Alt dette i forening gjør sit til at gi strøket et haardt indlandsklima med næsten tropiske somre og sibiriske vintre, istedetfor et jevnt mildt kystklima, som raader i de europæiske land under den samme breddegrad.

Det er derfor almindelig, at enhver norsk mand eller kvinde, som har bodd en længere tid i de nordvestlige stater, føler et sterkt velbefindende, saasnt de ankommer enten til øst- eller vestkysten av landet. Dette antages almindelig at skyldes kystklimaet.

Vandet er ogsaa av en langt anden beskaffenhet, end vi er vant med her.

Norge har vel det bedste og reneste drikkevand av alle land i verden, maaske med undtagelse av Spitsbergen, Island og Grønland, mens vandet i de Forenede Stater som regel er yderst daarlig. Næsten alt vand i Mississippi-dalføret er mer eller mindre haardt, d. v. s. opblandet med kalk eller andre mineralske stoffer. Vandet i de store

indsjøer, hvorfra Chicago og andre storbyer faar sit drikkevand, skal rigtignok være nogenlunde bløtt, men selv det avsætter under kokningen bundfald, der med tiden forer hele innsiden av vandkjelen.

Brøndvandet ute paa landet maa altid sprænges med lut, før det kan benyttes til vaskevand. Fra det vestlige Minnesota og vestover til Klippebjergene er det blandet med større eller mindre mængder av alkaliske salte, skadelige for sundheten.

Dette daarlige vand skal menneskene drikke i urensset stand, aar efter aar. Drikke det, saa at si i bottevis, i den varme sommer-tid. Intet under derfor at disse mennesker paadrar sig fordøielses- og nyresykdommer.

Men drikkevandet er ofte forurenset ogsaa paa anden maate, og kan indeholde farlige sykdomsspirer. Det er saaledes ingen sjeldenhet, at tyfus utbryter epidemisk i de større byer paa grund av vandet og kræver hundredevis av menneskeliv. Ikke for det at vandet er stort bedre paa landet. Ifølge en rapport fra Washington av 12 november 1909, som meddeler resultatet av en undersøkelse av farm-vandforsyninger i Minnesota, viser, at ni og femti av de ni og sytti vandforsyninger, som blev undersøkt, var bedærvet. Tre og tyve av de farme, hvor undersøkelsen blev foretat, hadde været hjemsoekt av tyfus-feber.

En tredje hovedgrund til nordmændenes svigtende helbred i de Forenede Stater maa søkes i den voldsomme forskjel paa de almindelige næringsmidler i de to land.

Hovedfeilen ved den amerikanske kost er, at den er for fin, for fersk og for ensformig. Der brukes for meget søtt og for litet surt; for meget kaffe og for litet melk; for meget fint og for litet grovt; for meget ferskt og for litet gammelt og fremfor alt for meget stekt og for litet kokt.

Alt dette fine, varme hvetebrød, stekte kjøt og flesk, kaker og syltetøi, masser av slet hermetik og daarlig kaffe i forbindelse med det urene vand maa jo tilslut ødelægge maven paa det sterkeste menneske.

Noget av det første som nordmændene derfor begynner at klage over, er daarlig fordøielse. Omtrent alle, unge og gamle, lider av kronisk forstoppelse, og det er saa at sige næsten et sær-syn at se en 50-aars-gammel mand eller kvinde, som ikke bruker medicin for sin daarlige mave.

I den første del av den norske utvandringstid eller i 30—40—50-aarene var det bare de sterkeste og modigste mænd og kvinder, som vovet at dra ut til det fremmede fjerne land. Disse kjæmpesterke legemer taalte saa at si alt og trods gigt, koldfeber, daarlig for-

døielse og mange andre slags sygdommer, var livskraften allikevel saa stor, at mange opnaadde en meget høi alder. Jeg har selv personlig kjendt to hundredeaaringer derborte, en mand og en kvinde, og ikke saa faa har blit mellem 90 og 100 aar, mens 80 aar har været ganske almindelig alder blandt de første settlere.

Men eftersom aarene gik og landet blev bedre og bedre kjendt, blev karakteren av utvandrerne fysiske styrke ogsaa mere blandet. Det blev nu ikke bare de sterke som reiste, men ogsaa mange, forholdsvis svake personer, og mange av disse fandt ofte en tidlig grav istedetfor lykke og velstand i det nye land.

Men det hjalp ikke, enten indvandrerne var sterke eller svake; varmen, vandet og næringsmidlerne svækket dem alle i mer eller mindre grad.

En av disse gammeldagse norske kjæmpekvinde oppe i Minnesota sa saaledes: „Hadde jeg været i Norge, skulde jeg ha været en sterk kvinde. Saalænge jeg var hjemme, var jeg ikke syk en dag, tiltrods for at jeg arbeidet haardt og led ondt paa forskjellig vis; men efterat jeg kom til Amerika, har jeg ikke været rigtig frisk en eneste dag; men jeg har altid været oppe og utført mit arbeide.“

Svækkelsen viser sig ogsaa godt i den legemsform som norske indvandrere faar, efterat de har opholdt sig en stund i landet. Det er ytterst sjelden, at man kan se en ældre mand eller kvinde, som bærer sundhetens merke paa sit legeme og i sin ansigtsfarve. Enten er de meget for magre eller ogsaa meget for fete, med bleke slappe træk.

De magre gaar og fryser og kjæmper med vinterkulden og det raa og fugtige vaarveir, mens de fete er mest ræd sommervarmen, ræd for at det haardt arbeidende hjerte ikke er istand til at klare sit svære arbeide, og at det pludselig vil gi tapt uten det mindste varsel.

Slik gaar mange av dem — uten at være syke nok til at holde sengen, men heller ikke friske nok til at kunne utføre en dags ordentlig arbeide.

Denne svakhet, som begynder tidlig for manges vedkommende, arves i høi grad paa barna. De blir som regel nogen bleke blodfattige skikkelser, der vokser op lik lange, tynde stængler, uten blomst og knop.

Hertil kommer den lange og for helbreden ofte ødelæggende skolegang.

Skolen begynder som regel i 6-aars-alderen og varer for manges vedkommende til de er 25 eller mere. I disse mange lange aar er det at henge over skolebænken 5 dage i hver uke fra 5 til 10 maaneder om aaret. Det er at sitte der under barneaarenes sterke vekst, under

den farlige utviklingstid fra barn til ungdom og i en stor del av ungdommens kraftigste aar.

Den norsk-amerikanske kvinne blir, paa grund av det varmere klimat, tidligere moden end hendes norske søstre. De er ofte fuldvoksne i 15—16-aars-alderen og staar da i sin bedste blomstringstid. Hud og ansigtsfarve kan da være ren hvit (rødkindede piker ser man næsten aldrig) og formen litt fyldig og avrundet. Men i 20-aars-alderen har rosen allerede avblomstret, og i 25-aars-alderen er den norsk-amerikanske kvinne en gammel dame. Den fyldige lille pike paa 15—16 er da blit en kantet, mager, flatbrystet, hoftebred dame med en gulblek eller graablaa ansigtsfarve og en hud som er oppfyldt av finner og filipenser, mens trøtheten og svakheten viser sig i hvert minespil.

Ogsaa klædedragten gjør sit. Alle amerikanske kvinder bruker korset. Dette begynner de at bruke i 12—13-aars-alderen for at faa den rette form og midjen den tilbørlige smekkerhet.

Omtrent alle kjender til den skadelige indflydelse som det trange, stive korset utøver paa maven og underlivsorganerne, men den amerikanske dame er modens lydige slave og lider taalmodig for dens skyld.

Naar man husker paa nordvestens ustadige veir, med de pludselige overganger fra sterk varme til skarp kulde, saa kan man selv forestille sig, hvorledes de unge, bleke, blodfattige damer føler, naar de i sine tynde dragter med en let kaape over de bare armer og hals blir overrasket av en bitende kold nordenvind eller en durabel snestorm paa tilbakeveien fra et lystelig danselag eller en kjøretur ut i landet. Lungefeberen er sjelden langt borte, og bakefter kommer gjerne dens efterfølger — tæringen.

Meget tidlige eller meget sene giftermaal er ganske almindelige. At bli gift i 16—17—18-aars-alderen er meget almindelig ogsaa blandt det norsk-amerikanske folk.

Det er dog klart, at disse barnebrude, som selv er svake og sykelige, ikke kan bli mødre til en sund og sterk slegt.

En frygtelig masse sygdom er der blandt norsk-amerikanerne. 3—4 læger i hver liten landsby har altid nok at gjøre i det nærmeste nabolag. Hospital efter hospital bygges utover alle norske settlementer, og alle er saa at si fulde av patienter aaret rundt.

Lungefeber og tæring er de mest almindelige sygdommer. Den første skyldes mest det ytterst foranderlige veir. Mændene reiser letklædt en varm dag ut paa marken og arbeider sig svede. Pludselig fordunkles solen av et let, graat skylag, og det begynner at blæse bitterlig koldt fra nord. Overflødige klær har de ikke med sig; det

er langt hjem, og de har liten tid. Akeren bør være færdig snarest mulig; eller den fremmede hyrekar er bange for, at husbonden blir vred, hvis han forlater hestene for at hente flere klær. De faar heller prøve at arbeide saa meget haardere for at holde varmen, mens nordenvinden hylar dem om ørene og trønger gjennom marg og ben. Den paafølgende nat føler de sig uvel, og saa er sygdommen der.

Kvinderne er utsat for den samme fare efter en vaskedag, en kjøretur paa landet eller efter en dans.

Kjærlig pleie og betimelig doktorhjælp redder dog mange fra denne sygdom og bringer dem paa benene igjen. Men efterat de er blit, som de selv tror, friske, vil hosten, som de fik under sygdommen, ikke gi sig, og om en tid fortæller doktoren dem, at de har tæring i langt fremskreden grad, og at ingen lægehjælp nytter.

Denne snikende sygdom raser frygtelig blandt det norsk-amerikanske folk over hele nordvesten. Hele familier er lagt i graven av „den hvite død“, først de unge og saa de gamle. Meget faa familier i de ældre settlementer er fuldstændig fri den eller føler sig trygge for ikke at faa den.

Blindtarmsbetændelse er likeledes saa almindelig, at man gjerne kunde kalde den for en amerikansk sygdom. Det er paastaat, at hver tredje person blandt de voksne enten har hat den eller har den. Lægerne har dog i de senere aar lært den kunst at operere for denne sygdom og derved frelst tusener av menneskeliv fra den visse død.

Disse tre slags sygdommer raser helst blandt de unge, mens slag, hjertefeil, kræft, vattersot, sukkersyke, nyresygd, gigt, astma m. f. a. angriper mere ældre folk. En hel del smitsomme sygdommer — nervefeber (i de Forenede Stater betragtes denne sygdom som omtrent smittefri), skarlagensfeber, difterit, barnekopper og den nye frygtelige sygdom barnelamhet m. f. a. optræder ofte epidemisk med stor voldsomhet og angriper voksne likesaa vel som barn.

Enhver stat har selv ret til at bestemme sine egne sundhetsvedtægter, hvorfor der er forskjellig strenghet i denne henseende.

Karantæneloven blir gjerne bare maadelig overholdt for ikke at skade forretningerne altfor meget. Mange smitsomme sygdommer blir ytterst skjødesløst behandlet av autoriteterne, saaledes de farlige og grusomme barnekopper. Syke barn gaar ofte paa skole, indtil halve skolen er smittet, før de blir undersøkt, og i andre tilfælder undlar forældrene at hente læge, før det er forsent. Melken kan ogsaa bli en farlig smittebærer, saa likegyldig den behandles. Det er ikke nok med, at fattigfolk i Chicago og andre storbyer maa betale en 8--9 cents (29--33 øre) eller mer for en liter forfalsket melk som

kun indeholder fra 0,9 til 2,7 procent fett — gjennemsnitlig 1,77 —, men den er ogsaa ofte i høi grad sundhetsfarlig paa grund av dens urene beskaffenhet.

Ifølge en undersøkelse, sat igang av fhv. præsident Roosevelt angaaende beskaffenheten av den melk som byfolk drikker, skulde melkeprøver tat i New-York fremvise ikke mindre end 35 millioner, i Boston 32 millioner og i Washington 22 millioner bakterier pr. kubikcentimeter, og det kunde bevises, at 317 tyfusepidemier, 215 skarlagensfeberepidemier og 51 difteritepidemier skrev sig fra uren melk.

De som lider mest under disse slurvete forhold er dog de smaa, for hvem melken er det viktigste næringsmiddel. Dødeligheten blandt de amerikanske smaabarn er meget stor. Ifølge officielle opplysninger indtraf der i det saakaldte registreringsomraade, der indbefatter omtrent halvdelen av de Forenede Stater, i 1908 ialt 691 574 dødsfald, og av dem var over en fjerdedel, eller mindst 200 000, barn under 5 aar, og av dem igjen 125 000 under et aar.

Den aarlige dødsprocent i forhold til landets samlede folkemængde er derimot ikke saa stor, som man kunde tro paa grund av den masse sygdom som raser i landet. Aarsaken hertil er let at se for den som kjender forholdene og tænker. De Forenede Stater staar i en særstilling blandt nationerne i dette spørsmaal som i saa meget andet. Millioner paa millioner av unge mænd og kvinder i sine kraftigste aar har i de sidste 10—20 aar strømmet ind i landet. Der gives derfor som før nævnt store strøk i de nyere egne, hvor det saa at si er et særsyn at se et rigtig gammelt menneske; og i de store byer, Chicago, New York og andre, der har mer end fordoblet sin folkemængde de sidste 20 aar, har tilstrømningen av unge fremmede mennesker været saa stor, at de ældre blir likesom borte i vrimmelen. Nu vet enhver, at et gammelt menneske maa dø, mens et ungt menneske ialfald har utsigt til at leve en stund, selv om helsen er mindre god. Følgen herav er, at dødsfaldene holder ikke skridt med folkemængdens hurtige forøkelse.

Der kjendes flere tilfælder, hvor der i nydannede norske menigheter har gaat aar hen, før kirkegaarden fik sin første beboer. Men efterat den første var kommet, steg antallet temmelig raskt aar for aar, efterhvert som befolkningen ældedes. Det samme er forholdet ogsaa med hensyn til det hele land. Skulde indvandringen stanse, vilde dødsfaldsprocenten stige jevnt og sikkert, efterhvert som den nuværende befolkning ældedes, indtil den hadde naadd sin naturlige høide, og da vilde den sikkert bli betydelig høiere end den er nu. Nogen fuldstændig opgave over dødeligheten i de Forenede Stater

kan ikke opgives. Derimot har man paalidelige opgaver fra registreringsomraadet, hvor den anslaaede folkemængde i 1907 var 41, 758, 037 eller 48,8 pct. av landets samlede folkemængde.

Det samlede antal dødsfald, som blev indberettet i registreringsomraadet i 1907, var 687 034, svarende til 16,5 pr. 1 000 av den beregnede folkemængde. I 1904 var det 16,1. Blandt de fremmede land, for hvilke der foreligger statistik for aaret 1906, var dødelighetsforholdet: Australien 10,6 — (ogsaa et land som har har hat stor indvandring), Danmark 13,5, Norge 13,7, Sverige 14,4, Nederlandene 14,8, Storbritannien 15,6, Belgien 16,4, Preussen 17,9, Frankrige 19,9, Italien 20,8, Serbien 24,1, Ungarn 24,8 og Spanien 26,2.

Dødeligheten pr. 1 000 indbyggere i de forskjellige registreringsstater var høiest i California med 18,6 og mindst i Vermont med 16,0.

Den høieste dødelighetsprocent i de større byer i 1907 var: New Orleans, Louisiana 24,0 og Washington, D. C. 20,5. Den laveste var St. Joseph, Missouri 9,2 og Minneapolis, Minnesota 10,4.

I samtlige registreringsstater var byernes dødsprocent større end landdistrikternes.

De sværeste sygdommer bragte i 1907 følgende dødsfald: Lungebetændelse 161,2, lungetæring 158,9, hjertesygdommer 141,7, mavesygdommer 116,7, nyresygdommer 105,5, slag 75,4, kræft 73,1, bronkit 30,9, tyfus 30,3, meningitis 26,6, difterit og strupehoste 24,3, influenza 24,1.

11,2 procent av samtlige dødsfald i registreringsomraadet i 1907 skyldes tuberkulose i de forskjellige former, 9,8 skyldes lungebetændelse, 8,6 procent hjertesygdommer og 7,1 procent mave- og indvoldssygdommer.

En dødsarsak, der gjerne vil holde sig som nr. 5 i antallet av ofre, er yttre vold. Der er hvert aar en frygtelig mængde av ulykker, mord og selvmord i de Forenede Stater. I 1906 var antallet av saadanne voldsomme dødsfald inden registreringsomraadet 49 552, hvilket svarer til 120,9 pr. 100 000 av den anslaaede folkemængde.

I 1909 var registreringsomraadet litt større end i 1907, da Ohio, Washington og Wisconsin var tilføiet. Befolkningen var da anslaat til at utgjøre 55 procent av landets samlede folkemængde.

Antallet av voldsomme dødsfald i dette aar var 55 537.

Av disse blev 2 854 myrdet, 8 402 tok sit eget liv, 6 659 blev dræpt av jernbaner, 4 558 druknet, 3 992 brændte ihjel, 1 907 blev dræpt i gruber og stenbrudd, 944 ved vaadeskud, 816 døde av solstik, 150 blev slaat ihjel av lynet, 251 frøs ihjel, 1 174 blev dræpt av maskiner, mens 23 833 blev dræpt paa hundrede andre slags maater

— overkjørt ved gatekryss — New Yorks gater skal saaledes hvert aar kræve over 1 000 menneskeliv, og gaterne i Chicago og andre storbyer er heller ikke stort bedre. Mange blev knust ved sporvognsulykker, dræpt av løpske hester, slaat ihjel av nedfaldende træer, eller malet sønder av de frygtelige cykloner.

Andre blev bitt av hunder, som led av den frygtelige vandskræk eller hundegalskap; eller bitt av giftige slanger, stanget ihjel av sinte okser, spændt av hester eller knust av automobiler. I 1907 dræpte automobilerne saaledes 324 og saaret 1 244 mennesker.

Hvis man sammenligner størrelsen av den aarlige dødsprocent i Minneapolis, Minnesota og Fall River, Massachusetts, kan man let se, hvorledes indvandrerne er aarsak i at frembringe en lav dødsprocent i de Forenede Staters nye strøk. Fall River er en forholdsvis ældre by, der har vokset jevnt og sikkert fremover til hvad den er idag. Minneapolis er derimot en av disse opkomstbyer, som har vokset frem fra intet i de sidste 50—60 aar.

I 1880 hadde Fall River 48 961 indbyggere og Minneapolis 46 887. I 1910 derimot hadde Fall River kun 119 295 indbyggere, mens Minneapolis hadde 301 408. I Fall River er det naturligvis den anden og tredje og tildels den fjerde slegt som bebor byen, mens Minneapolis hovedsagelig er befolket av unge, friske, sterke mennesker, dels indvandret fra Europa, dels indflyttet fra andre steder i staterne. Fall River hadde derfor i 1907 den høie dødsprocent av 22,5 pr. 1 000 indbyggere, Minneapolis derimot bare 10,4 pr. 1 000 indbyggere.

Det norske folks fremgang i de Forenede Stater.

Da biskop Bang under sit besøk i de Forenede Stater vaaren 1908 hilste paa præsident Roosevelt, uttalte præsidenten sin glæde over at møte denne repræsentative mand for det norske folk, da de norske indvandrere blev de bedste borgere i de Forenede Stater.

Denne vakre attest gjorde siden sin runde gjennom den norske presse, som optok smigeren for fuldt alvor. Vi derimot som var derborte tok liten notis av de faldne uttalelser. Vi er saa vel vant med at høre det samme om alle og især under de politiske valgkampe. Da er alle de bedste borgere — nordmænd, svensker, dansker, tyskere, russere, polakker, italienerne og jøder, ikke at tale om engelskmænd, skotlændere og irlændere.

At si hvilken nation der har frembragt de bedste borgere eller gjort den største fremgang i de Forenede Stater, er umulig. Et-

hvert folk har, likesom de enkelte individer, sine egne eiendommeligheter, sine svake, saavel som sterke sider, og nordmændene danner ingen undtagelse fra regelen. De har dog altid ord for at høre blandt de bedste, og denne ros er fortjent.

De bedste indvandrere er i tidens løp hovedsagelig kommet fra de Britiske øer, Skandinavien, Tyskland og Holland. Av disse hadde naturligvis de britiske indvandrere et stort forsprang fremfor de andre i sin fremtidige karriere, da de i forveien talte landets sprog og var i mere eller mindre grad fortrolige med de Forenede Staters samfundsordning, som i det store og hele er bygget efter engelsk mønster. Det var derfor selvsagt, at disse fra først av blev de styrende i det nye land.

Det tok derimot litt tid, før de skandinaviske, tyske og hollandske immigranter kunde følge efter. Sproget maatte læres og samfundsordningen studeres, før de kunde delta i landets styre. Men den germanske race er et begavet folk, nordmænd saavel som andre, og de lærte hurtig hvad de mest trængte. Siden tiltvang de sig den plass i samfundet, som de ifølge sine evner og numeriske styrke med rette tilkom.

Man har tillagt Bjørnstjerne Bjørnson følgende uttalelse, som han skulde ha lat falde under sit besøk i de Forenede Stater i 1881: „Hvis nogen av de norske indvandrere,“ sa han, „engang skulde komme saa langt, at de fik plass i den lovgivende forsamling for dette store, herlige land, da vilde jeg bli saa glad, at jeg tror jeg vilde gaa hen og drikke mig full.“

Skulde Bjørnson ha tat sig en glædesrus for hver nordmand, som siden har hat sæte i de Forenede Staters lovgivende forsamling, var det ikke blit saa faa av dem.

Den nordmand, som først fik plass i de Forenede Staters kongress og derved paa en viss maate ogsaa banet veien for andre, var den geniale statsmand, nuværende

U. S. Senator Knute Nelson,

fra Alexandria, Minnesota.

Knute Nelson, som jeg med fuld ret kan sætte som de Forenede Staters første nordmand, er en i ordets bedste betydning „self-made man“, da han kun har sin egen begavelse, sin utrættelige arbeidskraft og sin aldrig svigtende energi og retskaffenhet at takke for den høie stilling, som han nu indtar i samfundet.

Knute Nelson er født paa gaarden Kvilekval i Evanger sogn, Voss, den 2 februar 1843.

Seks aar gammel fulgte han sin mor til de Forenede Stater og ankom til Chicago i juli 1849, hvor de opholdt sig litt over et aar. Høsten 1850 flyttet de til Wisconsin og bosatte sig først paa Skoponong i nærheten av Whitewater, men flyttet senere til en farm i town of Deerfield, Dane County, hvor den vordende senator tilbragte største-parten av sine første barndoms- og ungdomsaar.

Lille Knute viste tidlig gode evner og stor læselyst, men utsigterne til skolegang var ikke lyse. Midlerne var ofte smaa hos de fleste i de første nybyggerdage og ikke mindst hos Knutes forældre. Men han hadde dog noget, som ofte er bedre end gods og guld, nemlig et ubetvingelig mod, og en storsindet, ædel kvinde til mor. (Ingeborg Nelson døde i 1910, 96 aar gammel.) Tidlig la hun merke til guttens evner og søkte at hjelpe og opmuntre ham det bedste hun kunde. Det viste sig her som saa ofte ellers, hvor alle andre staar fast, der vet moren raad.

Lille Knute fik derfor først anledning til at gaa gjennem distriktets barneskoler, hvorefter han meldte sig ind som elev ved det nylig oprettede Albion Akademi i det sydlige Wisconsin. Her betalte han sine skolepenger med sit arbeide, idet han holdt skolehuset rent og passet alle ovner. Han maatte derfor være den første om morgenen og den siste om kvelden ved siden av at passe sine lekser.

Atten aar gammel i 1861 hvervet han sig som frivillig soldat ved 4de Wisconsin-regimentet og deltok siden med hæder i borgerkrigen, indtil han blev saaret og tat til fange av sydstatstropperne den 14. juni 1863. Hjemkommet fra fangenskapet begyndte han at studere lovkyndighet og fik bevilling til at praktisere som advokat i 1867. Samme aar blev han hædret med det første politiske tillidshverv — representant til Wisconsins legislatur for terminen 1868—69.

I 1871 flyttet han til Minnesota og bosatte sig paa en vakker farm i nærheten av Alexandria, Douglas County. Minnesota var da en forholdsvis ny stat som hadde bruk for alle de dygtige mænd den kunde faa tak i. Det varte ikke længe, før folket la beslag paa Knute Nelson's rike evner i offentlighetens tjeneste. Han blev først valgt til countyadvokat for terminen 1873—74, til statssenator for 1875—78, præsident-valgmand i 1880 og stod som medlem av styret for statsuniversitetet fra 1 februar 1882 til 1 januar 1893.

Han blev første gang valgt som representant til kongressen fra det 5te distrikt i Minnesota i 1882. Gjenvolgt i 1884 og 1886. Blev valgt til guvernør av Minnesota høsten 1892 og gjenvolgt 1894. Kort efter maatte han nedlægge guvernør-embedet, da han den 25 januar 1895 blev valgt til forbundssenator for terminen, som begyndte den

4 mars 1895. Han blev gjenvalgt første gang 1901, anden gang 1907 og tredje gang 1912. Hans embedstid utløper 4 mars 1919.

Det lyder næsten som et eventyr, naar man læser om denne fattige norske guts karriere; læser om, hvorledes han har arbeidet sig trin for trin opover alle grader fra den forholdsvis uanselige stilling som medlem av Wisconsin's legislatur til det høieste tillidshverv som de Forenede Stater kan skjænke en født utlænding; eller det viktigste offentlige embede næst præsidentens. At folket i Minnesota ogsaa har været fornøiet med hans offentlige arbeide, viser sig bedst av den sterkt forøkede majoritet av stemmer som vælgerne har git ham ved hvert nyt valg. De har forresten al grund til at være fornøiet, ti Knute Nelson er en av senatets dygtigste medlemmer, hvis ord har vegt ikke blot inden stortingssalen, men utover hele landet.

Der blir derfor ogsaa altid lagt fuldt beslag paa hans store arbeidskraft. Han er saaledes far til flere gode love, blandt andet den nuværende konkurslov som bærer hans navn. Er likeledes formand i en av senatets viktigste komiteer, „The Committee on Commerce“ (Handelskomiteen) paa 17 medlemmer samt medlem av seks andre komiteer. Blev likeledes valgt til formand i den undersøkelseskomite som blev nedsat i anledning striden mellem indreminister Ballinger og forstmester Pinchott, hvilket gav ham en umaadelig masse arbeide.

Senator Nelson har altid været en stø republikaner. Han hører dog ikke hjemme blandt de saakaldte „standpatters“, saadanne som vil at ingen forandring skal foregaa i de optrukne partilinjer, men han er modig nok til at tale og stemme efter sin overbevisning.

Den som første gang uventet møter ham, vil aldrig falde paa at tro, at han i denne litt lave, men tætvoksne og kraftige skikkelse med det vakre, sterke ansigt omgit av sølvgraat haar og skjæg har for sig den prøvede statsmand og erfarne lovgiver, men ta ham for en litt velstaaende, jevn borger.

Den samme renhet og simpelhet har han ogsaa bevaret i sind og seder. Selv hans sterkeste politiske motstandere maa indrømme, at hans lange, politiske karriere er av uplettet karakter.

Ingen mand i de Forenede Stater har gjort mere for at hæve det norske folk i amerikanernes agtelse end U. S. senator Knute Nelson.

Da Knute Nelson hadde vist veien til Washington, fulgte snart andre efter. I flere kongressdistrikter oppe i nordvesten, f. eks. i det syvende og niende distrikt i Minnesota, er nordmændene sterke nok til at dirigere valget og faa frem sine kandidater, hvis de bare er enige.

Ketil Halvorsen, farmers alliance mand, blev saaledes valgt som repræsentant til kongressen fra det daværende femte distrikt i Minnesota i 1892. Han tjente kun en termin.

Haldor Bøen, folkepartimand, blev samtidig valgt som repræsentant fra syvende distrikt i 1892 og tjenestgjorde til 1895.

Andrew J. Wolstead, bosat i Granite Falls, Minnesota, republikaner, blev valgt som repræsentant til kongressen fra syvende distrikt i 1902. Han blev gjenvalgt i 1904, 1906, 1908 og 1910. Embedstiden udløper den 4 mars 1913.

Halvor Stenersen, republikaner, bosat i Crookston, Minnesota, blev samme aar valgt som repræsentant til kongressen fra niende distrikt og siden gjenvalgt ved hvert valg. Hans embedstid udløper ogsaa 1913.

Nels P. Haugan, republikaner, blev valgt som repræsentant til kongressen fra ottende distrikt, Wisconsin, i 1886. Tjente i 4 terminer eller fra 1887 til 1895.

Herman B. Dahle, republikaner, bosat i Mount Horeb, Wisconsin, blev valgt som repræsentant til kongressen fra andet distrikt, Wisconsin, i 1898 og tjente i to terminer til 1903.

John Mandt Nelson, republikaner, bosat i Madison, Wisconsin, blev valgt som repræsentant til kongressen fra andet distrikt i 1906. Gjenvalgt i 1908 og 1910. Hans embedstid udløper 1913.

Gilbert A. Haugen, republikaner, bosat i Northwood, Jowa, blev valgt som repræsentant til kongressen fra fjerde distrikt i Jowa i 1898. Han blev siden gjenvalgt ved hvert valg, og hans embedstid udløper 1913.

Martin N. Johnson, republikaner, bosat ved Petersburg, Nord-Dakota, blev valgt som repræsentant til kongressen fra Nord-Dakota i 1890. Blev gjenvalgt 3 gange og tjente til 1899. Han blev 1908 valgt til forbundssenator for Nord-Dakota, men døde i 1909.

Asle J. Grønna, republikaner, bosat i Lakota, N. D., blev valgt som repræsentant til kongressen for Nord Dakota i 1904, gjenvalgt i 1906 og 1908, samt valgt til forbundssenator fra samme stat i 1910.

H. T. Helgesen, republikaner, bosat i Milton, N. D., blev valgt som repræsentant til kongressen i 1910. Hans embedstid udløper 1913.

Foruten disse er der to andre som delvis er av norsk byrd, nemlig forbundssenator Reed Smoot fra Utah, hvis mor er norsk, mens faren er amerikaner. Han blev valgt første gang i 1902 og gjenvalgt i 1908.

Likeledes Sidney Anderson, hvis far er svensk og moren norsk. Han blev valgt som repræsentant til kongressen fra første distrikt i Minnesota i 1910.

De fleste av disse norsk-amerikanske kongressmænd har været dygtige folk, som har sat merker efter sig i landets lovgivningsarbeide.

Foruten Knute Nelson har ogsaa flere andre været valgt til guvernører i to forskjellige stater.

Den første var Andrew Lee, folkepartimand, der tjente som guvernør av Syd Dakota i to terminer. Charles N. Hereid, republikaner, tjente likeledes som guvernør av samme stat fra 1 januar 1901 til 1 januar 1905.

I 1902 blev Robert M. La Follette valgt til guvernør av Wisconsin og James O. Davidson, republikaner, til viceguvernør. Begge blev gjenvalgt i 1904. I januar det paafølgende aar blev La Follette valgt til forbunds-senator, hvorpaa James O. Davidson rykket op til guvernør. Han blev gjenvalgt i 1906 og 1908 og tjente altsaa i tre terminer fra januar 1905 til januar 1911.

Av disse er, foruten Knute Nelson, ogsaa Andrew Lee, James O. Davidson, Ketil Halvorsen og Haldor Bøen født i Norge, mens de andre er født og opvokset i de Forenede Stater.

Ganske mange norsk-amerikanere har i tidens løp indehat andre vigtige embeder, særlig i de nordvestlige stater. En eller to har været høiesteretsdommere. Mindst et halvt dusin distriktsdommere. Endnu flere skifteretsdommere og bydommere i de større byer, ikke at tale om fredsdommere, hvorav man altid finder flere i hvert større norsk settlement.

Enkelte nordmænd er ogsaa i tidens løp blit ansat i de Forenede Staters diplomati som ministre eller konsulere i fremmede lande.

Prof. R. B. Rasmussen i Madison, Wisconsin, norsk-amerikaner, blev saaledes utnævnt av præsident Cleveland som minister i Danmark og tjente som saadan fra 1885 til 1889.

Likeledes blev Lauritz S. Swenson fra New Sweden, Minnesota, av præsident Mc. Kinley utnævnt som minister i Danmark i 1897. Blev senere forflyttet til Schweiz og derpaa av præsident Taft utnævnt som minister i Norge den 20 april 1911.

Forhenværende redaktør av „Skandinaven,“ Nicolay Grevstad, blev av præsident Taft i 1911 utnævnt til de Forenede Staters minister i Paraguay og Uruguay, Syd Amerika.

Prof. L. S. Rekve, Decorah, Jowa, var likeledes en tid ansat som konsul i Rotterdam, Holland.

Gabriel Bie-Ravndal, Minneapolis, Minnesota, er ansat som generalkonsul i Beirut, Syrien, og de Forenede Staters konsul i Bergen, B. M. Rasmussen, er født av norske forældre i Story Co., Jowa.

Den kjendsgjerning at det politiske ringstyre inden de to store

politiske partier, det republikanske og det demokratiske, maa prøve paa at fordele statens embeder nogenlunde likelig mellem de forskjellige nationaliteter, skal de kunne beholde dem inden sit parti, har været aarsak til, at flere nordmænd saavel som andre har faat anledning til at vise hvad de dur til. Andre er blit valgt til høie embeder, saa at si ved et lykketræf.

Guvernørvalget har langt fra den politiske betydning som valget av kongresmand, forbundssenator eller præsident. Det hænder derfor ikke saa sjelden, at en stat vælger en demokratisk guvernør, mens hele det øvrige valg gaar republikansk, eller omvendt, naar det raadende partis guvernørkandidat er mindre godt likt i folkets brede lag. Alt hvad guvernøren under saadanne forhold kan gjøre er at forsinke lovgivningsarbeidet med sit veto; men det bruker han saa litet som mulig, især hvis han ønsker at bli valgt paa nyt.

I ingen av staterne er nordmændene talrike nok til at kunne vælge guvernør alene, selvom de stod enige til siste mand. Det eneste de kan gjøre er ved sin stemmegivning at vippe magten over fra det ene parti til det andet og paa den maate engang iblandt fremtvinge sine egne kandidater.

Anderledes stiller forholdet sig med hensyn til valget av kongresmænd og endnu mere med hensyn til valget av legislaturmedlemmer. Kongresdistrikterne er dog forholdsvis store, mens legislaturdistrikterne er smaa: et county eller to, alt efter befolkningens tæthet. I mange av de siste kunde nordmændene styre og raade som de vilde og faa frem sine egne kandidater, hvis de bare var enige. Men den samme uenighet, som kommer saa sterkt tilsyne under det kirkelige arbeide, raader ogsaa, om end i mindre grad, i de politiske spørsmal. Dette har ofte git en irlænder eller tysker anledning til at smutte igjennem i distrikter, hvor nordmændene absolut burde ha det øverste styre.

Foruten de norsk-amerikanske prester og professorer, hvorav mange har været og er evnerike mænd, som fuldt ut har fylt eller fylder sin plass i den norsk-amerikanske nybyggerhistorie, er der heller ikke saa ganske faa norsk-amerikanere der er blit ansat som lærere ved større amerikanske universiteter, tildels i øststaterne. Alle er evnerike dygtige mænd, som ved sit arbeide kaster glans over det norske navn.

Ikke saa faa norsk-amerikanere har likeledes fundet lønnende ansættelse i Onkel Sams tjeneste. Ifølge en undersøkelse foretat av den gamle norsk-amerikaner Peter M. Balken, Chicago, var der i 1905 ikke mindre end 829 personer, født i Norge, ansat i de forskjellige stillinger under landsstyret. Lægger man hertil dem som er født i

de Forenede Stater, vil antallet sikkert vokse til det tredobbelte, om ikke mer.

Det er ikke faa som har utmerket sig ved sin private foretagsomhet: som jordbrukere, forretningsmænd, kontraktører, fabrikanter, redaktører og avisutgivere m. m. Blandt de sidste var ogsaa den geniale avismand, nu avdøde John Anderson, som grundla det norsk-amerikanske storblad „Skandinaven“ og utgav det til sin død i 1910. Han var født paa en husmandsplass under gaarden Saue paa Voss den 22 februar 1836. I 1845 fulgte han sine forældre til de Forenede Stater og bosatte sig i Chicago. Hans far, som var en mand med kjæmpekræfter, saalænge han var paa Voss, blev sykkelig efter ankomsten til Chicago og døde allerede i 1849 under en koleraepidemi. John, som var den ældste av otte søskende, hvorav kun to opnaadde den voksne alder, fik derfor tidlig lære at arbeide. Chicago var da en forholdsvis liten by, og han forsøkte sig i flere retninger, som erindsgut, eplesælger m. m. Blev derpaa ansat som avisbud for det daværende engelske blad „Commercial Advertiser,“ hvor han fik sin første erfaring i avisforretningen.

Han fik tidlig lyst til typografhaandverket og stjal sig til at sætte typer, efterat de andre var sluttet med sit arbeide. En av formændene blev tilslut opmerksom paa hans lyst og anlæg og hjalp ham til at bli ansat som læregut i trykkeriet. Bladet byttet siden flere ganger navn saavel som eiermænd, men John fulgte med og tjente først ut sin læretid og arbeidet siden mange aar som svend i samme trykkeri, indtil han selv begyndte at utgi „Skandinaven“ den 2 mai 1866.

Bladet vokste aar for aar saavel i størrelse som i abonnent-antal og indflydelse, især efterat den dygtige journalist Nicolay Grevstad overtok ledelsen av redaktionen. Fra at være et litet ukeblad kunde John Anderson derfor ved sin død den 24 februar 1910 overlate det til sine sønner som et stort dagblad, foruten en søndags- og en halvukentlig utgave, der tilsammen har flere abonnenter end noget andet politisk blad i det norske sprog i Amerika.

John Anderson drev ogsaa et stort bok- og aksidenstrykkeri med et tilhørende første klasses bokbinderi, samt med den største norske bokhandel i de Forenede Stater.

I 1893, under verdensutstillingen i Chicago, sysselsatte han ialt ca. 400 mennesker.

John Anderson var en utpræget norsk natur, var hjælpsom og tro mot sine venner, men var ikke fri for at være en smule skarp mot sine fiender. „Skandinaven“ var altid færdig til at hjelpe, naar et eller

andet velgjørenhetsarbeide skulde sættes igang blandt nordmændene derborte, naar en eller anden nationalulykke hadde rammet Norge eller Amerika.

John Anderson hadde stor indflydelse som politisk leder blandt det norske utflytterfolk. Han søkte aldrig selv noget politisk embede, men hans blad tok aktiv del i den politiske diskussion under valgkampene, og hundredevis av kandidater staar i taknemmelighetsgjæld til ham for den hjælp som „Skandinaven“ bragte dem, da det knep paa det værste.

Hans bedste virke var dog hans lange kraftige arbeide for bevarelsen av det norske sprog blandt utflytterfolket. For et storblad som „Skandinaven“ hadde det været til stor financierel fordel, om det litt om seun hadde gaat over til det engelske sprog, men han vilde dog aldrig høre tale derom. Han paastod altid, at nordmændene derborte trængte et saapas blad som „Skandinaven“ i sit eget sprog, og at det var grundlagt paa norsk og skulde utgis paa norsk, saa længe han levet.

John Anderson blev i 1903 av kong Oscar II utnævnt til ridder av St. Olavsordenen for de tjenester han, som utgiver av „Skandinaven,“ hadde ydet det norske folk.

Hr. B. Anundsen i Decorah, Jowa, er en anden nordmand, som har bragt det vidt som avisutgiver derborte. Hans blad „Decorah-posten“ har svær utbredelse, men da det altid har været farveløst i politisk henseende, øver det ikke den avgjørende indflydelse blandt det norsk-amerikanske folk som „Skandinaven.“

John Andersons flereaarige kompagnon, Victor Lawson, er dog den som har drevet det længst i avisveien av dem alle. Han solgte sin andel i „Skandinaven“ til John Anderson i 1878 og kjøpte istedet et engelsk dagblad „Daily News,“ der var paa fallitens rand. Efterat han hadde overtat det, begyndte han at utgi det til en pris av en cent pr. nr. — det første „penny paper“ i Chicago — og det varte ikke mange aar, før han hadde arbeidet det op til et av Chicagos mest indflydelsesrike dagblade, som nu har et daglig salg av ca. 350 000 eksemplarer. Mr. Lawson hadde dog en meget god ting at begynde med, nemlig kapital, og han har siden tjent svære penger paa sit blad, hvis fornemste indtægt er averteringen. Han betragtes nu som den rikeste nordmand i de Forenede Stater med en antat formue av en 10—12 millioner dollars.

Ikke mange nordmænd kunde bli senatorer, kongresmænd, stats- eller countyembedsmænd, avisutgivere, fabrikanter, forretningsmænd, bankierer og storfarmere i de Forenede Stater heller, men 49 av hver 50 maa enten frivillig eller nødtvungent nøie sig med at være almindelige smaaformere og arbeidere. Den sidste klasse er den talrikste av dem alle.

Rikdom.

Der gaar overalt, og ikke mindst her i Norge, store ord om de Forenede Staters umaadelige rikdom. Bladene indeholder ofte lange beretninger om de saakaldte amerikanske milliardærer eller om landets mange vældige trustkompanier og store millionforetagender. Hvad ikke de norske blade fortæller, supplerer de amerikanske, og saadanne paastande, som „at de Forenede Stater har mere rede penger, mere guld, en større eksport, større bankomsætning, rikere farme, mere produktive gruber, flere og længere jernbaneanlæg, større indre handelsomsætning, flere millioner, flere velstaaende forretningsmænd, flere selhjulpne farmere, flere godt lønnede arbeidere og en rikere fordeling av livets luksusartikler og nydelsesmidler, end nogen anden nation har kunnet glæde sig ved siden tidernes begyndelse,“ serveres ofte.

Kommer man derimot derbort og undersøger forholdet grundig paa nært hold, vil man finde ut, at de Forenede Stater ikke alene er et rikt land, men ogsaa at deres befolkning i hoi grad har lært den kunst at skryte.

De Forenede Stater har mange millioner — desværre altfor mange for landets almindelige velfærd. De rikeste er kanskje John D. Rockefeller og Frederick Weyerhauser.

Den første grundla og eier 27 pct. av aktiekapitalen i det vidtberyggede „Standard Oil“ kompani, foruten gruber, skoger, jernbaner m. m., og hans aarsindtægter er anslaaet fra 40 til 60 millioner dollars. Den siste derimot har tjent sine penger paa amerikanske skoger og trælstforretning. Han skulde i 1906 eie eller kontrollere over 30 millioner acres eller 47 000 engelske kvadratmil av de Forenede Staters mest værdifulde barskoger. Da han fremdeles kjøper alt han kan faa fat i, samtidig som disse uhyre strækninger, som han for det meste fik tak i for næsten ingenting, stiger i verdi aar for aar, vokser ogsaa hans formue hurtig, og mange kjendte finansmænd betrakter ham nu som de Forenede Staters rikeste mand. Ingen har dog rede paa, hvor meget disse to eier, men flere har med god grund anslaaet deres formuer til rundt 1000 millioner dollars.

Ved siden av disse krøsuser er der en hel del mindre millioner, der ingenting har imot at bli betraktet for at være litt rikere, end de i virkeligheten er, saalænge som de slipper at betale skat for sin falske rikdom.

Mange har i tidens løp brukt store summer for at bli valgt til landets viktigste tillidshverv, næst præsidenten; pengesummer, som er

en skam, ikke blot for den mand som blir valgt ved saadanne midler, men ogsaa for landets politiske stilling i det hele.

Heldigvis er der dog faa i hver stat som har magt eller vilje til at bruke saadanne midler; og det har heller ikke været nødvendig for de fleste av senatorerne.

En av de rikeste senatorer sa i 1908, at mindst en fjerdepart av de seks og nitti senatorer hadde litet andet at rutte med end de 7 500 dollars de oppebar i aarlig løn. En anden fjerdepart hadde en formue av mellem 20 000 og 50 000 dollars, en tredje fjerdepart mellem 50 000 og 500 000 dollars. De fleste av denne klasse trodde han eiet mellem 100 000 og 200 000 dollars. Den sidste fjerdepart bestaar, sa han, av senatorer, hvis formuer er en halv million eller mere, Kun ti eller tolv kan kaldes millionærer, og deres formuer varierer fra en til ti millioner dollars.

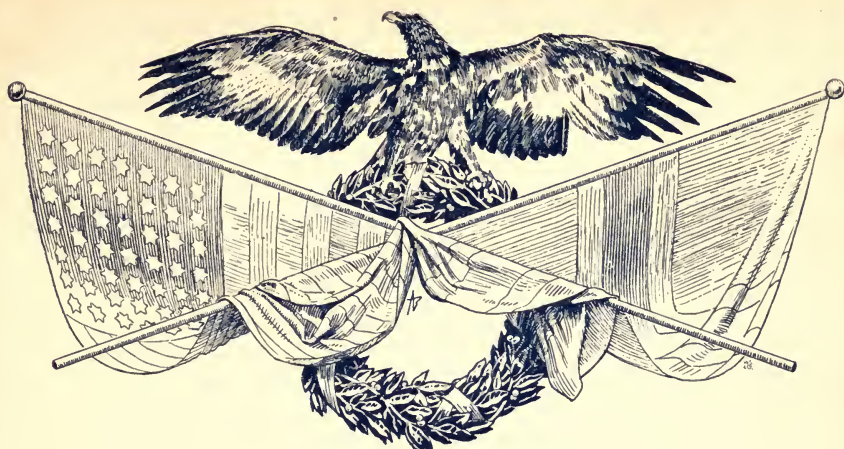
I Amerika er der ikke faa, som gjælder for at være mangel-millionærer, men hvis formuesforhold i virkeligheten staar paa meget svake føtter. De søker naturligvis at beholde skinnen av at være rike saa længe som mulig, indtil kraket kommer, hvorpaa de enten begaar selvmord eller maa vandre i fængsel for bedragerisk forretningsførsel.

De Forenede Stater er et land, hvor der ofte foregaar hurtige og voldsomme værdiforandringer paa alslags eiendom og ikke mindst paa aktiemarkedet. Under en fleraarig periode av gode tider skrues alle slags værdier op til en uforholdsmæssig stor høide, langt over den normale. Naar da tilbakeslaget kommer (oftest baade voldsomt og uventet), synker værdierne ned til langt under normale forhold. Saadanne svingninger maa jo bringe voldsomme forstyrrelser overalt og ikke mindst blandt storspekulanterne.

Under den bekjendte krise i 1907 opholdt jeg mig i midten av Iowa. Vi hadde da ingen følelse av haarde tider. Avlingen var god. Priserne paa alslags farmprodukter meget høie. Arbeidslønnen likesaa, samtidig som alle smaabanker var struttende fulde av penger.

Men paa den tid raset der i New York og andre storbyer en av de værste rikmandspanikker, som landet har hat i det sidste halvhundrede aar. Det ene store millionkompani efter det andet ramlet overende som korthus, samtidig som virkelige eller paa papiret figurerende millioner svandt ind til likesaa mange hundredetusener dollars.

Det var ikke bare smaafolk blandt rikmandsklassen, som dengang tapte penger og saa sin stilling truet; men saadanne mestre i pengeveien som Rockefeller, Morgan, Harriman, Frick med mange andre fik se sine værdier skrumpe ind og millionerne gaa ut av hænderne.

Det Norske Folk i de Forenede Stater

Deres daglige liv og økonomiske stilling
:: :: Historik over Amerika :: :: Landets
fremtidsmuligheter for en indvandrer

Av

Knut Takla

Kristiania

J. M. Stenersen & Co.s Forlag

De bedste jernbane- og industri-aktiers værdier redusertes paa én maate, som ikke før hadde hat noget sidestykke.

Som eksempel kan nævnes, at Chicago & North Western jernbanes aktier, der altid har været og er anset for første klasses papirer, gik ned med 67½ point eller hadde et samlet værditap av 67 millioner dollars.

Great Northern, Northern Pacific og Great Northern malmcertifikater viste en samlet forringelse, høie og lave priser sammenlignet, av 229 millioner dollars.

Harriman og hans to baner, Southern Pacific og Union Pacific, hadde en samlet forringelse av 191½ millioner dollars.

Forringelsen av „Standard Oil“ bolagets aktier (den sterkeste og rikeste trust i verden) var 69 millioner dollars. Amalgamated Copper Company, som eies av den samme trust, hadde et tap av 65½ millioner.

Forringelsen av værdien av staastrustens aktier androg til 155 millioner dollars o. s. v. Man beregnet, at i de faa maaneder krisen varet beløp den samlede værdiforringelse sig til over fire tusen millioner dollars.

Alt dette skedde midt i den dypeste fred og i en periode av sterkt opadgaende tider i alle andre retninger. Vi almindelige mennesker visste nemlig næsten ikke av, at der var en krise i landet.

Anderledes var det i 90 aarene — 93, 94 og 95. Da fik ogsaa den almindelige forretningsmand, farmer og arbeider føle, at det virkelig var haarde tider i landet.

Jeg mener dog ikke ved disse her anførte eksempler at ville bevise, at der er forholdsvis faa millionærer i de Forenede Stater. Nei, der er, som før sagt, altfor mange av dem, og landets største ulykke ligger netop deri, at dets rigdommer samler sig altfor let paa enkelte hænder. Men det kan gaa an at overvurdere formuen endog hos en amerikansk mange-millionær.

Nationalformue.

Naar man læser om den hurtige vekst av de Forenede Staters store nationalformue, er der fornemmelig tre ting, man bør være opmærksom paa: først og fremst landets uhyre størrelse, dernæst værdistigningen av landets jord, og saa maaten som nationalformuen blir beregnet paa.

Enhver, kan forstaa, at et land som de Forenede Stater, der næsten kan maale sig med hele Europa i størrelse, maa ha større og rikere naturlige hjælpekilder end et forholdsvis litet land som f. eks. Tyskland eller Frankrige. Det er like saa let at forstaa, at den voldsomme indvandring og den dermed følgende hurtig voksende folkemængde ogsaa maatte skape store værdier av disse naturlige hjælpekilder. Værdierne kom ikke istand væsentlig ved farming og fabriksdrift, grube- og skogdrift, handel og sjøfart, men endnu mere ved en voldsom værdistigning av landets jord.

Man faar maaske en svak ide om veksten av den, naar man hører, at i 1624 kjøpte guvernør Minuit hele øen Manhattan, hvorpaa New York nu er bygget, for 24 dollars. Eller han betalte indianerne en cent for hver ti acres eller en dollar for tusen acres av den jord som nu i enkelte tilfælder har været solgt for en pris av over 800 dollars pr. kvadratfot, og det samme grundstykke er nu værd likesaa mange millioner dollars som han betalte i cents.

De samme forhold gjælder ogsaa i større eller mindre grad i andre byer. Der lever endnu mænd som kunde ha kjøpt tomter i Chicagos bedste forretningsstrøk for en dags arbeide — tomter som nu er værd hundrede tusener av dollars.

Værdistigningen er naturligvis ikke like stor i alle byer eller paa alle steder i den samme by, og den har alt stanset i mange byer. Men den har dog foregaat i alle og foregaar fremdeles i de største byer.

Men det er ikke bare grundeierdommer i de forskjellige byer som har steget i værdi; farmlandet har ogsaa holdt følge og især i den siste tiaarsperiode. Hertil kommer værdistigningen av hus, farmmaskineri og husdyr. Værdien av al farmeiendom steg saaledes med 100,5 procent i den siste tiaarsperiode eller fra 20 440 millioner dollars i 1900 til 40 992 millioner dollars i 1910.

Værdistigningen indskrænker sig heller ikke bare til disse to poster, der er mange andre ting, fabrikker, jernbaneeiendom, telegraf- og telefonlinjer m. m. der kan opvise den samme værdistigning. Under saadanne forhold maatte jo nationalformuen vokse aar for aar, selv om landet ellers stod stille i sin utvikling.

Saa er det maaten som nationalformuen blir beregnet paa.

En tid før folketællingen av 1910 blev foretat, blev der utsendt spørmaalslister til alle farmere og arbeidere, hvorpaa de skulde nedskrive den fulde salgsværdi av alslags eiendom, indbefattet jord, huser, kreaturer, farmmaskineri, indbo, mat og klær, penger i banken og andre værdipapirer, samt størrelsen av sine indtægter det foregaaende aar m. m. Kort sagt, alt blev beregnet fra hatten paa hodet til den

nyfødte kalv i fjøset. Forstod de sig ikke paa at besvare disse spørsmål, skulde folketælleren hjelpe dem efter bedste evne. Alle meddelte oplysninger var strengt hemmelige og kun tilgjængelige for regjeringens statistikere. Hvis folketælleren røbet noget, var han hjemfalden til stor mulkt.

Naar man kjender det amerikanske folks store lyst til at ville være litt mer end de er, deres hang til at skryte, saa kan man være tryg for, at de ikke opgav for lave værdier. Som et godt bevis paa denne skrytelyst tjener ogsaa det faktum, at flere byer forsøkte at forfalske tællingsrapportene i 1910, for at de skulde vise sig større, end de virkelig var. Den første folketælling i byen Tacoma, Washington, gav saaledes et indbyggerantal av 116 248; men da censusbyraaet i Washington D. C. fik mistanke om, at der var begaat fusk, lot de i al hemmelighet foreta en ny folketælling, som reducere byens størrelse til 82 972. Flere andre byer var med i samme bedrageri, omend i mindre skala. Det ligger derfor nær at anta, at de samme forhold gjentok sig ogsaa under opgivelsen av de private formuer, d. v. s. naar eiermanden slap at betale skat efter disse opgaver.

Den skatlagte formue i en stat og regjeringens værdsættelse blir selvfølgelig to høist ulike størrelser.

Hvor stor nationalformuen var i 1910, vet man endnu ikke med fuld sikkerhet, da censusdepartementet ikke har offentliggjort nogen opgave over den, men det ansete og i høi grad paalidelige amerikanske storblad „Chicago Tribune“ for 22 januar 1911 anslog den til 125 000 millioner dollars.

For sammenligningens skyld kan anføres, at det samme blad satte Englands, Skotlands og Irlands samlede nationalformue til 62 200 millioner dollars eller omtrent til det halve av de Forenede Staters formue. Men saa maa man ogsaa huske paa, at de Britiske Øers samlede folkemængde bare er halvt saa stor som de Forenede Staters, og at sisstnevnte har et 25 ganger saa stort landomraade som førstnevnte land, naar kolonierne ikke regnes med.

Satte man derimot værdistigningen ut av betragtning og bare tok hensyn til utviklingen av landets indtægtskilder under beregningen av landets nationalformue, vilde resultatet bli helt anderledes. Fremgangen i den siste 10-aars periode blev da ganske liten, da det bare er paa enkelte omraader man finder oppgang, mens andre har staat stille og enkelte endog er gaat tilbake. Det siste kommer helst tilsyne i landets modernæring, jordbruket.

Et par eksempler viser den virkelige fremgang paa landbrukets omraade i den siste tiaarsperiode og den samtidig stedfundne værdiforøkelse av al farmeiendom.

Ifølge censurrapport av 1910 steg det samlede farmareal i den foregående tiarsperiode med bare 4,8 pct. og det saakaldte forbedrede areal med 15,4 pct.; avlingsmængden av de ni viktigste kornsorter 1,7 pct., mens værdien av alt farmland steg 118,1 pct.

Det samlede antal av landets husdyr gik i virkeligheten tilbake med næsten et snes millioner dyr i den siste tiarsperiode, hvorimot værdien steg med over 1849 millioner dollars eller 60,1 pct. Gjennemsnitsværdien av landets hester steg saaledes fra 50 dollars 86 cents pr. hode i 1900 til 108 dollars 59 cents i 1910; muldyr fra 60,11 til 124,80; kvæg fra 21,78 til 24,26; svin fra 3,69 til 6,80 og faar fra 2,77 til 4,44 pr. hode.

Priserne paa de forskjellige kornsorter steg i samme grad som de forskjellige husdyr. Mais var saaledes 73,7 pct. høiere i 1910 end i 1900; hvete 77,8 pct.; havre 91,0 pct.; byg 122,1 pct.; rug 66,2 pct.; boghivete 62,3 pct.; poteter 69,2 pct., samtidig som urensset ris var hele 153,1 pct. høiere i 1910 end i 1900.

Hoi og andre forstoffs var 70,2 pct. høiere og bomuld ikke mindre end 117,3 pct. høiere i 1910 end i 1900.

Aarsaken til disse stadig stigende priser ligger naturligvis i folkemængdens hurtige forøkelse, samtidig som landbruket stod forholdsvis stille; ti mens avlingsmængden steg 1,7 pct., akerarealet 3,5 pct. og kvægbestanden gik betydelig tilbake, saa steg folkemængden med 21 pct. i den samme tiarsperiode.

Men som enhver forstaar, er det forøkelsen av farmarealet og avlingsmængden, samt antallet av de forskjellige slags husdyr, der maa lægges til grund for bedømmelsen av landbrukets utvikling og ikke priserne; ti disse gaar op og ned i alle land og ikke minst i de Forenede Stater.

Der er ogsaa delte meninger, om høie priser er til fordel eller skade for et land, saa længe som produkterne blir forbrukt inden landets grænser. Skal det være til virkelig fordel, da maa prisstigningen ske over hele linjen og ikke bare paa enkelte produkter.

Men disse uanet høie priser paa alle farmprodukter skapte en viss velstand blandt landets farmere eller ialfald iblandt en del av dem, og det gjorde dem mere foretagsomme i forskjellige retninger. De forbedret gjerne sine huser, kjøpte nyt farmmaskineri, nye møbler, klær m. m. og indførte et flottere liv i det hele. Dette i forbindelse med den voldsomme utvidelse av landbruket i den siste tiarsperiode av forrige århundrede og den sterke indvandring bragte gode tider til landets fabrikanter, og disse utvidet derfor sine fabrikker eller bygget nye, saa de sysselsatte over 1 200 000 flere arbeidere i 1909

end i 1900. Totalværdien av de tilvirkede fabrikata vokste i endnu høiere grad eller med over 7 662 millioner dollars ved utgangen av 1909.

Dette førte igjen til livlige tider for landets kjøpmænd og transportkompanier. Industrien og indenlandshandelen stod derfor i diametralt motsætningsforhold til landbruket; ti der var der virkelig opgang og ikke bare kunstig værdistigning.

De Forenede Stater har i en lang aarrække indtat en meget heldig stilling med hensyn til sin handelsbalanse paa utlandet. Like siden 1876 har det hvert aar, med undtagelse av 1888—1889 og 1893, utført varer for et meget større beløp, end de har indført. I de 31 aar fra og med 1876 til og med 1906 hadde landet et netto-overskud av 7 211 millioner dollars.

Beløpets størrelse varierte naturligvis i de forskjellige aar fra nær 24 millioner dollars i 1887 til det naadde høidepunktet i 1901 med nær 665 millioner dollars. Siden sank det litt efterhvert, indtil det i 1909 bare beløp sig til 252 millioner dollars, men det steg igjen noget i de følgende tre aar.

Hovedaarsaken til den gunstige handelsbalanse ligger først og fremst i den like op til begyndelsen av dette aarhundrede sterke utvidelse av landets akerbruk; dernæst i den beskyttende toldmur som det republikanske parti bygget rundt landets unge voksende industri. De Forenede Staters toldlovs motto er „Amerika for amerikanerne“, og den har i fuldt maal virket i den retning. Den har nemlig ikke alene bygget de amerikanske fabrikker op fra intet til en størrelse som ikke bare er stor nok for landets eget behov, men de kan nu ogsaa sende ut av landet fabrikvarer for millioner av dollars. Den samlede utførsel av fabrikvarer i kalenderaaret 1910 hadde saaledes en værdi av ikke mindre end 825 millioner dollars.

Hovedaarsaken til at overskudsutførselen allikevel sank i de senere aar, ligger i den stadig synkende utførsel av landbruksprodukter, og det er kun et tidsspørsmål, naar landet selv trenger alt hvad det avler paa sine farme.

Raaprodukter eller fabrikvarer maa da træde istedetfor landbruksprodukter, skal landet beholde sin gunstige stilling med hensyn til handelsbalansen.

Det blir da spørsmål om, hvorlænge landet kan beholde sin dominerende stilling med hensyn til utførsel av skaarøn træl, lysoljer, metaller, bomuld og farmamaskineri som hittil har dannet de fornemste utførselsprodukter ved siden av fødevarer.

Men indtil nu har landet tjent store summer paa sin handel med

utlandet. Hertil maa ogsaa føies de kontante beløb som immigranterne bragte med sig. Hvor stort dette beløb er, vet ingen. En stor del av dem, maaske de fleste, var ytterst fattige, men mange var ogsaa velstaaende og enkelte endog millionærer. Man har flere ganger anslaaet det til 20 dollars pr. hode, og dette beløb er vel heller for lavt end for høit ansat. Men med 20 dollars vil det allikevel bringe det samlede beløb op til ca. 560 millioner. Lægges dette til handelsbalansens overskud, utgjør det hele 7 771 millioner dollars — en ren netto indtægt som blev tillagt nationalformuen paa mindre end 100 aar.

Under saadanne forhold ser det jo ut, som om landet nødvendigvis maa bli rikt. Men ethvert lysbillede har ogsaa sine skyggesider.

Der er mange forholdsvis skjulte ormer som gnaver paa dette overskud, og det er et stort spørsmaal, om der ikke i al stilhet har gaat like mange penger ut av landet som handelsbalansens overskud og det immigranterne har bragt ind. De Forenede Stater har først og fremst en temmelig stor gjæld at trækkes med, baade offentlig og privat. Den nationale gjæld er ikke saa særdeles stor, naar man tar landets størrelse og folkemængde i betragtning. Den beløb sig i 1902 til omtrent 925 millioner dollars. Men samtidig hadde ogsaa de enkelte stater og de mindre civile avdelinger under dem — byer og countier — en samlet gjæld av 1 865 millioner dollars. Slaar man disse to poster sammen, stiger summen til 2 780 millioner dollars. Gjælden har ogsaa vokset meget hurtig i de senere aar og især de enkelte staters. Nationalgjælden var steget til 1 014 millioner dollars den $\frac{1}{1}$ 1909. Som eksempel paa den raske vekst av de enkelte staters og byers gjæld kan anføres, at 12 storbyer New York, Chicago, Philadelphia, St. Louis, Boston, Baltimore, Cleveland, San Francisco, Cincinnati, Buffalo, Pittsburg og New Orleans forøket sin offentlige gjæld fra omtrent 437 millioner dollars i 1899 til 980 millioner dollars i 1909; Storbyen New York alene havde 24. januar 1912 en kommunal gjæld paa omtrent 1 038 millioner dollars eller næsten 4 000 millioner kroner, mens byens administrationsutgifter krævet 190 millioner dollars.

Men der er ogsaa en vældig sum av utenlandsk kapital anbragt i industrielle foretagender, især i jernbaner. De Forenede Stater har aldrig været ræd utenlandsk kapital, men de har tvertimot paa alle maater, og da især ved sin sterke beskyttelsestold, søkt at opmuntre den til at flytte ind. Følgen har været, at millioner paa millioner strømmet ind i landet og blev anbragt i foretagender som bragte gode renter.

Ifølge „Chicago Tribune“ av foran anført datum var der i 1910 anbragt ikke mindre end 6 500 millioner dollars utenlandske penger i de Forenede Stater. Av disse eide England 3 500 millioner, Tyskland

omtrent 1 000 millioner, Holland 750 millioner, Frankrike 500 millioner og forskjellige andre europæiske lande de øvrige 750 millioner dollars.

Denne sum — i norske penger omtrent 24 000 millioner kroner — er saa stor, at det gaar over almindelige menneskers fattesvner. Men den har selvfølgelig været en mægtig faktor i utviklingen av landets naturlige hjulpekilder: Landet kunde aldrig ha naadd den utvikling som det har idag uten hjelp av denne fremmede kapital.

Men den trækker ogsaa sine aarlige renter eller dividender, og disse gaar enten ut av landet, eller de blir tillagt hovedkapitalen, saa denne vokser sig større aar for aar.

Foruten renterne av landets gjæld trækkes der ogsaa på anden maate aarlig store summer ut av landet. Man har beregnet, at amerikanske turister forbruker mindst 150 millioner dollars om aaret under sine reiser i utlandet. Hertil kommer de millioner som indvandrerne sender hjem igjen hvert aar; den sum er anslaaet til ca. 200 millioner dollars om aaret. Italienerne (som forresten er de flinkeste til at sende hjem sine opsparte penger) har sendt hjem 214 millioner paa 3 aar.

Hertil kommer ogsaa det amerikanske folks titelgalskap som har kostet landet uhyre summer. Hundredevis av unge piker i de Forenede Stater har ofret sin formue og ofte sin livslykke for at kunne opnaa titelen av hertuginde, grevinde eller baronesse. Den franske journal „Le Petit Parisien“ for 3. november 1907 anslog den sum, som amerikanske piker ved sine giftermaal hadde bragt med sig til Europa til mindst 900 millioner dollars.

Følgende liste over endel av de rike arvinger, som har trukket millioner ut av landet, illustrerer forholdet.

„May Goelet førte ut av landet 40 millioner; Pauline Astor 20 millioner; Anna Gould 17 millioner; Mrs. Marshall O. Roberts 12 millioner; Sarah Phelps Stokes 10 millioner; Consuelo Vanderbilt 10 millioner.

Naar alle disse ekstrautgifter blir fratrukket i handelsbalansen, blir der adskillig mindre igjen, som kan legges til nationalformuen. Sparetanken er litet utviklet blandt folket i de Forenede Stater, og skal man ta den som maalestok for landets virkelige velstand, da indtar det ingen fremskutt plass blandt verdens store nationer, ja maa endog vike plassen for det saa ofte utskregne fattige Norge. Ifølge officielle opgaver fra 1910 var det bare en av ti personer i de Forenede Stater som hadde spareindskud i landets banker, mens 4,3 av hver ti personer av det norske folk hadde indskud i Norges sparebanker ved utgangen av 1909.

Ifølge forannævnte opgave beløp sparebank-indskuddene i de Forenede Stater i 1910 sig til en samlet sum av 4,070 millioner dollars. Deler man dette beløp likelig paa hver indbygger inden landets grænser, blir det litt over 44 dollars eller 164 kroner pro persona. Ifølge Finans og Tolddepartementets dokument ad. St. prp. nr. 1 1911, indestød der i Norges spare- og privatbanker, paa kassafolio og sparebankvilkaar, ved utgangen av 1909 en samlet sum av 925 millioner kroner. Deler man likeledes denne sum likelig mellem Norges indbyggere, blir det 386 kroner pro persona.

Sammenligner man bankernes samlede aktiver (eiendom) i de to land, blir stillingen bedre for de Forenede Staters vedkommende. De norske bankers samlede aktiver ved utgangen av 1909 beløp sig til omtrent 1,190 millioner kroner. Deler man dette beløp likelig mellem landets indbyggere, blir det 497 kroner pro persona. Den 30. juni 1910 beløp de samlede aktiver i de Forenede Staters banker sig til 22,450 millioner dollars. Deler man dette beløp likelig mellem alle indbyggere, blir det 908 kroner pro persona.

Forskjellen paa de to landes samlede bankkapital, fordelt likelig mellem alle indbyggere, blir dog langt fra saa stor, som man kunde tro av de vældige talstørrelser.

Man maa nemlig erindre, at den amerikanske dollar svært ofte spiller den samme rolle i de Forenede Stater, saavel med hensyn til indtægter som utgifter, som den norske krone gjør i Norge, og da vil værdien av de Forenede Staters bankindskud pro persona svinde betydelig ned under de norske indskud.

Men det er her bare spareindskuddene, der kan sættes som maalestok for den nationale velstand hos de brede lag av landets befolkning. Hele det øvrige beløp bestaar hovedsagelig av arbeidskapitalen til et stort lands vældige indlandstrafik og intet andet.

Naar der spares saa litet i De Forenede Stater, trods de høie lønninger og de rike naturlige indtægtskilder, skyldes dette i første række den grenseløse ødselhet.

Som eksempel paa, hvad der aarlig brukes av rikmænd i New York, kan anføres følgende:

En mr. E. K. Thomas i New York fortalte sine kreditorer, at han trængte mindst 50,000 dollars til husholdningsutgifter for sig og sin hustru i aarets løp. Av dette beløp gik 20,000 dollars til hans husholdning i byen. Hans landsted krævet 10,000 dollars. Til selskaper i aarets løp trængtes 5,000. Klær til ham og konen 5,000. Hans automobiler 2,500. En maaned ved Palm Beach sjøbad 2,000. Kontingent til tre klubber 1000 og til leie av en loge i operaen 500. De resterende 4000 gik med til forskjellige tilfældige utgifter.

Men dette var bare de løpende utgifter i aaret og indbefattet hverken hus eller indbo. Sakkyndige av den samme klasse erklærte, at utgifterne var forholdsvis smaa, og mange andre bruker det tre- eller firdobbelte beløp til sine husholdningsutgifter i aarets løp. Miss Morosini, datter av en bankier i New York, har offentlig erklæret, at hun bruker 150,000 dollars om aaret bare til klær, og mange andre fine selskapsdamer staar ikke tilbake for hende i avsindig ødselhet.

Hertil kommer den vanvittige kappestrid med hensyn til kostbare og elegant utstyrte beboelseshus i by og paa land. Slot efter slot, som har kostet millioner, har derfor i den senere tid reist sig, det ene gildere end det andet, indtil den stenrike kobberkonge N. A. Clark fra Montana bygget et slot paa Fifth Avenue, New York, til sin unge hustru (hun er 43 aar yngre end han), det kostet syv millioner dollars. Kjelderetagen kostet bare en million og er indrettet til badeværelser.

Mange holder elegant utstyrte lystjagter, foretar kostbare europaturer, holder værdifulde hester, hunder, katter og mange rariteter, som kræver sine store utgifter og daglig tilsyn.

Det kunde endda gaa an, hvis ødselheten bare indskrænket sig til de virkelig rike eller den saakaldte millionærklasse; da vilde den tjene til at bringe deres ofte uretfærdig erhvervede mammon i omløp blandt folk. Værst er det, at ødselheten har trængt sig ind i alle samfundslag, fra de øverste høider og nedover til den fattigste arbeider. Alle maa bo saa fint, leve saa godt og klæ sig saa prægtig, som det paa nogen mulig maate gaar an. Strækker ikke indtægterne altid til, faar de stifte gjæld og haape paa bedre tider. Det gjælder fremforalt om at følge med i modernes kapløp, koste hvad det koste vil.

Landets farmerbefolkning var længe det sterkeste bolverk mot den hurtig voksende luksus og ødselhet, men nu er denne ogsaa blit smittet av den samme sygdom. De gamle, som grundla landets bebyggelse, er nu i alle ældre stater omtrent borte, og deres barn eller barnebarn skal fortsætte arbeidet. Disse har andre vaner og andre tilbøieligheter og liker bedre at sitte inde i storstuen og spekulere paa, hvorledes de kan tjene penger uten arbeide end at gaa bak plogen; eller de kjører rundt i sin automobil, mens den fremmede hyrekar utfører alt arbeide paa farmen.

Kommer der først en automobil til en liten landsby eller ute i et farmerstrøk, ikke at tale om storbyerne, maa ogsaa alle de andre ha en — det gaar ikke an at staa tilbake. Galskapen gaar ofte saa vidt, at folk pantsætter sine hus eller farme for at kunne kjøpe dette i de fleste tilfælder fuldstændig unyttige kjøretøi. I 1911 var der ikke

mindre end ca. 780,000 automobiler i de Forenede Stater, og antallet stiger hurtig.

Ogsaa av andre luksusgjenstande brukes for millioner om aaret. Av diamanter og andre ædle stener blev der indført for 14 millioner dollars i 1900 og for 47 millioner i 1910. Av kniplinger og broderier for 23 millioner dollars i 1900 og for 47 millioner i 1910. Av fjær blev der indført for 4 millioner dollars i 1900 og for 12 millioner i 1910. Av finere sorter tobak og cigarer blev der indført for 16 millioner dollars i 1900 og for 38 millioner i 1910, tiltrods for at landet selv utfører store kvanta av al slags tobak.

Indførselsværdien av alle slags luksusvarer steg fra 105 millioner dollars i 1900 til 151 millioner dollars i 1910, foruten at der fabrikeres luksusvarer for det mangedobbelte beløp i selve landet.

Ødselheten stanser dog heller ikke der, men den har ogsaa for længe siden fundet veien til det offentlige liv, saavel i stat som i kommune.

Jernbanekongen James J. Hill holdt et tankevækkende foredrag over dette emne ved konservations-kongressen i St. Paul 1910, hvor han sa:

„Den store forøkelse av velstand over hele verden er ogsaa forøket ved hvad man kalder kapital. Den lethet, hvormed denne kapital kan flyttes fra et land til et andet, styrker den tro, at den er uuttømmelig.

Folket i de Forenede Stater har arvet rædsel for gjæld, som ikke før nu er begyndt at forsvinde fra styret i nationale affærer. Den nationale gjæld gaar nu under det fine navn av „Certificates of Indebtedness,“ og disse dækker underskuddet i landets skatkammer. Hvis de mænd, som ivrer for utstedelsen av bonds til alleslags forbedringer, skulde faa sin vilje, og hvis ikke disse ressurcer begrænses til bruk i krig, vil vi finde os i samme stilling som Europa, hvor mottoet hos enhver kansler synes at være: „Efter os kommer syndfloden“.

Følgende tal viser i korte drag stillingen:

Velstand: Fra 1870 til 1890 økedes den med 116 pct.; fra 1890 til 1904 med 65 pct.

Handel med utlandet: Fra 1870 til 1890 økedes den med 99 pct.; fra 1890 til 1908 med 85 pct.

Værdien av tilvirkede produkter økedes fra 1870 til 1890 med 121 pct.; fra 1890 til 1905 med 58 pct.

De Forenede Staters regjeringsutgifter økedes fra 1870 til 1890 med 1,4 pct.; fra 1890 til 1908 med 121,4 pct.

Utgifterne i 30 stater økedes fra 1890 til 1909 med 201,6 pct.“

Disse tal viser klarere end ord det faktum, at de offentlige utgifter vokser meget hurtigere end landets nationale velstand.

Den værste ødselhet av alt er dog den over al beskrivelse hensynsløse ødelæggelse av landets naturlige rigdomskilder. Foruten de uhyre strækninger av let dyrkbar og meget frugtbar jord hadde landet store leier av jern, kul, petroleum, bly, zink, kobber, guld og sølv. Desuten de prægstigste skoger i noget land i verden. Alle disse rigdomskilder ødelægges paa en saadan maate, at ingen kan danne sig en forestilling om samme, undtagen han har set det.

Man faar et uhyggelig syn av ødelæggelsens vederstyggelighet under en reise gjennem et uthugget amerikansk skoglandskap. For at spare arbeide under hugningen kuttet ikke træet nede ved marken, men der blir en to-tre fots stubbe igjen. Huggeren kan da staa i opreist stilling under arbeidet. Ute paa vestkysten gaar man ofte saa vidt, at der spares igjen stubber paa 6—8 fot.

Naar hugsten er over, sættes almindelig ild paa alt avfald, kvist, top m. m. Dette sker for at beskytte den gjenstaaende skog mot brand.

Paa grund av trænes alder og den dermed følgende fattigdom paa frø samt den skadelige indflydelse som opbrændingen av alt avfald har paa jordbunden, har barskogen ytterst vanskelig for at vokse frem igjen i de amerikanske skogdistrikter. Jeg har reist hundredevis av mil gjennem uthugne skogstrækninger i Wisconsin, Minnesota, Montana og Washington, og det var et ytterst sjeldent syn at se en plante, selv om skogen var hugget for en 30—40 aar tilbake.

Men det er ikke bare under hugsten at sløseriet foregaar. Millioner paa millioner av prægtige tømmerstokker blir liggende igjen i skogene og raatner, eller de synker tilbunds under fløtningen i de lange svakt-rindende elver. I staten Washington saa jeg bl. a., at man hadde brukt disse, et par hundrede fot lange kjæmpetrær til jernbanefyld, og stokker i massevis laa igjen overalt i de uthugne distrikter eller i de ofte trange elveløp og langs sjøstranden. Ogsaa de hyppige skogbrander ødelægger svære skogstrækninger. Amerikanerne er verdens mest likegyldige mennesker med ild, de bryr sig litet om skogbrand og sier som saa: skogen er ikke min — la det bare brænde!

Folk herhjemme fik litt underretning om de voldsomme skogbrander som raset i Washington, Idaho, Montana, Minnesota og Wisconsin med flere andre stater i 1910. Disse beretninger var dog korte og ufuldstændige; man maatte læse amerikanske blade for at kunne forstaa litt av den virkelige situation. Selv deres beskrivelse gav kun et mat billede av de frygtelige rædselsscener. Man maa selv

ha set en amerikansk skogbrand for at kunne danne sig en nogenlunde korrekt ide om elementernes raseri, og hvorledes de rædselsslagne mennesker, som bor i skogbrandens vei, flygter for at frelse sit liv, eller hvorledes de kvæles og brændes til en ugjenkjendelig sort masse.

Skogbrandene i 1910 gik over uhyre strækninger, mindst 4—5000 kvadratmil med værdifuld skog, og tapet gik op i mange millioner dollars. Statens tap blev anslaaet til seks tusen millioner fot tømmer med en værdi av 15 millioner dollars, og de private tap var som sedvanlig meget større. Ved siden av skogen brændte ogsaa et dusin mindre landsbyer, og flere større byer var længe alvorlig truet.

En stor del av landet i det brændte strøk, især i Minnesota, var optat paa homestead av nysettlere for skogens skyld. Hvor mange det var av disse, samt av andre mennesker, der traf til at opholde sig i skogen under branden, som lot sit liv, vet ingen aldeles nøiagtig, men deres antal er blit anslaaet til ca. 4 à 500, hvorav 77 var skogvogtere eller folk som hjalp til med slukningen. Blandt de omkomne var der mange nordboere.

Skogen i et brændt strøk er dog ikke aldeles ødelagt, men kun delvis beskadiget. Kan den hugges og bringes paa sagen inden to aar, kan størsteparten brukes, men staar den længere paa roten, blir den ubrukelig. Branden pleier derfor at skape liv og rørelse i de brændte distrikter for en længere tid. Er det statens skoger som brænder, pleier den at sælge det ødelagte tømmer for billig pris til private entreprenører.

Mange mennesker har derfor økonomisk fordel ogsaa av saadanne landsulykker, det er med slet dulgt glæde de skildrer det liv og rørelse, som vil bli i de brændte distrikter. Tømmeret maa hugges, jernbaner anlægges og sagbruk bygges. Alt dette vil mange høste nytte av.

Forbruket av tømmer har været umaadelig stort i et opkomstland som de Forenede Stater, og den aarlige utførsel av træløst til andre land er jo enorm. Alt dette tar paa skogen. Men efter fagmænds sigende kræver sløseriet mere end alt dette tilsammen.

Mr. Treadwell Cleveland, expert i Bureau of Forestry (skogbyraaet) utsendte i september 1909 en opsigtvækkende indberetning om skogbestanden i de Forenede Stater, hvori han bl. a. sa: „Det viser sig, at vi fremdeles driver paa med at ødelægge skogen paa den mest hensynsløse maate; at vi berøver den hvert aar tre og en halv gang saa meget tømmer, som den tilføres ved ny vekst. Mindre end en tredjedel av de voksende trær, som falder for tømmerhuggerens øks, blir nogensinde benyttet; det vil si, at to tredjedele av det tøm-

mer som hugges simpelthen blir ødelagt. Det viser sig, at en ellevtedel av al skogen blir beskädiget av ilden hvert aar, og at skogbrandene hvert aar siden 1870 har kostet 50 millioner dollars i skog og femti menneskeliv.

Over 99 pct. av den skog, som er i private hænder, det vil si tre-fjerdedele av alt skoglandet og fire femtedele av hele skogen blir saaledes ødelagt ved hensynsløs bruk og ved skogbrand, mens mindre end en procent av det blir behandlet paa en skikkelig maate eller virkningsfuldt beskyttet mot skogbrand.“

Under saadanne forhold er det intet under, at skogen minker uhyre hurtig.

Skoghugsten begyndte naturligvis likesom bebyggelsen av landet østenfra og fortsatte vestover. Først maatte gran- og furuskogen ned i det nordøstlige hjørne av landet. Allerede 1870 hadde produktionen av trælask naadd sit høidepunkt i dette strøk, og siden har den gaat stadig nedover, indtil den nu bare utgjør en ubetydelighet av landets samlede produktion.

Siden kom turen til de tre nordlige centralstater, Michigan, Wisconsin og Minnesota. Fagmænd har beregnet, at skogene i disse tre stater oprindelig indeholdt 400 000 millioner fot tømmer, hvorav størsteparten var barskog. Trælasktrafikken begyndte i trediveaarene, men var av forholdsvis liten betydning, før de store sletter vestenfor Mississippi begyndte at bli nogenlunde tæt bebygget.

I 1873 blev der hugget 4000 millioner fot, og hugsten naadde høiest i 1892 med 8500 millioner fot. Siden sank den stadig og var bare 3000 millioner fot i 1906 og endnu mindre i 1910.

Av den oprindelige skogbestand paa 400 000 millioner fot var 280 000 millioner fot allerede hugget før 1907. De gjenstaaende 120 000 millioner fot bestaar helst av løvskog, hvorav de tre stater endnu har forholdsvis store arealer.

I sin aarsrapport for 1907 gir J. E. Rhodes, sekretær for „Northern Pine Manufacturers Association,“ følgende opsigtvækkende opplysninger: „Siden 1895 har 248 firmaer, som repræsenterte en aarlig produktion av 4500 millioner fot trælask, opgit sine forretninger, fordi der ikke var mere skog. Sagbruk, som aarlig saget henimot 500 millioner fot trælask og som var i arbeide i 1906, vil ikke arbeide i 1907.“

De Forenede Staters tømmertrafik foregaar nu hovedsagelig i Rocky Mountain staterne, paa Pacifickysten og i staterne rundt den mexikanske gulf. Der er den av yngre datum og foregaar endnu med fuld kraft. Men selv der er en stor del av det bedste og mest be-

kvent beliggende tat, og man maa længere ind til fjeldene for at kunne skaffe nok føde til de graadige sagbruk, ialfald paa vestkysten.

De Forenede Staters regering foretok i de siste aar en gjen-nemgaaende undersøkelse av landets skoger. Denne strakte sig til 80 procent av al staaende skog og er vistnok den mest omfattende av alle som hittil er foretat. Ifølge en av korporations-kommissær Herbert Knox Smith utarbeidet rapport, som præsident Taft oversendte senatet og repræsentanthuset i februar 1911, skal den samlede mængde av al staaende skog paa de Forenede Staters fastland beløpe sig til 2,800,000 fot. Den daværende aarlige produktion av sagtømmer (ikke medregnet alt som gaar tilspilde) beløp sig til 50,000 millioner fot. Etter dette forhold skulde den staaende skog, naar der ikke blev tat hensyn til vekst eller forfald, kun vare i omtrent fem og femti aar.

Det ser vel besynderlig ut for norske læsere, at regjeringen ikke griper ind og stanser denne rovdrift og dette umaadelige sloseri med et for landet saa nødvendig naturprodukt som skogen, men den kan omtrent intet gjøre. Omtrent fire-femtedele av al staaende skog er nu paa private hender, og eiendomsretten er ukrænkelig. Enhver kan gjøre med sit hvad han vil, enten han vil ødelægge det eller styre det godt.

Forresten kan man næsten si, at sløseriet nødvendigvis maatte opstaa paa grund av trælindustriens naturlige utvikling. Ytterst faa av de nu stenrike tømmerkonger hadde nogen større kapital at begynde med. For 70—80 aar tilbake eller senere kunde de kjøpe saa meget av furuskogland de vilde ha for 1 dollar 25 cents pr acre, — 1 kr. 15 øre pr. maal. Fik de da fat i nogen hundre acres, gjaldt det om at faa skogen hurtigst mulig gjort i penger for at kunne kjøpe mer. De regnet bare paa produksjonsomkostningerne og salgsbeløpet av den forædlede træl. Skogens værdi tok de litet i betragtning; der var nok at ta av.

Slik begyndte trælindustrien — slik har den fortsatt opigjen-nem aarene, og skogkongernes kapital økedes dog hurtig. Større og større skogstrækninger blev derfor indkjøpt, mere og mere skog hugget, flere og flere sagbruk bygget, hundre paa hundre av nye arbeidere ansat, mere og mere skog ødelagt og større og større masser av træl solgt for hvert aar.

Som før sagt eier privatfolk omtrent fire-femtedele av al staaende skog i landet. Herav eier igjen tre store kompanier, nemlig Southern Pacific Bolaget, Weyerhauser Bolaget og Northern Pacific-Bane Bolaget, med nogen underordnede bolag, næsten elleve pct. eller 238,000 millioner fot av landets bedste furuskog. Sammen med fem

andre bolag har de over 15 pct. av al privat skog, mens 195 skog-eiere praktisk talt eier halvdelén av den private skog paa det av regjeringen undersøkte omraade, der omfattet indsjøstaterne, Pacific-nordvesten og de sydlige furuskogs-distrikter.

Under saadanne forhold er det ingen vanskelighet for tømmerkongerne at regulere priserne efter eget ønske, og forbrukeren faar betale baade for det tømmer han faar og det som blir ødelagt i skogen til ingen nytte.

I 1905 var der ikke mindre end 19,127 etableringer i trælindustriens forskjellige brancher. Disse hadde en samlet kapital av 517 millioner dollars, og de beskæftiget 405,000 mand. Der forbrukes for 184 millioner dollars i materialer og utbetalt en sum av 183 millioner dollars i arbeidsløn, samtidig som de leverte produkter til en samlet værdi av 580 millioner dollars.

Landets mineral- og kulleier, gas- og oljekilder ødelægges med den samme hensynsløse misbruk. Mange av landets mest produktive gruber er for længe siden uttømt. Andre uttømmes hurtig og staar for tur til at gaa samme vei. Det som hittil har holdt bergverksdriften oppe, er opdagelsen av nye mineral-leier. Men tilslut vil de siste ogsaa være tat i bruk, og da kan ikke forraadet længer fornyes. Produktionen saavel som forbruket av alslags mineralier vokser dog med rasende fart aar for aar, og ingen tænker paa enden. Produktionen av jernmalm vokste saaledes, ifølge dr. Allerton S. Cushman, direktør i „Bureau of Industrial Research“ i Washington, fra fem millioner tons i 1870 til fem og femti millioner tons i 1910. Han sier at „efter den nuværende maalestok av produktionen vil jernforraadet i de Forenede Stater være opbrukt inden tredive aar“.

Der lever endnu nok av mennesker, som husker de store naturlige gaskilder i Ohio, Indiana, West Virginia og Pennsylvania, der syntes at være uuttømmelige. Disse kilder blev misbrukt paa en maate, som næsten kunde kaldes forbrydersk, og de er nu fuldstændig uttømt.

Paa lignende maate har der været sløset med petroleum. Det omraade, hvorpaa man har fundet olje, utgjør omtrent 8000 kvadratmil, og det samlede antal brønder skal være omkring 250,000. Mange av de ældre og rikeste er allerede blit tørre, men der er hittil stadig fundet nye felter, og produktionen har som følge herav stadig steget. Inden 1920 vil oljekilderne ifølge fagmænds uttalelser være uttømt i alle ældre felter, eller i staterne New York, Pennsylvania, West Virginia, Ohio, Kentucky, Tennessee og Indiana. Forraadet maa siden komme fra Illinois, Kansas, Oklahoma, Texas og andre stater i vesten.

Spørsmålet blir da, om de siste felters kilder er mer uuttømmelige end de første; men det er meget tvilsomt.

Der er ogsaa meget delte meninger om, hvorlænge kulforraadet vil vare. Mange videnskapsmænd mener, at den største og bedste del vil være opbrukt inden utgangen av dette aarhundrede, mens andre paastaar, at det vil vare ikke bare i hundre, men i mange tusener av aar.

I 1905 beløp landets samlede kulproduksjon sig til 351 millioner tons eller mer end alle andre lands tilsammen. Forbruket vokser meget raskt. Det er beregnet, at landets samlede forbruk av kul indtil 1905 beløp sig til ca. seks tusen millioner tons. Men et næsten like-saa stort kvantum er blit efterlatt under jorden, enten som pillarer eller støtter for ovenfor liggende lag, eller som kul av daarligere kvalitet som er kassert.

Amerikanernes motto „Get rich quick“ (bli rik i en fart) som er den sterkeste drivfjær til dette umaadelige sløseri, har saaledes i aarenes løp kostet landet umaadelige summer.

Hertil kommer landets vældige brandtap. I intet andet land i verden brænder der aarligeaars op saa store værdier. Brandtapet pro persona er ni ganger saa stort i de Forenede Stater som i Europa; og der brænder op tusener av mennesker, og eiendom for omtrent 250 millioner dollars om aaret.

Mens brandskaden pr. person i Europa er 33 cents, beløper det sig til ca. 3 dollars i de Forenede Stater.

Sætter man nu al kunstig værdistigning tilside, d. v. s. værdistigning paa eiendom, f. eks. farmland m. m., hvor stigningen av indtægterne langtfra holder skridt med stigningen av værdien, og tar i betraktning det umaadelige nationaltap, som landet har lidt ved den alt-ødelæggende rovdrift og sløseri med landets naturlige hjelpekilder, da kan man faa sine tvil, om nationalformuen virkelig vokser saa fort, som de opsatte statistiske tal viser.

Nationalformuens fordeling blandt folket.

De Forenede Stater er allikevel et rikt land — et av de rikeste i verden. Hvis den samlede nationalformue var likelig fordelt mellom folket, kunde alle leve nogenlunde sorgfrit eller være hvad man kalder velstaaende. Feilen er, at formuen har saa altfor let for at samle sig paa enkelte hænder.

De Forenede Stater var et land, som like op til midten av forrige aarhundrede var befolket av en talrik og velstaaende middel-

stand. Der var meget faa virkelig rike og endnu færre virkelig fattige. Nu er dette anderledes. Middelstanden er blit til en skillemur mellem et faatal av meget rike paa den ene side og en stor masse av virkelig fattige paa den anden side.

I 1906 skrev Cleveland Moffett nogen artikler for det amerikanske tidsskrift „Success“ om den skammelige misbruk av formuer i de Forenede Stater. Han sier blandt andet: „Det indrømmes, at vi er det rikeste folk paa jorden nu for tiden — det rikeste folk verden nogensinde har set. Gamle Krösus's saa meget omtalte rigdom anslaaes til otte millioner dollars; men der er sytti amerikanere som eier gjennemsnitlig fem og tredive millioner hver.“

De Forenede Stater producerer nu en tredjedel av verdens kulforsyning; en tredjedel av dets korn og tre fjerdedele av dens bomuld. Vi producerer mere staal og jern end England og Tyskland tilsammen. og næsten dobbelt saa meget av fabrikkvarer som England og Irland tilsammen. Vore jernbaner befordrer dobbelt saa megen fragt hvert aar som alle jernbaner i den øvrige verden tilsammen. Vor formue tiltar alt ialt med omkring otte millioner dollars daglig, og folk, som er noie kjendt med forholdene, erklærer, at næsten to-tredjedele av denne forøkelse gaar i lommerne paa dem, som er rike nok før.“

„Indtil 1830 eller 1840 var der ingen vældige formuer i de Forenede Stater, faa store formuer og ingen fattigdom. Nu er der nogen fattigdom, mange store formuer og et større antal vældige formuer end i noget andet land i verden,“ skrev James Bryce for tyve aar siden. Hvad vilde han ha sagt idag, dersom han hadde læst statistikken som viser, at der er tre millioner offisielt kjendte fattiglemmer i de Forenede Stater; at en og en halv million barn i alderen fra ti til femten aar er beskjøftiget i vore gruber og fabrikker, at en av hver tolvte person i New York by blir begravet paa fattigkirkegaarden.

I 1855 kunde New York by gjøre sig til av, at der var 28 millionærer. I Philadelphia var der i 1845 bare ti millionærer, men i 1892 var der ifølge statistikken over to hundrede millionærer i Philadelphia.

Ifølge anerkjendte autoriteter paa det statistiske omraade var der i 1900 5000 personer i landet som eide (ikke at tale om hvad de kontrolerte) en sjettedel av hele nationalformuen, penger, land, gruber, jernbaner, bygninger, fabrikker, skoger m. m. Flere av disse vældige formuer har imidlertid hat en sterk vekst i den sisste tiaarsperiode. Rockefeller og Weyerhauser har mindst fordoblet sine. Stillingen er derfor heller værre nu, end den var i 1900.

De største av disse formuer er hovedsagelig erhvervet ved spekulationer i grundeiendommer i de store byer eller i jernbaner, skog, olje, kul, fabrikkdrift og slagteriforretning.

Mange av dem kom ogsaa saaatsi istand ved et slumpetræf. Astor familiens vældige formue blev saaledes grundlagt av faren eller bedstefaren paa den maate, at han kjøpte et stort stykke grundeiendom i den daværende forholdsvis lille by New York. Da han hadde god tro paa byens fremtid, var han fremsynt nok til ikke at sælge den, men leiet tomterne bort paa et visst antal aar til folk, som vilde bygge. Disse maa da, naar leietiden er ute, fornye kontrakten med høiere leie eller ogsaa flytte væk husene. Følgen er, at værdien saavel som indtægterne av hans eiendom vokser uhyre raskt.

Ogsaa regjeringen i dette folkestyrte land gjorde alt hvad den kunde for at skape millionærer. Den solgte længe det mest værdifulde kul- og skogland i ubegrænsede mængder til hvemsomhelst for en pris av en dollar fem og tyve cents pr. acre, land som var værd tusener av dollars pr. acre. Efterat salget av landet til denne pris var stanset, gav de landet bort under homesteadloven, eller de solgte det under sten- og tømmerloven, til en pris av to dollars femti cents pr. acre. Dette skulde kun ske til virkelige nybyggere, d. v. s. saadanne som vilde bruke landet til et hjem for sig og sine, og ingen enkeltmand kunde faa mer end 160 acres. Men alle love kan omgaaes, saaledes ogsaa disse. De fattige settlere, som bosatte sig under homesteadloven langt inde i tykke furuskogen, kunde intet gjøre med det svære tømmer, da de manglet driftskapital.

Men saasart nybyggeren hadde faat skjøte paa landet og kunde gjøre med skogen hvad han vilde, kom trælastkompanierne og bød en pris paa skogen, som almindelig var stor nok til at gi manden en liten løn for de fem aar han hadde været bosat der. Han solgte da i de fleste tilfælder enten bare skogen eller ogsaa baade jorden og skogen til den høistbydende, hvorefter han gik fra det hele.

Sten- og tømmerloven var endnu mere bekvem for skogkongerne. Under denne lov slap manden endog at bo paa landet, men det gjaldt bare om, at han var i besiddelse av 400 dollars, som han kunde indbetale til regjeringens kontor inden 90 dage fra den dato han hadde anmeldt det landstykke, han vilde ha, og under ed erklært, at han ikke tok landet paa spekulation, men for eget bruk. I 99 av 100 tilfælder solgte han dog altsammen til høistbydende, saasart han hadde erholdt fuld eiendomsret til det.

Paa disse forskjellige maater er de forholdsvis faa tømmerkonger kommet i besiddelse av umaadelige strækninger av de Forenede

Staters bedste gran- og furuskoger til en pris som ikke var en tyvendel av skogens virkelige værdi.

Mange av tømmerkongerne var heller ikke saa rædde for at gaa utenom sine egne eiendomsmerker og ind paa regjeringens, naar de var ute paa tømmerhugst. Skogen stod rank og fin like ned til elvebredden, uten nogetsomhelst opsyn eller tilsyneladende eiermand. Fristelsen til at forsyne sig av den var da altfor stor til at kunne motstaaes, og tusener paa tusener tylvter har derfor i tidens løp vandret nedover fra regjeringens skoger til de private sagbruk.

Nu er dog opsynet blit litt strengere; men at tømmerverierne endnu florerer paa mange steder, viser sig altfor godt av følgende uttalelser fra indreminister Hitchcock.

„Indenriksdepartementet gjør alt som staar i dets magt for at beskytte tømmeret paa offentlig land, og naar lovbrysterne opdages, bringer departementet dem uvægerlig for domstolene. I løpet av sidste budgetaar var straffesaker anlagt i 324 tilfælder av skogplyndring.“

To tredjedele av landets mest værdifulde kulleier, saavelsom størsteparten av oljekilderne og minerallandet, blev git bort paa samme liberale maate til jernbanekompanierne eller privatpersoner. Dels ogsaa som smaastykker til virkelige settlere og dels ifølge opdagerens ret ned hensyn til minerallandet. De to sidste slags smaaparceller hadde siden likesaa let for at samle sig paa de enkelte storspekulanter hender som de store skoger.

De kompanier, som fra først av begyndte at bygge landets jernbaner, fik arbeide under like saa gode betingelser som de før nævnte kompanier. Man kan næsten ikke tro, at et lands regjering eller folk kunde utvise en slik komplet likegyldighet for bevarelsen av landets naturlige hjulpekilder for kommende slegter, som de Forenede Stater har gjort eller gjorde for en 40—50 aar tilbake.

Men aarsaken er altid den samme — begjæret efter oieblikkelig rigdom. De Forenede Staters uofficielle valgsprog „Hjælp dig selv“ har i et og alt gjennemsyret det hele folk og gjort det fuldstændig likegyldig for efterslegten. Det gjaldt bare om at bli rik selv og rik i en fart. Alle prøvet derfor at rapse til sig det meste de kunde, og den slu, fremsynte storspekulant saa derfor klart, at naar han bare kastet ut en oieblikkelig større eller mindre fordel til folkets brede lag, fik han alt som han selv vilde ha det.

Storspekulanten Daniel Drew var en av de mange amerikanske raa karakterer som ved hensynsløse og heldige storspekulationer svang sig op til en ledende forretningsmand. Han var en samtidig av den

ældre Astor og Cornelius Vanderbilt. Han holdt en slags dagbok, og i den fortæller han med den største sindsro om, hvorledes han ved sit første møte med den ældre Astor bedrog ham paa en kvæghandel ved hjælp av „vandede“ værdier, (enkelte lar kvæget drikke en masse saltvand, kort før det sælges, for at det skal se rundt og trivelig ut), og hvorledes han senere tilvendte sig millioner av dollars paa vandede værdier av anden art.

Han fortæller videre om, hvorledes alslags korrupsion og alslags knep var dagens orden i de dage; og hvorledes han og partnerne kjøpte reportere, telegrafister, soldater og generaler i hæren under borgerkrigen samt kongressmænd og andre som de hadde bruk for.

Under saadanne forhold var det, at størsteparten av landets hovedbaner blev grundlagt og mere eller mindre færdigbygget.

Stater og byraad kappedes om at tilby de størst mulige fordele til kompanierne for at lokke dem til sig. Disse benyttet sig av at egge den ene kommune eller by mot den anden ved at foreta opmaalinger, snart til den ene, snart til den anden av de konkurrerende distrikter for saa tilslut at lægge banen gjennom det distrikt som tilbød de mest liberale betingelser. Fabrikanter, kjøpmænd, grundeieendomsbesiddere og andre som trodde, at deres interesser vilde forbedres ved bygningen av banen, kjøpte obligationer eller aktier i den

Der findes ingen statistikk over de summer som er git ut paa denne maate; men at de naar op i hundre millioner av dollars er sikkert.

Ingen av de stater, som forstrakte jernbanekompanierne med uhyre summer, (Missouri la ut 32 millioner og Tennessee 29 millioner dollars o. s. v.) fik alle sine penger tilbake. I de fleste tilfælder brukte kompanierne, som hadde frie hænder til at føre forretningen som de selv vilde, pengene, som de fik fra stat og kommune, til at berike sig selv og drev siden anlegget til konkurs. I de 36 aar fra og med 1876 til og med 1911 blev ikke mindre end 976 amerikanske jernbaner paa 119,000 mil og en samlet kapital av 7281 millioner dollars drevet til konkurs og solgt under auksionshammeren.

Som regel passet selskaperne paa at utstede nok obligationer til sig selv, saaat de kunde træde ind og overta anlegget som kreditorer for litet eller intet vederlag.

Efterat folket altsaa var røvet for baade penger og aktier i jernbanen, overtok grundlæggerne det hele ofte for at la det gjennemgaa en ny omsætning av samme art.

Men de rikelige kontante bidrag var ikke den eneste hjelp som folket gav disse jernbaneanlæg. Meget større og mere værdifulde gaver blev

git dem i form av frit land. I 1850 blev den første „landgrant“ paa 4 millioner acres skjænket til Illinois Central og Mobile og Ohio-banen, for at hjælpe kompaniet til at bygge jernbanen fra Chicago til New Orleans. I de følgende tyve aar blev omtrent 80 saadanne landgrants skjænket til de forskjellige jernbanekompanier.

Et begrep om størrelsen av disse landgrants, som blev bortgit med den største rundhaandethet, faar man maaske bedst ved kjendskap til betingelserne for den første grant, der tjente som mønster for de senere. Illinois landgrantet sørget først for en 200 fot bred veiret for banen. Dernæst fik kompaniet i andenhver sektion paa begge sider av banen i en bredde av seks mil eller seks kvadratmil land for hver løpende mil jernbane som blev bygget.

Landgaverne, som blev skjænket til de vestlige jernbaner der gik over Klippebjergene og ned til Stillehavskysten, var endnu større. Ved Congress-bevillinger av 1862 og 1864 fik de jernbanekompanier, som skulde forbinde Missourifloden med Stillehavskysten, ti kvadratmil land for hver løpende mil skinnegang, eller en strækning paa 33 millioner acres; et areal som var større end hele staten Pennsylvania. Den samlede størrelse av de landgrants, som Congressen gav til de forskjellige jernbanekompanier i tyveaaret fra 1850 til 1870, utgjorde ialt 155 millioner acres eller over 242,000 kvadratmil, — en strækning som var 5 ganger større end Pennsylvania, eller en god del større end keiserdømmet Tyskland og næsten dobbelt saa stort som hele Norge.

Foruten dette blev ogsaa omkring 65 millioner dollars i klingende mynt bevilget, før banerne blev færdige.

Under saadanne fremgangsmaater var det, at mange av de store formuer blev grundlagt i den første halvdel av jernbanebygningens historie i de Forenede Stater. Som en illustration hertil kan nævnes maaten, hvorpaa „Southern Pacific Company“ styrte sine anliggender.

Skjønt den virkelige sum, som det kostet at bygge banen, beløp sig til $5\frac{1}{2}$ million dollars, blev allikevel ikke mindre end 15 millioner dollars utbetalt til bygningskompanierne, samtidig som der blev git sikkerhetspapirer i banen for 40 millioner dollars til de bank-syndikater som hadde forstrukket kompanierne med de først nødvendige pengelaan, og disse metoder har ikke forandret sig synderlig i de senere aar.

Utstedelsen av vandede aktier, hvis navneværdi staar langt over eiendommens virkelige værdi eller den kapital som er lagt i samme, har været et regelvisst træk i jernbanernes historie saavel som i de store industri- og trustdannelser.

Disse vandede aktier utstedtes dels for at snyte den godtroende

almenhet, men de blev ogsaa et godt middel til at bedra de lovgivende autoriteter med hensyn til banens virkelige indtægter. Hvis nu den virkelige kapital, som var indskutt i en jernbane, var 10 millioner dollars og fortjenesten 1 million, vilde fortjenesten utgjøre 10 pct. av anlægskapitalen. Men hvis nu grundlæggerne vandte aktierne og utstedte først rentebærende obligationer for 10 millioner dollars og for 20 millioner dollars i aktier, saa trak obligationerne først 500,000 dollars i aarlig rente av nettooverskuddet, og der blev saaledes bare 500,000 dollars igjen til at fordele som profit til de 20 millioner dollars i aktier, eller 2½ pct. Naar folket klaget over de høie fragsatser, kunde man bare peke paa den lave dividende som jernbanen gav.

Under vidneforhøret for den specielle grandjury, der undersøkte Metropolitan sporveisaffærerene, fortalte Thomas F. Ryan, en av landets største børsmatadorer, at 95 pct. av alle de aktier, som indtil 1885 var utstedt av jernbanekorporationer i de Forenede Stater, ikke hadde kostet en cent.

Til skog- og jernbanekongerne kommer den tredje klasse rikmænd, nemlig hovedeierne av de Forenede Staters mange vældige trustbolag.

De fleste har formodentlig hørt tale om de amerikanske trustkompanier, men faa eller ingen har vel nogen klar idé om, hvorledes disse er blit dannet, og maaten som de arbeider paa. Jeg vil derfor forsøke at fortælle litt om den amerikanske oljetrust, eller det saakaldte „Standard Oil“ kompani, da den i mangt og meget danner modellen til de mange andre vældige trustbolag.

Den amerikanske oljeindustri er ikke av nogen særlig gammel datum, ca. 50 aar, det er det hele. I 1859 beløp produktionen sig kun til 84,000 gallons, mens den i 1905 var vokset til 5658 millioner gallons, samtidig som oljen er blit en nødvendighetsartikel baade for fattig og rik over hele den civiliserte verden.

Som de fleste vet, er petroleum et naturprodukt, som pumpes op av jorden. Den kan ikke brændes i raa tilstand, men maa først renses. Man lærte dog snart at rense den, og efterhvert som oljen kom mer og mer i bruk, blev der bygget flere og flere renserier rundt i det da kjendte oljedistrikt.

Chefen for den store oljetrust, John D. Rockefeller, begynde sammen med tre andre oljeforretning omkring 60 aarene. Disse var fremsynt nok til ikke at befatte sig med det forholdsviis hazardiøse oljeland og den dermed følgende kostbare brøndboring, men slog ind paa den langt sikrere renseriforretning. Begyndelsen var fra først av noksaa beskeden; et litet renseri og 4 000 dollars var det hele. Ved

siden av deres var der ogsaa flere andre renserier, og konkurransen var ganske skarp. Oljen blev dog mer og mer en nødvendighets-artikel i de tusen hjem, og forretningen vokste aar for aar.

Skaperen av verdens mægtigste trust var en skarp forretningsmand, og ved hjælp av en nyttig opfindelse paa renseriets omraade, som han fik tak i, varte det ikke længe, før han fik et forsprang fremfor de andre. Han indsaar snart, at skulde der kunne skapes millioner utav oljeforretningen, maatte konkurransen væk og alt indordnes under en enkelt vilje. Følgen var, at han meget tidlig begyndte at underhandle med sine konkurrenter om en fælles sammenlutning til et fast hele. Planen lyktes fra begyndelsen altfor godt. Flere og flere renserier gik over til Rockefeller kompaniet, og allerede i 1870 kunde Standard Oil Company of Ohio bli organisert og inkorporert med en kapital av 1 million dollars.

Rockefeller slog sig ikke tilro med de vundne laurbær, men fortsatte kampen for at naa maalet og bli eneherker i oljeindustrien. Som vaapen brukte han alle de midler som stod til hans raadighet, list og knep, overtalelser og trusler, samt en alt-ødelæggende konkurranse, hvor det første ikke vilde hjelpe.

Resultatet var, at allerede aaret efter blev det næst-største renseri opslukt, og siden gik det ene renseri efter det andet samme vei.

Det var ikke bare renserierne som gik denne vei, men kompaniet opkjøpte alt som det kunde faa tak i av eiendom som stod i forbindelse med oljeindustri, oplagssteder, transportationsmidler, fabrikker for tønder, kander m. m. Efterat det hadde underslaat sig nok til at kunne beherske oljeforretningen, blev det store Standard Oil Company organisert i 1882. Dette blev igjen reorganisert og indkorporert under staten New Jerseys love i 1899 og fik da navnet „Standard Oil Company of New Jersey.“ Dets samlede kapital blev nu sat til 98 millioner dollars. Den virkelig indbetalte kapital skal dog utgjøre 69 millioner dollars.

Rockefeller og hans kompagnoner hadde nu naadd det længe eftertragede maal og faat fullstændig kontrol over al tilvirkning av lysoljer i de Forenede Stater. De kunde ikke bare styre salget av oljen i de Forenede Stater, men ogsaa regulere prisen og utførselsen til andre land.

Bare 19 mand eller firmaer eier over halvdelen av de 983 383 aktier som danner grundkapitalen til Standard Oil Company of New Jersey. Av disse eide igjen John D. Rockefeller 247 692 aktier eller 27,4 pCt. av den samlede aktiekapital i 1907. Tolv av de 19 mand eier nok aktier til at kunne dirigere denne vældige forretning i et og alt.

Standard Oil Company of New Jersey leier ogsaa 62 forskjelligartede underordnede bolag og har kontrollerende andel i 55 andre. Oljetrustens samlede aktiva beløp sig til over 326 millioner dollars i 1908.

Kompaniet produserer, ifølge egne opgaver, omtrent to tredjedele av al rensed olje, som blir tilvirket i de Forenede Stater, og de med samme forbundne store masser av forskjelligartede biprodukter. Det kontrollerer likeledes store strækninger oljeland eller brønder i Pennsylvania, Ohio og West Virginia og har renserier i alle større byer i det nordlige oljedistrikt. Det eier sin egen rørledning for transport av olje til sjøkanten, sine egne tankvogner til bruk paa landets jernbaner, sine egne tøndefabrikker og sine egne oplags- og spesielle utsalgssteder over det hele land. Dets forretning er uhyre, saavel i de Forenede Stater, som i andre land.

Som bevis paa, hvor fullstændig trusten kontrollerer alt salg og priserne paa al raffinert petroleum i de Forenede Stater, kan anføres, at smaahandlerne ikke kan faa kjøpt olje som andre varer hos grossisterne; de maa henvende sig til kompaniets egne agenter. Omtrent hele landet er opdelt i større eller mindre distrikter, med en fastlønnet agent, som varetar salget av oljen i det distrikt, hvor han er ansat. Trænger en handelsmand ny forsyning olje, sender han besked til agenten, hvorpaa denne kommer med sin store tankvogn og fylder de tomme tønder. Forresten pleier han at ha sine visse turer rundt i distriktet, hvorved de slipper at sønde spesielle ordrer. Disse agenter faar sine daglige prisopgaver fra kompaniets kontorer, som de har at rette sig efter i et og alt.

Man skulde tro at oljeprisen maatte være nogenlunde ens over det hele land under et saadant ensartet salgssystem, men det er langt fra tilfælde. Ingen av de andre forholdsvis svake konkurrenter paa oljeindustriens omraade tør opta konkurransen i det av oljetrusten optagne territorium; ti det vilde være den visse død for dem; men i de store byer har trusten farligere konkurrenter i de store gas- og elektriske lyskompanier. Skal de faa noget salg av oljen til disse, maa de sælge billig. Ute paa landet, hvor konkurransen er borte og folk maa ha oljen, kan de forhøie prisen. Vaaren 1897 kunde man saaledes kjøpe petroleum for 7 cents pr. gallon, bragt like for husdørene i Chicago, mens handelsmændene i Roland, Iowa, maatte betale 14 cents pr. gallon i tøndevise for samme varen.

Handelsmændene i Iowas smaabyer er aldeles utelukket fra den fordel at kunne faa kjøpt sin olje der, hvor de kan faa den billigst. Skulde de forsøke at sende en ordre paa et større eller mindre parti

petroleum til kompaniets agent i Chicago, fik de simpelthen besked om, at de har at henvende sig til agenten i det distrikt, hvor de bor og dermed basta. Kompaniet vet meget godt, at det har baade bugten og begge ender over denne nu for folket saa nødvendige artikel, og handler derefter.

Rockefeller er som bekjendt en stor filantrop, som har git bort mange millioner til kirker, skoler m. m. Vi som bodde derborte pleiet altid si, naar vi læste om disse milliongaver, „ja, nu stiger oljeprisen igjen.“ Det slog heller ikke feil, at den efter en saadan gave steg $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ eller 1 cent pr. gallon, eftersom gaven var stor eller liten, og denne prisstigning varte, indtil det bortskjænkede beløp og en god kommission for bryderiet var tilbakebetalt oljekongens kasse.

Men det er ikke bare salgspriserne paa den rensede olje som kompaniet bestemmer. Raolien, som private eiere maa sælge til de store renserier, faar den pris som disse byr.

Under en saadan ordning er det ganske naturlig, at denne vældige forretning maa gi et stort nettoutbytte. I 10-aaret fra og med 1898 til og med 1907 betalte Standard Oil Company fra 24—48% i utbytte eller en samlet sum av 380 millioner dollars.

Denne sum representerer dog langtfra kompaniets hele nettofortjeneste. Standard Oil kompaniet fradrar altid et visst beløp av nettofortjenesten, som det har lagt til det saakaldte overskudsfond, der blir brukt til forretningens utvidelse. Hvor stort dette nu er, vet ingen, heller ikke har nogen utenforstaaende nøiagtig kjendskap til bolagets virkelige inntægter. Men under det forhør, som trusten maatte underkaste sig i Chicago i 1907, oplyste trustens sekretær, Charles M. Pratt, at bolaget hadde hat en nettofortjeneste av nær 200 millioner dollars i de 3 aar 1903, 1904 og 1905. Av disse gik 82 millioner dollars til overskudsfondet, mens 118 millioner dollars blev betalt som dividender til aktieeierne.

Det amerikanske folk har i den senere tid faat øinene op for den fare som truer nationen fra disse mægtige altopslukende trustkompanier. De fik først istand en antitrust-lov, den saakaldte „Sherman“-lov. Likeledes har de den saakaldte „Elkins“-lov, som forbyr jernbanerne at gi rabat til de store avskibere, forat de smaa ogsaa kan staa sig i konkurransen; men begge disse love blev paa det frækkeste traadt under føtter av de store kompanier, naar det gjaldt om at fremme sine egne interesser.

Præsident Roosevelt satte en undersøkelse igang for at se, om ikke regjeringen i kraft av disse to love kunde tvinge disse graadige korporationer til at oppløse sig. Undersøkelsen viste, at selskapet paa en

række punkter hadde forbrutt sig mot landets love, og regjeringen hadde allerede i 1906 sat Standard Oil selskapet under tiltale for ca. 8000 forskjellige forbrydelser og lovovertrædelser, og det blev kjendt skyldig i 1462 punkter for at ha mottat rabat av jernbaner, og den 3. august 1907 blev det av de Forenede Staters distriktsrets-dommer Kennesaw O. Landis i Chicago dømt til at betale en mulkt paa over 29 millioner dollars.

Dommen vakte almindelig jubel over det hele land. Alle undte den mægtige oljetrust dette ekstrautlæg. Men selskapet appellerte saken, og den blev optat paany og verserte igjen for retterne indtil i mars 1909, da dommer Anderson gav juryen ordre til at kjende oljebolaget „ikke skyldig,“ hvorpaa saken blev opgit. Hele resultatet av denne lange proces blev derfor „status quo“ og en saksutgift for parterne paa ti millioner dollars.

Regjeringen hadde dog flere anklagepunkter mot oljetrusten i bakhaanden og satte den derfor atter under ny tiltale.

Den 15. mai 1911 erklærte landets høiesteret, at „Standard Oil Company of New Jersey“ og dens 19 underordnede hovedbolag var en sammenrottelse og kombination til hindring for handelen, og at de monopoliserer mellemstatshandelen i strid med Shermans anti-trust lov. Retten gav derfor trusten ordre til at oppløse sig inden seks maaneder.

Da fristen var ute, erklærte eierne, at Standard Oil Company of New Jersey var oppløst, og at det nu var delt i tre og tredive uavhengige kompanier. Dog, de samme mænd, som eide Standard Oil Company, eier ogsaa disse tre og tredive kompanier, og man faar maaske et begrep om, hvad oppløsningen hadde at bety, naar man hører, at justitsdepartementet allerede i sept. 1912 omgikkes med planer om at sætte dem under ny tiltale for, at de ikke hadde opfyldt dommens aand og bokstav. Den dom, som overgik selskapet, blev derfor langtfra mottat med nogen stor jubel blandt folket. Forholdet, som var slemt tidligere, blev snarere værre end bedre nu.

Næsten enhver nødvendighetsartikkel, som forbrukes i større mængder, er kommet i trustenes klør. Landet har saaledes den vældige staal-trust, kaffetrust, sukkertrust, tobakstrust, kjøttrust, farm-maskineritrust, papirtrust, melketrust med mange flere. I 1911 opgaves der at være ikke mindre end 1 100 andre trustbolag i landet, som er organisert paa lignende maate som oljetrusten. Disse bolag hadde tilsammen 8 000 underliggende kompanier med en samlet kapital paa ti tusen seks-hundrede millioner dollars. Regjeringen har i de siste aar sat mange av dem under tiltale for at tvinge dem til at

opløse sig, men hittil uten held. Hele resultatet har været en utgift av millioner i saksomkostninger.

Man maa dog ikke tro, at disse bolag bare er opbygget av millionærernes penger. Nei, hovedmassen av den virkelig indbetalte kapital er skaffet tilveie av smaafolk og da ikke mindst av smaafolk i Europa. Men trustmagnaterne har forstaat den kunst at tilrive sig magten og styre alt efter sit eget sind og til sin egen personlige fordel.

Efter de sidste opgaver skulde der være 262 490 bolag som gjorde forretning i de Forenede Stater i 1912. Disse hadde tilsammen en nominel aktiekapital paa over 52 000 millioner dollars og en obligationsgjæld og andre forpligtelser paa over 31 000 millioner dollars. Aktieeiernes antal anslaaes til over en million.

Man faar et begrep om, hvorledes enkelte mænd har forstaat den kunst at sammenbinde alle disse smaasummer til et fast hele og indordne alt under sin egen vilje, naar man hører, at ifølge kongressmand Pujos paastand — Pujo var formand i en spesialkomite som i 1912 blev nedsat for at undersøke, hvad virkning det saakaldte interlocking- (sammenlænkning) system, der gav direktørerne i de store bolag magt over de smaa, hadde paa amerikansk industri- og forretningsliv — skulde de to herrer John D. Rockefeller og J. Pierpont Morgan ved hjælp av dette system ha tilrevet sig kontrol over tre fjerdedele av disse bolag, med en samlet kapital av nær 40 000 millioner dollars. Av dette repræsenterte jernbaneeiendom en kapital paa 17 250 millioner; industrianlæg 15 636 millioner; banker og andre pengeinstitutioner 4 000 millioner; gruber og oljefelter 1 500 millioner og forskjellig andet 1 332 millioner dollars.

Ved siden av disse tømmerbaroner, jernbanekonger og trustmagnater er der naturligvis ogsaa mange som er blit millionærer ved sit kjøbmandskap, fabrikkvirksomhet, bankforretning, bergverksdrift, børs-spil eller ved heldige spekulationer i grundeierdommer og tildels ved storfarming. Av den sidste slags er der dog forholdsvis faa.

Gaar man nu ut fra den forutsætning, at der var 5 000 millionærer i de Forenede Stater i 1906 og at de fem sidste aars bevægede forretningstider har skapt 500 nye, blir det ca. 60 personer av hver million mennesker som eier en formue av en million dollars eller mere. Sætter man gjennomsnittsstørrelsen av en millionærs familie til 4,7, hvilket var gjennomsnittsstørrelsen av hver familie i landet i 1900, blir det 282 personer av hver million, eller ca. 25 900 mennesker av landets samlede befolkning, som hører til den efter almindelige begreper lykkelige millionærklasse.

Hos de resterende 91 946 000 mennesker av landets samlede be-

folking er stillingen derimot langt anderledes. Disse kan igjen deles i to klasser, en stor forholdsvis velstaaende middelklasse og en endnu større klasse av fattigfolk. Til den første klasse hører størsteparten av landets jordeiere, de større forretningsmænd, arbeidsgivere og husiere i de større eller mindre byer, samt de bedst avlønnede mænd av landets store embedshær. Til den sidste klasse hører landets store arbeidshær og forpakterklasse, samt de mindre forretningsmænd i landets byer og de tusener av løse personer i by og bygd over det hele land.

Veksten av disse to klasser er høist ulik. Den første klasse staar forholdsvis stille. Kommer der i aarets løp nogen nye medlemmer indenfor grænselinjen, gaar mindst likesaa mange utav klassen igjen. Enkelte av disse kan da svinge til høire og ind i millionærernes klasse, men de fleste av dem svinger over til venstre og ind i fattigfolksklassen. Den sidste vokser derfor meget hurtig aar for aar, da den ikke alene rekruteres fra mellemklassen, ja tildels ogsaa fra millionærklassen, men endnu mere fra de millioner av indvandrere, som i de senere aar har strømmet ind i landet.

Formuesforholdene hos folket av den store middelklasse varierer jo en hel del fra ganske liten hos enkelte og opover til solid velstand, ja endog overflod hos andre. Det samme er tilfælde ogsaa i de fattiges klasse; men der gaar formuesforholdene nedover fra et tarvelig utkomme, saalænge arbeidskraften varer, hos de bedrestillede og til virkelig nød hos de daarligst stillede individer.

Det falder ofte litt vanskelig for norske folk at tro, at der er virkelig nød og fattigdom blandt folket over i de Forenede Stater. De faar somoftest bare høre om landets uhyre rigdom, de store indtægter og de høie lønninger, og de kan derfor ikke tro andet end at alle maa ha mer end nok til livets ophold. Alle brevskrivere bestyrker denne antagelse ved at fortælle om livets lyssider og ti stille med de mørke. Enkelte nordmænd har ogsaa i tidens løp gjort kortere turer derbort, dels i egenskap av foredragsholdere, dels paa besøk til slegt og venner. Disse faar ogsaa, næsten uten undtagelse, et høist overfladisk kjendskap til forholdene i det store land. Er det en velkjendt foredragsholder, blir han som regel mottat paa jernbanestationen av en komite av byens bedste borgere, ofte med et musikkorps i spidsen, der ledsaker ham enten til byens flotteste hotel eller til en av de fornemste privatfamilier, hvor der ofte blir holdt selskap til ære for den fremmede gjest. Siden kan han maaske besøke en eller anden av de mest velstaaende farmere eller spasere ind paa et par av byens største butikker og staa en stund og lytte til et pratende,

kjøpelystent publikum. Slik reiser han fra by til by, gjerne over store strækninger av landet. Under saadanne forhold maa han faa et meget fordelagtig indtryk av landets materielle velstand, da han kun ser lyssiderne av livet og ikke kommer i berøring med skyggesiderne.

Omtrent under samme forhold reiser ogsaa de, som er paa besøk hos slegt eller venner. Er slegten eller vennekredsen stor, kan nok besøket bli utstrakt til flere steder og gjerne til flere stater. Er den derimot liten, bare et barn eller to, pleier gjesten holde sig temmelig rolig hos dem, saalænge besøket varer. I begge tilfælder kommer de dog kun i berøring med sin slegts nærmeste vennekreds, og alle de andre blir staaende utenfor.

Skal en mand ha anledning til at studere et lands samfundsforhold tilbunds, da maa han ogsaa, helst ubuden, trænge sig ind i alle samfundslag. Er han f. eks. en omreisende handelsmand, eller endnu bedre en inkassator av smaa gjælder, da maa han svært ofte liste sig paa sine debitorer for at faa tak i dem, og under et saadant arbeide vil han mer end en gang finde ut, at der er nød — stor og virkelig nød blandt mange, der stundom kan gaa saa vidt, at folk likefrem sulter ihjel i dette for sin rigdom saa lovpriste land.

Den væsentligste aarsak til fattigdom blandt landets farmbefolkning er feilslagne avlinger, sykdom paa husdyrene og feilslagne spekulationer ved indkjøp av mere farmland. Naar gjælden stiger, blir ikke sjelden farmerne nødt til at søke hjelp hos aagerkarlen og da er som regel veien ikke lang til auktionshammeren.

Har en ældre gjældbunden farmer mistet sin eiendom under auktionshammeren eller ved privat tvangssalg, da er det nu for tiden sandelig ikke let for ham at ta sig op igjen. Han maa da siden almindelig la sig noie som dagarbeider i byerne eller som forpakter ute paa landet. Ingen av delene bringer stor rigdom.

Sykdom og arbeidsløshet har naturligvis bragt mangan en bra mand ned i den dypeste fattigdom. Ingen er garantert stadig arbeide i de Forenede Stater mer end i noget andet land paa jorden. Fabrikker stanser, og forretninger indskrænker eller avslutter sin virksomhet. Selvfølgelig blir da folkene ledige, og det er ikke saa let at finde en ny plass. Hertil kommer streiker og arbeideruroligheter med lang lediggang. Mange er nødsaget til paa grund av det haandverk de har lært at gaa ledige en stor del av aaret. Snekkere, murere, malere, tapetsere, farmarbeidere, dagarbeidere og mange andre har litet eller intet arbeide i de strengeste vintermaaneder over store dele av landet. Men om de ikke har arbeide, maa baade de og familien leve, og dette tar sterkt paa sommerfortjenesten. Kommer sykdom til med doktor

og apotekerregning, blir det som oftest underskud istedetfor overskud i kassen ved aarets utgang.

Hertil kommer de tusener ulykkestilfælder av alle mulige slags. De Forenede Stater kan med fuld ret kaldes for „ulykkernes land.“ Tusener paa tusener av mennesker maa hvert aar late livet eller kommer mer eller mindre alvorlig tilskade under jaget efter den almægtige dollar.

I de 18 aar fra og med 1888 til og med 1905 blev, efter officielle kilder, ikke mindre end 132 909 mennesker dræpt og 833 744 mer eller mindre haardt saaret paa landets jernbaner. Næsten en million mennesker maatte altsaa enten late livet eller kom alvorlig tilskade paa 18 aar.

Som før nævnt blev 47 135 mennesker dræpt under forskjellige slags ulykker i registreringsomraadet i 1909. Dette omfatter som sagt kun omtrent halvdelen av landet, og man bør derfor fordoble tallet for at faa antallet for det hele land. Heri er ikke medregnet selvmord. Antar man da, at 6 personer kom til skade for hver en som blev dræpt, blir deres samlede antal ca. 565 620 — et større antal saarede end i mangel blodig aarelang krig.

En stor del av disse saarede blev dog ikke værre tilredt end at de efter en tids forløp var omtrent like bra, men mange blev gjort mer eller mindre til krøplinger for hele livet.

Der findes derfor neppe noget land paa jorden, som har flere krøplinger inden sine grænser end de Forenede Stater. Mænd som har mistet en arm eller begge, et ben eller begge, ikke at tale om mindre beskadigelser, ser man overalt hvor man reiser. Landet kan derfor med god grund sammenlignes med en slagmark, hvor nutidens kommunikationsmidler og arbeidsbesparende maskiner samt kulde og hete, ild og vand har været de frygtelige krigsvaapen.

Aarsaken til alle disse frygtelige ulykker maa for en stor del tilskrives det amerikanske folks grænseløse likegyldighet for andres liv og eiendom. Et menneskeliv staaer svært ofte i mindre værdi end en hest. Et noksaa betegnende uttryk er det gjængse ord, at „man hænger hestetyven og lar morderen gaa løs.“ Ikke alene undlater den rike arbeidsgiver ofte at træffe de av loven paabudte sikkerhedsforanstaltninger for arbeidernes liv og helse, men mange av arbeiderne haandterer likeledes disse farlige maskiner, ild og sprængstoffe paa en saadan tankeløs og uvorren maate, at det grænser til det utrolige. De utsætter derved ikke alene sig selv, men ogsaa hundrede av arbeidskamerater for en stadig fare.

En repræsentant i Washington for „American Federation of Labor“ (den nationale arbeiderforening) optraadte i senatet i 1910 og

paastod, at staaiverkene i Pennsylvania og Ohio var „menneskelagterier“, hvor folket lemlæstedes og blev krøplinger for livet paa grund av slurvethet og overarbeide, og at der likefrem forøves mord i de hospitaler, hvor disse ulykkelige indlægges til behandling.

Han erklærte, at Schwab og andre staaalmagnater var fuldstændig likegyldige med hensyn til sine arbeideres velfærd, hvilket tilstrækkelig fremgaar av den nylig foretagne undersøkelse av forholdene ved Betlehem-anlægget. Han mente, at der burde vedtages en lov som i nogen grad beskyttet arbeiderne der var hjælpeløse under det gjældende system. Den overanstrengelse, som stadig paalægges dem, gjorde disse mænd saa svake og utmattede, at de lettelig blev ofre for ulykkestilfælder. Som eksempler paa den forfærdelige dødelighet iblandt dem nævnte han anlæg i Ohio, hvor den i et aar endog var oppe i 30 pct. Denne statistik gjaldt kun dem, som omkom paa en voldsom maate, og ikke de dødsfald som foranlediges av naturlige aarsaker. Et anlæg, som beskjæftiget 900 personer, hadde i de sidste ni aar dræpt 1 200, sa han.

Mr. Stanley av Kentucky i repræsentant-huset uttalte:

„Vi har raad til at la 250 millioner tons kul gaa tilspilde hvert aar, men de Forenede Stater er allikevel det eneste land i verden, som ikke har gjort noget for at beskytte grubearbeidernes liv og helbred. Følgen har derfor været, at vi dræper fra 200 til 500 pct. flere folk end noget andet civilisert land paa jorden.“

En anden sterk aarsak til fattigdom er naturligvis de mange forbrydelser som foregaar inden landets grænser. Bliir manden tiltalt og sendt paa straf, er det ikke saa let for den gjenværende familie at klare sig. Jeg kjender endog tilfælder, hvor baade manden og konen var paa straf, eller hvor faren var sendt paa slaveriet, moren til sindssykeasylet og barnene spredt for alle vinde.

Hertil komner den stakkars unge, ugifte mor som ikke formaar at bære sin skam, men efterlater sit spæde barn paa den første og bedste trap hun ser. Slike forlatte smaa bliir da næsten uten undtagelse sendt først til et eller andet barnehjem og siden overgit til en eller anden familie, som har bruk for saadanne — arbeidshjælpen er nemlig dyr i staterne. Disse stakler bliir da siden altfor ofte grusomt behandlet av sine ubarmhjertige pleieforældre.

Der er heller ikke saa faa velstaaende familier som er bragt til betlerstaven paa grund av barnenes vilde liv eller under forsøket paa at frelse sønnens nakke, naar han staaar anklaget for et eller andet grusomt mord.

Den sterkeste og mest almindelige aarsak til fattigdom blandt

det amerikanske folk er dog allikevel dets vanvittige trang til at følge med paa alle modens omraader. Løsenet er „at ha det fint“, især blandt de indfødte slegter. De maa følge med, koste hvad det koste vil, i mat, drikke, klær, møbler, selskapelighet, skolegang m. m. Kan de ikke faa det egte, faar det uegte gaa an, naar bare skinnnet bevares. Følgen er, at maanedshyren svært ofte er opspist hos de mindre velstaaende ved maanedens begyndelse. Naar saa arbeidsløshet, sykdom eller anden motgang kommer, har de intet reservefond at ty til, men staar hjelpeløse med en gang.

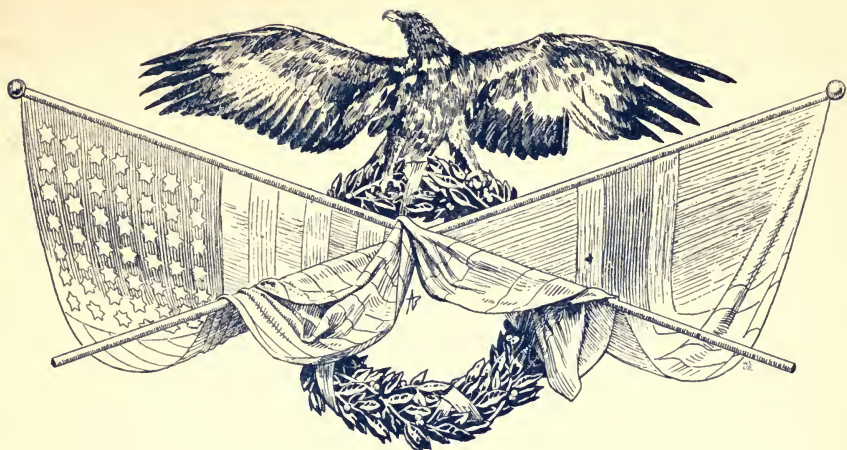
Fattigdommen er selvfølgelig meget større i de store byer end ute paa landet, og der er langt flere fattiglemmer i de ældre end i de yngre stater, hvor velstanden er mere likelig fordelt, samtidig som befolkningen er yngre og sterkere. Men antallet vokser nu ogsaa i de siste for hvert aar som gaar.

Man har en temmelig god maalestok for nationalformuens jevne fordeling blandt folkets brede lag i det antal av familiefædre som eier sine egne hjem. Der ligger nemlig hos enhver bra familiefar en sterk attraa efter at eie et hjem, ikke alene fordi det som regel er det billigste, men ogsaa fordi det er hans egen eiendom, hvor han kan styre og stelle efter behag.

Under folketællingen av 1900 blev landets samlede befolkning, fraregnet Alaska, kolonierne og nogen andre smaadele, delt i 16188000 familier. Av disse eiet bare 46,4 pct. eller 7 259 000 familier egne hjem. Der var 563 000 familier hvis hjemlige stilling var ukjendt.

Der var dog stor forskjel paa forholdet hos landets farm- og bybefolkning. En mand, som eier en farm, har naturligvis ogsaa sit eget hjem, saa længe han bor paa farmen, og det blir da kun forpakterklassen som leier. Av landets ca. 5 700 000 farmerfamilier eide omtrent 3 650 000 familier egne hjem, mens over 2 010 000 familier bodde tilleie, samtidig som eiendomsforholdet var ukjendt hos 40 000 familier. Av de 10¹/₂ million familier, som bodde i de større eller mindre byer, eide bare vel 3¹/₂ million familier egne hjem, hvorimot nær 6¹/₂ million familier bodde tilleie, mens eiendomsforholdet var ukjendt for omkring en ¹/₂ million familier. Stillingen er værre idag, end den var i 1900.

Hvor elendig mange mennesker bor i det rike Amerika, faar man først riktig begrep om, naar man blir kjendt i de saakaldte kjelderboliger. De fleste av disse kjeldere under træhusene er langt værre end et almindelig skur. De er lappet sammen paa alle mulige maater. En regnstorm om sommeren, en snestorm om vinteren og det fugtige raa veir host og vaar øver en helsefarlig virkning paa disse boliger og efterlater sig gjerne en eller flere syke, barn og voksne. Gigt, lungebetændelse og tæring holder tilhuse der.

Det Norske Folk i de Forenede Stater

Deres daglige liv og økonomiske stilling
:: :: Historik over Amerika :: :: Landets
fremtidsmuligheter for en indvandrer

Av

Knut Takla

Kristiania

J. M. Stenersen & Co.s Forlag

Fattigdommen gjør som bekjendt ingen forskjel paa folk. Man vil derfor i disse elendighetens huler finde folk av næsten alle nationer. Italienerne, polakker og andre indvandrere, sydeuropæere utgjør flertallet. Negrene er ogsaa talrig representert.

Kjelderhjemmene beboes av folk, som tjener litet eller intet til at opholde livet med. Den herreløse hund paa gaten fører en misundelsesværdig tilværelse i sammenligning med dem. Oftest (slet ikke altid) er kanskje denne elendighet selvforskyldt. Dovne, drikfældige, lastefulde familiefædre lever der. Og barnene, d. v. s. de, som lever op av dem, gaar, som rimelig kan være, gjerne i fædrenes fotspor.

Blandt de tusener av fullstendig hjemløse personer, som daglig færdes i storbyen Chicago, er stillingen forfærdelig.

Dommer Frank P. Sadler ved Desplaines Street Byret har optat kampen mot de billige logihuser. I et brev til sundhetskommisær Evans henleder han oppmerksomheten paa nogen av de farer for byens sundhetstilstand som han fandt paa en inspektionstur, som han nylig foretog i Chicago River distriktet, hvorfra de forbrydere og vagabonder kommer, der daglig blir bragt frem for ham i retten.

Han gjør oppmerksom paa den yderlige foragt for alle sundhetsregler, som vises i disse huser, og de mangelfulde foranstaltninger mot ildebrandstilfælder. Luften er saa daarlig i mange av disse huser om natten, at det var en stor lettelse at komme ut og indaande den friske luft. Under de nuværende forhold kan de ikke andet end at fremme og utbrede sykdommer, og da de ligger i hjertet av byen, er de en stadig trusel for hele byen.

I distriktet, der begrænses av Chicago River, Halstead Street, Lake og Van Buren Streets, er der næsten 100 logihuser og billige hoteller. Til disse søker den strøm av forbrydere hen, der fra alle kanter av landet kommer gjennom Chicago for at finde et skjulested. Logihusene er delt i bestemte klasser, ikke saa meget med hensyn til pris som til karakter. Nogen besøkes av arbeidere, andre av landstrykere og vagabonder, andre av tiggere og atter andre av forbrydere og lommetyver. Allesammen er for mænd.

Professor Charles N. Bushnell Ph. D. i Washington, D. C. sa i 1907, at de Forenede Stater var paa fallittens rand, fordi de forbrukte seks tusen millioner dollars om aaret paa forbrydere, fattige og hjelpeløse, mens nationens rikdom kun vokste med fem tusen millioner dollars om aaret. Da denne opsigtvækkende erklæring, som ventelig var, blev sterkt kritisert, kom han i juli samme aar med følgende statistiske beviser for sin paastands riktighet.

„Ti millioner av vort folk,“ sa han „eller en niendedel av den samlede folkemængde er nu stadig i en saadan fattigdom, at de ikke er istand til at ernære sig slik, at de kan bli sunde og arbeidsdygtige mennesker, og fire millioner av dem er likefrem fattiglemmer. I 1899, et av vore rike aar, fandt 18 pct. eller næsten en femtepart av staten New Yorks befolkning sig nødsaget til at be offentligheten om hjelp. I 1903 blev 14 procent av familierne paa Manhattan (byen New York) kastet ut av sine leiligheter, og hvert aar blir 10 pct., som dør der, begravet paa fattigmandens gravplass.

Den gjennomsnitlige løn for arbeidere, som ikke har lært noget fag, er mindre end hvad den gjennomsnitlige arbeiderfamilie kan leve av. Dette har vist sig ved en videnskapelig undersøkelse. Og allikevel kommer der aarlig henved en million mennesker fra de mest avsidesliggende dele av Europa med mindre end 20 dollars i sin lomme og blir sluppet løs der, hvor distrikterne allerede er overbefolket og hvor de har den mindste utsigt til at skape sig selv en fremtid eller bli til nytte for sit nye land.

Det er transportagenterne som gjør dette. Disse agenter er selvbestaltede „nationens gjørere“ (skapere) for selv at tjene derpaa.

De siste tre folketællinger i de Forenede Stater viser ogsaa, at antallet av sindssyke i dette land stiger hurtigere end folkemængden. Vi har nu stadig i vore velgjørenhetsanstalter 5 000 000 vanskapte, sindssyke, fattiglemmer o. s. v., repræsenterende et tap for nationen, som kan maale sig med det beløp, vi aarlig gir ut til colleges, universiteter og tekniske skoler hele landet over.

En av de viktigste aarsaker til alle disse utgifter til hjelp for folk, som ikke kan klare sig selv, er det urimelig store antal av ulykkestilfælder som aarlig finder sted ved vore fabrikker og andre bedrifter. Faa mennesker tænker over, hvor stort vort aarlige tap er fra dette hold. Lavt ansat blir 1 000 000 arbeidere dræpt eller saaret aarlig, og det kan paavises ved hjelp av europæisk statistikk, at fulde tre fjerdedele av disse kunde og burde være undgaaet.“

Man kan selv forestille sig, hvilken haardnakket kamp de fleste av disse fattige mennesker kjemper, førend de gir op alt haap om at vinde frem til uavhengighet. Det er ikke bare dem selv som anspænder hver muskel, men barnene maa som oftest ogsaa hjelpe til, fra de er ganske smaa. Antallet av de smaa, som saaledes enten maa hjelpe sine forældre eller sørge for sig selv, har ogsaa stadig vokset i de sidste 20—30 aar. I aaret 1880, da det samlede antal barn i de Forenede Stater i alderen mellom 10 og 14 aar var 6 649 000, arbeidet 1 198 000 eller 16 procent av disse for dag- eller ukeløn. I

aaret 1900, da antallet av barn i samme alder var 9 613 000, var antallet av dem, som gjorde lønsarbeide, 1 750 000 eller 18 pct.

En hel del av barnene blir ogsaa sat til haardt arbeide, mens de er meget unge. I Pennsylvania, hvor der trænges gutter i haardkulgruberne, fandt folketællingsmændene 2 067 gutter paa 10 aar i arbeide. Desuten var der 3 614 gutter paa 11 aar, 7 348 paa 12 aar, 14 286 paa 13 aar, 23 779 paa 14 aar og 33 101 paa 15 aar, eller et samlet antal av 84 195 barn.

Likeledes er der tusener av barn, saavel gutter som piker, der er ansat som lønsarbeidere i de usunde bomuldsspinderier, i tekstilindustrien, tobaksfabrikker, glasverker m. m. I 1900 var der saaledes ikke mindre end 80 989 gutter og 41 664 piker i alderen mellem 10 og 15 aar, som maatte gjøre haardt lønsarbeide i usunde fabrikker istedet for at gaa paa skole og nyde den adspredelse, som deres ungdom krævet. Ogsaa i Nord-Carolina dreves barneslaveriet i stor utstrækning, idet halvparten av barnene mellem 10 og 14 aar arbeidet utenfor hjemmet. 62 445 gutter og 25 541 piker var saaledes i aaret 1900 beskæftiget som lønsarbeidere.

I Indiana var 16 101 gutter og 2 809 piker under 15 aars alderen beskæftiget paa samme maate. Likeledes var ikke mindre end 71 622 barn under 15 aar ansat som visergutter, hovedsakelig paa de store departementsbutikker i større byer over hele landet.

Mange av disse barn maatte arbeide 12 timer i døgnet, og en stor del av dem utførte natarbeide i de usunde fabrikker.

Under nogenlunde normale arbeidsforhold kan dog en stor del av disse fattige arbeidere klare sig selv paa en vis, men indtræder der arbeidsstansninger, streiker eller andre uheld, eller vinteren melder sig pludselig og uventet, da staar noden for døren, haard og truende. De maa da faa hjælp i form av mat, klær og brændsel, skal de kunne klare sig.

Fattigunderstøttelsen i de Forenede Stater er ordnet paa en langt anden maate, og langtfra saa godt som i Norge. Ethvert county har naturligvis sine ordinære fattigutgifter, og ute i vestens smaabyer eller landdistrikter med sine forholdsvis faa fattige er de som regel rikelige nok, men i de store byer og fabrikkentrer strækker de langtfra til, og man maa da stole paa, at den private godgjørenhet vil sørge for resten. Stundom kan denne godgjørenhet være noksaa rikelig, men som oftest er den altfor knap. De amerikanske mangemillionærers milliongaver blir næsten aldrig skjænket til de fattige, men til kirker, skoler, universiteter og andre ofte allerede i forveien rike institutioner, som kan udødeliggjøre giverens navn for de kommende slegter. Oljekongen

Rockefeller hadde saaledes op til juli 1909 git bort ikke mindre end 118 millioner dollars som et sonoffer for sine synder. Men alle disse millioner, hvortil Norge saavel som mange andre lande ogsaa fik yde sin andel, gik utelukkende til kirker, skoler, universiteter og andre lignende formaal. Ikke en cent til de fattige. Andrew Carnegies specialitet er derimot biblioteksbygninger og store fredstempler. Man kan nu i omtrent hver eneste litt større by over det hele land se en større eller mindre stenbygning, hvorpaa der staar „Carnegie Hall“ med store stenbokstaver. Saaledes er det med alle. Enhver har sine egne ideer om maaten, hvorpaa deres navn kan bli bevaret for de kommende slechter. Men de fattige har de ingen bruk for.

De private hjelpekomiteer, som blir organisert i alle større byer for at hjelpe countyets faste fattigforstandere under enhver større periode av arbeidsløshet, maa derfor henvende sig til byens egne borgere og bokstavelig tigge og true ut av dem den nødvendige hjelp — mat, brændsel og klær, hvormed de kan lindre den værste nød. Alt dette blir dog kun midlertidig hjelp som kan ydes til de nødlidende en gang eller to, eller hjelpen kan ogsaa vare en uke, en maaned eller mer, indtil de atter er istand til at finde et eller andet slags arbeide.

Men der er mange, som i høieste grad trængte hjelp, men som enten slet ikke fik den eller blev hjulpet saa sent, at de ikke stod til at redde. Hjelpekomiteerne kommer ikke til kjendskap om deres nødlidende stilling, før det er forsent. Ikke alle fattigfolk er paagaende, men mange av dem er likesaa fintfølende som de rike og har en brændende attraa efter at hjelpe sig selv. Saadanne sulter da ofte i dage, uker og maaneder og melder sig almindelig ikke, før det er forsent. Andre vet ikke, hvor de skal henvende sig for at erholde hjelp, da baade stedet og forholdene, som de lever under, er dem fuldstændig ukjendt.

Historien om alle de kampe, lidelser og kvaler som maa gjennomgaas, før et menneske dør hungerdøden i dette store, rike og i høi grad ødsle land, blir aldrig skrevet. Den ulykkelige tar den uskrevet med sig i sin navnløse grav. I de amerikanske aviser kan man stadig læse de mest rystende beretninger om, hvordan det ene menneske efter det andet dør av sult.

De Forenede Stater har et frygtelig stort antal selvmordere, og tallet vokser ogsaa hurtig aar for aar.

Professor Charles N. Bushnell sier, at antallet av selvmord steg i de 19 aar fra 1885 til 1903 over fem ganger saa fort som folkemængden. Hadde man anledning til at spørre disse ulykkelige om

grunden til deres fortvilede gjerning, vilde sikkert en stor del av dem svare „sult.“ De vilde fortælle en historie om, hvorledes de i uker og maaneder hadde søkt etter arbeide, som kunde passe til deres kræfter og anlæg, men uten held. Nu hadde de kjæmpet, lidt og sultet, indtil kræfterne var slut, og de trodde derfor det var bedst, at døden endte deres haapløse tilværelse.

Men tiltrods for at mange, saaledes sulter ihjel i dette store, rike land eller ender sin elendige tilværelse som selvmordere, gjør allikevel de private velgjørenhetskomiteer store ting og redder mange fra hungersdøden, selv om hjelpen ofte kommer i den siste time.

De forskjellige velgjørenhets-organisationer i Chicago opplyser i sin aarsberetning for 1908, at der har været mere nød og fattigdom i Chicago i det aar end paa lang tid. Antallet av folk, som trængte hjelp, var større, og det kostet mere at yde den nødvendige hjelp end nogensinde før.

De fattige, som først og fremst er blit hjulpet, er gamle, svake og syke mennesker. Mødre med svake barn kommer i første rekke. Tre av de største organisationer, Chicago Bureau of Charities, Chicago Relief and Aid Society og den tyske hjelpeforening har tilsammen hjulpet over 64 500 personer — store og smaa.

Chicago Bureau of Charities mottok 11 000 ansøkninger om hjelp. Disse andragender gjaldt nær 42 000 personer. I de varmeste sommermaaneder sendte Bureau of Charities 3 000 barn fra tenement-distrikterne (fattigkvartererne) ut paa landet, og der blev git over 1 000 mødre frit ferieophold. I pengebidrag mottok organisationen i aarets løp over 88 000 dollars.

Chicago Relief and Aid Society hjalp 20 000 fattigfolk og brukte dertil 68 000 dollars i penger.

Foruten disse tusener av fattige, som blir midlertidig hjulpet under større eller mindre perioder av nød og arbeidsløshet, har landet naturligvis ogsaa sin faste stok av fattiglemmer, der maa opholdes aaret rundt. Næsten ethvert county i alle ældre stater har nu sine fattigfarme, og belægget vokser for hvert aar. Likeledes er der i tusenvis av milde stiftelser, alderdomshjem, barnehjem m. m. Alle er ikke bare fulde, men overfylt. Især er det tilfælde med barnehjemmene, hvorav der kunde være dobbelt saa mange, og endda vilde de bli optat til sidste plass. Der er ogsaa i tusenvis av hjemløse mænd og kvinder. Landet har en umaadelig stor hær av landstrykere, hvis antal anslaaes høist forskjellig — fra 200 000 og op til 1 000 000. Disse vandrer, hjem- og venneløse, fillete og fæle, uten maal og med, fra sted til sted, hatet, truet og frygtet av alle, indtil døden gjør en

ende paa deres elendige tilværelse. Man har beregnet, at mindst 15 000 av disse stakkars hjemløse vandrere blir aarlighaars dræpt av landets jernbaner. Allikevel vokser antallet av dem meget sterkt.

Det er dog ikke bare blandt befolkningen, at nationalformuen er saa ujevnt fordelt, men forholdet er det samme ogsaa for staternes vedkommende. Enkelte stater har saaledes alene en like saa stor nationalformue som et dusin andre. Staten New York hadde saaledes i 1900 en større nationalformue end Kansas, Nebraska, Syd-Dakota, Nord-Dakota, Montana, Idaho, Wyoming, Colorado, New Mexico, Arizona, Arkansas, Utah, Nevada, Washington, Oregon og Texas til sammenlagt, skjönt disse 16 stater hadde tilsammen over 33 ganger saa stort landomraade som staten New York, eller over halvdelen av hele de Forenede Staters landomraade, fraregnet Alaska og kolonierne. Nationalformuen har naturligvis vokset en hel del i disse 16 stater i de sidste 10 aar paa grund av de stedse stigende landværdier, men værdierne har heller ikke staat stille i staten New York i samme tidsrum.

Tok man samtidig al eiendom i disse 16 stater, der eies av mænd som bor i New York, og overførte den til den stat, hvor eiermanden bor, da vilde forskjellen bli endnu større.

Eiendom, som jernbaner, sporveier, telegraf- og telefonlinjer, blir nemlig altid opført som eiendom, der tilhører den stat, hvori de er bygget, selv om statens befolkning ikke eier en eneste aktie i disse anlæg.

Det er derfor intet under, at de to midtpunkter, det geografiske og rigdommens midtpunkt, ligger paa to forskjellige steder, og det første ligger meget længere vest end det sidste. Det geografiske midtpunkt ligger saaledes ved Smith Center i Smith County i den nordlige del av Kansas, mens midtpunktet for al skattepliktig eiendom skal ligge over 1 000 mil længere øst eller ved Franklin, Pennsylvania, omtrent 70 mil nord for Pittsburg, eller kun ca. 350 mil vest for byen New York.

Den økonomiske stilling blandt det norsk-amerikanske folk.

De samme slags overdrevne beretninger, som man hører om de Forenede Staters rigdom, hører man ogsaa almindelig om rigdommen blandt det norsk-amerikanske folk. Har en mand eiendom til 5 000 dollars værdi, gaar han almindelig under navnet av at være eier av

20 000. Er han derimot eier av 20 000, sier folk almindelig, at han er værd en 60—70 000; og har han eiendom, som kommer op til det sidste tal eller derover, da gaar han som regel i folkemunde under navnet „millionæren.“

Nordmændene har dog likesom en følelse av, at deres slegtninger derborte ikke har naadd fuldt saa langt i materielt velvære som de saakaldte amerikanere, men de tror dog gjerne, at de ældre av dem, eller de som først reiste, er noget nær millionærer, mens deres senere utvandrede barn eller nære slegtninger er paa god vei til at bli det. Denne tro blir i høi grad bestyrket ved de glimrende beskrivelser av den uhyre rigdom, som er i de Forenede Stater, og isærdeleshet av dem som er skrevet av en eller anden nordmand, der har gjort en snartur til landet og derved faat et overfladisk syn paa forholdet.

Thoralv Klaveness fandt saaledes, og da isærdeleshet under sit første besøk i de Forenede Stater, en frygtelig rigdom inden landets grænser, og ikke mindst blandt sine utvandrede landsmænd. Han sier saaledes i sin bok, „Det Norske Amerika,“ at „en norsk bonde paa en 5—10 000 dollars er ikke bemerket derover — han træffes saaat si paa hver landevei. En 15—20 000 i formue ansees for det almindelige, 30—40 000 vækker ingen opsigt, 50 000 omtales, 80 000 er rigdom. Men endog 50—80 000 dollars eier saa mangen norsk bonde i Red Riverdalen, selv om han for 20—30 aar siden var en fattig husmandsgut her hjemme. I Olmstead County, Minnesota er nordmændenes formue anslaat til fem og seksti millioner dollars — en sum, som illustrerer.

Og hvad bøndernes indtægter angaar, kan følgende tal gi nogen kundskap. Den gjennemsnitlige avkastning av hvete anslaaes til 30—40 bushels pr. acre. Prisen pr. bushel dreier sig omkring 60 cents. Den har været oppe i en dollar.“

Saalangt Klaveness.

Med hensyn til holdbarheten av paastanden om en gjennemsnitavling paa 30—40 bushels hvete pr. acre for Red Riverdalens vedkommende, da henviser jeg til regjeringens avlingstabeller for Nord-Dakota, som gir en langt sandere beretning end landagenternes skryt. Vi skal derfor kun se litt nærmere paa den anslaaede 65 millioner dollars formue, som skal eies av nordmændene i Olmstead County, Minnesota.

Olmstead County er ikke stort, men hører til et av statens bedste akkerbruksdistrikter. Seks aar efter at hr. Klaveness hadde skrevet sin bok, eller under folketællingen av 1910, blev al farmeiendom i countyet, saasom jord, huser, farmmaskineri, husdyr, m. m. værdsat til

omtrent 27 millioner dollars. Hertil kom byeendom for omtrent 13 millioner. Fullt værdi av det hele var altsaa 40 millioner dollars i runde tal¹⁾. Skatteværdien av den samme eiendom var derimot ikke fuldt 10 millioner dollars.

Nordmændene utgjør omtrent en sjettedel av countyets samlede befolkning. Forutsætter man nu, at denne formue er likelig fordelt paa alle, falder der omtrent 6 667 000 dollars paa deres part. 6 667 000 dollars er en vakker sum at fordele blandt 3 700 mennesker; men der er allikevel et langt sprang mellom dette tal og 65 millioner dollars.

Ingen vet, hvor meget det norsk-amerikanske folk tar av landets nationalformue paa sin part. Statistikken behandler nemlig ikke hvert folk for sig, men tar dem alle under ett, og man har saaledes kun gjetninger at holde sig til. Det eneste nogenlunde sikre grundlag, man har for beregningen, er at lægge sammen nationalformuen i de seks nordveststater og dele den ut igjen paa hvert individ. Naturligvis bor ikke alle utvandrede nordmænd i disse seks stater, men forholdene i de strøk, hvor de har bosat sig, er forholdsvis saa like, at man godt kan anta, at de alle bor der.

Under folketællingen av 1900 blev nationalformuen i de seks nordveststater, Illinois, Iowa, Wisconsin, Minnesota, Syd- og Nord-Dakota, beregnet til 16 358 $\frac{1}{2}$ million dollars. Den samlede befolkning beløp sig samtidig til 11 595 000 mennesker. Deler man nu dette beløp likelig mellom alle, blir det omtrent 1 400 paa hver person. Antar man da, at den samlede befolkning av norsk byrd, som i 1900 bodde inden landets grænser, beløp sig til 1 500 000 mennesker, skulde deres nationalformue i dette aar beløpe sig til 2 115 millioner dollars eller 7 867 millioner kroner.

Nationalformuen i disse seks stater har dog vokset hurtig i de siste 10 aar paa grund av de voldsomt stigende værdier av de fleste eiendommer. Jeg antar derfor, at den var mindst en tredjedel større i 1910 end i 1900.

Denne beregning vilde være nogenlunde korrekt, hvis alle mennesker i de seks stater hadde hat like stor fremgang i økonomisk henseende; men nu er det desværre ikke tilfælde.

Enkelte av de mere repræsentative nordmænd derborte er gjerne tilboielige til at paastaa, at det norske folk har gjennomgaaende gjort det bedre end nogen av de indvandrede nationer, ja til og med bedre end de indfødte, og at deres gjennemsnitts-formue som følge herav er meget større end landets gjennemsnittsformue. Men for en,

¹⁾ Her er ikke tatt hensyn til gjæld.

som vil forsøke at gi en sand fremstilling av den nakne virkelighet, gjælder det at se litt mere nøkternt paa de virkelige fakta. Den foran opførte beregning av norsk-amerikanernes nationalformue er i virkeligheten meget for høi, hvad der vil fremgaa av følgende kjendsgjæringer.

Den 30. juni 1905 var der inden disse seks stater over 43 000 mil av landets bedst utstyrte jernbaner, eller omtrent en femtedel av landets samlede jernbanenet. Disse hadde en samlet værdi av ca. 2 248 millioner dollars. Men nordmændene eier neppe en eneste aktie i disse baner.

Der var samtidig nær 4 000 mil elektriske jernbaner og sporveier, som hadde en samlet værdi av 416 $\frac{1}{2}$ million dollars. Nordmændene eier neppe nogen aktier i disse anlæg heller. Der er ogsaa tusener av mil telegraf- og lang distance-telefonlinjer, værd millioner av dollars, men heller ikke i disse er nordmændene parthavere.

Heller ikke finder man dem som eiere av Chicagos, Milwaukeees, St. Pauls eller Minneapolis' vældige skyskrapere eller millionvillaer; eller disse byers store en gros og detaljforretninger, vældige slagterier, korn-, mel- og trælastforretninger. De er heller ikke Eiermænd eller parthavere i Illinois' eller Iowas rike kulgruber, Minnesotas jerngruber, eller de store skoger i Wisconsin eller Minnesota. Alle disse eiendommer, som er værd tusener av millioner, er paa andre hænder.

Kunde man trække værdien av disse eiendommer fra de seks staters nationalformue og siden dele resten blandt befolkningen, vilde man kanske faa den omtrentlige størrelse av det norsk-amerikanske folks nationalformue.

Det var forresten ganske naturlig, at de norske indvandrere maatte ligge under i kampen om de store formuer likeoverfor landets ældre engelsktalende indbyggere, da de kom til landet fattige og ukjendte med landets sprog, love og samfundsordning. Dette indsaa de ogsaa selv, og det var derfor ytterst faa av dem der prøvet sin lykke som storspekulanter, og endnu færre som naadde maalet og blev millionærer. Den store masse nøiedes derimot fra begyndelsen av med at bli mindre forretningsmænd og fabrikanter eller farmere og arbeidere. Mange av disse kunde senere bli graadige nok efter gods og guld, men deres graadighet maatte arbeide under andre former og med andre midler, der gav mindre utbytte.

Nordmændene har ved siden av sine nationale dyder ogsaa sine store feil, der ofte sætter dem tilbake i konkurransen med andre nationer. En av deres største feil er deres sørgelige mangel paa enighet. De kan umulig løfte i flok, men enhver maa absolut dra til sin kant. Man ser aldrig dette sterke utslag av individuel uenighet

blandt folk av andre nationaliteter som blandt nordmændene. Irlænderne, som nordmanden gjerne betrakter som en raa, underlegen race, kan staa enige, naar det gjælder et stort nationalt foretagende, og er som følge herav blit en stormagt i landets politik saavel som i dets forretningsliv. Tyskere, skotlændere og engelskmænd har lært den samme kunst og har derfor arbeidet sig op til landets ledende fabrikker og forretningsmænd. Men den som forstaaer kunsten tilgavns, det er jøden. Man ser derfor næsten aldrig, at to jøder slaas om et og samme ben, eller at barnene spredes for alle vinde. Næsten altid er et søskenlag interessert i samme forretning, hvorved de kan hjelpe hinanden og gjøre bruk av sin samlede kapital med fuld kraft paa et sted. Dette i forbindelse med sluhet, seig utholdenhet og hensynsløs bruk av alle lovlige — stundom og saa ulovlige — midler for at naa maalet har paa kort tid gjort det faatallige jødiske folk (deres samlede antal i de Forenede Stater er litt mindre end nordmændenes) til de ledende pengefyrster i landets finansverden med flere millionærer end noget andet folk.

En slik enighet har ikke nordmændene lært. Har et søskenlag arvet en litt større arbeidskapital, kan den umulig forbli samlet i et fællesforetagende og under én vilje; følgen er, at de har ikke nok driftskapital til større foretagender og ligger derfor under i konkurransen.

Naar derfor en jøde blir eier av en million-departementbutikk eller en gros forretning i Chicago eller New York, maa nordmanden noie sig med en landsbybutikk ute i vesten; naar en jøde blir chef for en av Wall Streets store pengeinstitutioner, er nordmanden glad ved at opnaa en lignende stilling i en liten landsbybank; eller naar en jøde anlegger en fabrikk som gir arbeide til hundreder av mennesker, da bygger nordmanden sig et verksted med plass for to—tre mand.

Denne overlegenhet, som jøden utviser i økonomisk henseende, grunder sig ikke paa en større intelligens, men simpelthen paa en større dristighet end den nordmanden forstaaer at præstere.

Den mangel paa dristighet, som er et sterkt træk i den norske folkekarakter, naar det gjælder forretning, la en sterk hemske iveien for den økonomiske utvikling hos mange, især blandt de ældre farmere. Disse likte ikke at sætte sig i større gjæld, og de kunde ikke i likhet med alle andre indbilde sig, at de uhyre store strækninger av øde jord skulde bli tat i bruk saa hurtig som det virkelig skedde. De forsømte derfor at faa fat i nok jord til en skikkelig stor farm, før det var forsent, selv om de eide den fornødne kapital. Et eksempel paa hvordan dette kunde gaa, har man i to norske farmere som kom om-

trent samtidig til Wisconsin i begyndelsen av 40-aarene. Den ene hadde en kapital av 700 dollars at begynde med, og den anden hadde 2 000 dollars. Begge kunde da kjøpe regjeringsland av bedste sort i ubegrænsede mængder til en pris av 1,25 pr. acre. Den første kjøpte saa meget regjeringsland han formaadde og siden privat land, selv om prisen steg. Den sidste derimot, som kunde ha kjøpt nok regjeringsland til et litet baroni, trodde det var bedre at laane ut sine penger til 10 pct. rente end at kjøpe land — det hastet nemlig ikke saa særdeles med det. Det varte dog ikke mere end etpar aar, før alt vildt land omkring ham var opkjøpt og farmens utvidelse derved stængt. Resultatet var, at da de to farmere døde i en høi alder, kunde den første overlate sin søn en farm paa 1 560 acres, foruten større strækninger værdifuldt land paa andre kanter, mens den sidste bare hadde en farm paa 160 acres — det samme stykke land som han kjøpte, da han bosatte sig i staten.

Enkelte av dem søkte senere at erstatte sin mangel paa fremsynt-
het med en overdreven sterk sparsommelighet, en sparsommelighet, som ofte utartet til den krasseste gjerrighet. De reiste fra fædrelandet i haap om at forbedre sin økonomiske stilling, men de indsaa straks, at der maatte baade arbeide og sparsommelighet til, skulde det bli litt mere end daglig brød.

Fik de nu se, at de kunde klare sig godt, vaagnet lysten til at bli likesaa velstaaende som naboerne, der var kommet ti—femten aar i forveien. Klarte de ogsaa det, steg lysten til at bli deres overmænd. Alt dette tok tid — en række av aar ikke bare av haardt ensformig arbeide og selvpinende sparsomhet, men hvori de ogsaa maatte gi avkald paa alle saadanne sunde fornøielser og sjælsoploftende tanker som fædrelandet og omgang med barndomsvenner kan gi et menneske. Dollaren blev da litt efterhvert lønnen for alt. Om den dreiet deres tanker sig fra morgen til kveld og blev tilslut sjælelskjæreste klenodie. Tanken om at de muligens kunde ha erhvervet nok for resten av livet, faldt dem aldrig ind, men mer, mer — blev det stadige motto. De fortsatte derfor med at arbeide og spare, spare og arbeide, saalænge ryggen kunde bøies, og la dollar paa dollar, indtil de knustes under guldkalvens tyngde. Siden kom arvingerne og slos om gamlingernes hjerteblod.

Var nu en saadan mammonstræl ogsaa velsignet med en jernhelbred, der satte ham istand til at taale alle anstrengelser, en passende forsigtig spekulationslyst og nok hensynsløshet likeoverfor sin næste, samt en hustru som, foruten at være likesaa arbeidsom og likesaa gjerrig, — begge maatte være like, ellers gik det ikke — og som gav ham en otte—ti

sterke gutter og dermed fri arbeidshjælp, da kunde han drive det vidt under et langt liv. Han klorte da til sig farm efter farm — der var altid dem som gik træt av farmingen og solgte sin jord — og en formue av en 2 til 300 000 dollars blev gjerne lønnen for et langt glædeløst liv i mammons tjeneste. Ja, jeg kjender endog et tilfælde, at en norsk farmer i det nordlige Illinois klarte at samle eiendom til en værdi av 900 000 dollars, før han maatte under græstorven.

Men saadanne formuer er dog meget sjeldne. Enkelte norsk-amerikanske farmere er ogsaa blit rike saa at si ved et slumpetraf. En farmer kunde saaledes reise ut i ødemarken og ta en kvart land paa homestead. Hans land var hverken værre eller bedre end naboens, men efter nogen aars forløp, blev en jernbane bygget gjennem egnen og stationen lagt paa hans eiendom. Med stationen vokste der straks op en liten by, hvorved han fik anledning til at sælge sin farm eller en del av den til hustomter. Jeg kjender flere som er blit velstaaende eller rike paa den vis, skjønt dette synes mere at gjælde folk av andre nationer.

Man kan derfor træffe norske farmere i de Forenede Stater, som har eiendommer til en samlet værdi fra 50 000 til 500 000 dollars — dog finder man dem slet ikke paa hver korsvei.

Blandt det brede jevne lag av den norsk-amerikanske farmbefolkning er stillingen saaledes, at 10—20 000 dollars blir betragtet som velstand.

Under folketællingen av 1910 hadde en gjennomsnittsfarm med paastaaende hus, farmmaskineri og alslags husdyr i de seks stater ifølge regjeringens opgaver følgende gjennomsnittsværdi: I Illinois 15 505 dollars; Iowa 17 259; Wisconsin 7 978; Minnesota 9 456; Syd-Dakota 15 018 og Nord-Dakota 13 109 dollars.

Tar man derimot og betragter gjennomsnittsværdien av en 160 acres farm med fuldt tilbehør i de seks stater, da blir stillingen helt anderledes. Ifølge de samme kilder hadde en saadan farm i 1910 en værdi av 19 230 dollars i Illinois; 17 696 dollars i Iowa; 10 726 dollars i Wisconsin; 8 247 dollars i Minnesota; 7 649 dollars i Syd-Dakota og 5 491 dollars i Nord-Dakota.

Paa grund av den voldsomme værdistigning av alslags farmeiendom i den sidste tiaarsperiode hadde disse farme omtrent fordoblet sin værdi siden 1900.

Et eksempel paa, hvorledes denne værdistigning har virket i de siste tyve aar og hvilken fordel virkelig farmerne har av den, gir følgende:

En mand sat 9—10 aar som forpagter paa et stykke jord i den

midtre del av det nordlige Iowa. Han kunde fra først av ha kjøpt det til 5 dollars pr. acre. Siden steg det til 8,10 og 12 $\frac{1}{2}$ dollars, og i 1891 kjøpte han 170 acres til 12 $\frac{1}{2}$ dollars pr. acre. Fem aar senere blev han tilbudt en pris av 32 dollars pr. acre, men nu i 1911 kan han meget let sælge farmen for 75 dollars pr. acre; farmen har altsaa paa disse 20 aar fordoblet sin værdi 6 ganger.

Hans virkelige fremgang, bortset fra jordens værdistigning, var derimot helt anderledes. Som et bevis paa samme kan anføres, at naar han kjøpte farmen i 1891, maatte han laane 1500 dollars til 8 pct. rente mot pant i farmen. I 1901 var laanet forfaldent. Han kunde da ikke betale, men gik til en anden bank og laante 2000 dollars til 5 $\frac{1}{2}$ pct. rente, likeledes mot pant i farmen, hvormed han betalte ut det første laan og litt løs gjæld. Han har i mellemtiden ikke bygget nogen nye hus, og jeg er overbevist om, at han i disse 20 aar ikke brukte over 200 dollars til forbedring paa farmen. Faciten blir altsaa, at han i disse 20 aar (gjælden er like stor idag som i 1901) gik 300 dollars tilbake istedetfor frem i virkelig velstand under sin gaardsdrift.

Men tar man værdistigningen i betragtning, blir regnestykket anderledes. I 1891, da han kjøpte farmen, var hans virkelige formue, bortset fra de kreaturer og det maskineri, han hadde forskaffet sig under forpagtningstiden, 625 dollars. Solgte han derimot nu sin farm til 75 dollars pr. acre, vilde han være eier av 10 650 dollars, efterat hans gjæld var betalt.

Vil han derimot selv dyrke sin farm, har han liten fordel av værdistigningen. Han har nemlig ikke mere aker nu, end han hadde i 1891. Heller ikke kan han avle mer pr. acre, men snarere mindre, da jorden begynner at bli utpint. Hans kreaturbesætning er ikke større nu end for tyve aar siden, da farmen var fuldt utnyttet, naar han kjøpte den, og hans inntægter av farmen — bortset fra priserne — blir selvfølgelig ikke større nu, om hans jord er værd 75 dollars pr. acre, end da han betalte 12 $\frac{1}{2}$ dollars for den. Den eneste fordel som han har av værdistigningen, blir altsaa, at han kan faa laant penger til rimelige renter paa grund av den større sikkerhet, men saa faar han til gjengjæld større skatter, da disse holder følge med jordens værdistigning.

De samme forhold raader i større og mindre grad over det hele land. Værdistigningen har ikke været like stor paa alle steder, det er det hele. Faktum er, at der er svært mange farmere saavel av ældre som yngre, der har noksaa vanskelig for at klare sine aarlige utgifter. Om der høstes en avling som kan ha en værdi av en 500

til 2 000 dollars eller mer, saa kræves der ogsaa utgifter til alle kanter, og utgifterne stiger. Selv den mat, som farmeren producerer, sælger han først til byen — kornvarer, melk og levende kreaturer og kjøper dem siden igjen som mel, smør, kjøt og pølse. Saa er det alle nødvendighetsartikler. Alt maa atter kjøpes fra hatten paa hodet til vanter paa hænderne og strømper paa føtterne.

Faar de saa tilmed et eller flere uaar, sygdom blandt kreaturene, eller det som værre er, sygdom i huset, med svære doktor-regninger, da blir det gjæld istedetfor penger tilovers for manges vedkommende.

Man tror saa ofte, at der ikke er gjæld blandt de amerikanske farmere, men at alle har penger i banken. Intet kan være mere feilagtig. Mange skylder mere paa sin farm idag, end de betalte for landet for 30—40 aar tilbake, og gjælden har til og med steget sterkt i de senere aar, tiltrods for de meget omskregne gode tider for de amerikanske farmere.

Offentlige undersøkelser har vist, at omtrent en tredjedel av alle farme i de Forenede Stater, som blev dyrket av sine eiere, var beheftet med pantegjæld i 1910. I et brev, som præsident Taft 1912 sendte til guvernørerne i alle stater, hvori han anbefaler oprettelsen av en hypotekbank, sier han, at den amerikanske farmer skylder den uhyre sum av 6 040 millioner dollars — over 22 500 millioner kroner.

Denne uhyre gjæld trak aarligaars 512 millioner dollars i renter, og naar alt regnes med, blev den rentefot, som landets farmer maatte utrede, gjennemsnittlig $8\frac{1}{2}$ pct.

Iowa hadde i 1910 den største pantegjæld paa sine farme av de seks nordveststater. 51,8 pct. av alle farme, som blev dyrket av sine Eiermænd, var beheftet med pantegjæld, og den steg fra 1 319 dollars pr. farm i 1890 til 4 048 dollars pr. farm i 1910. Gjældens samlede størrelse beløp sig i det sidste aar til 204 millioner dollars.

Den samlede pantegjæld i de seks nordveststater beløp sig til over 625 millioner dollars i 1910.

Men dette er ikke alt. Der er nemlig en god del pantegjæld som ikke er opgit, og mange landmænd skylder paa sine personlige „notes“-bevis og har anden gjæld.

Enhver som kjender stillingen tilbunds, er derfor ikke det mindste forundret over, at farmer paa farmer ramler overende under enhver krise som gaar over landet, tiltrods for de lovpriste gode betingelser som farmere arbeider under.

Er formuen ujevnt fordelt blandt farmerne, er dette i endnu høiere grad tilfælde blandt den norsk-amerikanske bybefolkning. Blandt dem træffer man saaledes de rikeste — der skal være et

halvt dusin millionærer derborte, alle byfolk — saavel som de fattigste nordmænd i landet.

Mange av de ældre forretningsmænd har gjort det godt derborte i vestens smaabyer. De som kom først og begyndte forretning i de nye byer i de østlige settlementer, hadde ogsaa ypperlige chancer for fremgang. Byerne var faa, handelsmændene endnu færre og byens territorium uhyre stort. Samtidig foregik bebyggelsen av disse store, øde strækninger meget hurtigere, end man forestiller sig her i Norge. En stor landstrækning av regjeringsland kunde saaledes ligge fuldstændig øde, men inden et par aar efter at første nybygger hadde bosat sig, var den hele strækning eller ialfald den bedste del fuldstændig optat av virkelige settlere. Disse trængte alt mulig til livets ophold; ikke luksusvarer som nu, men nødvendighetsartikler — mat, drikke, klær, hus, møbler, kjøkkentøi, verktøi, farmmaskineri m. m. m. Alt maatte kjøpes, og handelsmanden fik skaffe det hele. Der var derfor i mange aar en handelsomsætning uten like. Varerne var simple og hverdagslige, betjeningen billig og butikken som oftest en liten trærønne.

Som et eksempel paa disse dages forretninger kan anføres: To nordmænd gik i kompaniskap og begyndte forretning i en liten butik, som stod ved en korsvei langt ute i landet i den nordlige del av Minnesota, netop som nybyggerne begyndte at strømme ind til det omliggende frie regjeringsland. De hadde ingen driftskapital, men fik i begyndelsen kredit hos storbyens grossister og holdt forretningen gaaende i 10 aar, hvorefter de ophævet kompaniskapet og delte en nettofortjeneste av 90 000 dollars.

Mange av de ældre kjøpmænd har samtidig forøket sin formue i betydelig grad ved at anbringe sin overflødige kapital i farmland, mens det var billig. De fleste eier saaledes en eller flere farme, og enkelte bankierer har mange.

Det er derfor intet særsyn at møte norsk-amerikanske kjøpmænd, som under en 30—40-aarig lang forretningsvirksomhet har samlet sig en formue av en 40 à 50 000 dollars. Flere eier endnu mere, 75—100 000 dollars, og ikke saa ganske faa kan værdsættes til 250 000 eller deröver.

Disse forholdsvis betydelige formuer har de fleste samlet i de smaa landsbyer ute i nordvestens mange norske settlementer, dels ved handel med almindelige kjøpmandsvarer, med træløst, farmmaskineri, kjøp og salg av levende kreaturer, handel med kornvarer, bankforretning, kjøp og salg av farmland, eller ogsaa ved litt av hvert av alt dette.

Men uagtet der er mange, som saaledes har gjort det godt, utgjør de bare et ubetydelig mindretal av det samlede norsk-amerikanske forretningsfolk; de fleste smaa forretningsfolk har oftest vanskelig nok for at faa sit regnskap til at balansere.

Men i endnu vanskeligere økonomisk stilling staar i de fleste tilfælder den store norsk-amerikanske forpagter- og arbeiderklasse, saavel i byen som paa landet.

Forpagternes kaar forværres for hvert aar, især fordi betingelserne skifter hurtig om, fra det før almindelig brukte andelssystem til et fast leiesystem. Under det første system, da eier og leier delte avlingen efter forut fastsatte betingelser, fik de hver sin andel baade av tap og gevinst. Under det siste system, da forpagteren maa betale en bestemt kontant leieavgift pr. acre, er eieren fuldstændig paa den sikre side, mens forpagteren løper hele risikoen. Under særdeles heldige aaringer med høie priser paa alle produkter kan en forpagter slumpe til at tjene godt; men da leietiden almindelig kun varer 3 aar, kan man i det tilfælde være sikker paa, at avgiften blir forhøiet i de næste 3 aar, da en eller anden konkurrent byr op for den første. Disse 3 aar kan da maaske bringe daarlige aaringer med lave priser og ringe indtægter for forpagteren. Men den høie forpagtningsavgift maa allikevel betales fuldtut, selv om den siste ku maa sælges.

Der er en masse forpagtere, som balanserer livet igjennem paa denne maate. I den ene periode kan de gaa en smule frem i velstand, faa en flok kreaturer, litt farmmaskineri og maaske litt penger tilbedste, for saa at miste det hele i næste periode. Naar de da blir gamle og utslitt, staar de der, uten hjem, uten formue og, jeg hadde nær sagt, ogsaa uten venner.

Omtrent i lignende økonomisk stilling staar ogsaa de tusener av norske arbeidere, som har bosat sig i de større og mindre byer utover nordvestens uhyre vidder. Svært faa av disse har været istand til at lægge sig op nogen formue, som de kan falde tilbake paa, naar de ikke længer kan arbeide. Enkelte haandverkere, som har været istand til at svinge sig op til kontraktører eller større verksteds- og fabrikeiere, har tildels gjort det godt. Det samme kan sies om endel maskinister eller lokomotivførere, fyrbøtere og konduktører paa landets jernbaner, eller dygtige haandverkere, som har arbeidet længe paa samme sted og derved været istand til at opnaa en formandspost; eller de som har hat et aarelangt stadig og nogenlunde vellønnet arbeide i storbyernes fabrikker; De som har opnaadd en hovedbokholderpost i en større forretning, har tildels ogsaa været istand til at lægge litt tilside av sin aarlige løn, naar de har levet sparsommelig. Men det

er naturligvis faa som kan være bestyrere i forhold til den store masse arbeidere i underordnet stilling.

Naar man taler om amerikanske daglønner her i Norge, oversætter man dem straks til kroner og øre. Naar man da hører, at en arbeidsmand derborte tjener fra $1\frac{1}{2}$ til 2 dollars pr. dag, eller at han endog naar op til 3—4 dollars, ja i enkelte tilfælder til 5—6 dollars pr. dag, og enhver vet, at en amerikansk dollar er opimot 4 kroner, blir det jo 6—8, 12 — 16 — 20 eller 24 kroner pr. dag. Dette synes at være svære daglønner, og man finder det rimelig, at folk blir rike med saa høi løn. Men man maa være opmerksom paa, at dette er et fuldstændig feilagtig regnestykke. Disse arbeidere, som tjener saadanne daglønner, enten det er $1\frac{1}{2}$ —2 dollars pr. dag, — det almindelige — eller optil 6 dollars pr. dag, hvad der hænder ytterst sjelden, de bor ogsaa i de Forenede Stater og maa bygge sit hjem der, kjøpe sin mat, sine klær og møbler i dette land, og de er nødsaget til at følge med i landets skikker og fastsatte sedvaner.

De Forenede Stater var et vidunderland, hvis det kunde gi skoghuggerne, sagbruksarbeiderne, trælasthandlerne, murerne, snekkerne, malerne og tapetsererne høie daglønner og allikevel skaffe billige hus. Eller hvis det kunde gi Montanas faareiere god pris for deres uld, fabrikeierne og arbeiderne god fortjeneste paa tilvirkningen av toiet, samt skrædderen god betaling for sit arbeide og allikevel skaffe billige klær. Eller det kunde gi farmeren god pris for hans kvæg, svin og hvete, samt mellemanden stor fortjeneste og allikevel skaffe billige fødevarer. Hvis det var tilfældet, da var det nok saa gildt at være arbeidsmand, og det vilde da ikke være længe, før han sat i en tryk økonomisk uafhængighet.

Men de Forenede Stater er ikke mere end andre land noget vidunderland i denne henseende. Høie daglønner maa jo nødvendigvis bringe høie priser paa alle slags tilvirkede produkter. Har en arbeider større gjennemsnitt-dagløn i de Forenede Stater end her, saa har han til gjengjæld meget større utgifter, da de fleste fornødenhetsartikler, mat, drikke, klær, hus, brændsel m. m. er meget dyrere end her, og det dyreste av alt er maaten, hvorpaa folk lever.

Der var en tid, da fødevarer holdt sig forholdsvis billige derborte. I sytti, otti og nittiaarene vokste farmbefolkningen forholdsvis hurtigere end bybefolkningen. Omtrent 100 000 nye farme om aaret har respekt. Der produsertes derfor meget mere fødevarer, end der forbrukes, og priserne blev lave. Men ved utgangen av forrige aarhundrede kom omslaget. Siden har bybefolkningen vokset meget hurtigere end landbefolkningen, og der blev hvert aar flere og flere

konsumenter, mens produktionen stod forholdsvis stille. Selvfølgelig maatte priserne stige. Enhver kan forstaa, at en 48 pounds melsæk maa koste mer, naar hveten staar i 90 cents pr. bushel, end naar den bare staar i 45 cents, og at flesk maa bli dyrere, naar prisen paa levende svin er 7 dollars pr. hundrede pund, ikke at tale om 10—11 dollars mot tidligere 3 dollars.

Priserne paa alslags fødevarer steg jevnt og sikkert aar for aar, indtil de i 1910 naadde en før uanet høide. Der lød da tilslut fra landsende til landsende en sterk klage over de ublue matpriser, og de Forenede Staters senat nedsatte tilsisst en special-komite for at undersøke aarsaken til disse priser og om mulig finde et botemiddel mot dem. Denne komite indsendte sin rapport til senatet i 1910, men kunde bare konstatere de stedfundne prisforhøielser uten at anvise noget virksomt middel mot dem.

Undersøkelsen gjaldt 257 fornødenhetsartikler, der blev fremstillet gruppevis og omfattet priserne i tidsrummet fra og med 1890 til og med 1909. Ifølge denne rapport hadde følgende prisforhøielser fundet sted i denne periode:

Farmprodukter (matvarer) 39,8 pct. Andre slags matvarer 19,7; tømmer og bygningsmaterialer 19,6; diverse fornødenheter 14,7; klær og klædesvarer 12,0; brænde og belysning 6,9; husutstyr 5,3; metaller og redskaper 3,6.

Detaljpriserne i de Forenede Stater var høiere vaaren 1910, end de hadde været paa mange aar. Flesk var 70 pct. høiere end vaaren 1900; skinke 33; mel 50; smør 45; sukker 12 og egg 100 pct. Sko og klær var ogsaa betydelig høiere i 1910 end i 1900.

Det er klart, at arbeiderne, som maa kjøpe alt, føler disse prisforhøielser. Lønningerne steg nok en del i samme periode, men holdt langt fra skridt med pristigningen paa livsfornødenheter. Den største stigning av arbeidslønnen foregik i 1907, og den var i de fornemste fabrik- og haandverksindustrier i de Forenede Stater 3,7 pct. høiere end i 1906, men matpriserne steg samtidig med 4,2 pct. Siden har arbeidslønnen staat forholdsvis stille, mens priserne paa fødevarer steg hvert aar like optil vaaren 1910, da de begyndte at dale, men de steg igjen i 1911 og 1912.

Den 5. mai 1908 var de almindelige detaljpriser paa en del matvarer i byen Lake Mills, Iowa følgende: Hvetemel fra kr. 23,00 til kr. 26,00 pr. 100 kg. Rugmel kr. 28,73 pr. 100 kg., meierismør kr. 1,10, farmersmør fra 92 øre til kr. 1,05; skinke bedste sort 63 øre, billigere 46 øre, spekekjøtt 74 øre, spekepølse 55 øre, saltet torsk 37 øre, norsk sild 37 øre, tørfisk 67 øre, saltet ørret 30 øre, do. laks 37 øre, fersk

fisk fra 37 øre til 55 øre, kaffe fra 55 øre til kr. 1,48, (almindelig 74 øre), the kr. 1,85, farinsukker 22 øre, raffinade 34 øre, byggryn 18 øre, risengryn fra 18 til 37 øre, bønner 18 øre, erter 18 øre, svsker fra 18 til 37 øre, tørrede epler 46 øre, rosiner 37 øre, smult 48 øre, røketobak kr. 1,30, skraatobak kr. 1,67, saape 59 øre, honning 74 øre, ansjos 37 øre, alt pr. pund. 1 pund = 4¹/₂ hg.

Egg betaltes med 48 øre pr. dusin, undertiden det dobbelte, poteter fra kr. 2,40 til kr. 2,77 pr. bushel (vegt 60 pund pr. bushel), petroleum 14 øre pr. liter. Bjellands fiskeboller 74 øre pr. ¹/₂ boks og norske sardiner omtrent samme pris.

Søt melk 19 øre pr. liter. I Chicago koster den fra 30 til 34 øre pr. liter. Appelsiner fra 92 øre til kr. 1,85 pr. dusin og ferske citroner 18 øre pr. stykke.

Fersk kjøt kostet paa byens kjøtbutikker fra 37 øre til 56 øre pr. pund, men steg siden en hel del. Fersk flesk 45 øre, skinke 74 øre og bacon eller røket sideflesk 63 øre pr. pund.¹⁾

Priserne paa mange av disse fødevarer varierer dog en hel del fra aar til andet.

Hertil kommer utgifter til klær, skotøi, hus og brændsel. Klær av bomuldstøi er billigere derborte end her, men uldtøi er mer end dobbelt saa dyrt. Vil man ha sterke arbeidssko, er disse forholdsvis billige, men skal det være finere sko, varierer prisen almindelig fra 14 til 20 kroner pr. par. Husleien er heller ikke billig. Det er ikke rar leiligheten ute i vestens smaabyer, før den koster en 20 kroner maaned, og skal en familiefar bo nogenlunde ordentlig, dreier den sig almindelig om en 30—40 kroner pr. maaned eller mer. I de store byer er det endnu mere.

Utgifterne til brændsel er ikke smaa, især paa Minnesotas og Dakotaernes veirhaarde prærier. De lange kolde vintre med de bitende gjennemtrængende vinde, i forbindelse med de ofte daarlige hus, kræver meget brændsel.

De fleste familier forsøker derfor at indskrænke sin leilighet saa meget som mulig, ved at avstænge alle overflødige værelser i den koldeste tid, men faar allikevel almindelig i aarets løp en kulregning som varierer fra 150 til 400 kroner eller mer. Forholdet er det samme for farmer som arbeider.

At opgi størrelsen av den sum, som aarlig trænges til en families underhold i de Forenede Stater, er naturligvis ikke mulig.

¹⁾ Priserne var betydelig høiere i 1912 end i 1908.

Men Wisconsins lærerforening nedsatte i 1903 en komite, som skulde undersøke, hvad det kostet at leve for aaret, og i de svar, som indkom paa 6 000 indsendte spørsmaal, blev der nævnt summer fra 493 til vel 1 000 dollars om aaret for en enslig person.

Men den norsk-amerikanske arbeiderfamilie maa klare sig med meget mindre; simpelthen av den grund, at de ikke tjener saa meget. Faktum er, at mange blandt dem, som fra først av sparte sammen nok til at faa sig et hjem og gjerne en sum i banken ved siden av, har nu den største møie med at faa indtægter og utgifter til at balansere, selvom de tjener fra 40 til 75 dollars pr. maaned.

Man skulde tro, at de unge maatte ha sparet sammen en større sum i et land som de Forenede Stater med sine høie daglønner; men det er sjelden tilfældet. Enkelte kan spare sammen nogen hundrede dollars, før de blir gifte, men størsteparten eier omtrent ingenting, somme har endog gjæld.

Der er naturligvis ogsaa andre aarsaker til, at arbeiderne ikke har gjort det saa godt i økonomisk henseende, som man skulde tro.

For det første er ikke arbeiderne i likhet med farmerne blitt rike av den hurtige værdistigning av landets jord. Enkelte, som slumpet til at kjøpe sig en hustomt eller to i Chicagos, Minneapolis' eller andre hurtigvoksende storbyers bedste strøk, kunde senere sælge den med stor fordel, men det var forholdsvis faa av den store masse.

Men var det faa norske arbeidere som nød godt av værdistigningen i de store byer, blev det endnu færre blandt dem, der bosatte sig i smaabyerne. Det tok nemlig ikke lang tid, før disse smaa landsbyer hadde naadd høiden av sin utvikling. Nogen gjorde det paa et aar eller to. Andre trængte fem, ti — femten — alt efter byens størrelse og den styrke, hvormed byggefeberen raste. Værdien paa grundeiendommen kunde i denne tid stige i betydelig grad, men naar byen var fuldvoksen eller endog en god del for stor for det omkringliggende territorium, da kom tilbakeslaget. Indflytningen stanset av sig selv. Ingen nye hus blev opført og ingen nye forretninger sat igang. Der meldte sig samtidig arbeidsnød, og flere og flere blev gaaende ledige.

Alt dette var en sikker følge av disse smaabyers ofte unaturlige utvikling. Arbeideren, som havde lagt al sin opsparte kapital i et hus, maatte ofte flytte bort, men ingen vilde kjøpe huset. De maatte ofte la banken ta eiendommen for den gjæld, som var paa den, eller sælge for den pris som blev budt. Det er en fastslaat kjendsgjering, at man i hundredevis av smaabyer, som i den siste tiaarsperiode har gaat tilbake, kan kjøpe grundeiendom med paastaaende

hus, for indtil to-tredjedele eller mindre av den sum de oprindelig har kostet.

En anden aarsak er arbeidsløshet. Man hører om den høie dag-løn, men ingen tænker over, hvor lang tid av aaret arbeidet varer. Folk, som arbeider i fabrikker eller er ansat i forretninger, har naturligvis større utsigt til at ha arbeide aaret rundt end folk som maa finde ansættelse ved mere tilfældige bestillinger. Men selv i fabrikker indtræffer ofte arbeiderstansninger av betydelig varighet.

Mest utsat for arbeidsløshet er alle der maa leve av tilfældige bestillinger, — snekkere, murere, malere, farmarbeidere og almindelige dagarbeidere. Omtrent alle disse har bare stadig arbeide i sommermaanederne. En snekker ute i vestens smaabyer kan omtrent sikkert gjøre regning paa at gaa ledig mindst fire maaneder av aaret, — desember, januar, februar og mars, da al byggevirksomhet stanser. Forutsætter man da, at han arbeider hver dag i de øvrige otte, og at hans gjennemsnittsfortjeneste er 3 dollars pr. dag, saa tjener han i aarets løp bare 600 istedetfor 900 dollars, hvis han fik arbeide hele aaret. Men han og hans familie skal ogsaa leve i de fire maaneder han gaar ledig.

Unge ugifte personer og især farmarbeidere liker sit arbeide daarlig i lengden paa grund av det stadig trættende kreaturstel. De er derfor meget ustadige og fuldt saa meget utsat for at gaa ledige som nogen anden klasse. En almindelig farmer, som bare har en 80 acres farm, klarer arbeidet alene; men er farmen paa 160 eller 200 acres, maa han leie en mand, ialfald i de travleste sommermaaneder, d. v. s. hvis han ikke selv har gutter som kan arbeide paa farmen. Tobak og sukkernæper kræver mer arbeide. Farmeren leier dog ikke mer arbeidshjælp end høist nødvendig og knapt nok det. Er leietiden kort — to-tre maaneder i slaatt, harvest og terskning — er betalingen høi. Er den lenger — en fem, seks, otte maaneder — er lønnen mindre. Svært faa trenger en mand om vinteren eller leier for hele aaret. Naar leietiden er ute, er hyrekaren ogsaa hjemløs. Har han da ingen nære slegtninger at gaa til, er der bare at vælge mellem: enten skogen eller byen. Vælger han det første, faar han slite haardt under sit farlige arbeide og har allikevel som oftest litet tilbedste, naar alle reiseomkostninger er betalt. Vælger han derimot det siste, spiser han i almindelighet op overskuddet av sin sommerfortjeneste i de fire vintermaaneder, da det tar paa pungen at betale 3—4 dollars pr. uke for kost og logi og oftest ingenting fortjene.

Har farmarbeideren paa denne maate tilbragt nogen aar i et

settlement og derved faar se, hvor liten fremgang han virkelig gjør i økonomisk henseende, begynder han at spekulere paa, om det ikke er bedre paa andre steder. Han hører nok om de høie daglønner og hvor let det er at slaa sig frem for alle ute i vesten, (med vesten menes længere vest end de selv bor). Har da nykommeren stanset længe nok og tjent saapas paa det første sted, at han har kunnet betale sin billet, faat sig endel klær og litt reise penger, sier han farvel til slegt og venner og drar avgaarde.

Siden streifer han rundt fra by til by og fra stat til stat. Forsøker sig gjerne først som harvest-arbeider i Dakotaerne, blir siden faarehyrde eller jernbane- og grubearbeider i Montana og avanserer videre til skog- og sagbruksarbeider eller altnuligmand ute i Washington eller andre av de vestlige kyststater.

Slik byttes der fra sted til sted og fra arbeide til arbeide aar efter aar. Hvor de kommer, er der altid noget som mangler. Intet sted føler de sig fornøiet eller finder sig hjemme. Og selvom de paa sine planløse reiser slumper til at møte en eller anden anledning som kunde gjøre dem velstaaende for livet, har de ingen kapital, hvormed de kan utnytte den. Først naar de enten blir gifte eller kommer i en mer sat alder, blir de rolige og tar mot stillingen slik som den byr sig. Der er desværre ogsaa dem som ender sit ærlige arbeidsliv med at gaa over til landstrykernes rækker.

En viktig aarsak til arbeidernes ringe fremgang i økonomisk henseende er videre deres trang til at leve over evne og den dermed følgende kredithandel. Det amerikanske folks higen efter at ville vise sig litt mere velstaaende, end de virkelig er, har for længe siden ogsaa smittet den norsk-amerikanske arbeider. Ingen av dem liker at vise, at de er fattige eller har det trangt, efterat de har opholdt sig nogen aar i landet. De ser, hvorledes andre har det, og prøver efter bedste evne at ha det paa samme maate. Kan de da ikke klare utgifterne paa anden maate, gjør de gjæld og haaper paa bedre tider.

Den direkte følge av denne kredithandel er ikke bare den, at arbeideren er trykket av en stadig tyngende gjæld som gjør hans stilling fortvilet haapløs, men ogsaa den kjendsgjerning, at han maa betale altfor høie priser paa de varer han kjøper. Med hensyn til barnenes skolegang har den amerikanske arbeiderklasse en sterk trang til at ville følge med. Barnene skal i kostbare skoler, selvom de faar liten bruk for sin lærdom. De høie skolepenger og andre med skolen forbundne utgifter har ruinert mangan strævsom arbeider, som i sine unge dage hadde lagt sig litt tilbedste.

Kvinden er vel paa grund av sin store forfængelighet den ster-

keste drivkraft til denne leven over evne, men manden har ogsaa sine svake sider, sine farer og fristelser. De Forenede Stater er et land, hvor der ikke altid spørges saa nøie efter, hvorledes man tjener sine penger, naar man bare tjener dem. Der er derfor mange som ikke liker det anstrengende liv som haandverker, farmer eller kjøpmand, men ønsker helst at tjene sine penger saa let og lystig som mulig. Dette opnaar de bedst som brændevinshandlere; ti da faar man leve i sus og dus fra morgen til kveld, samtidig som de fleste blandt dem ogsaa tjener godt.

Disse brændevinshandlere sætter gjerne andre forlystelsessteder igang ved siden av, saasom billiardhaller, dansesaler m. m. Likeledes er der i alle større byer, og tildels i mindre, en hel del fem- og ticent theatre, mer eller mindre offentlige bordeller og andre slette forlystelsessteder, hvor en mand paa utrolig kort tid kan faa ødelægge baade sin moral og sine penger.

Naar man vet, at der blev fortæret ikke mindre end 1 874 millioner gallons øl, vin og brændevin i 1906, et kvantum som svarer til over 22 gallons (en gallon er næsten 4 liter) for hver mand, kvinde og barn i landet, og at regjeringen indkrævet en sum av over 143 millioner dollars som skat paa tilvirkning og salg, samtidig som de fleste byer, store som smaa, har sin fornemste iudtægtskilde fra skat som er lagt paa detaljhandelen av berusende drikke, saa kan enhver forstaa, at der maa være hundrede-tusener av brændevinsbuler i dette store land.

Stillingen er dog ikke lik slem paa alle steder og i alle stater. I otte stater, nemlig Alabama, Georgia, Kansas, Maine, Mississippi, Nord-Carolina, Nord-Dakota og Oklahoma er alt salg og tilvirkning av berusende drikke forbudt. I andre stater, f. eks. Iowa, er der indført et strengt lokalforbud. Uagtet det paa mange steder i disse forbudsstater er forholdsvis let at faa kjøpt berusende drikke, maa det dog indrømmes, at stillingen er meget bedre end i de stater, hvor salget foregaar mer eller mindre uindskrænket.

Men ogsaa i disse stater er stillingen forskjellig paa de forskjellige steder. I de store byer vrimler det av salooner og andre av de før nævnte forlystelsessteder. I Chicago f. eks. var der saaledes ifølge officiel indberetning, ikke mindre end 7 155 salooner, rooms (simplere billiardhaller), 332 fem- og ticent theatre, 266 dansesaler og 486 bordeller. New York har vistnok mer end det dobbelte antal av Chicagos, og de andre store byer staar forholdsvis i lignende stilling.

Det staar heller ikke bedre til i de tætbefolkede fabrikkdistrikter, grube- og skogdistrikter.

En liten by „Benbow City“, som har vokset op rundt „Standard Oil“ kompaniets renseri, otte mil søndenfor Alton, har 23 salooner, og der bor 300 personer — 13 personer for hver saloon. Foruten de 23 salooner er der ogsaa 7 bryggeri-agenturer, og hver saloon og hvert agentur betaler en skat av 500 dollars om aaret.

I de store skogdistrikter er stillingen ikke bedre. Hver eneste liten sagbruksby kan være pakkende fuld av salooner av aller simpleste slags.

I de smaabyer, som ligger inde i de store farmdistrikter, er dog forholdet meget bedre. Mange av disse er «tørre», og de andre lar sig almindelig nøie med fra en og op til et dusin salooner, alt eftersom skatten er høi eller lav.

Man kan ikke forestille sig, hvilken blodig skat det amerikanske folk paalægger sig med denne voldsomme drikke-trafik. Det koster lavt ansat 2500 dollars at holde en saloon gaaende et aar i Chicago. Av disse utgifter gaar 1000 dollars i skat til byen, 1000 dollars til tjenerløn og 500 dollars til leie av lokalet. Multipliseres dette beløp med 7 155 (saloonernes antal), faar man en sum av nær 18 millioner dollars bare til løpende utgifter.

Hertil kommer hvad drikkevarerne koster. Bryggerieierne og brændevinsbrænderne tjener gode penger. Skjenkeverten maa ogsaa leve og vil gjerne leve godt og bli rik atpaa. Hvor meget alt dette kræver, er der ingen som vet, men det er beregnet, at i 1906 har saloonverterne i Chicago tat ind over 100 millioner, maaske 115 millioner dollars ved sit detaljsalg av øl og brændevin, og at denne detaljforretning stod som nr. 2 i størrelse og bare blev overgaaet av detaljhandelen med fødevarer.

Samtidig var der mindst ti tusenprostituerte kvinder inden byens grænser, og prostitutionen kostet byen over 20 millioner dollars om aaret.

Likeledes forødt Chicagos indbyggere det samme aar mindst 15 millioner dollars i de forskjellige slags spil og veddekampe.

Lægges man disse tre hovedposter sammen, blir det en samlet sum av ca. 150 millioner dollars om aaret.

Det synes utrolig, at en by paa 2 000 000 kan forbruke 150 millioner dollars eller 558 millioner kroner om aaret bare til drik, utugt og spil.

Deles disse 150 millioner dollars likelig paa byens 2,185,383 indbyggere, blir det en skat av over 68 dollars paa hver indbygger, stor eller liten, eller over 411 dollars paa hver familie. Men Chicago er bare én by, og der er tusener av dem i dette store land.

Til denne vældige skat av blodpenger ofrer alle samfundslag: den rike middelstand og den fattige arbeider. Den sidste ofrer forholdsvis mest av dem alle.

Det ligger saa nær for arbeiderne, især for de unge gutter, at falde i saloonvertens garn. De eneste steder, som de har at holde sig til utenfor arbeidsstedet, er logiet og gaten. Ingen av disse er særdeles hyggelige. Boardinghuset de bor paa er i de fleste tilfælder intet hyggelig sted, ofte skiddent og fælt.

Slænger arbeideren derimot ind paa en saloon, blir han altid møtt med høflig opmerksomhet av den tjenstvillige vert. Der er det varmt og koselig. Træffer gjerne sammen med kamerater, med hvem han kan drikke et glas eller to, spille et slag kort eller fordrive tiden med spøk og leven utover kvelden.

Morgenen efter synes han maaske, at han brukte vel mange penger den foregaaende kveld, men saa trøster han sig med, at han hadde ogsaa moro for pengene.

Det varer derfor almindelig ikke længe, før han gjentar eksperimentet, og siden blir det mere stadig. Kveldene strækker ikke lenger til — der maa tas en fredag iblandt. Det varer ikke længe, før saloonverten har ham fullstændig i sin magt, og han gaar der ikke for vennernes og moroens skyld, men for drikkens skyld og er paa kort tid, uten selv at vite av det, blit en fullstændig dranker; og er han først blit dranker, vil han gjerne fortsætte, selvom han stifter familie — elendigheten blir da bare saa meget større.

Der er tusener og atter tusener av ulykkelige drankerhjem i dette store land, især i de store byer.

Nordmændene derborte er i det store og hele et ædruelig folk og har forstaat den kunst at holde sig bra borte fra landets voldsomme drikketrafiik. Størsteparten av dem er dog ikke totalister, men tar sig gjerne en dram og et glas øl iblandt, ja endog til og med en liten rus; men de fleste forstaar dog at holde nogenlunde maate, saa det ikke gaar altfor sterkt over grænsen. Men der er desværre alt for mange drankere ogsaa blandt norsk-amerikanerne. Og fra drik til fattigdom er veien sjelden lang. Der er ogsaa nok av eksempler paa den mest skrikende nød i de mange drankerhjem, og mange — baade drankerne selv og deres uskyldige familie — finder en elendig død i den ytterste fattigdom.

Alle taler om rikdommen, uanset paa hvad maate den er erhvervet, men ingen taler om fattigdommen. Den fattige faar gaa sin egen ensomme gang, endnu mere uten sympati i de Forenede Stater end i noget andet land, og hans stilling blir litet kjendt utenfor hans eget lille hjem. Dollar-dyrkelsen er blit saa stor, at det er likefrem skam at være fattig. Man hører gjerne i alle land paa jorden, at «det er den fattiges egen skyld, at han er fattig», men i intet land blir denne

paastand sterkere fremhævet end i dette saakaldte demokratiske land. Beskyldninger som: «han er ikke smart nok til at gjøre fremgang! han steller sig ikke ret! eller, han er et døvendyr! suser ham, ret som det er, om ørene, hvor han gaar. Enhver tænkende mand vil forstaa, hvor grundløse disse beskyldninger ofte er; men de bidrar til at gjøre sindet saart hos den fattige og bringe ham til at forsøke paa at skjule sin nødlidende stilling saa godt han kan.

Dette er desværre ogsaa ofte aarsak til, at utvandrerne slutter med at skrive hjem. Saa længe det gaar nogenlunde godt, eller de har utsigt til at forbedre sin stilling, skriver de gjerne, men naar de ser, at utsigterne slaar feil og fremgangen er ytterst liten, blir brevene færre og mer indholdsløse, og tilsisst slutter de fuldstændig. Dette bidrar meget til, at det norske folk blir uten kjendskap til den virkelige økonomiske stilling hos det brede lag av befolkningen i de Forenede Stater.

Lovlydighet eller forbryderliv i de Forenede Stater.

Der er naturligvis i de Forenede Stater, som i ethvert andet land, mange gode hæderlige mennesker som aldrig kommer i kollisjon med landets love; men saa er der ogsaa en frygtelig masse forbrydere. Intet andet civilisert land paa jorden har flere blodige forbrydelser end dette frie, folkestyrte land.

Naar man læser om de mange rædselsfulde ugjerninger som foregaar, er man gjerne tilbøielig til at tro, at beretningerne overdriver. Men faktum er, at det kun er et faatal av landets mange mord, røverier, indbrudstyverier, overfald og voldtægtshistorier eller bedragerier av alle mulige arter som kommer til offentlighetens kundskap. De fleste aviser søker saavidt mulig at dække over landets skam ved at tie. Det blir derfor bare beretninger om de mest opsigtvækkende forbrydelser man faar høre om.

Det ansedde storblad «Chicago Tribune» har i en længere aarrække gjort det til en specialitet at holde regning med alle mord og drap, som foregaar i aarets løp. Ifølge bladets opgave blev der i de fem aar fra og med 1897 til og med 1901 begaat ikke mindre end 46 487 mord og drap inden landets grænser; eller 9 207 mennesker maatte hvert aar late sit liv for voldshaand.

I 1903 blev der myrdet 8 976, i 1904 8 482, i 1905 9 213 og i 1906 9 350. Man kan regne, at der i disse ti aar fra og med 1897 til

og med 1906 blev myrdet ikke mindre end 91 000 mennesker. Flere end Bergens by har indbyggere.

Aarsakerne til de mord, som blev begaaet i 1904, kan sættes som maalestok for hvert aar; de opgis saaledes:

Slagsmaal 4 181, ukjendt aarsak 1 911, skinsyke 613, drukken-skap 640, røveri 464, sindssyke 271, barnedrap 153, folk som motsatte sig arrest 66, røvere som blev dræpt 64, streiker 55, selvforsvar 33, overfald 17 og opløb 14.

Denne skrækkelige mordmani er forholdsvis jævnt utbredt over det hele land. Det er derfor ganske vanskelig at finde en by eller et større distrikt som ikke har været skuepladsen for et eller flere mord, tiltrods for at de fleste blir forøvet i de store byer.

Ifølge oplysning fra James Edgar Brown, i «Chicago Tribune» 1906, blev der begaaet 129 mord og drap for hver million indbyggere i de Forenede Stater i 1905, mot 5 for hver million i Canada og 3 for hver million i Tyskland. I kjæmpebyen London blev der i 1903 begaaet 24 mord, mens Chicago samtidig kunde opvise et antal av 128, likesom der blev begaaet et mord mere bare i de to stater Georgia og Syd-Carolina end i hele det Britiske rike som strækker sig gjennem alle verdensdele.

Man kan gjøre en sammenligning mellem byen Chicago og Norge. Befolkningen i Chicago er litt mindre end i Norge, men der blev dog allikevel, ifølge politichef Stewards opgave, forøvet ikke mindre end 693 mord og drap inden byens grænser i de fire aar 1906 til 1910, altsaa et gjennemsnittantal av 173 pr. aar. Efter foreliggende opgave skulde antallet av mord i Norge i femaarsperioden fra og med 1901 til og med 1905 beløpe sig til 107 eller et gjennemsnittantal av ca. 21 pr. aar, hvorav næsten halvdelen var barnemord. Holdt antallet sig paa samme høide ogsaa i den efterfølgende femaars-periode, blev der begaaet 8 mord eller drap i Chicago for hvert et i Norge.

Mange av de amerikanske mordere kan utvise en saa hjerteløs grusomhet i planleggelsen og utførelsen av sine myrderier, at man kunde tro de var tigre iklædt menneskeskikkelse. Chicago hadde saaledes i 90-aarene en mand ved navn Holmes, der hadde indrettet sig et fuldstændig likbrænderi i sin leilighet. Han averterte siden efter hurtigskrivere — stenografer —, og da han bød høi løn, var det mange unge piker som meldte sig og begyndte at arbeide hos ham. Efterat de blev kjendt, blev de som oftest paa en vis gifte, hvorefter han fik dem til at assurere sig og gjøre assurancepolisen betalbar til ham. Siden varte det ikke længe, før deres liv var utslukt og liket brændt. Han drev sin trafik i flere aar, og politiet trodde, at han

hadde myrdet 16—17 unge piker, før hans ugjerninger blev opdaget. Han blev siden hængt for mord av et barn.

Likeledes dukker der av og til op banditter som Harry Tracy, der paa en kort tid formaadde at sætte skræk i hele landet ved den hensynsløse maate, hvorpaa han nedskjød hvert menneske, der stillet sig iveien for ham; eller som Harry Orchard, der av egen drift fortalte, at han hadde været villig til at myrde hvem det skulde være, naar han bare fik litt betaling for sit arbeide; men mange av de mindre berømteter paa forbryderveien kan ogsaa utvise en grusomhet der grænser til det utrolige.

Et par eksempler paa, hvad disse udyr i menneskeskikkelse kan utføre i retning av hjerteløs grusomhet, vil vise dette.

I en beretning fra South Bend, Indiana, 24. januar 1907 skrives: „Det viser sig, at den gamle eremit Daniel Hesston, hvis lik blev fundet ved Mud Lake, nordvestfor Eau Claire, Michigan, har været offer for det brutaleste mord som nogen kan huske paa disse kanter.

For syv aar siden arvet Hesston 25 000 dollars. 15 000 hadde han drukket op i aarenes løp. For flere dage siden drog han til Eau Claire, og mens han var der, la man merke til, at han hadde en stor rul papirpenger, antagelig 10 000 dollars.

Man tror, at den gamle mand, ensom og forsvarsløs som han var, blev overmandet, men negtet at si, hvor pengene var skjult. En for en blev hans fingre og tær hugget av og anbragt i en pande foran ham. Der er ogsaa antydninger til, at de gang paa gang har hængt ham op og fired ham ned igjen for at faa ham til at utlevere pengene.

Derefter blev han tilføiet frygtelige saar i hodet med en øks, indtil han omsider døde. Det antas, at morderne har fundet de 10 000 dollars, da hvert eneste stykke møbel i huset var brukket istykker, bord revet op av gulvet, og selv skorstenspipen og ovnen var ødelagt. Der var intet spor av morderne.“

Fra Frontenac, Kansas, skrives 29. november 1909: «Likene av mr. og mrs. Bork og deres 3-aarige lille søn blev fundet av endel arbeidere paa veien en mil nord for byen. Borks hadde fredags aften været paa besøk hos mrs. Borks mor, som bodde to mil utenfor byen, og var blit myrdet, da de var paa veien hjem til byen.

Lørdags morgen blev Borks hest og vogn fundet forlatt paa veien. Paa bunden av vognen fandt de liket av det lille barn, der var skutt gjennom hodet. Et litet stykke hen paa veien fandt de barnets far som lik. Han var blit skutt gjennom hodet, mens han sat paa vognen og var faldt ut av den. Arbeiderne opdaget derpaa

sporet av en kvinne, som var blit sløpt henad marken. Et stykke fra veien fandt de etpar tøfler, og borte i en maisaker laa liket av mrs. Bork. Hun var først blit voldtat og derpaa skutt igjennem hjertet. Det viste sig, at der hadde staat en fortvilet kamp i akeren, før hun var blit myrdet.»

Fra Aberdeen, Syd-Dakota, skrives 30. september 1909: «Emil Victor, som tilstod at ha myrdet 4 mennesker den 3. juli sisstleden, blev idag av dommer Mc. Nulty dømt til at hænges i Brown County Court Yard tirsdag den 16. november.

Victor var kjendt med Christiefamilien, som bodde nær Rudolph i Brown County. Christie var grønkjøper, og der sagdes, at han bar adskillig penger paa sig. Natten til 3. juli listet Victor sig ind i Christies ladebygning, hvor han ventet, til Christie tidlig om morgenen kom for at se til creaturene. Victor anfaldt da Christie og slog ham ihjel. En unggut ved navn Michael Ronayne opholdt sig om natten hos Christie og blev med til stalden. Da Victor saa ham, fandt han, at han maatte skyte ham for at undgaa at bli opdaget, og det gjorde han.

Skuddet blev hørt av mrs. Christie, som kom farende for at se, hvad der var paafærde, og Victor skjøt og dræpte hende paa stedet. Han gik da ind, hvor han møtte datteren Mildred, 18 aar gammel. Hun kom netop ut av sit soverum i sin natkjole. Victor angrep hende, og hun stred med ham saa længe hun var istand til. Hun satte sig da ned paa sengekanten og sa til morderen: «Du har dræpt mama og papa, og da kan du gjerne dræpe mig ogsaa.» Han ladet sin revolver like foran hende og skjøt hende i hodet, saa hun faldt over i sengen vridende sig i dødskampen.

Derefter ransaket han huset, men fandt kun nogen faa dollars og rømte derfra. Han blev arrestert næste dag.

I begyndelsen paastod Victor, at han var uskyldig, men den 17. juli tilstod han sin forbrydelse til statsadvokat Van Slyke og gav ham ovennævnte oprørende beretning.

Morderen var bare 18 aar gammel.»

Der kunde fortællles om masser av lignende forbrydelser, men disse viser karakteren av endel av de mange mord, som foregaar i dette land.

Likesaa avskyelige er de mange overfald og voldtægtsforbrydelser som blir utøvet mot landets kvinder og barn. Disse ender meget ofte ogsaa med mord.

Kvinden indtar næsten en særstilling i de Forenede Stater i sammenligning med andre land. Under landets første bebyggelse var

kvinderne faa og mændene mange, og der var ikke faa eventyrere av værste slags. Likeledes hadde de den vilde indianer, der streifet rundt paa alle kanter. Det var derfor ganske naturlig, at de første lovgivere forsøkte at beskytte sine kvinder med strenge love, samtidig som lovene opmuntret andre kvinder til at flytte ind i landet. Lovene er i tidens løp blit strengere og strengere, indtil de nu gir kvinden en magt saa stor, at en mand i mange henseender staar omtrent hjælpeløs likeoverfor en ryggesløs kvinde.

Ved siden av lovene hjælper landets almindelige skikker og sedvaner ogsaa i høi grad til at opbygge denne yttre kvindelige særstilling. Det var ikke bare i begyndelsen av landets bebyggelse, at kvinden var i sterkt mindretal, men det samme har gjentat sig for hvert nyt strøk, som er blit bebygget. Endog saa sent som i 1900 var der 1 638 000 flere mænd end kvinder inden landets grænser¹⁾. Følgen herav er, at der altid har været flere tilbedere om hver dame, og dette har igjen skapt en slags yttre ridderlig opmerksomhet mot kvinden. Hun skal altid indta hædersplassen ved alle anledninger. Ingen herre kan efter god tone hilse paa en dame paa gaten, uten hun hilser først. Hun gaar likeledes først ind i huset; blir altid først betjent paa alle butikker, samtidig som et uhøvisk ord aldrig maa bli ytret i en kvindes nærhet. Det sidste kan endog paaføre mulkt, selvom det ikke angaar hendes person.

Man kan nok se en herre gaa ind i damernes lokaler og med deres tilladelse sitte en stund i deres selskap, men man ser aldrig en dame slaa sig tilro i herrernes lokaler for at slaa av en passiar med sine mandlige bekjendte. Det vilde bli betraktet som en ren skandale.

De amerikanske kvinder blir oftest fra barndommen av oplært til at forstaa betydningen av sin viktige stilling i landet, og en stor del av de unge piker forstaaer sig ogsaa godt paa at vise dette.

Paa grund av kvindens faatallighet og den sterke adskillelse som hersker mellem de to kjøp i det daglige liv, er der i hundrede-tusenviis av mænd i det store land, som altid maa undvære kvindelig selskap. Men attraaen og længselen efter det andet kjøen ligger dog likesaavel hos dem som hos de andre.

De fleste forstaaer dog at holde sine lidenskaper i tømme, men blandt den store flok er der heller ikke saa faa, hvis dyriske lyster vinder fuldstændig overhaand ved enhver given anledning. Møter da disse dyr i menneskeskikkelse en kvinde paa et ensomt sted, an-

¹⁾ I 1910 var der 106 mænd for hver 100 kvinder. Kvinderne er talrikere i østen — mændene i vesten.

falder de med raseri hvemsomhelst, barn og voksen, ung og gammel, gift og ugift, uten forskjell. Love, samfundsorden, ridderlighet og alt andet blir da glemt. I de amerikanske aviser læses til stadighet beretninger om saa gemene voldtægtsforbrydelser, at de helst ikke burde gjengives paa tryk. Selv i byerne finder saadanne raa og slyngelagtige overfald sted — i langt større utstrækning end nogen skulde tro.

Om lovløsheten, f. eks. i Chicago, skriver storbladet «Skandinaven» følgende:

«Forbrydernes paradisi.

Vestens hovedstad er usikrere end nogen anden
by i landet.

Med hensyn til antal av forbrydelser i januar og februar maa neder dette aar ledet Chicago alle andre byer i de Forenede Stater. Mayor Dunne har offentliggjort en del politi-statistik som skulde vise, at antallet av mord, røverier og lignende i de to nævnte maaneder var mindre end for et aar siden. Ved at sammenligne disse opgaver med statistiske opplysninger fra andre storbyer i landet kommer man til det litet behagelige resultat, at Chicago fremdeles er morderes og røveres paradisi, og at byens politivæsen er udygtig og utilstrækkelig.

Politiet sier, at opgaverne fra de andre byer ikke er at stole paa, spesielt for New Yorks vedkommende. Det er tilfældet, at New Yorks politi ikke gir pressen fuldstændige opgaver over antallet av forbrydelser, men hvad mord og drap angaar, er de givne opplysninger absolut paalidelige.

Politichef Collins mener, at det hele er et argument i favør av en større politistyrke, og fremhæver, at Chicagos politivakt er mindre nu, end den var for tretten aar siden, endskjønt folkemængden har fordoblet sig siden den tid.

Opgaver over antallet av forbrydelser i de større byer i januar og februar ser saaledes ut:

Mord:	
Chicago	22
New York	18
Philadelphia	7
Indbrud og røverier:	
Chicago	1056
New York	420
Philadelphia	169
Overfald paa kvinder:	
Chicago	30
New York	26
St. Louis	54

„Skandinaven“ har tidligere hævdet, at det ikke er saa meget talrikere politi som bedre politi, vi trænger. Og det har allerede vist sig, at den hittil gjorte forøkelse har baaret ringe frugter.

Man kan heller ikke vente andet, saaledes som hyringen av nye politimænd gaar for sig. Det er ikke godt at vite, hvor mange av de nye politimænd egentlig hører hjemme i joliet (statsfængslet). Ved et tilfælde blev politichef Collins for en tid siden gjort opmærksom paa, at ikke mindre end seks og tyve mand, som var opført først paa kandidaternes liste, hadde været sendt til Bridewell (arbeidshuset) for forskjellige forbrydelser av mer eller mindre alvorlig art.

Det kunde slet ikke skade, at nordboerne, som hører til de bedste borgere her i byen, holdt sig mere frem og gjorde sine krav gjældende paa en mere eftertrykkelig maate. Myndighetene blev da nødt til for sin egen velfærds skyld at ta litt mere hensyn til dem og ikke gi alle plasser til de stadig jobsøkende irlændere.

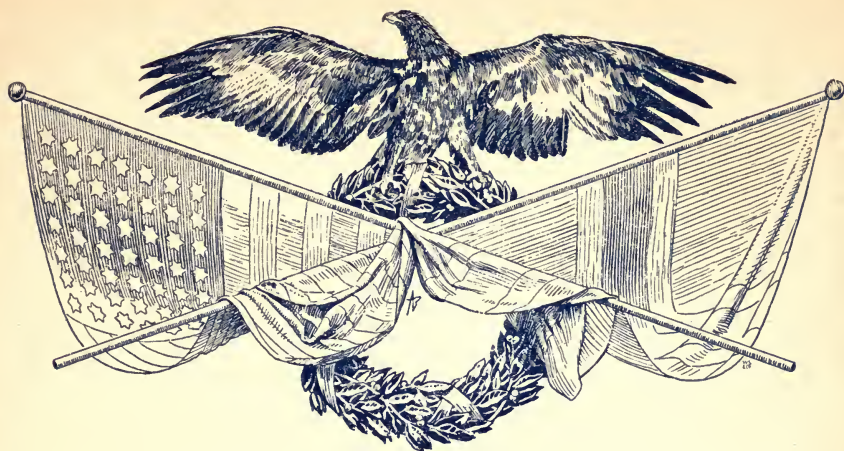
Forholdene vedblir at være rent utaalelige. Paa sydsiden i distriktet, som ligger mellem Twenty-second Street mot nord, Thirty-ninth Street mot syd, Wentworth avenue mot vest og Michigan-sjcen mot øst, er en mængde smaapiker og unge kvinder blit overfaldt i maanedens løp. Alle disse skjændige forbrydelser fandt sted om dagen.

Tilstanden er blit saa over alle grænser utaalelig, at barnene ikke engang er sikre i søndagsskolerne eller i de offentlige skoler. Gang paa gang er de blit overfaldt paa veien til eller fra skolerne.

At stillingen ikke har bedret sig synderlig i de senere aar, viser sig bedst av den kjendsgjerning, at antallet av mord inden byens grænser steg fra 104 i 1902 til 172 i 1903 — en frygtelig forøkelse paa 6 aar.

Ved siden herav foregaar der en talløs masse voldsomme forbrydelser av andre arter. Der er vistnok heller intet andet land i verden, som kan opvise flere lommetyver, brandstiftere, hestetyver, barnerøvere, falskmyntere, eller et større antal av dristig utførte indbruddstyverier, bank- og postrøverier samt togrovrier og desperate røverske overfald paa enkeltpersoner, saavel i by som paa landet end de Forenede Stater. I alt dette staar det ubetinget som nr. 1 av alle land paa jorden.

Ifølge en censusrapport utgit i 1911 skulde de 40,773 politimænd, der er ansat i de 158 største byer i landet, ha foretat ikke mindre end 1,369,361 arrestationer i løpet av 1907. Den væsentligste aarsak til disse var følgende: Drukkenskap 482,371; uordentlig opførsel 251,030; løsgjænger 87,365; tyveri og hæleri 85,981; overfald 75,802; sedelighetsforbrydelser 44,677; spil 30,685; indbrudd 14,856; røveri ,8507; drap og mord 2,686 og falskneri 2,096.

Det Norske Folk i de Forenede Stater

Deres daglige liv og økonomiske stilling
:: :: Historik over Amerika :: :: Landets
fremtidsmuligheter for en indvandrer

Av

Knut Takla

Kristiania

J. M. Stenersen & Co.s Forlag

Statistikken gir dog ingen oplysninger om antallet av de stirmænd, der undgik arrest, men omhandler kun dem som blev tat.

Naar man da erindrer, at befolkningen i disse byer beløper sig til ca. 25 millioner eller omtrent fjerdedelen av landets samlede befolkning, kan man danne sig en idé om antallet av de forbrydelser, der foregaar i dette store land.

Er de store byer det fornemste sæte for de talløse overfald paa vergeløse kvinder og barn, er det motsatte tilfælde med hensyn til de talrige og dristig utførte bank- og postkontorrøverier og de dermed følgende pengeskapsprængninger. Disse foregaar nemlig helst ute i de smaa landsbyer, da deres banker og postkontorer er daarligere beskyttet mot saadanne røvere end de større byers store etablissementer.

Man skulde tro, at de moderne tekniske hjælpemidler maatte gjøre saadanne røverier omtrent umulige. De store pengeskap, som ser ut til at kunne trodse alt, blir mer og mer sterkbygget og kunstig indrettet for hvert aar. Hertil kommer elektriske allarmsignaler, store, sterke vakthunder med andre sikkerhetsforanstaltninger. Men den erfarne indbrudstyv forstaar som oftest at følge med tiden og gjøre sine mottræk. Alt hvad han derfor trenger til sine operationers utførelse, er nogen timers uforstyrret ro til at arbeide i, og det store sterke pengeskap ligger snart splintret i smaastykker og tomt for sit indhold.

Hvor flinke disse røvere kan være til at utføre sine operationer, vil man maaske forstaa av følgende tildragelse: I begyndelsen av oktober 1909 sprængte nogen indbrudstyver pengeskabet i Clarkfields postkontor i Minnesota, hvor de kun erholdt et bytte av 90 dollars. Da de formodentlig syntes, at dette var mager belønning for bryderiet, stjal de hester og vogn og kjørte ca. 25 mil østover til den lille by Sacred Heart, Minnesota, hvor de bandt hestene til et gjærde og steg ombord paa et østgaaende godstog, hvormed de kjørte 130 mil til Minneapolis. I samme fei sprængte de pengeskabet i Great Westernbanens jernbanestation, mens vaktmanden var nogen skridt borte fra stationen. Paa det sidste sted fik de 900 dollars for sit bryderi, og tiltrods for at det sidste røveri blev utført midt inde i en storby, fik dog røverne allikevel anledning til at rømme med sit bytte.

I de fire aar, som endte med 1910, blev der begaaet indbrud i ikke mindre end 7,026 postkontorer i de Forenede Stater, og paa ni maaneder indtil mai 1908 blev 16 banker i staten Minnesota besøkt av indbrudstyver, som drog avgaarde med en samlet sum av over 23,000 dollars.

At nogen faa personer skal kunne vove sig ikast med røveri av

de store hurtiggaaende, velutrustede, moderne amerikanske ekspresstog, hører jo til det utrolige. Men de forvovne amerikanske desperadoer følger med tiden ogsaa paa dette omraade. Endog saa sent som den 19. juli 1911 foregik et saadant togrøveri oppe i Nord-Dakotas bedst bebyggede del. Da det østgaaende North Coast Limited (Northern Pacific-banens eleganteste tog) ved ti-tiden stanset paa den høie bro ved Valley City, gik tre mænd ombord og ind i dagvognen. De var sterkt væbnet og begyndte at skyte tilhøre og venstre for at skræmme passagererne. Først maatte togpersonalet staa med hænderne i veiret i den ene ende av vognen, og derefter kom turen til passagererne. Alle maatte gi fra sig det de hadde av penger og værdisaker. Derpaa kom turen til sovevognen. For at vække de sovende blev et skud fyrret henover midtgangen, og en av passagererne var nær blit dræpt. Da røverne var færdige der, kløv de ut av spisevognen over bagage- og ekspresvognen til lokomotivet. Da var toget nær Buffalo, en station 22 mil øst for Valley City. De befalte lokomotivføreren at stanse toget, og da han ikke vilde efterkomme deres befaling, fyrte de to skud paa ham. Den ene kule traf hans ur, den anden prellet av paa hans ribben efterat ha tilføiet ham et saar. Da han saa, at mændene var aldeles rasende, og han selv var saaret, fandt han det bedst at stanse toget. De tre mænd, maskeret med lommeterklær for ansigtet, hoppet da av toget og rømte i mørket.

Disse togrøverier blir dog nu av en saapas risikabel karakter, og røverne har saa smaa chancer til at undvike, at selv den amerikanske bandit betænker sig to ganger, før han gir sig ikast med dem. De blir derfor færre og færre, men man hører allikevel hvert aar om et eller flere fra de forskjellige kanter av landet.

Hertil kommer landets stortyver. Disse tilhører ikke de lavere lag, men findes helst paa samfundets høider og indehar som oftest høitbetrodde stillinger enten som præsidenter eller kasserere i landets banker eller som embedsmænd i regjeringens tjeneste, eller de indehar viktige stillinger i det private forretningsliv. Ved siden herav pleier de ofte optræde som ledere i de fineste selskapskredser og staar altid høit i graderne i de amerikanske logeforeninger, eller de gaar til den motsatte side og blir dydsirede kirkemænd, søndagsskoleledere o. l.

Disse stortyver bruker hverken kniv, revolver eller dynamit som redskaper under arbeidet for at faa tak i næstens gods, men de griper simpelthen ned i pengebunken og fylder sine lommer, hvorpaa de søker at skjule det hele med nogen flotte pennestrøk. De nøier sig ikke med at stjæle smaasummer, men tar tusener, naar den forvovne røver maa la sig nøie med dollars.

Ifølge de statistiske optegnelser over alle underslæp, falsknerier og banksvig, som blev begaaet inden landets grænser i aarets løp, blev der paa den maate stjaalet over $14\frac{1}{2}$ million dollars i 1906 og over $13\frac{1}{2}$ million dollars i 1908.

Av de i 1908 stjaalne beløb stjal 10 bankpræsidenter, 28 kassere, 11 bokholdere og 4 mæglere ikke mindre end 10 millioner dollars eller over to tredjedele av det hele. Av disse 53 bankmænd, der gjorde sig skyldige i saa storartede bedragerier, begik 30 selvmord for at slippe fængslet.

Men der er ogsaa andre slags stortyver end bankembedsmænd og offentlige tjenestemænd. Jeg har før omtalt landets jernbanekonger og de store land- og tømmertyver. Flere høitstaaende personer av sidste klasse har maattet vandre til slaveriet for sine meriter, og endnu flere burde ha reist samme vei. Likeledes har store importørfirmaer i aarevis snytt regjeringen for millioner av dollars i told ved hjælp av falsk vegt m. m.

Til alt dette kommer de store „graft“- og bestikkelses-skandaler, som ofte dukker op paa flere kanter av landet. Graft er et forholdsvis nyt ord og brukes almindelig, naar folkevalgte embedsmænd, som forestaar et eller andet offentlig foretagende, beregner sig selv ulovlige sportler eller fortjeneste av det arbeide, som de er sat til at passe. At saadanne herrer ogsaa forstaar at mele sin egen kake, naar anledning gives, viser sig blandt andet av den undersøkelse som blev sat igang efter opførelsen av det tretten millioner dollars statskapitol i Harrisburg, Pennsylvania i 1907. Kommissionen, som ledet undersøkelsen, anbefalte i sin indberetning til guvernør Stuart, at der maatte bli anlagt kriminelle rettsaker mot atten av de mest indflydelsesrike mænd for deres bedragerske transaktioner i forbindelse med opførelsen av dette statskapitol.

Kommissionen sa blandt andet, at den hadde beviser for, at materialer, som kostet 1 574 000 dollars, blev solgt til staten for 6 435 000 dollars.

Om styret for vandvæsenet i Chicago skriver „Skandinaven“:

Samfundets stortyver.

Avsløringer vedrørende vandvæsenet i Chicago kommer neppe overraskende for folk som har fulgt litt med stellet i City Hall. Da major Harrison overtok styret, hadde vanddepartementet et opsparet fond paa flere millioner dollars. Det minket gradvis, og da Dunne overtok styret, var overskuddet forsvundet. Forholdet blev ikke

bedre under Dunne. Han var selv visselig en rettænkende mand; men han var let at vildlede og for svak til at føre en virksom kontrol med sine undergivne. Efterat Busse kom ind, blev chefen for departementet avløst av en ny og vistnok bedre mand. Men ellers er litet blit gjort før nu i de sidste dage, da man har faat avsløringer av uregelmæssigheter i stor maalestok. Det heter, at vand for en halv million dollars aarlig i løpet av de sidste aar er stjaalet av store bolag og andre firmaer.

Slikt kunde selvfølgelig ikke gaa for sig, uten at flere av folkene i vandvæsenets tjeneste visste om det. Det er videre oplyst, at en mængde av betjentene i forskjellige stillinger har stjaalet omtrent alt de kunde lægge sine hænder paa i departementet — redskaper, rør, kraner o. s. v. i det uendelige. Det har ofte været sagt: „Byen driver selv sit vandvæsen, og hvor prægtig og ærlig er ikke dette styret.“

Nu ser man, hvor prægtig og ærlig det har været. Man er vant til raaddenskap og korrupsion i Chicago og andre storbyer her i landet, og ingen forbauses længere over avsløringer i denne retning. Men det ser dog ut til, at tyverierne ved vandverket i Chicago vil forbause nogen hver ved sit vældige omfang og endog slaa San Franciscos og Philadelphias rekorder for kjæmpemæssig graft. Og de egentlige forbrydere er, som ved næsten alle saadanne anledninger, byens ledende mænd, de mønsterværdige borgere, samfundsstøtter og kirkelys, som i tide og utide slaar om sig med fraser om „the american civilisation“ og er saa fulde av medynk med „the ignorant foreigner“ (den uvidende utlænding), hvem de frakjender baade vet, karakter og folkeskik.

Det er en trist kjendsgjerning, at dette land ikke er modent for offentlig drift av sporveier, jernbaner o. s. v., selvom en saadan ordning var ønskelig. Dertil staar den politiske moral for lavt og mammonsdyrkelsen for høit. Og de folk, som lever paa samfundets horder, er altfor ofte korrupsionens kilde og mammons storprester.“

Det blev efter undersøkelserne beregnet, at byen hadde tapt ca. 9 500 000 dollars i en tid av ti aar ved disse tyverier.

I 1911 nævnes, at ved de sidste avsløringer av „graff“ i jern- og staalbyen Pittsburg har det vist sig, at flertallet av de 322 mænd, som har i opdrag at føre tilsyn med byens skolevæsen, er aldeles uskikket for denne gjerning, og at der er flere skjænkeverter, spillere og slike folk blandt dem. For to aar siden utvirket „The voters' league,“ at Pittsburg sendte korruperte aldermen til tugthuset. Men skolestyret har været endog mere korrupert, end byraadet var. Skatyder-

nes penger er sløset væk. Fordringerne til skolerne er sat lavere; elevernes moralske liv er kommet i fare, og „graft“ har i aarevis gaat for sig i stor maalestok. Efterat ligaen hadde samlet en mængde beviser, lot den offentliggjøre en detaljert beretning i aviserne, som fremstilte hele synderegistret, men uten at nævne synderne med navn. Hvis ikke dette hjælper til at rette paa uvæsenet, vil arrestationer paafølge.

En beretning om skolernes pengestel viser, at utlæggene for skolerne er steget med 42 procent i de sidste ti aar. Paa samme tid er elevernes antal steget med bare 14 procent. Et skoledistrikts regnskaper utviste en forøkelse i utgifterne av 258 procent, men en nedgang i elevantallet av 26 procent.

Mange tilfælder av utrolig korrupsion opregnes. Ved indgaaelse av kontrakter og ved kjøp av skolemateriel synes „graft“, enten stor eller liten, at være en selvfølge.

For nogen aar siden skulde et større skolehus bygges paa nord-siden av en by. Fire av direktøerne skulde faa 1 400 dollars hver for at underskrive en viss kontrakt. Pengene blev lagt i konvolutter, en for hver av direktøerne. Konvolutterne blev saa lagt i en hat som blev sat igjen i et værelse i et av byens hoteller. Direktøerne gik til værelset, en ad gangen, og hentet sin konvolut. Da den fjerde direktør kom for at avhente sin konvolut, var der ingen igjen til ham. Det blev da nødvendig at betale ham senere. Den direktør, som tok to konvolutter ut av hatten, tilbakeholdt ogsaa 5 dollars hver maaned fra janitørens løn.

Ingen „graft“ har været for liten eller uanselig. Lærerne har været tvunget til at betale stikpenger for at faa ansættelse, og endog skolebestyrere har maattet dele sin løn med direktører.

En anden form for „graft“ er en særskat som ofte blir lagt paa restauranter med tvilsomt rygte, ryggesløse hoteller og andre slags umoralske forlystelsessteder, forat politiet skal lukke øinene for deres ulovlige trafik. Alt dette sker jo i dypeste hemmelighet, men saadanne graftskandaler kommer dog allikevel av og til for dagen paa de forskjelligste steder i landet. Enkelte av de skyldige blir da straffet, men mange flere har dog sluppet fri den straf de saa ærlig fortjente.

Hertil kommer de store summer, som blir brukt under det amerikanske bestikkelsessystem. Dette system, tror jeg, er likesaa gammelt som landet; men der er naturligvis ingen som har noget kjendskap til størrelsen av de beløp som blir brukt til dette ædle formaal. At det ikke er smaasummer det dreier sig om, naar f. eks. et jern-

banekompani skal bestikke de lovlige autoriteter, saaat det kan faa fat i værdifulde privilegier for litet eller intet, kan man forstaa, naar man hører, at ifølge distriktsadvokaten i San Francisco anvendte United Railroad et samlet beløb av 750 000 dollars til bestikkelser i 1907. Av disse penger fik femten av byens supervisors 4 000 dollars hver.

Naar man til alle disse frygtelige forbrydelser ogsaa føier de hjerteløse grusomheter som ofte blir utøvet mot medlemmerne av landets barmhjertighetsanstalter, fattighuser, sindssykeasyler m. m., det i alle større byer florerende bordelvæsen og den dermed følgende hvite slavehandel, de utallige fosterfordrivelser og de mange andre slags grovere og finere forbrydelser, da maa det indrømmes, at de Forenede Stater huser flere moralsk fordærvede personer end noget andet land i verden.

Hvor ligger aarsaken til denne nationale kræftskade?

For at kunne forstaa litt av aarsaken til at saa mange slaar ind paa forbryderveien i dette saa lovpriste land, maa man først se efter, hvorfra forbryderne kommer, og den alder de er i.

Amerikanerne vil ofte paastaa, og man tror gjerne her, at hovedmassen av landets forbrydere kommer fra de store skarer av fattige uvidende immigranter som hvert aar strømmer ind i landet. Dette kan ogsaa synes rimelig, ti det er et ubestridt faktum, at mange av dem, som f. eks. reiste fra Norge, ikke altid var av mors bedste barn, og det samme har ogsaa været tilfælde i andre land især i de siste aar. Italien, Polen og Rusland har saaledes sendt mange moralsk fordærvede personer over til den nye verden. Men det er en kjendsgjerning, at mange av disse letsindige mennesker, især av dem som reiste fra de nordlige lande og som kunde være en stor plage og skræk for sin hjembygd —, mange av dem har opgit sine slette vaner og er blitt lovlydige borgere og ordensmennesker, efterat de bosatte sig i det nye land. Indvandrerne avgir derfor en forholdsvis liten procent av de dømte forbrydere, og størsteparten av disse er folk som enten er kommet til landet som barn eller er kommet fra de mørkeste katolske lande i Europa.

Ifølge officielle opplysninger fra 1904 var det daværende antal straffanger av begge kjøen 81 772, som var fordelt paa landets forskjellige fængsler. I dette tal var ikke medtat sindssyke forbrydere

eller saadanne, som var sendt til arbejds-huset for at utsone større eller mindre mulkter, heller ikke mindreaarige fanger der var indsat paa andre særskilte institutioner.

Fordeler man ovenanførte tal paa befolkningen, blir det 1 006 straffanger paa hver million indbyggere, efter den da beregnede folke-mængde.

Av det samlede antal fanger var ikke mindre end 76,3 pct. indfødte amerikanere, mens bare 23,7 pct. var født i utlandet.

Chicago er, som enhver vet, en by med en stor fremmedfødt befolkning. Men ifølge en rapport av politimester Collins viser det sig, at av de i aaret 1905 arresterede personer var allikevel omtrent to tredjedele amerikanere.

Der blev i det aar arrestert ikke mindre end 91 554 personer. Av disse var 60 375 indfødte amerikanere og av dem igjen 52 858 hvite og 7 517 negre.

Av de resterende 31 179 arrestanter, som var født i utlandet, var 1 205 født i Australien; 1 289 i Bøhmen; 650 i Canada; 1 063 i Kina; 356 i Danmark; 712 i England; 253 i Frankrike; 5 948 i Tyskland; 1 417 i Grækenland; 116 i Holland; 2 063 i Italien; 3 405 i Irland; 788 i Lithauen; 735 i Norge; 5 142 i Polen; 2 743 i Rusland; 237 i Slavonien; 1 648 i Sverige; 308 i Skotland; 100 i Schweiz og 1 001 i forskjellige andre land.

I 1890 var der i landets forskjellige fængsler 7 386 fanger som var dømt for drap. Av disse var 6 023 født i landet, mens bare 1 308 var født i andre land. Av de indfødte var der 2 793 negre og 92 indianere.

En sørgelig foreteelse ved det amerikanske forbyrderliv er forbyrdernes unge alder. Det er ikke bare det store antal av mindreaarige forbyrdere som maa sendes til landets reformskoler og andre opdragelsesanstalter som er et talende vidnesbyrd om dette, men fra alle kanter av landet kommer der beretninger om, at nogen av de mest avskyelige forbyrdelser blir utført av mænd paa under 25 aar og undertiden endog av gutter paa 16—18.

Byretsdommer Sadler i Chicago, som har behandlet en mængde straffesaker, erklærte saaledes i 1907, «at mindst 75 pct. av alle forbyrdelser i byen utføres av mænd som er under 25 aar, og at gutter under 19 aar begaar halvdelens av alle de overfald og indbrud som forøves i Chicago.

Lignende forhold raader ogsaa paa andre kanter av landet.

Av de 1794 straffanger, som i 1906 sat i Missouris statsfængsel, det største i landet, var ifølge Thomas Speed Mosby 627 i alderen

fra tyve til fem og tyve aar. 96 av disse var tyve aar; 98 en og tyve; 104 to og tyve; 132 tre og tyvs; 101 fire og tyve og 96 fem og tyve aar. 404 av disse 627 fanger hadde begaaet voldsomme forbrydelser, — drap, forsøk paa mord, indbrudstyveri o. s. v. De resterende 223 hadde gjort sig skyldig i forbrydelser som tyveri, falskneri og andet som ikke indbefattet legemlig vold.

Der ligger naturligvis forskjellige aarsaker til grund for de unge amerikaneres sterke tilbøielighet til at slaa ind paa forbryderveien.

Omtrent alle autoriteter, som har studert det amerikanske forbryderliv og hat befatning med dets retsvæsen enten som sheriffer, anklage- eller forsvarsadvokater eller som dommere i de høiere retter, er enige om, at en av hovedaarsakerne til det stedse voksende antal voldsomme forbrydelser i de Forenede Stater ligger i landets mangelfulde strafferet, dets gammeldagse jurysystem og fremforalt i den ytterst daarlige haandhævelse av landets love.

Forhenværende præsident, William Taft,¹⁾ som er en av landets mest fremragende jurister og en erfaren dommer, holdt den 19. juni 1905 en tale til den graduerende klasse ved Yale Universitetets juridiske avdeling, hvori han paa det skarpeste angrep maaten, hvorpaa straffelovgivningen haandhævedes i landet. Han sa da bl. a.:

«Strafferetspleien i alle unionens stater (der tør maaske være en eller to undtagelser) er en skamplet paa vor civilisation. Jurysystemet er blit en saadan avgud, at legislaturen har forøket juryens magt paa bekostning av dommerens under behandling av kriminelle saker. Dommerens funktion er blit saa indskrænket, at den kan sammenlignes med den funktion som utøves av formanden ved kirkelige møter.

Stolende paa dommerens indskrænkede magt er forsvarsadvokaten istand til ved dramatiske kunster og ved stadig at fremholde detaljer, som i sig selv er betydningsløse, at frembringe et falskt indtrykk i retssalen, som dommeren ikke formaar at fjerne, og under hvis hypnotiske indflydelse sakføreren forleder jurymændene til som jurymænd at avsi en kjendelse de senere ikke kan forsvare som mennesker.

Og hvad har følgen været? Jo, siden 1885 (til 1905) er der i de Forenede Stater begaaet 131 951 mord og drap, mens kun 2 286 henrettelser har fundet sted. I aaret 1885 var der 1 808 mord. I 1904 var antallet forøket til 8 482. Antallet av henrettelser i 1885 var 108; i 1904 var det 116.

Denne opsigtvækkende forøkelse i antallet av mord og drap, sammenlignet med antallet av henrettelser, oplyser det hele.

¹⁾ Præsident fra 1909 til 1913.

Botemidlet for denne omsiggripende kræftskade paa samfundslægømet ligger sandsynligvis i en ændret lovgivning. Dersom der blev vedtat love som ophævet retten til appel i kriminelle saker og overløt berigtigelsen av retslige misgrep til benaadningsmyndigheten, saaledes som tilfældet er i England, eller om der, forsaavidt der absolut skal være adgang til appel, blev vedtat en lovbestemmelse, ifølge hvilken ingen underrettsdom kunde forandres undtagen paa grund av et misgrep, som retten, efterat ha gjennomgaat alle sakens akter, fandt at være av en saadan karakter, at det absolut vilde ha ført til et andet resultat — saa vilde 99 av 100 domsforandringer, som finder sted under vort nuværende system, undgaas.

For det andet, dersom dommerens lovlige magt til at gi juryen raad, til at utvikle sin opfatning for juryen paa grundlag av kjendsgjerningerne i hver eneste straffesak blev gjenoprettet, og dersom baade staten og den anklagede blev fratatt retten til utskydning under valget av jurymænd, vilde 25 pct. av de saker, som nu ender med uenighet inden juryen, komme til at ende med den skyldiges domfældelse».

Det er naturligvis paa forskjellige maater, at den amerikanske forbryder gaar fri den straf han saa ærlig fortjente. Det har ikke hændt saa rent sjelden, at endog brutale mord ikke er blit meldt til øvrigheten, eller at de første myndigheter har gjort omtrent intet for at faa morderen tiltalt og straffet. Hele forfølgningen har indskrænket sig til nogen smaa formaliteter, og dermed er det hele forbi.

For endel aar siden arbeidet saaledes en nykommergut hos en farmer i det sydlige Minnesota. Farmeren var et av disse brutale svin som altid skal drages eller slaas, hvergang de er fulde, og det var han omtrent hver gang han hadde været i byen. En kveld han kom fuld hjem igjen, vilde han som sedvanlig drages med tjenestedrengen. Denne tok etpar tak med ham og la farmeren lystig i gulvet, men erklærte da, at nu skulde det være slut, hvorefter han gik og satte sig paa dørstokken. Farmeren gik da bakom gutten, og uten at nogen hadde den mindste anelse om hvad som vilde ske, satte han knæet mellem guttens skuldre, grep med begge hender om hans pande og knækket hans nakkeben med et eneste ryk. Gutten døde paa stedet og blev siden begravet i al stilhet.

Nykommergutten var fremmed for naboerne. Han hadde ingen venner eller slegtninger som kunde melde dette brutale mord til øvrigheten, og naboerne gjorde ikke det mindste for at faa morderen straffet. Saadanne tilfælder er ikke sjeldne.

Endnu oftere hænder det, at baade morderen og den myrdede

er fuldstændig ukjent paa det sted hvor mordet foregaar. Er da ugjerningsmændene flygtet, gjør myndighederne som oftest litet for at faa tak i dem, eller hvis saa sker, vogter de saa daarlig paa sine farlige arrestanter, at de ofte faar anledning til at rømme.

Men det som har frelst de fleste amerikanske mordere fra galgen, er dog begrepet „selvforsvar“.

I et land som de Forenede Stater, hvor alle love og samfundsordningen maatte bygges op fra nyt av, ved siden av at landet huste en stor flok vilde indianere, samtidig som dets hvite sønner ofte slog sig paa stratenrøveri og blev endnu vildere end deres røde brødre, maatte det selvfølgelig under visse omstændigheter være tillatt at ta et medmenneskes liv for at kunne frelse sit eget. Men istedetfor at begrepet „selvforsvar“ burde bli mer og mer indsnevret, efterhvert som civilisationen skred fremad og samfundsordningen fik fastere former, ser det ut, som det blir mer og mer tøielig for hvert aar som gaar. Den almindelige mand kan derfor vanskelig trække grænselinjen mellem et drap, begaat i nødvendig selvforsvar, og et overlagt mord. Mange blir derfor frikjendt, naar de har dræpt et menneske, selvom det er foregaaet under saadanne omstændigheter, at vi i vort land vilde kaldt det et regulært drap.

Hertil kommer, at den amerikanske morder ofte har gode chancer til at slippe fri for straf paa grund av, at juryen ikke kan bli enig,

Det amerikanske jurysystem bestemmer, at enhver myndig mand, paa nogen faa undtagelser nær, er pliktig til at tjene som jurymand, dog kan de ikke tvinges til at tjene i mer end en sak ad gangen. De eneste betingelser som fordres er, at han maa ha sin fulde forstand, samt forstaa det engelske sprog og være borger av de Forenede Stater.

Naar en jury skal sammenkaldes, utfærdiger sheriffen eller fuldmægtigen en navneliste paa 24 av countyets indvaanere — saakaldte veniremen. Av disse skal anklageren stryke seks navn og den anklagede seks, hvorpaa de resterende tolv blir stevnet til at møte og tjenstgjøre som jurymænd. I kriminalsaker har begge parter ret til at utskytte jurymænd, naar de finder gyldige grunde for samme. Til saadanne grunde regnes — et allerede i forveien altfor nøie kjendskap til den begaaede forbrydelse og en dermed oppgjort mening for eller imot. Naar man da vet, hvor hurtig aviserne bringer efterretningen om den begaaede forbrydelse rundt til alle og skildrer det hele til de mindste enkeltheter, saa kan enhver forstaa, at det ikke falder let at finde de nødvendige tolv mand. Det kan gjerne ta to—tre uker av haardt arbeide, hvorunder hundreder av mænd blir prøvet, før det nødvendige antal mænd er antat.

Under et saadant utskytningssystem er det rimelig, at det ikke er de skarpeste mænd som blir ansat i juryen. Faktum er, at mange av jurymændene er indvandrere som bare har opholdt sig i landet en forholdsvis kort tid og langtfra magter landets sprog godt nok til at kunne følge med de lange, indviklede krydsforhør eller forstaa alt av advokaternes lange høittravende foredrag for eller imot den anklagede.

For at kunne avsi en dom, skyldig eller ikke skyldig, maa alle tolv mænd være enige. Det er altsaa ikke der som her, at syv av ti avsier dommen. Dommeren har heller ikke ret til at være deres raadgiver, men de maa dømme selv efter bedste evne. Det hænder da altfor ofte, at hjertet eller følelsen løper av med forstanden og at de da enten avsier en dom som staaer stik imot deres bedre vidende, eller de maa opgi tanken om at bli enige. Det sidste er det mest almindelige.

Det har flere ganger hændt, at like optil elleve jurymænd har været for domfældelse, mens den tolvte har stemt for frifindelse. Men denne ene mand har holdt ut baade i et og to døgn, uten at gi efter i sin mening, hvorfor juryens formand tilslut maa melde, at de ikke kan bli enige; de blir da sendt hjem. Saken blir da tat op igjen for anden gang, og blir da heller ikke denne jury enig, pleier det almindelig ende med frifindelse under tredje gangs behandling, selv om beviserne er noksaa fældende.

Som et bevis paa hvor faa det er av de amerikanske forbrydere, f. eks. mordere, som virkelig blir straffet, kan anføres en uttalelse av en forfatter i «Colliers Weekly» i 1911: «I 1910», sier han, «blev der behandlet 119 mord- og drapssaker for Grand Juryen i New York, og resultatet var 45 domfældelser. I Chicago blev der i det samme aar forøvet 202 mord og drap. Men kun én morder blev hængt, og femten blev sendt til slaveriet, mens de øvrige 186 gik fri.»

Av disse tal drar han den slutning, at dersom nogen begaar et mord, da kan han vedde tre mot en paa, at han aldrig blir tiltalt. Han kan vedde ti mot en paa, at han aldrig vil bli sendt til tugt-huset og kan vedde 80 mot en paa, at han ikke blir hængt.

Under saadanne forhold er det intet under, at «dommer Lynch» undertiden tar plassen istedetfor den lovlige retfærdighet. Folket ser med harme paa, hvorledes den ene forbryder efter den anden langtfra faar den straf som han burde og skulde ha. Indtræffer da igjen en av disse grufulde, blodige forbrydelser som fylder hele nabolaget med navnløs skræk og forbitrelse, lar de sig ikke længer styre, men stormer fængslet, tar forbryderen og henger ham uten videre op i det første træ de finder.

I et av landets mest oplyste strøk, i den nordlige del av staten Iowa, foregik en saadan lynching i 1907. Beretningen herom lyder saaledes:

James Cullen, en rik kontraktør i Charles City, blev hængt igaaraftes for mordet paa sin hustru og 15 aar gamle stedsøn, efterat lyncherne hadde holdt et bønnemøte og befalt deres offer at be til Gud om sin sjæls frelse.

Det skrækkelige dobbeltmord ophidset befolkningen saa sterkt, at den fandt, at han burde bøte med sit liv straks. Cullen var rik, og man frygtet for, at hans formue paa 50 000 dollars vilde bli brukt til at holde saken for retterne i aarevis, og at han maaske aldrig vilde faa den straf som han fortjente. (For en tid siden blev saaledes hustrumorderen Louis Busses straf formildet til livsvarig fængsel, uagtet han var dømt til døden. Busses sak verserte 4 aar for retterne. Dette hadde ogsaa sin virkning.) Mange kvinder var med blandt lyncherne, likeledes tre eller fire prester, samt forretningsmænd, arbeidere og læger om hinanden. Der var ingen taler, og man trængte ingen leder. Nogen mænd gik hen til jernbanens yards og kom tilbake med en jernbaneskinne. Taus skilte hoben sig ad for mændene, da de nærmet sig fængslet, hvor Cullen sat indesperret. Skinnen blev brukt til at aapne fængselsdøren, og den laa snart nede. En stenmur blev hugget hul paa ved hjelp av en øks, og man naadde Cullens celle. Døren var snart aapnet. Her sat Cullen sammenkrøpet i et hjørne. Han kjæmpet som en avsindig, men blev snart overmandet og bundet og blev derpaa trukket ut paa gaten under hobens skrik. Derfra gik veien til broen ved Cedar River; et tauget var allerede anskaffet, og en løkke blev lagt om hans hals.

Ensign Roper av frelseshæren traadte hen til ham og spurte ham: «Ønsker De at be?» «Nei!» skrek Cullen.

«Bed! bed!» ropte hoben. «Bed til Gud om at han vil tilgi dig!»

Cullen negtet atter at bede. Derpaa knælte flere av dem, som var med lyncherne, og bad høit for morderen. Lyncherne stod under dette med blottede hoder.

Morderen blev da spurt, om han hadde noget at si, og han svarte, at hans hustru og søn hadde overfaldt ham, og at han hadde dræpt dem i selvforsvar.

«Det er løgn!» skrek hoben med en mund. Tauget blev atter lagt om hans hals, og efter et par sekunders forløp var James Cullen ikke mere.

Cullen hadde ord for at være en sint mand og var egen. Han var 60 aar og en ivrig avholdsmand.

Han hadde været 3 ganger gift; hans to første hustruer var reist fra ham.

De mænd som deltok i lynchingen sier, at de ikke frygtet for følgerne, De sier, at de har imot at folket tar loven i sin egen haand paa den maate, men hvis lynching nogensinde kan forsvares, saa er det i en sak som denne.

En undersøkelse blev siden, for et syns skyld, sat igang for at faa ophavsmændene tiltalt og straffet, men det hele resulterte ikke i noget.

Der foregaar hvert aar flere saadanne lynchinger. I ti aarsperioden, som endte med 1902, var der ikke mindre end 1483 tilfælder av lynching i de Forenede stater eller et gjennemsnittantal av over 148 pr. aar.

Hovedaarsaken til det stedse voksende antal forbrydelser maa sikkert søkes i landets eget opdragelsessystem.

De Forenede Stater blir for hvert aar som gaar mer og mer et gudløst land. Dette kan synes at være en drøi paastand, isærdeleshet da der er flere kirker, flere prester, flere menigheter og fremforalt flere religionssamfund end i noget andet land i verden, maaske med undtagelse av Rusland. Men trods alt dette var det allikevel, ifølge officiel statistik av 1906, bare henimot 33 millioner mennesker eller omkring 39 pct. av landets befolkning, som var medlemmer av de forskjellige kirkesamfund, mens ca. 52 millioner eller 61 pct. stod utenfor al kirkelig forbindelse. Enhver vil forstaa, at selv om der ikke fandtes en eneste forbrydersk anlagt person blandt landets kirkefolk, er den anden flok allikevel stor nok til at kunne skaffe forbrydere for hele verden, selvom størsteparten av dem ogsaa er bra mennesker.

Men hovedaarsaken til landets gudløshet og paa grund av denne det voksende forbryderelement maa søkes i landets folkeskoler.

Som før sagt er folkeskolen fuldstændig religionsløs. Landets fædre, som skapte forfatningen av 1776, kunde meget let ha gjort de Forenede Stater til et protestantisk land ved at oprette en statskirke efter engelsk, skotsk eller hollandsk mønster. Men mange av dem var efterkommere av mænd og kvinder som hadde søkt tilflugt i landet for religionsforfølgelses skyld, og disse vilde gjøre landet til et fristed baade for Loke og Thor. Skulde dette kunne gjennomføres, maatte al religion ut av skolen. Religionsundervisning i skolen gaar heller ikke uten statskirke og da især i et land som de Forenede Stater, hvor de forskjellige sekter er blandet om hinanden i den mest brogede

uorden. Den ene sekt vilde da komme i strid med den anden i selve skolen.

Man kan si hvad man vil om utstrækningen av den amerikanske frihet, — religions-frihet har dog de styrende forstaat at haandhæve nediggjennem tiderne. Lutheraner og katolik, jøde og hedning har de samme borgerlige rettigheter og de samme borgerlige pligter, og dette likhetsprincip kunde bare opnaas ved hjælp av den religionsløse folkeskole. Men saa har ogsaa denne folkeskole til gjengjæld sat sit præg paa det hele folks tankegang og retsbevissthet.

I alle andre kristne land paa jorden (maaske med undtagelse av Frankrige) foregaar der mer eller mindre religions-undervisning i landets folkeskoler. Disse er ogsaa det rette sted for barnene til at faa sine første begreper i guds frygt eller om ret og uret. Barnesindet er bløtt og bøielig og let mottagelig for alle indtryk, gode saavel som onde, og disse bevarer de siden oftest for hele livet.

I de Forenede Staters folkeskoler oplæres barnene i alt mulig, baade i nyttige og unyttige fag, undtagen i dette ene: Guds begrepet. Om Gud og hans vilje, synd og naade, om evigheten eller om himmerik og helvede hører de nemlig aldrig et ord i hele sin lange skoletid. De kan nok faa vite, at det er strafbart at stjæle eller at slaa en mand ihjel eller at sige falsk vidnesbyrd, men at det er syndig — derom tier lærerne altid stille.

Den amerikanske far og mor har ikke tid til at samle barneflokkene i hjemmet og undervise dem i religion og gode seder. Faren har foruten sine aviser ogsaa sine klubber og hemmelige-selskapsmøter at passe paa, og moren maa, foruten sine selskapspligter, ogsaa ta del i det offentlige velgjørenhedsarbeide, ved siden av en hel del foreninger og tildels klubber som ikke kan forsømmes. Hvorledes kan de da faa tid tilovers til sine barns undervisning? Desuten er jo de indfødte slegter ogsaa opvokset under det samme skolesystem og de samme opdragelsesmetoder, og man kan ikke vente, at de skal gi andre, hvad de selv ikke har faat.

Barnene faar saaledes skjøtte sig selv. Deres tid blir derfor som regel delt mellem skolen og gaten i selskap med likesindede kamerater. Under dette dagdriverliv paa byens gater og stræder kjender de kun én vilje, nemlig sin egen, og lærer ikke lydighet hverken mot Gud, forældre, lærere eller foresatte.

Men den amerikanske gud «den almægtige dollar» faar de snart kjendskap til. De er ikke gamle, før de forstaar, at naar de bare har ham, kan de faa hvad de vil av ære, magt og fornøielser av alle arter.

Paa den maate vokser de op, indtil de er store nok til at sørge

for sig selv. De fleste av dem har da lært alt mulig undtagen et nyttig haandverk som de kan falde tilbake paa. De har lært at stille store fordringer til livets fornødenheter. De vil ha vakre klær, gaa i teatret, besøke dansesaler, salooner og andre forlystelsessteder av lignende arter.

Faren er ikke altid i den situation, at han kan skaffe arbeide til sine egne barn; de maa ut til andre. Det tar da ikke lang tid, før barnene lærer, at de indtægter, de faar av sit ærlige arbeide, strækker ikke langt til de fordringer de sætter. At nedstemme disse gaar ikke an, ti da er jo ikke livet værd at leve. Ved siden herav hater de den tvang, som arbeidet paafører dem, og vil helst tjene sine penger uten anstrengelse.

For mange ligger det da saa snublende let at falde i fristelsen til at hjelpe sig selv av næstens gods, naar anledning gives, og de begynder ofte sin karriere i en ung alder som lommetyver, avanserer siden hurtig opover og ender gjerne som falsknere eller røvere og mordere.

Denne fuldstændige mangel paa moralsk ballast i forbindelse med den nydelsessyke begjærighet hos det unge Amerika har bragt mangen bra gut ind paa forbryderbanen og mangen bra pike ind paa storbyens bordeller, og det er efter min mening hovedaarsaken til det stedse voksende antal forbrydelser i landet.

Den fordærvelige uskik, at omtrent hver eneste mandsperson skal gaa med en skarpladd revolver i baklommen, er ogsaa for en stor del skyld i de mange mord som foregaar inden landets grænser. Man forstaar ikke, hvor almindelig utbredt denne uskik er, før man faar anledning til at se det.

Det er rigtignok forbudt at gaa hemmelig bevæbnet i de Forenede Stater. Bærer en mand en kniv over en viss længde eller en revolver, uten at ha løst speciel bevilling, skal han bære den slik, at alle ser den. Men saadant passer ikke for de unge sprader, da de derved utsætter sig for spot og latter. De maa derfor gjemme den.

Det første som en halv voksen gutunge tænker paa er at kjøpe en revolver, og har han faat et saadant vaapen i baklommen, blir han liksom voksen kar med en gang.

De fleste unge amerikanere, som aldrig har lært at tømme sine lidenskaper, har oftest et voldsomt og hidsig gemyt. Naar dette er blit tilstrækkelig opstivet av en god portion „fighting whisky,“ tar det ikke lang tid, før eiermanden griper i baklommen for at hevne en indbildt eller virkelig fornærmelse — og blodet flyter.

Et sørgelig bevis paa de daarlige moralske forhold i landet avgir ogsaa de stadig tiltagende antal av egteskapskilsmisses.

Bjørnson sier i en av sine sange, at

„Hvo ei kan bygge sit eget hus,
hvad stort han bygger, gaar og i grus.“

Men skal man anvende disse ord som en spaadom for de Forenede Staters fremtid, da ser det sandelig mørkt ut for landet; ti et mere demoraliserende familieliv findes neppe i noget andet land paa jorden. Ialfald peker skilsmissestatistikken i den retning.

I tyve-aarsperioden fra og med 1887 til og med 1906 blev 12 805 000 par lovlig gifte. Samtidig erholdt over 945 000 egtepar lovlig skilsmisse, eller der var en skilsmisse for hver 13,5 giftemaal. Men antallet av skilsmisser steg meget hurtigere end antallet av giftemaal. I 1887 var der saaledes kun én skilsmisse for hvert 17 giftemaal, mens antallet av skilsmisser steg til en for hvert 11,8 indgaaet egteskap i 1906.

Noget av den største skam, som kan overgaa en pike i de Forenede Stater, er at faa et uegte barn, og svært faa har nok moralsk mod til at kunne bære en slik ulykke. Men at gifte sig og avle barn, derpaa skille sig med sin første mand og gifte sig igjen med en anden og faa barn med ham og siden gjenta eksperimentet for tredje og fjerde gang — det er hverken synd eller skam. De fine samfunndsstøtter i de store byer fører an, og siden kan jo de lavere lag følge trøstig efter.

Aarsakerne til alle disse skilsmisser er naturligvis høist forskjellige. Statistikken opsummerer dem dog i følgende klasser: Manden fik saaledes skilsmisse fra sin hustru i 90 890 tilfælder paa grund av utroskap; i 33 158 tilfælder paa grund av grusomhet; i 156 283 tilfælder, fordi hustruen var rømt fra ham; i 3 436 tilfælder, fordi hun var en dranker, og i 9 tilfælder, fordi hun ikke vilde forsørge ham.

Hustruen fik samtidig skilsmisse fra sin mand i 62 869 tilfælder paa grund av utroskap; i 173 027 tilfælder paa grund av grusomhet; i 212 219 tilfælder, fordi manden var rømt fra hende; i 33 080 tilfælder fordi manden var en dranker, og i 34 644 tilfælder, fordi manden ikke forsørget sin hustru.

Man ser altsaa av disse opgaver, at begge parter har den samme feil: er hinanden utro, rømmer sin vei, drikker, slaas m. m., og den ene part kan derfor ikke si til den anden, „dit kjøen er værre end mit,“ men begge er omtrent like gode.

Blandt de indvandrende klasser er skilsmisser yderst sjeldne. Egteskapet kan ofte være i høi grad ulykkelig, men det holder dog

allikevel som oftest sammen, indtil døden opløser det. De er nemlig fra barndommen av blit oplært til at betragte egteskapet som en pakt, der er indstiftet av Gud, en pakt som skal vare evig. De opvoksende amerikanske slegter har derimot et helt andet syn paa saken. De betragter egteskapet som en slags borgerlig kontrakt som kun er bindende, saalænge begge parter er enige om at bo sammen. Siden kan den jo ophæves naarsomhelst.

En amerikanerinde, miss Anna Rogers, skrev nylig en bok om „Hvorfor amerikanske egteskaper strander.“ Hun behandler i sin bok baade de gifte og ugifte amerikanske kvinder og viser deres moralske mangler, deres forkjerte livsanskuelser og deres falske idealer. Hun sier da blandt andet:

Den stadig voksende selvfølelse hindrer amerikanerinden i at ta sine pligter som hustru og mor for alvor og i dem at se sin opgave og livsarbeide. Hun glemmer den skjønne kunst at gi og utvikler istedet derfor en utrolig evne til at fordre og ta.

De fleste ærgjerrige kvinder undertrykker hjertets længsel; de stræber efter en individualitet, som kun gjør tilværelsen mere taalelig i materiel henseende. Bortset fra de ærgjerrige er mange av de kvinder, som mændene stiller paa en altfor høi piedestal, ganske uskikket for egteskapet. Gudinden viser snart sine alt andet end guddommelige egenskaper. Den kvindedyrkelse, som amerikanerne er saa stolt av, har ikke været til gagn for kvinden. Et av de værste resultater er den eksempelløse hensynsløshet de unge fruer viser sine mænd, som sliter haardt i kampen for tilværelsen. I Amerika er det manden som repræsenterer idealismen. Han haaper, at egteskapet skal bli en virkeliggjørelse av hans drømme. Allerede ved bryllupet er det ham som er den mest finfølende, og naar pakten for livet ikke hurtig opløses, er det hustruen som fører scepteret, mens manden stræber efter at oppfylde hendes tyranniske fordringer.

Ekstravaganse i klædedragt, som forøvrig er en amerikansk nationalfeil, bidrar meget til at skape ulykkelige egteskaper. Hvis kvinderne var mindre forføngelige, vilde det maaske se bedre ut i egteskaperne.

Det er haarde ord, som miss Rogers her uttaler om sit eget kjønn, men de er desværre altfor sande.

Under enhver skilsmissesak, hvor den ene part ikke er rømt, blir der altid en skarp kamp om barnene. Begge vil som oftest ha dem, og det blir da dommerens pligt at bestemme, hvem av dem er den mest værdige. Stundom faar faren dem og stundom moren, og tildels kan de bli delt lik en flok faar mellom begge. Men de stakkars smaa — for hvem forældrene er alt — kan dog ikke skjønne, hvorfor far

og mor ikke kan faa bo sammen som før, og det er da let at forstaa, at sorgen og savnet maa snike sig ind i det lille barnehjerte paa grund av forældrenes uenighet.

Det kunde endda gaa an, hvis de fraskilte mænd og kvinder levet resten av sit liv for sine barns opdragelse, men det sker sjelden. I de fleste tilfælder gifter de sig igjen, oftest ganske snart efter adskillelsen.

En fraskilt mand eller kvinde, selv om de atter blir gift, nyter aldrig sine medborgeres udelte agtelse. Pletten vil henge ved dem, saa længe de lever. Dette er noget som barnene ogsaa faar erfare i større eller mindre grad. Dette, i forbindelse med hjemmets uhygge, driver mange av dem ut paa verdens vilde vidder, længe før de er store nok til at sørge for sig selv. Under saadanne forhold er det intet under, at mange av dem tilslut havner indenfor fængselsmurene.

*

*

*

Det norsk-amerikanske folk har forstaat at holde sig bra borte fra landets voldsomme forbryderliv. De er i denne henseende med rette betragtet som nogen av landets bedste borgere, og det har ogsaa været en av hovedgrundene til den fremgang som de virkelig har gjort i landet.

Det norske folk er ubetinget en av verdens mest lovlydige nationer. Ser man det ikke før, saa ser man det klart, naar man kommer sammen med dem utenfor hjemmets terskel. Denne deres medfødte retssans, som blev yderligere utviklet i hjemmet og skolen, blev ogsaa hellere skjærpet end formindsket efter ankomsten til de Forenede Stater.

De følte meget godt, at de nu stod i et fremmed land, med andre og for dem ukjendte love og retsbegreper, og det gjaldt saaledes om ikke at støte an mot loven og komme i vanskeligheter. Den rettesnor de hadde at gaa efter, var deres egen samvittighet og sunde dømmekraft, og dette er ogsaa den bedste veileder et menneske kan ha, hvor det vandrer i verden.

Det var derfor længe, at det norske navn var en borgen for ærlighet i de Forenede Stater. Mangen forretningsmand og mangen farmer har hat uindskrænket kredit hos de store handelshus eller laaneinstitutioner, simpelthen fordi han var norsk. Det samme navn har ogsaa skaffet dem plass som bestyrere av andres forretningsinteresser, f. eks. som kasserere eller bokholdere i banker, eller som betjenter i butikker, eller som indkjøpere av hvete og kreaturer for de store kom-

panier, eller som bestyrere av de større eller mindre træløstforretninger for de store skogkonger o. s. v., hvorunder de haandterer for tusener av dollars av andenmands eiendom.

Ved siden herav er den norske arbeider godt likt over hele landet. Han er almindelig betragtet for at være en stø og paalidelig ordensmand, som gjør hvad han er befaleet uten unødige knur, samtidig som han ikke er tilbøielig til at foranstalte streiker og andre arbeideruroligheter. De saakaldte bonanza-farmere oppe i Nord-Dakota eller andre store arbeidsgivere, som fabrikeiere, skog- og grubekonger søker derfor gjerne at faa fat i norske, eller rettere sagt, skandinaviske arbeidere, (jeg mener ikke her at ville paastaa, at de norske arbeidere, farmere og forretningsmænd er bedre end deres svenske og danske brødre; denne karakteristik passer paa dem alle) da disse er mer rolige og utfører et fuldt saa stort dagsarbeide som folk av andre nationer.

Men at alle nordmænd blandt saa mange skulde ha været istand til at holde sig loven etterrettelig i alle disse aar, er dog mer end hvad man kan vente. Det er heller ikke, som læseren selv vet, bare bra mennesker, som har reist til de Forenede Stater, men mangen forbrydertype har ogsaa fundet veien derbort. De fleste av disse blev siden ordensmennesker; men saa var der ogsaa enkelte, som ikke kunde avlægge sine gamle vaner og gik før eller senere ind i landets forbryderrækker.

Det er et sandt ordsprog som sier: „Slet selskap fordærver gode seder.“ Dette kan dog i almindelighet bare anvendes paa dem, som er opvokset i landet, og sjelden paa de ældre indvandrere. Men blandt de første er der desværre ikke saa faa, som har lært at tilegne sig det moderne amerikanske valgsprog: „Hjælp dig selv“ og dets ideer om at nyte livet i fulde drag, uten sorg og legemlige anstrengelser. De sætter amerikansk „smartheit“ istedetfor norsk „ærlighet“ og kommer derfor gjerne tilslut i konflikt med landets love.

De fleste forbrydelser, som har været begaaet av det norske folk i de Forenede Stater, har været mindre forseelser som er blit avsonet med mulkt eller et ophold i arbeidshuset eller countyfængslet. Enkelte har dog ogsaa maattet vandre i slaveriet for større forbrydelser. De har da mest gjort sig skyldige i tyveri, falskneri og svigagtige bankfalliter.

Av blodige forbrydelser har der heldigvis været ganske faa.

Man finder desværre nogen norske fanger i hver straffeanstalt i de stater, hvor nordmændene bor nogenlunde talrig. Ifølge oplysninger fra bestyrerne av straffeanstalterne i de tre stater Minnesota, Syd- og

Nord-Dakota var der i 1912 tredive norske fanger i slaveriet Stillwater, Minnesota, fem norske fanger i slaveriet i Sioux Falls, Syd-Dakota og tretten norske fanger i slaveriet i Grove, Nord-Dakota.

Er det norsk-amerikanske folk et lykkelig folk?

At gi et tilfredsstillende svar paa dette spørsmaal er naturligvis ikke bare vanskelig — men nærsagt umulig. Der er overalt saa mange begreper om lykke som der er mennesker og sind. Det som én regner for lykkebringende tilfredsstiller ikke en anden, og fordringerne er jo saa hoist forskjellige. Men i én henseende er de fleste mennesker i Amerika like og det er i begjæret efter jordisk rigdom, da alle tror, at har de først den, kommer alt det andet av sig selv.

Det sterke begjær efter rigdom var jo i de fleste tilfælder hovedaarsaken til, at de norske forlot barndomshjemmet, og mange av dem som reiste vilde kanskje faat det trangt i gamle Norge. Landet hadde nu hat mindst fire millioner mennesker, hvis alle hadde været hjemme.

I de Forenede Stater var forholdene i lang tid mere rummelige. Dette var ikke bare tilfælde paa jordbrukets omraade, men saa at si i alle brancher. En utvandrer hadde derfor længe gode chancer til at komme ind i en virksomhet, som passet til hans naturlige begavelse, selvom hans driftskapital ikke altid var saa stor. Og det er som tidligere nævnt ikke saa faa som er blit meget velstaaende i det nye land. Man skulde nu tro at disse maatte føle sig lykkelige, men det er saa langt fra tilfælde. Svært mange av dem mangler den indre tilfredshet med sin stilling — det som maa til for at faa den sande grundvold for al virkelig lykke.

Aarsaken hertil er det faktum, at saaatsi 99 pct. av de voksne utvandrere ikke kan gro fast til den nye jord. De føler sig som fremmede i et fremmed land, saa længe de lever.

Det gaar nemlig ikke saa let at forlate fædrehjemmet som uerfarne folk tror. Adskillelsen med slegt og venner, med barndomshjemmets tilvante forhold og fædrelandets ældgamle kultur søndersliter sterke baand, der frembringer dype saar, som aldrig kan læges. Selv om et menneske faar mer end han venter av jordiske goder i sit nye hjem, saa vil dog allikevel savnet av og længslen efter alt det kjendte og kjære som han forlot i fædrelandet, efter far og mor, søster og bror og alle hjemmets herlige minder vare, saa længe livet varer.

De forandrede naturforhold, som han med engang dumper op i efter ankomsten til det nye land, forøger ogsaa denne længsel istedetfor at formindske den. Istedetfor Norges vakre dale eller fjord-distrikter med sin vekslende skjønhed og herlige utsigter, hvorfra sjælen likesom paa en gang kan favne et stort stykke av Guds herlige skaperverk, blir han hensat paa et litet rundt, træløst stykke jord, hvorover himlen hvælver sig tung og trykkende. Dette lille pandekakeagtige jordstykke følger siden med ham, hvor han gaar.

Hertil kommer landets voldsomme og for den fremmede uvante naturkræfter. De sterke, langvarige varme- og kuldeperioder; de mange voldsomme tordenstormer, der indtræffer ved dag og nat, de frygtelige cycloner som knuser alt hvad de rammer; de forfærdelige snestormer som varer i dagevis og gjør det umulig for enhver at være ute, hvis han ikke vil miste livet; eller de frygtelige perioder med varme, tørre, sydvestlige vinde, som truer med at tørke op alt liv og hvori menneskene gaar og gisper efter luft for ikke at kvæles. Under alt dette hjælper ikke rigdommen stort, men alle føler sin ringhet likeoverfor de sterke naturkræfter, og følelsen herav forøger længslen efter Norges herlige klima og naturforhold. At de er spredt mellem fremmede, gjør ogsaa sit til at de ikke trives.

Selv om de blir boende i et norsk settlement, er dette sammensat av folk fra alle kanter av Norge. Alle var ukjent for hinanden, for de møttes der. Ingen kjender hinandens forhistorie, mens der ofte gaar nok av dunkle rygter mand og mand imellem. Disse løse rygter i forbindelse med den hurtige utvikling av grundtanken i det amerikanske valgsprog „Hjælp dig selv,“ lægger somoftest uovervindelige hindringer i veien for dannelsen av hvad vi paa norsk kalder for godt grandelag.

Følgen av alt dette er, at størsteparten av de norske indvandrere ikke betrakter sit hjem som et fremtidig hjem for sig og sine, som noget der skal gaa i arv til de kommende slegter, men bare som et midlertidig sted, hvor de maa opholde sig, indtil de er istand til at faa sig et bedre. Ingen gamle ættetraditioner holder eiermanden tilbake fra at sælge.

Selv saadanne som paa grund av en eller anden omstændighet er blit boende paa den samme farm det meste av sin tid, kan dog som regel umulig ende sine dage der, men de maa idetmindste flytte ind til en eller anden liten landsby, før de dør.

Hvor de kommer, er der altid noget som mangler, og paa intet sted føler de sig tilfreds.

En undtagelse fra denne almindelige regel er naturligvis de to-

benede dyr som kun tænker paa at fylde sin buk. Disse er nemlig altid tilfreds, naar de bare har et velfyldt matfat staaende foran sig, og for saadanne var de Forenede Stater længe det herligste land paa jorden. Noget anderledes er jo forholdet med dem som kom derbort som smaa eller i en meget ung alder. De trives meget bedre, glemmer snart fødelandet og barndomshjemmet og blir let indforlivet i forholdene i det nye land.

Forresten ser det i mange tilfælder ut, som om forældrenes uro ogsaa i høi grad arves over paa barnene. Meget faa av dem finder sig tilfreds med at opta sit fremtidsvirke paa farens farm eller i den bygd, hvor de er født og opvokset. De maa ut helst til nye trakter for at finde guld og lykke. De flyr da ut av reden, ofte før de er voksne, og flakker siden hjemløse og rotløse omkring fra stat til stat, paa samme vis som forældrene. Det er derfor intet særsyn at træffe forældre, som kan ha fra et halvt til et helt dusin barn, sitte alene hjemme paa farmen, mens barnene er spredt omkring hver i sin stat. Ikke sjelden hænder det ogsaa, at forældrene ikke engang vet, hvor barnene er.

Denne stadige uro og nagende utilfredshet i forbindelse med landets klima og det knugende ensomme liv derute paa de ensformige vidder er efter alle autoriteters utsagn de fornemste aarsaker til det store antal sindssyke blandt det norsk-amerikanske folk. Alle som kjender til stillingen er enige om, at det skandinaviske folk, og ikke mindst nordmændene, har avgitt en større pct. av sindssyke til staternes asyler end noget andet folk i landet. Antallet vokser ogsaa foruroligende hurtig for hvert aar som gaar.

Ifølge officielle opplysninger var der 74 028 gale i landets asyler i 1890; 151 151 ved utgangen av 1903 og over 250 000 i 1912. De aarlige utgifter til deres forpleining ansloges til 60 millioner dollars.

Tilveksten var saaledes foruroligende stor.

En stor del av disse ulykkelige, maaske de fleste, kom friske og sunde for at fange lykken i det nye land. Ingen sindssyk mand eller kvinde faar nemlig lov at komme indenfor landets grænser; mens det ikke er saa faa som har mistet forstanden, før de erholdt fuldt borgerskap og er blit tilbakesendt til sit gamle hjem.

De mange voldsomme forbrydelser lægger ogsaa ofte alvorlige hindringer iveien for utviklingen av et lykkelig liv blandt landets fredelige borgere. Ingen vet, naar disse tyve- og røverbander vil slaa ned som rovfugler over deres rolige hjem, og de maa derfor altid være paa vakt for alle mulige paakommende tilfælder.

Overraskes en dreven indbrudstyv under sit natlige arbeide, kan

det gjælde livet for den fredelige borger; ti disse kjeltringer betænker sig som regel ikke længe paa at ta et medmenneskes liv, naar de ser sig selv i knipe. Chicagos politi utsendte saaledes i 1906 en advarsel om, at hvis nogen blev overrasket av en indbrudstyv, maatte de for alt ikke skrike. Var tyven en amatør i haandverket, kunde skriket let bringe ham ut av fatning og faa ham til at bruke revolveren.

Ogsaa ute blandt de ensomt boende farmere eller blandt borgerne i de smaa landsbyer har man ikke sjelden besøk av slike natlige gjester.

Der er ogsaa flere byer, hvor sikkerheten ikke er større, end at ordentlige kvinder ikke tør gaa ut alene efter mørkets frembrud. Især er dette tilfælde i smaabyer, hvor to eller flere jernbaner krydser hinanden, eller hvor større jernbanekompanier har sine sektions-divisjoner med lokomotivstalter og andre slags verksteder. Her stanser alle fragttog for at bytte lokomotiv, og betjeningen gaar da almindelig over toget og renser det for landstrykere og andre som har stjaalet sig fri reise. Disse maa da vente i byen, indtil de kan finde en ny leilighet til at fortsætte reisen, og dette lovløse element utøver ofte et sandt skrækregimente, saa længe de er der.

De usikre forretningsforhold, som ofte raader inden landets grænser, skaper heller ikke saa liten uhygge blandt den almindelige mand. Ingen liker, hverken her eller der, at miste sine surt erhvervede penger ved en vens eller en banks konkurs; men det hænder allikevel noksaa ofte, især ved bankfallitter.

Mange tror kanskje, at der er litet fallitter i det rike Amerika. Men ifølge officiel statistik indtraf der i perioden fra og med 1883 til og med 1910 ikke mindre end 330 540 fallitter inden landets grænser, med en samlet gjæld av over 4 673 millioner dollars. Det blir i gjennemsnit 11 805 fallitter om aaret, med en gjennemsnitsgjæld av 13 628 dollars paa hver fallit.

Her i Norge er bankfallitter næsten en ukjent begivenhet; men i de Forenede Stater ramler saadanne institutioner ofte overende, og mange har tapt sine surt fortjente penger ved bankfallitter.

Men ogsaa kjøbmandsfallitter har bragt mangan forholdsvis velstaaende nordmand temmelig nær betlerstien. Saadanne tap lider de dog helst paa sine egne barn og sjelden paa fremmede.

Det falder saa let for enhver far og mor at tænke stort om sine egne barn. Jo mindre begavet forældrene er, desto lettere har de ogsaa for at falde i denne snare. Nu har de fleste av dem opdrat sine barn til noget helt andet end til at fortsætte deres egen gjerning. Kan de da ikke bli prester, advokater, politikere eller countyembeds-

mænd, kan de dog idetmindste bli en eller anden slags forretningsmand. Det sidste synes de er ogsaa en noksaa bra bestilling, hvori det maa være let at tjene sig en formue. Ialfald kjender de i dusinvis av forretningsmænd som engang var likesaa fattige som de selv hadde været, men som nu sitter med en stor forretning i byen, foruten at være eier av flere farme paa landet. Hvorfor kan da ikke deres barn, der har saa meget bedre skolegang, ogsaa gjøre det samme?

De hjælper dem derfor almindelig til at begynde en eller anden slags forretning uten at undersøke, om deres gutter er skikket for dette virke. Men for at begynde forretning kræves der nu kapital ogsaa i de Forenede Stater. En far maa derfor gjerne gi sønnen et større eller mindre beløp at begynde med, men dette blir snart forlitet. Forretningen maa utvides, skal det gaa, og gamlingen maa da kautionere og sætte farmen eller hjemmet i pant, først en gang, saa to-tre-fire, eller saa længe som gamlingens kredit er god. Siden tar det ikke længe, før sønnen er konkurs, og faren faar finde sig i at betale omkostningerne.

I de Forenede Stater har der altid været og er fremdeles en stor klasse av hvad man kalder for «bachelor-farmers». Denne klasse bestaar av ugifte mænd og kvinder som har reist ut i grænse-distrikterne og tat sig en kvart land under Homesteadloven og prøver at farme i større eller mindre grad. De hører med til civilisationens forløpere og faar ogsaa snart sit eget præg av dette ensomme liv derute paa de store vidder.

Størsteparten av dem blir bare boende paa sin farm indtil, de har faat skjøte paa landet. Men der er nu ogsaa endel som blir boende paa sin farm det meste av sin tid og maa søke sin næring av samme.

Er der nogen i verden som i ordets bokstavelige betydning trenger en hustru, da er det disse ensomt boende ugifte farmere. Enkelte av dem kan nok i tidens løp faa sit ønske opfyldt; andre kan maaske ha en gammel mor eller en søster at stelle for sig, men de fleste blir gaende alene, indtil de enten sælger farmen eller dør der.

Man kan nogenlunde let forestille sig, hvilket uhyggelig liv saadanne folk fører. De maa selv utføre alt arbeide baade ute og inde; koke sin mat, bake sit brød, holde sit hus i orden, stelle sine hester og melke sine kuer, pløie, saa, høste, terske og kjøre hveten til byen. Alt maa gjøres; men selv en amerikansk pepersvend kan ikke være mer end paa et sted ad gangen.

Under saadanne forhold er det høist sandsynlig, at den trøtte

mand glemmer at vaske sine kopper, før han gaar tilsengs. Ja, det kan endog hænde, at han glemmer at gjøre det den næste morgen, da han igjen i hui og hast maa til byen med et nyt hvetelas, eller at han glemmer at gjøre det en hel uke tilende. Og det kan hænde, han glemmer at vaske gulvet, naar lørdagskvelden kommer eller flere lørdagskvelder paa rad, indtil en eller anden barmhjertig nabokone hjælper ham med at faa ut det meste.

Slik lever mange av dem et langt liv i alskens forsagelser og ensom uhygge, til de blir gamle og graa. Det kunde endda gaa an, hvis lønnen var stor velstand og en sorgfri alderdom, men det er sjelden tilfælde. Faktum er, at meget faa av slike pepersvender lægger sig noget tilbedste ved sin farming. Det gaar nemlig ikke for et menneske at styre baade hus og farm paa engang. Arbeidet blir da ikke utført paa rette tid hverken inde eller ute, begge dele lider. Med aarene faar slike folk gjerne mer og mer lyst til at holde sig i byen, hvor de kan nyte litt av den hygge, som de savner hjemme.

Jeg kjender personlig i dusinvis av saadanne norsk-amerikanske «bachelor-farmere, men paa en eller to undtagelser nær har alle de andre hat den største vanskelighet med at faa farmens indtægter og utgifter til at balansere; eller, med andre ord, de har i aarets løp spist op alt som farmen har produsert. Fremgangen ligger da kun i den værdistigning som jorden undergaar i de aar som de bor paa farmen. Mange av dem gik dog glip ogsaa av denne formue, paa grund av at de solgte sin farm, før værdien steg til en rimelig høide eller før 1900-aaret.

Under lignende uhyggelige forhold lever ogsaa Montanas og andre staters mange faareiere og deres medhjelpere. En ensomt-boende Minnesota- eller Dakotafarmer har dog dagstøt anledning til at se andre mennesker, selvom han ikke har nogen i sit eget hus, men en Montana-faareier ser ofte i maanedsviis intet andet levende væsen end faar og hører ingen anden lyd end deres bræken fra morgen til kveld. Men saa har en faareier til gjengjæld hat langt bedre anledning til at uaa frem til virkelig velstand, ja endog rigdom end en ugift farmer i Minnesota og Dakotaerne eller paa Canadas prærier.

Paa grund av dette ensomme, uhyggelige liv er det intet under, at disse to klasser har avgit en uhyggelig stor procent til landets sindssykeasyler, samtidig som der har været mange selvmordere inden deres rækker.

Ulykkelige egteskaper er vel ikke saa almindelig grund til sorger hos norsk-amerikaneren, men heller ikke de er ukjendt. Særlig har

det let for at opstaa vanskeligheter, naar norske gifter sig med folk av andre nationaliteter.

Jeg kjender adskillige norske kvinder, som er blit gift med mænd av andre nationer og trosbekjendelser, irske, franske, polakker, ja til og med negre, men jeg har aldrig set et saadant egteskap, undtagen det var i mer eller mindre grad ulykkelig.

Man ser altsaa, at folket i de Forenede Stater, det norske folk indbefattet, har sine sykdommer og sine sorger, sine motganger og sine feilslagne forhaabninger, sine farer og fristelser, sin nød og elendighet og fremforalt sin daglige skarpe kamp for tilværelsen; — at de har alt dette, maaske mer end noget andet kristent folk paa jorden.

Betragter man derfor det norsk-amerikanske folkeliv, slik som det i virkeligheten arter sig derute paa de store vidder, og ikke efter de overfladiske rosenrøde beretninger som man faar i de hjemsendte breve og avisartikler, da tror jeg sikkert, at alle er enige med mig i den paastand, at der er langt fler ulykkelige end helt ut «lykkelige og tilfredse» norske mænd og kvinder inden landets grænser, og at mange av dem i virkeligheten hadde hat det meget bedre i sit gamle hjem.

Men har ikke alle utvandrede norske mænd og kvinder fanget lykken i det nye land, saa tør jeg dog trygt paastaa, at utvandringen længe var til velsignelse for dem som sat igjen hjemme. Hadde nemlig de ældre norske utvandrere faat det trangt om daglig brød, hvis de var blit boende hjemme i gamle Norge, hadde det ogsaa blit trangt for resten av det norske folk paa grund av overbefolkning. Men nu drog disse ut, tusen efter tusen, og dette regulerte tilgangen paa arbeidskraft. Daglønnen begyndte som følge herav at stige og steg siden sikkert og jevnt, aar for aar, indtil den nu har naadd en før uanet høide. Den norske arbeidsmands kaar er derfor næsten ikke til at kjende igjen for en som har været utenlands 20—30 aar. Alt dette hadde som sagt været anderledes, hvis ikke de Forenede Stater hadde opslukt al overflødig arbeidskraft saavel i Norge som i andre land.

Er det nu fordelagtig at utvandre til de Forenede Stater?

Til dette spørsmaal er det ikke godt at svare hverken ja eller nei. En kan jo gjøre det godt paa et sted, hvor alle tror, at det vil gaa ham galt, og en anden kan være uheldig paa et sted, hvor han har alle chancer for held og lykke.

Men en ting kan jeg si fuldt og fast, og jeg vilde ønske, jeg kunde si det saa høit, at det hørt over hele Norges land: De Forenede Stater er ikke længer det velfylde matfat som de har været, med nok til alle, men det er tømt like til bunden. Der ligger kun nogen smaa spredte smuler igjen rundt kanterne som gik tilspilde under graspet, og om disse slaas de nu som en flok sultne ulver.

De uhyre strækninger av frugtbar, let dyrkbar jord, som har dannet grundkilden til landets hurtige utvikling og nuværende velstand, er ikke mer. Alt er bortgit til siste rest, eller var saa at si bortgit i det forrige aarhundrede.

Adgangen til at faa sig en farm frit av regjeringen er derfor fuldstændig avstængt for alle; ti Onkel Sam har ikke nu længer nogen ledig jord til sine egne barn end si til de millioner av fattige indvandrere som aarlighaars strømmer ind i landet, d. v. s. jord hvorpaa en mand kan farme efter amerikanske begreper.

En amerikaner vil nu formodentlig paastaa, at jeg her farer med usandhet, og si, at der endnu er hundreder millioner acres offentlig land i de Forenede Stater, og at det kun gjælder om at reise langt nok vestover for at kunne faa sig en farm paa 160 eller 320 acres aldeles frit av regjeringen.

Alt dette vet jeg ogsaa. Jeg vet meget godt, at der i 1910 fremdeles var i behold et offentlig landomraade paa 343 971 674 acres eller 537 455 kvadratmil som ikke var reservert av regjeringen i nogen bestemt hensigt. Heri er ikke medregnet det offentlige land i distriktet Alaska.

Over en sjettedel av landets overflate eller en strækning, som var større end de Britiske øer, Tyskland og Frankrige tilsammenlagt, var altsaa ikke optat for virkelig farming eller paa anden maate gaat over til at bli privat eiendom i 1910 og laa som følge herav aapen for optagelse under homesteadloven eller de andre landlove, efterhvert som det blev opmaalt.

Alt dette ser meget lovende ut paa papiret; ti av denne strækning kunde der dannes 2 149 840 nye 160 acres farme og hjem til likesaa mange familier; hvis landet var skikket for almindelig farming.

Men vil en mand forsøke at farme paa dette offentlige land, da vil han snart finde, at det kun er en ytterst liten brøkdell av det som lar sig dyrke, mens resten bare er skikket for hvad det nu brukes til, nemlig som havnegang til store hjorder av halvville hester, kvæg og faar. Aarsaken hertil ligger dog ikke i jordens ufugtbarhet; ti den er oftest av bedste kvalitet, men i mangel paa regn.

Omtrent den hele strækning ligger nemlig i det amerikanske ørkenbelte eller vestenfor den 100de længdegrad og østenfor Cascadefjeldene og Sierra Nevada, samt i det sydlige Californiens tørre strøk. Der er nogen faa smaa spredte strækninger østen- og vestenfor dette belte, men de bestaar mest av jord som er vraket av den fremrykkende befolkning.

Alt offentlig land er naturligvis for længe siden gaat over i privat eie i de østlige stater. Det samme er ogsaa tilfældet i centralstaterne Ohio, Kentucky, Tennessee, Indiana, Illinois og Iowa; der findes ikke en eneste acre offentlig land i 22 av forbundets 46 stater. I 10 av de 32 stater, som ligger østenfor den 100de længdegrad, var der derimot nogen smaa-partier igjen av uoptat offentlig land i 1910. Der var saaledes 108 000 acres i Alabama, 513 000 acres i Arkansas, 453 000 acres i Florida, 89 000 acres i Louisiana, 47 000 acres i Mississippi, 5 000 acres i Oklahoma, 2 500 acres i Missouri, 108 000 acres i Michigan, 14 000 acres i Wisconsin og 1 563 000 acres i Minnesota.

Dette land kunde saaledes gi materiale til 18 144 nye farme paa 160 acres, hvis det var brukbart; men man kan trygt gaa ut fra, at det er av en saadan naturbeskaffenhed (rimeligvis sumpig), at det ikke kan brukes; ti ellers hadde det været optat for lang tid siden.

I de fire stater Kansas, Nebraska, Syd-Dakota og Nord-Dakota, som ligger dels østenfor og dels vestenfor den 100de længdegrad, er der dog mere igjen av uoptat offentlig land, skjønt det har minket sterkt i den sidste 10-aarsperiode, og det ligger hovedsagelig vestenfor den 100de længdegrad, hvor nedbøren er altfor liten til at kunne frembringe aarvisse avlinger.

Det væsentligste av uoptat land eller over 333 millioner acres ligger i de otte Rocky Mountain stater og de tre Pacific stater. Av dette vældige landomraade tar Arizona 41 491 000 acres, California 24 865 000 acres, Colorado 21 726 000 acres, Idaho 24 744 000 acres, Montana 36 016 000 acres, Nevada 56 475 000 acres, New Mexico 36 455 000 acres, Oregon 17 581 000 acres, Utah 35 956 000 acres, Washington 3 196 000 acres og Wyoming 34 575 000 acres.

Disse vældige vidder kunde gi brød til millioner av mennesker, hvis de lot sig dyrke paa samme maate som landet østenfor den 100de længdegrad. Men det lar sig desværre ikke gjøre. Kun ved hjelp av kunstig vanding kan der avles noget; men da gir det ogsaa til gjengjæld svære avlinger. Men det blir naturligvis bare enkelte smaa-partier nede i de dypeste dalstrøk, der lar sig dyrke ved hjelp av kunstig vanding, og ikke de høiere liggende kuperte vidder. Amerikanerne er og vil være flinke folk, men de har allikevel endnu ikke

været istand til at faa vandet sit til at rinde opad bakken. I disse tørre strøk kan man reise milevis uten at se en rindende vanddraape. Alle bækker og mindre elver tørker bort i den varme sommertid, ja selv større elver, og kun de, som har sine kilder fra de evige isbrær, holder ut. De siste er dog faa og rinder det meste av sin længe langsomt og værdig nede i de dypeste dalstrøk.

I februar 1909 utgav skogbureauet i Washington et litet skrift angaaende den fremtidige bruk av landet i de Forenede Stater. Det fremholdt i samme, at «det vilde vise sig ugjærlig at skaffe kunstig vanding til mer end fem procent av disse vældige vidder, mens de fem og niti procent vilde vedbli at være beitesland som det nu er».

I disse tørre ørkenstrakter kan enhver faa 320 acres under den saakaldte «desert-land-lov». «Men naar landet er aldeles uskikket for akerbruk, maatte en saadan landtager slaa sig paa kvægavl, og da er 320 acres langt fra nok til en kvæg ranch. Der maa mere til, skal en mand kunne leve av det. Græsset er kort og har heller ikke let for at vokse frem igjen, efterat det er avgravet. Kreaturene maa derfor ha meget store vidder at gaa over, skal de kunne klare sig. Mr. J. S. Cotton av de Forenede Staters landbruksdepartement, som i 1907 undersøkte forholdet blandt vestens kvæggkonger, sier i sin indberetning, at «i de nordlige strøk fra Dakotaerne og vestover, hvor regnfaldet er nogenlunde rikelig for græsvekst, kan en familie klare sig med fra 2 500 til 4 000 acres. I de sydlige strøk fra Texas og vestover, hvor regnfaldet er mer sparsomt, vil en familie derimot trænge fra 16 000 til 40 000 acres for at kunne leve utelukkende av kvægavl.

De store kvæggkonger bruker som oftest meget større vidder. De eier dog ytterst sjelden det land de bruker (maaske en 40—80 acres), men de lar simpelthen kreaturene beite paa regjeringens ubrukte land. En homesteadtager kan naturligvis gjøre det samme, hvis han bare kunde finde et sted, hvor kvæggkongerne ikke allerede iforveien hadde okkupert marken. Men det er nu likesaa vanskelig som at finde en naal i et høilas; ti de findes overalt. Et homestead kan de dog ikke negte en mand, selv om han bosætter sig midt inde i deres rike, men de vilde snart paa et eller andet vis tvinge ham til at holde sig indenfor grænserne av sine 320 acres og paa den maate hurtig sulte ham ut.

Anderledes stiller jo forholdet sig, hvis man kan faa fat i land som kan dyrkes ved hjelp av kunstig vanding. Da blir man jo boende blandt farmere og i ordnede forhold og ikke paa de vilde vidder. Men saadanne landstykker er ogsaa høist vanskelige at faa

tak i, da de enten paa en eller anden maate er optat længe i forveien av folk som er lokalkjendt paa stedet, eller der er 100 personer om hver landkvart. Likeledes er det ikke ofte, at saadanne trakter blir aapnet for settling; ti det kræver meget arbeide og svære utgifter fra regjeringens side, før vandledningen er fuldført.

Paa saadanne steder kan heller ikke en mand faa 320 acres, men han maa som oftest nøie sig med 40—80 eller 160 acres. Det første er det mest almindelige, forat saa mange som mulig kan faa sig et hjem.

Men det koster at anlægge en farm under det saakaldte irrigationssystem. Jorden faar man av regjeringen omtrent for intet; men det tar meget arbeide, før den er færdig til at brukes. I dette tilfælde er det nemlig ikke nok at pløie torven rundt for at kunne saa og høste, slik som farmerne har gjort paa Iowas, Minnesotas og Dakotaernes stenfrie prærier, men den maa brytes godt og renses for røtter og sten og siden jevnes med en passende holding. Siden maa der gjøres istand vandgrøfter, som med passende mellemrum løper ut fra selve hovedledningen og utover alle jorder.

Hertil kommer vandskatten. Regjeringen gir nemlig ikke vandet frit til settlerne, men de maa betale for det. Den almindelige pris er 40 dollars pr. acre. Av denne sum maa settlerne som regel betale en ottendedel, eller 5 dollars pr. acre kontant, naar kjøpet finder sted. Siden 2 dollars pr. acre det andet aar, 3 dollars pr. acre det tredje aar, 4 dollars pr. acre det fjerde aar o. s. v., indtil hele summen og 6 procent rente er betalt. Siden følger vandrettighetene farmen for bestandig uten fler utgifter.

Har en mand faat istand en farm under irrigationssystemet, da er han ovenpaa. Jorden er som sagt frugtbar og veiret drivende, og han kan derfor høste svære avlinger. Men man kan ikke begynde den slags farming med to tomme hænder som saa mange har gjort i de østlige stater. Flere har prøvet det med det resultat, at de om kort tid maatte gaa fra det hele.

Der er mange uimotsigelige beviser paa, at alt brukbart offentlig land i de Forenede Stater nu er optat, og at det som er igjen av uoptat land ikke kan føde sin mand som almindelig farmingland.

Et ubedragelig bevis herpaa er jordens voldsomme værdistigning og den forholdsvis lille utvidelse av landets jordbruk i den siste tiaarsperiode.

I begyndelsen av 90-aarene begyndte der at gaa rygter om, at det bedste homesteadland var optat i de seks nordveststater. Heldigvis for mange laa der dog endnu store strækninger igjen av det saa-

kaldte spekulationsland saavel i Iowa og Minnesota som i de to Dakotaer m. f. a. stater. Dette land eides dels av jernbanebolag, dels av private kompanier eller enkeltmænd. Mange av dem hadde da holdt landet paa spekulation en 20—30 aar, uten at det hadde steget stort i værdi, og da de nu begyndte at skatlægge det, blev eierne rædde og kastet alt paa markedet med engang. Disse store landkompanier eller jernbanebolag forstod sig nemlig ikke mere paa at værdsætte sin eiendom, end mange gamle farmere gjorde, naar de solgte sine gode farme for en slik i slutningen av forrige aarhundrede, og holdt derfor landet almindelig i en pris av rundt 10 dollars pr. acre eller omtrent 10 kroner pr. maal.

De før omtalte rygter om, at det var paa slutten med homesteadlandet, bragte ogsaa saadanne, som ønsket sig en farm, til at rappe sig. Følgen var, at der i slutten av forrige aarhundrede blev et kjøp og salg av land uten like. Millioner paa millioner acres av vildt spekulationsland blev i tiaarsperioden solgt i smaaparceller til virkelige farmere, samtidig som resten av brukbart offentlig land blev tat under homestead-loven.

Men selvom over en million familier paa den maate fik sig et hjem i disse ti aar, var der dog fler igjen som ønsket sig det samme. Disse fandt dog snart ut, at enten maatte de nu kjøpe sig en farm eller ogsaa bosætte sig paa land som andre hadde vraket. Rollerne blev derfor ombyttet; ti mens der i det forrige aarhundrede var tre farmere som vilde sælge for hver en som vilde kjøpe, blev det nu tre som vilde kjøpe for hver en som vilde sælge, og værdien av jorden maatte selvfølgelig stige aar for aar. Steg gjorde den ogsaa og det tilgavns, eller langt over de grænser som gamle erfarne farmere trodde den nogensinde kunde naa.

Gjennomsnittsværdien av alt farmland, dyrket som udyrket, steg saaledes i sidste tiaarsperiode — fra 1900 til 1910 — fra 46 dollars 17 cents til 95 dollars 02 cents pr. acre i Illinois; fra 36 dollars 35 cents til 82 dollars 58 cents i Iowa; fra 26 dollars 71 cents til 43 dollars 30 cents i Wisconsin; fra 21 dollars 31 cents til 36 dollars 82 cents i Minnesota; fra 9 dollars 92 cents til 34 dollars 69 cents i Syd-Dakota og fra 11 dollars 15 cents til 25 dollars 69 cents i Nord-Dakota, samt fra 15 dollars 57 cents til 32 dollars 40 cents i hele de Forenede Stater, eller jorden steg mere i værdi i disse ti aar, end den før hadde gjort, fra landet var grundlagt.

Naar man da betænker, at farmerne fik større avlinger, mens farmen var ny, selvom jorden ikke var værd to dollars pr. acre, end de gjør nu, naar farmen er blit gammel og jorden er værd op til 150

dollars eller mer pr. acre, saa kan man let forstaa, at der maa ligge andre aarsaker til grund for denne sterke værdistigning end avling og opdyrkning. Likeledes er det klart, at der maa være mangel paa jord, naar folk gaar hen og betaler saadanne priser for gamle mer eller mindre utpinte farme.

Det er dog ikke bare salget av land som bestemmer værdien, men endnu mer forpagterne. Farmerne gaar nemlig ut fra den grundsætning, at forpagterne skal betale 4 procent rente av landets værdi. Betaler da forpagteren en kontant leieavgift av 4 dollars pr. acre, er landet værd 100 dollars. Betaler han 6 dollars, er det værd 150 dollars o. s. v. Beregningen er heller ikke rent av veien, da indskudsrenten i bankerne sedvanligvis er 3 procent.

Denne voldsomme værdistigning bragte ogsaa landhungeren til at vokse i høi grad. Det var nu ikke længer nogen fare ved at være farmer. De ræsonnerte nemlig som saa, at kunde de ikke faa farmen til at svare regning, saa kunde de om kort tid sælge det hele med stor fordel. Det amerikanske folk blev derfor begjærligere efter jord end nogensinde før, og tusen paa tusen var stadig paa jagt efter ledig offentlig land i alle dele av forbundet.

Disse landsøkere strømmet vestover langt forbi grænselinjen for det tørre strøk i de to Dakota-stater, Montana, Nebraska, Kansas og de forskjellige syd- og veststater.

Allesteds var de paafærde, og allesteds tok de land under de forskjellige landlove, land som var blit vraket med den dypeste foragt av alle tidligere landsøkere.

Jeg skal fortælle nogen eksempler paa, hvorledes landhungeren raste i den sidste tiaarsperiode.

De Forenede Stater har hat og har fremdeles flere saakaldte indianer-reservationer, d. e. land som blev sat tilside for indianere. Disse reservationer var fra begyndelsen av saa store, at de lignet mer jagtmarker end farming-distrikter. Men efterhvert som landet minket og bebyggelsen skred vestover, blev flere og flere av dem inddrat eller beskaaret og aapnet for almindelig bebyggelse. Men før dette skedde, fik altid hvert mandlig medlem av de paa samme boende indianere ret til at utvælge sig en kvart land. Om indianerne er daarlige farmere, saa forstaar de sig allikevel ganske godt paa jordens beskaffenhet, og de tok derfor næsten uten undtagelse det bedste land. Siden blev resten aapnet under det saakaldte lotterisystem.

Under dette system blir landet altid delt i flere klasser efter dets godhet og en viss pris sat paa hver klasse. Prisen varierer da almindelig fra 50 cents til 6 dollars pr. acre. Ved siden herav maa

Det Norske Folk i de Forenede Stater

Deres daglige liv og økonomiske stilling
:: :: Historik over Amerika :: :: Landets
fremtidsmuligheter for en indvandrer

Av

Knut Takla

Kristiania

J. M. Stenersen & Co.s Forlag

landtageren opfylde homestead-lovens forpligtelser. Der er saaledes strengere betingelser end paa almindelig homesteadland.

Enhver som ønsker land under dette system, maa da først indsende en skreven ansøgning, og naar lodtrækningen foregaar, blir alle disse ansøkninger kastet i en haug, hvorpaa landkontorets embedsmænd trækker ut saa mange ansøkninger som der er nummer paa landet. Den som faar sin ansøgning først uttrukket, har ogsaa den første ret til at vælge en kvart land. Nr. 2 den næste o. s. v., indtil alle har faat sit stykke. En ansøker er dog ikke pliktig til at bosette sig paa landet, hvis han ikke vil ha det; men han kan gaa fra det hele, hvorpaa det gaar tilbake til regjeringen som siden oftest sælger det ved offentlig auktion.

I 1904 blev endel av den saakaldte Rosebud Reservation i Syd-Dakota aapnet for settling, og der var da ikke mindre end 37 ansøkere om hver farmtrakt paa 160 acres. I 1908 blev en anden del av samme reservation aapnet for settling. Begge dele ligger vestenfor Missourifloden, Syd-Dakota. Den siste gang meldte der sig 23 ansøkere til hver farmtrakt, tiltrods for at landet var saa daarlig, at kun 1,400 av de 3,800 trakter, der laa i Tripp County, blev optat for virkelig farming, mens resten av landet blev vraket av de heldige vindere.

I 1900 blev atter tre smaa indianer-reservationer aapnet for almindelig settling. Den ene laa i Montana, den anden i Idaho og den tredje i den sydøstlige del av Washington. Alle tre reservationer tilsammen utgjorde kun tre tusen farmtrakter paa 160 acres, men til disse 3000 farme meldte der sig over 300,000 ansøkere, eller der var over hundrede ansøkere om hver farm, tiltrods for at heller ikke saa litet av dette land ogsaa var uskikket for almindelig farming.

Slik var tilstrømningen overalt, hvor der var ledig land at faa fat paa i den siste tiaarsperiode, og landsøkerne tok ogsaa alt, godt og daarlig, brukbart og ubrukbart land — alt hadde nu sin værdi i deres øine.

Under saadanne forhold burde jo farmarealet ha vokset mer end i nogen foregaaende periode, hvis der hadde været nok av brukbar jord at ta av. Men faktum var, at den var borte, og utvidelsen av farmarealet blev derfor meget mindre end i nogen av de foregaaende perioder, siden homestead-loven traadte i kraft.

I tiaarsperioden fra 1870 til 1880 blev farmarealet utvidet med over 129 millioner acres; fra 1880 til 1890 med 87 millioner acres; fra 1890 til 1900 med 215 millioner acres og fra 1900 til 1910 med kun 40 millioner acres.

Ser man likeledes paa utvidelsen av akerearealet i de tre sidste perioder, da faar man ogsaa sine store tvil om brukbarheten av det nye land som i den sidste tiarsperiode blev tillagt landets farmareal; ti mens det samlede akereareal av de ni fornemste kornsorter, mais, hvete, havre, byg, rug, boghvene, ris, emmer and spelts, samt kafirkorn vokste med 21 millioner acres fra 1879 til 1889 og med 45 millioner acres fra 1889 til 1899, vokste det kun med omtrent 6 millioner acres fra 1899 til 1909, tiltrods for at mange av de nye farme, som blev grundlagt i den foregaaende periode, ikke naadde sin fulde utvikling før langt frem i den sidste periode.

Disse av censusdepartementet offentliggjorte opgaver viser klart og tydelig det faktum, at Onkel Sam ikke har mere ledig brukbart farmingland igjen til sine egne barn, endsi noget tilovers for de hundrede tusen fremmede indvandrere som aarligaars strømmer ind til landet.

Utviklingen av landets jernbanenet gir ogsaa et godt bevis paa de forskjellige egenes velskikkethet som akerebruksdistrikter. Var jorden frugtbar og hadde betingelser for at bli et godt farmingland, kom snart jernbanen. Men var jorden daarlig eller det var for tørt for almindelig farming, da holdt jernbanen sig borte.

Tar man for sig et nogenlunde godt kart av de Forenede Stater, vil man snart se, at den østlige halvdel av landet er gjennomfuret av jernbaner paa alle steder. Paa den vestlige halvdel ser man derimot kun nogen parallelt løpende gjennomgangslinjer fra kyst til kyst, og enkelte sammenklumpede jernbanenet hist og her, hvor der foregaar en større skog- og grubedrift. Ellers er der store aapne strækninger paa alle kanter, hvor der ikke findes jernbaner.

De elleve stater, Arizona, California, Colorado, Idaho, Montana, Nevada, New Mexico, Oregon, Utah, Washington og Wyoming utgjør saaledes over 39 procent av landets samlede landomraade, fraregnet Alaska og kolonierne, men de hadde dog kun ikke fuldt 16 procent av landets samlede jernbanenet inden sine grænser. Dette strøk hadde derfor den 30. juni 1909 kun 3,17 mil jernbane for hver 100 kvadratmil, mens der samtidig var 14,87 mil jernbane for hver 100 kvadratmil i den østlige del av landet. Det kan ogsaa tilføies, at jernbaneforholdene heller ikke er stort bedre i den vestlige del av Nord- og Syd-Dakota, Nebraska, Kansas og Texas, hvorved den vestlige halvdel kun faar ca. 20 procent av landets samlede jernbanenet, mens de resterende 80 procent falder paa den østlige halvdels frugtbare akerebruksdistrikter.

Der findes naturligvis ogsaa frugtbare distrikter i disse stater,

især i det vestlige Washington, Oregon og California, hvor farmerne faar gilde avlinger uten kunstig vanding. Men disse strækninger er for længe siden kommet i privatmænds eie og kan nu bare kjøpes til fabelagtig høie priser. De er derfor fuldstændig utilgjengelige for den fattige nybegynder.

Nu vil formodentlig en amerikaner komme og si, at er der ikke mere brukbart homesteadland at faa for intet, saa er der dog endnu store strækninger av frugtbart vildt spekulationsland som sælges av privatmænd til billige priser og paa lette avbetalingsvilkaar. Noget av dette er sandt og noget ikke. Jeg er mer end villig til at indrømme, at der ligger millioner av acres og venter paa kjøper. Men hvor frugtbart det er og hvor billig det er, er nu et stort spørmaal. Dette private spekulationsland bestaar dels av prærie, dels av uthugget skogland, mest av det sidste.

Hvor meget der er av saadant land, kan man kanskje regne sig til paa følgende maate:

De Forenede Staters samlede landomraade (fraregnet vand, Alaska og kolonierne) utgjorde 1 903 289 600 acres i 1910. Trækker man fra dette areal følgende poster,

	Acres.
Farmland	878 798 325
2½ pct. for byer, veier m. m.	22 169 958
Reservationer	41 046 547
Sumpland	74 541 700
Skogreservasjoner	166 103 674
Homesteadland	343 971 674
Skoleland	23 000 000

Tilsammen 1 549 631 878

saa faar man igjen et restparti paa 353 657 722 acres som paa en eller anden maate er gaat over til at bli privat eiendom.

Enkeltmænd eller private landkompanier sitter altsaa inde med en større udyrket landstrækning end hele de Forenede Staters uoptatte offentlige landomraade. Meget av det er endnu bevokset med svær skog og kommer altsaa ikke paa markedet, før skogen er uthugget, men størsteparten av det bestaar dog enten av uthugget skogland eller aapen prærie der ligger og venter paa kjøper.

I det nordlige Michigan, Wisconsin og Minnesota er der endnu igjen millioner av acres av uthugget skogland. Endnu mer er der i det vestlige Montana, nordlige Idaho, vestlige Washington, Oregon og Californien samt i sydstatene, og mer og mer blir der paa de siste steder for hvert aar.

Disse store strækninger kunde gi hjem til millioner mennesker, hvis de lot sig dyrke paa nogenlunde rimelige betingelser. Men det er ikke tilfælde. Naturen lægger nemlig i mange maater næsten uovervindelige hindringer i veien for dyrkning.

I de tre centralstaters, Michigans, Wisconsin og Minnesotas uthugne skogdistrikter, hvor regnfaldet er nogenlunde rikelig for almindelig farming, bestaar jordbunden somoftest av tør ufrugtbar sandjord. Paa saadan jordbund kan man heller ikke i Amerika avle noget, undtagen den blir kraftig gjødslet. Paa andre steder kan jorden være av bedre kvalitet, men er da gjerne mer eller mindre myrlændt. Det siste er omtrent likesaa galt som det første i dette flate land. Der er dog enkelte smaa spredte steder inde i dette store vildnis som er nogenlunde skikket for almindelig farming, efterat man har faat jorden ryddet for røtter og sten.

Ute paa vestkystens fjeldskraaninger er derimot jordbunden for det meste av bedste kvalitet. Det store lag av aske, som de nu utslukte vulkaner har utsendt i tidens løp, er ypperlig dyrkningsjord, hvor alting vokser med største lethet, hvis det bare faar nok regn. Men her er det tørken som er til hinder for almindelig farming.

Der er delte meninger om, hvorvidt den aarlige regnmængde i det vestlige Montana og det nordlige Idaho er stor nok for almindelig farming, eller om disse distrikter bør regnes med til de tørre strøk. Nedbøren er sikkert i knappeste lag.

Dette private land faar man dog ikke for intet; det maa kjøpes ofte til ublue priser. De private landeiere har nu lært at værdsætte sin jord, og de amerikanske skogkonger er ikke skamfulde over at forlange en pris som varierer fra 10 til 25 dollars pr. acre for det uthugne skogland som de selv i sin tid kjøpte med skogen paa for en pris fra 1 dollar 25 cents og op til 5 dollars pr. acre. Ja, i enkelte tilfælder skal de holde de bedste trakter ute paa vestkysten, lavlandsstrækningerne i en pris av optil 150 dollars pr. acre.

Hertil kommer rydningen. Man læser ofte om, hvorledes nybyggerne har ryddet de store skoger og opdyrket de vilde prærier; men den som kjøper sig en kvart land i disse uthugne skogdistrikter, faar prøve, hvad det er at gi sig ikast med urskogen.

En som er født og opvokset i en norsk skogbygd, forstaar, hvad det er at rydde en tætvoksen furumo. Hele forskjellen paa en norsk og en amerikansk furumo eller granli er den, at træerne derborte er meget større end her, staar meget tettere og har langt sværere røtter. Arbeidet med rydningen blir naturligvis derefter.

Amerikanske autoriteter har sat rydningsomkostningerne fra

20 til 200 dollars og derover pr. acre. Det er dog vistnok ytterst sjelden, at en acre avskoget land kan bli ryddet for 20 dollars. Man faar heller ikke i Norge 4 maal skoggrund opbrutt til akerland for 74 kroner, og daglønnen er høiere der end her. Jeg føler mig derfor overbevist om, at man kommer det virkelige forhold langt nærmere, naar man sætter rydningsomkostningerne fra 100 til 200 dollars og derover pr. acre.

Lægger man nu disse rydningsudgifter til landets salgspris, maa det være godt land som ligger nær ind til gode markedsplasser, hvis det skal kunne gi rimelige renter av den anbragte kapital. Og det gaar ikke an at begynde farming paa saadant land med to tomme hænder.

I Michigans, Wisconsin og Minnesotas uthugne skogdistrikter er der dog enkelte spredte strækninger, hvor barskogen var opblandet med løvskog. Paa saadanne steder er der altid rikere jordbund, og disse egner sig derfor ganske godt for kvægavl i mindre skala. Kan eieren faa løvskogen væk — vokser der straks frem et kraftig, nærende græs.

Kreaturene kan dog ikke i disse trakter gaa ute det hele aar, likesom paa de store kvægrancher nede i sydvesten, men de maa fores inde en stor del av vinteren. Det høi, som trænges dertil, faar da eieren finde sig i at slaa med ljaa, indtil de vældige røtter enten raatner efter en mandsalder eller mer, eller han er istand til at faa det omgjort til aker og eng, hvad der kræver baade tid, arbeide og penger.

Et andet faktum maa ogsaa tas i betragtning av den som reiser ind i disse uthugne skogdistrikter for at bygge et hjem. Han maa nemlig huske paa, at det ikke er nok, at han finder et godt stykke jord som er stort nok for ham selv og et par naboer; det maa være en større strækning av godt land, skal der bli nogen virkelig fremgang i hans arbeide. Er der noget land i verden, hvor der trænges at „løfte i flok“, da er det i et nybyggerland som de Forenede Stater. Bosætter han og nogen faa andre sig saaledes paa et litet, frugtbart jordstykke med ufrugtbare omgivelser, da faar han sitte der alene i hele sin tid. Ingen kommer og rydder og dyrker de ufrugtbare omgivelser, saa settlementet kan utvides. Som følge herav blir ingen jernbaner bygget og ingen markedsplasser anlagt ind til det lille enlige settlement. Heller ikke formaar disse faa settlere at bygge sig selv skoler og kirker og endnu mindre ordentlige veier til de langt bortliggende jernbanestationer.

Det er nemlig ikke bare jordens frugtbarhet som ligger til grund

for de Forenede Staters hurtige utvikling, men endnu mere den kjendsgjerning, at omtrent al jord i det store Mississippidalføre var av den samme fortrinlige godhet med undtagelse av skogdistrikterne. En mand kunde derfor bosætte sig hvor han vilde utover de endeløse vidder, hvadenten det nu var i utkanten av civilisationen eller hundrede av mil ut fra samme, paa prærien eller i et strøk, hvor prærien vekslet med mer eller mindre løvskog — landsøkerne naadde ham allikevel snart igjen, og før han fik summe sig, bodde han midt inde i et tætbebygget strøk med veier, jernbaner, markedsplasser, skoler, kirker og alt som trænges til et ordnet samfundsstyre; — og den almægtige dollar var altid den drivkraft som bragte folket til at løfte i flok.

Lokalkjendte folk har dog liten lyst paa dette uthugne skogland, og hvor hurtig utvidelsen av farmarealet stanser, efterat prærien er tat i bruk, vises bedst ved en sammenligning av antallet av nye farme i disse tre stater i de to siste tiaarsperioder.

Ifølge censusstatistikken blev der i tiaarsperioden 1890—1900 grundlagt 30 917 nye farme i staten Michigan og 3 699 i perioden 1900—1910. I Wisconsin 23 386 nye farme den første periode, 7 332 i den siste. I Minnesota 37 808 nye farme i den første periode og bare 1 478 i den siste, tiltrods for at over tre millioner acres blev tat under homesteadloven, samtidig som regjeringen solgte næsten en million acres indianerland i den samme periode.

Naar det amerikanske folk, som har baade kapital og erfaring at støtte sig til, ikke ser sig istand til at farme i disse uthuggede skogdistrikter, da er der endnu mindre utsigt til, at en fattig, uerfaren nykommer skal kunne klare det.

Men der er nu som sagt ogsaa store strækninger av vildt prærieland som ligger og venter paa kjøper i de vestlige stater. De fire stater Nord- og Syd-Dakota, samt Nebraska og Kansas har et samlet landomraade paa 195 602 121 acres. Herav var bare 71 pct. tat i virkelig bruk som farmingland eller som grund for byer, veier, jernbaner m. m., mens 29 pct. laa i sin naturlige tilstand i 1910.

Av det ubrukte landomraade i disse fire stater var 17 782 000 acres offentlig eiendom, mens 38 235 000 acres var gaat over i privat eie.

Alt dette ubrukte land ligger mellem 98 og 104 grader vestlig længde eller i det halvtørre belte som danner overgangen fra Mississippidalens velvandede sletter til Klippebjergenes ørkenskraaninger. Det er derfor svært ofte av mer end tvilsom godhet.

Det bedste offentlige land som er igjen, er derimot sumplandet.

Dette har den rikeste jordbund og er heller ikke let utsat for at bli skadet av den amerikanske sol. Men det maa tørlægges, før det kan brukes, og dette arbeide kræver svære utgifter. Der maa graves i milevis av avløps-kanaler, og allikevel er det haardt nok at faa den nødvendige heldning for vandet. Dette kræver kapital; meget mer end de fleste nybegyndere har at rutte med. Det er derfor intet under, at sumplandet er blit liggende urørt, saalænge som der fandtes nyt land at faa.

Tilbake staar altsaa det private spekulationsland, og spørsmålet blir da, om det gaar an for en nykommer at begynde farming paa samme uten nogen nævneværdig kapital.

Dette vældige ubrukte landomraade av privat spekulationsland i disse fire stater, hvis samlede areal er næsten like stort som det halve Norge, eies dels av jernbanekompanier, dels av banker eller private landkompanier og dels av enkeltmand.

Man faar stadig høre skryt nok om jordbundens store frugtbarhet og om den hurtige værdistigning, hvorledes værdien av dette land har steget fra 4—5 til 15—20 dollars pr. acre paa nogen faa aar, og at det om kort tid vil være oppe i 30—40 dollars pr. acre. Men det er ytterst sjelden man hører eller ser noget om stedets regnmængde eller om sommerens stekende varme og vinterens frygtelige kulde. Heller ikke ser man noget om, hvor vanskelig det er at finde vand og om dets brukbarhet. Heller ikke om disse egnes store aandsfortærende ensomhet, deres tynde befolkning og den dermed følgende lange vei til kirke, skole og markedsplass. Likeledes ser man svært sjelden noget om størrelsen av de almindelige avlinger, undtagen i enkelte kronaar. Det er kun jordens beskaffenhet og dens hurtige værdistigning som blir avertert baade i tide og utide.

Men vil en mand forsøke at farme paa dette spekulationsland, vil han snart finde, at der er mer end nok av vanskeligheter at overvinde. Jorden i sig selv er frugtbar nok, men størsteparten av landet er for tørt for almindelig farming, da det ligger paa en av de tørreste høisletter i verden som ikke blir kaldt for ørken; en slette som stiger jevnt fra en til over tre tusen fot over havet og hvis gjennomsnittlige aarlige nedbør av sne og regn varierer fra 25 til 15 tommer, samtidig som varmen i de tre—fire sommermaaneder varierer mellom 32 og 38 grader Celsius i skyggen; — kulden kan til gjengjæld gaa ned i ÷ 40 grader Celsius eller mer.

Major J. W. Powell, den største amerikanske autoritet paa kunstvandingens omraade, forutsa i 1889, at i den vestre del av staten vilde man bli avhengig av kunstig vanding, og i den østlige del vilde

man faa svære avlinger med det naturlige regnfald, mens det vilde gaa galt med den farmer som alene stolte paa det naturlige regnfald i den midtre del av staten. Der vilde komme flere paa hinanden følgende aar, hvori avlingen vilde bli udmerket, men saa vilde der ogsaa komme magre aar med altfor liten regnmængde.

Disse spaadommer har slaat ind paa en prik for de to Dakotaers vedkommende. I tre paa hinanden følgende aar, i nitiaarene, gav land, som baade før og siden gav op til 20 bushels pr. acre, kun 2 bushels pr. acre, og tusener av acres blev slet ikke høstet. Det samme gjentok sig i aarene 1910 og 1911, da avlingen blev meget daarlig i den centrale og vestlige del av de to Dakotaer, skjønt den østlige del fik et stort kroneaar.

Alt spekulationsland langs den østlige grænse eller i de bedste strøk av disse stater er for længe siden solgt og tat i bruk, og man maa derfor reise litt vestover, før man finder saadant land utbudt for salg. De største strækninger ligger i den centrale og vestlige del, især vestenfor Missourifloden, for de to Dakotastaters vedkommende.

Hvor tørt det til sine tider kan bli paa disse steder, faar man et begrep om, naar det fortælles, at ved undersøkelse i august var sæden, som blev plantet i en maisaker om vaaren, likesaa blank som den dag den blev lagt i jorden. Grunden var, at der intet regn er faldt. Mange settlere paa de kanter hadde i 1911 enten forlatt sine homestead-claims eller gjorde sig færdige til at forlate dem. Der var intet for kreaturene og intet andet grønt end russiske tistler som utgjorde dyrenes eneste føde.“

I en korrespondanse til „Skandinaven“ for juli 1911 fra Hettinger, Nord-Dakota, findes blandt andet følgende uttalelser: „Iaar har her været for tørt, saa der ingen grøde blev. Dette er meget slem for mange, særlig av den grund, at alt folket her er nybyggere, og som almindelig kom mange av disse som fattige folk for at bygge sig et hjem. Men det er ikke bare dette strøk, som er rammet av tørk iaar. Det er jo omtrent hele Syd-Dakota og størstedelen av Nord-Dakota, ja dele av Minnesota. Gamle settlementer, hvor man har meget i bakhaand, føler jo ikke et uaar saa meget som nybyggerne allikevel. Naar de intet har paa kistebunden, saa er der intet andet at gjøre end at reise bort; og det er desværre ikke saa faa saadanne tilfælder paa disse trakter iaar. Resultatet av det er igjen det, at mange blir nødt til at sælge det stykke land, hvor de ellers hadde tænkt at bygge og bo, for en billig pris.“

Det er en fastslaat kjendsgjærning, at der er meget hyppigere uaar i disse fire stater, særlig i de to Dakotaer, end i Illinois, Wisconsin, Iowa eller Minnesota.

Men vil nu allikevel en forholdsvis fattig mand trodse alle vanskeligheter og reise vest i Dakotastaterne for at kjøpe sig 160 acres land paa det saakaldte avbetalingsssystem; hvad utsigter har han da til at kunne klare sig?

Prisen paa vildt land varierer nu fra 40 dollars pr. acre i den østlige del til 10 dollars pr. acre i de vestlige egne, alt efter avstanden fra markedsplass og befolkningens tæthet. Jeg vil derfor ta middelveien og si 25 dollars pr. acre. En farm paa 160 acres koster da 4,000 dollars. Hertil kommer hus og brønd, to absolute nødvendighetsartikler. En nybegynder maa nøie sig med simple saker, og jeg vil derfor sætte utgifterne for begge disse til 600 dollars. Bare brønden koster ofte mer end 600 dollars, hvis der er ondt for vand. Saa er det hester og farmmaskineri. Har en mand kjøpt sin farm paa avbetaling, maa han ogsaa forsøke at drive den med fuld kraft, skal han kunne klare sig, og maa derfor ogsaa ha fuldt maskineri. Censustatistikken for 1910 sætter gjennomsnittsværdien av farmmaskineri til 595 dollars pr. farm; men da var farmens gjennomsnittsstørrelse 383 acres istedenfor 160 acres. Men faktum er, at en 160 acres farm trenger omtrent de samme maskiner som en paa 320 acres. Likeledes maa han ha 3 hester. Gjennomsnittsværdien av disse var ifølge samme censusopgave sat til 139 dollars. Dertil en ku og et par faar. Alt dette beløper sig til en samlet sum av over 5600 dollars. Kjøper han det hele paa den saakaldte avbetalingsplan, maa han altid betale den første termin paa 10 pct. eller 560 dollars kontant. Hans gjæld til alle kanter blir altsaa over 5000 dollars som almindelig forrentes med otte pct. eller mer. Ved siden av den kontante kapital maa han ogsaa være i besiddelse av den nødvendige kapital som trænges til indkjøp av frøkorn, føde og klær til det første og andet aar. Alt dette kræver mindst 12 à 15 hundrede dollars.

Kan han det første aar faa oppløiet en 15 à 20 acres prærie, maa man kalde det godt gjort. I dette stykke kan han saa linfrø, og skulde han slumpe til at faa saa god avling som i 1910, eller 9,6 bushels pr. acre og en pris av 1 dollar 39 cents pr. bushel, da vil hans 20 acres linfrø bringe ham en indtægt av 266 dollars. Ved siden herav kan han jo sælge en hel del høi, la os si av 100 acres. I 1910 var gjennomsnittsværdien av en acre høiland efter farmernes egen opgave 4 dollars 40 cents, og høiet paa farmen vilde da bringe ham en indtægt av 440 dollars. Altsaa har han det første aar en indtægt paa 706 dollars.

Men saa kommer utgifterne. Først og fremst er det de otte pct. renter av hans gjæld som beløper sig til 407 dollars. Dernæst er det

avdrag paa gjælden. Almindelig forlanges 10 pct.s avdrag, men la os si 5 procent, da blir det 254 dollars. Disse to poster kræver altsaa 661 dollars av hans bruttoindtægter paa 706 dollars. Han faar altsaa igjen et beløp paa 45 dollars, og av dette skal skatten betales og andre nødvendige utgifter, saasom terskeløn, arbeidsutgifter m. m.

Næste høst og vaar kan han jo pløie mere prærie, la os si 30 acres, hvorved han faar en aker paa 50 acres. Av disse saar han 10 acres med havre, som han trønger til hestene. De resterende 40 acres tilsaar han med linfrø og faar en lignende avling som forrige eller la os si 10 bushels pr. acre. Men nu er prisen gaat ned til 1 dollar pr. bushel. Linfrø er nemlig likesaa ofte under som over en dollar pr. bushel. Denne avling vil altsaa bringe ham en bruttoindtægt av 400 dollars. Men saa faar han til gjengjæld bare 70 acres høiland, og vil man da si, at værdien av samme fremdeles er 4 dollars 40 cents pr. acre, vil salget av høiet bringe ham 308 dollars.

Altsaa faar han det næste aar en bruttoindtægt av 708 dollars. Renterne av gjælden er dog dette aar litt mindre — 387 dollars, samtidig som 5 pct.s avdrag andrar til 241 dollars, hvorved begge poster tilsammen gaar ned til 628 dollars. Han har altsaa dette aar 80 dollars tilbedste, efterat han har klareret renter og avdrag. Er nu hans driftskapital sluppet op, saa familien maa faa sin føde og klær fra de indtægter farmen bringer, er der ingen anden utvei for ham end at stifte ny gjæld, hvis det ikke strækker til.

De gjennemsnitlige bruttoindtægter paa en 160 acres farm i den vestlige del av de to stater Dakota vil gjerne holde sig mellem syv og otte hundrede dollars. Der kan indtræffe enkelte gode kronaar, hvori den gjennemsnitlige bruttoindtægt kan gaa høiere, men de er noksaa sjeldne. Aaret 1909 var et saadant kronaar for Nord-Dakotas vedkommende. Avlingen hadde da en større værdi end nogensinde før i statens historie. Dette skrev sig dog ikke alene fra avlingens jevne godhet over hele staten, men ogsaa fra de høie priser over hele linjen, der for enkelte farmprodukters vedkommende gik op til over en tredjedel mere end almindelig.

Faar en nybegynder ikke endel gode aar efter hinanden, men derimot et par mer eller mindre uaar, da er det snart forbi med hans karriere. Pantobligationen paa al hans eiendom blir da uten naade opsagt og alt solgt ved offentlig auktion, hvorpaa han atter maa dra ut til nye egne og begynde livet forfra med to tomme hender.

Der kommer ofte etterretninger fra Amerika om, at en eller anden kjendt mand har kjøpt en farm paa saa og saa mange acres; og man blir da i høi grad forundret over, hvor let det er at erhverve sig

jord derborte og bli velstandsmand. Om nogen aar kommer der igjen underretning om, at manden har solgt farmen og har flyttet til andre egne. Det siste vækker dog sjelden nogen synderlig opmerksomhet her; men jeg kan fortælle, at mange av disse farmsalg og den dermed følgende flytning slet ikke foregik med eiermandens frie vilje.

Jeg antar, at læseren selv maa forstaa av disse opgaver, hvor haabløst det nu er at begynde farming i de Forenede Stater, efterat „fattigmandens jord“, det frie homesteadland, er forbi, d. v. s. naar man ikke har en større kapital end en 12—1500 dollars at begynde med, paa grund av de høie renter som sluker hele farmens bruttoindtægt.

Endnu værre er det selvfølgelig for en nykommer som staar der uten kapital og uten erfaring.

Stillingen som forpagter. De nuværende forpagterforhold.

Omtrent likesaa vanskelig er det nu for en mand at begynde som forpagter i et strøk, hvor avlingen er nogenlunde aarviss. Det er nemlig den samme vanskelighet som gjør sig gjældende for ham som for farmeren — der maa kapital til og som regel heller ikke saa liten kapital. Grunden hertil er, at forpagterklassen vokser meget hurtigere end antallet av farme som blir bortsat til forpagtning. Forpagtningsavgiften stiger derfor selvfølgelig over hele linjen, samtidig som de mere og mere gaar over fra andelssystemet til en fastsat leieavgift pr. acre.

Under andelssystemet skaffet farmeren oftest en viss del av de nødvendige kreaturer og farmmaskineri, og forpagteren kunde da naturligvis hjelpe sig med mindre kapital. Under en fastsat leieavgift av saa og saa mange dollars pr. acre maa derimot forpagteren selv forskaaffe sig alt hvad han trenger av hester, kreaturer og farmmaskineri til farmens drift.

Jeg har talt med mange forstandige farmere om forpagternes utsigter til at kunne klare sig under de nuværende høie forpagtningsavgifter, og alle har været enige i, at den største hemsko for deres virkelige fremgang ligger i den kjendsgjærning, at de som regel arbeider med forliten kapital og derfor ikke kan drive farmen med fuld kraft. Deres maskiner og arbeidsredskaper er oftest gamle og skrøpelige. Hester og kreaturbesætning er gjerne daarlige; som oftest kjøpt

paa auktioner efter gamle farmere. De faar derfor hverken det utbytte av sine kreaturer, som de burde og skulde ha, eller sit arbeide utført til rette tid paa grund av sine gamle hester og daarlige maskiner.

En norsk agronom, som nu er en av de dygtigste farmere i det sydlige Wisconsin, fortalte mig vaaren 1906, at en forpagter paa hans kanter maatte mindst eie en driftskapital paa tre tusen dollars, før han kunde tænke paa at erholde noget rimelig utbytte av en 160 acres farm, under de nuværende høie forpagtningsavgifter. Han trængte nemlig en 15 à 20 melkekuer og 10 ungdreier til en samlet værdi av 1000 dollars. Videre 5 eller 6 hester med sæletøi og 2 vogner, hvis samlede værdi ogsaa blev ansat til 1000 dollars. Likeledes 10 avlsgriiser til 150 dollars. Ved siden herav trængte han følgende maskiner: 1 selvbinder 125 dollars, 1 maisplanter 35 dollars, 1 maisbinder 125 dollars, 2 kornkultivatorer 55 dollars, 2 ploger 25 dollars, 1 sulkyplø 45 dollars, 1 saamaskine 50 dollars, 1 slaamaskine 40 dollars, 1 høirive 25 dollars, 1 høilæsser 60 dollars, 1 tobakplanter 50 dollars, 2 tobakkultivatorer 14 dollars og en harv 15 dollars, eller han maatte ha kreaturer og maskiner til en samlet værdi av 2 964 dollars. Det var det mindste som en forpagter nu kunde klare sig med, sa han; men foiet samtidig til, at der var svært faa forpagtere som eide saapas, hvorfor de ikke fik det utbytte av farmen som de burde ha.

Som man ser, er ikke det nødvendige saakorn saavel som en hel del mindre redskaper medtat i denne opgave, foruten indbo, føde og klær. Alt dette kræver ogsaa sin del av forpagterens kapital, og man kan derfor trygt gaa ut fra, at hans driftskapital maa være nærmere 4 000 end 3 000 dollars, før han nu kan tænke paa at forpagte en farm paa 160 acres og drive den med fordel i de ældre settlementer i det saakaldte maisbelte, d. v. s. i Illinois og det sydlige Wisconsin, Iowa og det sydlige Minnesota samt østre del av Syd-Dakota.

Oppe i Minnesota og Dakotaernes hvetedistrikter kan han derimot klare sig med mindre kapital, — maaske det halve. Hester, vogner og sæletøi maa han naturligvis ha. Likeledes ploger, harv, selvbinder m. m.; men han slipper den kostbare kreaturbesætning i saadanne strøk, hvor hveten spiller hovedrollen blandt farmens produkter, likesom han spares for at kjøpe de maskiner som trænges til dyrkning av mais og tobak. Jeg antar derfor, at en forpagter i disse strøk kan komme langt paa vei med en kapital paa 1 500 à 2 000 dollars.

Men det tar mange lange aar av stadig haardt arbeide og stor sparsommelighet, før en fattig arbeidsmand kan lægge sig tilbedste

1500 à 2000 dollars, endsi 3 à 4000 dollars, d. v. s. hvis han nogen-
sinde gjør det.

Mange av de forpagtere, som ovennævnte agronom sa hadde for liten driftskapital, har drevet denne forretning baade i 10 og 20 aar og i denne tid hat anledning til at arbeide baade med hode og hænder, og naar de allikevel ikke hadde klart det, da maa det selvfølgelig ta endnu længere tid for en mand som maa arbeide bare med hænderne under anden mands kommando.

De nuværende muligheter som forret- ningsmand.

Agter den norske utvandrer at slaa ind paa forretningsveien efter ankomsten til det nye land, da møtes han ogsaa av de samme vanskeligheter eller en overvældende konkurranse paa alle kanter. Det er ikke nu, som for en 40—50 aar siden, da landet laa aapent til alle sider. Da kunde en fattig forretningsmand grundlægge en forretning med en liten kapital i en liten filleby paa 40—50 indbyggere, men som laa inde i et stort godt farmingdistrikt, og da enten bli sittende der alene i aarevis med en forretning som selv en storbykj pmand kunde misunde ham, eller ogsaa vokste denne filleby i aarenes løp langsomt og sikkert op til en by paa 4—5000 indbyggere, hvorunder hans forretning holdt følge med byens vekst. Nu derimot er territoriet fuldt optat paa alle kanter. I alle ældre settlementer er der 33 procent flere forretningsmænd eller rettere sagt 33 procent flere smaabyer end territoriet tr nger. Følgen herav er naturligvis en ytterst skarp konkurranse i alle brancher. Har en mand kapital nok og er et forretningsgeni av første sort, da kan han ha utsigt til at opta konkurransen med held. Men denne kapital maa heller ikke være saa liten paa grund av det overalt herskende kreditsystem. Der trænges nu derfor mindst likesaa mange dollars til at grundlægge en forretning i en av de Forenede Staters mange smaabyer, som det tar kroner i Norge. Har nybegynderen ikke stor nok kapital, da vil han fra begynnelsen av ligge under i kampen med de gamle pengesterke kjøpmænd, som ikke liker at dele sine allerede i forveien ofte sterkt beskaarne indtægter med en fremmed mand.

Bosætter han sig i et nyt strøk med nyanlagte byer, da er det ikke nu som får, at byen tr nger 40—50 aar til sin utvikling; nei, alt er i almindelighet gjort paa et aar eller to. Nu er der nemlig

tusener og atter tusener av ældre og yngre forretningsmænd, som stadig er paa vakt efter aapningen av saadanne nye steder. Blir da en jernbane bygget og nye byer anlagt, strømmer disse indfødte eller ældre indvandrede forretningsmænd til i hundredevis, og byen har omtrent opnaadd sin fulde størrelse med en gang.

Det første hus i den lille by Hettinger i Nord-Dakota blev bygget vaaren 1907. Sommeren 1907 naadde Chicago, Milwaukee & St. Paul's overlandslinje ind til byen, og den 15 oktober 1907 ankom det første passagertog ind til byen. Den 24 oktober blev der holdt offentlig auktion over byggetomter i byen, og der blev da solgt tomter for en samlet sum av ca. 59 000 dollars. En enkelt tomt i denne prærieby opnaadde da en pris av 2 650 dollars. Inden et aar efterat det første hus blev bygget, hadde byen ca. 500 indbyggere. Der var da inden byens grænser 4 manufaktur- og kolonialvare-butikker, 3 jernvarehandlere, 2 banker, (nu er det 4) 1 apotek, 1 møbelhandel, 2 kjøt-butikker, 6 restauranter, 3 losjihus, 1 hotel, 1 bakeri, 2 avistrykkerier, 1 maskinforretning, 1 smie, 3 skyssforretninger, 1 barberson og 6 trælastforretninger. Videre var der 6 advokater og omtrent et dusin landagenter, samt 1 doktor og 1 tandlæge. Der var opført 1 teater, 1 courthus, 1 skolehus, likesom en fabrikbygning for tilvirkning av pressede cementblokker var under opførelse.

Hettinger er hverken en trælast- eller mindre mineby, men ret og slet en almindelig prærielandsby og nuværende countysæte.

Dette er ikke noget enestaaende eksempel paa nye byers vekst i den senere tid. Der er hundrede av byer som har opnaadd sin fulde størrelse paa et aar eller to.

Størsteparten av disse fremstormere, som bosætter sig i disse nye byer, har naturligvis en større eller mindre kapital at begynde med. De taler jo landets sprog og har som regel erhvervet sig nogen erfaring i den branche som de grundlægger paa det nye sted, enten som handelsbetjente eller i egen forretning.

Under saadanne forhold er det haardt, ja omtrent umulig for den fattige nykommer at opta konkurransen. Selvom han har litt kapital at begynde med, staar han dog der mer eller mindre ukjendt med landets sprog og forretningsmetoder; og det tar tid, før alt dette læres.

Ved siden av konkurransen kommer ogsaa de usikre forretningsforhold, hvorunder disse grænsedistrikternes nye byer eksisterer. Saalænge som byen holder paa at vokse og nysettlernes strømmer ind til det omkringliggende homesteadland, pleier forretningen at gaa glimrende. Alle har nemlig litt kontante penger med sig, naar de

kommer, og de kan vare baade et og to aar. Men naar det er slut med dem, maa krediten til. Faar nybyggerne litt avling, bringer den igjen litt penger blandt folk, men som oftest strækker ikke disse til for homesteadtageren i de første aar, og krediten maa da utstrækkes baade over to og tre aar med det resultat, at før forretningsmanden selv aner det, har han kreditert ut varer for et beløp som er større end alt hvad han eier. Slaar da avlingen ogsaa feil i to—tre paa hinanden følgende aar, saa nybyggerne nødes til at forlate sine homestead-claims, da kan gjælden som regel strykes ut, og forretningsmanden er oftest sat paa bar bakke. Mangen lovende forretningsmand har endt sin karriere paa den maate ute i vestens grænse-distrikter.

De mange muligheter, som har været i de Forenede stater og som folk her hjemme tror fremdeles er at finde, er saaledes temmelig sterkt optat paa alle omraader, og vi kan noksaa trygt regne, at 99 pct. av dem, som nu utvandrer, faar finde sig i at slite som almindelige grovarbeidere for resten av sit liv.

Stillingen som arbeider.

Selv paa dette omraade blir konkurransen skarpere og skarpere for hvert aar som gaar. De Forenede stater er nemlig ikke længer noget tyndt befolket land, men store dele er velbefolket, endog overbefolket. Dette viser sig klart av den kjendsgjærning, at tiltrods for at landets samlede folkemængde, fra regnet Alaska og kolonierne, blev forøket med nær 16 millioner mennesker i sidste tiaarsperiode, saa var der allikevel ikke mindre end 771 countyer av landets 2 965 countyer, hvor folkemængden gik tilbake.

Denne tilbakegang foregik ikke i de tyndt befolkede, ufrugtbare strøk av landet, men den fandt tvertimot sted i de ældste og rikeste farming-distrikter. Staten Iowa, som ubetinget er forbundets bedste farmingstat, hadde saaledes en nedgang av 7 000 mennesker i sidste 10-aarsperiode, i motsætning til en opgang av 320 000 mennesker i perioden 1890—1900. Statens større byer vokste dog jevnt og sikkert ogsaa i den sidste periode, hvoriblandt hovedstaden Des Moines øket sin folkemængde med 24 000. Tilbakegangen faldt derfor paa de saakaldte landdistrikter, d. v. s. distrikter, hvor der ingen store byer er. Den var dog noksaa jevnt fordelt over hele staten, da der var nedgang i folketallet i ikke mindre end 71 av statens 99 countyer. I de fleste av de resterende 28 countyer stod folkemængden omtrent stille,

og det var derfor kun nogen faa av statens countyer med de største byer som hadde nogen betragtelig opgang i den sidste periode.

Tilbagegangen i farmdistrikternes folkemængde fandt dog ikke sted bare i Iowa, men den strakte sig over hele Mississippidalens nordlige del. Der var saaledes nedgang av folkemængden i 39 av staten Ohios 88 countyer, i 56 av Indianas 92 countyer, i 50 av Illinois' 102 countyer, i 26 av Michigans 83 countyer, i 20 av Wisconsin's 71 countyer, i 29 av Minnesotas 86 countyer, i 70 av Missouri's 115 countyer, i 22 av Nebraskas 92 countyer og i 33 av Kansas' 105 countyer.

I disse 10 stater, der danner kjernen av de Forenede Staters farmingdistrikter, hadde altsaa folkemængden gaat tilbake i 416 countyer, mens 517 kunde fremvise opgang.

De mange store byer forøket dog sin folkemængde i saa høj grad, at det mer end opveiet tilbagegangen i landdistrikterne i 9 av de 10 stater. Det blev altsaa bare Iowa som fremviste nedgang i sin samlede folkemængde under den sidste folketælling.

Det amerikanske folk vil nødig indrømme, at landet nu begynder at nærme sig høiden av sin raske utvikling og at de fra nu av maa søke at gjøre sig fortrolig med den tanke, at der kan bli stilstand eller endog tilbakegang paa forskjellige omraader. Det var derfor ganske eiendommelig at se, hvorledes aviserne søkte at forklare aarsaken til denne uventede tilbakegang eller stilstand i landdistrikternes folkemængde. De fleste forsøkte dog at bevise, at hovedaarsaken maatte søkes i det fuldkomne maskineri som farmerne nu brukte, hvorved de slap at leie saa stor arbeidshjælp som før trængtes.

Men at maskinerne ikke er aarsaken til denne uventede tilbakegang, viser sig bedst av de stadig stigende arbeidslønninger paa farmen og de høilydte klager over mangel paa farmarbeidere som lyder fra alle kanter av landet.

I Iowa saavel som i alle andre stater er der i hundredevis av smaa landsbyer, hvis folkemængde varierer fra 50 til 2500. Alle saadanne smaabyer blir av census-statistikken regnet med til det landdistrikt, hvori de ligger, og kommer ikke ind i byernes rækker, før de har 2500 indb. eller mere.

I disse smaabyer er det, at tilbakegangen har fundet sted.

En hel del av de mange slags arbeidere, som hadde søkt ind til byen paa grund av de lovende fremtidsutsigter, maatte, naar stilstanden kom, atter flytte ut til andre steder for at kunne finde det nødvendige arbeide som byen ikke lenger var istand til at gi dem. Adgangen til at faa sig land og begynde at farme var nu fuldstændig avskaaret i alle ældre stater paa grund av jordens voldsomme værdistigning.

Deres lille kapital strak paa langt nær til for en hel farm, og nogen faa acres vil ikke farmerne sælge.

Det som da stod tilbake for den fattige arbeider at vælge imellem, var enten at reise ind til de store byers fabrikdistrikter eller ut i nordvestens grænsedistrikter for at faa sig en kvart tørt land paa homestead eller ogsaa vestover til de store tømmer- og grubedistrikter.

Under saadanne forhold er det intet under, at folkemængden i de større byer vokste uhyre fort i den sidste 10-aarsperiode. De fik nemlig ikke alene sin tilvekst fra smaabyernes overflødige befolkning, men de millioner av immigranter, som i den sidste tiaarsperiode strømmet ind i landet, bosatte sig ogsaa i de fleste tilfælder i de samme byer for at finde arbeide i deres fabrikker.

Folkemængden i de Forenede stater vokste hurtigere i den sidste tiaarsperiode end nogensinde før. Men av den samlede opgang paa 15 977 000 mennesker tok de 2 405 byer paa over 2 500 indb. over 11 millioner eller omtrent 70 pct. paa sin part, mens 30 pct. eller henimot 5 millioner faldt paa de saakaldte landdistrikter. De hundreder av smaabyer med mindre end 2 500 indb., som samtidig sprang op i nybyggeregnerne, især ute i vestens tømmer- og minedistrikter, tok dog broderparten av disse 5 millioner.

Under saadanne forhold er det ganske naturligt, at konkurransen mellem arbeiderne maa bli ytterst skarp paa alle kanter. Reiser en utvandrer til en av disse stillestaaende eller tilbakegaaende smaa landsbyer, finder han snart ut, at alle plasser er fuldt besat. Er da ikke utvandrerens selv istand til at skape sig en ny erhvervskilde paa en eller anden maate, er der ingen anden utvei for ham end at søke en plass som farmarbeider. Dette marked synes altid at staa aapent i de travle sommermaaneder for enhver landsgut (bygutter derimot er farmerne rædde), men jeg kjender ingen som er blit velstandsmand av at arbeide fra 5 til 8 maaneder om aaret paa en farm, især hvis han har familie at forsørge, skjönt jeg kjender tusener av farmarbeidere.

Storbyerne er — for de flestes vedkommende — alt betydelig overbefolket, saa der gaar en masse mænd ledige til alle tider, selv under normalt gode arbeidsforhold. Jeg har saaledes set, at der altid skal være en ca. 50,000 arbeidsledige i Chicago. Disse gaar da dag ut og dag ind og søker efter arbeide og faar derved av og til en „slængejob“, saa de tjener akkurat til at holde livet oppe. Under en hurtig opstaaende krise kan antallet fordobles eller tredobles paa et par uker. Under krisen i 1907 gik der over 100,000 arbeidsledige mænd og kvinder i Chicago, hvorav omtrent 2000 var nordmænd. De arbeidslediges antal i de Forenede Staters byer skulde da beløpe sig til over en

million, tiltrods for at der var almindelig mangel paa arbeidsfolk blandt farmerne.

Under saadanne forhold er det nykommeren maa søke sig en arbeidsplass. Har han formaaende venner eller slegtninger som kan hjelpe ham til at faa fat i arbeide, kan han maaske slippe at gaa ledig svært længe, men ofte har disse nok med sig selv og kan saaledes endnu mindre hjelpe andre. Staar han derimot alene i den store fremmede by, ukjent med sprog og arbeidsforhold, kan han ofte gaa i uker og maaneder og søke efter arbeide uten at finde det.

Det er nemlig meget vanskeligere at finde en ledig arbeidsplass, end at erholde en nogenlunde bra betaling for sit arbeide. Enhver arbeidsgiver vil naturligvis gjerne faa sit arbeide utført saa billig som mulig, men er dog som regel nødsaget til at betale den løn som er almindelig i nabolaget. Er indvandrerens en haandverker, f. eks. en snekker og dygtig nok til at kunne bli et medlem av snekkernes fagforening, (det er dog sjelden at en mand kan bli det, med detsamme han kommer ind i landet) da garanterer denne ham fagforeningens lønningsskala av saa og saa mange cents pr. time. Men det er ogsaa alt som fagforeningen garanterer; arbeide maa han selv sørge for at faa fat i. Bli han da gaaende dag efter dag og uke efter uke og søke forgjæves efter arbeide, da er fagforeningens medlemskort, der har kostet ham 50 dollars, til ingen nytte. Det er først efterat han har fundet ansættelse i sit fag, at medlemskortet er av nogen virkelig værdi for ham.

Er det ofte vanskelig nok at finde ansættelse for en dygtig haandverker under den sterke konkurransen paa alle omraader, blir det mange gange værre for den som ikke har lært noget bestemt arbeide til fuldkommenhet, men maa ta hvad som byr sig av almindelig arbeide. Dette arbeidsmarked er nemlig altid det mest overfylde, og her bydes den mindste betaling. Jeg skal fortælle et eksempel paa, hvilke vanskeligheter saadanne nykommere kan bli utsat for efter ankomsten til de store fremmede amerikanske byer.

„Sulten og søkte døden.“

Ung svensk gut fortæller om sine lidelser i Chicago.

En svensk 17 aar gammel gut ved navn Erik Johnson forsøkte igaar at drukne sig: men en politimand blev opmerksom paa ham og fik forhindret det. Politibetjenten tok ham med sig til Hinman Street politistation, hvor han fortalte følgende:

„Jeg er fra Kleken i Sverige, hvor min far er gaardbruker. Vi er tolv søskende, og min far er fattig. Min ældste bror reiste til Amerika for fem aar siden, og han gjorde det godt herover. Jeg sparte sammen de nødvendige penger og reiste efter. Da jeg hadde betalt min billet til Chicago, hadde jeg igjen fem dollars.

Jeg reiste til Maywood (en forstad til Chicago), hvor min bror opholdt sig; men da jeg ankom did, fandt jeg ut, at min bror hadde mistet sin stilling nogen uker tidligere. Jeg hadde stolet paa at om alt gik galt, vilde min bror kunne hjelpe mig. Men heri blev jeg skammelig skuffet, ti min bror hadde nok med sig selv, sin kone og sine barn, hvorfor jeg straks reiste fra ham og slog mig ned her i Chicago.

Jeg fik arbeide i Cable Piano fabrikk, Wood Street og Blue Island Avenue, og arbeidet der i omkring to maaneder, da jeg blev lagt av.

Jeg bodde i 723, To-og-tyvende gate og spiste der, indtil mine penger slap op. Arbeide søkte jeg efter til alle tider, men kunde intet faa at gjøre. Tilsisst hadde jeg kun 40 cents tilbake, og jeg forlot mit boardingshus. Jeg fortalte det ikke til nogen, at jeg var uten penger, da jeg trodde, at de allikevel ikke vilde hjelpe mig.

I en uke tumlet jeg da om uten noget hjem. Den ene nat sov jeg under et eller andet fortaug, den anden i en gang o. s. v. Hver anden dag kjøpte jeg for fem cents i mat, enten i en butik eller i en av de mange smaa restauranter som ligger omkring de store trælattomter. Om dagen gik jeg omkring mellom tømmerstablerne og lette efter matrester som arbeiderne hadde kastet fra sig, men tilsisst blev jeg jaget bort av en vaktmand som beskyldte mig for at være en tyv og truet med at arrestere mig.

Da begynte jeg at gjennemstreife sidegaterne og undersøkte alle avfaldskasser. Det hændte da, at jeg av og til fandt et stykke brød, men jeg fik ikke undersøke avfaldskasserne saa grundig som jeg vilde, ti jeg skammet mig over at gaa slik, og barnene var slemme mot mig; de drev mig bort med sten og træstykker. Jeg forsøkte ogsaa at lete i avfaldskasserne om aftenen og natten, men hvis da en eller anden kvinne saa mig, trodde hun formodentlig, at jeg var en røver, og satte i at skrike, saa jeg maatte løpe min vei.“

Derefter fortalte Johnson om, hvorledes han vandret omkring paa stationstomterne og lette i godsvognene efter korn m. v., som han fylde sine lommer med og vandret videre.

I løpet av en uke hadde han ikke spist andet end kornrester og andet avfald, og da han begynte at bli mat og daarlig, ønsket han, at døden vilde gjøre ende paa hans fortvilede elendighet.

Politibetjentene samlet sammen flere dollars til den stakkars gut og de vil gjøre hvad de kan for at skaffe ham arbeide.“

„Skandinaven“ for 10 mars 1905.

I 1905 var der ingen krise eller arbeidsmangel i Chicago, men der var tvertimot meget florerende tider paa alle omraader. Aarsaken til at den stakkars gut ikke kunde finde det arbeide, som han saa ivrig søkte efter paa alle steder, var derfor ikke arbeidsmangel, men den laa i hans ubekjendtskap til sproget og forholdene i den store millionby, hvorfor han altid henvendte sig paa de urette steder med sin bøn om arbeide.

Dette tilfælde er langt fra enestaaende, men der indtræffer ret som det er tilfælder av lignende nød og elendighet blandt de ankomne immigranter, og de hører saa at si med til rædslerne i den store millionby. Beretningerne om kampen og det følgende nederlag, som mangen bra gut og pike har lidt i dette moderne Babylon, kommer dog sjelden for offentlighetens øre; men kunde man faa høre historien til de unge stakler, hvis avsjælede lik man finder i Chicagoelven eller Michigan-sjøen en kort tid efter ankomsten til byen, da er jeg overbevist om, at der vilde komme beretninger om likesaa uforskyldt nød som historien om denne unge svenske gut.

De Forenede Staters storindustri forbruger hvert aar uhyre masser av menneskekjøt. Tusener og atter tusener av arbeidere blir, som før sagt, dræpt ved grufulde ulykkestilfælder av alle mulige slags under sin daglige kamp for tilværelsen. Endnu flere blir lemlæstet paa en eller anden maate og derved bragt ut av virksomhet. Amerikanernes arbeidskraft blir ogsaa hurtig opbrukt. I firti—femtiaarsalderen, da en nordmand staar i sin bedste kraft, er en amerikansk arbeider allerede sterkt paa tilbakeveien i fysisk kraft og maa ofte overgi sin plass til yngre kræfter. Der er saaledes altid huller at fylde i arbeidernes rækker, men tilgangen paa frisk arbeidskraft, især fra de europæiske land, har hittil været altfor stor til at alle kan finde plass indenfor de sluttete rækker.

For en mand med høiere utdannelse er det endnu vanskeligere at finde en stilling der passer. For 40—50 aar siden var der mangel paa dygtige mænd i alle stillinger; da var det forholdsvis let for en kundskapsrik mand at avansere opover til de høieste stillinger. Nu derimot, naar alleslags forretninger er organisert i store aktieselskaper, er der altid en flok av direktører — præsident, vicepræsidenter, sekretær og kasserer, der selv har barn eller svigerbarn som skal ha de fleste stillinger i forretningen.

Det er nu derfor omtrent umulig for en akademisk utdannet

mand at opnaa en bedre avlønnet stilling i det offentlige eller private liv, undtagen han har „pull“, som de sier paa engelsk, d. v. s. formaende venner til at hjelpe sig. En undtagelse fra denne regel danner jo læger og andre fagfolk som selv bryter sin egen bane, hvor de er.

I de Forenede Stater, saavel som i ethvert andet land paa jorden er der mange venlige og rettænkende arbeidsgivere, der altid behandler sine arbeidere paa en human og retskaffen maate; men saa er der ogsaa mange egne slavedrivere, der kun tænker paa at presse saa mange dollars som mulig ut av den leiede mands sved og muskelpkraft. Begge disse slags arbeidsgivere finder man likesaa blandt nordmændene som blandt folk av andre nationaliteter — blandt farmere som blandt byfolk.

Omtrent alt legemlig arbeide i de store byer er nu, som før sagt, organisert indunder en eller anden slags fagforening der bestemmer arbeidstidens længde saavel som betalingens størrelse. Arbeidsgiveren maa da underkaste sig deres regler, og det eneste som de kan gjøre, er at paaskynde arbeidets hurtige utførelse under den fastsatte arbeidstid eller med andre ord drive arbeideren saa haardt som mulig. I disse bestræbelser har de ofte en mægtig bundsforvandt i arbeidernes egen uenighet og i den overalt herskende sterke konkurranse.

Det er ganske naturlig, at arbeidet bør og maa kunne foregaa raskere under en otte timers arbeidssdag end i en dag med tolv eller seksten timer. Men allikevel vilde det amerikanske fagarbeide i mange tilfælder foregaa med litt mindre fart, hvis den overlegne arbeider, som er sat til foregangsmand for flokken, vilde tænke litt mere paa arbeidsevnen hos sine underlegne kamerater og litt mindre paa de ekstra glas øl og cigarer som han av og til faar av formanden eller kontraktøren som belønning for sit stormløp. De fleste arbeidsgivere er nemlig likesaa avhængige av sine arbeidere for sin eksistens, som arbeiderne er av dem.

Har en samvittighetsløs arbeidsgiver i en av de store byer, paa grund av arbeidernes skarpe konkurranse om de ledige plasser, anledning til at drive dem over evne, er det motsatte tildels tilfælde med landets farmere. Grunden hertil er nærmest, at tilgangen paa farmarbeidere har været en smule knap i en længere periode, saa arbeiderne selv har hat lettere for at vælge sine plasser. Det er desuten sjelden, at farmerne leier mere end en eller høist to mand ad gangen, saa der blir ingen uenighet mellem selve arbeiderne. Er farmeren en vrangpeis mot sine arbeidere, blir han ogsaa snart bekjendt for den han er og har ondt for at faa arbeidsfolk.

Saadanne vrangfanter er altid paa jagt efter nykommere. Disse som ikke kjender ham, kommer ofte til sit bestemmelsessted litt frem paa vaarparten, eller efterat de fleste farmere har bestilt sine folk for den kommende sommer. Gaar da gutten rundt i nogen dage og søker efter arbeide uten at finde en plass, blir han modløs og tar det første og bedste arbeide han finder.

Næsten enhver nykommer medbringer fra Norge overdrevne forestillinger om, hvor hurtig de arbeider i de Forenede Stater. Det tar heller ikke længe, før han av saadanne farmere faar høre lange historier om det norske folks dovenskap, og hvorledes man maa anstrenge sig i Amerika, samt om hvorledes han selv maatte arbeide den tid han var hyrekar m. m. Samtidig passer farmeren altid paa at gi ham tre fire ganger saameget arbeide, som gutten kan overkomme. Arbeider da husbonden med ham paa samme arbeide, river han paa for to en liten stund, hvorpaa han forsvinder, mens gutten faar staa igjen. Denne anstrenger sig da til det ytterste for at faa det altfor store arbeide færdig. Klarer han det ikke, faar han skrub, og klarer han det, faar han til gjengjæld næste gang et endnu større arbeide.

Slik gaar det da i et kjøer fra fire-fem om morgenen til ti-elleve om kvelden, i hvilken tid gutten gaar med en stadig frygt for, at han ikke klarer at utføre et fuldt amerikansk dagsarbeide, da han aldrig hører andet end gnaal og skjænd av sin arrige husbond, samtidig som han heller ikke har anledning til at arbeide sammen med andre.

Man tror gjerne her, at nykommerne har litt ondt for at finde arbeide, før de er vant med amerikanske arbeidsmetoder, men det er langt fra tilfældet. Nykommeren er som regel velkommen, hvor han kommer, da han næsten altid arbeider litt billigere og meget mer trofast end de ældre vante arbeidere. Jeg kjender saaledes flere gamle rike norsk-amerikanske farmere saavel som andre der næsten utelukkende brukte nykommere som arbeidshjælp paa farmen, d. v. s. saalænge som der var nogenlunde rikelig tilgang paa samme. Ordet gaar derfor om disse, at de blev rike paa nykommernes bekostning. —

Er det saart og ondt for en ærekjær arbeidsmand at bli utskjældt fra morgen til kveld av en arrig husbond, er det heller ikke det mindste lettere for en pike at gaa under daglig kommando av en likesaa slem husmor. Man hører altid saa meget skryt over, hvor godt kvindene har det i de Forenede Stater, og man skulde tro, at disse husmødre, som selv engang har været tjenestepiker, eller hvis mødre og bedstemødre kom til landet som fattige immigrant-piker, maatte være lette at arbeide under. Men det er et gammelt ord som sier, at „koen

vil ikke vite av, at den engang selv var kalv“, og saaledes er det ogsaa med de amerikanske arbeidsgivende mænd og kvinder. De fleste av dem har allerede for længe siden glemt sin fattige herkomst, eller det kan være en mulighet for, at disse husmandsgutter og husmandspiker, som nu er blit arbeidsgivende mænd og kvinder i det nye land, finder en hemmelig glæde i at tyrannisere de nu ankomne gaardmandsbarn.

Mer end en gang har jeg set nylig ankomne norske piker, som staar der henslængt paa et fremmed sted, uten slegt, venner og kjendskap til landets sprog, boie sit trøtte hode og briste i graat paa grund av husmorens uforskammede skjænderi. Men hvor skal den stakkars pike hen? Foruten sin venneløse, forlatte tilstand staar hun ogsaa ofte i temmelig stor gjæld for billetten der maa oparbeides, ved siden av at hun trønger penger til klær og andre nødvendighetsartikler. Og saalænge billetten ikke er betalt, har den arrige husmor hende i sin magt. Hun maa derfor prøve at holde ut, hvor meget det end svier.

Hvis de utvandrede norske piker vilde fortælle sandheten om sine erfaringer paa det amerikanske arbeidsmarked, da vilde mangan sørgelig saga komme for dagens lys. Men faa av dem kan og endnu færre vil.

Dog alle bra norske piker prøver paa at holde ut det første aar. Skammen ved at forlate tjenesten, før aaret er omme, der var saa stor i Norge og som er saa forsvindende liten i de Forenede Stater, holder dem fra at reise før tiden, og de taaler derfor alt forat kunne faa en attest av sine vrangre husbondsfolk, naar tiden er omme. Dette i forbindelse med den norske ærlighet er ogsaa den eneste garanti for, at den hjemsendte billet skal bli betalt. Nykommeren kan nemlig, hvis han vil, uten videre reise fra den mand som sendte billetten, da de amerikanske love strengt forbyr al indførelse av kontrakt-arbeidere eller arbeidere som i forveien er lovet arbeide for en bestemt løn. Ingen lov tvinger derfor nykommeren til at arbeide hos den mand som sendte billetten, undtagen han indgaar en kontrakt om samme efter ankomsten til sit bestemmelsessted.

Jeg skulde like at se den indvandrede norske mand eller kvinde, som ikke ønsker sig tilbake til far og mor og Norges hjemlige forhold, naar de efter en slik lang ubehagelig arbeidsdag ligger i timevis og slaas med de blodtørstige væggelus, før de kan falde isøvn i den varme sommertid, eller mens de prøver at faa varme i de iskolde sengklær paa sit usle, kolde sengkammer, mens nordvesten hyler gjennom hver væggespræk i den bitende, kolde vintertid. Men saadant maa ikke berøres, naar de skriver hjem; ti da vilde folk tro, at de

ikke hadde fundet Amerika, hvilket vil si saa meget som, at de ikke dudde for det nye land.

En anden fare risikerer ogsaa den indvandrede arbeider især i de første aar, før han lærer forholdene at kjende, nemlig at miste sin surt fortjente løn hos uvederheftige arbeidsgivere. Der er mange og mangeslags usunde foretagender i dette store land. Store arbeider blir sat igang av uansvarlige og uvederheftige selskaper. Selvom hovedselskapet er solid nok, blir dog utførelsen av arbeidet ofte bortsat til uansvarlige og uvederheftige kontraktører. Disse pleier da at betale arbeiderne sin løn noksaa punktlig fra begynnelsen av; men etterhvert som tiden skrider frem, blir det lenger og lenger mellom hver lønning, indtil arbeiderne kan ha tilgode for baade to og tre maaneder. De holder dog ut i det længste i haab om at alt vil rette sig, for saa tilslut at komme til kundskap om, at kontraktøren er enten rømt med hele kassen eller gaat konkurs, hvorved hele overskuddet av sommerfortjenesten er gaat tapt.

En arbeiders løn gaar rigtignok efter loven foran alle andre fordringer, men man kan heller ikke i de Forenede Stater ta noget fra en som ingenting har, samtidig som den amerikanske konkurslov fritar en hel liten formue fra utpantning.

Aarsakerne til den norske utvandring.

Der er tusener av mægtige interesser som paa alle mulige maater og ved alle lovlige midler søker at opmuntre indvandringen til de Forenede Stater. Landet er blit rikt og stort ved hjelp av de millioner indvandrere som i de siste nitti aar har strømmet ind, og det vil fremdeles ha mer baade av folk og rigdom. De enkelte stater søker ogsaa i endnu høiere grad at trække indvandringen hver til sig og forbruker aarlighaars tusener av dollars til avertering av sine herligheter.

Ved siden herav vil de mange store industrikompanier ha billigere arbeidskraft, og flere av dem kunde under de nuværende forhold simpelthen ikke bestaa, hvis indvandringen stanset. Millioner av farmere plages av samme vanskeligheter. Mange indser nu vel, at de før eller senere maa begynde at farme under andre metoder, hvis de skal kunne leve av farmen. Men forbedrede metoder kræver mere arbeide og flere tjenere, og farmen kan ikke bære det, undtagen lønnen gaar ned til det halve av hvad den nu er. De ønsker derfor gjerne mange nykommere og en sterk konkurranse dem imellem om plassen; ti da blev det let for farmerne at trykke lønnen ned aar for aar.

Ogsaa de tusenvis av landkompanier, som gjerne vil selge sit land til høie priser, indser godt, at jo større og tættre befolkningen blir, des mere stiger ogsaa landet i værdi. Det samme er tilfældet med dem som selger grundeiendom i byerne. Mange av dem, som ikke gjør kjøp og salg av grundeiendom til fast levevei, men er ældre farmere, som har anbragt sine spareskillinger i ubebyggede hustomter i stillestaaende landsbyer, vet nu ikke hvad de skal gjøre med sin eiendom. Den bringer nu bare utgifter i form av svære skatter. Alle ønsker naturligvis, at mange folk maa flytte ind til byen, hvorved de kan faa anledning til at selge sine uproduktive eiendommer.

Samtidig vil landets aviser ha flere abonnenter, forretningsmændene flere kunder, huseierne flere leieboere, hotelverterne flere gjester, presterne flere menighetsmedlemmer og de store dampskibs- og jernbanekompanier flere passagerer. Alle disse forskjelligartede interesser kan være uenige om alt andet — men de er altid enige om at opmuntre indvandringen paa alle maater.

I sit arbeide for indvandringen fremstiller de altid det store og gilde i det klareste lys, mens alle skyggesider eller alt det onde, stygge og mørke, som er i landet, enten blir helt fortiet eller kun let berørt, — saadan i forbifarten.

Om hundreder paa hundreder gaar tilgrunde i det store ukjendte land, hvad kommer det dem ved? De har allikevel fordel av indvandringen, og det opveier alt.

Foruten alle disse større interesser er der ogsaa mange mindre som hjelper til at forøke utvandringen — ofte av pur tankeløshet. Naar saaledes to unge folk har fæstet bo og ser, at de ikke kan faa anledning til at besøke far og mor i Norge, tænker de som saa, at da kan far og mor komme og bo hos dem. De tænker aldrig over, at de gamle, som ved flytningen rykkes ut av sine tilvante forhold, i ni av ti tilfælder ikke kan trives i det nye laud, men de tænker bare paa, hvor hyggelig det skal bli at ha dem om sig, og hvor god mat de skal faa. De kan muligens ha en liten baktanke om, at gamlefar, som endnu er rask og rørig, vil gjøre mer end fuld nytte for maten med at hugge ved og utføre andet puslearbeide rundt husene, og at gamle-mor vil være en fortreffelig barnepike, samtidig som hun holder huset med vanter, strømper m. m. De begynner derfor at skrive hjem og utmale, hvorledes de længter efter dem og hvor godt de skal faa det, vil de bare komme. Resultatet blir ikke sjelden, at de gamle begynner at lengte efter sine barn, selger sine gamle, kjære eiendele og drar avsted. De kan nok reise med den tanke at gaar det galt eller de ikke trives, gaar det jo an at reise tilbake igjen. Men fak-

tum er, at det er forholdsvis let at finde veien til de Forenede Stater, naar barnene bor der, men høist vanskelig at finde veien hjem igjen, især efterat de har solgt alt hvad de eide.

Dernæst drar de unge som reiser næsten altid flere efter sig. Naar de som reiste først har været der længe nok til at faa føle ensomhetens fulde tyngde, da begynder de at tænke som saa: „Hadde jeg nu bare hat en søster eller bror her, da hadde det blit meget hyggeligere for mig. Jeg faar se, om ikke nogen vil komme.“ Følgen er, at de begynder at love dem billet, om saadan trænges, samtidig som de naturligvis gjør dem opmerksom paa forskjellen mellem norske og amerikanske daglønner, uten at nævne et ord om forskjellen i utgifterne. Disse breve bringer da først en, saa to, saa tre — fire til at dra avsted, indtil de gamle sitter igjen alene hjemme. Hundreder av disse, som sender billetter hjem, har selv neppe nok mer end daglig brød og kan intet andet gjøre for sine nyankomne søskende end at motta dem ved ankomsten og hjelpe dem en smule til at faa sig arbeide. Jeg skal fortælle et eksempel paa, hvorledes en bror eller søster kan plante amerikafeberen ind i sine hjemmeværende søskendes sind.

En nær slegtning skrev til mig for en seks- syv aar siden og sa, at han tænkte paa at komme til Amerika. Jeg skrev da tilbake og bad ham indstændig om at slaa disse tanker ut av hodet, ialfald til han blev nogenlunde voksen — han var da bare 17 aar. Jeg raadet ham istedet til at sætte sig i en eller anden haandverkslære, som han siden kunde støtte sig til; og hvis Amerika-feberen da ikke hadde git sig, fik han komme. Gutten blev i høi grad fornærmet over mit forslag, og jeg fik ikke flere breve. Imidlertid hadde to andre slegtninger hjulpet ham, saa han fik laant 300 kroner til reise-penger, hvorpaa han drog avsted uten at ænse mit raad. Jeg fik dog tilfældigvis høre, at han var ankommet til landet og arbeidet hos en graastensmurer i en liten by i Syd-Dakota. Jeg reiste da til ham og bad ham paanyt om at lære et eller andet haandverk. „Lær nu,“ sa jeg, „f. eks. det arbeide, som du nu driver med, tilgavns. Det tar ikke saa lang tid — gjælder bare om at holde ut et aarstid og da har du lært nok til at kunne utføre arbeidet alene uten nogen overmand. Murerhaandverket er et av de bedst betalte haandverk i de Forenede Stater, og om du kan det, er det dermed ikke fastsat, at du absolut skal arbeide som murer. Du kan naturligvis ta fat paa noget andet som du liker bedre, hvis du finder det, men du har da ialfald lært et bestemt arbeide som du kan falde tilbake paa, om alt andet skulde slaa feil.“

Gutten lovet det, men det tok allikevel bare nogen uker, indtil jeg fik høre, at han hadde forlatt sin plass og var reist til vestkysten. Han erindret dog sin gjæld i Norge og sparte det bedste han kunde med det resultat, at han betalte alt, før tiden var omme. Hans bekjendte i Norge syntes naturligvis dette var godt gjort.

Siden varte det ikke længe, før han begyndte at skrive hjem til en ukonfirmert bror og love ham billet, saasntart han var konfirmert. Denne blev naturligvis uhyre glad over dette brillante tilbud og brøt sig siden litet hverken om skolen eller sine foresatte. Broren hadde lovet ham billet, og han skulde reise efter konfirmationen, det var alt som optok hans tanker. Noget saadant som at billetten kunde utebli, faldt aldrig i hans sind. Broren tjente jo penger som sand, naar han kunde spare sammen 300 kroner paa mindre end et aar.

Gutten opholdt sig to aar i Washington, i hvilken tid han lik andre unggutter forsøkte sig som jernbane-, skog- og sagbruksarbeider foruten andre smaa bestillinger, hvorefter han reiste østover igjen og kom til Minnesota.

Imidlertid fik jeg et brev fra min hustru — jeg skal her bemerke, at hun er opvokset i de Forenede Stater og kjender derfor landet bedre end en to-tre aar gammel norsk-amerikaner — hvori hun fortalte mig om de griller, som hans breve hadde sat i brorens hode, og bad mig si til ham, at enten fik han nu sende billetten eller ogsaa holde op med at fortælle om Amerikas gyldne fremtidsmuligheter. Jeg traf gutten en tid senere, og der utspandt sig da følgende samtale:

„Har du lovet din bror billet til Amerika?“ „Ja.“ „Bad han dig om det?“ „Nei, jeg tilbød ham selv billet.“ „Hvorfor tilbød du ham billet, naar han ikke bad om den?“ „Fordi jeg tror det var bra for ham at komme hertil, da daglønnen er meget høiere her end hjemme.“ „Naa, har du selv gjort det saa særdeles godt, siden du kom til landet, med den høie dagløn?“ Han svarte ikke. Jeg fortsatte da med at tilby mig at vedde ti dollars paa, at han ikke kunde fremvise saapas stor sammenspart kapital, tiltrods for at han nu hadde opholdt sig tre aar i landet med den høie dagløn. Jeg fik heller ikke da svar, men han sendte mig et blik som paa en gang uttrykte baade harme og skamfølelse. Jeg spurte da, om han for nærværende selv hadde arbeide, og han svarte nei, men føiet til, at han var lovet arbeide. „Har du da noget sted som du virkelig kan kalde for hjem, eller hvor du kan opholde dig, hvis du blev syk?“ „Nei.“ „Har du noget sted, hvor du kan anbringe din bror, i tilfælde av at han blev syk efter ankomsten hertil?“ „Nei.“ „Alt hvad du kan gjøre for ham er altsaa at sende ham billet samt møte ham paa stationen,

naar han kommer, og hjælpe ham til at faa fat i arbeide, ellers maa han sørge for sig selv?“ „Ja.“ „Kan du nu sende ham billetten?“ „Nei, ikke netop nu, men jeg antar, at det ikke vil ta saa lang tid, før jeg kan gjøre det.“

Jeg sa da, at tanken om at hjelpe sin bror til hvad han trodde vilde bli hans lykke, var vakker nok i sig selv, men forestilte ham samtidig, hvor yderst tankeløst han hadde handlet ved at love broren hjelp, før han var konfirmert eller før han selv hadde den nødvendige sum til billetten, og fortalte ham, hvad min kone hadde skrevet. Jeg sa likeledes, at han selv burde forstaa, hvor let det haarde arbeide i den varme sommertid kunde knække helsen paa en uerfaren 15—16 aars gammel gut, ved siden av alle de farer og fristelser som han paa grund av sin ungdom og uerfarenhet var utsat for at falde op i. Jeg sluttet da samtalen med at si, at naar han hadde lovet billetten, var det allikevel bedst han nu sendte den snarest mulig for at spare gutten for flere skuffelser. Efterat han hadde lovet dette, bad jeg farvel og forlot ham.

Tiden gik, baade et og to aar, uten at den ventede billett kom. Gutten som skulde faa den, begyndte da at tvile paa dens komme, hvorefter han tok fat paa sjølivet istedenfor at reise til Amerika. Han er nu en rask norsk sjømand, og jeg tror, at hans fremtidsutsigter er likesaa lyse nu, som de hadde blit ved at gaa og pløie eller melke kuer og stelle grisene hos en norsk-amerikansk farmer.

Dette tilfælde er langt fra enestaaende, men der er i hundredevis av unge mennesker som lover billetter til sine hjemmeværende søskende, længe før de har den nødvendige sum i bakhaanden, og som har likesaa litet at by dem efter ankomsten til det nye land. Kommer saa ikke billetten, gaar de hjemmeværende søskende syke av længsel og undres paa, hvorfor de ikke kan faa den. Skraper derimot den utvandrede bror eller søster enten ved egen eller andres hjelp nok penger sammen til billett, drar de avsted fulde av tro paa, at for dem er der ingen fare, ti de har en bror som vil hjelpe dem tilrette i det fremmede land. Dog mange, altfor mange av dem som reiser, faar altfor snart erfare, at deres i forveien reiste brødre og søstre har mer end nok med at hjelpe sig selv.

Men det som trækker de fleste emigranter ut av landet, er dog allikevel efter min mening de store flokker av hjemvendte amerikanere som hvert aar besøker Norge. Dette gjør de næsten alle ikke paa en direkte, men paa en indirekte og for dem selv ubevisst og ufrivillig maate. Svært faa av dem sier nufortiden til folk, at de bør utvandre, likesaalitt som de fraraar nogen at gjøre det. Men saa fortæller de

til gjengjæld saa meget mere om de Forenede Staters mange herligheter og om sin egen materielle fremgang. Det sidste sker gjerne paa en litt forblommet maate. De gir nemlig en saadan halvfærdig beskrivelse av hvad de eier av land, kreaturer, maskineri m. m., hvorved tilhørerne maa danne sig sin egen slutning om det hele. Men er de forbeholdne med at fortælle om sig selv, fortæller de saa meget mere utførlig om formuesforholdene til en eller anden kjendt nabo. De gir en fuld beskrivelse av værdien av hans land, kreaturer, hester og maskineri og tøier gjerne tallene saa høit som mulig, samtidig som de lar falde ymt om, at han allikevel ikke er fuldt saa rik som de selv er. Dette lyder jo saa beskedent, samtidig som det gir nok stof til beregninger av deres egne formuesforhold. Nu vet alle, at manden reiste til Amerika for en tredive-firti aar siden med to tomme hænder, og nu er han maaske eier av likesaa mange tusener dollars som han har været der aar. Hvorfor kan ikke min gut gjøre den samme karriere, tænker da en eller anden far. Man sier rigtignok her, at de Forenede Staters mange muligheter er borte, men han sier noget andet og maa kjende landet bedre, som har bodd der saa længe. Jeg faar derfor la sønnen reise, naar han har lyst til det, skjønt jeg trenger ham saa saart hjemme.

At 99 av hver 100 hjemvendte amerikanere kun kjender den lille plet jord, hvor de selv har bodd, og at hele resten av det store land er dem fuldstændig ukjendt, falder næsten aldrig i tilhørernes tanker. De bedømmer almindelig deres kjendskap til landets forhold efter det antal aar de har bodd der og ikke efter de forhold, hvorunder de har levet. At manden er en farmer, forhoier endog troværdigheten av hans beretninger i høi grad.

Naar det da lider saa langt, at han tænker paa at vende tilbake, kommer først en far, saa to-tre-fire og spør, om ikke en søn eller datter faar lov til at følge ham tilbake, og om han vil hjelpe dem under reisen? „Joda, det kan de godt faa lov til. De kan følge saa mange som lyster, og han skal hjelpe dem det bedste han formaar.“ Resultatet er, at naar gamlingen reiser tilbake ut paa eftersommeren, har han som oftest en fem-seks unge gutter og piker i sit følge.

Hvis de norske fædre og mødre hadde set mange av disse hjemvendte amerikanere, slik som jeg har set dem, og deres ofte latterlige ubehjælpomhet, naar de kommer til New York, Chicago og andre storbyer, da er jeg overbevist om, at de vilde betænke sig to ganger, før de tok dem til lods og verge for sine barn paa den lange reise. Men immigrantmyndighetene passer paa baade de unge og de gamle, og alt gaar som oftest godt paa selve reisen.

Saa er det de unge hjemvendte amerikanere, d. v. s. saadanne som har været derborte en fem—ti aar. De fleste av disse kommer hjem bare for at avlægge et kort besøk hos slekt og venner, maaske ogsaa med en smule baktanke om at finde sig en livsledsagerinde blandt sine barndomsvenner, men saa er der ogsaa en del som kommer med den bestemmelse at bli i Norge. De blir altid vel mottat av hjemmeværende slekt og venner, og der følger nu i almindelighet nogen uker med bare gjestebud fra den ene til den anden. De fleste av dem er ogsaa unge, glade mennesker der gjerne ønsker at more sig litt efter en lang arbeidsdag, og de mottar med glæde enhver indbydelse.

Man bør nu heller ikke fortænke dem i, at de gjerne ønsker at vise sig litt under sit besøk i barndomshjemmet efter et fleraarig ophold i utlandet, og at de som følge derav altid er velklædt, samtidig som de bærer et hemmelighetsfuldt præg over hele sin opførsel. Eller om de, for at forhøie virkningen av dette hemmelighetsfulde ydre, altid maa «speak English» naar to eller flere av dem er sammen, eller om de ikke ønsker at vise sig som nogen gnier, mens de er i Norge, men at de tvertimot gjør rundelig bruk av de raslende lommepenger ved alle anledninger. Alt dette bidrar jo til, at de om kort tid blir betragtet med stor beundring av det smukke kjøen og med sterk misundelse av sine mandlige rivaler.

Det er som sagt intet at utsætte paa, at de unge mænd og kvinder, som skal bort igjen, ønsker at more sig litt i de faa uker de er hjemme; ti de faar nok trække arbeidstrøien paa igjen efter tilbakekomsten til de Forenede Stater. Men det lette liv efter hjemkomsten er av langt skadeligere virkning for dem som var bestemt paa at bli hjemme. Først bragte den lange ørkesløse reise dem mer eller mindre ut av den vanlige likevegt. Saa kom de flere eller færre uker av gjestebudsdage i hjemmets kreds og bragte dem endnu mere ut av de vante arbeidsfolder; det blir da ganske tungt for dem at begynde paa nyt arbeide. Har faren gaard, gaar det endda an; ti da kan jo sønnen, hvis han vil, finde sysselsættelse paa denne. Men det er ikke altid tilfældet. De andre maa søke arbeide paa andre kanter. Ingen kommer dog til dem og spør, om de ønsker arbeide, da alle tar det som givet, at de hjemvendte amerikanere vil bort igjen. At by sig frem selv kvier de sig ogsaa for, samtidig som det straks vilde vise sig, at deres kapital ikke var fuldt saa stor, som folk trodde. Paa samme tid viser det sig, at de medbragte penger ikke vil vare ret længe, naar de bare skal brukes og intet fortjenes. Resultatet blir i almindelighet, at de efter en tids funderinger bestemmer sig til at

reise tilbake, selvom de altfor vel vet, at de Forenede Stater ikke er det land som flyter av melk og honning. Saadanne pleier da gjerne tilslut bli de værste til at klandre Norge og rose Amerika ved enhver given anledning, før de drar avsted igjen.

Det er ganske naturlig, at disse unge, velklædte herrer og damer, som hvert aar gjester Norge, maa vække tillive en sterk lyst hos mange av de hjemmeværende gutter og piker om at faa komme ut «over de høie fjelde» og faa anledning til at ligne dem. De husker godt, hvorledes de var, før de reiste, hadde knapt klær paa kroppen og aldrig penger. Nu derimot er alle klær av fineste sort, og deres pengepung synes aldrig at bli tom. Alt dette er opnaadd under et fem—ti aars ophold i det rike Amerika. De kan nok ha en anelse om, at de Forenede Stater ogsaa har sine vanskeligheter, men bedre maa der da være, da alle som kommer hjem reiser tilbake igjen.

Efterat de har gaat og tygget paa disse tanker en stund, ender det med, at de skriver bort til en kjendt ven eller slegting og ber om billet, hvis de ikke allerede er tilbydd en saadan eller har penger selv, hvorefter de drar avgaarde ved første og bedste leilighet.

Alle disse mægtige faktorer er tilsammen den drivende kraft til, at tusen paa tusen av unge norske gutter og piker hvert aar forlater det deilige Norge for at finde lykken derover paa Amerikas store vidder.

Men alle disse tusener av utvandrere faar snart erfare, at landets virkelige forhold langt fra svarer til den forestilling, som de hadde formet sig om det. De faar snart erfare, at ikke alt svarer til beskrivelsen, men at landet ogsaa har mange mørke sider ved siden av de lyse og gode, at det ikke er til stor hjelp for dem, om landet er stort og rikt, med mange store personlige formuer; ti ingen kommer og tilbyr sig at dele med dem. De faar ogsaa erfare, at det er dem til liten nytte, om landet, som farmerne for en 40—50 aar tilbake fik for intet eller kjøpte for nogen faa dollars pr. acre, nu er værd fra 50—150 dollars, ja, op til 2 000 dollars pr. acre, da ingen av eierne tilbyr sig at sælge det for samme pris som de selv gav for landet. Kan de kjøpe det for fuld pris, er det maaske tilsalgs, ellers ikke.

Mange av dem faar ogsaa snart erfare, at deres slegtingers meget omtalte rigdom langt fra er saa stor som rygtet gik, men at de tvertimot har noksaa vanskelig for at klare sine daglige utgifter, og at de altfor ofte har det trangt nok baade med mat og husrum og slet ikke gaar klædt i guld og silke.

Men det værste av alt er dog, at mange av disse tusener, som hvert aar drar ut med saa lyse forhaabninger om held og lykke, faar

erfare, at de langt fra er velkomne hos sine rike slegtninger som de reiser til. Har ikke manden bruk for ham som dreng eller husmoren bruk for hende som pike, da er det ikke længe, før de er fullstændig overflødige paa det nye sted. De er siden iveien, hvor de vender sig, og især hvis der er en flok halv voksne barn i huset.

Hvis nogen tænker paa at utvandre, især en familiefar —, bør han ogsaa ta reiseomkostningerne en smule i betragtning. Det er, som enhver vet, ingen billig affære at reise til de Forenede Stater. Dampskibs- og jernbanefragterne er høie. Der maa ogsaa betales en skat av fire dollars for hver som skal slippe iland. De Forenede Stater er vistnok det eneste civiliserte land i verden som kræver en direkte skat av ankomne fremmede. Immigrantmyndighetene kræver ogsaa, at hver person skal fremvise et visst kontant beløp — 20 dollars — ved landstigningen. En enkeltmand maa derfor ha mindst 300 kroner for at komme et stykke forbi Chicago og endnu mer, hvis han reiser længere vestover. Er det en familie paa 6—8 personer, gaar det mindst 12—1500 kroner i reiseomkostninger, eller en hel liten formue efter norske forhold.

Alle disse penger er paa en vis bortkastet, og læseren selv kan da prøve at regne ut, hvor lang tid det vil ta for den indvandrede mand at lægge sig en lignende sum tilbedste ved at arbeide som farmarbeider en 5—6 maaneder om aaret for 25—30 dollars pr. maaned, eller som sektionsarbeider med en løn av 1 dollar 25 cents pr. dag paa egen kost, efterat hans nødvendige utgifter til familiens underhold er fratrukket. Kan han finde den rigtige facit, er han dygtigere end jeg. Jeg sat saaledes en nat for nogen aar siden paa et amerikansk jernbanetog og prøvet at finde løsningen av en saadan regneoppgave. Anledningen hertil var, at jeg litt tidligere paa dagen hadde truffet paa en norsk nykommerfamilie i Crookston, Minnesota, som var paa vei til en by litt længere syd. Familien bestod av mand, hustru og syv vakre barn i alderen fra et halvt til tretten aar. Alle var velklædt, som norske nykommere altid er, og friske, men dødstrætte av den lange reise.

Da jeg skulde med samme tog, hjalp jeg familien litt dels i Crookston, dels paa toget. Manden fortalte mig da, at han hadde hat sit gode daglige utkomme i Norge; men da barnene begyndte at bli mange, og han altid hadde hørt, at fremtidsutsigterne var meget lysere i de Forenede Stater end i Norge, bestemte han sig for at utvandre. Han hadde derfor solgt sit hjem og andre eiendele og drog avsted til de Forenede Stater, hvor han hadde en nær slegtning som var farmer. Han beklaget sig over, at reisen hadde været kostbar, da næsten hele hans formue var gaat med til reiseomkostninger.

Det Norske Folk i de Forenede Stater

Deres daglige liv og økonomiske stilling
:: :: Historik over Amerika :: :: Landets
fremtidsmuligheter for en indvandrer

Av

Knut Takla

Kristiania

J. M. Stenersen & Co.s Forlag

Vi ankom til hans bestemmelsessted klokken halv elleve om aftenen, under en egte amerikansk tordenbyge. Der maatte de ut, ut i svarte natten; ti nu var de fremme. Der var ikke et menneske at se paa den mørke platform, da alle holdt sig borte paa grund av regnet. De stakkars fremmede nykommere visste hverken ut eller ind og blev staaende, hvor de først hadde stanset, mens tordenen braket og lynene krydset hinanden i alle retninger, paa samme tid som det voldsomme regn gjennemblotte dem til skindet.

Ved hjelp av de blaa hvite lyn kunde jeg se, hvorledes manden hadde lagt sin arm om hustruens hals, mens hun lænet sit hode ind til hans bryst og graat, og de dødstrætte barn hadde samlet sig rundt dem i en forskræmt klynge. Jeg var da nærpaa at gi en god dag i min videre reise og springe ut for at hjelpe de stakkars folk i hus; men saa fik jeg endelig se skinnen av en lygte som nærmet sig den forskræmte flok, og jeg haaber derfor, at manden som bar den hjelp dem til at finde den hvile de saa høilig trængte.

Siden begyndte jeg at regne over, hvor lang tid det vilde ta, før manden hadde arbeidet sig frem til at bli likesaa velstaaende som han hadde været, før han forlot Norge. Jeg var kjendt paa stedet og visste, at adgangen til at faa sig land for intet var avskaaret for ham som for alle andre. Alt land maatte kjøpes, og dertil trængtes kapital. Han maatte derfor altsaa ernære sig og sine som almindelig arbeidsmand, eller han kunde maaske engang stige saa høit som til forpagter av en farm. Jeg regnet og regnet, mens toget rullet sydover under det voldsomme tordenveir, og prøvet at ta alt med, men var ikke istand til at finde opgavens løsning. Det eneste resultat jeg fik ut av regnestykket, var en større og større lyst til at faa fat i den mand, som ved sin glimrende skildring av forholdene i de Forenede Stater hadde været istand til at saa misfornøielsens fro ind i hjertet paa denne i forveien saa lykkelige familie og bragt dem til at opgi det sikre for at gripe det usikre, og gi ham en dragt pryl for bryderiet.

Naar al ledig jord, som har dannet grundvolden til de Forenede Staters hurtige utvikling, nu er tat i bruk, da vil enhver tænkende mand forstaa, at landet har naadd hoiden av sin raske utvikling og at en permanent stilstand er indtraadt. Landets industri trønger dog litt længere tid, før dens utvikling har naadd toppunktet, men den er ogsaa nu kommet saa langt, at alle baand som holder den oppe, er spændt til det ytterste, saa hele bygningen staar og skjælver. Naar ingen nye bygder eller byer vokser op, er der heller ikke noget nyt marked at erobre for dens produkter inden landets grænser. Utvidel-

sen maa da ske utad, eller markedet maa søkes i andre land, hvorved amerikansk arbeide maa konkurrere med europæisk kapital og lønninger.

Det kunde endda gaa an, hvis landet bare hadde sin nuværende befolkning at sørge for. Det gik da maaske bra for et længere tidsrum, da byerne og landdistrikterne endnu er i saapas likevegt, at den ene part trænger den anden. Industrien vilde maaske da i en længere aarrække faa beholde sit hovedmarked inden landet eller i dets kolonier, mens farmerne til gjengjæld hadde et fast marked med gode priser for sine produkter i de store byer, uten at de blev mægtige nok til at kunne skape en dyrtid paa levnetsmidler.

Men samtidig som størsteparten av folket i de Forenede Stater er unge folk, hvorved antallet av fødsler i høi grad overstiger antallet av dødsfald, mottar landet næsten en million immigranter om aaret. Folkemængden vil saaledes i fremtiden som hittil vokse uhyre hurtig. Alle disse nye mennesker blir i fremtiden nødsaget til at søke sit arbeide i de store industribyer, naar adgangen til erhvervelse av nyt land er stengt. De vil da mer og mer for hvert aar forstyrre likevegtsforholdet mellem land og by. Forøkelsen i produktionen av fødevarer vil, eller rettere sagt, har allerede stanset som følge av stansningen i utvidelsen av landets farmareal. Konsumenternes antal økes derimot hvert aar, eller der blir flere munde om hver hvetebushel og om hvert smørpund som farmerne producerer, hvad der bringer priserne tilveirs paa alslags fødevarer.

Men akkurat motsat blir stillingen for fabrikanter og fabrikarbeidere. Av dem blir der flere og flere, og utvidelsen av deres salgsmarked inden landets egne grænser er allerede stengt. Konkurransen maa da selvfølgelig bli skarpere og skarpere baade mellem fabrikanterne indbyrdes og mellem arbeiderne. De første vil nok prøve at holde sig oppe ved at danne trusts eller andre slags sammenslutninger, samtidig som arbeiderne forsøker at beskytte sig selv ved fagforeninger m. m. Men blir salgsmarkedet for overfyldt og konkurransen for skarp, hjelper hverken trustoverenskomster eller fagforeninger; ti „nød bryter alle love.“ Selvopholdelses-driften vil da ubønhørlig tvinge flere og flere til at bryte ut av rækkerne og arbeide uavhengig av andre. Følgen er, at priserne maa ned, saavel paa de tilvirkede produkter som arbeidsløn, mens priserne paa levnetsmidler til gjengjæld stiger jevnt og sikkert for hvert aar.

Hertil kommer landets usikre politiske forhold og forstyrrer balansen. De to store politiske partier, det republikanske og det demokratiske, er diametrale motsætninger med hensyn til sin politik paa næringslivets omraade. Det ene parti river alltid ned, hvad det andet

har bygget op. Det republikanske parti, som har sittet ved statsroret siden 1860 paa to korte avbrytelser nær, i 80- og 90-aarene, ialt 8 aar, har æren av at ha bygget op landets nuværende industri ved hjælp av en sterkt beskyttende toldlov.

En slik beskyttelseslov, som er en nødvendighet for ethvert land med en ung voksende industri, kan ogsaa gaa forvidt, hvorved tolden blir til en rovertold eller en blodig skat paa forbrukeren istedetfor en moderat beskyttelsestold, hvis den ikke blir regulert efter tidens tarv. Nu vil gjerne fabrikanten av slike sterkt toldbeskyttede varer og de arbeidere, som nyter godt av dem ved høie daglønner, beholde tolden saa høi som mulig. Det demokratiske parti ser meget godt, at deres vei til magten gaar netop igjennem denne toldlov og angriper den derfor paa det sterkeste til alle tider. De har paa sin side saavel farmere som byfolk der ikke har nogen direkte fordel av tolden og gjerne vil ha billige varer.

Midt imellem disse to store faste politiske fraksjoner er der en forholdsvis liten flok av uansvarlige personer — d. v. s. mænd som hverken eier noget eller betaler nogen statsutgifter — som ved sin uberegnelige stemmegivning i virkeligheten bestemmer valgets utfald. Disse kaster nemlig sin stemme snart paa det ene, snart paa det andre parti og bringer derved balansen over til deres side. Begge partier søker derfor av ytterste evne at vinde disse overløpere for ved deres hjælp at komme til magten.

Dette overløper-parti har en besynderlig tilbøielighet til at vende ryggen til det parti som i en længere tid har sittet ved statsroret. Har saaledes det republikanske parti i en litt længere tid indehat magten, stemmer de demokratisk, og er det demokraterne som har styret, stemmer de republikansk.

Naar demokraterne nu kommer til magten i de Forenede Stater, vil man bli vidne til en krise som aldrig før. Selv om demokraterne ikke rører en tøddel ved de nu gjældende toldlove, — hvilket dog ikke vil bli tilfælde, — saa ligger der allikevel nok skræmsel i deres blotte partinavn og politiske program til, at tusener av fabriker vil bli lukket og hundrede tusener arbeidere sat ut av beskæftigelse. Landet faar da igjen, som i nittiaarene, oprette i hundredevis av frivillige suppekjøkkener og sneskuffingsbrigader, forat de arbeidsløse mennesker ikke skal sulte ihjel.

Men den knækkede industri har nu ikke længer den samme anledning til at reise sig igjen efter en indtruffen tilbakegang, som den hadde i nittiaarene, simpelthen fordi den ikke *nu* som *da* har en million nye farme at erobre.

Slutningsbemerkninger.

Naar jeg nu staar ved avslutningen paa min bok, da maa jeg uvilkaarlig spørre mig selv: Har jeg nu virkelig magtet at skrive den slik, at læseren forstaa, at de Forenede Stater ikke længer er det land med de mange muligheter som ligger aapent for alle, men at det tvertimot er fuldt optat paa alle omraader? Kan han nu ogsaa virkelig forstaa, at der inden dette lovpriste lands grænser med sin uhyre blandede og i høi grad egoistiske befolkning foregaar en kamp for tilværelsen der er likesaa haard og likesaa bitter som i noget europæisk land? Kan han likeledes forstaa, at enhver fremmed mand og enhver fremmed kvinde, som ankommer til de Forenede Stater, maa i et og alt stole paa sig selv — maaskø mer end i noget andet land paa jorden? Kan han ogsaa forstaa, at enhver nutids-utvandrer til de Forenede Stater har den bedste utsigt til at bli en amerikansk maskintræl for resten av sit liv, enten dette blir kort eller langt paa det nye virkefelt? Kan han ogsaa virkelig forstaa, at alle disse som ved enhver leilighet roser forholdene i de Forenede Stater i saa høie toner, enten gjør det av den krasseste egennytte eller paa grund av en likeglad uvidenhed om landets virkelige forhold?

Men selv om jeg skulde ha været istand til at opfylde min hensigt i nogen grad, saa vil jeg dog ikke si til den unge norske mand eller kvinde, som gaar syke av Amerika-febør, at de ikke maa reise. Er saaledes en ung mand blit fuldt og fast overbevist om, at det er ham til større hæder at gaa bak ploegen eller melke kuer og springe med grise- og kalvedrikke paa en amerikansk farm, end det er at tjene som gaardsdreng i Norge; eller han er sikker paa at kunne opnaa et længere liv ved at arbeide paa en av de farlige, usunde bakterie-opfyldte amerikanske fabrikker end ved at arbeide som norsk tømmerfløter, fisker og sjømand, da bør han reise. Eller hvis en ung norsk pike er fuldt og fast overbevist om, at det er langt mere fornemt at varte op en flok raa og skidne irske, tyske, polske og italienske arbeidere og av og til en jødisk handelsreisende, og holde deres værelse i orden, rede deres senge og vaske deres sengklær hver uke over paa et landsbyhotel i de Forenede stater, end det er at arbeide paa en norsk gaard hjemme i fødebygden, da bør ogsaa hun reise. For mig gjør det nemlig ingen forskjjel, enten de bor i Norge eller i de Forenede Stater; jeg har hverken skade eller gavn av det.

Men til dig, du norske far og mor, vil jeg faa lov til at si et alvorsord. Skyv for alting ikke paa, men hold kraftig igjen, naar

din søn eller datter er blit syke av Amerika-feber og vil bort fra fædrehjemmet. Husk først og fremst paa, at du har, i de fleste tilfælder, sagt farvel med dine barn for altid, naar du ser dem forlate gaardens tun eller gaa ind i jernbanevognen og ombord paa utenlandsdampskibet. Man trøster sig nu oftest med, at nutidens kommunikationsmidler er blit saa fuldkomne og at reisen mellem landene kan foregaa saa let og behagelig, at de fleste av de bortdragende unge vil holde sit løfte og komme tilbake om nogen aar. Men faktum er, at ikke en av ti gjør det, og endnu færre blir i Norge, selv om de har det noksaa ondt i det andet land.

Husk likeledes paa, at du sender dine barn til et av de farligste land paa jorden med hensyn til liv og sikkerhet, eller til et land, hvor der aarligaars blir dræpt tusener av mennesker ved de mange frygtelige ulykker, jernbaneuheld, fabrikuheld, grubeeksplosioner, ildebrander, cykloner, lynnedslag, solstik m. m.

Husk likeledes paa, at hvis din søn er ung og munter, da er der nok av farer og fristelser i form av sterke drikke, slet selskap og letfærdige kvinder, som alle er villige til at dele hans surt erhvervede fortjeneste — hvis de ikke tar alt — og ødelægge hans karakter, saavel som hans helbred og fremtidsutsigter. Jeg kjender desværre altfor mange lovende norske gutter som har gaat tilgrunde paa den maate.

Husk likeledes paa, at hvis din datter er ung og vakker, da er det ikke bare den hvite slavehandel som ligger og lurar paa hende, overalt hvor hun færdes, og især under reisen og efter ankomsten til de store byer (ifølge en rapport fra miss Grace Abbott, en av direktørerne i Ligaen for immigranternes beskyttelse i Chicago, skulde der i 18 maaneder bli borte ikke mindre end 2161 kvindelige immigranter paa veien fra de forskjellige sjøhavner og til Chicago eller umiddelbart efter ankomsten til byen. Uagtet hun haabet, at en del av disse senere fandt sine venner, var hun dog overbevist om, at et stort antal var kommet fuldstændig paa vildspor og sandsynligvis i slavehandlernes klør), men der er ogsaa nok av farer og fristelser paa de steder, hvor din unge, uerfarne datter maa søke arbeide. Jeg kjender mange unge piker som er styrtet i en stedsevarende ulykke av ryggesløse forførelere under deres første aars ophold i dette herlige land.

Husk ogsaa paa, at dine barn ikke blir det mindste foretrukket fremfor nogen anden fremmed arbeider, men at de maa kjæmpe om sin plass saa haardt som nogen.

Videre, at svært faa av de almindelige arbeidere lægger sig noget synderlig tilbedste, men at de fleste lever fra haand til mund aar ut

og aar ind. Og selv om de er istand til at spare sammen nogen hundrede dollars, gaar disse som en røk, hvis de blir syke eller hvis en eller anden større ulykke rammer dem. Alt kan gaa bra, saalænge ungdom og helsen varer, men med aarene kommer gjerne sykdom, og hvis da pengene ogsaa slipper op, er det somoftest, at de maa søke hen til county-hospitalet eller andre offentlige barmhjertighets-anstalter. Hvorledes folk har det der, faar man et begrep om ved at læse en redaktionsartikkel i „Skandinaven“ for 26de mars 1909. Det heter der: Syke folk, som trenger pleie, men ikke har raad til at betale for sig paa et hospital — d. v. s. i de store byer — sendes i almindelighet paa „county-hospitalet“ paa offentlig bekostning. Dette er jo bedre end ingen hjelp; men det er ikke med let hjerte, de syke gaar denne vei. Og det er heller ikke saa underlig. „Barmhjertighets-patienter“ behandles ofte paa en maate som minder om alt andet end barmhjertighet. Medicinske studenter samler sig om en lærer ved patientens leie, og hans sykdom drøftes og endevendes i det vide og brede uten det mindste hensyn til den lidende som ligger der hjelpe-løs og maa høre og se alt dette. Naar da en saadan forestilling er over, overgives den syke til behandling av en nybakt ung læge, forat denne kan øve sig paa ham og fortsætte sine praktiske studier ved hans behandling. Hvis han trods disse og andre uheldige forhold allikevel reiser sig fra sykesengen, sætter hospitalet ham ut paa gaten, svak og avkræftet som han er, og ofte uten at han har noget sted at ty til, hvor han i ro kan komme til kræfter efter sykeleiet. Saa faar han et tilbakefald og sendes paany til hospitalet. Og denne gang ender det nok altfor ofte med, at han kommer paa dissektionsbordet.

Slik er det i Chicago, og de samme forhold raader vistnok ogsaa i de andre byer i landet, idetmindste i de allerfleste. Det er en hjerteløs og raa behandling av lidende, fattige brødre og søstre, under skin av at gjøre vel mot dem. Og det er en uforsvarlig ødslen ikke alene med menneskeliv, men ogsaa med offentlige midler. For denne skjødesløse og inhumane behandling av syke er altfor ofte en kur som fører til døden. Det er intet under, at folk er rædde for at komme paa county-hospitalet.

Lægerne vet, at dette er galt, og de hospitaler, som har barmhjertighetspatienter, vet det ogsaa. La os faa et mere forstandig og humant stel, litt virkelig barmhjertighet, ogsaa naar det gjælder syke folk med smaa midler.“

Jeg tror neppe, at nogen norsk far eller mor vilde ønske at vite sine barn under en saadan behandling. Men de er ingenlunde sikret mot det, hvis de sender dem til de Forenede Stater; ti mangen norsk

mand og kvinde har, meget mot sin vilje, i tidens løp maattet vandre til disse prægtige „barmhjertighetsanstalter“ og flere vil følge efter.

Glem heller ikke, at du sender dine barn til et land, der har flere blodige forbrydelser paa sin samvittighet end noget andet kristent land paa jorden. Dine sønner eller døtre kan nok selv holde sig borte fra det som galt er, men ingen vet, hvad tid din søn kan staa likeoverfor en røver som stikker en revolver op i hans ansigt, eller din datter likeoverfor en voldtægtsmand. Eller hvad som er endnu værre: de kan uforskyldt komme op i situationer, hvori de blir beskyldt for grufulde forbrydelser som blev begaaet av andre. Hvor let noget saadant kan indtræffe, viser følgende: En ung vakker nykommerpike fik for nogen aar siden ansættelse som tjenestepike hos en amerikansk prest i en av nordvestens større byer. En av nabolagets unge amerikanske gutter blev rasende forelsket i denne vakre pike og anholdt flere ganger om hendes haand. Piken derimot kunde ikke gjengjælde hans kjærlighet og avviste hans egteskapstilbud, men var dog samtidig forfængelig nok til at sætte pris paa denne unge elegante herres opmerksomhet og avbrøt derfor ikke fuldstændig venskabet med ham. En dag kom han derfor og indbød hende til en kjøretur, hvilket tilbud hun mottok.

De kjørte da ut forbi bygrænsen, og da de ankom til et litt ensomt sted, trak han pludselig op en stor revolver og satte den mot pikens bryst og sa, at nu vilde han ha grei besked. Enten skulde hun nu gi sit samtykke til deres giftermaal, eller ogsaa skjøt han hende ned paa stedet. Piken sat naturligvis et øieblik stum av skræk, men heldigvis sprang der i samme øieblik et eller andet dyr tversover veien, hvorved hestene blev skræmt en smule. Dette vendte hans opmerksomhet bort fra piken, og hun var da snarraadig nok til at hoppe nt av vognen og ta paa sprang. Det viste sig nu, at hans trusel var alvorlig ment, da han øieblikkelig avfyrte sin revolver og sendte skud paa skud efter den flygtende pike, men heldigvis uten at træffe, hvorpaa han vendte vaapenet mot sig selv og gav sig et dødbringende saar.

Hans hevn var dog endnu ikke fuldbyrdet. Efterat være hjemkommet i sin elendige tilstand anklaget han paa sykesengen piken for at hun hadde skutt ham, og forældrene gjorde derfor anstalter til at faa hende anholdt under anklage for mord. Heldigvis blev dog presten bekjendt med dette, og han gik da først til piken som bekjendte alt, hvorpaa han tok hende med sig til guttens sykeleie, hvem de traf i hans siste døds-kamp. Presten opfordret ham nu til at fortælle alt og la ham alvorlig paa hjertet, at han om en kort stund

vilde staa foran en alvidende og retfærdig dommer, for hvem det ikke gik an at lyve, og bad ham derfor om, at han ogsaa maatte fortælle hele sandheten. Dette var nemlig ikke bare hans pligt mot den forurettede pike, men bekjendelsen vilde ogsaa lette hans skyldbetyngede samvittighet. Gutten bekjendte da tilslut i vidners overvær, at piken var aldeles uskyldig i den anklage, han hadde fremført mot hende, og at han selv hadde avfyret det dødbringende skud.

Hadde presten ikke faat rede paa saken itide, var piken blit arrestert og anklaget for mord, og hun hadde da først og fremst faat en lang kamp i retterne og var maaske blit sendt i slaveriet, tiltrods for at hun var fuldstændig uskyldig i det hele.

Lignende tilfælder har ofte hændt i dette store land med sin brogede befolkning.

Naar de Forenede Stater ikke længer kan gi dine sønner og døtre en betryggende fremtid i økonomisk henseende, da vinder de intet paa andre omraader ved at bosette sig i landet; ti dets samfundsordning, dets politiske frihet, dets sociale likestillethet, dets sikkerhet for liv og eiendom, dets retsvæsen, dets folkeskolesystem, dets kirkelige forhold, dets naboskap, dets fattigvæsen og fremfor alt dets veirlag, luft og vand kan slet ikke maale sig med de tilsvarende ting i gamle Norge.

Husk endelig ogsaa paa, at vort kjære fædreland, med sin urgamle kultur, sin frie forfatning, sin lovlydige, sterke, nøisomme befolkning, sine mange naturherligheter, store vidder av udyrket, frugtbar jord, sine malmrike, skogklædte fjeld, sine lange dype fjorder og hundreder av isfrie havner, sin store, altid like frugtbare aker, det store bølgende hav, der ogsaa danner en altid aapen færdselsvei til hele den øvrige verden, og fremforalt med sine uuttømmelige forraad av hvite kul som ligger og venter paa at bli tat i bruk af flittige hænder, — husk at det er i virkeligheten

fremtidens land for

det

norske folk.

**Antallet av farme, størrelsen av alt farmland og værdien av al
farmeiendom i de Forenede Stater i aarene 1900 og 1910.**

Censusrapport.

	1900 1ste juni.	1910 15de april.
Antal farme i hele landet . . .	5 737 372	6 361 502
Størrelsen av de Forenede Stater i acres	1 903 461 760	1 903 289 600
Størrelsen av farmlandet i acres .	838 591 774	878 798 325
Størrelsen paa det forbedrede areal av farmlandet i acres	414 498 487	478 451 750
Gjennomsnittsstørrelse pr. farm „ Do. av det forbedrede areal pr. farm i acres	146,2 72,2	138,1 75,2
Procent landets samlede areal optat som farmland	44,1	46,2
Procent farmland forbedret . . . Do. landets samlede areal for- bedret	49,4 21,8	54,4 25,1
Samlet værdi av al farmeiendom .	\$ 20 439 901 164	\$ 40 991 449 090
Værdi landet	" 13 058 007 995	" 28 475 674 169
Hus	" 3 556 639 496	" 6 325 451 528
Maskiner og verktøi	" 749 775 970	" 1 265 149 783
Husdyr, høns og bier	" 3 075 477 703	" 4 925 173 610
Gjennomsnittsværdi av al farm- eiendom pr. farm	" 3,563	" 6,444
Gjennomsnittsværdi av al farm- eiendom pr. acre	" 24,37	" 46,64
Gjennomsnittsværdi av alt farm- land pr. acre	" 15,57	" 32,40

De Forenede Staters akereareal i 1899 og 1909.

Censusrapport.

	1899 acres.	1909 acres.		acres.
Samlet areal av de for- skjellige kornsorter .	184 982 220	191 395 963	Opgang	6 413 743
Mais	94 913 673	98 382 665	"	3 468 992
Hvete	52 588 574	44 262 592	Nedgang	8 325 982

	1899 acres.	1909 acres.		acres.
Havre	29 539 698	35 159 441	Opgang	5 619 743
Byg	4 470 196	7 698 706	"	3 228 510
Rug	2 054 292	2 195 561	"	141 269
Boghvete	807 060	878 048	"	70 988
Kafir korn	266 513	1 635 153	"	1 368 640
Emmer & spelts	—	573 622	"	573 622
Ris	342 214	610 175	"	267 961

Avlingens størrelse og værdi i 1899 og 1909.
Censusrapport.

	Produktion.		Værdi.	
	1899 Bushels.	1909 Bushels.	1899 Dollars.	1909 Dollars.
Samlet prod..	4 438 857 013	4 512 564 465	1 482 603 049	2 665 539 714
Mais	2 666 324 370	2 552 189 630	828 192 388	1 438 553 919
Hvete	658 534 252	683 379 259	369 945 320	657 656 801
Havre	943 389 375	1 007 142 980	217 098 584	414 697 422
Byg	119 634 877	173 344 212	41 631 762	92 458 571
Rug	25 568 625	29 520 457	12 290 540	20 421 812
Boghvete	11 233 515	14 849 332	5 747 853	9 330 592
Kafir korn	5 169 113	17 597 305	1 367 040	10 816 940
Emmer & spelts	—	12 702 710	—	5 584 050
Ris	9 002 886	21 838 580	6 329 562	16 019 607

Den samlede produktion av disse ni kornsorter steg altsaa med 1,7 procent, mens den samlede værdi steg 79,8 procent.

Andre slags avlinger.
Censusrapport.

	1899 Acres.	1909 Acres.	1899 Tons.	1909 Tons.
Høi og grønfor	61 691 069	72 280 776	79 251 562 Bushels	97 453 735 Bushels
Poteter	2 938 778	3 668 855	273 318 167	389 194 968
Søte „ og yams	537 312	641 255	42 517 412	59 232 070

	1899 Acres.	1909 Acres.	1899 Pund.	1909 Pund.
Tobak	1 101 460	1 294 911	868 112 865 Baller.	1 055 794 806 Baller.
Bomuld	24 275 101	32 043 838	9 594 707	10 649 268

Den samlede værdi av alle slags akerbruksprodukter, frugt og havesaker beløp sig ifølge censusbureauets opgave av 1910 til 2,999 millioner dollars i 1899 og til 5,487 millioner dollars pr. farm i 1909, eller de hadde en gjennemsnittsværdi av 523 dollars pr. farm i 1899 og 863 dollars pr. farm i 1909. Denne store værdiforøkelse skrev sig dog hovedsagelig fra den voldsomme prisstigning paa alle landmandsprodukter (en gjennemsnittlig prisstigning av 66,6 procent) og ikke fra nogen virkelig fremgang av landets akerbruk.

Husdyr i de Forenede Stater.
Censusrapport.

1900	Alle slags hornkvæg.	Melkekjør.	Hester av alle aldere.	Muldyr av alle aldere.
Samlet antal	69 335 832	18 108 666	21 203 901	3 438 523
Paa farme og ranches	67 719 410	17 135 633	18 267 020	3 264 615
I byerne	1 616 422	973 033	2 936 881	173 908
1910				
Samlet antal	63 682 648	21 795 770	23 015 902	4 480 140
Paa farme og ranches	61 803 866	20 625 432	19 833 113	4 209 769
I byerne	1 878 782	1 170 338	3 182 789	270 371
1900	Æsler	Svin.	Faar.	Gjeter.
Samlet antal	110 012	64 686 155	61 735 014	1 948 952
Paa farme og ranches	94 195	62 868 041	61 503 713	1 870 599
I byerne	15 847	1 818 114	231 301	78 353
1910				
Samlet antal	122 200	59 473 636	52 838 748	3 029 795
Paa farme og ranches	105 698	58 185 676	52 447 861	2 915 125
I byerne	16 502	1 287 960	390 887	114 670

Antal selveiere, delvis selveiere, forpagtere og gaardsbestyrere i
de Forenede Stater i 1900 og 1910.

Censusrapport.

	1900	1910	Opgang i sidste tiarsperiode. Procent.
Antal farme	5 737 372	6 361 502	
Antal selveiere	3 653 323	3 948 722	8,1
Do. der eiet den hele farm . .	3 201 947	3 354 897	4,8
„ dels eiet dels leiet den farm de brukte	451 376	593 825	31,6
Antal forpagtere	2 024 964	2 354 676	16,3
Betingelser.			
Andel i avlingen	1 273 299	1 399 923	20,0
Øds andel			
„ kontant leieavgift	751 665	128 466	9,9
Kontant leieavgift		712 294	
Ikke rapportert			
betingelser		113 993	
Antal gaardsbestyrere	59 085	58 104	1,7 nedgang.

Gjennemsnittsværdi pr. acre av alt farmland, dyrket som udyrket,
i de seks nordveststaters forskjellige countyer den
15de april 1910.

Censusrapport.

Illinois.

De 23 nordligste countyer.

Kankakee County . . . \$	108 93	Cook County . . . \$	183 49
Will . . . -	104 08	Dupage . . . -	98 31
Grundy . . . -	124 50	Kane . . . -	94 53
La Salle . . . -	142 92	Ogle . . . -	90 96
Putnam . . . -	104 69	Carrol . . . -	72 28
Bureau . . . -	114 53	Jo Daviess County . . -	55 29
Henry . . . -	112 03	Stephenson . . . -	81 23
Kendall . . . -	116 82	Winnebago . . . -	82 26
Rock Island . . . -	87 97	Boone . . . -	84 33
Whiteside . . . -	90 98	Mc. Henry . . . -	71 86
Lee . . . -	103 92	Lake . . . -	82 66
De Kalb . . . -	114 36		

I o w a.

Adair	County . . . \$	80 91	Ida	County . . . \$	109 15
Adams	" -	76 47	Iowa	" -	91 58
Alamakee	" -	38 25	Jackson	" -	52 44
Apanoose	" -	49 55	Jasper	" -	97 22
Audubon	" -	102 04	Jefferson	" -	79 48
Benton	" -	106 94	Johnson	" -	88 94
Blackhawk	" -	95 90	Jones	" -	80 45
Boone	" -	92 40	Keokuk	" -	93 01
Bremer	" -	66 60	Kossuth	" -	61 66
Buchanan	" -	67 33	Lee	" -	63 01
Buena Vista	" -	86 80	Linn	" -	92 47
Butler	" -	77 76	Louisa	" -	90 78
Calhoun	" -	91 55	Lucas	" -	57 20
Carroll	" -	106 54	Lyon	" -	87 79
Cass	" -	103 04	Madison	" -	80 28
Cedar	" -	107 49	Mahaska	" -	94 61
Cerro Gordo	" -	71 66	Marion	" -	80 43
Cherokee	" -	100 89	Marshall	" -	109 20
Chicasaw	" -	59 46	Mills	" -	98 70
Clarke	" -	61 95	Mitchell	" -	67 92
Clay	" -	69 38	Monona	" -	67 53
Clayton	" -	54 44	Monroe	" -	49 47
Clinton	" -	86 73	Montgomery	" -	110 19
Crawford	" -	91 48	Muscatine	" -	92 45
Dallas	" -	99 79	O'Brien	" -	90 12
Davis	" -	50 00	Osceola	" -	69 66
Decatur	" -	54 85	Page	" -	111 95
Delaware	" -	70 11	Palo Alto	" -	62 36
Des Moines	" -	89 16	Plymouth	" -	90 66
Dickenson	" -	61 18	Pocahontas	" -	77 79
Dubuque	" -	61 91	Polk	" -	118 06
Emmett	" -	60 18	Pottawattamie	" -	99 88
Fayette	" -	60 43	Poweshick	" -	102 93
Floyd	" -	72 10	Ringgold	" -	58 71
Franklin	" -	75 17	Sac	" -	107 20
Fremont	" -	100 47	Scott	" -	105 74
Greene	" -	93 98	Shelby	" -	112 72
Grundy	" -	117 36	Sioux	" -	107 68
Guthrie	" -	84 06	Story	" -	104 65
Hamilton	" -	94 48	Tama	" -	106 01
Hancock	" -	61 37	Taylor	" -	76 50
Hardin	" -	94 37	Union	" -	68 35
Harrison	" -	78 08	Van Buren	" -	57 59
Henry	" -	104 02	Wapello	" -	76 92
Howard	" -	57 24	Warren	" -	78 64
Humboldt	" -	78 01	Washington	" -	104 17

Wayne County \$	62 64	Worth County \$	54 83
Webster " -	80 73	Winneshick " -	51 05
Winnebago " -	58 26	Wright " -	75 80
Woodbury " -	80 74		

Wisconsin.

Adams County \$	17 27	Marathon County \$	29 35
Ashland " -	21 49	Marinette " -	23 67
Barron " -	29 54	Marquette " -	21 94
Bayfield " -	16 73	Milwaukee " -	197 49
Brown " -	57 78	Monroe " -	26 02
Buffalo " -	24 44	Oconto " -	31 40
Burnett " -	13 01	Oneida " -	13 67
Calumet " -	71 80	Outagamie " -	55 47
Chippewa " -	30 04	Ogaukee " -	74 51
Clark " -	34 68	Pepin " -	26 74
Columbia " -	56 59	Pierce " -	34 38
Crawford " -	21 51	Polk " -	26 21
Dane " -	72 73	Portage " -	27 94
Dodge " -	80 06	Price " -	15 52
Door " -	37 89	Racine " -	72 89
Douglas " -	19 97	Richland " -	39 58
Dunn " -	27 95	Rock " -	68 85
Eau Claire " -	30 62	Rusk " -	19 03
Florence " -	16 00	St. Croix " -	36 32
Fond du Lac " -	67 44	Sauk " -	40 52
Forest County -	21 08	Sawyer " -	17 47
Grant " -	40 40	Shawano " -	35 05
Green " -	70 75	Sheboygan " -	65 31
Green Lake " -	51 17	Taylor " -	23 31
Iowa " -	46 14	Trempealeau " -	28 18
Iron " -	16 92	Vernon " -	32 55
Jackson " -	23 11	Vilas " -	21 08
Jefferson " -	65 18	Walworth " -	69 38
Juneau " -	25 71	Washburn " -	16 32
Kenosha " -	61 64	Washington " -	62 13
Kewaunee " -	52 20	Waukesha " -	65 98
La Crosse " -	28 90	Waupaca " -	38 42
Lafayette " -	67 93	Waushara " -	28 10
Langlade " -	31 69	Winnebago " -	61 72
Lincoln " -	21 67	Wood " -	32 36
Manitowoc " -	58 72		

Minnesota.

Aitkin County \$	13 72	Blue Earth County \$	50 49
Anoka " -	29 72	Brown " -	38 95
Beecher " -	21 23	Carlton " -	18 86
Beltrami " -	9 81	Carver " -	62 22
Benton " -	27 30	Cass " -	13 68
Bigstone " -	37 82	Chippewa " -	36 52

Chisago County \$	30 76	Murray County \$	43 30
Clay " -	33 13	Nicollet " -	39 73
Clearwater " -	12 01	Nobles " -	54 89
Cook " -	9 63	Norman " -	27 59
Cottonwood " -	42 96	Olmstead " -	46 82
Crow Wing " -	18 53	Otter Tail " -	24 94
Dakota " -	47 36	Pennington " -	16 40
Dodge " -	44 77	Pine " -	19 70
Douglas " -	30 18	Pipestone " -	48 35
Faribault " -	54 00	Polk " -	28 09
Fillmore " -	46 71	Pope " -	27 65
Freeborn " -	45 04	Ramsey " -	111 47
Goodhue " -	45 54	Red Lake " -	19 67
Grant " -	33 03	Redwood " -	42 34
Hennepin " -	80 56	Renville " -	40 35
Houston " -	32 74	Rice " -	51 02
Hubbard " -	13 75	Rock " -	67 60
Isanti " -	21 39	Roseau " -	12 30
Itasca " -	12 96	St. Louis " -	15 00
Jackson " -	47 54	Scott " -	48 27
Kanabee " -	25 14	Sherburne " -	22 87
Kandiyohi " -	33 11	Sibley " -	42 66
Kittson " -	26 15	Stearns " -	32 00
Koochiching " -	10 03	Steele " -	46 25
Lac qui Parle " -	41 38	Stevens " -	33 67
Lake " -	11 34	Swift " -	32 28
Le Sueur " -	54 41	Todd " -	24 49
Lincoln " -	36 75	Traverse " -	38 88
Lyon " -	41 98	Wabasha " -	42 17
Mc. Leod " -	52 51	Wadena " -	19 29
Mahnomen " -	19 20	Waseca " -	46 12
Marshall " -	20 85	Washington " -	45 07
Martin " -	51 20	Wantonwan " -	46 12
Meeker " -	39 20	Wilken " -	35 70
Mille Lacs " -	25 75	Winona " -	39 31
Morison " -	23 12	Wright " -	44 89
Mower " -	51 92	Yellow Medicine County -	39 61

S y d-D a k o t a.

Armstrong County \$	11 23	Charles Mix County . . \$	47 49
Aurora " -	39 81	Clark " -	41 47
Beadle " -	42 39	Clay " -	65 93
Bennett " -	12 97	Coddington " -	42 05
Bonhome " -	54 75	Carson " -	8 31
Brookings " -	45 97	Custer " -	12 77
Brown " -	48 49	Davison " -	54 86
Brule " -	35 13	Day " -	34 63
Buffalo " -	22 42	Deuel " -	38 28
Butte " -	15 43	Dewey " -	10 15
Campbell " -	24 20	Douglas " -	46 06

Edmunds County s	29 99	Miner County s	50 40
Fall River " -	13 16	Minnehaha " -	63 14
Faulk " -	37 66	Moogy " -	52 18
Grant " -	41 66	Pennington " -	16 68
Gregory " -	43 12	Perkins " -	12 38
Hamlin " -	44 56	Potter " -	28 88
Hand " -	35 14	Roberts " -	32 49
Hanson " -	56 62	Sanborn " -	42 51
Harding " -	10 29	Schnasse " -	9 25
Hughes " -	22 05	Shannon " -	5 35
Hutchinson " -	49 14	Spink " -	51 95
Hyde " -	29 89	Stanley " -	14 09
Jerrauld " -	37 83	Sterling " -	13 86
Kingsbury " -	49 33	Seeley " -	24 58
Lake " -	57 04	Todd " -	23 18
Lawrence " -	22 04	Tripp " -	17 25
Lincoln " -	60 54	Turner " -	61 74
Lyman " -	17 96	Union " -	70 86
Mc. Cook " -	55 90	Walworth " -	29 21
Mc. Pherson " -	23 88	Washabaugh " -	10 70
Marshall " -	32 55	Washington " -	10 49
Meade " -	13 86	Yankton " -	57 93
Milette " -	19 23		

N o r d - D a k o t a .

Adams County s	19 58	Mc. Lean County s	17 94
Barnes " -	33 19	Mercer " -	18 83
Benson " -	24 99	Morton " -	16 64
Billings " -	17 17	Mountrail " -	14 25
Bottineau " -	27 56	Nelson " -	28 55
Bowmann " -	18 70	Oliver " -	15 64
Burke " -	17 55	Pembina " -	29 87
Burleigh " -	18 84	Pierce " -	26 16
Cass " -	41 17	Ransey " -	27 85
Cavalier " -	28 78	Ransom " -	34 15
Dickey " -	33 45	Renville " -	21 22
Divide " -	15 22	Richland " -	34 55
Dunn " -	16 67	Rolette " -	22 43
Eddy " -	24 50	Sargent " -	34 14
Emmons " -	21 05	Sheridan " -	23 86
Foster " -	29 16	Stark " -	19 59
Grand Forks " -	35 34	Steele " -	37 23
Greggs " -	30 11	Stutsman " -	25 69
Hettinger " -	21 40	Towner " -	28 23
Kidder " -	18 15	Traill " -	42 83
Lamoure " -	33 39	Walsh " -	31 92
Logan " -	18 23	Ward " -	21 06
Mc. Henry " -	23 67	Wells " -	30 09
Mc. Intosh " -	18 85	Williams " -	15 36
Mc. Kenzie " -	13 40		

KNUT TAKLA:

**DET NORSKE FOLK
I DE FORENEDE STATER.**

DET NORSKE FOLK I DE FORENEDE STATER

DERES DAGLIGE LIV OG ØKONOMISKE STILLING
HISTORIK OVER AMERIKA - LANDETS FREMTIDS-
MULIGHETER FOR EN INDVANDRER

AV

KNUT TAKLA
†

UTGIT MED BIDRAG AV SELSKAPET FOR NORGES VEL

KRISTIANIA

J. M. STENERSEN & CO.S FORLAG

1913

A/S S. & JUL SØRENSEN - KRISTIANIA

Til min hustru

der sat seks aar i et fremmed land og ventet og som
trofast har hjulpet mig i udførelsen av dette arbejde,
tilegnes samme i kjærlig erindring.*

Forord.

Der har i de senere aar været skrevet flere bøger om det norske folk i de Forenede Stater og det land de bor i, uten at de efter min mening gir et tilfredsstillende billede av de virkelige forhold. Aarsaken hertil er som regel forfatterens korte og overfladiske kjendskap til det tema de behandler. De fleste av dem har kun opholdt sig nogen maaneder inden landets grænser, og vort utflytterfolk er spredt utover et saapas stort territorium av dette vidtstrakte land, at man lærer hverken dem eller landet at kjende under en foredragsturné eller en kort stipendiereise. Desuten bestaar de, i likhet med landets øvrige indvaanere, hovedsagelig av farmere og arbeidere, og man maa selv være arbeider og se dem fra en arbeiders synspunkt for at forstaa deres stilling tilbunds.

Da jeg i 1885 reiste til de Forenede Stater, var jeg selv almindelig arbeider (hører fremdeles til samme klasse) og arbeidet den første tid paa amerikanske farme. Den 1ste oktober 1886 fik jeg ansættelse som reisende agent og inkassator for det norsk-amerikanske storblad „Skandinaven“ i Chicago og den med samme forbundne bokhandel; en stilling som jeg holdt i 22 aar. Jeg reiste hovedsagelig i de seks nordveststater, hvor nordmændene bor tætttest; reiste der paa kryds og paa tvers aar ut og aar ind. (Har forresten besøkt 20 av forbundets 48 stater, samt krydset den nordlige del av landet fra hav til hav). Min bestilling som agent og da isærdeleshet som inkassator tvang mig til at ta ind i hjemmene, oftest ubuden, hos alle samfundslag, høie og lave, rike og fattige; til nykommeren saavel som hos de indfødte norske mænd og kvinder. Jeg har derfor besøkt tusener saavel i by som paa land i alle dele av nordvesten; talt med dem, bodd hos dem, fulgt dem til kirke og været paa deres kirkemøter; hørt paa deres retsforhandlinger og politiske diskussioner, studert deres daglige liv saavel som farming, landbruk og arbeidsmetoder. Samtidig har

min lange forretningstid i samme stilling git mig god anledning til at følge med i deres politiske utvikling, saavel i gode som i onde dage.

Paa grund av dette aarelange nøie kjendskap og samvær med det norske utflytterfolk derborte paa vestens store vidder, fik jeg lyst til at gi mig ikast med dette arbeide for maaske derved at utfylde et større eller mindre hul i litteraturen om vore utvandrede landsmænd. Min bok behandler dog ingen store samfundsspørsmål eller indviklede livsproblemer, men er kun en likefrem fremstilling av de utvandrede daglige liv, deres glæder og sorger, deres ofte haarde kamp for tilværelsen og de dermed følgende seire eller nederlag, samtidig som jeg har forsøkt at paapeke de muligheter som den norske utvandrer nu gaar imote. Om jeg har været istand til at fremstille forholdene paa en saadan maate, at læseren har faat et bedre kjendskap til vore utflyttede brødre og søstre end han hadde før læsningen, derom faar han selv dømme.

Det er vel mange av mine norske læsere som vil synes, at jeg har brukt formeget amørikansk under utarbeidelsen av min bok, da jeg foruten amerikansk mynt, maal og vegt ogsaa har brukt det amerikanske ord land istedetfor jord, farm istedetfor gaard, farmer istedetfor gaardbruker m. fl. Men disse benævnelser er efter min mening fuldt saa naturlige, naar man taler om amerikanske forhold, som de tilsvarende norske uttryk, mens det motsatte er tilfælde i Norge. Desuten er disse benævnelser blit saa almindelige ogsaa her i landet og da især under daglig tale mand og mand imellem, at man godt kan regne dem saa at si for gangbare ord ogsaa i det norske sprog.

Ved siden av mine egne erfaringer har jeg benyttet mig av nedennævnte amerikanske verker som kilder til min bok.

Statistical Abstract of the United States (Handels- og Arbeidsdepartementets aarbok) for 1906 og 1910.

Abstract of the Twelfth Census of the United States (sammentrængt statistisk opgave av de Forenede Staters tolvte folketælling i 1900).

Yearbook of the United States Department of Agriculture (Landbruksdepartementets aarbok for 1901, 1906 og 1909).

Barnes' History of the United States. (Forenede Staters historie).

Frye's Grammar School Geography og Rand, Mc. Nally's Grammar School Geography (Geografier for høiere skoler).

Elements of Civil Government (grundrids av de Forenede Staters politiske samfundsordning) ved William A. Mowry, Ph. D.

The United States Monthly Weather Review (regjeringens maanedlige veirrapporter).

Minnesota Farmer's Institute (korte landbrukskurser for farmere) aarlig rapport nr. 14 og 19, redigert ved O. C. Gregg.

The Legislative Manual (Haandbok over Legislatur-forhandlingerne i Illinois, Wisconsin, Minnesota og Nord-Dakota).

Biennial Reports of the Secretary of State (Statssekretærens to-aarlige rapporter) for Wisconsin, Jowa, Minnesota, Syd- og Nord-Dakota.

Rapport fra staternes egen folketælling i 1905 for Jowa, Minnesota, Syd og Nord-Dakota.

Storbladet „The Chicago Daily News“ almanak for 1901.

Storbladet „The New York World's“ almanak og Encyclopedia for 1904.

The First Chapter of Norwegian Immigration (1821–1840). (Det første kapitel av den norske immigration) ved Rasmus B. Anderson, L. L. D.

Nordmændene i Amerika, nogle optegnelser om den norske utvandring, av Knud Langeland.

Scandinavians on the Pacific. Puget Sound. (Skandinaver i staten Washington) ved Thos. Ostensen Stine B. S.

Praktisk Haandbok i Minnesotas Lovgivning, ved Dr. jur. Jno. W. Arctander.

Kort utsigt over det Lutherske kirkearbeide blandt nordmændene i Amerika, ved Prof. Th. Bothne.

Hvorfor er der ingen kirkelig enighet mellem norske lutheranere i Amerika. Av dr. W. Koren.

Slaveristriden i ny belysning. Av pastor Adolf Bredesen.

De forskjellige Norsk-Lutherske kirkesamfunds aarsberetninger for 1908 og 1909.

Course of Study for the Common Schools. (Studieplan for folkeskolen.)

Official Congressional Directory (Kongressens adressekalender) ved A. J. Halford for 1910.

„Skandinavens“ kart over de norske settlementer i de seks nordveststater, av Hjalmar Ruud Holand.

Officielle rapporter fra de Forenede Staters trettende folketælling i 1910, med flere andre skrifter.

Tilslut vil jeg faa lov til at frembære min hjerteligste tak til d'hr. statsraad Johan E. Mellbye, formanden i Norsk landmandsforbund, godseier Kai Møller, præsens i „Selskapet for Norges vel“ og chefen for det Deichmanske bibliotek, hr. bibliotekar Haakon Nyhus for deres velvillige assistanse under utgivelsen av min bok, samt gaardbrukerne A. K. Møn og Olav Bjørgum og kjøpmand Ludvig Ramsdal for deres økonomiske støtte under utarbeidelsen av samme.

Mønshaugen, juni 1913.

Knud Takla.

Rettelser.

Paa side 80 sidste linje staar 1773 acres — skal være *177,3 acres*.

Paa side 221 første linje staar henimot 3 700 000 — skal være *1 700 000*.

Paa side 330 12te linje staar 151 millioner — skal være *251 millioner*.

Paa side 334 10de linje staar 2 800 000 fot — skal være *2 800 000 millioner fot*.

Side 356 7de og 8de linje fra neden staar: I de amerikanske aviser kan man stadig læse — skal være: *ofte læse de mest rystende beretninger, om hvorledes det ene menneske efter det andet dør av sult*.

INDHOLD

Onkel Sams rike.

Befolkningens vekst. — De Forenede Staters raske utvikling. — Landets naturlige beskaffenhet. — Veirlag. — Regnmængde. — Naturlige rigdomskilder. — Indvandringen. — Indvandringens størrelse og fremgang fra 1820 til 1910.

Den norske indvandring til de Forenede Stater. — Det første norske settlement. — Utvandringen vokser. — Hvor bor alle disse norske mænd, kvinder og barn? — Naturlig beskaffenhet av de seks nordveststater. — Veirlaget. — Regnmængde. — Dyre- og fugleliv.

De norske settlementer i de Forenede Stater. — De forskjellige landlove. — Hvor ligger de norske settlementer? — Illinois. — Wisconsin. — Jowa. — Minnesota. — Syd-Dakota. — Nord-Dakota.

Næringsveier. — Den amerikanske farm. — Produkter paa farmen. — De forskjellige produkters fordeling paa farmen.

Landbruksstatistik. — Aarsaken til de lave gjennemsnitsavlinger. — Priserne paa de forskjellige kornsorter. — Gjennemsnitsavlingerne av poteter. — Høi. — Linfrø. — Tobak. — Sukkerroer.

Husdyr paa farmen. — Kjør. — De forskjellige kvægracer og deres ydeevne. — Hester. — Muldyr. — Svin. — Faar og gjeter. — Fjærfæ. — Husdyrenes fiender.

Hus og andre indretninger paa farmen. — Jernbaner og veier. — Arbeide paa farmen. — Forpagtere. — Dyrkningsmetoder. — Bruttoindtægten paa en 160 acres farm i de seks nordveststater.

Amerikanske byer. — Den norsk-amerikanske bybefolkning.

Kirkeforhold blandt nordmændene. — Den norsk-amerikanske kirke grundlægges. — Samfundsdannelser. — Grundleggelsen av kirkelige skoler. — Norsk-amerikansk kirkestrid. — Stridsspørmaalene. — Den Forenede Kirke grundlægges. — Den Lutherske Frikirke grundlægges. — Brodersamfundet grundlægges. — Stridens følger blandt den almindelige mand. — Kirkelig statistik. — De forskjellige slags indtægtskilder. — Størrelsen av de forskjellige samfund. — Kan det skilte forenes? — Hvor er de utenforstaaende? — Norsk-amerikanske religionsskoler. — Søndagsskoler.

Offentlige skoler. — De Forenede Staters folkeskoler. — Skolestatistik. — Lærerne og deres stilling. — De Forenede Staters skolesystems grundkarakter. — Amerikanske uttalelser om folkeskolen. — De høiere skoler. — Den almindelige oplysning i landet.

Samfundsordningen i de Forenede Stater. — Føderale statsutgifter. — Statsutgifterne i de enkelte stater. — Skattesystemet i de Forenede Stater.

Det amerikanske arbejdsmarked. — Dagløn i de forskjellige arbeidsbrancher.

Det norsk-amerikanske folkeliv. — Klædedragt. — Mat og drikke. — Husstel og renslighet. — Selskapelighet. — Oplysning blandt de indfødte norske mænd og kvinder. — Sprogforhold. — Navn. — Gjestfrihet. — Kjærlighet til fædrelandet. — Gaar det an at vende utvandringstrømmen hjem igjen?

Folkehelse.

Det norske folks fremgang i de Forenede Stater.

Rigdom. — Nationalformue. — Nationalformuens fordeling blandt folket. — Den økonomiske stilling blandt det norsk-amerikanske folk.

Lovlydighet eller forbryderliv i de Forenede Stater. — Hvor ligger aarsaken til den nationale kræftskade? —

Er det norsk-amerikanske folk et lykkelig folk?

Er det nu fordelagtig at utvandre til de Forenede Stater? — Stillingen som forpagter. — De nuværende muligheter som forretningsmand. — Stillingen som arbeider.

Aarsakerne til den norske utvandring.

Slutningsbemerkninger.

**HOME USE
CIRCULATION DEPARTMENT
MAIN LIBRARY**

This book is due on the last date stamped below.
1-month loans may be renewed by calling 642-3405.
6-month loans may be recharged by bringing books
to Circulation Desk.

Renewals and recharges may be made 4 days prior
to due date.

**ALL BOOKS ARE SUBJECT TO RECALL 7 DAYS
AFTER DATE CHECKED OUT.**

MAY 29 1974 82

June 29, 1974

REC'D CIRC DEPT

JUN 1 7 74

LD21-A30m-7,73
(R2275s10)476-A-32

General Library
University of California
Berkeley

U. C. BERKELEY LIBRARIES

C052188968

